

تہفسیری تورانی
بہرزو بہ پیز

بہرگی ہہژدہ یہم
سوورہ تہکانی
(النور) و (الضرقان)

عہلی باپیر

ته فیسیری سووره ته کانی

النُّونُ وَ الْفُقَرَانِ

ته فسیری سووره ته کانی

النُّونُ وَ الْفُرْقَانِ

نووسینی: عهلی باپیر

دیوانی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

چاپی یه که م ۱۴۴۲ هـ - ۲۰۲۱ ز

۶۳۸ لاپه ره

۲۴۶۱۷ سم

بابهت : نایینی

له به ریوه به رایه تی گشتی کتبخانه گشتیه کان - هه ریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پندراوه

ته فسیری سووره ته کانی

النُّورِ

و

الْفُرْقَانِ

نوسینی: عهلی باپیر

پیشہ کی ہم تفسیرہ بہ کشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۰۲) آل عمران.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَسَدٍ مَخْطُوقٍ وَنَسَفَ رُوحَهَا فِيهَا وَمِنْهَا رِجَالُكُمْ كَثِيرًا مِّنْكُمْ فَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي آتَى اللَّهُ الْكَلِمَ وَاللَّزَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (۱) النساء.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷) يصلح لكم أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما (۷۱) الأحزاب.

أما بعد: فإن أصدق الحديث كلام الله، وخير الهدي هدي محمد ﷺ وشراً الأمور محدثاتها، وكلُّ محدثة بدعة، وكلُّ بدعة ضلالة، وكلُّ ضلالة في النار^(۱).

خونہرہ بہرےزو خوشہویستہکان!

هیچ گومانی تیدانیہ - بو مروقی پروادار - کہ تہو تہمہنہی لہ خزمہت دوایین کتیبی خوا (قورٹان) دا بہسہردہبری، جا بہ ہہر شیوہبہک لہ شیوہکانی لہ خزمہتدابوندا بن؛ خونندنوہ، تینفکیرین و پامان، فیرکردن، کاریکردن ... ہتد، بہ باشتیرین جیگرتن جیگا دہگری و، خواوہنہکہی لہ دنیاو دواروژدا لیبی بہہرمہنہدہ.

(۱) نوہ پئی دہگورتی: (خطبة الحاجة) کہ پیغہمبہر ﷺ حاوہلانی بہریزی فیردہکرد، پتیش ہہر قسہبہکی گرتگ، بیلین، وک واتاری جومعہو داخووازیبیردن (خطبة) و... ہتدو، تہم وتارہ، ہہرکام لہ: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجہ: (۱۸۹۲) أحمد: (۳۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) ہیناویانہو (مسلم) یش بہشیکی ہیناوہ.

منیش که - وه ک باسکردنی چاکهی خوا (التَّحَدُّثُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ) ده‌یغهمه‌روو- له‌وه‌تی فامم کردۆتوهه، خوا‌ی به‌به‌زه‌یی و به‌خسه‌ر چاکهی له‌گه‌ل کردوووم، و به‌فه‌رمابیشتی به‌رزو بئ وینهی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردووومو، به‌ر له‌ته‌منی بیست سالی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورنانی به‌پرزو پیز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالی خۆپندنه‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورنان و تبه‌وامانی نایه‌ته پر به‌ره‌که‌ته‌کانی و، لیوردبوونه‌وه‌یان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌سه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر رۆشنایی قورنان دابوون، که دیاره هه‌ر ته‌مه‌ش شتیکی سروشتیه؛ ئاخه‌ر نایا ئیسلام بیجگه‌ له‌ قورنان پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، که نه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورنان و چۆنه‌تی جیبه‌جیکردن و کاریکردنیه‌تی. شتیکی دیکه‌یه؟! بیگومان نه‌خیر.

ئجنا له‌میژ سالی‌ش بوو، که براو خوشکاتیکی دلسۆزی نزیك و ناشنام، داوایان لیده‌کردم که ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌کی قورنان، هه‌تا له‌ رهمه‌زانی سالی (١٤٢٨) دا هاته‌ دل‌مه‌وه، که ناوی خوا‌ی لیبه‌ینم و ده‌ست به‌و کاره‌ گه‌وره‌و گرنگه‌ بکه‌م، به‌لکو ورده‌ ورده‌ به‌پیی‌ بوارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله‌ هه‌ندیکی لی ته‌نجام بده‌م، له‌گه‌ل سه‌رقالی زۆرو جو‌راو جو‌ریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بو ده‌ره‌ خست که بتوانم خیرایی تیدا بکه‌م و خۆمی بو‌یه‌کلایی (مفترغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پشتیوان بئ ته‌واوی بکه‌م، ته‌گه‌ر ته‌من به‌به‌ریه‌وه‌ مابئ.

سه‌رچاوه‌ی دانانی نه‌م ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌شم، وپرای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی نه‌و ته‌فسیره‌انه‌ی که باون و، ده‌ستم پێیان گه‌یشتوه، بریتیه‌ له‌ وردبوونه‌وه‌و تبه‌وامانی خۆم له‌ خودی قورنان، چونکه بیگومان قورنان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه؛ (القرآن يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا)، پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه پیغه‌مبه‌ری خواش روونکه‌روه‌ (مُبَيَّن)ی قورنانه، وه‌ک خوا ﷺ فه‌رمووویه‌تی:

﴿...وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٤﴾﴾ النحل.

واتە: ۋە زىكرمان بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار، تاكو ئەودى بۆ خەلكى نىراووتە خوار، بۆيان پوون بكه يه وه، وه بهلكو خۆشيان بىر بكه نه وه.

ئومىدىشم وايه - به يارمه تى خواى به خشهر ﷻ - شايسه تى نه وه م هه بى تەفسىرو لىكدانه وه يه كى وا بۆ قورئان پىشكه ش به مسولمانانى كوردستان بكه م، كه له قورئان بوه شىته وه، مايهى به هر وه سوودى خونه ران بى، به تايه تيش كه زياتر له سى (٣٠) ساله له گه ل قورئانى به رزو مه زن و تەفسىره كانى و كتىبه كانى سونه تدا خه رىكم و، ده يان كىتب و به رهه مى جوړاو جوړم له زۆربهى بواره كانى زانسته كانى شه رىعه تدا پىشكه ش كر دوون.

شايان باسيشه كه نه و بيست و دوو مانگ زيندانى كرانه م له لايه ن نه م رىكاوه - له (٢٠٠٣/٧/١٠ تاكو: ٢٠٠٥/٤/٢٨) - ده رفه تىكى گه و ره و گرنگ بوو، بۆ زياتر پىدا قوولبوونه ودى كىتبى خوا (تبارك و تعالى) و، بۆ به يدا بوونى تىكه بىشتى تايه ت له باره ي زۆرىك له ئايه ته كانى يه وه، نه م راستيه ش له مه و سووعه ي: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاك دره وشاوه ته وه^(١) به لام هه لبه ته نالىم و هىچكه سيش بۆى نيه بلن: كه نه م تەفسىره ي من تىروته واوه، چونكه وىراى سنووردار بوونى تواناو برستم، له به رانه ر كىتبى له هه موو رووىكه وه ره ها (مطلق) و بىسنوور (لا محدود)ى خوا دا، نه شمويستوه كه زۆر به ملاولادا بچم و بچمه نىو هه ندىك ورده كار يه وه، كه يان من تىيدا پسپۆرو

(١) نه و مه و سووعه يه كه تىستا چاپ كراوه، كه وتۆته به رده ستى خونه ران و، سه رجه م هه شت به رگ و ده ورى سى هه زارو پىنج سه د (٣٥٠٠) لايه ره به و، هه ولمه داوه به گشتى تىيدا باسى سه رجه م لايه نه كانى نىسلام بكه م و، تاكه سه رچاوه شم قورئان بووه، وىراى ده فه كانى سونه ت، كه له هه وش (ذاكره) دا بووون.

شايان باسه نه و مه و سووعه يه له چاپى دووه مى دا، كراوه به دوازه (١٢) كىتبى سه ربه خو، به مه به ستى ناسانتر سوود لى بىنرانى .

شارهزا نيم، يان خوٽنهر پٽويستي پٽي نيه، له کاتيکدا دهيهوٽي له قورٺان تيبيگات و، بزانتی خوا (تبارک وتعالی) راستهوخوٽو چی پٽن فهرمووه؟!

ننجا ههر لٽرهشوهه به پٽويستي دهزانم پر به دل سوپاسی نهو برا گهنجه رووح سووک و گورج و گوٽل و دلسوٽزه بکهه (عهزي نهکرد ناوی بهيٽم)، که هه لسا به نووسينهوهه هينانه سهر کاغهزو، پاشان تاپيکردن و دوايي پٽداچوونهوهه ههلهگيري، سهرجهم نهم زنجيره دهرسه، که له نهسلدا له شيوهي وتار (معاذرة)دا پيشککش کراون، ههروهها هه لسا به (تخريج)ی سهرجهم دهقهکاني سوننهت، له سهراچوه متمانه پٽکراوهکانهوهه، زهحمهت و ماندوو بوونپکي زوري به سهرجهم بهرگهکاني نهم تهفسيره کيشاوه، خوا به باشتري شيوه پاداشتي بداتهوهه، ههر صالح و ساغ و سهلامهت و سهربهرزپي^(۱)، له خواي بهرزو بيهاوتاش داواکارم نهو جوٽره گهنج و لاوانه له کوپان و کچان، لهٽيو گهلهکهماندا، زور بکات .

شاياني باسيشه که ٽيمه لهم تهفسيرهماندا باسي بهش (جزء)هکاني قورٺان و دابهشکردنهکاني ديکهه وهک: - (حزب) - ناکهين، چونکه ههر سوورهٽيک بوخوٽي شٽيکي سهربهخويوهو، سهرجهم نايهتهکاني وهک نالقهکاني زنجيرٽيک پٽکهوهه پيهوهستي و، ناشکراشه که دابهشکراني سهرجهم قورٺان بو سي (۳۰) بهش (جزء) و شهست (۶۰) (حزب)، شٽيکه لهلايهن زانايانهوهه کراوه، بو ناسانکاري خوٽدني قورٺان، دياره ٽيمه له دابهشکردني بهرگهکاني نهم تهفسيرهشدا، ديسان حيساب بو بهشهکان (اجزاء)ی ناکهين و، به گوٽرهي سوورهٽهکان، بهرگهکاني دپاري دهکهين.

(۱) نهو برا دلسوٽزه ٽيسستاش پاش تهواوکردني نيوهي زياتري قورٺان، لٽيرپاوانه بهردهوامه و عهزميشي جهزم کردوه، که نهگهر تهمهغان بهردهوام ٽي، ههتا کوٽاي نهم تهفسيره سهرگهري کارهکهي ٽي .

دوا قسه شم نه وه يه كه:

شم ته فسي ره - وهك پيشتر گومان - له نه سندا به شيوه ي دهرس و وتار
پيشكهش كراوه، به لام دواتر خوم دووچار به وردبي پيدا چوممه وهو، به پتي
پتويست ده ستكارييم كرده، دياره هه موو ده رسيكيش به ناوي خواو ستايشي
خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ده ستی پيكرده، به لام تيمه له سه ره تاي ده رسه كانه وه، نه وانهمان
لابرده، بو زور دووباره نه بوونه وهو، نهو (خطبة الحاجة) يه ي له سه ره تاي نه م
پيشه كه يه وه هاتوه، له جياتي سه ره تاي سه رجه م ده رسه كانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشه ممه ۲۵ رجب ۱۴۳۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

هه ولير

بەرچاۋ روونىيەكى گىرگ لەبارەى ئەم تەفسىرەۋە

خوتنەرى بەرپىز !

ھەرچەندە لە (پىشەكى گىشتى) ئەم تەفسىرەدا باسما كىردۈە كە بۇ نووسىنى ئەم تەفسىرە، لە ھەموو ئەو تەفسىرە باۋانەى دەستىم پىيان كە پىشتە، بەھرەمەندىبووم، ھەرۋەھا لە كۆتايى ھەر بەرگىكى ئەم تەفسىرەدا، سەرچەم ئەو تەفسىرانەى كەم و زۆر لىيان سوودمەند بووم، ناۋەكانىامان بە رىز نووسىون، بەلام لىرەش ۋەك جەختكردەنەۋەى زىاترو بەرچاۋروونى باشتر بۇ تىۋەى بەرپىز دەلىم :

مادام ناۋى تەفسىرەكانمان نووسىۋە، نە پىۋىست دەكات و نەدەشگونجى، بۇ ھەر تىگەپىشتى و بىرۆكەبەك، كە زۆرپەى تەفسىرەكان لەبارەى ئايەتىگەۋە، يان رىستەۋ بىرگەبەكى ئايەتىگەۋە، دەپپىنن، ئىمە ھەموو جارى ناۋى ئەو تەفسىرانە پىننن، بەلام بىگومان ھەر كات بىرۆكەۋ تىگەپىشتىكى ئايەتەى يەكىك لە تەفسىرەكان ھەبى و بگەۋىتتە بەرچاۋم، نىجا چ پەسندى بگەم، چ پەفىزى بگەم، ھەر كات بە پىۋىستى بزىانم، بە ئايەت نامازەى پىندەكەم، ئەگەرنا بە نامازەى گىشتى و بە نووسىنى ناۋى تەفسىرەكان لە كۆتايى ھەر بەرگىك دا، نىكتىفا دەكەم، و زۆرىش لە ئەمانەت زانىتى (الأمانة العلمية) دەخەفتىم و مەبەستەم پەچاۋى بگەم، چونكە ئەمىنىسى و ئەمانەت پارىزى، پەۋشىتىكى گەۋرەۋ بەررى مسولمانەتتە .

شاياى باسپشە جارى ۋا ھەبە بىرۆكەۋ تىگەپىشتىكى ئايەتى خۆم، دەبارەى كۆمەلە ئايەتتىك يان ئايەتتىك يان رىستەۋ بىرگەبەكى ئايەتتىك، بۇ دروست دەپى،

وہك تىگە يىشتن و بۇچوونى خۇم دەينووسم، كەچى رەنگە لە تەفسىرەكانى دىكەش - يەككىيان يان زياتر - دا ھەبى، ئەويش بەھۆى ئەوہويە كە من ئەو تەفسىرەم نەكەوتۇتە بەر دىدە، يان دىتومەو لەيادم نەماوہ.

بَیِّنَتُهُ كِي نَهْم بَه رَكِه

الحمد لله الكبير المتعال والصلاة والسلام على محمد وآل من الصحب والقراة
والأزواج والتابعين لهم بإحسان إلى يوم المئال .

به رَيزان !

ستايشی پتويست و لئوه شاوه بوّ خواي به رزي مه زن كه يارمه تبي داين
نهم به رگي هه ژده يه مهش ناماده و چاپ و بلاوبكه ينه وه له [ته فسيري قورناني
به رزي به پييز] كه هه ردووك سووره تي (النور) و (الفرقان) ي گرتوونه خوئي و، كه
ته نيا سووره تي (النور) زياتر له بيست (۲۰) حوكمي شه رعيي گه و ره و گرنكي
جوړاوجوړ و هه ستيايري گرتوونه خوئي.

دياره نهم دوو شووره ته ي (النور) و (الفرقان) يش، هه ر به هه مان نه خسه ي
سووره ته كاني ديكه به هه وت قوناغ ته فسيركراون و، وپراي ته فسيركردني پشوو
درژانه ي نايه ته كاني شيان ، ژماره يه ك كوررته باسي شيان تيدا خراونه روو، كه
ته مانه گرنگرتي نيانن:

يه كه م: له سووره تي (النور) دا:

۱- كورته باسيك له به ردي سزاي زيناوه.

۲- كورته باسيك له باردي په وايي و نا په وايي هاوسه رگيري پياو و نافرته ي پاك له گه ل
زيناكاردا.

۳- كورته باسيك له باردي بوختاني داوئنيپسييه وه.

۴- كورته باسيك له باردي كچانه وه.

- ۵- دە ھەلۋەستەي كورت لەبارەي بەسەرھاتي بوختان پىكران بە داىكمان عاتىشەوہ .
- ۶- كورته باسئك لەبارەي سەردان و مؤلەت وەگرتن و سلأوكردنەوہ .
- ۷- كورته باسئك لەبارەي سنوورى عەوړەتى پياو و ئافرەت .
- ۸- كورته باسئك دەبارەي ھاوسەرگىرىي و پىنج مەسەلەي ھەستيار .
- ۹- كورته باسئك: دە دەقى سوننەت لەبارەي مامەلەكردنەوہ لەگەل مزگەوتان دا .
- ۱۰- كورته باسئك : ئايەتى (۵۵) و چوار راستى مەزن .

دووہم: لە سوورەتى (الفرقان) دا:

- ۱- كورته باسئك لەبارەي ئەندازەگىرىي خواوہ بو گەردوون و پىكھاتەكانى .
- ۲- بوچى خوا بىبروواني لە ئاژەل بە خراپتر داناون؟
- ۳- واتا و ھۆكارى تىكەل نەبوونى دەرياي سوئر و شيرين .
- ھىوادارىشم خوئنەرانى بەرئز بەوردىي و تيوہ پامانى زۆرەوہ بيخوئىننەوہوہ
بەھرەي ليوہر بگرن وە ئىمە لە سەرنج و تىبينىيەكانى خوئان بەھرەمەند بگەن .

تہ فیسیری سوورہ تی

النور

دەستینک

خوشک و برابانی مسوڵمانی بەرێزو خۆشەویست !

خوا پشتیوان بێ ئەمرۆ کە (۱۳) ی مانگی بە پێزی رەمەزانی، سالی (۱۴۴۰) ی کۆچی، بەرانبەر بە (۲۰۱۹/۵/۱۸) ی سالی زاینیه، دەست دەکەین بە تەفسیرکردنی سوورەتی (النور)، سەرەتا وەک عادهتی خۆمان، پێناسەی سوورەتی (النور) دەکەین و، نێوەرۆکەکە و ئەو بابەتەکانی گرتوونیه خۆی، تیشکیان دەخەینە سەر بە خولاصەیی و گوشراویی، بۆ ئەوەی بەر لەوەی بچینه نێو وردەکاریه کانی روونکردنەوی چەمک و واتاو مەبەستەکانی، ئەو ئایەتە بە پێزانە ی گرتوونیه خۆی، نەخشە ی گشتیی سوورەتە کەو، ماناو مەبەستەکانیمان لەبەر چاو بێ.

پێناسەی سوورەتی (النور) و نێوەرۆکەکە ی

تیمە لە حەوت بڕگەدا پێناسە ی ئەم سوورەتە دەکەین و، نێوەرۆکی ئایەتەکانی و، مەبەستەکانی دەخەینە روو:

یەكەم: ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە تەنیا یەك ناوی هەیە (سورة النور)، وا دیارە لە سەردەمی پێغەمبەریشدا ﷺ، یان بە لای کەمەووە لە سەردەمی چوار خەلیفە راشیدەکاندا: (ئەبوو بەکرو عومەر و عوسمان و علی) (خوا لێیان پازی بێ) بەو ناوێ ناسراو، ئەویش بە هۆی ئایەتی ژمارە (۲۵) هە، کە ئەم سوورەتە موبارە کە ی گرتوویەتە

خوی، که بهم رسته به پتزه دهست پنده کات: ﴿إِنَّ اللَّهَ نُورٌ وَالسَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
له و باره وه نه م دوو شوینه واره دینین:

(۱) - (عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَّمُوا رِجَالَكُمْ سُورَةَ الْمَائِدَةِ، وَعَلَّمُوا نِسَاءَكُمْ سُورَةَ التَّوْبَةِ» (رَوَاهُ النَّبْهَيْيُّ فِي الشُّعْبِ: ۲۴۵۴، مُرْسَلًا، وَالْأَشْبَهُ كَوْنُهُ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ الْمُهَدِيِّ).

واته: موجهید ده لئی: پیغمبری خوا ﷺ: فرموویه تی: پیاوه کانتان سوورده تی (المائدة) یان فیر بکه ن و، نافرده ته کانیشتان سوورده تی (النور) یان فیر بکه ن.

نهم دهقه مادام له موجهیده وه بی، موجهیدیش له شوینکته وتوانهو قوتابی عهبدو لئای کوری عهباسه، (خوا له خوی و بابی رازی بی)، مانای وایه به (مرسل) دادهنری، ده قتیکی (مرسل) یش نه وه یه که به کسه ر تابعی پالی بداته لای پیغمبر ﷺ، ناوی نه و هاوه له نه هیئ که لیبیستوه، بویه وا پیده چن: نه مه قسه ی عومه ر بی (خوا لئی رازی بی)، که نه و کاته به فرما بشتی پیغمبر ﷺ له قه له م نادرئ، به لکو به قسه و رنمای عومه له قه له م دهرئ.

(۲) - (أَخْرَجَ أَبُو عُبَيْدٍ فِي «فَضَائِلِهِ» عَنْ حَارِثَةَ بْنِ مُضَرَّبٍ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنْ تَعَلَّمُوا سُورَةَ النِّسَاءِ، وَالْأَحْزَابِ، وَالتَّوْبَةِ»^(۱)).

واته: نه بوو عوبهید کتیبکی هیه به ناوی (فضائل) له حاریسه ی کوری موزه رریبه وه هیناویه تی، که عومه ر کوری خه تتاب نامه ی بو نووسین: سوورده ته کانی (النساء) و (الأحزاب) و (النور) فیرین.

مه بهستم نه وه یه: نه و سوورده ته له رۆزگاری زووه وه، هه ر به و ناوه ناسراوه نه شمزانیه که ناویکی دیکه ی بو به کاره تیرابئ.

(۱) فَتْحُ الْقَدِيرِ: ج، ۴، ص ۵.

دووم: ریزبہندیی دابہزینی و ریزبہندیی له (مصحف) دا:

ئەم سوورەتە لە ریزبەندیی (مصحف) دا، کە لە سوورەتی (الفاتحة) دەو دەست پێدەکەین لە لای راستەو، تاکو دەگاتە ئەم سوورەتە، بیست و چوارەمین (۲۴) سوورەتە.

بەلām لە ریزبەندیی دابەزین (ترتیب نزول) دا، زانایان لەو هەدا راجیایان هەیه، ئەک هەر بۆ ئەم سوورەتە، بەلکو بۆ زۆربەیی سوورەتەکان، یەکتێک ژمارەیهکی کەمتر، یەکتێک ژمارەیهکی زیاتر دەلێن، بەلām زۆریان گوتووایانە: ژمارە سەد (۱۰۰) ه، واتە: سەدەمین سوورەت بوو دابەزیو بە گشتیی، هەندیکیش ژمارە سەدو چوار (۱۰۴) یان بۆ داناو.

سییەم: جۆری ئەم سوورەتە، شوینی دابەزینی:

ئەم سوورەتە بە یەکدەنگیی هەموو زانایان سوورەتێکی مەدینەییەو، لە مەدینە دابەزیو، هەندیک لە زانایان رایان وایە لە چەند ماوەیهکی جیا جیادا، ئەم سوورەتە موبارکە دابەزیو، واتە: چەند ئایەتیک فلان سأل، چەند ئایەتی دیکە فلان سأل، بۆ وینە: (محمد الطاهر بن عاشور) خاوەنی (التحریر والتنوير)، دەلێن: هەندیکێ لە تیوان سألانی (۲ و ۳) ی کۆچی داو، هەندیکیش دواي سألێ چوارەمی کۆچی، هەندیکیش گوتووایانە: لە سألێ نۆ (۹) ی کۆچی دا، پاش جەنگی تەبووک دابەزیو.

بەلām زۆریک لە زانایان و لیکۆلەرەوان، رایان وایە: ئەم سوورەتە هەمووی پێکەو دابەزیو لە کۆتایی سألێ شەشەم (۶) ی کۆچی داو، منیش ئەو رایەم پێ راستەر.

چوارہم: ژمارہی نایہ تہ کانئ ئم، سورہ تہ:

به هندیك سه رژمیران (٦٢)ه، به لام زوربه یان (٦٤) یان داناوه، یتشتریش کوتوو مانه: ژماره ی نایه تہ کان، که زانایان راجیایان له باره یه وه هیه، مانای نه وه نیه به کیکیان بلئ: شهست و دوو رسته یه، به کیکیان بلئ: نه خیر دوو رسته ی دیکه شی لی زباند و، ده بنه شهست و چوار (٦٤)! به لکو زوری و که می ژماره ی نایه تہ کان، په یوه سته به چۆنیه تیی خۆیندنه وه ی، له کوئ ده وه ستی؟ نه گهر له شوئیک بوه ستی، رسته یه که به دوو که رته وه، مانای وایه نه و رسته یه ده بیته دوو نایه ت، به لام نه گهر له شوئیک دیاریکراوه نه وه ستی، بو وئنه: له سه ره تای سووره ی (المؤمنون) دا، که خوی به رزو مه زن ده فه رموی: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ هندیکیان له وئ وه ستان، هندیکیان به کسه ر خۆیندوو یانه ته وه: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرْتُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾ نه گهر نه وه ستی هه مووی ده بیته یه که نایه ت و، نه گهر بوه ستی، ده بیته دوو نایه ت، لیته دایه که راجیای زانایان له ژماره ی نایه تہ کان دا په یدا ده بی.

پینجه م: پیگه ی ئم، سورہ تہ:

ئهم سووره ته پیگه و پله به کی نایه تیی هیه، ده توانین له و باره وه پینج به لکه بیینه وه:

- ١- ئهم سووره ته تا که سووره تیکه به وشه ی (سوره) ده ستی پیکردبئ، خوی پهروه دگار به کسه ر ده فه رموی: ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ لِّيُنذِرَ لَعْنَةَ الْكَافِرِينَ ﴿١﴾
- ٢- ئهم سووره ته له فه دهر فه باره ی خوی که (٦٤) نایه ته وه، ده وری نیو به ش (نصف جزء) ه، زورترین هوکی شه رعیی گرتوونه خوی، زیاتر له سی (٣٠) هوکم، ره نکه به کیک بلئ: نه خیر (٣٠) نین و (٢٥) ن و، به کیک دیکه بلئ: نه خیر (٣٠) نین و چل (٤٠) ن،

نه گهر حوکمه کان ورد بگریته وه، یا خود هه ندی حوکمی دیکه له هه ندی نایه تی دیکه ده ربه تری، به لأم من ده وری سی (۳۰) حوکم که وتوونه به رچاو، که له م سووره ته موباره که وهرده گیرین و، حوکمی گهره و گرنک و هه ستیارین.

۳- له م سووره ته دا به رگری له که سایه تی و سومعه ی پیغه مبه ری خوا ﷻ، هاوسه رانی به ریزی به گشتی و، به تابه تی دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، (الصُّدِيقَةُ بِنْتُ الصُّدِيقِ) کراوه، هاوه لآن، مسولمانان له کیشه و گرفتگی زور گهره ده رباز کراون، به هوی نه و حوکمانه وه، که له م سووره ته موباره که دا نیردراونه خوارو، به هوی نه و پروونکردنه وان ه وه که خوا ﷻ، له م سووره ته داونی، به تابه ت شازده (۱۶) نایه ته که ی: (۱۱ - ۲۶) که هه موویان ده رباره ی به سه رهاتی (إفک) واته: بوختان هه لبه ستن بو دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، و (صفوانی کوری (مُعطل)، که یه کیکه له هاوه لانی به ریزی پیغه مبه ر ﷻ، دابه زیون.

۴- ته نیا له م سووره ته دا خوی به رزو بی وینه به: ﴿ نُوْرُ السَّنَوْرِ وَالْأَرْضِ ۝ پیناسه کراوه، ﴿ اَللّٰهُ نُوْرُ السَّنَوْرِ وَالْأَرْضِ ۝ خوا پرووناکیی ناسمانه کان و زهویه.

۵- حوکمه شه رعبیه کانی نه م سووره ته موباره که، گشتگیرن، بو سه رجه م بواره کانی: خیزانی، ناکاری، کومه لایه تی، حوکم رانی، دادو ده ری، سیاسی و، زور به ی په هه ندو لایه نه کانی زیان و گوزهرانیان گرتوونه وه.

شه شه م: نیه رهۆکی نه م سووره ته:

باس و بابه ته کانی نه م سووره ته به م شیوه یه ن، که تیمه له بیست و دوو (۲۲) خالدا باسی بابه ته کانی و، نیه رهۆکی نه م سووره ته موباره که ده که ین، بو ته وه ی خوینره هه ر له سه ره تاوه: جوگرافیا و نه خشه ی بابه ته کانی نه م سووره ته موباره که ی له بهر چاو بن:

۱- راگه باندنی نه و راستیه که نه م سووره ته خوا ﷻ دایه زاندوه و پیوستی کردوه و، چهندان نایه تی روشن و پرونی تیدا دابه زاندوون.

ئەمە لە نایەتی (۱) دا هاتود.

(۲) - ڤاگەیاندنێ حوکمی زیناکارانێ ڤیاوو ئافرەت، کە سزایە کە یان ئەو یە دەبێ بە کێ سەد (۱۰۰) قەمچیان لێ بدێ.

لە نایەتی (۲) دا هاتود.

(۳) - ڤاگەیاندنێ ئەو راستییە کە ڤیاوان و ژنانی زیناکارو موشریک، هۆگرو شایستە یە کە دین و، لەسەر ڤیاوانی ڤروادار قەدەغە یە، هاسەرگیری لێگەڵ ژنانی زیناکارو هابو بەش بۆ خوادانەران دا، بکەن.

لە نایەتی (۳) دا هاتود.

(۴) - حوکمی بوختانی داوێن پرسی کردن بە ژنان و ڤیاوانی ڤاک، کە دەبێ یە کێ هەشتا قەمچیان لێ بدێ، وە ک سزا.

ئەمیش لە نایەتەکانی (۴ و ۵) دا، هاتود.

(۵) - حوکمی (لَعَان) یان (مُلَاعَنَة) لە نێوان ژن و مێردا، لێ کاتیکدا مێردە کە ژنە کە ی بە زیناکردن تۆمەتبار دەکات.

لە نایەتەکانی: (۶ - ۱۰) دا هاتود.

(۶) - بەسەرھاتی بوختان بۆ هەلبەستراکی ڤرواداران عانیشە (خوا لێ ڤازیبێ) و، سەرژەنشترکردنی خوا بۆ ڤروادارانیک، کە بەو بوختانە بێ بنەمایە هەلبەستراکی و، بە جۆرێک لە جۆرەکان ڤشکیان لە بلابوونەویدا هەبوو و، چەند بابەتیکێ دیکە ی ڤیوەست بەو بەسەرھاتەوود، ڤاگەیاندنێ ڤوون و ڤاشکاوی، ڤاکیی و، چاکیی دایکی ڤرواداران عانیشە (خوا لێ ڤازی بێ)، هەرودەها (صفوان بن معطل)، کە ئەویش تۆمەتبار کرابوو لێگەڵ دایکمان عانیشە دا.

ئەمیش لە نایەتەکانی: (۱۱ - ۲۶) دا، شازدە (۱۶) نایەتی بۆ تەرخان کراون.

(۷) - مەسەلەي مۆلەت وەرگرتن بۇ سەردانىيى كىردن بۇ مالى يەكدىي مسولمانان و،
 حوكمەكانى و، حالەتە جۇراو جۇرەكانى ئەو مەسەلەيە.

ئەويش سىن ئايەتى بۇ تەرخانكراون، ئايەتەكانى: (۲۷، ۲۸، ۲۹).

(۸) - پىئويست بوونى چاوى خۇپاراستنى ھەر كام لە پياوان و ئافرەتان لە ئاست يەكدىي
 داو، داوينى خۇپاراست و، جوانيى خۇ دەرنەخستنى ئافرەتان، مەگەر بۇ مېرديان و
 پياوانى مەجرەم.

ئەمىش ئايەتەكانى: (۳۰ - ۳۱) ي بۇ تەرخانكراو.

(۹) - لەسەر مسولمانان پىئويستكىردنى ھاوسەرداركىردنى ئافرەتان و پياوانى بىن ھاوسەر،
 چ نازادبن چ كۆيلە بن و، پىئويستكىردنى خۇ پاكراگرتنى ئەوانەي تواناي ھاوسەرگىرييان
 نيە و، پىئويستكىردنى (مُكَاثَبَةٌ) لەگەل كۆيلان داكىردن و، ھاواكارىي كىردنيان، لەو مال و
 سامانەي مسولمانان لەبەر دەستيان دايەو، قەدەغەكىردنى ناچاركىردنى كەنيزەكەكان
 لەسەر لەشفرۇشىي، (زىناكىردن بە پارە).

كە ئايەتەكانى: (۳۲ - ۳۳) گرتووياننە خۇيان.

(۱۰) - جەختكىردنەو لەسەر ئەو راستيە كە، قورئان ئايەتە پوون و پۇشكەرەوہەكان و،
 پەندو عىبىرەت و پىتسووان و، ئامۇژگارىي بۇ پروادارانى گرتوونە خۇي.

ئەمىش لە ئايەتى (۳۴) دا خراوئەتە پوو.

(۱۱) - وەسفىكرانى خوا (عز ووجل) بەوہ كە پرووناكىي ئاسمانەكان و زەوييەو، پوونكىردنەوہي
 نەوہش بە ھىئانەوہي وىنەيەك: تاقىك چرايەكى تىدا دانراو، چرايەكە لە شووشەيەكدايە،
 كە وەك ئەستىرەي درەوشاوە وايە، شووشەكە بە زەيتىك دادەگىرسىن، ھىندە زەيتىكى
 باشە، ئەگەر ئاگرىشى نەگاتىن، بۇ خۇي پۇشنىن، بەو بۇنەشەوہ باسكىردنى مالەكانى
 خواو، پياوانىك كە يادى خوا لەو مالانەدا دەكەن و، بازىرگانىي و مامەلە لە يادى خواو،

به پاكردنی نوژیو زه كاتدان، بِن ناگایان ناكات، ههروهه باسی پاداشتی بهرزو زۆرو زهوهندیان و، نهوه كه خوا له بهخششی خۆی پۆشیان زیاد دهكات.

نه‌میش له نایه‌ته‌كانی: (۳۶ و ۳۷ و ۳۸) دا خراوته پروو.

۱۲- باسی سه‌ره‌نجامی شوومی بیپروایان و، كرده‌وه‌كانیان، به هیتانه‌وهی دوو وینه‌ی زه‌مینی: تراویلكه‌ی بیابان، وینه‌ی ده‌ریایی: تاریكایه‌كانی نێو ده‌ریا‌كه‌، چ تاریكایی خودی ده‌ریا‌كه، چ شه‌پۆله‌ یه‌كه له‌سه‌ر یه‌كه‌كانی، چ هه‌ورۆی كه له‌سه‌ر ده‌ریا‌كه‌وه قه‌راری گرتوه.

نه‌میش له نایه‌ته‌كانی: (۳۹ و ۴۰) دا خراوته پروو.

۱۳- خسته‌ه پرووی چه‌ند ديارده‌و دیمه‌نتیكی گه‌ردوونی خوا كردی، دلبزویڻ، له‌سه‌ر با‌آلده‌ستی و، زانایی و، مه‌یره‌بانایی و، كارزانیی خوا ﷺ، هه‌روهه‌ها باسی نه‌وه كه هه‌ر كه‌س له ئاسمانه‌كان و زه‌ویدا‌یه، خوا به پاك ده‌گرۆی و، با‌لنده‌كانیش كه با‌لیان راست ده‌كه‌ن و ریز ده‌كه‌ن، خوا به پاك ده‌گرن، پاشان باسی هه‌وره‌كان كه چه‌ون خوا ﷺ به نهرمی لێیان ده‌خوړۆی، دوا‌یی پێكه‌وه ده‌لكێن و موتووربه‌ ده‌بن، دوا‌یی له‌سه‌ر یه‌كه‌له‌كه‌ ده‌بن، دوا‌یی بارانیان لێ دیته‌ ده‌ر، هه‌روه‌ها له‌و هه‌وره‌انه‌ی شیوه‌ی چیا ده‌نوێڻن، ته‌رزه‌ دیته‌ خوار، كه خوا هه‌ر كه‌سێكی بیه‌وۆی لێی ده‌داو، هه‌ر كه‌سێ بیه‌وۆی لێی لاده‌داو، تیشكی برووسكه‌كه‌ی خه‌ریكه‌ چاو كوێر ده‌كات، هیتنده‌ به‌هیتزه.

پاشان باسی نه‌وه كه خوا ﷺ هه‌موو شتیكی له‌ تۆو ناو دروست كردوه، هه‌موو ژياندارێك، چ نه‌وانه‌ی ده‌خشێڻ له‌سه‌ر سك، چ نه‌وانه‌ی له‌سه‌ر دوو پێ ده‌پۆڻ، چ نه‌وانه‌ی له‌سه‌ر چوار پێ ده‌پۆڻ.

نه‌مه‌ش له نایه‌ته‌كانی: (۴۱ - ۴۵) خراوته پروو.

۱۴- دووباره‌ جه‌ختكرده‌وه له‌سه‌ر پۆشینی و، پۆشكه‌ره‌وه‌یی نایه‌ته‌كانی قوربان و، راگه‌باندنی نه‌و پاستیه‌ی كه خوا به‌نده‌كانی به‌ره‌و راسته‌ شه‌قام پێنمای ده‌كات.

نه‌میش له نایه‌ته‌تی (۴۶) دا خراوته پروو.

۱۵- خستنه پروو و، په خنه لیکرتنی هه لوئستی که سائیکی ده غه ل و دلنه خووش، که وپرای لاف لیدانی هه بوونی ئیمان به خواو پیغهمبری خوا ﷺ، ده برپینی ناماده بیان بو فه رمانبه ریی پیغهمبر ﷺ، که چی ناماده نین ملکه چی خواو پیغهمبر بن، له کاتی داده وهرییداو، پابه ند بن به بریاره کانی پیغهمبره وهو، پراگه یانندی هه لوئستی راست و دروستی ئیمانداران له و باره وه، که نه گهر ده یانه وی به ئیماندار له قه له م بدرین له لای خوا، ده بی به و شیویه بن.

نه میش له نایه ته کانی: (۴۷ - ۵۴) دا خراوته پروو.

۱۶- موژده پیدانی ئیماندارانی کردار باش، به بالا دست کردن و به هوکمران کردنیان له زهویی دا، به لام به مهرجی به ندایه تیی کردنی، بن خلتهی شیرک و لادان، بو خوا، تنجا فه رمانکردن به نوژوو زه کات و، فه رمانبه ریی پیغهمبر ﷺ، و، دلنیا کردنه وهی پرواداران له دهسته پاچهیی بیبروایان له به رانه ر خوای بالا دستی هه مه کاره دا.

نه میش له نایه ته کانی: (۵۵، ۵۶، ۵۷) دا خراوته پروو.

۱۷- فه رمانکردنی خوا ﷺ به مسولمانان که کوپله و، که نيزه که کان و، منداله کانیا چ نه بالغ بن، چ بالغ بن، له سه ر مؤلته وهرگرتن بو چوونه ژووری تایه تیبیان، رابه تین و ناماده یان بکه ن.

نه میش له نایه ته کانی: (۵۸ و ۵۹) دا خراوته پروو.

۱۸- هه لواردنی نافرته تانی به ته مه نی بی ته مع له شووکردن دا، له هوکمی زیده خوداپوشین، وه ک: چاروکه و سه رپوش، که بویان هه یه نه وانه دابنن، هه رچه نده نه گهر دووربینی (احتیاط) بکه ن بو نه وان باشته.

نه مه ش له نایه تی ژماره (۶۰) دا خراوته پروو.

۱۹- پروونکردنه وهی هوکمی خواردن و خواردنه وهی که سانی کوتر، شهل، نه خووش، هه روه ها که سانی ساغ به گشتی له مالی خویمان، بابیان، دایکیان، برایان، خوشکیان،

مأمیان، پلکیان (واته: خوشکی با بیان)، خالیان، پووریان (واته: خوشکی دایکیان)، نهو ماله‌ی که کللیان به دسته، (یان نهو که‌سه‌ی کللی ماله‌که‌ی به دسته)، برادره‌ریان، هه‌روه‌ها حوکمی پتکه‌وه، یان تاک تاک نانخواردنی مسولمانان و، نه‌ده‌بی سلاوکردنیان له کاتی چوونه ژووردا.

نه‌میش له نایه‌تی ژماره (۶۱) دا خراوده‌ته روو.

۲۰- پروونکردنه‌وه‌ی نهو راستیه که پرواداران له کاتیکدا بو کاریکی گرنگی کوکه‌ره‌وه کو‌ده‌بنه‌وه، کاریکی کو‌مه‌لایه‌تی، سیاسی، پرؤژه‌یه‌ک، کو‌بوونه‌وه‌یه‌ک، بو‌یان نیه به بی موله‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ. هه‌روه‌ها نهو که‌سه‌ی له شوینی نهو ده‌بی، به‌ملاولادا برؤن.

نه‌میش له نایه‌تی (۶۲) دا خراوده‌ته روو.

۲۱- پروونکردنه‌وه‌ی نه‌ده‌بی بانگکردنی مسولمانان بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ. که ناب‌ی وه‌ک بانگکردنی نیو خو‌یان بی، بو‌یه‌کدی و، بلین: نه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ! یان (یا ابا القاسم)، به‌لکو ده‌بی به‌رئزو حورمه‌ته‌وه بانگی بکه‌ن (یا نبی الله، یا رسول الله) و، هؤشداریی پیدانی مسولمانان له خو دزینه‌وه‌و سه‌رپیچی کردن له فرمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ. هه‌روه‌ها هه‌ر قیاده‌یه‌ک که به‌رئی ویدا ده‌روا، تاکو دووچاری سزای دنیا، یاخود دوا رؤژ نه‌بن.

نه‌میش له نایه‌تی (۶۳) دا خراوده‌ته روو.

۲۲- هؤشداریی پیدانی مسولمانان به‌گشتی، که خوا خاوه‌نی هه‌ر شتی‌که، که له ناسمانه‌کان و زه‌وی دا هه‌یه‌و، هه‌موو شتیکیان له بارده‌ ده‌زانی و، کاتی ده‌گه‌رینه‌وه بو لای خوا، هه‌والی کرده‌وه‌کانیان پیده‌داو، خوا به‌هه‌موو شتی زانایه.

نه‌میش له نایه‌تی (۶۴) و کوتایی دا خراوده‌ته روو.

حەوتەم: دابەشکردنى ئايەتەكانى ئەم سوورەتە بۇ شەش (۶) دەرس:

بەرتزان!

ھەر سوورەتتەى كە دەمەوى تەفسیری بكەم، پىش ھەموو شتتەى، دىنم زور ھەرنجى دەدەم، لىتى ورد دەمەوھە تىتى پادەمىنم: ئايا دەگونجى چەند ئايەتى زياتر پىكەوھە زياتر پەيوھەست بن، و، بكرىنە دەرسىك، ھەرچەندە ئايەتەكانى قورئان، بە تايەتى سوورەتە مەككەيەكان، - كە ئەم سوورەتە سوورەتە تىكى مەدینەيە - ھەك شەپولى دەريا وان و ناپسینەوھ، ھەك لە ھەرەتای سوورەتى (الأنعام) دا كاتى خۇى باسماں كەردوھ، بەلام بە ھەرھال ھەر چوون بن، بو تەفسىر كەردن و تاكو خوتنەرانى بەرتز باشت تىبگەن، ھەر دەبى بو چەند دەرسى دابەش بكرىن و، ناكىرى ھەمووى بەك بىنە، پىكەوھە باس بكرى، ئنجا من سوورەتى (النور) یشم دابەش كەردوھ بو شەش دەرس:

دەرسى بەكەم: ئايەتەكانى: (۱ - ۱۰)، كە باسى نىوھ پۆكەكە ياغان كەردو سزای: زىناكارانى پىاوو ئافرەت و بوختانكەرانى داوئىنپىسى و، باسى چۆنەتقى لىعانكەردنى ژن و مېردىيان تىدا خراوھە روو.

دەرسى دووھم: ئايەتەكانى: (۱۱ - ۲۶)، ھەمووى لە بارەى باسى بوختان بو ھەلبەستنى دل نەخۇشەكانەوھە، بو دايكى پرواداران غائىشە (خوالى لى رازى بن).

دەرسى سىيەم: ئايەتەكانى: (۲۷ - ۳۴)، كە كۆمەلنى ھوكمى پەيوھەست بە ھەلس و كەوتى خىزانى و، كۆمەلەبە تىسى گرتوونە خۇى.

دەرسى چوارەم: ئايەتەكانى: (۳۵ - ۴۶)، كە بە ئايەتى: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، دەست پىندەكات و، پاشان كۆمەلنىك راستى دىكەى مەزن ھەك: دىاردەى گەردوونى، كە نىشانەو بەلگەى بالادەستى پەروھردگار تىسى و، مېھرەبانى و، كارزانى خوالى پەروھردگارن، خراوھە روو.

دەرسى پىنجم: ئايەتەكانى: (۴۷ - ۵۷)، يان ئەو يازدە (۱۱) ئايەتەش باسى
 كەسانىكىن لافى ئەو لىدەدەن كە ئيماندارو مسوئلمانن و فەرمانبەرن بو پىغەمبەر
 ﷺ، كە چى كاتى دادوهرىيەك دىتە پىش، بە بەرنامەى پىغەمبەر ﷺ، دادوهرىيەكەى
 رازىى نىن، ھەرۈھە ئەو كە مسوئلمانانى راستەقىنە دەبىن ھەئوئىستىيان چۈن
 بىن؟ دىسان چەند شىتىكى دىكەى پەيوەست بەو بابەتەو، خراونە پروو.

دەرسى شەشەم: ئايەتەكانى: (۵۸ - ۶۴) دەگرىتە خۆى، ئەوانىش دىسان
 كۆمەئىك بابەتى كۆمەلایەتىسى و سىياسى زۆر گەورە و گرنىك دەگرنە خۆيان.

❖ دهرسی یه کم ❖

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئایەتەکانی: (١ - ١٠) دە ئایەتی سەرەتای سوورەتی (النور) دەگریتە خۆی، لەو دە (١٠) ئایەتەدا، سەرەتا خوای زانا و توانا، ئەم سوورەتی (النور) بەو پێناسە دەکات کە دایبە زاندووە، فەززی کردووە، ئایەتانیکی پۆشنی تیدا دابە زاندوون، بە مەبەستی بێرکەوتنەوێ خەڵک و، قێربوونیان و، بەرچاو رووینوونەوێان لە بارە ئێوە راستیانەو، کە خوا ﷻ لەم سوورەتەدا ناردوونێه خوارو، لە زگمەک و خواپسکی ئەوانیشدا هەن و، سەرەنجام پەند وەرگرتیان.

دوایی خوا ﷻ چوار حوکمی گەورە، گرنگ و، هەستیاری بواری خێزانی، لەم دە (١٠) ئایەتەدا خستوونە روو:

١- حوکمی ئافرەت و پیاوی زیناکار، کە سزایەکیان یەکی (١٠٠) قەمچییە.

٢- حوکمی هاوسەرگیری کردن لەگەڵ ژنان و پیاوانی زیناکارو، هاوبەش دانەردا، کە قەدەغەبە.

٣- حوکمی بوختانی داوئێبسیی کردن بە ئافرەتانی پاک و بێگەرد، هەرودها پیاوانی پاک و بێ خەوش، بەبێ هێتانی چوار شایە، وەک بەلگە بۆ سەلماندنی ئەو دەعوایە، کە سزای ئەو بوختانی داوئێبسییە بەبێ ئیسپات و بەلگە، کە ئەگەر ئیسپات و بەلگە هەبوو، ئەو کاتە پێی ناگوتری: بوختان، سزایەکی بریتیه لە: هەشتا (٨٠) قەمچیی، وێرایی بە لادەر (فاسق) دانرانی ئەو کەسە ئێوە تۆمەتە هەڵدەبەستێ.

٤- حوکمی (لعان) یان (مُلاعنة) یان: (نەفرین لە یەکدی کردن، لە ئیوان ژن و مێرددا)، لە کاتیکیدا پیاوی ژنەکی بە زینا کردن تۆمەتبار دەکات، بێ ئەوەی بتوانی بە هێتانی چوار شایەدان، کە شایەدیی دانەکەیان وەک یەک بێ، کت و مت و، بێ جیاوازی، ئیسپاتی

بکات، که سه رهنجام نه گهر ژنه که دانی بهو تومه ته دا هینا، که له لایهن میرده که به وه پیتی ده کرتی و، په فرزی تومه ته که ی نه کرد، سزایه که ی ده که ویته سهر، که سه د (۱۰۰) قه مچیبه، به لام نه گهر دانی پیندا نه هینا، په فرزی تومه ته که ی کرد، که نه ویش دهبن هه لسن به وه آمدنا نه وه ی میرده که ی، وه ک میرده که ی که چوار جارن شایه تیی ده دات: که راست ده کات، لهو تومه ته دا که به ژنه که ی ده کات و جاری پینجه میش بلتی: نه فرینی خوی لی بن نه گهر درو بکات، نه ویش دهبن چوار جارن شایه تیی بدا که میرده که ی راست ناکات و، جاری پینجه میش بلتی: تووره یی خوی له سهر بن، نه گهر میرده که ی راست بکات، که له نه نجامی نهو به کدی نه فرین کرده دا، نهو ژن و میرده لیک جیاده بنه وهو، بو هه تا هه تابه لیک قه دهغه دهبن.

له کوتاییش دا خوا سوره تہ باسی به خشش و به زهی و لیوره دی خوی بو پروادارن و، ته وبه ودرگرتن و کاربه جیتی خوی ده کات، که هوکاری زوو سزا نه دران و پارژرانی مسولمانانه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿سُورَةُ التَّوْبَةِ﴾ وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ يَتَذَكَّرُ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١﴾ الْزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَجْهِهَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهَادَةُ عُنَاهِمَا طَائِعَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحَرِيمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَةٍ فَاجْلِدُوهُمْ نِصْفَ جَلْدَةٍ وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَسْلَمُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شَهَادَةٌ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحْسَبِهِمْ أَرْبَعٌ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَنِيسَةُ أَنْ لَعَنْتُ

اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَذُرُوا عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْغَنِيصَةَ أَنْ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ، وَإِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

مانای دهقا و دهقی نایه تکان

بِه ناوی خوای به به زه یی به خشنده. (نه مه) سووره تیکه دامان به زانده وه، پیوستمان کردوه، (که حوکمه کانی کاریان پی بکری) و، نایه تانیک پی روشنمان تیدا ناردوونه خوار، به لکو بیرتان بکه ویته وه (سه ره نجام فیزین و په ند وه ربگرن) ﴿١﴾ نافرته پی زیناکارو پیای زیناکار، هه ره کامیکیان یه کی سه د قه مچییان لیبدن و، له جیه جیکردنی ناین (و فه رمانی) خودا، په رویشیتان به ران به ریان نه بی، ته گه ره پرواتان به خولو روژی دوایی هه یه وه، با کومه لی له بروادارانش سزاکه یان ببینن و ناماده ی بن ﴿٢﴾ پیای زیناکار ته نیا ژنی زیناکار، یان هاوبه ش دانهر دینتی و ژنی زیناکاریش ته نیا پیای زیناکار، یان هاوبه ش دانهر ده یه ینتی (و هاوسه رگریی له گه ل ده کات)، نه وه ش له برواداران قه ده غه کراوه ﴿٣﴾ نه وه که سانه ش که نافرته تانی پاک به زینا تومه تبار ده کهن، (هه روه ها پیوانی پاکیش)، دوایش چوار شابه دان ناهیتن بو نیسپاتی ده عواکه یان، به کی هه شتا قه مچییان لی بدن و، هه رگیزیش شایه دییان لی وهرمه گرن و، نا نه وانه لادهرن ﴿٤﴾ بیجکه له وانه ی دوای نه وه، توبه ده کهن و چاکسازی ده کهن، به دنیایی نه وه کاته غوا لیبوردی به به زه یه ﴿٥﴾ نه وه پیوانه ش که ژنه کانیان به زینا تومه تبار ده کهن و، جگه له خویشیان شایه دییان نین، شایه دیی دانی یه کیان (بو نیسپاتی راستیی ده عوایه که ی) نه وه یه که چوار جارن شایه دیی بدات به ناوی خوا هیتانه وه، که له راستانه ﴿٦﴾ جاری پیجهمیش بلتی: نه فرینی خوای لی بی

نه‌گەر له درۆزنان بئ (۷) (بهو جوۆده سزای زینا ده‌که‌وێته سه‌ر ژنه‌که، به‌لام) ته‌ویش به‌وه سزای لئ لاده‌درئ، که چوار جارن شایه‌دی به‌ خوا بدات، که نه‌و (مێرده‌ی) له درۆزنانه (۸) جاری پێنجه‌میش بئتی: توو‌په‌ی خ‌وای له‌سه‌ر بئ، نه‌گەر مێرده‌که‌ی له‌ راستان بئ (له‌و تۆمه‌ته‌دا که بۆی ده‌کات) (۹) نه‌گەر به‌خشش و به‌زه‌ی خ‌واش له‌سه‌رتان نه‌بووایه‌و، نه‌وه که خ‌وا زۆر تۆبه‌ وه‌رگرو کاربه‌جێه، (نه‌و گرفت و کێشانه‌تان به‌ ناسانی بۆ چاره‌سه‌ر نه‌ده‌کران و، زۆرتان لئ ئالۆز ده‌بوون) (۱۰).

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ وشه‌کان

(سُورَةُ): (السُّورَةُ: الْمَنْزِلَةُ الرَّفِيعَةُ، وَسُورَةُ الْمَدِينَةِ: حَاطَتْهَا الْمُشْتَمَلُ عَلَيْهَا، وَسُورَةُ الْقُرْآنِ تَشْبِيْهَا بِهَا لِيَكُوْنَهُ مُعَاطَاً بِهَا إِحَاطَةً السُّوْرِ بِالْمَدِينَةِ)، (سُورَةُ) له‌ زمانى عه‌ره‌ببیدا واته: پێگه‌ی به‌رز، پله‌و پایه‌ی به‌رز (سُورُ الْمَدِينَةِ)، (سُورُ)، نه‌و شوورایه‌به‌ به‌ دورى شاردرا کراوه (کاتى خۆی دورى شاره‌که‌ی داوه‌) و گرتوو‌یه‌ته‌ نێو خۆی، سوو‌په‌تى قو‌رئان بۆیه‌ نه‌و ناوه‌ی لێ‌زاوه، چونکه‌ چو‌نزاوه‌ به‌و شوورایه‌ی که‌ به‌ دورى شاردرا ده‌کرئ، وه‌ک چو‌ن نه‌و شوورایه‌ شاره‌که‌ ده‌گرێته‌ نێو خۆی، نه‌و سوو‌په‌ته‌ش نه‌و نایه‌تانه‌ی که‌ له‌ نێوى دان، ده‌یانگرێته‌ نێو خۆی.

(وَفَرَضْنَاهَا): خوێنراو‌یشه‌ته‌وه: (فَرَضْنَاهَا)، (الْفَرَضُ: قَطْعُ الشَّيْءِ الصَّلْبِ، وَالتَّأْيِيرُ فِيهِ، وَالْفَرَضُ كَالِإِجَابِ)، وشه‌ی (فَرَضُ) به‌ مانای برینى شتیکی په‌ق و، کارتی‌کردنه‌تی، (فَرَضُ)، وه‌ک پێویست کردنه، واته: (الْفَرَضُ) و (الْوُجُوبُ)، به‌ یه‌ک واته‌ به‌ کاردێن و مانایان لێ‌ک نيزیکه‌.

(لَمَّا نَذَرْنَا): واته: به‌ لکو‌ بیرتان بکه‌وێته‌وه، (النَّذْرُ: حُطُورٌ مَا كَانَ مَنِيًّا فِي الدَّهْنِ، وَهُوَ هُنَا مَسْتَعَارٌ لِإِكْتِسَابِ الْعِلْمِ مِنَ الْأَدْلَةِ الْيَقِيْنِيَّةِ)، (نَذَرْنَا)، بریتیه‌ له‌وه

که شتیکت بیته وه زهین، که پیشر له زهیندا هه بووه، به لأم تیتدا نه ماوه له بیرت چۆنه وه، به لأم لیتره دا (تَدَكُرْ)، خوازروه ته وه بو وه ده ست هینانی زانست له به لگه دُنیا که ره کانیه وه، که ده فه رموی: (لَمَلَكُ نَذَكْرُونَ)، واته: بو نه وه ی فیر ببن، یان بو نه وه ی په ند وه ربگرن، ته گه رنا یانی: بو نه وه ی بیرتان بکه ویته وه.

(جَلَدٍ): (الْجَلْدُ: الضَّرْبُ بِسَيْرٍ مِنْ جِلْدٍ، مُشْتَقٌّ مِنَ الْجِلْدِ لِأَنَّهُ ضَرْبُ الْجِلْدِ)، (جَلَدٌ) بریتیه له لیدان به چه رمیک که له پیست دروستکراوه، یانی: شتی که له زوئله^(۱) چه رم دروست ده کری و ده هونری، له (جَلَدٌ) هوه هاتوه، له بهر نه وه ی نه و لیدانه له پیست ده دری.

به لأم دوایی باسی ده که یین که مه رجیش نیه ته نها له زوئله چه رم بی، به لکو ده گونجی له شولکه دار بی.

(رَأْفَةً): ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾، واته: با له جتیه جتی کردنی دینی خوادا، په رووشیتان به رانه بهر به وانه نه بی که داوئینیسیان کردوه، (الرَأْفَةُ: رَحْمَةٌ خَاصَّةٌ تَنْشَأُ عِنْدَ مُشَاهَدَةِ ضُرِّ بِالْمَرْؤُوفِ)، (رَأْفَةٌ) بریتیه له به زه بیه کی تابیه ت، له کاتیکدا مروفی نه و که سه ی په رووشی به رانه بهر ده رده به دری، ده بینتی، نه و حاله ته ی بو په یدا ده بی.

(طَائِفَةٌ): (الطَّائِفَةُ: الْجَمَاعَةُ مِنَ النَّاسِ، وَمُخْتَلَفٌ عَدَدُهَا بِإِخْتِلَافِ الْأَعْرَافِ)، (طَائِفَةٌ) بریتیه له کومه لیک له خه لک، که ژماره که ی جیاوازه، به پی جیاوازی ژینگه کان و، نه ریت و باوه کانی خه لک.

(الْمُحْمَنَاتِ): یانی: نافه ته پاکه کان، که خوئراویشه ته وه: (الْمُحْمَنَاتِ)، واته: نافه ته خو پاکراگره کان (الْمُحْمَنُ: إِسْمٌ مَفْعُولٌ مِنْ أَحْصَنَ الشَّيْءِ، إِذَا مَنَعَهُ مِنَ الْإِضَاعَةِ وَاسْتِيلَاءِ الْغَيْرِ عَلَيْهِ)، (مُحْمَنٌ)، به رکار (مَفْعُولٌ)، له: (أَحْصَنَ الشَّيْءِ)، نه و شته ی پاراست له زایه بوون و، له وه که به کتکی دیکه ده ستی به سه ردا به کری و

(۱) زوئیل: پارچه چه رمی باریک له شیوه ی ده زووی درشت دا.

دهستی بؤ بهرئ، که واته: (مُحْصَنَاتٍ)، یانی: پارِیزراوان، نه گهر بشخوئرتنه وه: (المُحْصَنَاتِ)، ته و کاته (مُحْصِنٌ) ناوی بکه (إِسْمٌ فَاعِلٌ) ه، یانی: خو پارِیزه ران له نافرتهان، نه گهر پیاویش بن، ده گوترئ: (مُحْصِنُونَ)، یان (مُحْصِنِينَ)، یان (مُحْصِنُونَ) و (مُحْصِنِينَ)، به (مَفْعُولٌ) یان (إِسْمٌ الْفَاعِلِ).

(رَمَوْنَ): وته: ده بهاوین، (الرَّمِي: حَقِيقَتُهُ: قَذْفُ الشَّيْءِ مِنَ الْيَدِ، وَشَاعَ اسْتِعْمَالُهُ فِي نِسْبَةِ فِعْلٍ أَوْ وَصْفٍ إِلَى شَخْصٍ)، (رَمِي) بریتیه له وه که شتیکت به دهسته وه بن و هه لیده، بیهاوئی، به لام به کارهینانی بلاو بوته وه بؤ پالدانی کردارک، یاخود وه صفتیک بؤ لای شه خصیک، (رَمَاهُ بِهِ)، واته: تومه تباری کرد، که وشه ی (رَمِي) لیره به کاره تراوه بؤ (قَذْفِ)، واته: بوختانی داوین بیسی.

(وَيَذُرُّنَّ): (الدَّرَأُ: الدَّفْعُ بِقُوَّةٍ، وَاسْتَعْبَرْنَا هُنَا لِلْإِنْطَالِ)، (ذَرَأٌ) بریتیه له پآپوه نان به هیز، به لام لیره دا خواراوه ته وه بؤ هه لوه شانده وه، واته: نه و نافرته ته نه و تومه ته هه لده وه شتیتته وه، نه گهر به و شتیه یه شایه دی بدات.

هوی هاتنه خواروهی نایه تهکان

هوی هاتنه خواروهی نهو نایه تهی که دهفه رموی: ﴿الزَّانِ لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ لهو بارهوه دوو گتپردراوه هه:

(۱) - (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، كَانَتْ امْرَأَةً يُقَالُ لَهَا: أُمُّ مَهْرُولٍ، وَكَانَتْ بِأَخْيَادٍ، وَكَانَتْ تُسَافِعُ، فَأَرَادَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: ﴿الزَّانِ لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۱).)

واته: نافره تیک هه بوو پتی دهگوترا: (أُمُّ مَهْرُولٍ) له نه جیاد: «ناوی شویتیکه»، نهو نافره ته به پاره داوین پیسی له گه ل خه لکدا ده کرد (له شفرۆشی ده کرد)، پیاوینک له هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ ویستی هاوسه رگیری له گه ل بکات، خوا ﷺ نه م نایه تهی دابه زاند، که دهفه رموی: نافره تی زیناکار مه گه ر پیایو زیناکار، یان هاوبه ش بو خوادانه ر، ده نا نابهینن، (باخود هاوسه رگیری له گه ل ناکات) و، نهوه له برواداران قه دهغه یه.

(۲) - (عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ مَرْثَدَ بْنَ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيَّ، وَكَانَ رَجُلًا شَدِيدًا، وَكَانَ يَحْمِلُ الْأَسَارَى مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَ: فَدَعَوْتُ رَجُلًا لِأَخِيْلَةَ وَكَانَ مَكَّةَ بَعِيًّا، يُقَالُ لَهَا: عَتَاثُ وَكَانَتْ صَدِيقَتَهُ، حَرَجَتْ، فَرَأَتْ سَوَادِي فِي ظِلِّ الْحَائِطِ، فَقَالَتْ: مَنْ هَذَا! مَرْثَدٌ مَرْحَبًا وَأَهْلًا يَا مَرْثَدُ! انْطَلِقِي اللَّيْلَةَ، فَبِثْ عَلَدْنَا فِي الرُّحْلِ، فَقُلْتُ: يَا عَتَاثُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

(۱) أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٦٤٨٠، والطبري في جامع البيان: ج ١٨، ص ٥٦، والنسائي في الكبرى: ١١٣٥٩، والطحاوي في «مشكل الآثار»: ٤٥٥١، والطبراني في «الأوسط»: ١٧٩٨، قال مؤلفا الإستيعاب: قُلْنَا: وهذا إسناد ضعيف، ج ٢، ص: ٥٤١.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ حَرَّمَ الرِّزَا، قَالَتْ: يَا أَهْلَ الْخِيَامِ! هَذَا الدُّنْدُلُ، هَذَا الَّذِي يَحْمِلُ أَسْرَاءَكُمْ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَسَلَكْتُ الْخَنْدَمَةَ، فَطَلَبَنِي فَمَانِيَةً، فَبَجَاءُوا حَتَّى قَامُوا عَلَى رَأْسِي، فَبَالُوا، فَطَارَ بَوْلُهُمْ عَلَيَّ وَأَغْمَاهُمْ اللَّهُ عَنِّي، فَجِئْتُ إِلَى صَاحِبِي، فَحَمَلْتُهُ، فَلَمَّا انْتَهَيْتُ بِهِ إِلَى الْأَرَاكِ فَكَلَّمْتُ عَنْهُ كَبْلَةً، فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ! أُنَكِحُ عَنَاقَ؟ فَسَكَتَ عَنِّي، فَنَزَلَتْ: ﴿الَّذِينَ لَا يَنْكِحُوا إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ﴾ ﴿٢٤﴾، فَدَعَا لِي فَقَرَأَهَا عَلَيَّ، وَقَالَ: لَا تُنَكِّحْهَا! ﴿١﴾

واته: له عمری کوری شو عیب نه ویش له بابی نه ویش له با پیره وه کتیره پویه ته وه که مهر ته دی کوری نه بوو مهر ته دی غه نویی، که پیاویکی زور خیرا و به هیز بووه، (زور خیرا پویشته وه)، دیله کانی له شاری مه ککه وه دهر بدن بو شاری مه دینه، (واته: نه وانسه که کافره کان ده سته سهریان کرد بوون، دهر فته دی ده هینا و ده یگوا سته وه)، ده لئ: به لئ تمدا به پیاویک له دیله کانی مه ککه، که هه لیکرم له گه ل خومی بهرم بو مه دینه، له شاری مه ککه ش نافرته تیکی له شفر و شو هه بوو پئی ده گوترا: عهناق، که له سه رده می نه فامیی دا دوستی بووه، (که نه و ده چئ نه و پیاوه بینئ)، نه و نافرته ش له سیبه ری دیوار ره شاییه ک (تار مایه ک) ده بینئ، ده لئ: نه وه کتیه؟ دواپی ده یناسئ، ده لئ: مهر ته د توی! سلأوت لی بی، تو نه هلی، و هره با نه مشه و پیکه وه له مائئ بین، (زینای له گه ل بکات)، منیش گوتم: نه ی عهناق! پیغه مبه ری خوا ﷺ، زینای فه ده غه کرده، نه ویش گوتی: نه ی خه لکی (نه و مالانه) نه و چادرانه (که له وین)، نه وه دو ل دوله (یانی: و لآخی زور خیرا)، نه وه نه و پیاوه خیرایه به که دیله کانتان له مه ککه وه ده با بو مه دینه، (ودرن بیگرن)، منیش چوو مه خندر کتیه وه، هه شت پیاویان شوینم که و تن، (نه و له نیو خندر که که دا بووه، شوینتیک که ناو درپویه تی، یان شوینتیک که چالاییه ک بووه)، هاتن تا کو له سه ر سه رم وه ستان، (ماوه یه ک له وئی گه پراون و

(١) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٢٠٥١، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣١٧٧، وَالثَّعَالِبِيُّ فِي الْكَبْرِ: ٥٣٣٨، وَغَيْرُهُمْ، وَهَذَا إِسْنَادٌ حَسَنٌ، قَالَ مُؤَلِّفُ الْإِسْتِيعَابِ: قُلْنَا: وَهَذَا إِسْنَادٌ حَسَنٌ، ج ٢ ص: ٥٤٢.

وہستاون) میزبان کرد، میزہ کہ بیان فریہ سہر سہرم، بہ لام خوا له ناست من کویری کردن و نہ یانبینیم، ئیدی دویسی کہ رویشتن، هاتم بؤ لای هاوه له کہم، کہ بہ لیتنم له گه لیدا بوو، هه لمگرت و پیاوکی قورسیش بوو، (دیاره به کؤلئی هه لگرتووہ وک دویسی باسی ده کات، دهست و پتیاں به ستوون به زنجیر، یان به پت) کاتئی کہ بردم بؤ لای نه راک، (دیاره نه راک: «هه ندیک دره خت بوون، له شوینیک)، کوٹ و پتوہ نده کہم لیکرده وهو، بردم بؤ لای پیغهمبری خوا ﷺ گوتم: نهی پیغهمبری خوا! ههناق بیتنم، هاوسه رگریبی له گه لدا بکه م؟ پیغهمبر ﷺ بیده نگ بوو، هه تا نم نایه ته هاته خوار: ﴿ وَالرَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ﴾، پیغهمبری خوا ﷺ بانگی کردم و نایه ته که ی به سهردا خویندمه وهو فه رمووی: هاوسه رگریبی له گه ل دا مه که.

(۲) - هوی هاتنه خواره وهی نهو دوو نایه ته ی خوا تیاں دا ده فرمووی: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۲﴾، له باره ی هوی هاتنه خواری نه م دوو نایه ته موباره که وه، کومه لن گپردراوه هه ن، من هه ولده دهم کامه یان له رووی سه نه دوه به هیزتر بن و، له رووی نیوه پوکوه گونجاوتر بن، له گه ل نه م دوو نایه ته دا، نه وه بیتنم:

﴿عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا كَانَ زَمَنَ الْعَهْدِ الَّذِي كَانَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ أَهْلِ مَكَّةَ، جَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تَخْرُجُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مَهَا جِرَةً فِي طَلَبِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ الْمَشْرُكُونَ: إِنَّمَا انْطَلَقَتْ فِي طَلَبِ الرُّجَالِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ... ﴾ (۱).

واته: نه نهس (خوا لئی رازی بن) ده لن: له کاتیکدا که نهو په یمانه ی له نیوان پیغهمبر ﷺ خه لکی مه ککه دابوو (که مه بهست پتی صولحی

(۱) ذکرة السیوطی فی الدر المنثور، ج ۶، ص ۱۳، وَنَسَبَهُ لِابْنِ مُزَدَّوْنِهِ، الإِستیعاب، ج ۲، ص ۵۴۶.

حودہ بیبیه، کہ له سالی شہمی کوچی دا بوو، بهو پیئہش بی، نہم سوورہ ته، له سالی شہمی کوچی و بهرو دوا دابه زیوه، نافرته وا هه بوو له لای خه لکی مه ککه دهرده چوو بو لای پیغه مبری خوا ﷺ کوچی ده کرد، بو شویتکه وتنی نیسلام، هاوبهش بو خوادانه ره کان تومه تباریان ده کرد، ده یانگوت: نهوه دوا ییاوان که وتوه، (وهک له مه ککه پیای لی نه بووبن!)، خواش نه م دوو نایه ته مبارده کی ناردنه خواری: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَةٍ ۖ﴾ النور (۵،۴).

۳- هوی هاتنه خواری نایه ته کانی: (۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰)، واته: نهو پینج نایه ته که باسی (یعان)، یان (مُلاَعَنَةً) دکه ن، واته: نه فرین له یه کیدی کردنی ژن و میردان: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾﴾

لهو باروهه چهند ریوایه تیک هه ن، یه کیکیان نه مه یه:

أ- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِشُرُوكِ ابْنِ سَخْمَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الْبَيْتَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا، يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيْتَةَ؟ فَجَعَلَ النَّبِيُّ يَقُولُ: الْبَيْتَةُ وَإِلَّا حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ، قَالَ هِلَالٌ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ، فَلْيُرْلِزْ اللَّهُ مَا يُبْرِيءُ ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ، فَنَزَلَ جَبْرِيْلُ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَرْوَاحَهُمْ ﴾، فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ: ﴿ إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾، فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ، فَارْتَدَّ إِلَيْهَا، فَجَاءَ هِلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ مِنْكُمَا تَالِبٌ، ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْخَامِسَةِ، وَقَفُوها، وَقَالُوا: إِنَّهَا مُوجِبَةٌ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَّكَاتٍ، وَتَكْصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ، ثُمَّ قَالَتْ: لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ، فَمَضَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَنْبِرُوهَا فَإِنَّ جَاءَتْ بِهِ أَتَّخَذَ الْعَيْنَيْنِ، سَابِغَ الْأَلْيَتَيْنِ، خَدَّجَ السَّاقَيْنِ،

فَهُوَ لِشُرَيْكٍ بِنِ سَخْمَاءَ « فَبَعَاتَ بِهِ كَذِبِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ لَا مَا مَعَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ! »^(۱)

واته: عهبدو لای کوری عه بیاس (خوا له خوئی و بابی رازی بی)، ده لئی: هیلالی کوری نومه ییه له لای پیغهمبر ﷺ، ژنه که ی خوئی تومه تبار کرد، که له گه ل شوپه یکی کوری سه هماندا زینای کردوه، پیغهمبر ﷺ فهرمووی: یان به لگه، یان نه وه تا (سزات دده دین) له پشتت دده دین (واته: هه شتا فه مجیبت له پشتت دده دین)، هیلال گوتی: نه ی پیغهمبری خوا ﷺ! نایا به کیک له تیمه نه گهر پیاوئیکی له سهر ژنه که ی خوئی بینی، ده چئ به لگه بیئتی، (چوار پیاوان بیئتی، تهماشای بکه ن؟) بو نه وه ی شایه دبی بو بدنه؟ پیغهمبر ﷺ ههر ده یفه رموو: یان به لگه، نه گهر نا سزات به سهر دا ده چه سپتین، هیلال گوتی: سوئند به و که سه ی توئی به هه ق ناردوه، من راستگویم، به دنئیایی خواش نایه تان داده به زئتی، که پشتی من له و سزایه دوور بخاته وه، (سهرنج بدنه! چه ند متمانه یان بووه به دادگهری و میهره بانیی خویان!)، جبریل دابه زی و ثم نایه تانه دابه زترانه سهر پیغهمبر ﷺ: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ ﴾، خوئندیه وه تا کو ده گاته نه شوئنه ی: ﴿ إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾، نجا پیغهمبر ﷺ رۆی و، به دوی نافره ته که یدا نارد، (بو نه وه ی پیکه وه (مُلاَعَنَةً) بکه ن)، هیلال هات شایه دیدا (واته: چوار جارارن)، گوتی: شایه دبی دده دم به خوا که من له راستگویمان، (نه و ژنم له گه ل نه و کابرایه دا زینای کردوه و، جاری پیئجه میش گوتی: نه فرینی خوی لئ بی نه گهر درؤ بکات)، پیغهمبریش ﷺ ده یفه رموو: خوا ده زانئ که یه کیکتان درؤ زئن (درؤ ده که ن)، کامه تان ده گهر یته وه و په شیمان ده بیته وه؟ نجا دوی نه وه ی هیلال شایه دبیه کانی خوئی دا، نجا نافره ته که ش هه لسا، نه ویش شایه دبیه کانی دا (واته: نه ویش چوار جارارن گوتی: شایه دبی دده دم به خوا، که نه و میرده ی من درؤ ده گات، که ده لئ: تو زینات کردوه له گه ل فلان

(۱) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۴۷۷، وغیره.

که سدا)، که گه یشته جاری پتتجهم، رایانگرت، گوتیان: راوه سته!، پتیان گوت: نهو شایه دیدانه ته گهر به درؤ بئ، پتویستکهره، (واته: سزای خواو دوزه خت بؤ پتویست ده کات)، عهدوللای کوری عهباس (خوا له خوئی و بابی رازی بی)، ده لئ: که رایانگوت، نافرته که راه ستا، تۆزئ وه خراو کشایه وه، هه تا پتیمان وابوو که په شیمان ده پتته وه (و ده لئ: مئرده که ی راست ده کات و، مل ددها بؤ سزایه که ی)، دواپی گوتی: ناچم به درئزایی رۆزگار خه لکه که ی خوُم، خزمه کانم سه رشؤر بکه م، (مه رج نیه له بهر خویره وه نه وه ی گوتبئ، چونکه نه گهر له بهر خویره وه گوتبی، نه وه دان پتدانانه، به لأم عهدوللای کوری عهباس وایزانیوه له دلئ خویدا وایکوتوه)، نیدی نه ویش شایه دپی پتتجه میشی دا، (شایه دپی پتتجه م نه وه یه که بلئ: تووره پی خوا له سه ر من، نه گهر نه و مئرده راست بکات)، پیغهمبه ر ﷺ فه رمووی: چاودرپی بن، نه گهر نه و مندالئ نه و نافرته ده پیئ، چاوی رهش بوون و، سمت و رانی رتک بوون و، لاقه کانی گوشتن بوون، نه وه راسته نه و مندالئ له شورپیکی کوری سه حمانه، (به لأم نه گهر جورتیکی دیکه ش بوو، نه وه تۆمه ته که راست نیه)، سه ره نجام مندالئ که به و وه سفه ده رچوو که پیغهمبه ر ﷺ فه رموو بووی: (نه گهر وابت هی شورپیکی کوری سه حمانه)، پیغهمبه ر ﷺ فه رمووی: نه گهر له بهر نه وه نه بووایه که حوکمی کتیبی خوا رابردوه، من له گه ل نه و نافرته دا بریارتیکی دیکه م ده بوو، (به لأم هه موومان یابه ندین به حوکمی خواوه).

ب- هه ر له باره ی هه مان یابه ته وه، به سه ره اتتیکی دیکه ش هه به، که بریتیه له به سه ره ات لیعانی:

(عَمیر بن عجلان) له گه ل ژنه که ی دا، نه ویش بوخاری پی به ژماره (۵۳۰۸) و، موسلیم به ژماره (۴۹۲) هتیاوانه، که هه ر شتوه ی نه وه یه که باسما ن کرد، بویه به پتویستم نه زانی نه ویش دووباره بئتم.

مانای گشتیی نایه تہکان

وہک لہ پتاسہی نهم سوورہتہ موبارہ کہ دا گوتمان: نهم سوورہتہ تاکہ سوورہتیکہ خوا ﷺ ناوی سوورہتی لہ سہرہ تایہ کہ یہ وہ ہینابن، بویہ نهمہ بہ لکھو نیشانہی نھوہیہ کہ نهم سوورہتہ گرنگیہ کی تاییہ تیی ہہ یہو، نهمہ تاییہ مہندی نهم سوورہتہ موبارہ کہ یہ، کہ لہ نیو ہہ موو سوورہتہ کانی قورنن دا، خوی پھروہردگار نهم سوورہتہی بہ وشہی (سورہ) دہست پیکردوہ، لہ حالیک دا، ہہر سہ دو چوارہ (۱۱۴) سوورہتہ کہ، ہہر سوورہتن، کہ واتہ نهم سوورہتہ تاییہ مہندیہ کی خوی ہہ یہ، نھویش نھوہیہ کہ: لہ قہ دہر قہبارہی خوی، زورترین یاسای شہرعی گرتونہ خوی و، یاسا شہرعیہ کانیش زور ہہ ستیارین، زور گرنگن، زوریش گشتکیرن بۆ ہہ موو ہوارو پھہ نندہ کانی ژیان و گوزہران: پھوشتی، ناکاری، خیزانی، کومہ لایہ تیی، سیاسی و، ہہ موو ہہ لئس و کہوتہ جوراو چورہ کانی ژیانی کومہ لگا.

سہرہ تا خوا ﷺ دہ فہرموی: (بسم اللہ الرحمن الرحیم)، بہ ناوی خوی بہ

بہ زہیی بہ خشنده، واتہ:

- ۱- نهم کارہ بہ ناوی خوا دہست پیدہ کہم.
 - ۲- نهم کارہ بۆ خوا دہ کہم.
 - ۳- نهم کارہ بہ پئی شہرعی خوا نہ نجام دہدہم.
 - ۴- نهم کارہم بہ یارمہ تیدان و ناسانکاری خوا دہ کہم، نہک بہ شان و شہو کہ تی خوم.
- دوای نھوہ دہ فہرموی: ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا﴾، سوورہتیکہ دامانبہ زاندوہو پیویستمان کردوہ، زانایان دہ لئین: ناگونجی نہ ناسراو (نکیرہ) بکریتہ نیہاد (مُتَّبِعًا)، (سورہ) لیرہ دا (نکیرہ) یہ، بہ لام ہہ ندیکیان گوتوو پانہ: دروستہو (سورہ)

نیهاد (مُتَبْتَأً) یه، ﴿أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا﴾، ده‌بیته گوزاره (خَبَرِ)ی، به‌آم رای راستر نه‌ودیه که (سُورَةَ) گوزاره (خَبَرِ)ه، نیهاد (مُتَبْتَأً)ه‌که‌ی قرتینراوه، یانی: (هَذِهِ سُورَةٌ) نه‌مه سووره‌تیکه، ﴿أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا﴾، دامانبه‌زاندوده، پتویستمان کردوه.

هه‌روه‌ک خوینراویشه‌ته‌وه: (فَرَضْنَاهَا)، وه‌ک دوایی له مه‌سه‌له‌گرنکه‌کاندا زیاتر ده‌چینه‌نیو وردکاری شیگردنه‌وه‌ی نایه‌ته‌موباره‌که‌کان، ﴿وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ يَبَيِّنُ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾، چه‌ند نایه‌تیکه‌ی رُوشن و رووغان تیدا دابه‌زاندوون، بو نه‌وه‌ی بیرتان بکه‌ویته‌وه‌و، له نه‌نجامی بیرگردنه‌وه‌دا، فیربن، په‌ند وه‌ربگرن و، سه‌ره‌نجام پابه‌ند بن.

نه‌م چوار نایه‌ته‌موباره‌که، باسی چوار حوکمی‌گه‌وره‌و گرنگی‌شهریعت ده‌که‌ن، دیته‌سه‌ر باسی حوکمی‌یه‌که‌م و ده‌فه‌رموی:

﴿أَلْزَمِيَهُ وَالزَّانِيَ فَاجِدُوا كُلَّ وَجِدٍ رِجْمًا إِنَّ جُلْدَهُ﴾، نافرته‌ی زیناکارو پیای زیناکار، هه‌ر کامیکیان‌یه‌کی سه‌د (۱۰۰) فه‌مچیان‌لی‌بدن، (نه‌وه‌سزازه‌یانه)، ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾، له‌جیبه‌جی‌کردنی‌دینی‌خواشدا، له‌نه‌نجامدانی‌حوکمی‌شهریعتی‌خوادا، تیوه‌په‌رُوشیتان‌به‌رانبه‌ریان‌نه‌بن، په‌رُوشی‌نه‌تانگری، که‌نه‌و‌سزایه‌جی‌به‌جی‌نه‌که‌ن، ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾، نه‌گه‌ر‌تیوه‌برواتان‌به‌خواو‌به‌رُوزی‌دوایی‌هه‌یه، لی‌ره‌دا‌مه‌به‌ست‌نه‌وه‌نیه: با‌په‌رُوشی‌و‌به‌زه‌یتان‌له‌دلدا‌نه‌بن، په‌رُوشی‌و‌به‌زه‌ییان‌له‌دلدا‌هه‌یه‌و، سیفه‌تیکه‌بنه‌په‌تیی‌مسولمانانه، یانی: با‌سُوزو‌به‌زه‌یی‌نه‌تانگری، ده‌ستتان‌بگری‌و‌نه‌هیلتی‌نه‌و‌سزایه‌ی‌خوا، نه‌و‌حوکمی‌خوا‌جیبه‌جی‌بکه‌ن، نه‌گه‌رنا‌سزایه‌که‌جیبه‌جی‌بکه‌ن‌و، با‌دلشستان‌پتیا‌بسوتت، په‌رُوشبوون‌فه‌ده‌غه‌نه‌کراوه، به‌لکو‌نه‌وه‌فه‌ده‌غه‌کراوه‌که‌به‌زه‌یی‌و‌په‌رُوشه‌که‌ده‌ستتان‌بگری، سُوزو‌به‌زه‌یه‌که‌ده‌ستتان‌بگری‌و‌رقی‌نه‌دات‌سزایه‌که‌جی‌به‌جی‌بکه‌ن، ﴿وَلْيَشْهَدْ عُلَمَاءُ طَائِفَةٍ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، با‌سزازه‌شیان‌کُومه‌تیک‌له‌برواداران‌بیبینن، ناماده‌ی

بن، نایا ئەوانە چەند کەس بن؟ دوو بن، سێ بن، دە بن، چل بن؟ زانیان لەو بارەوہ پاجیاییان ھەیە، ئەوہش دەکەوێتەوہ سەر جیاوازیی ژینگەکان و، جیاوازیی عادەت و نەریت و، باوہکانی کۆمەڵگاکان، ھەرۆھە کەسەکانیش، کە ئەو گوناھو تاوانەیان لە دەست قەوماوہ، دیسان جۆرو چۆنیەتی کەسەکانیش، ئەویش جیاوازە.

ئنجما دێتە سەر باسی حوکمی دووہم، لەو چوار حوکمی لەم دە (۱۰) نایەتە موبارەکەدا خراونە روو، خوا دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ لَا يَنْكِحُوا إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾، پیاوی زیناکار تەنیا نافرەتی زیناکار، یاخود ھاوبەش بۆ خوا دانەر، دینتی (مارە ی دەکات)، نافرەتی زیناکاریش تەنیا پیاوی زیناکار، یاخود ھاوبەش بۆ خوا دانەر، دەبێتتی (مارە ی دەکات)، ﴿وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾، نا ئەو لەسەر بڕواداران قەدەغە کراوہ، ئەو وەردەکاری و مشت و مری زۆری تێدا ھەیە، کە نایا مەبەست ئەو یە: کە پیاوی زیناکار بێ، نافرەتی پاکی پتی ناشتی و، ناگونجی ھاوسەرگیری لەگەڵدا بکات؟ ھەرۆھە نافرەتی زیناکار بێ، نایا ناگونجی پیاویکی پاک مارە ی بکات؟ لەو بارەوہ پاجیایی زانیان ھەیە، لە مەسەلە گرنگەکان دا تیشکی دەخەینە سەر، یاخود: نایا وشە ی (نِگَاح)، لێرەدا مەبەست پتی ھاوسەرگیری کردن و گریبەستی ھاوسەرگیرییە، یاخود وشە ی (نِگَاح)، مەبەست پتی جووتبوون (وَطْأ)؟ تیرە ھەوێتە ئەو ی ئەو ی نیو، مەسەلە گرنگەکانمان زیاتر بۆ ئەو وەردەکاریانە داناون.

ئنجما دێتە سەر باسی حوکمی سێتەم، دەفەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْفَحْشَاءَ وَالزَّانِيَةَ وَاللَّذِينَ يَزْمُونَ الْفَحْشَاءَ وَالزَّانِيَةَ وَاللَّذِينَ يَزْمُونَ الْفَحْشَاءَ وَالزَّانِيَةَ وَاللَّذِينَ يَزْمُونَ الْفَحْشَاءَ وَالزَّانِيَةَ﴾، ئەوانەش کە نافرەتان ی پاک تۆمەتبار دەکەن بە زیناکردن، (الْمُحْصَنَاتِ)، یانی: نافرەتان ی پاک لە داوێن پیسی، خۆتێراویشەتەوہ: (الْمُحْصَنَاتِ)، یانی: ئەو نافرەتانە ی خۆیان پاکراگرتوہ، یانی: کەسانێک کە نافرەتان ی پاک، یان خۆ پاکراگر، تۆمەتبار دەکەن بە داوێن پیسی، (يَزْمُونَ)، یانی: (يَقْدِفُونَ)، تۆمەتباریان

ده‌کهن به داوئن پیسی، که نه‌گهر پیاوانی پاکیش تۆمه‌تبار بکه‌ن، هه‌ر ههمان حوکمی هه‌به، ﴿ثُمَّ لَرَّ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةٍ شَهْلَةٍ فَاسْلِدُوهُمْ ثَمَنَيْنِ جِلْدَةً﴾، دوایی چوار شایه‌دیان نه‌هینان، ﴿فَاسْلِدُوهُمْ ثَمَنَيْنِ جِلْدَةً﴾، هه‌شتا قه‌مچیسان لیبدن، واته: هه‌ر کامینکیان هه‌شتا قه‌مچیسان لیبدن، هه‌شتا داری لیبدن، ﴿وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ ثَمْنَةً أَبَدًا﴾، هه‌رگیز شایه‌دیشیان لی وه‌رمه‌گرن، ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰئِقُونَ﴾، نا نه‌وانه‌ش لاری و لاده‌رن.

﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَسْلَمُوا﴾، جگه له‌وانه‌ی دواى نه‌وه ده‌گه‌رتنه‌وه‌و، چاکسازیی ده‌کهن، یانی: ده‌گه‌رتنه‌وه بۆ لای خواو چاکسازیش ده‌کهن، نه‌گهر تاکو ئیستا زمانیان به خراپه به‌رانبه‌ر به خه‌لک گه‌راوه‌و بوختانیان کردوه، له‌مه‌ودوا خویان چاک ده‌کهن، زمانی خویان کۆنترۆل ده‌کهن، تنجا که‌سانتیک وا بن: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ رَّحِيمٌ﴾، به‌دنیایی خوا لیبوره‌دی به‌بزه‌بییه، گونا‌هه‌که‌یان له‌سه‌ر لاده‌چن، گونا‌ه‌ی بوختان کردنه‌که، چونکه سزادراون، یاخود مه‌به‌ست نه‌وه‌یه: وئرای نه‌وه‌ی گونا‌هه‌که‌یان له‌سه‌ر لاجوه‌و، که گونا‌هه‌که‌هه‌ر به سزایه‌که لاده‌چن، چونکه نه‌و سزایه، دانراوه بۆ پاک‌کردنه‌وه‌ی نه‌و که‌سانه، له پیسی نه‌و گونا‌هو تاوانه‌ی کردو‌یانه، وئرای نه‌وه خوا له‌گه‌لشیان لیبوره‌دی میهره‌بانه، تنجا نایا مه‌به‌ست چیه که ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ رَّحِيمٌ﴾؟

زۆربه‌ی زانیان گوتو‌یانه: مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که دوایی شه‌یه‌دیان لی وهرده‌گیری و، به فاسقیش له قه‌لهم نادرین، پیشت بویه شایه‌دیان لی وهرنه‌گیراوه، چونکه درۆو بوختانیان کردوه، به‌لام که خویان چاککردو، گه‌رانه‌وه بۆ لای خواو، وازیان له درۆو بوختان هینا، مانای وایه ده‌چنه‌وه حاله‌تی ناسایی و شایه‌دیان لی وهرده‌گیری، هه‌روه‌ها پیشت بویه به لاده‌رو لاری (فاسق) له قه‌لهم ده‌دران، چونکه لایان دابوو، ئیستا که دینه‌وه سه‌ر راسته‌ پئی شه‌ریعت، مانای وایه ناوی لاری و لاده‌ریشیان له‌سه‌ر لاده‌چن.

نجا دیته سهر حوکی چوارهم و کو تایی، که له م ده (۱۰) نایه ته موباره که دا هاتوون، که پینج نایه تی کو تایی ئەم دهرسه مانی بو تهرخان کرلون، نایه ته کانی: (۶ - ۱۰)، ده فه رموق:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَدُوا بِحُكْمِ رَبِّهِمْ أَنَّهُمْ لَمِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (۶) وَالْخَيْسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنَّهَا كَانَتْ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿۷﴾

واته: نهو پیاوانه ی که بوختان بو ژنه کانیان ده کهن، یاخود ژنه کانیان تۆمه تبار ده کهن، بهوه که داوین پسییان کردوهو، جگه له خوشیان، ههچ شایه دبی دیکه یان نیه، نهوه شایه دیدانی به کتکیان، یاخود: به لگه ههتانه وه ی به کتکیان، نه وه به که چوار جارن شایه دبی به خوا بدات بئتی: (أَشْهَدُ بِاللَّهِ)، واته: خوا به شایه ده گرم، خوا ناگاداره که نهو له رستگۆیان، لهو قسه یه دا که کردووه تی، لهو تۆمه ته دا که بو هاوسه ره که ی کردووه تی، چوار جارن وا بئتی، جاری پینجه میس بئتی: نه فرینی خوی له سه ر بئتی، نه گه ره له درۆکاران بئتی، هه ر کات وایکو ت، نهو کاته توپ ده که ویته نیتو ساحه ی نافرته که وه، نافرته که تۆمه ته که ی ده که ویته سه ر، به لأم نایا به کسه ر سزا ده درتی؟ نه خیر، به لکو هه ر کات نافرته که وه لأمی نه دایه وه گو تی: راست ده کات، نه وه سزایه که ی ده که ویته سه ر، که سه د (۱۰۰) قه مچیه که یه، به لأم نه گه ر نافرته که نهو تۆمه ته ی ره تکرده وه، حوکه مه که ده گو پتی، نه ویش ده بئتی بهو شیویه ره تی بکاته وه:

﴿وَيَرِيحُنَهَا أَلْعَابُ﴾ نازارو سزا (که لیدانی سه د (۱۰۰) قه مچیه که یه) لهو نافرته لاده درتی، به چی؟ ﴿أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ﴾، که چوار جارن شایه دبی به خوا بدات، واته: چوار جارن بئتی: (أَشْهَدُ بِاللَّهِ)، ﴿إِنَّهُ لَمِنَ الْكَافِرِينَ﴾، به دلنایی نهو میرده ی له درۆکارانه، واته: خوا به شایه ده گرم که نهو له درۆکارانه، لهو قسه و تۆمه ته دا که پالی ده داته لای وی، ﴿وَالْخَيْسَةَ﴾، جاری پینجه میس شایه دبی بدات، ﴿أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنَّهَا كَانَتْ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾، که تووه بی خوا له سه ر وی بئتی، نه گه ره نهو پیاوه له راستان بئتی.

نیدی که وایگوت، نهو نافرتهش سزاو نازاره که، که به هوئی تومه تبارکردنی
پیاوه که یه وه ده که وته سه ری، که سه د (۱۰۰) قه مچییه، له سه ری لاده چی.

هه لبه ته نه وه به راو بوچوونی به ندهو، ژماره یه ک له زانایان که دوایی
ناماژه یان پی ده که یین، نه گه رنا زۆربه ی هه ره زۆری زانایان ده لئین: سزایه که
بریتیه له به رد بارانکردن تا کو مردن، دوایی نیمه باسینکی سه ره به خو له و باره وه،
ده که یین، به لام نه گه ر نافرته ته که ناماده نه بی، نهو تومه ته ره تبکاته وه وه نهو
پیتنج شایه دبیانه بدات و، بئنده نگ بی له به رانبه ر تومه تبارکردنی پیاوه که ی دا،
نه وه سزایه که ی ده که ویته سه ر، ئنجا سه د (۱۰۰) قه مچییه، یان به رد بارانکردنه.

له کۆتایی دا خوا ده فه رموی: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ، وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ
حَكِيمٌ﴾، نه گه ر له به رته وه ش نه بووایه که به خششی خواو به زه یی خوا
له سه ر ئیوه هه یه و، له به ر نه وه ش نه بووایه که خوا زۆر تۆبه وه رگری کار به جئیه.

وه لأمی (وَلَوْلَا) لیره دا قرتیزاوه یانی: نه گه ر به خشش و به زه یی خوا نه بووایه
له سه ر ئیوه و، له به ر نه وه ش نه بووایه زۆر تۆبه وه رگرو کار به جئیه، ناوا ده رووی
خیری لی نه ده کردنه وه، کاتی که تووشی کیشه یه ک ده بن، بزنانن چۆن لئی
ده ربازبن، به و سزایانه ی خوا دایناون، بو نه و تاوان و خراپانه و، ئیوه له و گرفت و
کیشانه، که له گه لیاندا رووبه روویان ده بنه وه، لئیان پرگار بن، یان: نه گه ر
به خشش و به زه یی خوا له سه ر ئیوه نه بووایه و، له به ر نه وه نه بووایه خوا زۆر
تۆبه وه رگری کارزانه، نه وه زوو سزای ده دان، که به سیاق و سه لیه وه لئه که
دیاریی ده کری و، له مه سه له گرنکه کانیش دا زیاتر تیشک ده خه ینه سه ر نه و
بایه ته.

مهسه له گرنگه کان

وهك جارى ديكهش باسمان كردوه: مهسه له گرنگه كان بریتین لهوه: كه خولاصه ی ئایه تیک، یان چه ند ئایه تیک، وهك بابه تیک، وهك ناوونیشانیک ده یهینم، دوایی ئه و ئایه ته، یان نه و چه ند ئایه تانه ی نه و مهسه له گرنگانه یان لی هه لده هینجین، برگه برگه شییان ده که یه وه و تیشکیان ده خه یه سه ر:

مهسه له ی یه که م:

تایه مه ندیتی سووره تی (النور) و، پیویست کرانی ئه و حوکمانه ی تیدا خراونه روو، که مایه ی فیربوولی مسولمانان و په ند وه رگرتیانسه:

خو ده فرموی: ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ لِّيُنذِرَ لَكُمْ لَعْنَةَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾

ئهم ئایه ته به پیزه له چوار برگه دا شی ده که یه وه:

١- ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا﴾، وهك پیشت باسمان کرد: (سورة) یان نهیاد (مبتدا) یه و، گوزاره (خبر) ه که ی بریتیه له: (أَنْزَلْنَاهَا)، له سه ر پای هندی له زانایان، یاخود (سورة) گوزاره (خبر) یه و نهیاد (مبتدا) که ی، بریتیه له (هی)، (هی سورة) یان (هذه)، (هذه سورة) نه مه سوورده تیکه (أَنْزَلْنَاهَا)، دامانبه زاندوه، خو ﴿لِيُنذِرَ لَكُمْ لَعْنَةَ اللَّهِ﴾ له سه ره ودی دروستکراوه کانی خو یه تی، به و شیوه یه یه که بو خوا شایسته یه، له ده ره ودی ناسمانه کان و زه وییه، به و شیوه یه یه که بو خوا شایسته یه: (اللَّهُ مُشَوِّعٌ عَلَى عَرْشِهِ، بَاطِنٌ عَنِ خَلْقِهِ كَمَا يَلِيقُ بِهِ) بۆیه هه میسه بو ئایه ته کان ده فرموی: دامانبه زاندوون.

۲- ﴿وَفَرْضْنَاهَا﴾، (أَوْجِبْنَاهَا)، پیوستمان کردوه، یانی: نهم سوورده تهو، نایه ته کانی که له نیوی دان، پیوستمان کردوون، یانی: نهو یاسایانه ی گرتوو یانه خوْیان، پیوستمان کردوه کاریان پچ بکری، له سر مسولمانان پیوستمان کردوون.

﴿وَفَرْضْنَاهَا﴾، خویتراویشه تهوه: (فَرْضَانَاهَا)، به گیره (شده)، (فَرْضَانَاهَا أَي: فَضَلْنَاهَا)، واته: پوویمان کردۆته وه.

هه ندیکیش گوتوو یانه: (فَرْضَانَاهَا)، هه ر به مانای پیوستکردنه، به لَام یانی: زۆرمان پیوستمان کردوون، وه ک: (قَطَعَ) و (قَطَعَ)، (گَسَرَ) و (گَسَرَ)، شکاندی، زۆری شکاند، بری، زۆری بری.

۳- ﴿وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾، له م سوورده ته ش دا نایه تانیک پیوستمان دابه زاندوون، ماناکه بیان پۆشنه، نهو حوکمه شه رعییانه ی گرتوو یانه خوْیان، هیچ پیچ و په نایان تیدانیه، زۆر پۆشن.

۴- ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾، به لکو نیوه وه بیرتان بینه وه، که نهمه لیرده دا خوازراوه ته وه بو فیربوون به به لکه دنیا که ره کانی، (مُسْتَعَارٌ لِلْعِلْمِ بِأَدْلَتِهِ الْبَيِّنِيَّةِ)، (تَذَكَّرُونَ)، خویتراویشه ته وه: (تَذَكَّرُونَ)، که له نه سلدا (تَذَكَّرُونَ)، به لَام (ت) له (ذ) دا جۆش دراوه، ده بیته (تَذَكَّرُونَ)، تنجا (تَذَكَّرُونَ) و (تَذَكَّرُونَ)، هه ر یه ک واتایان هه یه، واته: بو نه وه دی بینه وه بیرتان، په ند وه ربگرن فیرن، شاره زابن.

پیشتر باسمان کرد که وشه ی (سوره)، له زمانی عه په بییی دا، به مانای: ناوی پیگه ی به رز دی، (إِسْمٌ لِلْمَنْزِلَةِ الشَّرِيفَةِ)، په یه کی باش، بو یه ش هه ر سوورده تیک له سوورده ته کانی قورئان، نه وه ی پیگوتراوه، چونکه هه ر کام له سوورده ته کانی قورئان، پیگه و په یه کی به رزی هه یه وه، فه رمایشتی خوا به، وه (زهیر آبی سلمه) که خوا هنی یه کیک له حه وت شیعه ره له واسراوه کان (المُعَلَّقَاتُ السَّبْعُ) ه، له شیعیکی دا گوتوو یه تی:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَعْطَاكَ سُورَةً ... تَرَى كُلَّ مَلِكٍ دُونَهَا يَتَذَبَّدُ

ئایا تۆ نابینی خوا سوورەتتیکى^(۱) بە تۆ داوه

دەبینی ھەر پادشایەك له بەرانبەریدا لەرەلەریهتی^(۲).

(۱) واتە: ینگەیهکی بەرزى بە تۆ داوه.

(۲) واتە: ئەوهی تۆ له هی ھەمووان بەرزتر و دامەزراوترە.

مه سه له ی دووهم:

له سه ره قه واره ی سیاسی مسوولمانان پتویسته، زیناکاران ی نافرته و پیاو،
یه کی سه د (۱۰۰) قه مچییان لی بدری، وه ک سزاو، ده بی نه نجامدانی نه و
سزادانه به ناماده بوونی کومه نیک له بر وادارانیش بی:

خو ا ده فرموی: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَجْهِ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ
فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِدَ عَدَايِمًا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٠﴾

شیکردنه وی ئەم نایه ته، له پینچ بر گه دا:

١- ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَجْهِ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾، نافرته ی زیناکار و پیاوی زیناکار،
هه رکامه کیان سه د قه مچی لیبدن، ده پرسین: بۆچی نافرته ی زیناکار پیتش پیاوی زیناکار
خراوه؟

نه وه دوو هوکاری هه ن:

هوکاری به که م: چونکه نافرته هوکاری سه ره کیه بو پروودانی داوین پیسی و
زیناکردن، نه گه ر نافرته که ناماده یی نه بی، پیاو ده که ته ماعی تی ناکات، نه گه ر
زینا کردنه که ناره زوموه ندانه بی، به لام نافرته نیک که پیاویک، یان چه ند پیاویک
ده ستریزی ده که نه سه ر، نه وکاته نه و نافرته به زیناکار له قه له م نادری.

هوکاری دووهم: له به ر نه وه ی شووره یی و عه یی زیناکردن، زیاتر نافرته تان
ده گریته وه، پیاو زیناش ده کات، هیه چ شوینه وار یکی نایه ته سه ر، به لام نافرته که
تۆلدار (حاصل) ده بی، پاشان عورفی هه موو کومه لگایه ک وایه، زینا له نافرته تان
ناشرینتره، نه گه ر نا گونا هه ر گونا هه بو هه ردووکیان، به لام عه قل و سه لیه و
باوی خه لک، به و شیوه یه ته ماشای شته کان ده که ن.

شایانی باسه: به نسبت دزیی کردنه وه، خوا دهفه رموی: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (۳۸) المائدة، واته: پیای دزو نافرته‌تی دز ده‌ستیان بپرن، له‌وئی پیای دز پیش نافرته‌تی دز خراوه، له‌ولا نافرته‌تی زیناکار پیش پیای زیناکار خراوه، بؤچی؟

چونکه زیناکردن زیاتر حاله‌تی نه‌رمیی و ملکه‌چی ده‌وئی، به نسبت نافرته‌تیه وه، نه‌وه‌ش زیاتر له نافرته‌تدا هه‌یه، به‌لام دزیی کردن، زیاتر حاله‌تی زبری و، دل‌رقیی و، نازایه‌تی ده‌وئی، که نه‌وه‌ش زیاتر له پیاودا هه‌یه، بویه پیاوان زیاتر ده‌سپیشخه‌ری دزیین، نافرته‌تان زیاتر ده‌سپیشخه‌ری زینان، خوی پاره‌ردگاریش واقیعه‌که چونه، به‌و شیوه‌یه ته‌عیری لی کردوه.

که خوا دهفه رموی: ﴿فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾، هه‌ر کامتیکان به‌کی سه‌د (۱۰۰) قه‌مچیان لی بدن، نه‌م (ف) به، که دهفه رموی: ﴿فَاجْلِدُوا﴾، (فاء الجزالیة) به، یانی: وه‌ک سزادان، به‌کی سه‌د (۱۰۰) قه‌مچیان لی بدن.

﴿مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾، ده‌گوتری: ﴿جَلْدَةٌ: أَي ضَرْبٌ جَلْدَةٌ﴾، (جَلْدَةٌ) یانی: له پیستی دا (الْجَلْدُ: الضَّرْبُ بِسِيفٍ مِّنْ جَلْدٍ)، (جَلْدُ) یش بریتیه له لیدان به زوئله چه‌رم، زوربه‌ی زانایان وایانگوتوه، به‌لام له راستیی دا - وه‌ک دواپی ده‌یوئین - نه‌وه راست نیه، چونکه له سه‌رده‌می پیغه‌مه‌ردا ﷺ شوپ‌که‌داریش به کاره‌تزاوه بؤ نه‌وه‌و، ده‌گونج‌ن به شتی دیکه‌ش لیتی بدن، چه‌رم نه‌بن، سیم بن، لاستیک بن، هه‌ر شتیک بن، گزنگ نه‌وه‌یه که سه‌د (۱۰۰) دانه‌ی لی بدری.

(۲) - ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾، با په‌روشی له جیبه‌ج‌ن کردنی نایینی خوادا نه‌تانگرتی، به‌رانهر سزادراوان، پتیش‌تیش باسما‌ن کرد، که مه‌به‌ست نه‌وه نیه په‌روشی و به‌زه‌یتان نه‌بن، په‌روشی و به‌زه‌یی سیفه‌تیکی گه‌وره وه‌سند له مروفا‌دا، به‌لام یانی: با به‌زه‌یی و په‌روش به‌رانهر به‌وان، ده‌ستتان نه‌گرتی، که نه‌و سزاو نه‌و حوکمه‌ی خوا ج‌ن به‌ج‌ن بکه‌ن.

وشه‌ی (رَأْفَةً) و (رَحْمَةً) ه، جی‌اوازیان چییه؟ گوتراوه: (الرَّأْفَةُ: خَاصَّةٌ، تَنْشَأُ عِنْدَ مُشَاهَدَةِ الْمَرْوُوفِ)، (رَأْفَةً) بریتیه له به‌زه‌یه کی تایهت له کاتیک دا، مرؤف نهو که‌سه‌ی په‌رؤشیی بؤ ده‌نویترتی، ده‌یینی، نهو حاله‌ته‌ی بؤ په‌یدادبئی.

به‌لأم راستر نه‌وده به‌گوترتی: به‌زه‌یی بریتیه: له‌وه که مرؤف هه‌ولبدات چاکه بؤ به‌رانبه‌ره‌که‌ی بئینی، به‌لأم (رَأْفَةً) بریتیه له‌وه‌ی هه‌ولبدات نازاری لئ دورور بخاته‌وه، هه‌ر بؤیه‌ش لیره‌دا وشه‌ی (رَأْفَةً) ی به‌کاره‌یناوه، چونکه نه‌وانه نازار ده‌درین، ده‌فه‌رموی: با سیفه‌تی نازار دورورخسته‌وه له‌وان، ده‌ستان نه‌گری و، ریگاتان لئ نه‌گری نهو سزایه‌ی خوا جئیه‌جئ بکه‌ن.

که ده‌فه‌رموی: ﴿ فِي يَوْمٍ يُدْعَى إِلَيْهِ ﴾، واته: له جئیه‌جئ کردنی نایینی خواو هوکمی شه‌ریعه‌تی خوادا، نابئ دلنه‌رمیی و په‌رؤشیی ده‌ستت بگری و، نه‌هئیلی یاسای خوا جئیه‌جئ بکه‌ی، چونکه خوا به‌رانبه‌ر به‌بنده‌کانی له هه‌موو که‌س به به‌زه‌دییته‌و، نهو سزایانه‌شی داناون، که به‌دلناییی بؤ به‌بنده‌کانی وا باشه.

ئنجا نابئ به‌س نه‌وکه‌سه‌ بینیی که سزا ده‌درتی، نهو که‌سه که تاوانه‌که‌ی له دژ کراوه ده‌بئ نه‌ویش بینیی، ئنجا سزا بؤ بابای سزا دراویش، هه‌ر به‌زه‌یی، تاکو جارئکی دیکه نه‌وه دووباره نه‌کاته‌وه‌و، بؤ کؤمه‌لگاش به‌گشتیی هه‌ر چاکه، هه‌روه‌ها بؤ نهو که‌سه‌ش که گونا‌هه‌که‌ی له به‌رانبه‌ردا کراوه، نه‌گه‌ر نافرته‌که‌یه به‌زور ته‌عه‌ددای لئ کرابئ، نه‌گه‌ر خزمانی نافرته‌ته‌که‌ن، که عه‌یه‌یان هئتراوته‌سه‌ر، دیسان به‌زه‌یی خویابه، نهو سزایه جئ به‌جئ بگری، وه‌ک به‌رگری کردن له سومعه‌و که‌پامه‌تی نه‌وانیش.

٣- ﴿ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴾، نه‌گه‌ر تئوه پرواتان به‌خواو پؤزی دوابی هه‌یه.

(ان) ﴿ إِنْ كُنْتُمْ ﴾، (ان) ی (شَرْطِيَّة) یه‌واته: به‌مرجئ پرواتان به‌خواو پؤزی دوابی هه‌بئ، وه‌لامه‌که‌شی قرتئتراوه، چونکه هی پئشه‌وه ده‌یگه‌یه‌نئ، واته:

نه گهر بروتان به خواو به رۆزی دوابی هه بن، نابن په رۆشی دهستان بگری، له به رانبه سزادانیاندا.

٤- ﴿وَلْيَسْأَلْ عَلِيًّا طَائِفَةً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، با نازاردانه که ی نهو دووانهش، (نهو نافرته داوین پیس و نهو پیاوه داوین پیسه)، کۆمه لێ له پرواداران له لای ناماده بن و بیینن.

زانایان لهو بارهوه زۆر قسه بیان کردوون:

١- هه ندیگ گوتوو یانه: نه فهری به سه.

٢- هه ندی گوتوو یانه: دووان.

٣- هه تا هه زاریش رۆیشتوون.

٤- زۆر به بیان گوتوو یانه: نابن له چواران که متر بن.

٥- به لām رای من وابه: نهوه ده گه پرتهوه بۆ جیاوازی ژینگه کان و کۆمه لکاگان و عادهت و نه ریت، پاشان نهو که سهش که سزا ده درێ، نه گهر که سیک یابن، یه که م جار بن، یان که سیک بن پینگه یه کی بوو بن، یان که سیک بن، ته نیا هه له یه که کردوو یه تی، به لām لئی نهوه شیته وه، نهوه ده گونجی خه لکی زۆر لێ کۆنه کریته وه، به لām نه گهر به جورکی دیکه بن، نهوه ده گونجی خه لکی زۆر لێ کۆبکریته وه، ههروه ها چۆنه تی زینایه کهش، نهویش دیسان نایا نه فهریک بووه، یان چهند که سی بوون، چهند پیاو نافرته تیک بوون؟ هه موو نهو نیعتیارانه، جور ی خه لک لێ کۆکردنه وه کهو ژماره ی که سه کان، نهو حاله تانه رۆلی تیدا ده بیینن.

کورتە باسینگ له باره‌ی سزای زیناوه

هه‌رچه‌نده ناوم لێناوه کورتە باس، به‌لام ئەم باسه، پانتاییه‌کی زۆرم بۆ تهرخان کردوه، هه‌ولم داوه له یازده (۱۱) ته‌وه‌ردا، باسی سزای زینا بکه‌ین، وێرای هه‌ندیك مه‌سه‌له‌ی دیکه، که پێیه‌وه په‌یوه‌ستن:

ته‌وه‌ری یه‌که‌م: پیناسه‌ی زینا:

خه‌لك به‌گشتی ده‌زانن زینا یانی چی؟ پێکه‌وه جووت بوونی پیاویك و ئافره‌تیك كه بۆ یه‌ك خه‌لال نین و، پێکه‌وه جووت بوونیکێ ناره‌زوومه‌ندانه، به‌لام ته‌گه‌ر پیاوه‌که ده‌ستدرێژی بکاته سه‌ر ئافره‌ته‌که، یاخود پیاوه‌که ناچار بکری، نه‌و کاته نه‌و که‌سه‌ی له‌و کاته‌دا ناره‌زوومه‌ند نیه‌و، وپست (إرادة) له ده‌ست ده‌دا، بێگومان بۆی به‌ زینا له قه‌لم نادری.

تیمه‌ سێ جو‌ره پیناسه‌ی زانایان بۆ زینا دینین، که له ئیوه‌رۆک دا یه‌کن:

(۱) - (القرطبي) ده‌لی: (الرَّأْيُ اسْمٌ لَوَطِءِ الرَّجُلِ الْمَرْأَةَ فِي فَرْجِهَا مِنْ غَيْرِ نِكَاحٍ وَلَا شُبْهَةِ نِكَاحٍ مَطَاوَعْتَهَا^(۱))، واته: زینا بریتیه له‌وه که پیاویك له‌گه‌ل ئافره‌تیکدا جووت بێ، به‌بێ نه‌وه‌ی نیکاحیان له‌ ئیواندا هه‌بێ، یاخود شوبه‌ه نیکاحیکیان له‌ به‌بندا هه‌بێ، به‌ مه‌رجێ ئافره‌ته‌که‌ش ناره‌زوومه‌ندانه ته‌نجامی بدات.

(۲) - هه‌روه‌ها هه‌ر (القرطبي) پیناسه‌یه‌کی دیکه‌ش دینێ هه‌ر له سه‌رچاودی پێشوو، ده‌لی: (الرَّأْيُ هُوَ إِدْخَالُ فَرْجٍ فِي فَرْجٍ مُشْتَهَى طَبْعًا مُحَرَّمًا شَرْعًا^(۲))، واته: زینا بریتیه له‌وه

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۳۳.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۳۳.

که نه ندای تیرینه ی پیاویک بچیته تئو نه ندای مئینه ی نافرده تیک، به جوړی له رووی سروشتیه وه ناره زوو بو کراوی و له رووی شهره وه قه ده غه بئ، (مه به ستی نه وه به: نه گهر له داوینیه وه نه بئ، نه و کاته به زینا له قه له م نادرئ و، حوکمیکي دیکه ی هه به).

(۳) - (محمد الطاهر بن عاشور) له تفسیره که ی خویدا^(۱) ده لئ: [الرَّأْيُ: هُوَ الْجَمَاعُ يَنْقُ الرُّجُلِ وَالْمَرْأَةُ الَّذِينَ لَا يَجِلُّ أَحَدُهُمَا لِأُخْرَى]، واته: زینا بریتیه له پیکه وه جووت بوونی پیاویک و نافرده تیک، که په کیکیان بو نه وی دیکه یان جه لال نه.

تهوهری دوهم: سزای زینا وهک سهرجه م سزا شهرعیه یان، حوکمران جینه جیی دهکات:

دهبئ کئ سزای زینا جئ به جئ بکات؟ خوا ﷺ رووی له ئیمانداران کردوه، ده فرموئ: ﴿الرَّأْيَةُ وَالرَّأْيُ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾ النور (۲)، روو له کومه لکایه، به لأم نابا له کومه لکادا کتیه، ههر که سیک راست بووه ده توانئ؟ نه خیر، به لکو دهبئ حوکمران جینه جیی بکات و زانایان له و باره وه په کده ننگن:

(۱) - (القرطبي) له و باره وه ده لئ: (لَا خِلَافَ أَنَّ الْمُخَاطَبَ بِهَذَا الْأَمْرِ الْإِمَامُ وَمَنْ تَابَ مَنَابَهُ، وَقِيلَ: الْخِطَابُ لِلْمُسْلِمِينَ، لِأَنَّ إِقَامَةَ مَرَامِ الدِّينِ وَاجِبَةٌ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ الْإِمَامُ يَتُوبُ عَنْهُمْ، إِذْ لَا يُكْتَنَهُمُ الْإِجْتِمَاعُ عَلَى إِقَامَةِ الْحُدُودِ)^(۲).

واته: راجیایی نه له وه دا که دوئ تراو به و فرمانه، حوکمران و پیشه وایه، (واته: سه روکی مسولمانان و ههر که سیک که له شوئینه تی، گوتراویشه: رووی دواندن له مسولمانان به گشتی، چونکه به رپا کردنی ده ستوره کانی تاین، له سه مسولمانان پیوسته، به لأم پیشه و او سه روکی مسولمانان له جیاتی نه وان جینه جییان دهکات، چونکه ناگونجئ هه موویان بو به رپا کردنی سزاو سنوره شه رعیه کان کؤبینه وه وه هه موویان جئ به جییان بکه ن.

(۱) التحرير والتنوير: ج ۱۸، ص ۱۴۶.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۳۴.

(۲) - (محمد الطاهر بن عاشور) یش، لهو باره وه ده لَن: (وَالْخِطَابُ بِالْجَلْدِ مُوجَّهٌ إِلَى الْمُسْلِمِينَ، فَيَقُومُ بِهِ مَنْ يَتَوَلَّى أُمُورَ الْمُسْلِمِينَ، مِنَ الْأَمْرَاءِ وَالْقَضَاةِ وَلَا يَتَوَلَّاهُ الْأَوْلِيَاءُ)^(۱).

واته: رووی دواندن که ده فهرموئی: جه لده یان لی بدن، فهمچیان لی بدن، له مسولمانانه، به لأم نهو که سه پئی هه لده ستی که کاروباری مسولمانان به پئیوه ده بات، له وانهی فهراندهن و له قازییه کان و، نه وانهی سه ره رشتیی مسولمانان ده کهن، به لأم خرمان بهو کاره هه لئاستن.

واته: نابیی خرمانی نافرته که، یان خرمانی پیاوه که، به حوکمی خرماهی تیی بهو کاره هه لسن، به لکو ده بی نه وهی که ده سه لاتی شه رعیی هه یه، نهو پی هه لستن، پیشینامان گوتوو یانه: (ده ستی شه رع بیبری، خوینی لی نایه ت)، به لأم نه گهر بیت و خرزم و خویش پئی هه ستن، ده بیته هوی کیشه و گرفت و ناژوه، له کومه لگادا.

تهوهرهی سیهم: قه ده غه بوونی نواندنی په رُوش به رانبهر به سزا له سه ره چه سپاوان، که بیته مایهی جیه جی نه کرانی سزا شه رعیه کان:

﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِمَا رَأَفْنَا فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ النور (۲)، خوا ده فهرموئی: با په رُوش و به زه بیتان به رانبهر بهو دوو که سه (که پیاوی زیناکارو ژنی زیناکارن) ده ستان نه گرتی، به زه یی و په رُوشی به سه رتان زال نه بی، که سه ره نجام ده بیته هوی نه وهی نایینی خوا جیه جی نه کهن و، پابه ند نه بن به حوکمی شه ریعه ته وه.

لیره دا که خوا قه ده غه ی ده کات په رُوشی و به زه بیمان هه بی، جیاوازیی نیوان (رَأْفَةً) و (رَحْمَةً)، وه ک پسپوری زمان گوتوو یانه، به تایه ت (راغب الاصفهانی)، (رَحْمَةً) نه وه یه هه ولبددی به رانبهر که ت چاکهی بو بیتنی، (رَأْفَةً) یش:

ئەودىيە پەرۋىشتىن بىن و ھەۋلىدە زىيان و خراپەي لىن دوور بخەيەۋە، ئىنجا لەبەر ئەۋەي پىۋاي زىناكارو ئافرەتى زىناكار، بەۋ شىۋەيە سزا دەدرىن، كە بەكى سەد (۱۰۰) قەمچىيان لىن دەدرى، زىانىان بۇ دى، نازەھە تىيان بۇ دى، بۇيە وشەي (رَأْفَةٌ)، لەگەلى دى و دەگونجىن، واتە: با پەرۋىشىي و دل پىن سووتان و، ئەۋە كە زىانىان لىن دوور بخەنەۋە، دەستتان نەگرى، كە سزا نەدرىن، كە لىرەدا مەبەست ئەۋەيە: سزا شەرعىيەكە جىن بەجىن نەكرى، ياخود: كەم و كوورپى تىدا بگرى، ئەگەر نا خودى بەزەيى ھەبوون و خودى پەرۋىش ھەبوون، بەبىن ئەۋە مروڧ ويستى لەسەر بىن، ئەۋە نەھى لىن ناكرى، چونكە خوا ﷻ خۇي خاۋەن بەزەيىەو خاۋەن بەزەيىانى خۇش دەۋىن، بەلام بەزەيى دەبىن لە جىنى خۇي دابى، ھەرۋەك دلرەقىيش دەبىن لە جىنى خۇي دابىن و، پىۋىستە مروڧ خۇي رابىننى لەسەر بەكارنەھىتتانى سۇزو بەزەيى، لەۋ شوئىنانەدا بەزەيى تىياندا خراپە.

(الطبري) لە تەفسىركەي خۇيدا^(۱) دەلنى: (مَعْنَى ذَلِكَ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي إِقَامَةِ حَدِّ اللَّهِ الَّذِي افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ إِقَامَتَهُ عَلَيْهِمَا)، واتە: ماناي ئەۋ پرستە موبارەكە ئەۋەيە: با پەرۋىش و بەزەيى لە جىن بەجىكردى سزاى خوادا، كە خوا پىۋىستى كرده لەسەريان جىن بەجىن بگرى، نەتانگرى و بەسەرتان دا زال نەبىن، كە رىكاتان لىن بگرى ئەۋ سزا شەرعىيەيان بە سەردا بچەسپىنن.

بە بيانۋى ئەۋە كە بەزەيىان بەرانبەر دەنوئىن، چونكە بە تەكىد خوا لە ئىۋە بە بەزەيىتەرە، ئەۋ سزايەشى داناۋە، لەبەر ئەۋ ھىكەمانەي گرتوۋىيە خۇي.

نهوهی چاره‌م: بروا به خواو پیغمبر ﷺ و به رۆژی دواپی بوون،
هاندەری جیهه‌جیکردنی سزا شه‌رعیه‌کانه:

نهمه‌ش زۆر رۆشنه، هه‌ر له خودی نایه‌ته‌که‌دا، که ده‌فه‌رموی: ﴿أَرَأَيْتُمُ الَّذِينَ
فَأَجْلَدُوا كُلَّ وَجِدٍ مِّنْهَا مَائَةً جَلْدًا وَلَا تَأْخُذُكُم بِهَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَلَيْشَهِدَ عَلَيْهَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ النور - ۲۰.

که‌واته که ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾، نه‌گه‌ر ئیوه پرواتان
هه‌یه به خواو به رۆژی دواپی، ده‌بێ نه‌وهی خوا ﷺ دایناوه له شه‌ریعه‌تی
خۆیدا، جێ به‌جیی بکه‌ن، به‌ تابه‌تیی لێره‌دا که مه‌به‌ست پێی سزای زیناکارانه
له پیاوان و نافرەتان، که بریتیه له‌وهی به‌کی سه‌د (۱۰۰) قه‌مچیان لێ بدری،
نه‌گه‌ر ئیمان‌تان به‌ خواو رۆژی دواپی هه‌بێ، نه‌وه نه‌و سزایه به‌سه‌ر نه‌وانه‌دا
که شایسته‌ینی، ده‌چه‌سپێن.

که ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾، (إن‌ی) (إن‌کُمْ...)، (إن‌ی)
(شرطیه‌یه)، به‌لام لێره‌دا نه‌و مه‌رجه وه‌لامه‌که‌ی قرتیندراوه، چونکه پێشه‌وه‌ی
ده‌لاله‌تی له‌سه‌ر ده‌کات، واته: نه‌گه‌ر پرواتان به‌ خواو رۆژی دواپی هه‌بێ،
ده‌بێ نه‌وهی خوا ﷺ دایناوه و بریاری داوه، بێ نه‌وهی عاطیفه‌و سۆزتان پێگه‌رو
په‌رچ بێ، جیهه‌جیی بکه‌ن.

ئجنا به‌رێزان! نه‌مه نه‌ک ته‌نیا بۆ چه‌سپاندنی سزای داوین پێسی، به‌سه‌ر
داوین پێساندا، به‌لکو بۆ هه‌موو حوکم و یاسا شه‌رعیه‌کان هه‌ر وایه، مسوڵمانان
چ تا‌ک تاکیان، چ به‌ کۆمه‌ل، به‌ نه‌ندازه‌ی نه‌وه که ئیمان له دل و ده‌روونیاندا
ده‌چه‌سپێ، ملکه‌چ ده‌بن بۆ شه‌ریعه‌تی خواو بۆ حوکمه‌کانی خوا، نه‌مه له زۆر
شوونی دیکه‌ی قورئاندا هاتوه، بۆ وینه:

أ- له سووره‌تی (النساء) دا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ كَانَ نَزَّاعَةٌ فِي سَبْئٍ فَرَّدُوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾، هه‌روه‌ها له زۆر شوونی دیکه‌دا، هه‌میشه خوا ﷺ

ئەو دەخاتەوه بیری مسوڵمانان، که ئەگەر ئیمانتان هەبێ بە خوا ﷻ و پێغەمبەری خوا ﷺ و بە پۆزی داوی، پێویستە پابەند بن.

ب- هەر لەم سووڤەتی (النور)دا، لە نایەتەکانی کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنَّا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أُمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوا مِنَّا إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْتُونَكَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَسْتَشْفِئُكَ لِيُعْضَ شَاةِيهِمْ فَأَذِنَ لِمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّكَ اللَّهُ عَزِيزٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٤﴾، واتە: برواداران تەنیا ئەو کەسانەن، که بروایان بە خوا و پێغەمبەری خوا ﷻ هەیهو، کاتیکی نامادە دەبن بۆ کاریکی کۆکەرەوه (کاریکی هەرەوه‌زیی)، بەم لاو لادا ناچن تاکو مۆلەتی ئێ وەرەگرن، (لە پێغەمبەری خوا ﷻ)، ئەوانەى مۆلەت ئێ وەرەگرن، بۆ رۆیشتن بەملاولادا، ئەوانە ئیمانیا بە خوا و پێغەمبەری خوا ﷻ هەیه، ئنجا هەر کات داواى مۆلەتیا ئێکردى بۆ هەندى کاریا، بۆ هەر کامیکیان وىست، مۆلەتیا بەده داواى ئێبوردنیا بۆ لە خوا بکە، بێگومان خوا ئێبوردەى بەبەزەیه.

تەوهرى پینجەم: نامادەبوونى کۆمه‌لیک لە برواداران، لە کاتى جیهجى کردنى سزای زینادا، بە مەرچ گیراوه:

ئەمیش هەر لە دەقى نایەتەکەدا، زۆر بە روونى دياره، که دەفەرموێ: ﴿وَلْيَشْهَدَ عَلَيْهِمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، با نازاردانه‌که‌یان کۆمه‌لیک لە برواداران نامادەى بن، ببینن، ئەمە پێویست دەکات چەند روونکردنەوه‌یه‌کى لەسەر بدەین:

(١) - (الطبري) له تەفسیره‌که‌ى خۆى (جامع البیان) دا دە‌ئى: (وَالْعَرَبُ تُسَمِّي الْوَاحِدَ فَمَا زَادَ طَائِفَةً^(١))، واتە: عەرەب عاده‌تیا وایوو ده‌کێک زیاتریان به (طائفة) ناو هیتاوه، یانی: یه‌ک که‌سیش به طائیفه ناوی ده‌هێتێ، هەر‌وه‌ها دووان و سێ و تا داوی، (طبري) که

بە پىشەۋاي لىككەدەرەۋانى واتاكانى قورئان، ناسراۋە وا دەلن، ھەلبەتە زانا يانى دىكەش ھەن وا دەلن.

(مجاھىد)، لەو بارەۋە ۋەك (القرطبي)، لە تەفسىرەكەى خۇى، (الجامع لأحكام القرآن) دا دەلن: {رَجُلٌ مِّمَّا قَوْلُهُ إِلَى الْآلِفِ}، پياۋىك ياخود زياتر، تاكو دەگاتە ھەزار.

ھەموۋى وشەى طائىفەى بۆ بەكار دەھىترى.

(۲) - ھەندىكىشيان دەلن: نەخىر، تەنيا كاتىك بە تائىفەۋ كۆمەل لە قەلەم دەدرن، دوو كەس ياخود زياتر بن.

نجا ھەر (الطبري)، دەلن: {أَسْتَجِبُ أَنْ لَا يَقْضَرَ بِعَدَدٍ مِّنْ يَحْضُرُ ذَلِكَ الْمُؤْضِعَ، عَنْ أَرْبَعَةِ أَنْفُسٍ، عَدَدَ مَنْ تَقَبَّلَ شَهَادَتَهُ عَلَى الرَّئَا}، دەلن: ۋاى بە پەسند دەزانم ئەۋانەى ئامادەى ئەۋ سزادانە دەبن، لەۋ شوئىنەدا لە چۋار كەس كەمتر نەبن، ژمارەى ئەۋانەى كە شايەدبيان لى ۋەردەگىرى، بۆ ئىسپاتى زىنا.

(۳) - ھەندىكىش گوتوويانە: دەبى دە (۱۰) كەس كەمتر نەبن و، ھەندىك گوتوويانە: جەۋت (۷) ۋە قسە لەۋ بارەۋە زۆرن.

(۴) - منىش ۋاى تىدەگەم كە ژمارەى ئەۋانە كە ئامادە دەبن بۆ ئەۋ سزايە:

يەكەم: بە پى عورف و باۋى كۆمەلگايەكان و، بە پى ژىنگەكان دەگۆرى.

دوۋەم: بە پى حالى سزادراۋەكانىش، دەگۆرى، كە نەمىبىئوۋە لە تەفسىرەكاندا ئامازە بەۋە بگرى.

سىيەم: ھەرۋەھا بە پى چۆنىەتى زىنا كىردنەكەشيان دەگۆرى، جارى ۋايە ژنىك و پياۋىك، يان كورپىك و كچىك لە پەنايەك دا، ئەۋ كەتتە دەكەن، ئەۋە شتىكە، جارى ۋاشە:

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۳۸.

(۲) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۷۲.

أ- كۆمەلىك نافرەت و پياوتىك.

ب- يان كۆمەلىك پياو لەگەل كۆمەلىك نافرەت.

ج- كۆمەلىك پياوو نافرەتلىك...ھند، ئەو ھالەتتە دەستدرىزىن بۇ سەر پاكىي كۆمەلىك.

ئىچا بە پىتى ئەو ھەل و مەرچ و ئەو ھالەتتە كە دەورى تاوانە كە دەدەن، پىم واىە: ئەو كە ئايا خەلىكى زياتريان لى كۆبىرتتەو بۇ سزادانە كە يان كەمتەر؟ ئەو شتەن ھەموويان كاريگەر يىيان ھەيە لەسەر ديارىي كىردنى ژمارەي تامادەبووان و بەشداربووان و تەماشاشچىيان، بۇ ئەو سزادانە.

۵- ئابا ھىكمەتى ئەو خەلك كۆكردنەو بە بۇ ئەو سزادانە چىيە؟

دەتوانىن بلىين: چوار ھىكمەتى ھەن، كە كۆي ئەو بە لە تەفسىرەكان و سەرنجدانى خۆيشم وەر مگرتوہ:

أ)- بۇ سەرزەنشتكىردنى داوژن پىسان، تاكو چ ئەوانەي زىنايەكەيان كىردوہ، چ خەلىكى دىكە، تەمبى خواردوو بن، ئەو خەلىكەيان لى كۆ بىرتتەوہ ئاوا ئاپروو بىردىن.

ب)- بۇ ئەوہى باباي زىناكار بېرىنگىتتەوہ، بىلەمىتتەوہ، جارىكى دىكە بەو شىوہ بە خۇي نەخاتە مەوقىيەتكەوہ، ئاپرووي بچن.

ج)- بۇ ئەوہى خەلك بە گشتىي پەند وەر بىگىرى و، بىلەمىتتەوہ، چۈنكە ئەوانەي تامادەي تەماشاكىردنى ئەو سزادانە دەبن، دوايى بۇ ئەوانى دىكەي باس دەكەن و دەنگ دەداتتەوہ.

د)- بۇ ئەوہى بزائرى: ئەو سزايە جىيە جىن كراوہ، خاترى كەس نەگىراوہ.

تەۋبە سۈرەتى شەشەم: چۈنەيتىي قەمچىي لىدانەكە:

زانايان لەو بارەوہ زۆر وردە کاریيان باس کردوہ:

۱- ماددەي قەمچىيەكە دەبى چى بى؟ ھەرچەندە ھەموويان يان زۆر بەيان گوتتويانە: دەبى چەرم بى، گوتتويانە: (سِرْ جَلِدِ)، (سِرْ)، يانى: زوتىل، زوتىل چەرم كە مەرج نيە ھەر يەك زوتىل بى، بەلكو چەند زوتىلئىكى بارىك پھۆنرئەنەوہ، زانايان زۆر بەيان، يان ھەموويان واينانگوتوہ، بەلام بە پىي دەقتىك كە (مَالِكِ عَن زَيْدِ بْنِ اَسْلَمٍ)، لە (الموطأ)ى خۇيدا^(۱)، ھيتاويەتى، شوركى درەختى تەرىش دەبىت، لەوتىدا باسكراوہ كە جارىك سزاي كە سىكيان دەدا، پىغەمبەر ﷺ فەرمووي: شوركىكى تەرم بۇ بىنن، يەككى تازەيان بۇ ھىنا كە گەلاكانى لىنە كرابوونەوہ، واتە: زۆر سەخت بوو، فەرمووي: يەككى لەوہ كەمتر، يەككىيان بۇ ھىنا، مەيلەو شكا بوو، فەرمووي يەككى لەوہش بەھىتر، ئنجا يەككىيان بۇ ھىنا، كە نە زۆر قايم و پتەو بوو، نە زۆرىش بارىك و شل بوو، فەرمووي: بەو شىوہبە.

ھەلبەتە نەو كاتە شوركى دارى لىبووہ، ئەگەرنا دەگونجى ھەر شتىكى دىكەش بەكار بى كە نەو ئامانجە بىكى، كە برىتەبە لە ئازار پىكە ياندنى باباي سزادراو.

۲- ئايا كاتىك قەمچىيەكەي لىدەدرى، دەبى نەو كەسە پۇشاكى لەبەردا بى؟ ياخود رووت بكرىتەوہ؟ تەوہ راجىيى لەسەرە، بەلام زۆر بەيان لەسەر ئەوہن نابى رووت بكرىتەوہ، ئەگەر ئافرەت بى ئەوہ ئاشكرايە، بەلام نابى پۇشاك و بەركىكى وا ئەستوريشى لەبەر دابى، كە ئەگەر نەك بە قەمچىي، بە گۇپاليش لىي بەدى، ھەست بە خۇي نەكات، بەلام دەبى پۇشتە بى.

۳- بە نەسبەت شوپى لىدانى، ئايا لە كوئى جەستەي بدرى؟ ھەموو زانايان لەسەر پاراستنى دەم و چاوو عەرەت يەكدەنگن، زۆر بەشيان دەلئىن: دەبى لە پشتى بدرى و، ھەندىكيان دەلئىن: دەبى لە لاقەكانىشى بدرى.

٤- لیدانه که ده بن به تیش بن، به لام نابن بریندار که بر بن، زانایان گوتوو یانه: (صَرَبٌ غَيْرٌ مُّجَرَّبٍ، صَرَبٌ بَيْنَ صَرَبَيْنِ لَا يُرَىٰ إِبْطُ الصَّارِبِ)، ده بن لیدانیکی بریندار که نه بن، لیدانیکی میانجی بن، بابای لیده ر نابن بن هه نگلی دیار بن، نابن دهستی به ته اووی بو هه لیتن، تنجا لیتیدا.

(الزمشخري) له ته فسیری (الْكَشَافِ) دا وهك (مُحَمَّدُ الطَّاهِرُ بْنُ عَاشُورٍ) له (التَّغْرِيبِ وَالتَّنْوِيرِ) دا، لیتی ده خواز ته وه، ده لتی: (قَالَ فِي «الْكَشَافِ»: وَفِي لَفْظِ الْجَلْدِ إِسَارَةٌ إِلَى أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَتَجَاوَزَ الْأَلَمُ إِلَى الْأَلَمِ)^(١).

ده لتی: وشه ی (جَلْدِ)، (که خوای په ره ره دگار ده فه رموی: ﴿فَلْجَلِدُوهُمْ ثَمَّ نَبِّئِهِمْ جَلْدَةً شَدِيدَةً﴾، ناماژه به به وه که لیدانه که نابن و ابن، نازاره که له پیسته وه بگواز ته وه بو گوشت، واته: وا نه بنی که پیسته که شی بریندار بکات و، بیگه به نیته گوشته که شی، چونکه نامانج نه وه نیه نه و مروقه بفه و تیندرتی، نامانج نه وه به: نازار بدرتی و له و خراپه به ی کردوو به تی، بسله میته وه، جار تکی دیکه دووباره ی نه کاته وه، خه لکی دیکه ش پیی عیبه ت گرتوو بن.

ته وهری حه وته م: ئایا له هه موو شوینیک، نه و سزایه جی به جی ده کری؟!

ئایا سزای قه مچی لیدان، له هه ر ولآتیک بن جیه جن ده کری؟ زانایان له و باره وه راجیبان هه به، زوره بیان که (مالک، و الشافعی، و أحمد، و أبو ثور، و ابن المنذر) و، هی دیکه ش، ده لتن: شوینی مسولماننشین و، شوینی نامسولماننشین، له جی به جیکرانی نه و سزایه دا په کسان، که نه وان پیمان گوتوون: (دَارُ الْحَرْبِ) و (دَارُ الْإِسْلَامِ)، به لام تیتستا نه و دابه شکردنه ی جیهان به و شیوه به نه ماوه، نه وه بو کاتی خو ی بووه، تیتستا نابن شوینیک که مسولماننشینه و، کومه لیک له هوکمرانانی خو سه پین، خو یان به سه ر مسولماناندا سه پاندوه، پیی بگوتری:

(دَارُ الْإِسْلَامِ)، چونکه نیسلامی لئی جیبه جی ناکرئی، مه گهر نهو ندهی زهره ری بۆ پهزه کانی وان نه بئی! ههروهها لهو شویتهش که جاران پیتی گوتراوه: (دَارُ الْحَرْبِ) و به شیک مسولمانانی تیدا بوون، ئیستا به (دَارُ الْحَرْبِ) دانانرئی، چونکه بۆ مسولمانانیکئی زۆر، ئەوئ بۆته پهناو شوئتی ههوانه وهو، و لاته کانی خۆیانان لئی بوون به (دَارُ الْحَرْبِ) و (دَارُ الْحَوْفِ)، وه نهو و لاتانه یان بۆ بوون به (دَارُ الْأَمْنِ) و (دار الامان)! کهواته: ده بئی نهوه چاوی پندا بگپدرتتهوه، کاتی خۆی بهو شتیه یه دنیا دابه شکراره، له بهر رۆشنایی واقعی سیاسی نهو کاته دا، به لام ئیستا دنیا به جورئکی دیکه گۆراوه، نجا نهو زانایانه ده لئین: (شوئتی مسولماننشین و، شوئتی نامسولماننشین، من نهو ته عبیره به کار دئیم نه گهرنا نهوان گوتوو یانه: (دَارُ الْحَرْبِ) و (دَارُ الْإِسْلَامِ)، به کسان، واته: له هه مووی نهو سزایه وهک یهک جی به جی ده کرئی، مسولمانیک له شوئتیکی نامسولماننشینیش دا زینا بکات، سزا دهرئی و، له شوئتی مسولماننشینیش دا به هه مان شتیه.

به لام هه نه فیه کان ده لئین: وانیه، نه گهر مسولمانیک له شوئتیکی نامسولماننشین دا زینای کرد، دوایی چوو ه شوئتیکی مسولماننشین، له وئ سزا نادرئ، چونکه نهو زینایه له شوئتیکیدا بووه، که دهسه لاتی پیشه وای مسولمانانی به سه ردا نه بووه.

که ئیستا حوکمرانانی مسولمانان، له ولاتی مسولمانانیشدا هیچ نین، بهس به سه ر مسولمانه بئ چاره و چهوساوه کاندایان، نه گهرنا گوئیان به دهستی زلهیزانه وهیه، دهوله تانی که نداوو نهو دهوله تانهی که مسولمانانان تیدان به چهوساوه یی، حوکمرانه کانیان هه موویان گوئیان به دهستی زلهیزه کانه وهیه^(۱).

(۱) التفسیر المنیر: ج ۹، ص ۴۷۹، د. وهبه الزحینی.

توهوری هه شته م: سه د قه مچی سزای تیکرای زیناکارانه:

هه رچه نده زۆر بهی هه ره زۆری زانایانی نیسلام له رابردوودا به تایهت، تیتستاش ددهوانین بَلِّین: زۆر بهیان، رایان وایه، که سزای سه د قه مچی، ته نیا هی کورو کچی زیناکاره، ﴿مِائَةً جَلْدًا﴾، ﴿عُقُوبَةُ الْبَكْرَيْنِ﴾، واته: کورنک و کچنک که هاوسه رگیریان نه کردبئی، نه گهرنا ژن و پیاو که هاوسه رگیریان کردبئی، ئنجا چ تیتستا له حالتهی هاوسه رگیری دا مابن، چ ژنه که له میردی جیا بوو بیته وه، یان مردبئی، یان پیاوه که له ژنه کهی جیا بوو بیته وه، یان مردبئی، ژن و پیاو که هاوسه رگیریان کردبئی، سزاکه یان بریتیه له بهردبارانکردن (الرَّجْم)، هه تا مردن. هه ندیکیشیان وێپرای به رد بارانکردنه که، سه د قه مچی که ش هه ر زیاد ده کهن، ههروه ها بو کورو کچیش، که زینایان کردبئی وێپرای سه د قه مچی که، سالتیک دوور خسته وه (تَبْعِيْدُ عَامٍ، نَفْيُ عَامٍ) ش، زیاد ده کهن.

به لام من پیم وایه: سزای زیناکاران به گشتی ته نیا سه د قه مچییه، وه ک نایه ته که زۆر به روونی فه رموو به تی: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدًا﴾، ئافره تی زیناکارو پیاوی زیناکار هه ر کامیان سه د قه مچیان لیبدهن، خوا ﴿بِهِ﴾ به گشتی فه رموو به تی، وه ک دوایی روونی ده که یه وه، هه له ته نه وه رای به نده به وه، ده شانم کاتی خوئی خه واریج رایان وابوو وه، له م روژگاری خو شماندا، کۆمه تیک له زانایان، چ نه وانیه کۆچی دوایان کردوه ژماره به کیان، چ نه وانیه که تیتستا هه ن له ژاندا، نه و رایه یان هه به، به لام وه ک له سه ره تا وه گوتم: تیتستاش له گه لَبِّین، زۆر بهی زانایان رایان وایه که سه د قه مچی ته نیا سزای پیاوێکه که هاوسه رگیری نه کردبئی و، هی ئافره تیکه که هاوسه رگیری نه کردبئی، نه گهرنا له دوای هاوسه رگیری، هه ر که سیک زینا بکات، سزابه کهی بریتیه له بهردبارنکردن تا کو مردن، وه ک نه مانه تی عیلمیی، دهبئی نه وه بگوتری.

به لأم نایا بۆچی من قه ناعه تم وایه که: پیوان و نافرتهان، چ هاوسه رگیریان کردبئی، چ هاوسه رگیریان نه کردبئی، نه گهر نهو گونا هه یان کرد، سزایه که یان ته نیا سه د قه مچییه؟

ده لئیم:

سه رته تا له بهر رواله تی نایه ته که که وا ده گه به نی، پاشان له بهر چه ند به لکه به کی دیکه.

من نهم ته وه ری هه شته مه، له شش (6) بر گه دا ده تو یژمه وه، بۆ نه وه ی به ته واوی تیشک بخه مه سه ر نه وه: بۆچی من نهو رایه م پئی راسته؟ ناشلیم نهو رایه م له غۆمه وه په یدا کردوه، ده زانم کاتی غۆی نه وه پای خه وار یج بووهو، هه ندیک له زانایانی نیسلامیش له میژوودا رایه کی وایان هه بووهو، هی هاوچه رخیش که میکیان رای وایان هه یه:

برگهی یه که م: سزای بهر دبارانکردن (الرَّجْم) له سوننه ت دا:

با وا نه زاندری من نکوولی له وه ده که م، که سزای بهر د بارانکردن له رییازی پیغه مبهردا ﷺ جیبه جی نه کراوه، با، له ده قه کانی سووننه تا باسی ره جم کردن هاتوه، واته: بهر د بارانکردنی ژن و پیای هه وسه ردار (الْمُتَّيْنِ). که ده بی بهر د باران بکرین و، هه ندیکیش بهر د باران کراون، که دوایی ناماژه به هه ندیک لهو ده قانه ده که یین، که واته: که ده لئیم: ئیستا سزای سه د قه مچی بریتیه له سزای پیانو نافرتهی زیناکار، هاوسه ردار بن یان بی هاوسه ر، له سه ر نه وه بنیاتی نائیم، که نکوولی بکه لهو ده قانه ی سوننه ت که لهو باره وه هاتوون، به لأم وه لامیان چییه؟ نه وه دوایی باسی ده که م، ئیستا با ناماژه به چه ند ده قیک بکه یین:

١-) یه که لهو ده قانه که به روونی نه وه ده گه به نی که پیغه مبه ر ﷺ سزای بهر د بارانکردنی به سه ر نافرته و پیاوێک دا، که هاوسه ردار بووبن، زینایان کردبئی، چه سپاندوه، نه م ده قه یه:

﴿جَاءَ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! طَهَّرْنِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَيْحَكَ، ارْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ» قَالَ: فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَهَّرْنِي، فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مِثْلَ ذَلِكَ، حَتَّى كَانَتِ الرَّابِعَةَ، قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مِمَّا أَطَهَّرَكَ؟» فَقَالَ: مِنَ الزَّنَا، فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَبِهَ جُنُونٍ؟» فَأَخْبَرَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَجْنُونٍ، فَقَالَ: «أَشْرَبَ خَمْرًا؟» فَقَامَ رَجُلٌ: فَاسْتَنَكَّهُ، فَلَمْ يَجِدْ مِنْهُ رِيحَ خَمْرٍ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَزْنَيْتَ أُنْتُ؟» فَقَالَ: نَعَمْ، فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ﴾ (أخرجه مسلم: ١٣١٩).

واته: ماعیزی کو ری مالیک هاته لای پیغهمبه ری ﷺ، گوتی: نهی پیغهمبه ری خوا! ﷺ، پاکم بکه وه، پیغهمبه ری خوا ﷺ، فرمووی: بئی قهزا بی، (وَوَيْحَكَ)، (یائی: بئی قهزا بی، یان وه که ده لئین: مآل خرابا)، داوای لیبوردن له خوا بکه و بؤ لای بکه ری توه، ده لئی: تۆزی دورکه وتوه، زورنا، دوابی هاته وه، دووباره گوتی: نهی پیغهمبه ری خوا ﷺ، پاکم بکه وه! دووباره فرمووی: داوای لیبوردن له خوا بکه و بؤ لای بکه ری توه، په شیمان به وه، دیسان تۆزیک کشایه وه، هه تاله جاری چواره مدا پیغهمبه ری خوا ﷺ، فرمووی: له چی پاکت بکه مه وه؟ گوتی: له زینا، پیغهمبه ری خوا ﷺ له خه لکه که ی پرسی، نایا حاله تی شیتی هیه؟ هه والئی پیدرا، نه خیر شیت نیه، نجا پیغهمبه ری ﷺ، فرمووی: نایا شه رابی خواردوته وه (به سه ر خوشی قسان بکات)، پیاویک هه لسا بؤنی زاری کرد، بؤنی مهی له زار نه کرد، نجا پیغهمبه ری خوا ﷺ، فرمووی: تۆ زینات کردوه؟ گوتی: به لئی، ئیدی فرمانی کرد، به ردباران کرا.

٢)- هه ره هه مان به سه رهاتیش به هه مان شیوه، له نافرته تیک که له کتیبه کانی سونه تدا به (امْرَأَةٌ مِنْ غَامِدِي مِنَ الْأُزْدِ)، هه مان به سه رهات گپرداوه توه، که ژنه که تۆلدار (حامل) بووه و پیغهمبه ری ﷺ گپراویه توه، تاکو منداله که ی بووه، دوابی پیاویک له پشتیوانان شیرپیدان (رُضَاع)ی منداله که ی به نه ستۆوه گرتوه، نجا به رد باران کراوه. (أخرجه مسلم: ١٣٢٣).

(۳) - (عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، حِينَ رَجَمَ الْمَرْأَةَ، ضَرْبَهَا يَوْمَ الْغَمِيمِ، وَرَجَمَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَقَالَ: جَلَدْتُهَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَرَجَمْتُهَا بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ) (أخرجه البخاري: ۶۸۱۲، وأحمد: ۷۱۶).

واته: له على كورى نه بوو تالیبوهه، (خوا لیتی پازی بن)، (خه لیفه ی چواره می پیغهمبر ﷺ) هاتوه، که نافرته تیک زینای کردوه، (بو خوی دانسی پیداهیناوه)، کاتیک سزای داوه، پوژی پینج شه ممه سه ده قه مچی لیداوه، پوژی جومعه ش بهرد بارانی کردوه، گوتوویه تی: به کتیبی خوا سه ده قه مچی که م لیداوه (له بهر نه وهی له کتیبی خوادا بهس باسی سه ده قه مچی که کراوه) بهرد بارانی شم کردوه به سونه تی پیغهمبری خوا ﷺ.

(۴) - ههروه ها پیغهمبر ﷺ، بریاری ره جم کردنی ژن و پیاویکی جووله که ی داوه، کاتیک بو دادووری چوونه خزمه تی. (أخرجه البخاري: ۳۶۳۵، ومسلم: ۱۶۹۹ عن ابن عمر).

نهم چوار ده قه م وهک نمونه هینانه وه، نه گه رنا ده قی دیکه ش ههن.

که واته: له ریازی پیغهمبردا ﷺ، بهرد بارانکردن (رجم) چه سپاوه، به لام نه وه فرمودانه هیچان موته واتیر نین، تا کو دلنیا یی (یقین) بگه یه نن، به لکو فرمودهی جوژی (آحاد) ن و، زانایانیش هه موو، یان زوربه ی هه ره زوریان له سر نه وه یه کده نگن که حوکمه شه رعیه کان له فرمودهی (آحاد)، (واته: نه وه فرمودانه ی که یه کیک له هاوه لان یان چند که سیکیان گپراویاننه وه، با نه گه بیته راده ی ته واتوریش، حوکمه شه رعیه کان وه رده گیرین.

که واته: له سونه تدا چه سپاوه که پیغهمبر ﷺ، سزای پیاوو نافرته تی هاوسه رداری زیناکاری داوه به بهرد بارانکردن (رجم)، که نه مهش وه لام و پروونکردنه وه ی خوی هه یه وه، دوا یی باسی ده که ین، به لام با جاری به لکه کانی نه وه رایه ی که ده لن: سزای زیناکاران به گشتی سه ده (۱۰۰) قه مچی به یه نه

برگهی دووهم: به لگه کانی ئهو رایهی ده لئی: سزای زیناکاران به گشتیی سهد قه مچییه.

پنج به لگان له و باره وه دینینه وه:

به لگهی به که م: نایه ته که ده فه رموی: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدٍ﴾ النور، هه ر نافره تیک که زینای کردوهو، هه ر پیاوئیک که زینای کردوه، به کی سهد قه مچییان لی بدن.

له زمانی عه ره بییدا نهم ریژگهی: (الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي) که هه ردووکیان ناوی بکه ر (إِسْم فاعل) ن و، (ال) ی ناساندنیان له سه ره و مانای جینس ده گه به نن، یانی: هه ر نافره تیک که زینا ده کات و، هه ر پیاوئیک که زینا ده کات، به کی سهد قه مچییان لی بدن، چونکه له زمانی عه ره بییدا (إِسْم فاعل) یک که (ال) ی (تعریف) ی له سه ر بیت، واتاکه ی گشتیه و هه موو تاکه کانی ده گه به نن، به بی هه لواردن، هه ر ده قیکش واتایه کی گشتی هه بن، ده بی واتا گشتیه که ی وه ر بگیری، مادام به لگه یه ک نه بن که واتایه که ی تایبه ت بکات، به هه ندیک له تاکه کانیه وه، ئه وه به سه ت خودی نایه ته که وه.

ئه دی نایا چۆن پیغه مبه ر ﴿﴾: سزای ره جمی چه سه پاندوه، به سه ر نافره ت و پیاوی هاوسه داردا؟

له وه لأم دا ده گوتری: پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ - هه لبه ته دوایی زیاتر روونی ده که یه وه - ئیجتهادی کردوه، ئیجتهاده که شی بینا کردوه له سه ر پشت به ستی به شه ریعه تی جووله که کان له ته وراتدا، هه ره ها عورف و باوی کومه لگاکه ی و، ره چاو کردنی به رزه وه ندیی له چوارچێوه ی سیاسه تی شه رعیدا، بۆیه ئه وه ی که پیغه مبه ر ﴿﴾ کردوو یه تی، به ئیجتهادی خو، واتای گشتی نایه ته که تایبه ت (تخصیص) ناکات.

به آنکه‌ی دوهم: له‌سهر نه‌وه که سزای پیاو و نافرته‌ی هاوسه‌ردار، که ههر ده‌بی سهد فه‌مچی بی، هاوسه‌ردار بن، یان نا، نایه‌تی (۲۵)‌ی سوورپه‌تی (النساء)، که خوا لَا تُدْرِكُهُ له‌ویدا باسی نه‌و پیاوانه ده‌کات که توانای نه‌وه‌یان نیه، هاوسه‌رگیری بکه‌ن له‌گه‌ل نافرته‌تانی نازاددا، کاتی خوئی نافرته‌تانی کؤیله (که‌نیزه‌ک) هه‌بوون، که ناسانتر پیاو توانیوه‌تی هاوسه‌رگیریان له‌گه‌لدا بکات، مه‌سره‌فیان و ماره‌بیان که‌متر بووه، له‌و باره‌وه خوا ده‌فه‌رموئی:

﴿ وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَمِنْ قَبْلِكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَثْوَرَهُنَّ بِأُجُورِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَوِّغَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْتُمْ بِفَحْشَةٍ قَعَلْتِهِنَّ نِصْفَ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ﴿٢٥﴾ ۞

نه‌وه‌ی جیتی مه‌به‌سته نه‌وه‌یه که خوا ده‌فه‌رموئی: نافرته‌تانی که‌نیزه‌ک ﴿ فَإِذَا أُحْصِنَ ﴾، ههر کات هاوسه‌ردار بوون، واته: که‌نیزه‌کێک که پیاوێک ده‌یه‌یتنی و هاوسه‌رگیری له‌گه‌لدا ده‌کات، ﴿ فَإِنَّ أَتَيْتُمْ بِفَحْشَةٍ ﴾، نه‌گه‌ر فاحیشه‌یه‌کیان نه‌نجامدا، واته: زینایان کرد، ﴿ قَعَلْتِهِنَّ نِصْفَ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ﴾، نه‌وه نیوه‌ی نه‌و سزایه‌ی له‌سهر نافرته‌تانی نازاده، له‌سهر نه‌وانه!

ئنجنا نیوه‌ی نه‌و نازاره‌ی که له‌سهر نافرته‌تانی نازاده، ده‌بی بلێین: په‌نجنا فه‌مچییه، نافرته‌تانی نازاد سهد فه‌مچییان له‌سهره، نه‌گه‌ر زینا بکه‌ن، که‌واته: که‌نیزه‌کیش په‌نجنا فه‌مچی، به‌لام نه‌گه‌ر بگوتری: نافرته‌تی هاوسه‌ردار، سزایه‌که‌ی به‌رد بارانکردنه، به‌رد بارانکردن چۆن ده‌کرێته نیوه؟! مردن ههر مردنه، نیوه مردن و مردنی ته‌واو نیه!!

که‌واته: ﴿ الْمُحْصَنَاتِ ﴾، یانی: نافرته‌تانی نازاد، نافرته‌تانی نازاد دیسان لێره‌ش (أل)‌ی ناساندنی له‌سهره، که مانای تیکرا (جنس) ده‌گه‌یه‌نن، واته:

نافرہ تانی نازاد چ ہاوسہ ردار بن، چ بتی ہاوسہ ر، سزایہ کہیان، نازارہ کہیان ہر
سہد قہمچیہو، سہد قہمچیہ دہگونجی (تَّصِيف) بکری، بکریتہ نیوہ، کہ
نیوہ کہی پہنجایہ، بہ لآم نہ گہر گریمان نافرہ تانی ہاوسہ ردار سزایہ کہیان بہ رد
بارانکردن (رجم) بووایہ، نہو کاتہ رہجم (تَّصِيف) ناکری، ناکریتہ نیوہ.

بہ لگہی سییم: لہ سوورہتی (النور)، لہ تاہتی (۸) دا لہ باسی (لِغَان) و
(مُلاَعَنَةً) ای نیوان ژن و میرددا، پیاونک کہ ژنہ کہی خوئی تۆمہ تبار دہکات بہوہ
کہ زینای کردوہ، ناشتوانی چوار شایہ دان بینتی، دہشلن: نہو ژنہم زینای
کردوہ، شہرعت چارہ سہریکی بو داناوہ، کہ بریتہ لہوہی پتکہوہ نہ فرین
لہ خویان بکہن، نہ گہر درؤ بکہن، نجا لہویدا خوا ﷺ دہ فرموی: ﴿ وَيَذْرُؤًا
عَنَّا الْعَنْبَابَ ﴾ (النور، واتہ: سزای نازاردان لہو نافرہ تہ دوور دہ خریتہوہ، بہ
چی؟ ﴿ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴾ (۸) وَالْحٰنِثَةَ اَنْ غَضِبَ اللّٰهُ
عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴾، دواي نہوہی کہ پیاوہ کہ چوار جاران شایہ دیدی دہداو
دہلن: شایہ دیدی دہدہم (أَشْهَدُ بِاللّٰهِ)، کہ نہو ژنہی خوئی، زینای کردوہ، جاری
پینجہم دہلن: نہ فرینی خواي لبتی نہ گہر درؤ بکات، نہو کاتہ توپ دہ چیتہ
ساحہی نافرہ تہ کہوہو، نہ گہر نافرہ تہ کہ و لآم نہ داتہوہو، دانی پیدا بینتی، سزا
دہدری، بہ لآم نہ گہر و لآم بداتہوہ، نہویش دہبتی چوار جاران شایہ دیدی بدا
بلتی: شایہ دیدی دہدہم (أَشْهَدُ بِاللّٰهِ)، نہو پیاوہ راست ناکات و درؤ دہکات، کہ
نہو تۆمہ تہ دہداتہ پآل من، جاری پینجہم بلتی: توورہی خوا لہ سہر من بتی،
نہ گہر راست بکات.

نجا لیرہدا خوا دہ فرموی: ﴿ وَيَذْرُؤًا عَنَّا الْعَنْبَابَ ﴾، نہو نافرہ تہ نازاری لی
دوور دہ خریتہوہ، نہ گہر نہو پینج جار شایہ دیدیہ بدات، نافرہموی: مردنی لی
دوور دہ خاتہوہ (بہ رد بارانکردن) (وَيَذْرُؤًا عَنَّا الْمَوْتَ اَي: الرُّجْمِ)، بہ لگہو دہ فرموی:
(الْعَنْبَابَ)، یانی: نازاردان، سزادان، نجا ہر لہ فورناندان نہم تہ عبیرہی مردن
لی و دہوورخست ہاتوہ، بو وینہ: لہ سوورہتی (آل عمران) لہ تاہتی (۱۶۸)

دا خوا ده فہرموی: ﴿الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَمَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٨﴾، واتہ: تہوانہی کہ بہ برایہ کانی خوئیانیان گوت و خوشیان دانیشتن، نگہر بہ قسہی تیمہیان کردبایہ، نہ چووبان بوجہنگ و جیہاد، نددہ کوژران، بلتن: نگہر لہ راستانن، مردن لہ خوٹان دور بخنہنہوہ، کہواتہ: ﴿فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ﴾، نهم تہعبیرہ لہ فورناندانہاتوہ، نهدی بوچی خوا ﷺ نہیفہرموہ: ﴿وَيَذَرُوا عَنْهَا الرَّجْمَ﴾، بہلکو فہرمویہتی: ﴿وَيَذَرُوا عَنْهَا الْعَذَابَ﴾، نازاردان لہو نافرہتہ دور دہخاتہوہ، نگہر تہویش بہو شیوہیہی تہو شایدیہ بدات، کہواتہ: سزایہ کہ ہر نازاردانہ کہیہ، کہ سہد قہمچیہ کہیہ، نہک بہرد بارانکردنہ کہ کہ مردنہ، تہگہرنا خوا ﷺ تہو تہعبیرہی بہکارددہیتنا.

ہرروہہا وشہی (الْعَذَابَ)، لہ تابہتی ژمارہ (٤)د، ہمان وشہی (الْعَذَابَ) ی تابہتی ژمارہ (٢)ی سورہتی (النور) ہ کہ سہد قہمچیہ کہیہ، چونکہ لہویش دہ فہرموی: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجِدُوا كُلَّ وَجْهٍ مِّنْهَا مَأْتَهُ جَلْدٌ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِدَ عَلَیْهَا﴾، وشہی: (عَلَاہِمَا) واتہ: نازاردانہ کہیان، لہویش کہ دہ فہرموی: ﴿وَيَذَرُوا عَنْهَا الْعَذَابَ﴾، ہر ہمان شتہ، ہرروہہا لہ تابہتی (٢٥)ی سورہتی (النساء) یشدا کہ دہ فہرموی: ﴿فَعَلَّيْنِ يَصِفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ﴾، نازاردان ہمووی ہر نازاردانہ، ہمووشی بریتہ لہ سہد قہمچیہ کہ.

بہلکہی چوارہم: ﴿عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى: هَلْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ نَعَمْ، قَالَ قُلْتُ: بَعْدَ مَا أَنْزِلَتْ سُورَةُ التَّوْبَةِ، أَمْ قَبْلَهَا؟ قَالَ: لَا أُدْرِي﴾ (أخرجه البخاري: ٦٨١٣، ومسلم: ١٧٠٢).

واتہ: تہبوو نيسحاقی شہبیانی دہلتن: لہ عہدولآی کوری تہبی تہوفام پرسی (کہ یہ کیکہ لہ ہاودہ لانی پیغمبہری خوا ﷺ (خوا لییان رازی بن)):
نایا پیغمبہری خوا ﷺ زیناکاری رہ جم کردوہ (بہردباران کردوہ)؟، (واتہ: پیاوو

نافرته تی هاوسه ردار، گوتی: به لئ، گوتم: پاش دابه زینانی سووره تی (النور) بوو، بیان پیتشن؟ گوتی: نازانم.

ئنجا نهمه لئی وه رده گیرئی که بابای پرسیار کهر ویستوو یه تی بزانی: نایا نهو سه د قه مچییه، نه سخ که ره وی سزای به ردارانکردنه؟ یا خود سزای به ردارانکردن تاییه تکه ری سزای گشتی سه د قه مچییه، (مُخَصَّصٌ لِّعُومِ الْجَلْدِ)؟!، که نهو جه لده تاییه ت بکات به پیوانتیک و نافرته تانیکسی بی هاوسه ره وه.

کهواته: نهو پرسیاره له ئیو زانایانی هاوه لآن و له جیلی تاییعینشدا بووه، چونکه هه ندیک له زانایان ده لئین: نهو سزادانی پیغه مبه ر ﷺ بو پیاوو نافرته تی هاوسه ردار زیناکار به به ردارانکردن، پیتش دابه زینی سووره تی (النور) بووه، که وه ک گوتمان: زۆربه ی زانایان ده لئین: سووره تی (النور)، له سالی شه شه می کۆچی دا دابه زیوه، کهواته: نهو به ردارانکردنه، پیتش سالی شه شه می کۆچی جتییه جن کراوه، به لأم که سووره تی (النور)، دابه زیوه، خوا رایگه ندوه: ﴿أَلْزَيْنَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدٍ﴾، هه موو نافرته تانی زیناکارو پیوانی زیناکار هاوسه ردارین، بیان بی هاوسه ر، یه کی سه د قه مچییان لی بدن.

کهواته: نهوه ی پیتشر پیغه مبه ر ﷺ کردوو یه تی به نیجته دادو بوچوونی خوئی، نه سخ کراوه ته وهو، نایه ته که نهو هوکمه ی کۆزیوه.

به لگه ی پینجه م: خوای زانو توانا سه رجه م سزا شه رعیه کانی باسکردوون، ته نانه ت باسی هه شتا قه مچی بوختان کردنیشی کردوه، هه شتا قه مچی بو که سیک که بوختان به که سیک ده کات، بوختانی داوین پیسی و، ناشتوانی به چوار شایه دان نیسپاتی بکات، هه روه ها باسی سزای ده سترینی دزیشی کردوه، ئنجا به پتی عه قل و لوژیک، ژن و پیایو هاوسه ردار زیناکار، نه گه ر سزایه که بیان ره جم بووایه، ده بووایه باس بکری، مادام له قورئاندا باسی که متر لهو سزایانه کراوه، باسی هه شتا قه مچی کراوه، باسی ده سترین کراوه، نه دی

چون باسی خراپترین جوڑی کوشتن ناکات، که بریتیه له بهرد بارانکردن؟! نه گهر نهوه سزایهک بووایه له شه ریععتی ئیسلامییدا و دانی پئیدا هیترا بووایه، که مینئی؟ به لئی کاتی خوئی بووهو پیغهمبه ر ﷺ کردوو یه تی، به لام نه گهر خوا ویستبای نهو سزایه وهک یاسایه کی چه سپاوی شه ریععت کاری پئی بکری و مینئی، له قورئاندا باسی ده کرد، چونکه شتی له وه که مترو بچوو کتری باس کردوهو، عهقل و مه نتیقیش وا ده خوازئی: نه گهر شتی گچکه باس بکری، ده بی شتی لهو گه وره تر، باشت باس بکری.

برگهی سییهم: وهلامی باسکردنی سزای رهجم له سوننه تا:

پیشتریش هه روا ناماژه یه کمان پئیدا، به لام تیتستا وردتری ده که ینه وه، تیمه چند ده قتیکی سوننه همان لهو باره وه هینان، که پیغهمبه ری خوا ﷺ سزای بهرد بارانکردنی به سه ر پیاوان و ژنان تیکی زیناکاری هاوسه رداردا چه سپاندهو، ئنجا تایا مادام نهو سزایه له سوننه تا جئ به جئ کرابئ، چون ده توائین بلئین: بهرد بارانکردن، سزای زیناکارانی ژن و پیاوانی هاوسه ردار نیه؟!

وه لام: تیمه وهلامی نهو ئیشکاله به وه دده ینه وه ده لئین: سه پاندنی سزای رهجم له لایه ن پیغهمبه ره وه ﷺ به سه ر ژنان و پیاوانی هاوسه رگرتووی زیناکاردا، هه لقولوی ئیجتیهادو بوچوونی خوئی بووه، چونکه به سه رنج دانی سپره ی پیغهمبه ر ﷺ ده رده که وئی که پیغهمبه ر ﷺ جاری وابووه، نه گهر وه حیی بو دانه به زبئی، ئیجتیهادی کردوه، کوششی کردوه، بیی کردوته وه، ئنجا جاری وایه نه گهر نه بیبکابئی، خوای په ره ردگار بوئی راست کردوته وه، جاری واشه خوا ﷺ لئی گه راوهو، دوایی لهو باره وه هوکمی شه رعیی دابه زاندهو، به تایهت له بواری سیاسه تی شه رعیییدا، نه گهر ته ماشای کوئی سوننهت و سپره ی پیغهمبه ریش ﷺ بکه ین، ده بیینن: سئ بنه مای به بناغه گرتوون له ئیجتیهادو بوچوونی خویدا، بو چاره سه ر کردنی نهو شتانه که هاتوونه پیشی و له باره یانه وه وه حیی بو دانه به زیوه:

(۱) - عورف و باوی کومه نگایه که ی خوی:

پتغهمبه ر ﷺ هه ندی شتی کردوه، به له بهر چاوگرتنی عورف و باوی کومه نگای خوی، مادام پی پی وانه بووبی نهو عورف و باوه له گه ل وه حیدد، له گه ل ده قنکی سونه ت یان نایه تیکی قورناند تیک ده گیر، بو وینه: با تهماشای نهم به سه رهاته بکه یین:

خوله ی کچی نه علیه هاوسه ری نهوسی کوری صامیت، میرده که ی (ظهار) ی لی ده کات، پی پی ده لی: (أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرٍ أُمِّي)، تَوُّ بُوْ مِنْ وَهَكَ پشتی دایکم وای، که له سه رده می نه فامیدا هه ر پیاویک وای به ژنه که ی کوتبایه، نهو ژنه ی لی فه ده غه ده بوو، وه که ته لاق و ابوو، ژنه که ش (خولة بنت ثعلبة) سکاالی خوی ده باته لای پیغهمبه ر ﷺ، پیغهمبه ری خواش ﷺ پی پی ده فهرموئی: لی فه ده غه بووی، بوچی وا ده فهرموئی؟ دیاره نهو کاته عورف و باوی کومه نگا و ابووه و هه ر که سن (ظهار) ی له ژنه که ی کردبایه، مانای و ابووه له خوی فه ده غه ی کردوه، دوو ریوایه تان لهو باره وه دینین، که ده قی به سه رهاته که ده خه نه روو:

۱- إِنْ عَنِ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ: إِنَّ خُوَيْلَةَ ابْنَةَ الدَّبِيجِ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ وَعَايَشَةَ تَغْسِلُ شِقَ رَأْسِهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! طَالَتْ صُحْبَتِي مَعَ زَوْجِي، وَنَفَضْتُ لَهُ بَطْنِي، وَظَاهَرَ مِنِّي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «حَرُمْتَ عَلَيْهِ»، فَقَالَتْ: أَشْكُو إِلَى اللَّهِ فَاقْبَلِي، ثُمَّ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! طَالَتْ صُحْبَتِي، وَنَفَضْتُ لَهُ بَطْنِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «حَرُمْتَ عَلَيْهِ»، فَجَعَلَ إِذَا قَالَ لَهَا: «حَرُمْتَ عَلَيْهِ»، هَتَمَتْ وَقَالَتْ: أَشْكُو إِلَى اللَّهِ فَاقْبَلِي، قَالَ: فَنَزَلَ الْوَحْيُ، وَقَدْ قَامَتْ عَائِشَةُ تَغْسِلُ شِقَ رَأْسِهِ الْآخَرَ، فَأَوْمَأَتْ إِلَيْهَا عَائِشَةُ أَنْ: اسْكُبِي، قَالَتْ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ أَخَذَهُ مِثْلَ السُّبَاتِ، فَلَمَّا فَضِيَ الْوَحْيُ، قَالَ: «ادْعِي زَوْجَكَ»، فَتَلَاهَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ الَّذِينَ يَظْهَرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَابِهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَإِنِ اللَّهُ لَعَلَّمُ غَفُورٌ ﴿١٠﴾ وَالَّذِينَ يَظْهَرُونَ مِنْ

يَسْأَلُهُمْ ثُمَّ يُعَدِّدُونَ لِمَا قَالُوا فَتَجْرِيرُ رَجَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعِظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِيًّا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ كَثِيرِينَ عَذَابَ اللَّهِ لَئِيمٌ ﴿٤﴾

واته: نه بو عالیه ده گپرتیه وه ده لئن: خویله ی کچی دوله یج (لیتره نالن): نه علیه، پهنگه نهو ناوهشی بووبی، یان ناوی عه شیرده ته که ی بی، یان نازناوی (بی)، هاته لای پیغه مبه ر ﷺ لهو کاته دا عانیسه (خوا لئی رازی بی)، لایه کی سه ری پیغه مبه ری ﷺ ده شورد، نهو نافرته گوتی: نه ی پیغه مبه ری خوا! ﷺ من ماوه یه کی زوره له گه ل هاوسه ره که م دام و نیو سکی خوم بو هه لپشت، (واته: مندالم لئی بوون)، تیستاش (ظهاری لیکردووم، پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموو ی: لئی قه ده غه بووی، گوتی: دووباره ی کرده وه، گوتی: سکا لای خوم ده به مه لای خواو بی حالیی خوم به خوا راده گه به نم، دووباره گوتیه وه: نه ی پیغه مبه ری خوا! ﷺ ماوه یه که له گه لای دام و نیو سکی خوم بو هه لپشتوه، پیغه مبه ری خواش ﷺ دووباره فه رموو ی: لئی قه ده غه بووی، ننجا کاتیک ده یفه رموو: لئی قه ده غه بووی، ده نگی به رز ده کردو ده یگوت: سکا لای ده به مه لای خوا، (بی حالیی خوم، سکا لای خوم بو لای خوا به رز ده که مه وه)، لهو کاته دا وه حیی دابه زی، عانیسه ش (خوا لئی رازی بی)، لاسه ره که ی دیکه ی پیغه مبه ری ﷺ ده شورد، نامازه ی کرد بو نافرته ته که گوتی: بیده نگ به، چونکه پیغه مبه ر ﷺ که وه حیی بو داده به زی، حاله تیکی بی ده نگی و کش و ماتیی دایده گرت، هیچ جوولهی نه ده ما، ننجا کاتیک وه حییه که ته واو بوو، پیغه مبه ر ﷺ فه رموو ی: میرده که تم بو بانگ بکه، میرده که ی بو بانگ کرد، (نهوسی کوری صامیت)، پیغه مبه ریش ﷺ نایه ته کانی (۱- ۴) (المجادلة) ی بو خویندنه وه.

٢- اِعْنِ عَالِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: تَبَارَكَ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ كُلَّ شَيْءٍ، إِنِّي لَأَسْمَعُ كَلَامَ خَوْلَةَ بِنْتِ لُعَلْبَةَ وَيَخْفَى عَلَيَّ نَعْضُهُ، وَهِيَ تَشْتَكِي زَوْجَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهِيَ تَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَلْتُ شَبَاطِي، وَتَثَرْتُ لَهُ بَطْنِي، حَتَّى إِذَا كَبُرَتْ سِنِّي وَأَنْقَطَعَ وَلَدِي، ظَاهَرَ مِنِّي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْكُو إِلَيْكَ، قَالَتْ: فَمَا بَرَحَتْ حَتَّى نَزَلَ جِبْرِيْلُ بِهَذِهِ الْآيَاتِ: ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (المجادلة) (أخرجه البخاري مُعَلِّقًا، وأحمد: ٢٤٢٤١، والنسائي: ٥٦٦٦، وابن ماجه: ٢٠٦٣، وقال مؤلفا الإستيعاب في بيان الأسباب: سنده صحيح).

واته: عائشه (دايكي برواداران) (خوا لتي پازى بى)، ده لئن: به رزى و به پي زى بو نه و زاتهى كه بيستنى وى هه موو شتيكى گرتوته وه، (هه موو ده نتيك ده بيستن)، من له مالتى گويم له قسهى خه ولهى كچى نه عله به بوو، هه نديكم لئ بيست و هه نديكم لئ په نهان بوو، (به سر كه قسهى له كه لئ پيغهمبه ردا ﷺ كردوه، دايكمان عائشه ش و دياره له سووچيكي ژوره كه دا بووه)، كه سكالاي له مي رده كه هى خوئى ده كرد بو لاي پيغهمبه ر خوا ﷺ، ده يگوت: نهى پيغهمبه رى خوا! ﷺ كه نجيتيى منى خواردوه، تيو سكى خوئم بو بلاو كردوته وه، (واته: مندالم لئى بوونه)، هه تا كاتيك كه كه وتوومه ته مه نه وه، مندالم نه ماوه، (چيديكه مندالم نابن)، زيهارى لئ كردووم، نهى خوابه! په نا بو تو دئيم و سكالاي خوئم له لاي تو ده كم، ده لئن: زورى پئ نه چوو كه جيبريل نه م نايه تانهى دابه زانندن.

ننجا با نايه ته كان مانا بكه ين، بو نه وهى مه به سته كه زياتر در بكه وئى، خوا ﷺ سه ره تاي سووره تى (المجادلة) ي بهو بو نه وه دابه زاننده، كه نه مه نايه ته كانن:

بسم الله الرحمن الرحيم :

﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (المجادلة) (أخرجه البخاري مُعَلِّقًا، وأحمد: ٢٤٢٤١، والنسائي: ٥٦٦٦، وابن ماجه: ٢٠٦٣، وقال مؤلفا الإستيعاب في بيان الأسباب: سنده صحيح).

الَّتِي وَلَدْتَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَلِكَ تُوعَطُونَ بِهِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فِإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۗ وَاللَّكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

واته: به ناوی خوای به به‌زهی به‌خشنده، به دنیایی خوا قسه‌ی تهو نافره‌ته‌ی بیست، که مشت و مری له‌گه‌ل تودا ده‌کرد له باره‌ی هاوسره‌ره‌که‌به‌وه، (که (خولة بنت ثعلبة) بهو، هاوسره‌که‌شی (أوس بن صامت) ه)، سکا‌لای خویشی بو لای خوا ده‌کرد، خواش گفتوگو‌ی تبه‌وی بیست، بی‌گومان خوا بیسه‌ری بینره، (نجا دینه سه‌ر باسی حوکمه‌که‌ی)، نه‌وانه‌ی که له تبه‌وه زیهار ده‌که‌ن له ژنه‌کانیان، ژنه‌کانیان نابنه دایکیان، (چونکه هه‌یانبووه گوتوویه‌تی: (أَنْتِ كَأُمِّي)، یان (أَنْتِ عَلَيْكَ كَظَهْرِ أُمِّي)، دایکیان هه‌ر نه‌وانه‌ن که نه‌وانیان بووه، (بهو قسه‌یه که ژنه‌کانیان به دایکیان ده‌شوبه‌ینن)، قسه‌یه‌کی خراب و دروش ده‌که‌ن، به‌لام خوا چاوپوشی‌کاری لیبورده‌یه، (نه‌وانه‌ش که زیهار له ژنه‌کانیان ده‌که‌ن، دوا‌یی ده‌گه‌رینه‌وه بو نه‌وه‌ی گوتوویانه، (ده‌یانه‌وی که دووباره له‌گه‌ل ژنه‌کانیان بگه‌رینه‌وه حاله‌تی ناسایی)، له‌سه‌ریان پیویسته که گه‌ردتیک نازاد بکه‌ن، پیش نه‌وه‌ی ده‌ستیان بگاته به‌ک، (پیش نه‌وه‌ی پتکه‌وه جووت بن، ده‌بن کویله‌به‌ک نازاد بکه‌ن)، نا نه‌وه‌تان ناموژگاریتانی پی ده‌کری و، خوا به‌وه‌ی ده‌یکه‌ن شاره‌زایه، هه‌ر که‌س‌یک کویله‌یه‌کی ده‌ست نه‌که‌وت نازادی بکات، با دوو مانگان له‌سه‌ر به‌ک به‌رژووو بی، پیش نه‌وه‌ی ده‌ستیان بگاته به‌ک، نه‌گه‌ر نه‌شیتوانی (دوو مانگان له‌سه‌ر به‌ک به‌رژووو بی)، با خواردنی شه‌ست نه‌دار بدات، نه‌وه‌ش تا‌کو بر‌وا به‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ بینن و، نه‌وانه سنوره‌کانی خوان و، کافره‌کان نازاریکی به‌ تیشیان هه‌یه.

دوایی پیغمبر ﷺ، له هه ندىك روابه تاندا هاتوه (أوس بن الصامت)، بانگ دهكات، ده فەرموئى: كۆيله يەك نازاد بکە، وهك كه فاره تى ئەو زىهارى كه له ژنه كهتت كردوه، ئەو پيش دەست له ملى دەدا، دەلى: بيجگه له م گەردنەم، هيچ گەردنى ديكەم نيه، توانام نيه كۆيله نازاد بکەم، دە فەرموئى: باشه دوو مانگ لەسەر يەك بەر ژووو به، ئەو پيش دەلى: ئنجا كوا تواناي دوو مانگ لەسەر يەك بەر ژووو بوونم ههيه، كه وتوومه ئەمە نه وهو بىتاقەتم، دە فەرموئى: كهواته: خواردنى شەست (٦٠) نەدار بده، دەلى: بپروا بکە ئەي پیغمبەرى خوا! ﷺ لەم شيوه دا له منى هه ژارتري پيدا نيه، ئنجا پیغمبەرىش ﷺ پێده كه نى و لهو كاته دا ئەندازه يەك خورماي بۆ دینن، دە فەرموئى: بچۆ ئەوه بکە به كه فاره ت، بۆ ئەوه ي لهو گرفته ي خۆت تىخستوه دەر بازت بى.

كهواته: پیغمبەرى ﷺ، پيشن به جورىك برىارى دلووه، به ئافره ته كه ي فەرمووه: لى قەدغه بووى، هه رچه نده خواي پهروه ردىگارىش واى نه فەرمووه، به لام پیغمبەرى ﷺ هيچ چاره سەرى ديكه ي پى نه بووهو، به پى عورف و باوى كۆمه لگايه كه ي، نه و مه سه له يه نه وه حوكمه كه ي بووه، دوایی خواي پهروه ردىگار حوكمه كه ي دابه زان دووه، كه به لى ئەو ژنه به (ظهار) حه رام بووه، به لام چاره سەرى به وه ده بى، كه فاره ت بدات، كه فاره ته كه ش ئەوه يه: يان كۆيله يەك نازاد بكات، يان دوو مانگ لەسەر يەك بهر ژووو بى، ياخود خواردنى شەست نەدار بدات، ماناي وايه، خواي كار به جن برىاره كه ي پیغمبەرى خواي ﷺ كه گوتوويه تى: لى قەدغه بووى به يه كجارىي و ته لاقت كه وتوه به يه كجارىي، ئەو برىاره ي هه لوه شان دو ئتوه، كه لەسەر بناغە ي عورق كۆمه لگايه كه ي بووه، ئەوه نمونە يەك له بارە ي بنەماي يه كه مه وه، كه پیغمبەرى ﷺ به بناغە ي گرتوه بۆ ئىجتها د كرنى.

۲- شهرعی نه وانهی پیشوو (شَرَعُ مَنْ قَبْلَنَا)، به تایبه تی ته ورات:

وهك لهم ده قهوه دیاره، با ته ماشای بکهین:

اعَنِ ابْنِ عَمْرٍ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ
وَأَمْرًا زَنِيًّا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْبَةِ فِي شَأْنِ الرُّنَا؟ فَقَالُوا:
نَفَضَهُمْ وَيُجْلِدُونَ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: كَذَّبْتُمْ، إِنَّ فِيهَا الرُّجْمَ، فَأَتَوْا بِالتَّوْبَةِ،
فَنَشَرُوهَا فَجَعَلَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرُّجْمِ، لَمْ يَجْعَلْ يَفْرَأُ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا،
فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: ازْفَعْ يَدَيْكَ، فَرَفَعَهَا فإِذَا فِيهَا آيَةُ الرُّجْمِ، فَقَالُوا: صَدَقَ
يَا مُحَمَّدُ، فِيهَا آيَةُ الرُّجْمِ، فَأَصْرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَجَمَا، (أَخْرَجَهُ مَالِكُ: ۱۴۹۷،
والبخاري: ۳۴۳۶، وأبو داود: ۴۴۴۶، وابن حبان: ۳۴۳۶).

واته: عه بدوللای کورپی عومه ر (خوا له خوئی و بابی رازی بی)، ده لئی:
جووله که کان هاتن بو لای پیغهمبه ر ﷺ بویان باسکرد که پیایونکیان و ژنیکیان
زینیان کردوه، (واته: پیایونکی هاوسه ردارو ژنیکی هاوسه ردار)، پیغهمبه ری خوا
ﷺ پیی فرمومن: له ته وراتدا له باره ی زیناوه چیتان له لایه؟ گوتیان: نابروویان
ده بهین و قه مچییان لی دهری، (یانی: سهد قه مچییان لی دهری، که متر یان
زیاتر)، عه بدوللای کورپی سه لام (که یه کتیک بووه له زانایانی جووله که مسولمان
بوو بوو، زور شاره زابوو)، گوتی: درو ده کهن، له ته وراتدا سزای بهرد بارانکردن
هه یه، ته وراتیان هینا بلاویان کردهوه، (ته وراتی نهو کاته وهك کتیب نه بووه،
به لکو وهك تومارتک بووه)، به کتیکیان دهستی له سه ر نایه تی ره جم دانا (تاکو
نه وهی نووسراوه بیشارته وه)، نجا پیش نه وهو دوا ی نه وهی ده یغوتندنه وه (و
دهستی له سه ر نایه تی ره جم دانا بوو)، عه بدوللای کورپی سه لام گوتی: (دهست
لابه ره)، دهست بهر ز بکه وه، دهستی بهر ز کرده وه، نایه تی ره جم دیار بوو،
دوایی جووله که کان دانیان پیدا هینا، گوتیان: نهی موحه ممه ده! ﷺ راست ده کات،
(عه بدوللای کورپی سه لام راست ده کات)، نایه تی ره جمی تیدایه، نیدی پیغهمبه ر

ﷺ فرمودی: (مادام بُو دادودری هاتوون بُو لای من، هه ر تهوراته که ی خوتان به سهردا ده چه سپینم و) فرمانی کرد به ردباران کران، واته: حوکمی تهوراتی به سهردا جیبه جی کردن.

نهوش بنه مای دوهم که پیغمبر ﷺ به بناغهی گرتوه بُو نیجتهدا کردنی، که نهوش تا سزای تهوراتی به سهردا نهو ژن و پیاوه جووله که دا جیبه جی کردوه.

که واته: وه ک چوَن به سهر وانیدا جیبه جی کردوه، پیغمبر ﷺ که زانیویه تی نهوه شهر یعتی خویابه، به برنامه ی پیش خومان به برنامه به بومان، (شَرَعُ مَنْ قَبْلُنَا، شَرَعُ لَنَا)، به هه مان شیوه هه تا نایه ته که ی سووره تی (النور) دابه زیوه، به سهر مسولمانانیشدا جی به جیتی کردوه، چونکه شهر یعته ته پیشوودکانی پیغمبران، به برنامه شن بُو تیمه، نه گهر له شهر ی تیمه دا شتیک نه هاتیتته خوار، که لایردبی و هه لیوه شان دیتته وه.

۳- نهوه ی پیغمبر ﷺ خوی به بهر ژه وه ندیی زانیوه:

جاری وایه پیغمبر ﷺ نیجتهدای کردوه، یانی: ده قیکسی به دهسته وه نه بووه، تنجا نه پشتی به عورف و باوی کومه لگا به ستوه، نه پشتیشی به شهر ی پیشتر به ستوه، به لکو به عه قلی خوی، نیجتهدای کردوه، وای به چاک زانیوه، وه ک له م دهقه وه دیاره:

﴿فَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبَادِرُهُمْ إِلَى الْمَاءِ، حَتَّى إِذَا جَاءَ أَذَى مَاءٍ مِنْ بَدْرِ نَزَلَ بِهِ، قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَحَدَّثْتُ عَنْ رِجَالٍ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ، أَنَّهُمْ ذَكَرُوا: أَنَّ الْعَبَّابَ بْنَ الْمُنْذِرِ بْنِ الْجُمُوحِ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ هَذَا الْمَنْزِلَ، أَمَّنْزِلًا أَنْزَلَكَهُ اللَّهُ لَيْسَ لَنَا أَنْ نَتَقَدَّمَ، وَلَا نَتَأَخَّرَ عَنْهُ، أَمْ هُوَ الرَّأْيِيُّ وَالْعَرْبُ وَالْمَكِيدَةُ؟ قَالَ: بَلْ هُوَ الرَّأْيِيُّ وَالْعَرْبُ وَالْمَكِيدَةُ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِمَنْ هَذَا لَيْسَ مَنزِلٌ، فَانْهَضَ بِالنَّاسِ حَتَّى نَأْتِيَ أَذَى مَاءٍ مِنَ الْقَوْمِ، فَنَنْزِلُهُ، ثُمَّ نَعُوذُ، مَا وَرَاءَهُ مِنَ الْقَلْبِ، ثُمَّ نَبْنِي عَلَيْهِ حَوْضًا

فَتَمَلَّؤُهُ مَاءً، ثُمَّ نَقَائِلُ الْقَوْمِ، فَتَشْرَبُ وَلَا يَشْرَبُونَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَقَدْ أَشْرَبْتُ بِالرَّأْيِ، فَتَهَضَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ النَّاسِ^(۱).

(له جهنگی به دردا، پیش نه‌وهی جهنگه که ده‌ست پی بکات، باسی نه‌وه ده‌کات) ده‌لن: پیغهمبه‌ری خوا ﷺ رۆیشت، که له پیش سوپای قوره‌بیشیه‌کاندا بگاته سهر ناوه‌که، ناویکی لی بووه، هات هاتا گه‌بسته دامین ناوه‌که، (له‌وه شوئنه‌ی پتی ده‌گوتری: (بذر)، جهنگه‌که‌ش به‌وه ناوه‌وه ناو‌نرا، به‌وه شوئنه‌وه)، نه‌وی کرده مه‌نزل، نین و نیسحاق ده‌لن: بوم گیرداوه‌توه له پیاواتیک له به‌نو سه‌له‌مه‌وه، باسیان کردوه که (الْعَبَابُ بْنُ الْمُؤَذِرِ بْنِ الْجَمُوحِ)، (به‌کیک له هاوه‌لان) گوتی: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ﷺ نایا نه‌مه مه‌نزل‌کایه‌که خوا ﷺ توی لی دابه‌زاندوه، بومان نیه نه‌ه بچینه پیشر، نه‌لی دوا بکه‌وین، یاخود نه‌وه به‌ بوچوونی خۆتو به‌رژوه‌ندیی جهنگه‌وه فیلی جهنگه؟ پیغهمبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: به‌لکو بوچوونی خۆمه‌وه، به‌رژوه‌ندیی جهنگ و تاکتیکی جهنگی، پیم وایه‌وا ده‌خواری لی‌ره بین، گوتی: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ﷺ نه‌م مه‌نزل‌کایه‌باش نیه، خه‌لکه‌که هه‌لسینه، با برۆین تاکو ده‌گه‌ینه نیزیکترین ناو له قوره‌بیشیه‌کانه‌وه، (کوتا ناو پیش نه‌وه‌ی بگاته لای قوره‌بیشیه‌کان، دیاره چهند گۆلاوتک بوون، نه‌ک له خواری بن، بچنه سه‌رترا، تیمه نه‌وی ده‌گه‌ینه مه‌نزل، دوابی هه‌رچی ناوی ده‌که‌ویته خواری تیمه‌وه، گۆلاوه‌کان هه‌موویان پر ده‌گه‌ینه‌وه، نجا نه‌وه گۆلاوه‌ی سه‌ری، هه‌وزیکی گه‌وره‌ی له‌سه‌ر دروست ده‌که‌ین و پری ده‌که‌ین له ناو، له شوئنی دیکه‌شه‌وه ناوی بو دینین، دوابی تیمه جهنگ ده‌که‌ین له‌گه‌ل نه‌وه خه‌لکه‌دا، تیمه ناومان ده‌بی بیخۆینه‌وه، نه‌وان ناویان نابی بیخۆنه‌وه (چونکه گۆلاوه‌کانی دیکه‌مان هه‌موو پرکردونه‌وه)، پیغهمبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: بوچوونه‌که‌ی تو ته‌واوه، نجا پیغهمبه‌ر ﷺ خوی و خه‌لکه‌که هه‌لسان چوون بو نه‌وه شوئنه (که (الْعَبَابُ بْنُ الْمُؤَذِرِ بْنِ الْجَمُوحِ)، دیاری کرد بوو):

لېرەشدا دەبىنىن كە پىغەمبەر ﷺ پېشىن بۆچۈونىكى ھەبوو، بەلام دوایی كە تە ھاوھلە، بۆي روون كىرۈتتەو، بۆچۈونەكەي نەوى تەبەننىسى كىردو ھى خۆي واز لېھتئاوھ.

كەواتە: چەسپاندىن و كارپىكىردنى سزاي پەجم لە لايەن پىغەمبەرى خواوھ ﷺ ھەلقولأوى ئىجتىھادى پىغەمبەرى خوا ﷺ بوو، لەسەر ئەو سىن بنەمايەي كە باسما كىردن، بە بناغەي گىرتوون بۆ ئىجتىھادو بۆچۈونەكانى خۆي:

(۱) - عورف و باوى كۆمەنگا كەيەي.

(۲) - شەرىعەتى پىغەمبەرانى پېشوو، بە تايبەتى تەورات كە لەبەر دەستدا ھەبووھ.

(۳) - بەرژەوھەندىيەك، كە تەو لە وەزەكەدا بىنيويەتى.

ئەگەرنا ھېچ ئايەتتىكى قورئان لەو بارەوھ نىو، تاكە ئايەتتىك لەو بارەوھ ئايەتى (۲) سۈرەتى (النور) ھ، كە باسى سەد قەمچىسى دەكات بۆ سزاي كۆي زىناكاران.

برگهی چوارم: دوو نایه ته که ی (۱۰ و ۱۶) سوره تنی (النساء)، باسی سزای خو له یهک خشانندن (مساخقة) ی نافرته تان و نیربازی (لواطه) ی پیاوان ده کهن، نهک وهک زوربهی لیکوله رهوانی قورئان بییان وابوهه: باسی سزای زینا ده کهن:

هه لئه ته تيمه له ته فسیری سوره تنی (النساء) دا به درئیزی باسان کردوه، به لام ئیستا با جاری هه ردوو نایه ته کهه بیینه وه:

۱- ﴿خَوَاتِمًا لَهُ نَائِبَةٌ (۱۵) ی سوره تنی (النساء) دا ده فه رموی: ﴿وَالَّذِي يَأْتِيكَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكَ فَأَن تَشْهَدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةٌ مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿۱۵﴾﴾

به بوچوونی به ننده که دیاره له کومه لیک له زانایانیشم وه رگرتوه، نهم نایه ته باسی خو له یه که خشانندن نافرته تان ده کات و، سزای خو له یه که خشانندن، که (سحاق) ی پی ده لئین و (مساخقة) شی پی ده لئین، ده فه رموی: نهو ژنانه تان که فاحیشه ده کهن، (واته: نهو گونا هه ناقولایه ده کهن، که بریتیه له خو له یه که خشانندن و خو به یه کدی رهحه تکرندن)، چوار شایه دانیان لی بگرن، نه گهر شایه دیاندا، له ماله کانایاندا هه پسبان بکهن، تاکو ده مرن، یا خود خوا رتیه کیان بو ده دوزیته وه.

۲- نایه تنی ژماره (۱۶) ی سوره تنی (النساء)، که به بوچوونی من باسی نیربازی و سزای نیربازی ده کات، ده فه رموی: ﴿وَالَّذَانِ يَأْتِيهِمَا مِنْكُمْ فَكَاذِبُهُمَا فَإِنَّ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿۱۶﴾﴾

واته: نهو دوو نیرینه شان که ده بکهن، (واته: فاحیشه ده کهن، فاحیشه به کیش له نیتوان دوو نیریناندا بی، بریتیه له نیربازی)، نازاریان بدن، نه گهر گه رانه وهو خویان چاک کرد، وازیان لی بیتن، بیگومان خوا توبه وه رگری به به زیهه.

وهك گوتم: من له بهرگی ستيه می نهم ته فسیره، کوردیه: (تفسیری قورنانی بهرزو به پیتز) دا، که تهرخان کراوه بۆ سوورەتی (النساء)، به درژیی باسم کردوه، که نهم دوو نایه ته باسی سزای ئەو تاوانه جینسییهی ئیوان ئافره تان به ته نیاو، پیاوان به ته نیا ده کهن و، هیچ په یوه ندیان به مه سه له ی سزای زیناوه نیه، وهك پوا له تی نایه ته کان به ئاشکرا لئی ده فامرته وه، چونکه نایه تی به کهم ده فەرموئ: ﴿وَالَّتِي يَأْتِيكِ الْفَحِشَةُ مِنْ نِكَاحِكُمْ﴾، ئەو ژنانه تان که فاحیشه ده کهن، ئاشکرا شه فاحیشه به ک ژنان به ته نن بۆ خو یان بیکهن، ههر نه وه به که خۆ له به کخشاندن (سحاق) و (مسا حقة) ی پتده لێن.

ههروهها نایه ته که ی دیکه ش که ده فەرموئ: ﴿وَالَّذَانِ يَأْتِيَنَّهَا مِنْكُمْ﴾، ئەو دوو تیرینه به تان که ده یکه، (نه و فاحیشه به ده کهن)، بیکومان فاحیشه به که دوو تیرینه ده یکه، ههر بریتیه له تیربازی.

ئنجنا ناگونجی به که میان بریتی بن له باسی زینا کردن، چونکه خویا په ره ورده گار ته نیا باسی سزای ئافره ته کان ده کات: ﴿فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ تَرَفَهُنَّ الْمَوْتَ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾ (النساء) نه گهر چوار شایه دتان شایه دبیا نندا، له ماله کان دا چه پسیان بکهن، هه تا ده مرن، یا خود خوا ری به کیان بۆ ده دۆز ته وه.

باشه نه گهر ئەو ئافره تانه زینایان کردوه نه وه سزایه که یانه، ئەدی سزای پیاوه کان؟ باسی پیاوان نیه، بهس باسی ئافره تانه، که واته: ئەو گونا هه له ئیو خودی ئافره ته کاند ده گرتی، که بریتیه له خۆ له به کخشاندن.

ههروهها نه وه ی دوو همیشیان: ﴿وَالَّذَانِ يَأْتِيَنَّهَا مِنْكُمْ﴾، ئەو دوو پیاوه تان که ده یکه، واته: ئەو فاحیشه به ده کهن له بهینی خو یاندا، ﴿فَقَادُوهُمَا﴾، نازاریان بدن، چۆنیان نازار بدن؟ سنووردار نه کراوه، ﴿فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا﴾، ئنجنا نه گهر په شیمان بوونه وه و خو یان چاک کرد، وازیان لێ بێنن، دیسان ئەو گونا هه ش که دوو پیاو ده یکه، بهس تیربازی به.

كەواتە: سَن جۆرە گوناھى جىنسىيە ھەن بە گىشتىي:

۱- زىنا ھەيە، كە لە نىوان پياوو ئافرەتدا دەكرى.

ب- خۆ لە يەكدى خشاندىن (سحاق) و (مَسَاقَة) ھەيە، كە لە نىوان ئاندا بە تايبەت دەكرى.

ج- نىربازىي ھەيە، كە تايبەت لە نىوان پياواندا دەكرى.

خوش **سَيِّئَاتٍ** سَن جۆرە سزاي بۆ داناون:

۱- سزاي زىنا: ﴿ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ﴾، زنى زىناكەرو پياوى زىناكار (ھاوسەردارين، يان بِن ھاوسەر) يەكى سەد قەمچيان لىيدەن.

۲- سزاي ئافرەتايىك كە گوناھى خۆ لە يەكخشاندىن (سحاق، مَسَاقَة) دەكەن، ھەپس كىردنە لە مائەكاندا ھەتا دەمرن، ئەگەر ھەر بەردەوام بىن، ياخود لىيان نەقامىتەو ھە كە پەشيمان دەبنەو ھە واز دىتىن، ئەگەرنا: ﴿ اَوْ يُجَمَّلَ اِنَّ اللَّهَ هُنَّ سَبِيْلًا ﴾، خوا دەرووى خىريان لى دەكاتەو، ئەگەر تۆبە بکەن و پەشيمان بىنەو ھە، بىر بار بەن كە جارىكى دىكە ئەگەرئەو ھە سەرى.

۳- سزاي گوناھى سىيەمى جىنسىيە نىربازىيە، بىرىتە لە ئازاردان بە گىشتىي، كە ئەو ھە تاكو راددەيەك بۆ ھوكمرانان جى ھىلدراوھ، ئازار دانەكە چۆن بىن، بەلام ناگاتە راددەيە كوشتى، ھەك تىمە لە تەفسىرى سوورەتى (ھود) دا باسى بەسەرھاتى لووطو گە لەكەي و سزاي نىر بازىشمان كىردوھ، راي زانايانىشمان لەو بارەو ھىتاوھ.

كەواتە: ئايەتى (۱۵ و ۱۶) سۈورەتى (النساء)، ھىچ پەيوەندىيان بە زىناوھ نىھ، تاكو بگوتىرى: ئەوھ كاتى خۆي سزاي زىنا بە قۇئاغ ھاتوھ، پىشىن بەو شىئوھىھ بووھ، دوايى بۆ كورپو كچ سەد قەمچىي ھاتوھ، بۆ پياوو زنى ھاوسەردارىش بەرد بارانكىردن ھاتوھ!! بەلكو دوو ئايەتى (۱۵ و ۱۶) سۈورەتى (النساء)، ھىچ پەيوەندىيان بە زىناوھ نىھ، ئايەتى (۱۵) پەيوەندىي بەو تاوانەي نىوان ئافرەتائەوھ

هیهو، نهودی (۱۶) ش په یو دندیی بهو تاوانه ی تیوان پیاوانه وه هیهه.

وشه ی (فاحشة) ش که له ویدا هاتوه، فاحیسه هم به مانای زینا له قورئاندا هاتوه، هم به مانای نیربازیش هاتوه:

أ- ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء، واته: توخنی زیناش مه که ون، بیگومان زور خراب و ناقولایه و خرابترین ریشه - بو تیرکردنی غه ریزه ی جنیسی -.

ب- ﴿أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحِبِّكُمْ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ (الأعراف، واته: نایا تپوه فاحیسه په که ده که ن، که پیش تپوه له جیهانیان رووی نه داوه، (که نیربازیه)، که واته: نیربازی و، خو له په که خشانندی نافرته تانیس، هر به فاحیسه هاتوه.

برکه ی پنجه م: نهو ده قه ی که گوايه ثابته بووه و نه سخ کراوه ته وه، واته: بیژه که ی نه سخ کراوه ته وه، به لام حوکمه که ی ماوه، ناگونجی به قورئان دابنری:

به لن نهو ده قه ی، که دلن: (الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ)، واته: شایخ و شایخه به حه میی برد بارانیان بکه ن، نه مه ناگونجی ثابته ب.

به لام با سه رته تا نهو ده قه گشتیه بینین، که نهو ده قه ی تیدایه، که گوايه نایه تی قورئان بووه:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ لَمَّا صَدَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ مِثْنَى أَنْعَاجٍ بِالْأَبْطَحِ...، ثُمَّ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ سُنْتُ لَكُمْ السُّنْنَ، وَفَرَضْتُ لَكُمْ الْقَرَائِضَ، وَتَرَكْتُكُمْ عَلَى الْوَاضِعَةِ، إِلَّا أَنْ تَضُلُّوا بِالنَّاسِ مَيْتًا، وَشِمَالًا وَصَرَبَ بِإِخْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُغْرَى، ثُمَّ قَالَ إِنَّا كُمْ أَنْ تَهْلِكُوا عَنْ آيَةِ الرَّجْمِ، أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ: لَا نَجِدُ حَدِيثَ

فِي كِتَابِ اللَّهِ، فَقَدْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَرَجَمْنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْلَا أَنْ يَقُولَ النَّاسُ: زَادَ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي كِتَابِ اللَّهِ، تَعَالَى لَكُنْتُنَّهَا، الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ، فَإِنَّا قَدْ قَرَأْنَاهَا^(۱).

{قَالَ يَغْنِي: سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ: قَوْلُهُ: الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ يَغْنِي: الثُّيَبُ وَالثُّيَبَةُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ} (أخرجه البخاري: ٦٨٢٩، ومسلم: ١٦٩١، وأبو داود: ٤٤١٨).

واته: سه عیدی کوری موسه یه ب دهلن: کاتیک عومهری کوری خه تباب (خوا لئی رازی بت)، که نهو کاته جینیشینی پیغه مبه ر ﷺ بووه، له میناوه رویشت له نه بته ح حوشتره که یه خدا، دوا ی چهند قسه یه ک دهلن، چوو ه بو مه دینه، وتاری بو خه لکدا گوتی: نه ی خه لکینه! سوننه ته کانتان، (واته: ریازه کانی پیغه مبه ر ﷺ) بو روونکراونه ووه، فهرزه کانتان له سهر پیویست کراون و، له سهر ریبه کی رووشن به جتن هیلدراون، مه گهر خو تان خه لک به لای راست و چه پدا گومرا بکه ن، ده ستیشی به ده ستی دادا به و شیوه یه، (یانی: مه گهر خو تان خه لکی ناوا سهر لن بشیوتین، نه گهرنا نیسلام زور روون و رووشنه)، دوا یی گوتی: وریا بن، نابه تی رده جم پشتگو ی مه خه ن و به هو ی نه ووه بفه ویتن، دوا یی قسه بیژیک بلن: تیمه دوو سزایان له کتیبی خوادا نابینین، (واته: سزای نافرته ی زیناکاری هاوسه ردارو، پیایو زیناکاری هاوسه ردار، که بریتیه له: به رد بارانکردن، له کتیبی خوادا شتی وا نابینین)، چونکه پیغه مبه ر ﷺ به رد بارانی کرد، تیمه ش به رد بارانمان کردوه، (نافرته و پیایو هاوسه رداری زیناکارمان به رد باران کردن)، سویتند به و که سه ی گیانی منی به ده سته، له به ر نه ووه نه بووا یه که خه لک بلن: عومهری کوری خه تباب شتیکی له کتیبی خوادا زیاد کردوه، نابه ته که م ده نووسی: {الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ}، {الشَّيْخُ} و {الشَّيْخَةُ} به چه میی به رد بارانیان بکه ن، چونکه تیمه خویندوو مانه ته وه.

(۱) أخرجه مالك بن انس في «الموطأ»، كتاب الحدود أولاً، باب ما جاء في الرجم، الحديث رقم: ۱۰، ص ۶۸۶، ۶۸۷. ط دار الفكر ۱۴۰۷/ک ۱۹۸۷ز.

(یعنی) - که یہ کیسے لے گی رہو وہ کان - گوٹوویہ تی: گوئم لہ مالیک بوو
دہ یگوت: (الشیخ والشیخہ)، یانی: بیوہ میردو بیوہ ژن، بہ حہ میی بہرد بارانیان
بکہن.

بہ لأم تیمہ دہ لئین: بیگومان ناگونجی نہو دہقہ بہ فورٹان دابرتی و، ہیج
حوکمیک بہو بیانووہوہ لہ سہری بنیات بترتی، نہویش لہ بہر حہوت بہ لکان
ناگونجی نہو دہقہ بہ ثابہ تیکی فورٹان دابندرتی و، بہو بیانووہوہ کہ ثابہ تیکی
فورٹانہ، حوکمیکی شہریی لہ سہر بنیات بترتی:
بہ لکھی یہ کہم: نہو دہقہ بہ چہند شیوہیک ہاتوہ:

أ- (الشُّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا، فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ).

ب- (الشُّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا، فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ، نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ).

ج- (الشُّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا، فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ بِمَا قَضَا مِنَ اللَّذَّةِ).

د- (إِذَا زَنَيَا الشُّيْخُ وَالشَّيْخَةُ، فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ بِمَا قَضَا مِنَ اللَّذَّةِ).

نہوہ چوار تہ عبیر، وہک لہ (فتح الباری شرح صحیح البخاری) (۱)، و (نیل
الأوطار للشوکانی) "، ہاتوہ.

بہ لأم فورٹان نابی و ابی! ثابہ تہ کانی فورٹان بیت و وشہ کانیشیان ہہ موویان
دیارن، بہ لأم نہو رستہ یہ لیرہ بہ چوار جوڑہ تہ عبیر ہاتوہ، کہواتہ: ناگونجی
نہمہ فورٹان ہی، چونکہ بہ چوار تہ عبیر ہاتوہو، نازانین بلئین: کامیانہو
ہہ مووشیان و اتا کانیان لیک نیزیکن، بہ لأم تہ عبیرہ کانیان لیک جیان.

بہ لکھی دووہم: دہ لئین: خوئندنہوہی نہسخ کراوہ تہوہو، حوکمہ کہی ماوہ تہوہو،
بہ لأم:

(۱) ج ۱۲، ص ۱۴۳.

(۲) ج ۷، ص ۱۰۲.

ا) - فوران هیچ نایه تیکی مه نسوخی تیدا نیه، وه که له رابردودا باسمان کردوه.

ب) - مانا و بیژه ناگونجی له به که بترازین، ناگونجی بَلَّيْنِ: بیژ (لفظ) هکه ی نه سخ کراوه تهوه، به لَام ماناکه ی ماوه تهوه، شتی وا نیه، مانا و بیژه، (لفظ و معنی) هه ر پیکه وهن و تیکهه لکیشن و به بِن یه که نابن.

به لَکَی سَبِيْم: ره جم به یوهسته به هاوسه رگیری (احصان) هوه، نه گهر هه شبی نه که به پیری هوه، به لَام له هه ر چوار تهعبیره کاندایه هینامانن، هه ر ده لَئِ: {الشُّنْخُ وَالشُّنْخَةُ}، به لَئِ، دوایی به حیا ده لَئِ: گوتم له مالیک بووه، گو توویه تی: که ده لَئِ: {الشُّنْخُ وَالشُّنْخَةُ يَعْنِي: التُّيْبُ التُّيْبَةُ}، واته: پایوی هاوسه ردارو نافرته ی هاوسه ردار، به لَام گرنگ نه وه یه نه وه ی گویه تایه ته که یه، هه ر ده لَئِ: {الشُّنْخُ وَالشُّنْخَةُ}، {الشُّنْخُ} یش یانی: پایوی به ته مه ن، {الشُّنْخَةُ} هه، واته: نافرته ی به ته مه ن، ننجا جاری وایه پایو به ته مه نیشه، به لَام هاوسه رگیری نه کردوه، نافرته ی به ته مه نیشه، هاوسه رگیری نه کردوه، جاری واش هه یه پایوو نافرته، که نه چیشن و هاوسه رگیریشان کردوه.

که واته: سزای به ردباران کردن، نه گهر هه شبن، نه به ستراره تهوه به ته مه نه وه، به ستراره تهوه به هاوسه رگیری هوه، به لَام لَئِرْدَا باسی ته مه ن کراوه: {الشُّنْخُ وَالشُّنْخَةُ}، پایوی پیرو نافرته ی پیر، نه گهر زینایان کرد، به ردبارانیان بکه ن، ننجا نه گهر نه وه پایوه پیروه نه وه نافرته پیره، نه وه هاوسه رگیریان نه کرد بوو، پایو که ره به ن بووو مابووه هاوسه رگیری نه کرد بوو، زیناشی کرد، ده بئِ به ردباران بکرتی، به پئِی نه م قسه یه، به لَئِ ده بئِ به رد باران بکرتی، هه رچه نه ده هاوسه رگیری شی نه کردوه! یان نافرته تیک که ماوته وه وه قه پیره که چه که وه توته ته مه نه وه، به لَام زینا ده کات، به پئِی نه مه بئِ، ده بئِ به ردباران بکرتی، که هاوسه رگیری شی نه کردوه! له حالیکدا که هه موو زانایان له سه ر نه وه یه کده نگن، که سزای به رد باران کردن نه گهر هه شبن، په یوهسته به پایوو نافرته ی هاوسه رداره وه، ته مه نیان کردبئِ، یان ته مه نیان نه کردبئِ.

به لگه‌ی چوارم: نه‌گه‌ر راستبایه‌ عومهر (خوا لئی رازی بی) نه‌م ته‌عبیره‌ی به‌ قورن‌ان زانیایه، ده‌ینووسی و، نه‌و کاته‌ نه‌شده‌گوترا: نایه‌تیک‌ی قورن‌انی زیاد کردوه، چونکه‌ نایه‌تی قورن‌ان، ده‌بی بنووسری و نووسینیشی زیادکردن نیه‌ له‌ قورن‌ان، به‌لام‌ گپ‌راوه‌که‌ هه‌ر راست نیه‌ له‌ نه‌صلداو، ده‌لئین: عومهر (خوا لئی رازی بی) وای نه‌گوتوه، چونکه‌ نه‌گه‌ر عومهر بزانی نایه‌تی قورن‌انه، چون‌ له‌به‌ر لومه‌ی خه‌لکی ناینووسی؟! شتی وا نیه، هاوه‌ل‌انیش هه‌موویان ریزیان گرتوه‌و، نه‌ویش نه‌گه‌ر فه‌ناعه‌تی وا بووایه، فه‌ناعه‌تی پی ده‌هینان، نه‌گه‌ر به‌لگه‌ی هه‌بووایه، نه‌گه‌ر به‌لگه‌شی نه‌بی، عومهر (خوا لئی رازی بی)، له‌وه‌ به‌ به‌رزتر ده‌زانین، له‌ خویه‌وه‌ قسه‌ی وا بکات.

به‌لگه‌ی پینجه‌م: نه‌مانزانیوه‌ عومهر سزای ره‌جمی له‌ ماوه‌ی حوکم‌پرانسی خویدا جی به‌جی کردبی، که‌ ده‌لئ: (رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَ قَدْ رَجَمْنَا)، راسته‌ له‌ باره‌ی پیغه‌مبه‌روه‌ ده‌ق هه‌ن، به‌لام‌ له‌ باره‌ی عومه‌روه‌ (خوا لئی رازی بی)، نه‌زانراوه‌ سزای به‌ردبارانکردنی جی به‌جی کرد بی.

به‌لگه‌ی شه‌شم: قورن‌ان هه‌مووی به‌ ته‌واتور هاتوه، واته: کومه‌لئیک‌ی زور، له‌ پیغه‌مبه‌ری خویان ﷺ بیستوه‌و گه‌یاندووایانه‌ به‌ کومه‌لئیک‌ی زوری دوا‌ی خویان، نه‌وانیش به‌ کومه‌لئیک‌ی زور، تا‌کو گه‌یشتوه‌ به‌ ئیمه، به‌لام‌ نه‌مه‌ ده‌ق‌یک‌ی (آحاد)ه‌و، ته‌واتور نیه، ئنجا مه‌رجی قورن‌ان بوونی ده‌ق‌یک، نه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ ته‌واتور هاتبی، به‌لام‌ نه‌وه‌ له‌ ری‌سه‌ نه‌دی (آحاد)ه‌وه‌ هاتوه، تا‌کیک، یان‌ چهند تا‌کیک، که‌ نه‌گه‌یشتوونه‌ پ‌ادده‌ی ته‌واتور، هیناویانه.

(۷) - نه‌مه‌ نه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نتی که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ پیش عومهر نایه‌تیک‌ی قورن‌انی نه‌نووسیبی، ئنجا شتی وا چون‌ ده‌گونجی! واته: نایه‌تیک‌ی قورن‌ان هه‌بووه، به‌لام‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌ینووسیه‌، دوا‌یی عومه‌ریش هه‌ر نه‌ینووسیه‌!!

ئىنا مادام نە پىغەمبەر ﷺ نووسىيىتى و، نە عومەرىش نووسىيىتى و، نە ھاۋەلانىش گوتىيان: دەبى بنووسرى، ديارە نايەتى قوربان نىه، ھەر رۈوداۋەكە ھىچى ئەصل و بناغەى نىه، عەقل و لوژىك رەتى دەكاتەۋە.

بىرگەى شەشەم: ناگونجى دەقى: {خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهْنُ سَيْلًا...}، فەرموودەى پىغەمبەرى خوا ﷺ بى:

با سەرەتا كۆى دەقەكە بىنن:

{عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهْنُ سَيْلًا، الثُّيْبُ بِالثُّيْبِ، وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ، الثُّيْبُ جَلْدٌ مِئَةٌ، ثُمَّ رَجْمٌ بِالْحِجَارَةِ، وَالْبِكْرُ جَلْدٌ مِئَةٌ، وَتَنْفِي سَنَةٍ} (أخرجه أحمد: ۲۷۷۱۸، ومسلم: ۱۴۳۹، وأبو داود: ۴۴۱۵، والترمذي: ۱۶۳۴، وابن ماجه: ۲۵۵۰، وابن حبان: ۴۴۲۵).

واتە: عوبادەى كورى صامىت (خوا لى پازى بى) گوتوۋىەتى: پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋىەتى: لىم ۋەرىگرن، لىم ۋەرىگرن، خوا رىى بو دۆزىنەۋە، (بو ئەۋ نافرەتانەى خوا لە بارەيانەۋە فەرموۋىەتى: {حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَيْلًا} النساء)، پىاۋى ھاوسەردارو نافرەتى ھاوسەردارو، كورى گەنج و كچى گەنج (ھى زىناكار) پىكەۋە سزا دەدرىن، پىاۋو نافرەتى ھاوسەردار بەكى سەد قەمچىيان لى دەدرى و، دوايش بەرد باران دەكرىن (تاكو دەمرن)، كورپو كچى (بى ھاوسەرىش، بەكى سەد قەمچىيان لى دەدرى و سائىكىش دوور دەخرىنەۋە.

دەلىنن: ناگونجى ئەم دەقە فەرموودەى پىغەمبەرى خوا ﷺ بى، دەزانم لە ھەندىك سەرچاۋان دا ھاۋە، بەلام لەبەر شەش ھۆكاران ناگونجى ئەمە فەرمائىشتى پىغەمبەر ﷺ بى، ۋەك لە تەفسىرى سوورەتى (النساء) يشدا باسەم كردو، شايانى باسە: زۆرەى زانايان گوتوۋىانە: ئەم دەقە ھەردووك نايەتەكەى (۱۵ و ۱۶) ى (النساء) ى نەسخ كردوونەۋە، ۋەك (محمد الطاهر بن عاشور) گوتوۋىەتى^(۱).

تیمهش به کورتیی ده لئین: له بهر نهم شهش هوکاره، ناگونجی نهو ده قه
 فه رمایشتی پیغهمبه ربی:

یهك: نه سخ کرانه و دی فورئان به سوننهت، رایه کی بهیژی هه ندیک له زانا بانهو، هیچ
 به لکه به کیشیان نیه، چۆن پیغهمبه ربی خوا ﷺ فه رمایشتی خوا نه سخ ده کاته وه؟!
 پیغهمبه ربی خوا ﷺ پابه ند (مُلَزَم) کراوه که نهم فورئانه مه زنه پیاده بکات، نجا چۆن
 ربی تیده چن خوا شتیکی فه رمووبن، که چی پیغهمبه ربی خوا ﷺ بفه رموی: نه و دی خوا
 فه رموویه تی، لمبرد!! له حالیک دا خوی په روه ردگار، پیغهمبه ربی خوئی ﷺ مولزهم کردوه
 بهم فورئانه وه: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ
 لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۸﴾ إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَبَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ
 وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۹﴾ الجاثية، واته: دواپی تۆمان دانا له سه ر شه ربعه تیک شوینی
 بکه وهو، به دواپی تاره زووی نه وانه مه که وه که نازانن، چونکه نه وانه هیچ سوودیک به
 تۆ ناگه یهن و، ستمکارانیش هه ندیکیان دۆست و پشتیوانی هه ندیکیان و، خواش دۆست و
 پشتیوانی پاریزکارانه.

دوو: چۆن ده قتیکی جوژی (آحاد)، واته: که تاک تاکیک له هاوه لان گپراویانه ته وه،
 دوو نایه تی فورئان که به ته واتور پیمانگه یشتوون، نه سخ ده که نه وه؟! نایا ده گونجی
 قسه یه ک که له نه فه ربیکه وه هاتوه، ده قتیکی فورئان که به ته واتور به تیمه گه یشتوه،
 نه سخی بکاته وه؟! هه ربگیز ناگونجی، چونکه دلنیایی (یقین) به گومان هه لئاوه شیتته وه و
 ته واتوریش دلنیایی ده به خشی و، ئاحادیش گومانی زال.

سن: پشتر باسما ن کرد، که نه و دوو نایه ته، باسی سزای خو لیکه شان دنی ناره تان (شعاق) و،
 نیربازی (لواطه) ده که ن، نه و مه سه له یه مان به باشی پروون کرده وه، رواله تی نایه ته کانیش
 هه ر نه وه ده گه یهنی.

چوار: نایه ته که ده فه رموی: ﴿وَالَّذِي يَأْتِيكَ الْفِتْنَةَ مِن نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا
 عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ تَوَفَّقَهُنَّ الْمَوْتُ

أَوْ يَجْمَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سِيبًا ﴿١٥﴾ النساء، نهو نافرته تانهی که فاحیسه ده کهن له نیتوه، جوار شایه دانیان لی بگرن، نجا ته گهر شایه دییان له سهر دان، له ماله کاندنا چه پسیان بکهن، (زیندانیان بکهن) تاکو ده مرن، یا خود خوا رتیه کیان بو ده دوزیته وه.

نجا تایا ره جم کران و سهد قه مچی لیدران، کوا ده رووی خیره؟!

چونکه خوا ده فهرموئی: تاکو ده مرن، یان خوا ده رووی خیریان لی ده کاته وه، مردنه که، نه گهر ههر بهرده وام بن و سوور بن له سهر نهو تاوانه ی کردوو یانه، ده بی ههر سجن بن، تاکو ده مرن، ده روو لیکرانه وه که ش نه وه یه که خوا بیخاته دلیان بلین: به شیمانین و جارتکی دیکه ناگه رتینه وه، نهو که سانه دلنیا بکه نه وه که گرتوو یانن، که حوکمرانن، که جارتکی دیکه ناگه رتینه وه سهر نهو گونا هه، تا نه وه ده روو لیکرانه وه یه.

نه گهرنا که ی نه وه ده روو لیکرانه وه یه، پتغهمبه ری خوا ﷺ بفرموئی: خوا ده رووی لیکردنه وه: به رد باران ده کرین و، یه کی سهد قه مچی شیان لی ددرئی، نه وه که ی ده روو لیکرانه وه یه؟ ههر تعبیره که که به ناوی پتغهمبه ره وه ﷺ هاتوه، له گه ل نایه که دا تیکده گیرئی!

پینج: نه م ده قه زور نامویه به نایه ته کانی قورن و ده قه کانی دیکه ی سوننه ت، چونکه یه کی دوو سزای قورس، بو ههر کام له زینا کاری هاوسه ردارو (تیب)، زینا کاری بن هاوسه (بگر)، داده ئی، که:

یه که میان: سهد قه مچی و دوا بیش ره جم کردن.

دووه میان: سهد قه مچی و دوورخرانه وه ش.

که نه وه له گه ل قورن و سوننه ت دا، شتیکی نامویه، له شه ریعه تدا یه ک سزای جهسته یی هه یه، بو ههر خراپه و تاوانیک.

شەش: جیتی سەرنجیشە کە زانا یان و ھوکمرانان، ئەو دوو سزایەیان، مەگەر بە دەگمەن ئەگەرنا جێ بە جێ نەکردوون و، نەبیستراوە پیاویک کە ھاوسەردار بوو، ئافەرەتیک کە ھاوسەردار بوو، زینای کردو، ڕەجمیش بکری و سەد قەمچیشی لێ بدری، ئەگەر ڕەجمیان کردبێ، ڕەجمیان کردو و تەواو، تەنانت پیغەمبەر ﷺ خۆشی ئەوێ ڕەجمی کردبێ، قەمچی لێنەداو، کەواتە: کردووی پیغەمبەر ﷺ لەگەڵ ئەم دەقەدا، کە بە فەرموودە یی لە قەڵەم دەدری، تیکدەگیری.

تەوهری نۆیەم: راستکردنەوێ ھەلە یەکی گەرەم زۆریک لە توێژەر وانی قورئان، لە بارە ی تەفسیری ھەر سیک ئایەتی (۱۹) ی (النساء) و (۳۰) ی (الأحزاب) و (۱) ی (الطلاق) ھو:

بە پێزان!

بە پێوستی دەزانم ئاماژە بەک بەم، بۆ ھەلە یەکی گەرەم زۆریک لە لیکۆلەر وانی و اتاکانی قورئان، کە بریتە لەوێ وشە: (فَأَحْسَنَ مَبِئَةَ يَانَ بە مانای (زینا)، لیکداو تەو، لەو سێ شووتنەدا کە ئاماژەم پێدان، کە ئەوێش وای لیکردوون تووشی پینە و پەرۆی سەیر بێ!

سەرەتا با تەماشای ھەر سیک ئایەتە کە بەکەین، کە وشە ی ناوبراویان تیدا ھاتو:

۱- ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَقْضُوا عَنْهُنَّ إِتْرَهُنَّ بِعَوضٍ مَّ ءَاتِيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحْشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَمَسِيءٌ أَنْ تَكْرَهُوا سَيِّئًا وَيَجْعَلُ اللَّهُ فِيهِ حَرْمًا كَثِيرًا ﴿النساء﴾

واتە: ئەو ئەوانە ی بروتان ھیناوە! بۆتان ڕەوان نێە ئافەرەتان بە زۆر بە میرات بگرن و، ڕێشیان لێ مەگرن (کە شوو بەکەنەو)، بۆ ئەوێ ھەندیک لەوێ

داوتانن، (له ماره بی) لیان زهوت بکهن، مه گهر گوناھیکی ناشکرا بکهن و، به چاکهش مامه له یان له گه لدا بکهن، نجا نه گهر پقتان له سیفه تیکیان هه لسا، نیزیکه پقتان له شتیک بیته وهو خواش خیر (و بهرزه وه ندیبه کی) زوری تیبخات. گوتوو یانه: (فاحشة مبینة)، لیره دا مه بهست پی زینابه، به لأم وه ک دوایی باسی ده کم، نه مه ناگونجی.

۲- ﴿بِنِسَاءِ النَّبِيِّ مَنِ يَاْتِ مِنْكَ بِفَحْشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿۲۰﴾﴾ الأحزاب، نجا نهو نابه ته شی له گه لدا دینین: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ شِرْكًا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتَمَّعَ صَنِيعًا تُؤْتِيهَا آجْرًا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۲۱﴾﴾

واته: نهی هاوسه رانی پیغه مبهرا! ﴿﴾ هه کامیک له تیهو گوناھیکی ناشکرا بکات، سزای بو دوو قات ده کرتیه وهو، نه وهش له سه ره خوا ناسانه، هه کام له تیهوش بو خواو بو پیغه مبه ره که ی گوترا به ل و ملکه چ بی و کرده وهی باش بکات، دوو که ره تان (دوو هینده) پاداشتی ده ده یه وهو، بزیویکی پر ریزو حورمه تیشمان بو داناوه.

۳- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحْشَةٍ مُّبِينَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهُ يَجْعَلُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ﴿۲۱﴾﴾ الطلاق.

واته: نهی پیغه مبهرا! ﴿﴾ هه کاتی ژاننان ته لاقدان، له پیش دهستی عیده یانه وه، ته لاقیان بدن، (واته: له کاتیکدا ته لاقیان بدن، که جیماعتان له گه لیان نه کرد بی، یان دوی جیماع پاک بووبنه وه، نجا ته لاقیان بدن، له سه ره تای عیده یانه وه)، عیده کهش بژمیرن و، پاریز له پهروه رگارتان بکهن،

(ئەو ژنانە دواى ئەوەی تەلەقتان دان) لە ماله كانى خۆيان دەريان مەكەن و، با ئەوانیش نەچنە دەرى، مەگەر گوناھىكى ئاشكرا بكەن، ئەوانە سنوورەكانى خوان (مەيانبەزىنن)، ھەر كەسى سنوورەكانى خوا ببەزىنن، ستمى لە خۆى كردو، نازانى، ڕەنگە خوا كارتىكى دىكە، حالىكى دىكە بىننیتە پىش.

ئیمە لە تفسیری سوورەتی (النساء) یشدا، ئەو مەسەلەیمان باسكردو لە لاپەرە (۲۱۶ - ۲۲۰) دا.^(۱)

كلیلی راست تىگە یشتتی ئەو سى ئایەتەش، تىگە یشتنی وشەى: (فاحشة مینة) یە، كە جیاپە لە وشەى (فاحشة)، (فاحشة) بە مانای زیناو بە مانای نیربازی دى، و، بە مانای گوناھو تاوانى دىكەش دى.

بەلەم (فاحشة مینة) واتە: یاخیبوون و دەمەوەر بوونی ئافرەتیک كە تەلەق دراو، لەگەڵ مێردى، یان لەگەڵ كەس و كارى مێردیدا، (فاحشة مینة: النشوز والعصيان وبذاءة اللسان وغير ذلك)، (فاحشة مینة) بریتىە لە یاخیبوون و سەرپىچى كردن و زمان شریى و ئەوانە.

ئىجا ئەگەر (فاحشة مینة) بە زینا تىگەین، مانای وایە:

۱- ئایەتى یەكەم: سوورەتی (النساء) ئایەتی ژمارە (۱۹)، مانایەكەى ئاواى لى دى: ئەى ئەوانەى بڕواتان هیناوه! بۆتان نیه ئافرەتەكانتان بە میرات بگرن و، بۆشتان نیه پى شووكردنهویان لى بگرن، دواى ئەودى تەلەقتان داو، تاكو هەندىك لە مأل و

(۱) شایانى باسە و نیرای ئەودى زانایان زۆر بەیان ئەو وشەپە (فاحشة مینة) یان بە ھەلە بە مانای زیناوه تىك داووتەو، (د. مصطفى زلمى) پىش لە كىتیبەكانى خۆیدا، تووشى ھەمان ھەلە بوو، بۆ وینە لە: (مجموعه أبحاث قرآنية)، (لا رجم في القرآن) ص: ۸۹، ط: ۲۰۱۴م)، ھەرچەندە یەك دوو سأل پىش وەفاتی پىم كوت: ماموستا ناگونجى: (فاحشة مینة)، بە مانای زیناوتى و، دواى بۆم روونكردو و بۆشى سەلمانم، بەلەم وا دیارە نەخۆشى و سەرقالی دەرفەتى راستكردنەوئى نەداوو، ھەر بەو شێوئە كە ھەلەپە، ماووتەو لە كىتیبەكانیدا.

سامانه که یانیان لئ بستینن، مه گهر زینا بکهن، (نه گهر زینا بکهن، بۆتان هه به مآل و سامانیان لئ بستینن)، ئایا مانای وا ده گونجی؟! نه خیر.

به لکو مانای راستی ئایه ته که ئاوايه: نهی پروادارینه! بۆتان نیه ئافره تان به میرات بگرن و به شیک له ماره یه که شیان لئ وهر بگرنه وه، مه گهر له گه لئان نه گونجین زمانشرو یاخی بن، نه و کاته بۆتان هه به ده ستیان لئ هه لبگرن و بلین: ماره یه که مان بده نه وه، که نه وه پی ده گو ترئ: دارنین (خُلع)، نه و ئافره ته ده توانئ خوئ دابرنئ و له گر یه ستی نه و پیاوه ده باز بئ، مادام به و پیاوه رازی نیه.

به لآم نه گهر (فاحشة مینة)، به مانای زینا بئ، یانی: پیاوتک بوئ نیه ژنه که ی هه ندیک ماره یی، یان مآل و سامانی لئ وه ربگرئ، مه گهر زینا بکات، نه گهر زینای کرد، بوئ هه به لئی وه ربگرئ!! به لآم نه وه ریک دژئ نه وه یه که پیغه مبه ر ﴿﴾ ده فه رموئ: ﴿لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ: الدُّيُوتُ﴾^(۱)، واته: بابای بئ غیره ت ناچیته به هه شت، (دیوت) یانی: که سیک بزانت ژنه که ی زینا ده کات و لئی بیده نگ بئ!

(۲) - ههروه ها ئایه ته که ی سوورته تی (الأحزاب) - ۳۰ -، مانای زور نا قو لئ ده بئ، نه گهر بلین: (فاحشة مینة) به مانای زینا به، که ده فه رموئ:

نه ی هاوسه رانی پیغه مبه ر! ﴿﴾ هه ر کامیک له تئوه گونا هئیکئ ئاشکرا بکات، نه وه سزای بو دوو قات ده کریته وه و، نه وه له لای خوا ئاسانه، به لآم چو ن خوای به روه ردگار وشه ی زینا له گه ل هاوسه رانی به رتزی پیغه مبه ردا ﴿﴾ به کار دینئ؟!

(۱) (ثلاثة لا يدخلون الجنة: الديوت من الرجال، والرجلة من النساء، ومدمن الخمر) أخرجه الطبراني كما في الترغيب والترهيب ومجمع الزوائد، قال المنذري (۷/۳)، رواه ليس فيهم مجروح . وقال (۱۷۸/۳): رواه لا أعلم فيهم مجروحاً وشواهده كثيرة، وقال الهيثمي (۳۳۷/۴): فيه مساتير، وليس فيهم من قيل إنه ضعيف. وأخرجه أيضًا: البيهقي في شعب الإيمان: ۱۰۸۰۰.

به لكو يانى: نهى هاوسه رانى پيغه مبهه! ههه كاميك له تيوه، له پيغه مبهه ﴿يَا خِيَّيْ بَيَّ، لَه گه لى دهمه وهه بى، سه ريتجى لى بكات، سزاي بو دووقات ده كرتيه وهه... به به لگه ي نايه تى دوايى كه ده فه رموى: ﴿وَمَنْ يَقْتَتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاَتَمَلَّ صَالِحًا نُؤْتِيْهَا اَجْرًا مَّرْتَبًا﴾ الاحزاب، ههه كاميك له تيوه گوپرايه ل بى بو خواو بو پيغه مبهه كه ي و، كرده وهى باش بكات، دوو كه په ت پاداشتى ده ده ينه وه، گوپرايه لى (قنوت) پيچه وانه ي (فاحشه ميينه) يه، (فاحشه ميينه) يانى: دهمه وهه رى و ياخيبيوون، به لام گوپرايه لى، پيچه وانه يه تى.

ئيجا نه صلى رواداوه كه ش، ههه نه وه بووه كه هاوسه رانى پيغه مبهه ﴿يَا خِيَّيْ بَيَّ﴾ به پيغه مبهه رى خوايان ده گوت: ده بى نه فه قه مان بو زياد بكه ي، نه ويش تواناي نه بوو، نايه ته كه له سهه نه وه هاته خوار.

٣- ههروهه نايه ته كه ي سوورەتى (الطلاق) ٢٠-يش، نه گهه (فاحشه ميينه) به ماناي زينا لىك بدرتته وه، مانايه كه ي ناواي لى دتته وه: ئافره تانىك كه ته لاققان داوون، بو تان نيه له مالى دهه ريان بكن، مه گهه زينا بكن! يانى: (نه گهه زينا بكن، بو تان هه يه دهه ريان بكن!! به لام ژنان نه گهه زينا بكن، ده بى سزا بدرين، چون ده بى به سه دهه ريكرين! به لام وهك تيمه گوتمان، مانايه كه ي ناواي لى دى، نهو ئافره تانه ي ته لاققان دهه دن، ده بى ههه له ماله كاتناندا مپنته وه، مه گهه ياخيبي و دهمه وهه رين و قسه تان پى بلين، پرته و بوله بكن، نهو كاته بو تان هه يه بلين: ههه قتان نيه له مالدابن، مادام دهمه وهه رى و ياخيبيوون ده كه نه پيشه.

تهوهری دهیم: چه سپاندن و، ئیساپاگردنی زینا به دان پیداهیتان
(إقرار) بابای زیناکار، یان چوار شاید دهبت:

واته: بۆ ئیساپاگردن و سه ماندنی نهوه که فلان پیاوه، یان فلان نافرته
گوناهی داوین پیسی نهجام داوه، سزای زینای دهگورته سه، ته نیا به دوو
رئ دهبت: یان دان پیداهیتانی خوئی، یاخود چوار کهس، چوار پیاو شایه دیی
بدن، هه لبه ته چوار پیاو که لیان نه زانرابی دروزنن، یان درۆ دهگهن، شایه دیی
بدن له سهر نهوهی نهو کاره یان لهو پیاوه، یان لهو نافرته بینیوه.

به نسبت دان پیداهیتانهوه که گوتراوه: (الإقرارُ سَيُّدُ الأَدلَّة) دان پیداهیتان
گه وره ی هه موو به لگه کانه، سه رجه م نهو سزادانانهش که ئیساپ بوون و،
نهجام دراون، له سهر زیناکردن له میژووی ئیسلامدا، هه موویان به هوئی دان
پیداهیتانی خاوه نه که یانهوه ئیساپ بوون، نه گهرنا هه چیان به هوئی چوار
شایه داننهوه ئیساپ نه بوون و، نهوه زۆر زۆر زهحه ته:

۱- (الإقرار) دان پیداهیتان، له باردی دان پیداهیتانهوه، فه رمایشتی پیغه مبه ر ﴿﴾ زۆرن،
به لأم یه کیکیان به نهوونه دهه نینهوه، که (بوخاریی به ژماره: ۲۳۱۴ و ۲۳۱۴، و موسلیم
به ژماره: ۱۶۹۷)، هیناویانه، که خو لاصه که ی نهو دیه:

رؤزیک دوو پیاو ده چن بۆ خزمه تی پیغه مبه ر ﴿﴾: یه کیکیان ده لئی: کوری
نهو پیاوه زینای له گه ل هاوسه ری مندا کردوهو، له به رانه ردا سه د سه ر مه ر
له گه ل که نیه کیکیم لیستانده، ئیستا هاتووین دادوه ریمان له نیواندا بکه ی به
قورن، بابی کوره که شاره زاتر ده بت لهو ی دیکه، ده لئی: به لئی، نه ی پیغه مبه ری
خو! ﴿﴾ هاتووین به حوکمی قورن دادوه ریمان له نیواندا بکه: کوری من
له لای نهو پیاوه کریکار بووهو، زینای له گه ل ژنه که یدا کردوه، سه د مه ری
لیستاندوم له به رانه رداو، که نیه کیکیش، ئیستا جه نابت چی ده فه رمووی؟
پیغه مبه ر ﴿﴾ ده فه رموئی: سه د سه ر مه ره که ده بت بدریته وه به تو، هه روه ها

که نیزه که کفش بدرتیه و به تو، نجا به به کتیک له ها و دلان که ناوی نونه یس ده بی، ده فرموی: **يَا أَيُّسُّ! اَعْدُوْا اِلَى اَمْرًا هَذَا، فَاِنْ اِعْتَرَفْتُمْ، فَارْجِعُوْهُنَّ**، نه ی نونه یس! بچو بؤ لای ژنی نهو کابرایه، نه گهر دانی پیداهیتنا، به رد بارانی بکه، به نسبت کوره که شهوه له بهر نهوه ی ژنی نه بووه، (هاوسه رگری نه کردوه)، ده فرموی: **سعد قه مچی له سه ره کوره که ی توشه، نجا ده چن نافرته که دانی پیندا دینن،** (دیاره شته که بیان ناشکرا بووه)، کوره که ش به هه مان شیوه، ئیدی ژنه که به رد باران ده کری و، کوره که ش سعد قه مچی لئ ده درئ.

هه روه ها پیشتریش باسی (ماعز) و (غامدیة) مان کرد، نهو نافرته ی که به (غامدیة) مه شهوور بووه، نه وانیش هه ردووکیان دوی دان پیداهیتانی خوین، نهو سزایه بیان له سه ر پیویست بووه و سزا دراو، نهوه به نسبت دان پیندا هیتانه وه.

(۲) - (أربعة شهداء)، چوار شایه د، ده فی نایه تی ژماره (۴) ی، سووره تی (النور) ده یگه به تی: **وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَالْيَدُ لِلرَّائِمِ بَلَدًا ۗ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ دَاوِينَكَ تَوْمَةً تَبَارَكَ دَهْكَنَ بِهِ دَاوِينَ پِيسِي، وَ دَوَائِشَ چوار شایه دان ناهیتن، به کی هه شتا قه مچیان لئ به دن.**

به لأم شایانی باسه: هه ر کات به هو ی دان پیندا هیتانه وه، نهو گونا هه چه سپا له سه ر که ستیک و له سه ری خو ی چه سپاندی، دوی لهو دان پیندا هیتانه په شیمان بووه، نه گهر پیش ده ست پینکردنی سزا دانه که بی، یا خود له نیوه راستی دا بی، له میانی سزا دانه که دا بی، که گوتی: په شیمانم، نهو کاته سزا ندرئ و سزایه که ی له سه ر لاده چئ، وه که له باره ی (ماعز) وه له (سنن الترمذی) به ژماره: ۱۴۲۸، و (سنن ابن ماجه) به ژماره: ۲۵۵۴) دا هاتوه، که دوی نهوه ی (ماعز) به رد باران ده کری و، تیشی پینده گا، راده کات، به لأم دوی ده یگر نه وه، به رده وام دهب له سه ر به رد باران کردنی تا کو ده مرئ، که پیغه مبه ر ﷺ هه واله که ی پینده گاته وه، ده فرموی:

(هَلَّا تَرْتُدُّوهُ)، بُوچی وازتان لئ نه ده هیتنا! چونکه نهو پیاوه که راده کات، مانای وایه په شیمان بۆتهوه له دان پيدا هیتنا نه که ی، بویه ده بووایه وازتان لئ هیتنا بووایه.

توهه ری یازدهیمه و کۆتایی:

هه ر چه ند پتشتیش باسمان کرد، به لأم جار یکی دیکه ش دووباره ی ده که مه وه، وه ک نه مانه تی زانستی ده لئین: زۆریه ی هه ره زۆری زانایان، هه م کاتی خۆی، هه م تپستاش رایان وایه که ژن و پیاوی هاوسه ردار ی زیناکار، سزایه که یان: (رجم) ه، واته: به رد باران کران، تاکو مردن، به لأم که مینه یه ک نهو رایه یان هه یه، که نه خیر زیناکاران به پیاوو نافرته وه، به هاوسه ردارو بی هاوسه ره وه، سزایه که یان هه ر سه د (۱۰۰) قه مچییه، ئنجا من نهو رایه م به دلّه، که نهو رایه شم به دلّه، به لگه کانم خسته روو، که نهو قه ناعه ته یان بۆ پیدا کردووم و، له مسولمانه تیی و دینداریش دا، ئینسان نابئ ته ماشا بکات: بزانی کئ چی ده لئ و، کئ چی نالئ! به لکو ده بی ته ماشای وه حیی بکه ی، ته ماشای قوربان و سوننه تی پیغه مبه ر: ﷺ بکه ی و، عه قلی خوشت نازاد بکه ی، له لئ تیگه یشتنی وه حییدا.

ئنجا من هه ولّم داوه هه م له م بابه ته دا، هه م له هه ر بابه تیکی دیکه دا، وا بکه م، به لأم نه وه که ده گو ترئ: یه کده نکیی (إجماع) ی زانایان له سه ره، زۆریه ی زانایان نهو قسه یه ده کهن، نه وه راست نیه، چونکه خهوار یجیش هه ر مسولمان بیوون، ئنجا خهوار یج هه موویان رایان وابووه، که سزای ره جم له ئیسلامدا نیه، که پتم وایه نکوولیشیان کرد بی له وه ی له سوننه تی پیغه مبه ردا: ﷺ هه بووه، به لأم یان گو توویانه: ئایه ته که ی سووره تی (النور)، سزای ره جمی نه سخ کردۆته وه، یان گو توویانه: پیغه مبه ری خوا ﷺ سزای به رد بارانی له سنووری سه لآحییه تی خویدا، وه ک سیاسه تیی شه رعیی جبه جن کردوه، به بۆ چوون و

نیجتهادی خوئی، وهك پیشتر باسماں كرد، به لآم گرنك نه وديه مادام خه واریج، رایان نه بوو بئ، با ره خنه و گله ییشمان لیان هه بئ، وهك من له (مهوسووعه ی بیركردنه وهی نیسلامی له نیوان وه حیی و واقیعدا)، له كتیبی سییه مدا كه تییدا باسی (تهوژمه فیکریه کانی میژوو ی مسولمانان) م کردهو، باسی خه واریج م کردهو، خه واریج، به لئ، ره خنه و گله یی له سه رایان هه به، هه روها موخته زبله و کومه ل و پترو تاقمه کانی دیکه ش، به لآم نه وه مانای وانیه، نه وانیش هیچ هه قیان له لانیه، پاشان مادام به نه هلی قبیله له قه لهم ددرتین و، له بازنه ی نیسلامدا داده نرتین، که واته: نیعتیار به قسه یان ده کرى، مادام قسه که یان پری تی بجئ و، له سنووری تیگه پشتن له ده قه کانی وه حییدا بئ، بویه نه گهر هر خه واریجیش رایان له سه ره د باران کردنه نه بووبئ، مانای وایه راست نیه بگوترئ: به کده نکبی (إجماع) ی له سه ره.

نه وه ش كه ده گوترئ: فلانكه س نیعتیار به قسه ی ناکرى، فلان زانایه به لئ رای جیابوو، به لآم نیجماعی پئ هه لئاوه شیتته وه، من نه و قسانه م پئ راست نین، چونکه هه ره که سیک به مسولمان له قه لهم درا، نیعتیاریش به قسه ی ده کرى، وهك گوتراویشه: (انظر إلى ما قیل، ولا تنظر إلى من قال)، ته ماشا بکه چی گوتراوه، ته ماشا مه که کن گوتوو به تی.

بویه ویستم نه وه دووباره بکه مه وه، نجا رای زورینه ش به ته نکید هه ری تی تیده چی و، ده گونجی رای که مینه هه له بئ، چونکه رایه، به لآم مه رجیش نیه له به ره نه وهی رای که مینه، که مینه به ک ده یلین، بیه تری لئ رای زورینه به ک، که زورینه ده یلین، چونکه جاری واش هه به، رایه که مینه ته به نینی ده که ن، به لآم له رووی به لنگه وه، پشت نه ستوو ره به به لنگه وه، به هیتره له رای زورینه، قسه به کی باو (مشهور) یشه، ماموستایان ده لئین: «قیلی وا هه به ده لئینی: فیله»، (قیل: یانی: قسه به که گوتراود)، قسه هه به به که م دانراوه، به لآم جاری وایه له رووی به لنگه وه زور به هیزه.

مهسه لهی ستهیه م:

پوونکردنه وهی نه و راستیه که پیایو زیناکار، ناره زووی ژنی زیناکارو
هاویه شدانه دهکات و، ژنی زیناکاریش ناره زووی پیایو زیناکارو موشریک
دهکات و، نه وهش له برواداران قه دهغهیه:

خوا ده فهرموی: ﴿الْزَّانِیَ لَا یَنْکِحُ اِلَّا زَانِیَةً اَوْ مُشْرِکَةً وَالزَّانِیَةُ لَا یَنْکِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ
مُشْرِکٌ وَحَرَّمَ ذَٰلِکَ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له سن برکه دا:

(۱) ﴿الْزَّانِیَ لَا یَنْکِحُ اِلَّا زَانِیَةً اَوْ مُشْرِکَةً﴾، واته: پیایو زیناکار هه نیکاحی نافرتهی
زیناکار، یاخود هاوبهش بو خوا دانهر دهکات.

یاخود لیره دا وشه ی (نکاح) به مانای ماره کردن و هاوسه رگیری له گه ل کردن
نیه، به لکو به مانای جووتبوون (جماع) ه، واته: پیایو زیناکار، ته نیا له گه ل
نافرتهی زیناکار، یاخود هاوبهش بو خوا دانهر دا، جووت ده بی.

(۲) ﴿وَالزَّانِیَةُ لَا یَنْکِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِکٌ﴾، هه وهها نافرتهی زیناکاریش، ته نیا پیایو
زیناکار یاخود هاوبهش بو خوا دانهر نیکاحی دهکات و ماره ی دهکات.

یاخود: نافرتهی زیناکاریش، ته نیا پیایو زیناکار یاخود هاوبهش بو خوا
دانهر، له گه لی جووت ده بی.

(۳) ﴿وَحَرَّمَ ذَٰلِکَ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ﴾، نه وه له برواداران قه دهغهیه.

ئهم دوو واتایه بو ئەم ئایه ته موباره که لیکده درتیه وه، به پتی راجیایی
زانایان له باره ی وشه ی: (لَا یَنْکِحُ) و (لَا یَنْکِحُهَآ)، ئایا نیکاح لیره دا به مانای
هاوسه رگیری (زواج) ه، یاخود به مانای واته: جووتبوون (وطأ) ه!.

کورتہ باسینک له باره‌ی ره‌وایی و نارَه‌وایی هاوسه‌رگیری بی‌اوو نافرته‌تی پاک. له‌که‌ل زیناکاراند

لی‌ره‌دا رای کۆمه‌لیک له زانایانم هیتناوه، چونکه نهم باسه به راستیی باسیکی زۆر هه‌ستیاره‌و، زانایان راجیاییه‌کی زۆر هه‌ست و قوولیان له باره‌یه‌وه هه‌یه، رای پینج له توێژه‌ره‌وانی زه‌بر ده‌ستی قورناتم هیتناوه، که بریتین له: (الطبري، القرطبي، محمد الطاهر بن عاشور، الرازي، الشنقيطي)، دواییش رای خۆم له باره‌یه‌وه هیتناوه:

١- (الطبري) که به پیشه‌وای توێژه‌ره‌وان و لیکده‌ره‌وانی مانای قورنان، له قه‌له‌م دراوه‌و، نه‌و نازناوده‌شی شایسته‌یه، ده‌لێ:

أ- (إِقَالَ بَعْضُهُمْ: نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ فِي بَعْضِ مَنِ اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي نِكَاحِ نِسْوَةٍ كُنَّ مَعْرُوفَاتٍ بِالرِّزَا مِنْ أَهْلِ الشَّرْكِ، وَكُنَّ أَصْحَابَ رَايَاتٍ، يُكْرِمْنَ أَنْفُسَهُنَّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَحْرِيمَهُنَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: الرَّائِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَا يَتَزَوَّجُ إِلَّا زَاوِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً، لِأَنَّهُنَّ كَذَلِكَ، وَالرَّائِيَةُ مِنْ أَوْلَادِ الْبَغَايَا لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ الْمُشْرِكِينَ، أَوْ مُشْرِكٍ مِثْلَهَا، لِأَنَّهُنَّ كُنَّ مُشْرِكَاتٍ)^(١)

دوایی ده‌لێ:

ب- (وَقَالَ آخَرُونَ: مَعْنَى ذَلِكَ: الرَّائِي لَا يَزِي إِلَّا بِرَائِيَةٍ أَوْ مُشْرِكَةٍ، وَالرَّائِيَةُ لَا يَزِي بِهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ، قَالُوا: وَمَعْنَى النِّكَاحِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ: الْجِمَاعُ)^(٢)

دوایی وه‌ك زآكردنی به‌كێك له‌و دوو رایانه، هه‌ر له تفسیره‌كه‌ی خۆیدا ده‌لێ:

(١) جامع البيان: ج ١٨، ص ٧٥.

(٢) جامع البيان: ج ١٨، ص ٧٨.

(ج) - وَأَوْتَى الْأَقْوَالِ فِي ذَلِكَ عُنْدِي بِالصَّوَابِ قَوْلَ مَنْ قَالَ: عُنِيَ بِالنَّكَاحِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ الْوَطْءُ، وَأَنَّ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي الْبَغَايَا الْمَشْرِكَاتِ ذَوَاتِ الرِّبَايَاتِ، وَذَلِكَ لِقِيَامِ الْحُجَّةِ عَلَى أَنَّ الرِّبَايَةَ مِنَ الْمُسْلِمَاتِ، حَرَامٌ عَلَى كُلِّ مُشْرِكٍ، وَأَنَّ الرِّبَايَةَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَرَامٌ عَلَيْهِ كُلِّ مُشْرِكَةٍ مِنْ عِبْدَةِ الْأَوْثَانِ، فَمَعْلُومٌ إِذَا كَانَ ذَلِكَ كَذَلِكَ، أَنَّهُ لَمْ يُعْنَ بِالْآيَةِ أَنَّ الرِّبَايَةَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَا يَعْقُدُ عَقْدَ نِكَاحٍ عَلَى غَيْبَةِ مِنَ الْمُسْلِمَاتِ، وَلَا يُنْكَحُ إِلَّا بِرَبَايَةٍ أَوْ مُشْرِكَةٍ، وَإِذْ كَانَ ذَلِكَ كَذَلِكَ، فَبَيِّنُ أَنَّ مَعْنَى الْآيَةِ: الرِّبَايَةَ لَا يُزْنِي إِلَّا بِرَبَايَةٍ لَا تَسْتَحِلُّ الرِّبَا، أَوْ مُشْرِكَةٍ تَسْتَحِلُّهَا^(۱).

(طبري)، له تفسیر کردنی نهو نایه ته موباره که دا، نایه تی ژماره (۳) ی سوو پهرتی (النور) دا، تنیا دوو رای هینان و، لهو دوو رایهش یه کیان په سند ده کات، به مجوره:

(۱) - ده تی: هه نندیکیان گوتوویانه: نه م نایه ته له باره ی هه نندیک له هاو له آنه وه (خوا لییان رازی بی)، دابه زیوه، که مؤله تیان له پیغه مبهری خوا ﷺ وهرگرت، بو ماره کردنی هه نندیک لهو ژنانه ی ناسرابوون به زینا کردن له هاوبهش بو خوا دانه ره کان، نهو نافرته تانه خاوه ن تالا بوون و، خویمان به کری ده گرت، که خه لک زینایان له گه لدا بکات به پاره، (واته: له شفرۆش بوون، به زارای نه مړۆ)، خواش ﷺ قه ددغه کردنی نهو نافرته تانه ی له سهر برواداران دابه زاند، فه رمووی: برواداری زیناکار، تنیا نافرته ی زیناکار، یان نافرته ی هاوبهش بو خوا دانه ر، ماره ده کات، چونکه نهوانیش بهو وشوویهن، نافرته ی زیناکاریش لهو له شفرۆشانه، تنیا پیایوی زیناکار له برواداران، یاخود پیایوئک له هاوبهش بو خوا دانه ران، یاخود هاوبهش دانه ریک که وه ک خو ی داوین پیس بی، ده بهیتنی، له بهر نهوه ی تهو کاته، نافرته کانیس هاوبهش بو خوا دانه ر بوون و مسولمان نه بوون.

(۲) - ده تی: هه نندیکی دیکه گوتوویانه: مانای نهوه نهوه به که پیایوی زیناکار، تنیا زینا له گه ل نافرته ی زیناکار، یاخود هاوبهش بو خوا دانه ردا ده کات و، نافرته ی زیناکاریش، تنیا پیایوی زیناکارو هاوبهش بو خوا دانه ر، زینای له گه لدا ده کات و، گوتوویانه: وشه ی (نکاح) لیره (له م شوینه دا) به مانای جووتبوون (جماع) ه.

دوایی خۆی هەتسەنگاندن دەکات و ئەو رایەیی بە دلێتی هەلیدەبژێری و دەلێ:

له لای من نزیكترین قسه له راستیهوه، قسهی ئەو كه سهیه كه گوتویهتی: مه بهست له (نكاح) لهم شوینه دا، بریتیه له جووتبوون و، ئەم ئایهته له باره‌ی ئافره‌تانیکی هاوبه‌ش بۆ خوا دانهری له شفرۆشی خاوه‌ن ئالۆه هاتۆته خوار، چونكه به‌لگه له سه‌ر ئەوه هه‌یه، كه ئافره‌تی داوێن پيس له مسوڵمانان، له هه‌موو هاوبه‌ش بۆ خوا دانهرانیك قه‌ده‌غه‌یه، (واته: ئافره‌تی مسوڵمان نه‌گه‌ر زیناکاریش بێ، هه‌ر دروست نیه شوو بکات به پیاوی هاوبه‌ش بۆ خوا دانهر و کافر)، هه‌روه‌ها پیاوی زیناکار له مسوڵمانان، لێی قه‌ده‌غه‌یه، ئافره‌تی هاوبه‌ش بۆ خوا دانهر له بته‌رسته‌کان بێنێ.

تنجا مادام ئەمه بهو شیۆیه، كهواته: ئاشکرایه كه مه‌به‌ست له ئایه‌ته‌كه ئەوه نیه كه پیاوی زیناکار له برواداران، ئافره‌تی پاك له مسوڵمانان ناهێنێ و، ته‌نیا ده‌بێ ئافره‌تی زیناکار، یاخود هاوبه‌ش بۆ خوا دانهر، بێنێ، تنجا مادام ئەمه بهو شیۆیه، كهواته: مانای ئایه‌ته‌كه وایه، كه پیاوی زیناکار، ته‌نیا زینا له‌گه‌ڵ ئافره‌تێكدا ده‌کات، كه به‌هه‌ڵالی دانانێ (زینا بکات) چونكه مسوڵمانه، یاخود له‌گه‌ڵ ئافره‌تێکی هاوبه‌ش بۆ خوا دانهردا زینا ده‌کات، كه زینا به‌هه‌ڵالی ده‌زانێ، له‌به‌ر ئەوه‌ی کافرو هاوبه‌ش بۆ خوا دانهره.

(۲) - (القرطبي): لهو باره‌وه شه‌ش بۆچوونان دێنێ:

(أ) - {مَفْصِدُ الْآيَةِ تَشْبِيحُ الزُّنَى وَتَشْبِيحُ أَمْرِهِ، وَأَنَّهُ مُحْرَمٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ، لَا يَنْكِحُ: لَا يَطَأُ، ثُمَّ زَادَ تَقْسِيمَ الْمُشْرِكَةِ وَالْمُشْرِكِ مِنْ حَيْثُ أَنَّ الشَّرْكَ أَعْمٌ فِي الْمَعَاصِي مِنَ الزُّنَى، فَالْمَعْنَى: الزَّانِي لَا يَطَأُ فِي وَقْتِ زِنَاهُ إِلَّا زَانِيَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ، أَوْ مَنْ هِيَ أَسْوَأُ مِنْهَا مِنَ الْمُشْرِكَاتِ}.

(ب) - {قَالَ الْخَطَّابِيُّ: هَذَا خَاصٌّ بِهَذِهِ الْمَرْأَةِ إِذْ كَانَتْ كَافِرَةً، فَأَمَّا الزَّانِيَةُ الْمُسْلِمَةُ، فَرَأَى الْعَقْدَ عَلَيْهَا لَا يُفْسَخُ}.

(ج) - (أَنَّهَا مَخْضُوضَةٌ فِي رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَيْضًا، اسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نِكَاحِ امْرَأَةٍ يُقَالُ لَهَا «أُمُّ مَهْزُولٍ» وَكَانَتْ مِنْ بَغَايَا الرُّبَايَاتِ، وَشَرَطْتُ أَنْ تُنْفِقَ عَلَيَّ). (مرثد ابن أبي مرثد وعن أبي صدیقته).

(د) - (أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ، وَكَانَ بِالْمَدِينَةِ بَغَايَا مُتَعَالِمَاتٍ بِالْفُجُورِ، مَخَاصِبُ بِالْكَسْوَةِ وَالطَّعَامِ، فَهَمَّ أَهْلُ الصُّفَّةِ أَنْ يَتَزَوَّجُوهُنَّ، فَيَأْوُوا إِلَى مَسَاكِينَهُنَّ وَيَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِنَّ وَكِسْوَتِهِنَّ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ صِيَانَةٌ لَهُمْ عَنْ ذَلِكَ).

(ح) - (الْمُرَادُ الرَّأْيِي الْمَخْدُودُ وَالرُّبَايَةُ الْمَخْدُودَةُ، قَالَ: وَهَذَا حَكْمٌ مِنَ اللَّهِ، فَلَا يَجُوزُ لِرَّأْيٍ مَخْدُودٍ أَنْ يَتَزَوَّجَ [لَا مَخْدُودَةٌ] [عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَنْكِحُ الرَّأْيِي الْمَخْدُودُ] [لَا مِثْلَهُ] (أخرجه أبو داود: ۲۰۵۲).

(ه) - (أَنَّهَا مُتَشَوِّعَةٌ بِالآيَةِ الَّتِي بَعْدَهَا: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ﴾ ﴿النور﴾^(۱)).

واته: نهو شهش رابهش بهو شيوهين:

(۱) - يه كه ميان: ده لئ: تامانجی تابه ته كه زیاتر دزیوؤ ناقولآ پيشاندانی زینابه، كه لهسه ر پرواداران قه دهغه بهو، (لَا يَنْكِحُ) يانی: (لَا يَطَأُ)، (وشه ی نكاح)، ليردها به مانای جووتبوون به كار هاتوه، دوایش نافرتهی هاوبهش بو خوا دانه رو پیاوی هاوبهش بو خوا دانه ریش باسكرون، لهو پرووده كه هاوبهش بو خوا دانان، گوناھتیكي گشتیتره له زینا، مانابه كه ی تاوای لئ دیتتهوه: پیاوی زیناكار له كاتیکدا كه زینا دهكات، یان زینا له گه ل نافرتهتیكي مسولمانی زیناكاردا دهكات، یاخود لهو خرابتر له گه ل نافرتهتیكي هاوبهش بو خوا دانه ردا دهكات.

(۲) - دووه ميان: (الْخَطَأِيُّ)، گوتوو به تی: نه مه تابه ته به نافرتهتیكي دیاریبكر او دوه، به لام نافرتهتی مسولمانی كه زینا بكات، مازد كردنی هه لئاوه شیتتهوه، (واته: دروسته ماره بكری و، ماره یی دی).

۳- سینه‌میان: نهم نایه‌ته تابه‌ته به پیاوئک له مسولمانانه‌وه، که داواى مؤله‌تى له پیغهمبه‌رى خوا ﷺ کرد، نافرته‌تیک بیتی پیى ده‌گوترا: (أُمُّ مَهْرُولٍ)، که نهو نافرته‌ته له نافرته‌تانى زیناکارى له‌شفرۆش بوو، مهرجى گرتبوو بۆ نهو پیاوه‌ى بهیئتی، که مه‌سره‌فى پیاوه‌که بکیشن، (لهو پارده‌یه‌ى په‌یدای ده‌کات به له‌شفرۆشی).

پیاوه‌که (مرئد بن ابی مرئد) بوو، ژنه‌که‌ش (عناق) بوو.

۴- چواره‌میان: نهم نایه‌ته له باره‌ى (أَهْلِ الصُّفَةِ) هوه، دابه‌زیوه، [(أَهْلِ الصُّفَةِ)، هه‌ندیک ریوا‌یه‌ت ده‌لین: چوار سه‌د که‌س بوون، له‌وانه‌یه که‌م و زیادیان کردبئ، کۆمه‌لێک هاوه‌لى زگورتى بوون، بئ ژن و مآل بوون، له شوئیتیکى وه‌ک هه‌یوان، له مزگه‌وتى پیغهمبه‌ر ﷺ خه‌وو ئیسراحه‌تیان و هه‌موو شتیان له‌وتی بووه، مآل و حالیان نه‌بووه، نهم نایه‌ته له باره‌ى وانه‌وه هاته‌ خوار]، که له مه‌دینه‌دا نافرته‌تانیکى له‌شفرۆش هه‌بوون، به‌ ئاشکرا زینایان ده‌کردو، ده‌وله‌مه‌ندیش بوون، پۆشاکیان هه‌بوو، خواردنیان هه‌بوو، پارهیان هه‌بوو، جئ و رتیان هه‌بوو، به‌لام به له‌شفرۆشی دابینیان کردبوو، (أَهْلِ الصُّفَةِ) هه‌ندیکیان ویستیان له‌وانه‌ ماره‌ بکه‌ن و، بچنه‌ جئ و رتیه‌کانى نه‌وانه‌وه‌وه، له‌ خواردنه‌که‌یان بخۆن و، له پۆشاکه‌که‌شیان به‌هره‌مه‌ند بن، به‌لام نهم نایه‌ته هاته‌ خوار بۆ پارێزگاریی لیکردنیان، له‌وه‌ى نه‌وه‌ عه‌یه‌ به‌ئنه‌ سه‌ر خۆیان.

۵- پینجه‌میان: مه‌به‌ست لهم نایه‌ته، نه‌وه‌یه که پیاوئک که سزا درابئ له‌سه‌ر زیناو، نافرته‌تیک سزا درابئ له‌سه‌ر زینا، هه‌ر نه‌وانه‌ پتک ده‌شئین، نه‌مه‌ش حوکمى خوا‌یه که دروست نیه بۆ پیاوئک که له‌سه‌ر زینا سزا درابئ، هاوسه‌رگیری بکات، مه‌گه‌ر له‌گه‌ل نافرته‌تیکدا که له‌سه‌ر زینا سزا درابئ، له‌و باره‌شه‌وه نهم فرمووده‌یه هه‌یه که نه‌بوو هه‌ره‌یه (خوا لئى رازى بئ)، له پیغهمبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگتیرته‌وه، که فرموویه‌تى: (لَا يَنْكِحُ الرَّأْيِي الْمَخْدُودُ إِلَّا مِثْلَهُ)، أبوداود: (۲۰۵۲)، واته: پیاوئکى زیناکه‌رى سزادراو، ده‌بئ هه‌ر له‌گه‌ل په‌کیکى وه‌ک خۆى دا هاوسه‌رگیری بکات.

٦- شہ شہ میان: نہودیه کہ نہم نایہ تہ نہسخ کراوہ تہود بہ نایہ تیک کہ دواتر دی، نایہ تی ژمارہ (٣٢) لہ سورہ تی (النور)، کہ خوا دہ فہ رموی: ﴿ وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ ﴾، پیان و نافرہ تانیک کی کہ بی ہاوسہ رن، ہاوسہ رداریان بکہن، ہاوسہ رگیریان بو بکہن. کہواتہ: بہ حیساب نہو نایہ تہی ژمارہ (٣٢) نہمہی نہسخ کردوتہود، ہہ لہ تہ نہمہ قسہی (فطیپی) یہو، تیمہ پیشتر کوتوومانہ: ہیچ نایہ تیک لہ فورانندا نہسخ کراوہ نیہ.

٣- (محمد الطاهر بن عاشور): نہویش دوا ی لیکولینہوہہ کی زور، لہ تہفسیرہ کہی خویدا دہ لئ:

أ- (مَنْ كَانَ الرَّؤْيُ دَابًّا لَهُ قَبْلَ الْإِسْلَامِ، وَتَخَلَّقَ بِهِ ثُمَّ أَسْلَمَ، وَأَرَادَ تَزْوُجَ امْرَأَةٍ مُلَازِمَةٍ لِلرُّؤْيِ مِثْلَ الْبَغَايَا وَمُتَخَذَاتِ الْأَخْدَانِ، فَتَهَى اللَّهُ الْمُسْلِمِينَ عَنِ التَّزْوُجِ بِمِثْلِهَا... فَقَوْلُهُ: ﴿الَّذِينَ لَا يَنْكِحُوا إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً﴾، فَهَيْدٌ وَلَيْسَ بِتَشْرِيعٍ، لِأَنَّ الرَّأْيِيَّ، مَعْنَى: مَنْ الرُّؤْيُ لَهُ عَادَةٌ، لَا يَكُونُ مُؤْمِنًا، فَلَا تُشْرَعُ لَهُ أَحْكَامُ الْإِسْلَامِ^(١).

واتہ: کہ سیک کہ لہ پیش نیسلامدا داوین پیسی و زینا کردن عادتہی بووبی، و تیبدا بووبی بہ ناکاریکی رچوو و، دواپی مسولمان بووبیت و، ویستبیتی نافرہ تیک بینن کہ بہردہوامہ لہسہر زینا، وہک نافرہ تہ لہشفرؤشہ کان یاخود ہاود لدارہ کان، خوا ﴿﴾ قہدہ غہی کردوہ کہ پیای مسولمان، دوا ی نہودہی مسولمان بووہ، با پیش نیسلام زینا کاریش بووبی، نافرہ تی ناوا بینن.

کہواتہ: کہ دہ فہ رموی: پیای زیناکہر تہ نیا نافرہ تی زیناکہر، یاخود ہاوبہش بو خوا دانہر دینن، نہمہ ری خوشکردنو، یاسا دانان نیہ، چونکہ پیای زیناکار بہو واتاہ کہ زینا کردن عادتہ تیک و ناکاریکی ریشہ داری بووبی، بہ ہرودار لہ قہلہم نادری، تاکو یاساکانی نیسلامی بو دابترین.

۴- (فخرالدین لرازی): رايه کی ديكهی جياواز دينن، نه ويش دواى ورده كارىي و شيكرده نه وهى زور له تفسيره كهى خویدا، ده لئن:

﴿وَالْمَعْتَىٰ أَنْ كُلَّ مَنْ كَانَ زَانِيًا، فَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَنْكَحَ إِلَّا زَانِيَةً وَحُرْمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ. وَهَكَذَا كَانَ الْحُكْمُ فِي ابْتِدَاءِ الْإِسْلَامِ، وَعَلَىٰ هَذَا الْوَجْهِ ذَكَرُوا قَوْلَيْنِ:

أَعَدَّهُمَا: أَنْ ذَلِكَ الْحُكْمَ بَاقِي إِلَى الْآنِ حَتَّى يُعْرَمَ عَلَى الزَّانِي وَالزَّانِيَةِ التَّزْوُجَ بِالْعَظِيفَةِ وَالْعَظِيفِ وَالْعَكْسِ، وَيُقَالُ: هَذَا مَذْهَبُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعَلِيٍّ وَابْنِ مَسْعُودٍ وَعَائِشَةَ، ثُمَّ فِي هَؤُلَاءِ مَنْ يُسَوِّي بَيْنَ الْإِبْتِدَاءِ وَالذَّوَامِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَفْصِلُ.

وَالْقَوْلُ الثَّانِي: أَنَّ هَذَا الْحُكْمَ صَارَ مَنْشُوعًا وَاخْتَلَفُوا فِي نَاسِخِهِ، فَقَبِلَ الْجُبَايُ أَنْ نَاسِخَهُ هُوَ الْإِجْمَاعُ، وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ مَنْشُوعٌ بِعُمُومِ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ﴾ ﴿٣﴾ وَالنِّسَاءُ، ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ﴾ ﴿٣٠﴾ النُّورِ، لَكِنَّ الْإِجْمَاعَ لَا يَنْسَخُ^(١).

واته: مانای ئەم ئایەتە ئەوەیە که هەر پیاوتیک زیناکار بووبن، نابن جگه له ئافرهتیکى زیناکار بینن و، ئەوه له برواداران قەدەغەبە، له سەرەتای نێسلامدا حوکم بەو شێوەیە بوو، هەر پیاوتیک زیناکار بووبایە، (زانیبایان زیناکاره، ڕێیان نەدەدا که ئافرهتێ پاک بینن، هەر وهه ئافرهتێ پاکیش نەدەدرا به پیاوی زیناکار)، لهو بارهوه دوو قسهیان باس کردوون:

یه که میان: ئەو حوکمه ههتا ئیستاش بهردهوامه، له سەر پیاوی زیناکارو ئافرهتێ زیناکار قەدەغەبە: پیاوی زیناکار ئافرهتێ پاک بینن و، ئافرهتێ زیناکاریش پیاوی پاک بیهێنن، هەر وهه به پێچهوانه شهوه، گوتراوه: ئەمە رای ئەبوو به کڕو عومهر و عهلی و ئیبنو مهسعوود و عائیشهش بووه، (واته: لهوان گێردراو دهتوه)، ئنجا ئهوانهش ههیا نه، ده لئن: به کسانه، دهستپێکردن و بهردهوام بوون، هه ندیکیش ده لئن: نا، له سەر ههتاوه

وہ کہ دستپتکردن وایہ، بہ لآم بؤ بہر دہوام بوون، مہرج نیہ واپن، (واتہ: بؤ دستپتکردن
لہ سہرہ تاوہ، پیایوی پاک بؤی نیہ نافرہتی زیناکار بیئن و، نافرہتی پاک بؤی نیہ شوو بہ
پیایوی زیناکار بکات، بہ لآم دواپی، دواپی ہاوسہرگیریی، نہ گہر ہہر کامیکیان تووشی
زینا بوون، نیکاحہ کہ ہہ لئاوہ شیتتہوہ).

دوہ میان: نہوہیہ کہ نیستا نہم حوکمہ بہر دہوام نیہو نہسخ کراوہتہوہ، بہ لآم لہ
بارہی نہسخ کہرہوہ کہیہوہ راجیبیان ہہیہ: (الْجُبَّانِيَّ)، گوتوویہتی: بہ یہ کدہنگیی زانایان
(إجماع العلماء) نہسخ بؤتہوہ، زانایان یہ کدہنگن لہسہر نہوہ کہ نافرہتی زیناکارو
پیایوی زیناکار، دروستہ لہ گہل پیایوی پاک و نافرہتی پاکدا ہاوسہرگیریی بکہن، بہ لآم
سہعیدی کوری موسہیہب گوتوویہتی: نہسخ کراوہتہوہ بہ واتای گشتیی فہرماہشتی
خوا، کہ ددہ فرموی: ﴿فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ﴾ نافرہ تانیک کہ پیتان
پاک و چاکن، (یان پیتان دہ شین)، بیانہتین، ہاوسہرگیریان لہ گہل بکہن، ہہرودہا کہ
خوا ددہ فرموی: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ﴾ النور، پیایوان و نافرہ تانیک بئ ہاوسہر
ہاوسہردار بکہن.

(۵) - (محمد امین الشنقيطي): له كتيبى (أضواء البيان)ى خؤيدا، ده لى:

إِ هَذِهِ الْآيَةُ الْكَرِيمَةُ مِنْ أَضْعَابِ الْآيَاتِ تَخْفِيفًا؛ لِأَنَّ حَمَلَ النِّكَاحِ فِيهَا عَلَى
التَّزْوِيجِ، لَا يَلَانِمُ ذِكْرَ الْمُشْرِكَةِ وَالْمُشْرِكِ، وَحَمَلَ النِّكَاحِ فِيهَا عَلَى الْوَطْءِ، لَا يَلَانِمُ
الْأَحَادِيثَ الْوَارِدَةَ الْمُتَعَلِّقَةَ بِالْآيَةِ، فَإِنَّهَا تُعَيِّنُ أَنَّ الْمُرَادَ بِالنِّكَاحِ فِي الْآيَةِ: التَّزْوِيجَ، وَلَا
أَعْلَمُ مَفْرَجًا وَاضِحًا مِنَ الْإِشْكَالِ فِي هَذِهِ الْآيَةِ إِلَّا مَعَ بَعْضِ تَعَسُّفٍ .

وَهُوَ أَنَّ أَصَحَّ الْأَقْوَالِ عِنْدَ الْأُضُولِيِّينَ، هُوَ جَوَازُ حَمْلِ الْمُشْتَرِكِ عَلَى مَعْنَيْتِهِ، أَوْ
مَعَانِيهِ...

فَيَحْمَلُ النِّكَاحُ فِي الْآيَةِ عَلَى الْوَطْءِ، وَعَلَى التَّزْوِيجِ مَعًا، وَيَكُونُ ذِكْرُ الْمُشْرِكَةِ
وَالْمُشْرِكِ عَلَى تَفْسِيرِ النِّكَاحِ بِالْوَطْءِ دُونَ الْعُقْدِ...^(۱)

واته: ده لّتن: نهم نایه ته له رووی ساغکردنه وهی و اتاکه یه وه، یه کیکه له نایه ته هه ره قورسه کان، چونکه نه گهر وشه ی (نِکاح)، به مانای هاوسه رگری بی بگری ن، نه وه ناگونج ن له گه ل باسکردنی پیاوی هاوبه ش بۆ خوا دانه رو، نافرته ی هاوبه ش بۆ خوا دانه ردا، (چونکه هاوسه رگری بی له نیوان پیاوی مسولمان و نافرته ی هاوبه ش بۆ خوا دانه رو، نافرته ی مسولمان و پیاوی هاوبه ش بۆ خوا دانه ردا، دروست نیه، به یه کده نگیی زانایان)، نه گهر وشه ی (نِکاح) یش، به مانای جووتبون (وَطْأ) بگری ن، له گه ل نه و فه رمایش تانه دا ناگونج ن که په یوه ست ن به نایه ته که وه، چونکه ږوونیان کردۆ ته وه که مه به ست له وشه ی (نِکاح) له نایه ته که دا بریتیه له هاوسه رگری بی، نجا من هیچ ده روو ټکی ږۆشن بۆ چوونه دهر له و نیشکاله نابینم، مه گهر به تۆز ټک نه گونچانه وه، نه ویش نه وه یه که راستترین قسه له لای زانایانی (أصول الفقه) نه وه یه که دروسته وشه یه ک که دوو واتای هه ن، یاخود زیاتر له دوو واتاشی هه ن، له یه ک کاتدا به هه موو واتاکان، یاخود به دوو واتایه که به کار به ټنر ټی، لیره ش دا وشه ی (نِکاح)، له نایه ته که دا هه م به مانای جووتبون و، هه م به مانای هاوسه رگری بی کردن به کاره ټنراوه، نجا نه و کاته باسی نافرته ی هاوبه ش دانه رو پیاوی هاوبه ش دانه ر کراوه، له سه ر بناغه ی ماناکردنی (نکاح) به جووتبون، نه ک به مانای گرتیه ست و ماره برین، (چونکه یه کده نگیی زانایانی له سه ره که ناگونج ن، کافرو مسولمان پیکه وه هاوسه رگری بی بکه ن).

واته: مانایه که ی تاوای ل ټ دټته وه:

(۱) - پیاوی زیناکارو نافرته ی زیناکار، ته نیا زینا له گه ل پیاوو نافرته ی زیناکار دا، یاخود پیاوی هاوبه ش بۆ خوا دانه رو نافرته ی هاوبه ش بۆ خوا دانه ر دا، ده که ن.

(۲) - نه گهر به مانای هاوسه رگری بی ب ټ، یانی: پیاوی زیناکارو نافرته ی زیناکار، هه ر هاوسه رگری بی له گه ل یه کدییدا ده که ن، ئاره زوومه ندی یه کدین و که یفیان به یه کدی دټ، نه ک بلټی: دروست نیه هاوسه رگری بی له گه ل هی دیکه دا بکه ن.

رای خۆم لهو بارهوه:

منیش زۆر لهو نابه ته موباره كه م كۆلیوه ته وهو، دوو پام بۆ پهیدا بوون، كه تارادده یه كه لهو پايانه ی باس مكردن، جیاوازن:

(۱) - قه ده غه یه پیاوی پاك، ژنی ناپاك ماره بكات، هه روه ها به پچه وانه وهش، تافه تی پاكیش نابێ شوو به پیاوی ناپاك و زیناكار بكات، به لām له گه ل گونا هبار بوونیشدا، نیکاحه كه داده مه زری، باسی پیاوی هاوبهش بۆ خوا دانهرو، تافه تی هاوبهش بۆ خوا دانهریش، له بهر زیده قیزهون و ناشیرین پیشاندانی زینایه، كه عاده تی كافرانو له مسوڵمانان ناوه شیتته وه.

(۲) - پیاوی زیناكارو ژنی زیناكار، هه تا تۆبه نه كه ن له زینا، دروست نیه هاوسه رگیری بکه ن، مه گه ر له گه ل هاوکوفی خۆیاندا.

به پـَـزان!

خوا ﷻ فه رما یسته کانی خو ی وا دارشتوون، نهو هه موو واتایانه هه لده گرن، نجا هیچ كه سیش ناتوانی بلێ: به ته نکید هه ر نهوه واتا که به تی و، هیچ واتای دیکه ی نیه، كه نهوهش په کیکه له پرووه کانی ئیعبازی قورنن.

مهسه لهی چواره م:

ئهوانه‌ی ئافره‌تانی پاك (ههروه‌ها پیاوانیش) به زینا تۆمه‌تبار ده‌که‌ن و، چوار شایه‌دان ناهیتن (بۆ ئیسه‌پاتی تۆمه‌ته‌که‌یان)، سزایان هه‌شتا قه‌مچییه‌و شایه‌دییشیان لیه‌ورناگیرتی و به‌ فاسق داده‌نرین، مه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ی په‌شیمان ده‌بنه‌وه‌و چاکسازی ده‌که‌ن، (ئه‌وانه‌ ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ حاله‌تی ئاسایی پیتشوویان):

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَادَةٍ فَأَجِدُوهُنَّ نَسِينٍ جَدَّةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُنَّ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌تانه، له‌ هه‌شت برگه‌دا:

(١) - ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ﴾، نه‌و پیاوانه‌ی که ئافره‌تانی پاك تۆمه‌تبار ده‌که‌ن، (يَرْمُونَ أَي: يَقْدِفُونَ)، یانی: (يَتَّهَمُونَ بِالزُّنَا)، نه‌و پیاوانه‌ی ئافره‌تانی پاك تۆمه‌تبار ده‌که‌ن به‌ داوین پیسی، وشه‌ی (الْمُحْصَنَاتِ)، واته: پاکراگیراوان، خوێتراویشه‌ته‌وه: (الْمُحْصَنَاتِ)، واته: خو پاکراگیران، (الْمُحْصَنَاتِ)، ناوی به‌رکار (إِسْمُ الْمَفْعُولِ) هه‌، (مُحْصَنَاتِ)، ناوی بکه‌ر (إِسْمُ فاعِلٍ)، (الرَّمَى)، (قَدَفَ السُّيِّءِ مِنَ الْيَدِ، وَشَاعَ اسْتِعْمَالُهُ فِي نِسْبَةِ فِعْلٍ أَوْ وَضِفٍ إِلَى شَخْصٍ)، وشه‌ی (رَمَى) بریتیه له‌ فریدانی شتیک که به‌ ده‌سته‌وه‌یه، به‌لام به‌کاره‌یتانی بَلَاو و باوه، له‌ پالده‌ی کرده‌وه‌یه‌ک یاخود وه‌صفیک بۆ لای که‌ستیدا.

شایانی باسه: که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ﴾، نه‌و پیاوانه‌ی ئافره‌تانی پاك تۆمه‌تبار ده‌که‌ن به‌ داوین پیسی، هه‌ر سیافه‌که‌و ایخواستوه، نه‌گه‌رنا نه‌گه‌ر پیاوانیکی پاکیش تۆمه‌تبار بکه‌ن به‌ زینا، هه‌ر به‌ هه‌مان شتیه‌یه، هه‌روه‌ها ئافره‌تانیکیش پیاویکی پاك، یان ئافره‌تیککی پاك تۆمه‌تبار بکه‌ن به‌ زینا، هه‌ر به‌ هه‌مان شتیه‌یه.

۲- ﴿ثُمَّ لَرَأَيْتُهَا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءٍ﴾، (ئەوانەى كە ئافرەتانی پاك تۆمەتبار دەكەن بە داوین پىسى و)، دوایش چوار شایەدان ناھیتن.

۳- ﴿فَأَلْبَسُوهُمْ ثَمَنِينَ جِلْدَةً﴾، ئەوانە ھەشتا قەمچیان لى بدن، واتە: ھەر کامتیکان ھەشتا قەمچى لى بدن، ئەو ھش كە ھەشتا قەمچىيە كان لى دەدا، بىگومان دەستەلاتى شەرعییە.

وشەى (الْمُحْمَنَاتِ)، لە (إِحْصَان) ھوہیە، یانى: پاكبوون، زانایان دەلین: ئەو ھە دوو ھۆكار ھەن:

یەكەم: لە خودى خۆیدا پاك بىت.

دوو: بە ھۆى ھاوسەرگىرىیەو.

ھۆى بە پاكراگىران:

یەكەم: لە زاتى خۆیدا پاك بىت و، خاوەنى پاكیزەى (عِقَّة) بى.

دووھم: ھاوسەرگىرى، ديارە ھەيە ھاوسەرگىرىش دەكات و ناپاكىشە، بەئەم كەستىك بىھۆى، ھاوسەرگىرى ھۆكارىكى گرنكى پاكیە.

۴- ﴿وَلَا تَعْلَمُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا﴾، (ئەوانەى تۆمەتى داوین پىسى دەدەنە پال ئافرەتانی پاك (يان پياوانى پاك)، دوایش چوار شایەدان ناھیتن، یەكى ھەشتا قەمچیان لى بدن و)، ھەرگىزىش شایەدیان لى وەرەگرن، یانى: لە ماوہى ژياناندا.

۵- ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاقِقُونَ﴾، ئا ئەوانەش لارىن، لادەرن.

لیرەدا بە شىوازی كورت ھەلئەن ھیتاویەتى، بو زىندەرقویى لە پىشاندانى ناھىرىنى و ناقولایى كردهوہەكەیان، كە دەفرموى: ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاقِقُونَ﴾، ئا ئەوانەن لارىبووان و لادەران، ھەكەسى دىكە فاسق نەبى.

۶- ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾، مەگەر ئەوانەى دواى ئەو، (دواى ئەوہى تۆمەتى داوین پىسیان كردهو، سزا دراون)، پەشیمان دەبنەوہو دەگەرئەتەوہ، لیرەدا كە

ده فهرموی: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾، جگه له وانهی دواى نهوه گه راونه وه، په شیمان بوونه وه، زانایان دوو واتایان بۆ لیک داونه وه:

۱- هه نندیکیان گوتوو یانه: له نیوان خوځیان و خوادا گه راونه وه، نه وه که سزا دراون، سزایه که پاکى کردوونه وه لهو گونا هه ی کردوو یانه، که تۆمه تبار کردنی خه لکه به ناهه ق، به زینا، بِن نه وه ی بتوانن نیسپاتی بکه ن، سزایه که ده بیته هوی پاک بوونه وه یان، وه ک له فهرمایشتی پیغه مبه ردا ﷺ هاته^(۱)، به لām له نیوان خوځیان و خوادا ده گه رینه وه، که جار یکی دیکه شتی وا نه که ن.

ب- هه نندیکی دیکه گوتوو یانه: یانی: خوځیان به درۆ بخه نه وه و بلّین: تیمه درۆمان کرد، ته مه مانای گه رانه وه یه که! به لām من نه و مانایه به دوور ده بینم، چونکه خوا فهرموویه تی: (تَابُوا)، واته: بگه رینه وه، ئیدی نه یفه رمووه: بچن نیعلانی بکه ن که تیمه درۆمان کردوه، ته وه بش بریتیه له: وازه نینان له گونا هو، لی په شیمان بوونی و، بریار دانی نه گه رانه وه سه ری.

(۷) - ﴿وَأَسْلَمُوا﴾، چاک سازیش ده که ن.

نه مه ش دوو واتای هه ن:

۱- خوځیان چاک ده که ن، که تا کو تیس تا ده میان رانه وه ستاوه بوختان یان کردوه، له مه وه دووا و نا که ن.

(۱) [عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: بَاتِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ الْعَشْرِ الْأُولَى عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا نَسْرِقَ وَلَا نَزْنِيَ وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، وَلَا نَأْتِيَ بِنَهْتَانِ تَغْيَرِيهِ مِنْ بَيْنِ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلَا نَعْبُدُ فِي مَعْرُوفٍ فِإِنْ وَفَيْتُمْ فَلَكُمْ الْجَنَّةَ وَإِنْ غَشَيْتُمْ مِنْ ذَلِكَ فَأَعَدْتُمْ بِحَدِّهِ فِي الدُّنْيَا. هُوَ كَقَارَةِ لَهْ وَإِنْ سُرْتُمْ عَلَيْهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَأَمْرُكُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ شَاءَ عَذَّبَ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ] السيرة النبوية لابن هشام، ج ۱ ص ۲۲۳.

ب- وائیه کی دیکھی نہ وہیہ: نہ وہی تیکیان داود له سومعهو ناوو شوڑہ تی کہ سایہ تی
 نہو کہ سہی قسہ یان بہ رانہر کردوہ، ههوَل دہدہن مہدحی بکہن و، چی تیکیان داوہ،
 چاکی بکہ نہوہ، ننجہ کہ سائیک کہ ناوا بکہن:

۸- ﴿فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، نہوہ بہ دنیایی خوا لیبوردہی بہ بہ زہیہ، کہ نہمہ
 ہمہ دہگہ پرتہوہ بُو دووہ میان، کہ بریتہ لهوہی شایہ دییان لئ و ہرنہ گیری، ہمہ بُو
 سیہ میان، کہ فاسق بوونہ، سیفہ تی فاسق بوونیشیان له سہر لادہ چی، وہ ک دواپی باسی
 دہکہین.

تیمہ له بہر نہوہی کورہ باسک (لہ بارہی بوختانی داوین پیسیہوہ)
 دہخہینہ پوو، لیرہدا بہوہندہ شیکردنہوہی نہو دوو ئایہ تہ موبارہ کہ لئیدہگہ پرتین،
 نہوہندہ دہلئین: زانایان راجیان دہر بارہی نہوہ کہ خوا دہفہرموی: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، بہ دنیایی خوا لیبوردہی بہ بہ زہیہ، ئایا خوا مہ بہستی نہوہیہ:
 نہو کہ سانہی بوختانیان کردوہ، دواي نہوہی یہکی ہہشتا قہمچیان لئدر اوہ،
 لہ بہر نہوہی نہ بانٹوانیوہ چوار شایہ دان بیتن، ئایا لہ مہودوا بہ دادگہر (عادل)
 لہ قہلہم دہدرین و، شایہ دییان لئ و ہردہ گیری و، سیفہ تی فیسقیشیان له سہر
 لادہ چی؟!:

ا- ہہندیکیان گوتووایانہ: شایہ دییان لئ و ہرناگیری و، ہہر بہ فاسقیش لہ قہلہم
 دہدرین.

ب- ہہندیکیش گوتووایانہ: شایہ دیشیان لئ و ہردہ گیری و، بہ فاسقیش لہ قہلہم نادرین.

ج- ہہندیکیش گوتووایانہ: شایہ دییان لئ و ہردہ گیری، بہ لہم ہہر بہ فاسق لہ قہلہم
 دہدرین.

کورتہ باسیک له باره ی بوختانی داوین پیسیی به وه

نهم کورتہ باسه له پینج برگه دا ده خهینه روو:

(۱)- پیناسه ی بوختانی داوین پیسیی:

بوختانی داوین پیسیی وشه ی (قَدْف) ی بو به کارهاتوه، به لَم له قورئاندا وشه ی (رَمِی)، به کارهاتوه، بوختانی داوین پیسیی بریتیه له: (إِتِهَامٌ بِالرِّقِّ بِصَرِيحِ الْعِبَارَةِ) تۆمه تبار کردن به زینا، به دهر بر پینکی راشکاو، بِن پینج و په نا.

(القرطبي) له تهفسیره که ی خَوَى (الجامع لأحكام القرآن) دا، چهند شتیک دهر باره ی بوختانی داوین پیسیی، ده لَن، تَمِه هه ندیکى لَن ده خوازینه وه، له یه کَن له قسه کانی دا ده لَن: (اتَّفَقَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّهُ إِذَا صَرَخَ بِالرِّقِّ، كَانَ قَدْفًا وَرَمِيًا مُوجِبًا لِلْحَدِّ، لَكِنْ إِذَا عَرَضَ، فَفِيهِ خِلَافٌ بَيْنَ الْمُقَهَّمَاءِ)^(۱).

واته: زانایان له سه ره نه وه یه کده نگن، نه گهر که سیک به راشکاو یی که سیک تۆمه تبار بکات به زینا، نه وه (قَدْف) و (رَمِی) ی، سزا پیویستکاره، به لَم نه گهر به کناره (کِنایه) بِن، له په ناداو به له بهر راهاویشتن بِن، نه وه له وه باره وه له تیان شه رعزاناندا راجاییی هه یه، (که نایا سزا له سه ره بابای له بهر راهاویشته، له په نادا بوختانکه، پیویست ده بِن، یاخود هه ره ته مین کردن و سه رزه نشتردنی ده که ویتته سه ره؟).

۲- مەرجهكانى بوختانى داوینپىسى نۆ (۹):

۱- بوختانكەر (القاذف):

دوو مەرجه تىدا به مەرجه گىراون:

يهكهم: دهبن عاقل ى.

دووهم: دهبن بالغ ىن.

كهواته: نهگهر شىت ىن، ياخود مندال ىن، نهو قسانه بشكات، هيچ
تيعتبارى ىن ناكرى و نهویش سزاي ناكهوتنه سهر، بهلى رهنكه تهمبى بكرى و
كوتى با بدرى، بهلام نهو سزا شهريهه ي ناكهوتنه سهر.

۲- بوختان پىكراو (المقذوف به):

نهوهى بهكاردههتندرى بۆ بوختانهكه، دوو مەرجه پىويستن:

يهكهم: دهبن تۆمهتباركردن ىن به زينا.

دووهم: نهفى كردنى نهو منداله له بابى، بگوترى: نهوه كورى بابى خۆى نيه، يان نهو
كچه كچى بابى خۆى نيه، واته: زۆله، ههلبهته (القرطبي)، وشهى (لواط) ىشى هيناوه،
كه نهویش يهككه له هۆكارهكانى به بوختانى داوین پىسى له قهلم دران، بهلام له
راستبيدا لهو رايهيدا زانايانى ديكه لهگهلى نين و، زينا جيايهو نىربازى (لواط) جيايه،
تنجا سزاي زينا جيايهو، سزاي نىربازيش جيايه.

كهواته: دوو مەرجه له باباي بوختانكهرداو، دوو مەرجهش له خودى بوختانهكهدا

به مەرجه گىراون:

أ- دهبن برىتى ىن لهوهى زيناى پال بداته لاي.

ب- بلى: مندالهكهى هى خۆى نيه، زۆله، بيژويه.

نهوه چوار مەرجه له نۆيهكان.

۳) - بوختان بۇ كراو (المقذوف): بە نىسبەت باباى بوختان بۇ كراو، دەپن پىنج مەرجى تىدا ھەبن:

يەكەم: عاقل بى.

دووم: بالغ بى.

سىيەم: مسولمان بى.

چوارەم: پاك بى لە داوین پىسى.

پىنجەم: نازاد بى.

بە نىسبەت عەقّل و بالغى و پاكى لە داوین پىسىيە، ھەموو زانايان لەسەرى يەكەنگن، بە لأم ئەو ھە دەپن مسولمان بى و نازادىش بى، دە لىم: مادام پاك بى لە داوین پىسى، مسولمان يان نامسولمان بى، پىم وايە ئەگەر بوختانى بۇ بكرى، سزا ھەر دەيگرتەو، بۇ نازادىش، بە نىسبەت كاتى خويەو ۋا بوو، كە كۆيلەو كە نيزەك لە رووى پاكى ئەخلاقىيەو، ئەو ئىعتبارە يان پى نەكراو.

بە لأم پىم وايە لە رووى عەدالەتى شەرىعەتەو، ئەوانىش بە ھەمان شىو، ھەمان ھوكميان ھەيە، ئەگەر كە سىك كە نيزەك، كۆيلە يە كىش تۆمەتبار بكات بە زىنا، مادام پاك بى و، عاقل بى و بالغ بى، بە تايەتتى ئەگەر مسولمانىش بى، ھەر ھەمان ھوكمى ھەيە.

۳) - چۆنەتتى شاھە تىيدانى چوار شاھە دەكان:

دەپن چوار شاھە دەكە شاھە دىيە كە يان لەسەر بناغەى دىتن بى و بلین: ۋەك كلچۆكى تىو كلدان دىتوومانە كە زىنايان كردو، (المِرْوَدُ فِي الْمَكَلَةِ)، (مِرْوَد)، ئەو ھەيە كە چاوى پى دەپن، (المَكَلَةُ)، كلدان، (مِرْوَد) كلچۆكى پى دە لىن

دهیغه نه نَبُو کلدانه که ووه تووزنک کلی پیوه دئی، نافرته چاوی پی دهریزئی، چاو پی رهش دهکات، ده بی بلّین: ئیمه نه ندامی نیرینهی پیاوه که مان له ته ندامی مینهی نافرته که دا بهو شیوهیه، که کلچتوک له نَبُو کلداندا ده بیغزی، ناوامان بینیهوه، ده بی بلّین: به چاوی خۆمان بینیمان، ننجا پیویسته ههر چواریشیان وهک یه کت و مت و بی جیاوازیی، شایه دیه که بدن، نه گهرنا نیعتیاری پی ناکرئی و، دوو چاری سزا درانیش ده بن، وهک چۆن کاتی خۆی روودا و نَبُو بووه له سه رده می خه لیفه ی دووه مدا: عومه ری کوپی خه تتاب (خوا لئی پازی بی)، نه ویش نه وه بوو^(۱):

چوار کهس، موغیره ی کوپی شوعه بان - که یه کتیکه له هاوه لآن، به لأم مشت و مری له سه ره - چوار کهس کوپونه وه و تۆمه تباریان کرد که زینای کردوه له گه ل نافرته تیکدا، نه و چواره ش: (أبو بكرة) و، (نافع) ی برای و، (زیاد) و (شبل بن معبد البجلي)، نه م چواره شایه دییاندا، به لأم دوایی زیاد کشایه وه، نه گهرنا نهوانی دیکه شایه دییان له سه ردا، (ننجا نایا نه بوو به کرو نافعیی برای پرنک که وتوون و زیادیشیان فه ناعه ت پته نئاوه و، شیلیشیان فه ناعه ت پی هینئاوه؟ نه و شتانه ش ده بن، گرنک نه وه به زیاد کشایه وه، مانه وه: (أبو بكرة) و، (نافع) ی برای و، (شبل بن معبد البجلي)، عومه ر (خوا لئی پازی بی)، نه ک سزای موغیره ی نه دا، به لکو سزای بوختانی به سه ر سئ که سه که ی دیکه دا چه سپاند، چونکه خوا دده رموتی: ده بی چوار بن، چواره که ش وهک یه ک شایه دیی بدن، هه لبه ته که نهوانه سزا دراون و، سزایه که له سه ر موغیره نه چه سپاوه، تپستا هیچ کهس بۆی نیه موغیره تۆمه تبار بکات به وه، چونکه سزایه که ی له سه ر نه چه سپا، ننجا نایا نه و سئیه ش که سزا دراون، وهک چۆن زیاد کشاوه ته وه، نایا نهوانیش له رووی غه ره ز شه خصیه وه بووه، یاخود چونکه موغیره گوتوویه تی: نه و ژنه خیزانی خۆم بووه که تپوه ده لّین، زینات له گه لیدا کردوه، به لأم وهک فلآن نافرته ده چئ که منتان پی تۆمه تبار کردوه! نه و مه سه له یه مشت و مریکی زۆری له سه ر بووه، گرنک نه وه به

نه گهر چوار شایه ده که ش شایه دبیه که یان وه ک یه ک نه بنی، کت و مت، دوو چاری سزا دهبن، نه ک سزایه که له سهر تۆمه تباره که به سه پی، به لکو خۆیان دوو چاری سزا دهبن.

(E) - دهرهاویشته کانی سزادران، له سهر بوختانی داوین پیسی:

نایه ته که سی جوړه سزای گرتوونه خوئی:

(۱) - هه شتا فه مچی لیدران.

(۲) - په تکرده وهی شایه دبیه که ی، شایه دبی لی وهر نه گیری.

(۳) - به فاسق له قه له م دران، چونکه خوا ده فه رموی: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾.

(۱) - نجا به یه کده نگی زانایان هه لاواردن (استثناء) ه که (فسق) ه که ده گرتنه وه، که ده فه رموی: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَسْلَمُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، نایا نهم هه لاواردنه بو کوئی ده چیتنه وه؟ زانایان له سهر نه وه یه کده نگی که (فسق) ه که ده گرتنه وه، واته: دواى ته وبه کردن، نه و مروقه سیفه تی لادان (فسق) ی له سهر نامینن.

(۲) - هه روها به یه کده نگی زانایان سزایه که لاناچن، هه رچه نده توبه بکات و چاکسازیی بکات، مادام تازه بوختانی کردوهو، مه گهر خوئی به درو بخاتنه وه، نه وه جیایه، نه گهر نا مادام سوور بن له سهر تۆمه ته که ی، سزایه که ی له سهر لاناچن و ده بن سزایه که بدری، چونکه عومهری کوری خه تتاب (خوا لئی پازی بن) به (أبو بكرة) و (نافع) و (شبل بن معبد البجلي)، گوت وه ک چوَن (زیاد) په شیمان بوته وهو خوئی به درو خستوته وه، تیوه ش خوئان به درو بخه نه وه، بو نه وهی شایه دبیتان لی وهر بگیری و به فاسق له قه له م نه درین، به لام ناماده نه بوون بلین: درومان کردوه، نه گهر نا بابای بوختانچی نه گهر بلن: دروم کردو بوختانم کرد، نه و کاته سزایه که شی له سهر لاده چن و، شایه دبیه که شی بو دپته وهو، سیفه تی فاسقیتیشی تیدا نامینن.

۳- له باردی گیزانهودی متمانهش به شایه دبییه که ی، راجیایی هه یه، (الطبري)، گوتوو به تی: (وَالصَّوَابُ مِنَ الْقَوْلِ فِي ذَلِكَ عِنْدَنَا: أَنَّ الْإِسْتِثْنَاءَ مِنَ الْمَعْتَبَرِينَ جَمِيعًا)^(۱).

ده لئ: قسه ی راست له لای تئمه لهو باره وه، ئه وه یه که هه لاواردنه که هه ردوو واتابه که ده گرتته وه: که ده فه رموئ: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، ئه وه هه م شایه دبییه که ش ده گرتته وه، خوا لیبوره وه به به زه بییه به رانه بریان، واته: ده بئ شایه دبییه که شیان بو بگرتته وه، مادام ته وه بیان کرده وه، چاکسازیان کرده وه، سیفه یی فاسقتیشیان تیدا لاده چئ. منیش قسه که ی (الطبري) م به دلّه، که ده بئ بو هه ردووکیان بچئته وه.

۵- چۆنیه تی تۆبه کردنی بابای بوختانکه ر:

زانایان دوو رایان هه ن لهو باره وه:

- ۱- هه ندیکیان ده لئین: چۆنیه تی توه به کردنه که ی ئه وه یه، خۆی به درۆی بخاته وه.
- ۲- هه ندیکیش ده لئین: تۆبه کردنه که ی ئه وه یه، خۆی چاک بکات و په شتمان بئته وه، له وه ی لئئ رووی داوه.

(الطبري)، ده لئ: (وَهَذَا الْقَوْلُ أَوْلَى الْقَوْلَيْنِ بِالصَّوَابِ)^(۲)، ئه وه که خۆی چاک بکات و، له به ینی خۆی و خوادا په شتمان بئته وه، ئه وه بیان له راستیه وه نیزیکتره، واته: به مه رج نه گراوه خۆی به درۆ بخاته وه، دواى ئه وه ی سزا دراوه، تئپه ریوه، پابه ند نه کراوه به وه وه که ده بئ خۆی به درۆ بخاته وه، سزایه که ی دراوه، له سه ر ئه وه ی ناماده نه بووه خۆی به درۆ بخاته وه، ئیستاش توه به کردنه که ی ئه وه مه رجی تیدا نه، که ده بئ خۆی به درۆ بخاته وه، چونکه سزای خۆی بینیه له سه ر نه و تۆمه ته ی هه لئیه سته.

(۱) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۸۴.

(۲) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۸۵.

منیش وای تیده گهم که نهو رایه ی (الطُّبْرِي) هه ئیباردوه، راسته، چونکه، بوچی خوا ده فه رموی: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَسْلَمُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، جگه له وانه ی دوا ی ته وه، به شیمان بوونه وه و چاکسازیان کردوه، به ته نکید خوا لیبوردی به به زه ییه؟ نه مه نه وه ده گه یه نی که خوا له و که سه ده بووری و، به زه ییشی پئیدا دی، تنجا بیگومان لیبوردن و به زه یی پئیداهاتنی خوا، نه گهر نه و کونا هباره، توبه کارو چاکه کاره، نه گنرته وه سه ر حالته تی ناسایی خوئی، مانای وایه به ره هه میکی نه بوو بو وی، نه دی کوا لیبوردنه که ی خوا! کوا به زه یی پئیدا هاتنه وه که ی خوا! نابنی هاتنه دی (مُضْداق) یکی هه بی، نابنی به ره هه میکی هه بی بوئی، بوئیه من له وه دنیام که نهو رایه ی رای راسته که (الطُّبْرِي) یش ره حمه تی خوا ی لیبن، ته به نینی کردوه وه ئیباردوه.

مهسه له ی پینجه م:

نهو پیاوانه ی ژنه کانیان تۆمه تبار ده کهن به زیناو، جگه له خۆشیان شایه دیان نیه، ده بی چوار که په تان شایه دبی بدن که راستگۆن و، جاری پینجه م بلین: نه فرینی خویان له سهر بی، نه گهر درۆ بکهن، ژنه کهش به وه سزای زینا کردنی له سهر لاده چی، که چوار که په تان بلین: مێرده که ی درۆ ده کات و، جاری پینجه م بلین: نه گهر راست بکات، توو په یی خوی له سهر بی:

خوا ده فرمو ی: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ ﴿١٠﴾ حَكِيمٌ ﴿١١﴾ ۞

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

- ۱- ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ ۞ ﴾، نهو پیاوانه ی که هاوسه ره کانیان، تۆمه تبار ده کهن (به زینا کردن)، (ای یقده نوهن بالژنی)، تۆمه تباریان ده کهن به وه که زینایان کردوه.
- ۲- ﴿ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ ۞ ﴾، جگه له خۆشیان هیچ شایه دیکیان نیه، (أنفُسُهُم)، خوی تراویشه ته وه: (أنفُسُهُم)، که ههر یه ک و اتایان هه یه.
- ۳- ﴿ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ ۞ ﴾، چۆنیه تیبی شایه دبی دانی یه کتیکیان نه وه یه.
- ۴- ﴿ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۞ ﴾، که چوار جارن شایه دبی به خوا بدات، واته: بلین: (أشهد بالله)، یانی: من نهو قسه یه ده که م له حالیکدا که خوا ده بینم و، خوا به شایه ده گرم له سهر خۆم که راست ده که م، ﴿ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۞ ﴾، یانی: (أَرْبَعَةُ أَهْمَانِ)، واته: چوار جارن سویند بخوات.

(۵) ﴿إِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾، کہ نہو له راستانه، لهو قسه به دا کہ به رانبر به هاوسره ده کهی، به رانبر به ژنه کهی ده یکت.

(۶) ﴿وَالْحٰقِیْسَةُ اَنْ لَعَنَتْ اللّٰهُ عَلَیْہِ اِنْ كَانَ مِنَ الْکٰذِبِیْنَ﴾، جاری پینجه میش بلّی: نه فرینی خوی له سر بّی، نه گهر له دروکه ران بّی، که ده قهرموئ: ﴿وَالْحٰقِیْسَةُ اَنْ لَعَنَتْ اللّٰهُ﴾، خوئراویشه ته وه: ﴿اَنْ لَعَنَتْ اللّٰه﴾، (اللّٰعِن)، دورخستنه وه دی، به ریسوا کردنه وه، نه وه به نسبت پیاو ده که وه، نجا نه گهر نافرته که وه لّمی نه دایه وه مانای وایه، نهو تومه ته ی پیاو ده که بؤ ژنه کهی کردو، له سهری ده سه پین و دوو چاری سزادان ده بّی، به لّام تایا نهو نافرته به چی سزا کهی له کوّل ده بیته وه، که بریتی به له سهد قه مچی، وه ک پینتر باسماں کرد، که وشه ی (عذاب) ی بؤ به کارهاتوه، ههروه ک چوّن له نایه تی ژماره (۲) دا، له باره ی سهد قه مچی که وه قهرموویه ق: ﴿وَلَشَہْدَ عَذَابِہَا﴾، لیره ش که ده قهرموئ: ﴿وَبِیْرُوْا عَنَّا الْعَذَابَ﴾، نازاری له سر لا ده بات، واته: هه ر نهو سهد قه مچی، وه ک پینتر باسماں کرد؟ وه لّمی نهو پرسیاره له نایه ته کانی دواپی دایه.

(۷) ﴿وَبِیْرُوْا عَنَّا الْعَذَابَ﴾، نازاره که (سزا سهد قه مچی که) له نافرته که لا ده بات، چی لایده بات؟!

(۸) ﴿اَنْ تَشَہْدَ اَرْبَعَ شَہَدٰتٍ بِاللّٰہِ﴾، که (ژنه که) چوار جارن شایه دی به خوا بدات، واته: چوار جار سوئند به خوا بخوات.

(۹) ﴿إِنَّهُ لَمِنَ الْکٰذِبِیْنَ﴾، که نهو میرده ی وی، لهو تومه ته دا که بؤی هه لّبه ستوه، له دروکه رانه.

(۱۰) ﴿وَالْحٰقِیْسَةُ اَنْ غَضِبَ اللّٰهُ عَلَیْہَا اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾، جاری پینجه میش بلّی: توورپی خوا له سر وی بّی، نه گهر نهو (میرده کهی) له راستکویان بّی، شایانی باسه: (وَالْحٰقِیْسَةُ)، نه مه خوئندنه وه (قراءه) ی حه فص و هه ندیک له فورنانه خوئینه کان، به لّام خوئندراویشه ته وه: (وَالْحٰقِیْسَةُ اَنْ غَضِبَ اللّٰهُ عَلَیْہَا)، واته: جاری پینجه میش بلّی: که خوا لّی توورپ بّی...

ههروهها خوینراویشه تهوه: (وَالْغَامِسَةُ أَنْ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا)، واته: پینجه م بلتی: که توپورهیی خوای لهسه ربی، به سنی جۆر، خوینراوتهوه، ئنجا که تافره ته کهش بهو شیوهیه نهو چوار جار ه سویندی خواردو، جاری پینجه میس بهو شیوهیهی گوت و، نهو تۆمه تهی میرده کهی خوئی بهر په رچ دایه وه، مانای وایه تافره ته کهش بهر به لا نابیی و سزا نادریی، ئنجا نهوه سهه ده کیشنی بۆ نهوهی لیک جیابینه وهو، لیک قه دهغه بین به یه کجاری، وهک دوایی باسی ده که بین.

خوای ﷻ له کوتایی دا ده فه رموی:

(۱۲) - ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ﴾، نه که ره له بهر به خششی خواو به زهیی خواش نه بووایه له سهه تپوهو، له بهر نهوه نه بووایه که خوا زۆر تۆبه ده رگری کارزانه.

تیره دا وه لأمی (لؤلوا)، قرتینراوه، (جواب لؤلوا مَحْذُوفٌ لِقَصْدِ تَهْوِيلِ مَضْمُونِهِ)، به مه بهستی نهوه که نیوه رۆکه کهی زۆر به گهوره پیشان بدری، یانی: نه که ره له بهر به خششی خواو به زهیی خوا نه بووایه، له سهه تپوهو، له بهر نهوه نه بووایه که خوا زۆر تۆبه ده رگری کارزانه، ناواو ناوا ده قهوما.

که ده گونجی بگوتری:

﴿لَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ فَدَفَعَ عَنْكُمْ أَدَى بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ، بِمَا شَرَعَ مِنَ الرُّوَاكِجِ، تَتَكَالَبُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَلَوْلَا رَحْمَةُ اللَّهِ بِكُمْ، فَقَدَرْتُ لَكُمْ تَخْفِيفًا مِمَّا شَرَعَ مِنَ الرُّوَاكِجِ فِي حَالَةِ الإِضْطِرَّارِ وَالْعُدْرِ، لَمَا اسْتَطَاعَ أَحَدٌ أَنْ يَسْتَلِكَ عَلَى مَا يَرَى مِنْ مَنَارِ الْعَفْوَةِ، وَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ، لَمَا رَدَّ عَلَى مَنْ تَابَ، فَأَصْلَحَ مَا سَلَبَهُ مِنْهُ مِنَ الْعَدَالَةِ وَقَبُولِ الشَّهَادَةِ﴾^(۱).

ده گونجی وه لأمی (لولا) به مجۆره مه زه نه بکری:

أ- ئەگەر بەخششى خوا لەسەر تىوہ نەبووايە، كە نازارى ھەندىكتانى لە ھەندىكتانى دوورخستۆتەوہ، بەوہى كە خوا ﷻ ھەندى سەلماندەوہى داناون، ئەوہ ھەندىكتان ستەميان لە ھەندىكتان دەكرد.

ب- ھەرەوہا ئەگەر بەزەيى خوا نەبووايە بەرانبەر بە تىوہ، كە ھەندى شتى لەسەر سووك كرددون و، بۆى دابەزاندوون، لەو سزايانەى دابناون، لە حالەتى ناچارى و لە كاتى ھەبوونى پۆزىدا، ئەوہ ھىچ كام لە تىوہ نەيدەتوانى بىدەنگ بى لە بەرانبەر شتىكدا كە دەبىيىت و غىرەتى دەجوولتىنى، (كە برىتە لەوہى زىنا لەگەل ھاوسەرىدا بكرى).

ج- ھەرەوہا ئەگەر لەبەر ئەوہ نەبووايە، كە خوا زۆر تۆبە وەرگرى كارزانە، ئەوانەتان كە دەگەرتنەوہ و چاكسازى دەكەن، ئەو دادگەرى و شاىەدى لى وەرگىرانە لى وەرگرتوونەوہ، بە ھۆى بوختانكردنەكەوہ، بۆى نەدەگىرانەوہ.

دەشگونجى شتى دىكەش تەقدىر بكرى، گزنگ ئەوہىە خوا دەفەرموى: ئەگەر بەخشش و بەزەيى خوا لەسەر تىوہ نەبووايەو، لەبەر ئەوہ نەبووايە كە خوا زۆر تەوہ وەرگرو كاربەجىتە، ماناى واىە تىوہ تووشى زۆر بەلاو گرفت و كىشە دەبوون و، نەتاندەتوانى لىيان دەربازبن.

کورتە باسێک لە بارەى لیعانهوه

ئەم کورتە باسە لە پێنج برێگەدا دەخەینە روو:

۱- پێناسەى لیعان:

(القرطبي) بەمجۆرە پێناسەى لیعان دەکات، کە پێم وایە تەفسیرەکەى بە ناوی (الجامع لإحكام القرآن)، لە رووی حوکم و یاساکانى فورتانەوه، باشترین سەرچاوهیه، زۆر خۆى ماندوو کردوو و وردەکاریى کردوو، دەلتی:

وَكَيْفِيَّةُ اللَّعَانِ أَنْ يَقُولَ الْعَاكِمُ لِلْمُلاَعِنِ: قُلْ أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَرَأَيْتَهَا تَزِي وَرَأَيْتَ فَرْجَ الرَّأْيِ فِي فَرْجِهَا، كَالْمِرْوَدِ فِي الْمَكْحَلَةِ، وَمَا وَطِئْتَهَا بَعْدَ رُؤْيَيْي، يُرَدُّ هَذَا اللَّفْظَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ يَقُولُ فِي الْخَامِسَةِ: عَلَيَّ لَعْنَةُ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ مِنَ الْكَاذِبِينَ، فَإِذَا فَرَغَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَعَانِ، قَامَتِ الْمَرْأَةُ بَعْدَهُ فَحَلَقَتْ بِاللَّهِ أَرْبَعَةَ أَهْمَانٍ، تَقُولُ فِيهَا: أَشْهَدُ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَكَاذِبٌ، أَوْ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ فِيمَا ادَّعَاهُ عَلَيَّ، وَذَكَرَ عَلَيَّ، وَإِنْ كَانَتْ حَامِلًا قَالَتْ: وَإِنْ حَمَلِي هَذَا مِنْهُ، ثُمَّ تَقُولُ فِي الْخَامِسَةِ: وَعَلَيَّ غَضَبُ اللَّهِ إِنْ كَانَ صَادِقًا^(۱).

دەلتی: چۆنیهتیی لیعان بەو شیوهیه: کە بابای دادوهر، قازیی، بە پیاوکه بلی کە دیهوی لیعان بکات لە ژنهکەى: شایهیدی دەدم بە خوا ئەو ژنەم بینى کە زینای دەکردو، ئەندامى تیرینەى زیناکەرەم لە ئەندامى مێنەهەى ئەودا بینى، وهك چۆن کلچێكوك له كلداندا دەبیترى، دواى ئەوهش کە ئەوهم لى بینووه، جیماعم لە گەلدا نەکردۆتەوه، ئەمە چوار جارێان دووبارە دەکاتەوه، جارى پێنجەم دەلتی: نەفرینی خوا لەسەر من بێ، ئەگەر لە درۆکاران بێ،

(۱) (الجامع لإحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۵۸).

كاتىن پياۋەكە لىيۈۋە، ئنجا ئافردەتەكە ئەگەر ويستى تۆمەتكە رەت بىكاتەۋە، ھەلدەستى دۋاي وى، ئەۋىش چۋار سۆندان بە خوا دەخوات، دەلتى: شايدىي دەدەم بە خوا كە ئەۋ پياۋە درۆكەرە، ياخود لە درۆكەرانە لەۋەدا كە ئىدىدعاي كىردو لە دژى من و، لە بارەى منەۋە باسى كىردو، جارى پىنجهمىش دەلتى: توۋرەيى خوا لەسەر من بى، ئەگەر ئەۋ لە راستان بى.

ئەمە پىناسەى لىعان و چۆنىەتى مولاعنە، ياخود لىعان.

۲- چۋار پايەكانى لىعان: (۱)

لىعان چۋار پايەى ھەن:

۱- ئمارەى بىژەكانى:

كە برىتىن لە چۋار شايدىي دان، ھەلبەتە جارى پىنجهمىش ھەر ھەيە، بەلام مەبەست ئەۋەيە ئەۋ بىژانەى دەگوتىن: ئەۋەيە كە چۋار جار شايدىي بدات بە خوا، ئنجا ئەۋ چۋار سۆندە لە جياتى چۋار شايدەكانن، كەسكى كە تۆمەتى داۋىن پىسىي بۆ كەسكى دەكات، دەبى چۋار شايدەدان بىنى، ئنجا ئايا پياۋ چۋار شايدەدان لە كوۋى بىنى؟ ۋەك دۋايى باس دەكەين لە ھۆى ھاتنە خوارەۋەكەيداۋ، پىشتىش باسمان كىردو، بەلام بۆ زياتر روونكىردنەۋەى باسى دەكەين، ماقوۋل نى، پياۋ مولزەم بىكىرى چۋار شايدەدان بىنى بەسەر ژنەكەى خۆيەۋە، پياۋنىك بىنن! شتىكى ئالۆيكىيە، شتىكى ئاۋاقىيىشە، بۆيە ئەۋ چۋار سۆندە لە جياتى ئەۋ چۋار شايدەدن.

۲- پايەى دوۋەمى لىعان، ئەۋەيە كە شۆنەكەى لە مزگەوت بى.

۳- پايەى سىيەمى كاتەكەى دۋاي نوۋىزى عەس بى.

۴- پايەى چۋارەمى خەلكىش كۆ كراپىتەۋە.

هه‌لّه‌ته مه‌رجیش نیه نه‌وانه هه‌موویان زانایان له‌سه‌ریان به‌کده‌نگ بن:

مه‌رج نیه نه‌گه‌ر له مزگه‌وت نه‌بوو نه‌بی، هه‌روه‌ها مه‌رج نیه نه‌گه‌ر له
دوای نوێژی عه‌س نه‌بوو، نه‌بی، به‌لام به‌ته‌نکید ده‌بی چوار بیژه‌کان هه‌بن،
چوار شایه‌دی دانه‌کان و، ده‌بی خه‌لکیش کۆکرا‌بیته‌وه.

(۳) - دهره‌نجامی لیعان: ئایا لیعان چی لیده‌که‌ه‌یته‌وه‌و دهره‌هاو‌یشته‌که‌ی
چی‌ه‌؟

لیعان چوار دهره‌هاو‌یشته‌ی ده‌بن:

(أ) - له‌یه‌ك جیابوونه‌وه‌ی ژن و می‌رده‌که، وه‌ك پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌یه‌كێك له‌هاوه‌لان كه
مولاعه‌نه‌ی له‌گه‌ل هاوسه‌ره‌که‌یدا كرد، فه‌رمووی: (لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا) (أخرجه البخاري:
۵۳۱۲، ومسلم: ۱۴۹۳).

واته: تازه‌تۆ هه‌یچ پێت نیه‌بۆ لای، واته: بۆتۆ هه‌لآل نیه‌و، تاكو نه‌به‌د
لێت قه‌ده‌غه‌بووه.

(ب) - جه‌ماوه‌ری زانایان ده‌لێن: نه‌و ژن و پیاوه‌که‌ پێکه‌وه‌ مولاعه‌نه‌یان کردوه، هه‌رگیز
پێکه‌وه‌ هاوسه‌رگه‌ری ناکه‌نه‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر پیاوه‌که‌ خۆی به‌درۆخسته‌وه، نه‌وه‌پێویسته
سزای بوختانکردنه‌که‌ی لێ‌بدری، که‌هه‌شتا قه‌مچیه، مندا‌له‌که‌ش نه‌گه‌ر گه‌رمیان نه‌و
تافه‌ته‌تۆلدار بوو، مندا‌له‌که‌ش ده‌بیته‌هی پیاوه‌که، به‌لام تافه‌ته‌که‌هه‌ر نابن
بگه‌رپته‌وه‌بۆ لای، چونکه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (الْمَلَاعِنَانِ إِذَا تَفَرَّقَا لَا يَجْتَمِعَانِ أَبَدًا)
(أخرجه الدارقطني: ۱۱۶، البيهقي: ۱۵۱۳۱، والديلمي: ۱۶۱۱۷).

واته: هه‌ردوو لیعان له‌یه‌کدی که‌ره‌که، نه‌گه‌ر لێک جیابوونه‌وه، هه‌رگیز
پێکه‌وه‌ کۆنابنه‌وه، به‌لام به‌نسبه‌ت مندا‌له‌که‌وه، نه‌گه‌ر پیاوه‌که‌ خۆی به‌
درۆخسته‌وه، سزای بوختانکردنی لێ‌ده‌دری، مندا‌له‌که‌ ده‌بی به‌هی نه‌و.

(ج) - منداآله که پال نادریته لای میرده که ی، مه گهر خوی به درو خستیتته وه، نه گهر خوشی به درو خستیتته وه، دهبی سزای بوختانکردنی لب بدری، که هه شتا قه مچییه.

(د) - به لام نه گهر ژنه که وه لامی لیعانه که ی نه دایه وه، نه وه سزای زینای به سه ردا ده چه سپی، وه که پیشتیش باسمان کردوه.

(E) - بة زیاتر زوون بوونه وه ی مه به ست دهبی سه ره نجی هه ر دووک به سه ره اتی، (هلال بن أمية) و، (عمیر العجلانی)، بدری:

تیمه پیشتیر له هوی هاتنه خواره وه ی نه م نایه تانه دا، هیناومانن، بویه تیتستا دووباره ناگه رینیه وه سه ریان، به لام به سه ر هاتی (هلال بن أمية)، دتینن، هه لیه به به شیوه یه کی دیکه.

بو نه وه ی بزاین نه م یاسای لیعانه، که نه ویش جوریکه له سزا، مسولمانانی له چ گرفت و کیشیه کی گه وروه بی رها در باز کردو، چ گرفتکی گه وروه ی بو چاره سه ر کردن؟ با ته ماشای نه م ده قه بکه یین:

إِنَّمَا نَزَّلَتْ: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُنَّ مِائَتًا وَلَا تَقْبَلُوا لَهُنَّ شَهَادَةً أَبَدًا ﴾، قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ: وَهُوَ سَيِّدُ الْأَنْصَارِ: هَكَذَا أَنْزَلَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَلَا تَسْمَعُونَ مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا تَلْمِهُ فَإِنَّهُ رَجُلٌ غَيُورٌ، وَاللَّهِ مَا تَزُوجُ امْرَأَةً قَطُّ إِلَّا بِكُرٍّ، وَمَا طَلَّقَ امْرَأَةً لَه قَطُّ، فَاجْتَرَأَ رَجُلٌ مِنَّا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا، مِنْ شِدَّةِ غَيْرِهِ. فَقَالَ سَعْدُ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّهَا حَقٌّ وَأَنَّهَا مِنَ اللَّهِ، وَلَكِنِّي قَدْ تَعَجَّبْتُ أَيُّ لَوْ وَجَدْتُ لَكَاعًا قَدْ تَقَعَّدَهَا رَجُلٌ، لَمْ يَكُنْ لِي أَنْ أَهْبِجَهُ وَلَا أَحْرُكُهُ حَتَّى آتِي بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ، فَوَاللَّهِ لَا آتِي بِهِمْ حَتَّى يَفْجِي حَاجَتَهُ. قَالَ: لَمَّا لَبِثُوا إِلَّا بَسِيرًا حَتَّى جَاءَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ وَهُوَ أَحَدُ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ تَبِعَ عَلَيْهِمْ، فَجَاءَ مِنْ أَرْضِهِ عِشَاءً، فَوَجَدَ عِنْدَ أَهْلِهِ رَجُلًا، فَرَأَى بِغَيْتِيهِ، وَسَمِعَ بِأَذْنِيهِ، فَلَمَّ يُهَيِّجُهُ حَتَّى أَضْحَجَ، فَقَدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

﴿ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي جِئْتُ أَهْلِي عِشَاءً، فَوَجَدْتُ عِنْدَهَا رَجُلًا قَرَأَيْتُ بِعَيْنِي، وَسَمِعْتُ بِأُذُنِي، فَفَكَّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا جَاءَ بِهِ، وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ.

وَاجْتَمَعَتِ الْأَنْصَارُ فَقَالُوا: قَدْ ابْتُلِينَا بِمَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، الْأَنْ يَضْرِبَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ هَلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ، وَيَبْطِلَ شَهَادَتَهُ فِي النَّاسِ! فَقَالَ هَلَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُرْجَوُ أَنْ يُعْجَلَ اللَّهُ لِي مِنْهَا مَخْرَجًا، فَوَاللَّهِ إِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ أَنْ يَأْمُرَ بِضَرْبِهِ، إِذْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْوَحْيَ فَتَزَلَّتْ: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شَهَادَةٌ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحْدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴾ ﴿٦﴾ وَالْحَنِيصَةُ أَنْ لَعَنَتِ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴾، (أخرجه أحمد: ٢١٣١، تعليق شعيب الأرنؤوط: حسن).

له ربوايهتى ديكه دا هاتوه: (قال سعد بن عبادة: يا رسول الله، إن وجدت مع امرأتي رجلاً أمهلته حتى أتى بأربعة! والله لأضربنه بالسيف غير مصفح عنه، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أتفتنون من غير سعد، لأننا أغبر منه، والله أغبر مني)، (أخرجه أبو داود: ٢٢٥٦٠، والبيهقي في سنن الكبرى: ج ٧، ص ٣٩٥، والطيايبي: ٢٦٦٧، و ابن أبي حاتم في تفسيره: ٢٥٣٣، وأحمد: ٢٧٤١، ٢٧٤٠).

واته: كاتيك نهم نايه ته هاته خوار: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُنَّ مِائَةَ سَلْطَةٍ وَلَا تَقْبَلُوا لَهُنَّ شَهَادَةً أَبَدًا ﴾، سه عدى كورى عوباده كه (سه روڤكى هوڤى خه زره جى پشتيوانه كان بوو)، گوتى: نايانا ناوا دابه زيوه نهى پيغهمبهرى خوا ﷺ؟ (وهك جورتك له دوو دلى بووبى)، پيغهمبهرى خوا ﷺ فهرمووى: كومه لى پشتيوانان! گويتان لى نيه گه وره كه تان چى ده لى؟ (واته: پرسيارىكى سه ير ده كات، هه ليه ته دوايش روون ده بيته وه كه به راستى پى سه ير بوونه كهى سه عد، له جى خويدا بووه)، گوتيان: نهى پيغهمبهرى خوا! ﷺ لومهى مه كه، پياويكى زور به غيره ته، (واته: زور به تهنگ نامووسه وه ده)، سويتند به خوا هيچ كاتيك هاوسه رگيرى له گه ل نافرته تيكدا نه كردوه، كه دواى لى جيا بوته وه، پياويك له تيمه جورته تى كردبى هاوسه رگيرى له گه ل نهو نافرته

ته لاق دراهوی نهودا بکات، له بهر زۆر غهیره هه بوونی، سه عد گوتی: سویند به خوا نهی پیغه مبهری خوا! ﴿۱۳۶﴾ من ده زانم که نهوه هه قهو، له خواوهیه، به لأم به راستی پیم سهیر بوو، نه گهر من نافره تیکی نزم، (یاخود: هیچ و پووچ) ببینم له گه ل پایوتکدا، بۆم نه بئ پایوه که دوور بخه مهوهو، بۆم نه بئ ببجوو لئینم، هه تا ده چم چوار شایه دان دئینم، به خوا چوار شایه ده کان ناهئینم، تاکو نهو له نیشی خوئی ده بیته وه، (قسه که شی راسته)، ده لئ: زۆری پینه چوو، (که مئیک پیچوو)، هیلالی کوری ئومه ییه هات، هیلالی کوری ئومه ییه ش، به کیکه لهو سن که سانهی که تهوبه ی لئ قبول کراوه، (نهوه که له سووره تی (التوبة) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَعَلَىٰ آلِكَافِرِينَ الْكُلْفُ﴾، تهوبه ش قبول کرا لهو ستیانهی که دوا خرابوون، نهوه بوو که په نجا رۆژ پیچوو، نجا پیغه مبهری ﴿قسه ی له گه ل نه ده کردن، مسو لمانان نه باند ه دواندن، دوا ی په نجا شهوو په نجا رۆژه که خوا ی په روه ردگار تهوبه ی له وائیش قبول کرد، ده لئ: له سه ر زهوییه که ی ده هاته وه، ته ماشای کرد پایوتک له لای هاوسه ریه تی، به چاوی خوئی دیتی و به گوئی خوئی، گوئی له قسه یان بوو، نه ویش لییان گه را تاکو رۆژ بۆوه، (نه چوو شهرو هه رای له گه ل نه کرد)، به یانی چوو بۆ لای پیغه مبهری خوا ﴿قسه ی (هه لبه ته زۆریش سروشتیکی نه رمی هه بووه، هیلالی کوری ئومه ییه)، گوتی: من کاتی خهوتنان چوو مه وه بۆ مائئ، پایوتکم له لای ژنه که م بینی، به چاوی خوئم دیتم و، به گوئی خوئشم گویم لیبوو (له ده نگیان که زینای له گه ل ده کرد)، پیغه مبهری ﴿پئی ناخوئش بوو نهو هه وائیه ی بۆ هات و، زۆریش له سه ر دئی قورس بوو، پشتیوانه کان کۆبوونه وهو گوئیان: نهوه ی سه عدی کوری عوباده گوئبووی، نهوه پئی تا قیکر اینه وه، پیغه مبهری خوا ﴿قسه ی ده بئ هه شتا قه مچی له هیلالی کوری ئومه ییه بدات و، شایه دبییه که شی له نئو خه لکیدا به تال بکاته وه، (شایه دی لئ وه رنه گیرئ و به فاسیقیش له قه ل م بدرئ)، هیلالی ش گوتی: به خوا من ئومئیدم وایه که خوا له م به لایه درووئیکم بۆ بکاته وه،

ننجا سوئند به خوا، پیغمبهری خوا ﷺ ده بوست هه شتا فه مچیبه که ی لئیدات، خوا ﷺ وه حیی دابه زانده سه ری، نهو پئنج نایه ته ی ده رباره ی لیعان نارنده خوا: ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَا يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحْدِهِمْ أَرْبَعٌ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَمِيسَةُ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعٌ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَمِيسَةُ أَنْ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ ۴

له ریوایه تیکی دیکه دا هاتوه، (ههر نهو سه رچاوانه ی نامازه مان پیدان، هه ردوو ریوایه ته که بیان هیناون)، ده لئ: کاتیک نه م نایه ته دابه زی، سه عدی کوپی عوباده گوتی: نه ی پیغمبهری خوا! ﷺ نه گهر پیاوئک له گه ل ژنه که مدا بینم، لئی ده گه رتم ده چم چوار شایه دان دئیم؟ به خوا به شمشیره که م لئی دده م، چاو پۆشی لئناکه م، پیغمبهری خواش ﷺ فه رمووی: نایا سه رتان سوورده مئین له غیره تی سه عد؟ من له ویش به غیره ترم، خواش له من به غیره تره.

واته: من لهو زیاتر به تهنگ ناموسه وه م، خوا ی په روه ردگاریش زیاتر به تهنگ ناموس و ئابرووی به نده کانیه وه یه، بۆیه ش خوا نهو سزایانه ی بهو شیوه یه داناون.

ننجا ئیستا با ته ماشای بکه یین:

له راستیدا نهو به سه رهاته، شتیکی زۆر گه وره بووه، که پئیشی سه عد پرسویه تی و، سه عد زۆر له سه ر دلئ فورس بووه و، له عه قلیه وه نه چوو، باشه نه وه بۆ خه لکی دیکه ده بی چوار شایه دان بیئی تاکو ئیسه پاتی بکات فلان ژنی فلانکه س زینای کردوه، یان فلان پیاوه زینای کردوه، به لام پیاو، مئرد بۆ ژنی خو ی چۆن چوار شایه دان دئین، چۆن دلئ، غیره تی، ئابرووی، که رامه تی ریگه ی ده دا، پیاوئک له سه ر ژنه که ی بیئنی ننجا بگه ری چوار پیاوان بیئنی و بلئ: وه رن ته ماشا بکه ن!، زۆر قورسه، ناگونجئ شتی و، هیچ وئرداتیک قبولئ ناکات، بۆیه پئیشی که خوا ی په روه ردگار حوکمه که ی دابه زانده بوو، به نه سه ت غه غیره وه بوو،

به لأم به نسبت پیاوێك كه ژنه كهی تۆمه تبار بكات، نهوه سزایه کی دیکه ی ههیه، خوای پهروه دگار نهو پیتنج نایه ته موباره که ی که نارنده خوار بو چاره سهری نهوه بوو.

0- سئ دهرس له مهسهله ی لیعان دا:

1- قورئان چاره سهری کیشه کانی کۆمه لگای کردوه، ههر کیشه یه که له کاتی خۆیداو به شیوازی خۆی، بو وینه: کیشه ی بوختان کردنی خه لک بو ژنی خه لک، بهو شیویه چاره سهر ده بئ، که بوختان که یان چوار شایه دان بیتی، یان ده بئ هه شتا قه مچی لئ بدری، به لأم پیاوێك بوختان بو ژنی خۆی بکات، داوای لئ ناکرێ شایه دان بیتی، به لکو داوای لئ ده کرێ چوار جار ان سویتند بخوات و، شایه دیی بدات که راست ده کات و، جاری پیتجه میش بئ: نه فرینی خوای لیبی، نه گهر درۆ بکات.

به نسبت نافرته ته که شه وه، یان ده بئ بیدنگ بئ، له به رانه ر نهو شایه دیی دانه ی پیاوه که بیداو، تۆمه ته که له سه ر خۆی ساغ بکاته وه، نهو کاته سزا دهری، سه د قه مچی لئ دهری، یان نه وه تا نه ویش به وه نهو نازاردانه (نهو سه د قه مچییه) ی له کۆل ده بیتته وه، وه که خوا ده فه رموی: ﴿وَبَدْرًا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَافِرِيْنَ ۝۸۰﴾ وَ لَغَيْصَةَ اَنْ غَضَبَ اللّٰهُ عَلَیْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝۸۱﴾، نافرته ته که ش ده بئ چوار جار ان سویتند بخوا، که پیاوه که ی له درۆ که رانه، لهو قسه یه دا که به رانه ر به وی کردوویه تی و، جاری پیتجه میش بئ: تووره یی خوا له سه ر وی بئ، (له سه ر نافرته ته که بئ)، نه گهر پیاوه که ی راست بکات، نهو کاته نافرته ته که ش سزایه که ی له سه ر لاده چئ و، دهره اویشته که ی نهوه ده بئ، که نهو ژن و پیاوه: بو تاکو نه به د له یه که حه رام و قه ده غه ده بئ.

2- هاوه لآن چهنده پابه ند بوون به ئیسلامه وه! به راستی ئینسان سه ری سوهر ده میتی، چهنده خۆیان کۆنترۆل کردوه، چهنده ملکه چ و فه رمانه ر بوون بو فه رمانی خواو پیغه مبه ر ﷺ، چهنده سه روشت و ته بیعه تی خۆیان ملکه چ کردوه بو شه ریعه ت: هیلالی

كۆرى نومهيه كاتيك نهوه ده بىنى، ناچى پياوه كەش و ژنەكەش بكوژى، بەلكو سەبر دەگرى تاكو به يانى، به يانى دەچى بۆ لای پىغەمبەر ﷺ دەلى: شتىكى وام بىنيوه! به راستى نهوه نهوپه پرى ملكه چى بۆ شەرىعت دەگەيه نى، هەلبەتە نهوهى سەعدى كۆرى عوبادەش گوتوويه تى: ئەگەر شتىكى وا بىنىم چوار شايدە دان ناھىتىم، بەلكو به تىزاي شمشىر لى دەدەم! پىغەمبەرىش ﷺ بەرپه رچى ئەداوہ تەوہ، بەلكو فەرموويه تى: سەرتان سوپ دەمىتى له غىرەتى سەعدى؟ من لەویش به غىرەترم، واتە: منىش ئەگەر شتىكى وا بىنىم، هەر وادەكەم، هەر وەك تىستا له ياساكانى بارى كەسىتىشىدا، ئەو حالەتانه ئىنسان له نىزىكى خۆى: له كچى، له خىزانى، له خوشكى، بىنى و خۆى كۆنترۆل نەكاو شتى بكات، نهوه هەتا له ياسا دنيايشدا دايئاوہ، به سوکكەر بۆ سزايەكە.

۳- شەرىعتى خواو زگماك و عەقلى سەلىم دوو رووى دراويكن! نهوهى سەعد گوتوويه تى: بۆم قبوول ناكرى، دوايى خواى پەروەردگارىش هەر وايغەرمووہ، كە پياو مولزەم ناكرى چوار شايدە دان بىنى بۆ سەر ئافرەتەكەى، چوار پياوان بىنى.

كەواتە: نهوهى كە به عەقلى سەلىم، مرۆف بۆى دەچى، و فېترەتى ساغ دەيخوازى، شەرىعتى خواى پەروەردگارىش هەر نهوه دەفەرموى.

خوا به لوتف و كەرەمى خۆى يارمەتى هەموو لايەكمان بدات، كە زياتر له نەئىيه كانى شەرىعت تىبگەين، و زياتر خۆمان مل پىكەچ بكەين بۆ خواو، بۆ حوكمى شەرىعت، بىگومان ئەو شەرىعتەى خوا ﷻ خىرو بەرەكەتە بۆ دنياى مرۆف، و بۆ دوا رۆزى مرۆف، و بۆ تاكەكان، و بۆ خىزانەكان، و بۆ لايەنى كۆمەلایەتى، و لايەنى سياسى، شەرىعت هەمووى خىرو بەرەكەتە، خوا يارمەتيمان بدات زياتر لەو شەرىعتەى خوا تىبگەين، و زياتر پىتوہى پابەند بىن، بۆ نهوهى بەرەكەت و پىزى خوا، هەم له ژيانى دنياماندا زياتر بى، و هەم مايەى سەرفرازى و بەختەوهرى و سەربەرزىشمان بى له رۆزى دوايىدا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى دوووم

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان نایه‌ته‌کانی: (۱۱ - ۲۶)، واته: شازده نایه‌ت ده‌گریته خوئی و، نهو شازده نایه‌ته هه‌موویان له باره‌ی به‌سه‌رهاتی بوختان پی‌کرانی عایشه دایکی پروادارانه‌وه‌ن (خوا لئی پازی بن) و، پوخته‌که‌شی نه‌ویه که نهو بوختانه دروئی‌کی هه‌لبه‌سترای بن بنه‌ما بوو، هه‌ندی‌ک له مسولمانان پتی هه‌لخه‌له‌تان و، سه‌رچاوه‌که‌یشی (عَبْدُ اللَّهِ بْنِ أَبِي اِبْنِ سَلُولٍ) بوو، سه‌روکی مونا‌فیه‌کانی مه‌دینه.

خوای کارزان و میهره‌بانیش له سه‌رووی جهوت ناسمانانه‌وه، پاکیی دایکمان خاتوون عایشه (خوا لئی پازی بن) و (صَفْوَانُ بْنُ الْمَعْطِلِ) راگه‌یاندو، نه‌وانه‌ش که بوختانه‌که‌یان کردو له‌سه‌ریان چه‌سپا، هه‌م سزای دنیایی دران، له‌سه‌ر پای زو‌ریه‌ی زانیان، ژماره‌یه‌کیان و، سزای دواروژیش بو‌ نه‌وانه‌ی سزا نه‌دران، وه‌ک: (عَبْدُ اللَّهِ بْنِ أَبِي اِبْنِ سَلُولٍ)، له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌سه‌ری نه‌چه‌سپا، یان له‌به‌ر هه‌ر هۆ‌کاری‌ک بن، نه‌وانه‌ش سزای قیامه‌ت، سزای روژی دوابی چاوه‌تیانه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا نَحْسَبُهُمْ شَرًّا لَّكُمْ بَلْ هُم خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ آتَمِرٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأَوَّلَتْهَا فِي أَوَّلِيَّتِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكَ فِي مَّا أَفَضْتَهُ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوهُ بِالْحَنَاقِ وَتَقُولُونَ يَا قَهُوْكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَشْكَلَكَ هَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ

تَعُوذُوا لِلْبَيْتِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ رَبِّمَنْ لَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ عَلَيْكُمْ الْآيَاتُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾
 اِنَّ الَّذِيْنَ يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الدِّيْنِ مَا مَنُوْا لَهٗمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
 وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ
 رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾ ﴿٢١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ
 فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ
 اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَلَا يَأْتِلُ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي
 الْقُرْبَى وَالْمَسْكِيْنَ وَالْمُهَاجِرِيْنَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا يُحِبُّوْنَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ
 لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاضِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعُنُوا فِي الدُّنْيَا
 وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَسْعَوْنَ
 ﴿٢٥﴾ يَوْمَ يُؤْفِكُوْنَهُمْ اللَّهُ وَيَنْهَاهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿٢٦﴾ اَلْحَيْثُوْتُ لِلْحَيِيْنِ
 وَالْحَيْثُوْتُ لِلْحَيْثِيْنَ وَالطَّيْبَةُ لِلطَّيْبِيْنَ وَالطَّيْبَةُ لِلطَّيْبِيْنَ اُولَئِكَ مَرَّةً وَرَءَا
 يَقُوْلُوْنَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿٢٧﴾ ﴿٢٨﴾

مانای دهقا و دهقی نایه‌تہکان

(به دلنمایی (بروادارینه!) نه‌وانه‌ی دروؤ بوختانه‌کەیان هه‌لبه‌ست، کۆمه‌لیک بوون له خۆتان، وا مه‌زانن بۆتان خراب بوو، به‌لکو بۆتان باش بوو (نه‌وانه‌ی هه‌لبه‌ست)، هه‌ر کامیکیان پشکی خۆی له (سزای) نه‌و گونا‌هه‌دا هه‌یه‌و، نه‌و که‌سه‌یان که زۆربه‌ی بوختانه‌کە‌ی هه‌لبه‌ست، سزایه‌کی مه‌زنی هه‌یه (له پۆزی دوا‌ییدا) ۱۱) ده‌بووا‌یه هه‌ر که گو‌یستی ده‌بوون، برواداران‌ی پیا‌وو برواداران‌ی نافرته، گومان‌ی باش‌یان به خۆیان بردبا‌یه‌و، گو‌تیا‌یان: نه‌مه دروؤ بوختانیکی تاشکرایه ۱۲) ده‌بووا‌یه بوختانچی‌ه‌کان چوار شا‌یه‌دیان له سه‌ری هه‌تابان، ئنجا مادام نه‌و (چوار) شا‌یه‌دیان نه‌هه‌تان، نه‌وانه له لای خوا دروکارن ۱۳) نه‌گه‌ر به‌خشش و به‌زه‌یی خواش له‌سه‌رتان نه‌بووا‌یه، له دنیا‌و دوا پۆژدا، به هۆی نه‌و دروؤ بوختانه‌وه که به نیوی که‌وتن (تیی‌رژان)، سزایه‌کی مه‌زنتان تووش ده‌بوو ۱۴) کاتی‌ک که به زمانه‌کانتان (ده‌ما‌و ده‌م) له به‌کدیتان وه‌رده‌گه‌رت، به زارتان شه‌تکتان ده‌گوت، که زانیاریتان پتی نه‌بووو، پیتان وابوو شه‌تیکی که‌م و سووکه، به‌لام له لای خوا مه‌زن بوو ۱۵) ده‌بووا‌یه هه‌ر که ده‌تانیست، گو‌تباتان: بو‌مان نیه قسه له‌و باره‌وه بکه‌ین، (خوا‌یه) پاکیی بو‌ تو، نه‌مه بوختانیکی مه‌زنه ۱۶) خوا نامۆزگاریتان ده‌کات که نه‌گه‌ر بروادارن، هه‌رگیز جارتکی دیکه نه‌گه‌رینه‌وه سه‌ر وینه‌ی نه‌و (دروؤ بوختان)ه، ۱۷) خواش نایه‌تەکانی خۆتان بۆ روون ده‌کاته‌وه‌و، خوا زانی کارزانه ۱۸) بیگومان نه‌وانه‌ی چه‌ز ده‌کن، قسه‌و کرده‌وه‌ی دزی‌وو خراب به‌ نیو برواداراندا ته‌شه‌نه بکات (بلا‌وبه‌یته‌وه) له دنیا‌و دوا‌رۆژدا سزایه‌کی به‌ ئه‌شیان هه‌یه‌و، خواش ده‌زانن به‌لام تیه‌و نازانن ۱۹) نه‌گه‌ر به‌خشش و به‌زه‌یی خواش نه‌بووا‌یه له‌سه‌رتان و، له‌به‌ر نه‌وه نه‌بووا‌یه که خوا به‌ په‌رۆشی به‌ به‌زه‌یه‌ (به‌زه‌ویی سزا‌و جه‌زه‌به‌ی نه‌وانه‌ی ده‌دا که

ئەو درۆو بوختانەیان بۆلاوكردهوه) ﴿۲۰﴾ ئەى ئەوانەى بروتان هېتاوه! شوئىنى
 هەنگاوه كانى شەيتان مەكەون، هەر كەستىكىش دواى هەنگاوه كانى شەيتان
 بكەوى، گومراو سەرگەردان دەبى، چونكە ئەو بەس فەرمان بە قسەو كرده وهى
 دزىوو خراپ دەكات و، ئەگەر بە هۆى بەخشش و بەزەيى خواووش نەبووايه
 لەسەرتان، هەرگىز هېچ كامتان پاك و چاك نەدەبوون، بەلام خوا هەر كەسى
 بوئى، پاك و چاكى دەكات و، خوا بېسەرى زانايە ﴿۲۱﴾ با ئەوانەشتان كە خواوئى
 چاكە و فراوانىين (لە ساماندا) سوئند نەخۆن كە واز بئىنن لە پئيدان و هاوكارىي
 خزمان و نەداران و كوچكەرانى پئى خوا، با بىوورن و چاوپۆشىي بكەن (لەوانەى
 خراپەيان بەرانبەر كرددوون)، ئايا پئتان خۆش نيه خوا لئتان بىوورئى، خواش
 لئبوردەى بەزەييه؟! ﴿۲۲﴾ مسوگەر ئەوانەى بوختان بە ئافرەتانى پاكى بئ تاگا
 (لە گوناھ) و بپوادار دەكەن، لە دىناو دوا پوژدا نەفرىنيان لئكراوه، سزايەكى
 مەزنىان هەيه ﴿۲۳﴾ (ئەو سزا مەزنە) لە پوژئك دا دەبئ كە زمانيان و دەستيان و
 لاقىان شايبەدىيان لەسەر دەدەن بۆ ئەوهى دەيانكرد ﴿۲۴﴾ لەو پوژەدا خوا سزاي
 هەق و، پىر بە پئستيان دەدات و، دەزانن كە تەنيا خوا هەقى پوون و ئاشكرايه
 ﴿۲۵﴾ ئافرەتانى پيس شايستەى پياوانى پيسن و، پياوانى پيس شايستەى ئافرەتانى
 پيسن و، ئافرەتانى پاك و چاك شايستەى پياوانى پاك و چاك و، پياوانى پاك و
 چاكىش شايستەى ئافرەتانى پاك و چاك، ئەوانە (كە بوختانيان پئكرا) دوورن
 لەوهى (بوختانكەران دەبئىن) لئبوردنىكى تايبەت و باشتىن بژىويان هەيه ﴿۲۶﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(بِالْإِنْفِكِ): (الْإِنْفِكُ: الْكَذِبُ، وَالْإِنْفِكُ كُلُّ مَضْرُوبٍ عَنِ وَجْهِهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ، وَمِنْهُ قِيلَ لِلرِّيحِ الْعَادِلَةِ عَنِ الْمَهَابِ: مُؤْتَفِكَةً)، (إِنْفِكٌ) به مانای درۆ دئی و، به مانای هه ر قسه بهك دئی كه له رووه هه فه كه به وه كه ده بووايه له سه رى بئى، لابدرئى بو روويكى ناهه ق، هه ر له و رووه شه وه نه و بايانه ی كه له شوئى ناسايى خو يانه وه هه لناكهن، بييان ده گوتري: (مُؤْتَفِكَةً)، واته: بايه لادراوه كان.

(عُصْبَةٌ): (الْعُصْبَةُ: جَمَاعَةٌ مُتَعَصِبَةٌ مُتَعَاَصِدَةٌ، مُجْتَمِعَةٌ الْكَلَامِ مُتَعَاَصِدَةٌ)، (عُصْبَةٌ) كۆمه له خه لكين كه بو بهك ده مارگير بن و، پشتى به كدى بگرن و، قسه يان بهك بئى و پتكه وه هاوكار بن.

(كِبْرَةٌ): (الْكِبْرُ وَالْكِبْرُ: أَكْبَدُ الشَّيْءِ وَمُعْظَمُهُ، وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ كِبْرٌ) و (كِبْرٌ) و (كِبْرٌ)، يانى: زۆر بهى شتیک و لای سه ختیی و گه وره یی نه و شته، واته: نه وه ی كه به شى زۆرى بوختانه كه ی ته به نینی كردو بلاوى كرده وه.

(أَفْضَرُّ فِيهِ): واته: تييرزان، (الْإِفَاضَةُ فِي الْقَوْلِ مُسْتَعَارٌ مِنْ إِفَاضَةِ الْمَاءِ فِي الْإِنَاءِ، أَي: كَثْرَتِهِ فِيهِ فَالْمَعْنَى: مَا أَكْثَرْتُمْ الْقَوْلَ فِيهِ، وَالتَّعَدُّتُ فِيهِ بَيْنَكُمْ)، (إِفَاضَةٌ) له قسه دا خوازراوه ته وه له رژانى ناو له ده فرئىك، ده فرئىك كه زۆرى ناو تيبكري، له قه راعه كانيه وه ده رژئى، واته: زۆرى ناوه كه، كه واته: (أَفْضَرُّ فِيهِ)، واته: زۆرتان قسه ليكردو، زۆر له باره به وه دوان، به ناهه قيش.

(بُهْتَانٌ): (الْبُهْتَانُ: الْغَبْرُ الْكَذِبُ الَّذِي يَبْهَتُ السَّمِيعَ، لِأَنَّهُ لَا شُبْهَةَ فِي كَذِبِهِ)، (بُهْتَانٌ) نه وه هه واله دۆريه به، كه بيسه ره كه ی سه رسام ده كات، له بهر نه وه ی هه چ گومان نيه له درۆ بوونيدا.

(هَيَاتَا): (الهِئَةُ: مُشْتَقٌّ مِنَ الْهَوَانِ، هَانَ عَلَى فُلَانٍ كَذَا: لَمْ يَعْذُ أَمْرًا مِهْمًا، وَالْمَعْنَى سَيِّئًا مَهِيئًا)، (هَيْنَ) له (الهِوَانُ) دوه وهه گيراهه، ده گوتري: (هَانَ عَلَى فُلَانٍ كَذَا)، واته: فَلَانِكْهَسْ فَلَانَ شْتَهِي لَه لَا (هَيْئُ)، بووه، واته: گه ره بيه لايه وهه شتيكي گرنك نه بووين، بِي بابه خ بوو بِي، كه واته: ﴿وَتَحْسَبُونَهُ هَيئًا﴾، يانی: (سَيِّئًا مَهِيئًا)، پيتان وابوو شتيكي كه م و سووك و گچكه بيه نهو بوختانه!

(يَسِيحُ الْفَجْحَةَ): يانی: فاحيشه بلاوبيتته وهه، له نه صلدا يانی: هه والي فاحيشه و شتي ناشيرين بلاوبيتته وهه، هه واله كه ي بلاوبيتته وهه، واته: (الشُّيُوعُ مِنْ صِفَاتِ الْأَخْبَارِ وَالْأَحَادِيثِ كَالْفُشُوءِ، وَهُوَ اسْتِهْزَاءُ التَّحَدُّثِ بِهَا، أَي: يَسِيحُ خَبْرَهَا)، (شُيُوعٌ) له سيفه تي هه والان و قسانه، وهك (فُشُوءٌ)، (فُشُوءٌ)، يانی: بلاوبوننه وهه، ﴿إِذْ نَفَثَتْ فِيهِ غَمِّمُ الْقَوْمِ﴾، الأنبياء، يان: (فَقَسَتِ النَّازِ فِي الْهَشِيمِ)، ناكه كه تيبدا بلاوبووه، كه برتبه له بابووني قسه كردن له و باره وهه، واته: هه واله كه ي بلاوبيتته وهه.

(الْفَجْحَةُ): (الْفَاحِشَةُ: الْبِغْيَةُ الْبَالِغَةُ حَدًّا عَظِيمًا فِي الشَّنَاعَةِ، وَالْفَحْشَاءُ: كُلُّ فِعْلٍ أَوْ قَوْلٍ قَبِيحٍ، (فَاحِشَةٌ) هه ره كرده وهه كه له نافولاييدا گه بيبته نه وهه پري، وشه ي (فَحْشَاءٌ) يش هه ره قسه و كرده وهه كي نافولاو خرابه.

(حُطْرَتٍ): كوي (حُطْوَةٌ) بيه، (حُطْوَةٌ): هه نكاو، (الْحُطْوَةُ: إِسْمٌ لِنَقْلِ الْمَاشِي إِحْدَى قَدَمَيْهِ الَّتِي كَانَتْ مُتَأَخَّرَةً عَنِ الْقَدَمِ الْأُخْرَى، وَجَعَلَهَا مُتَقَدِّمَةً عَلَيْهِ، (حُطْوَةٌ) برتبه له وهه ي باباي كه ده روا، باباي پيرو، بيه كيك له بيبه كاني هه لييني كه له دوايه بووه، بيخاته پيش پيبه كه ي ديكه ي كه له پيشه وهه بووه، واته: بِي هه ليينان و رويشتن.

(أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ): يانی: خاوهن چا كه و خاوهن فراوانيسي له مال و ساماندا، (الْفَضْلُ: الزِّيَادَةُ فِي الْخَيْرِ وَالْكَمَالِ الدِّينِيِّ)، (فَضْلٌ) زنده بيه له چا كه له ته و اويي دينداريدا، به لام (سَعَةٍ)، يانی: ده وهه مه نديي و سامانداري و ده ستر و ويشتويي.

(وَيَتَّبِعُهُمُ الْغَىُّ): يانی: (جَزَاءَهُمْ الْحَقُّ)، سزاي پر به پيست، (حَقٌّ) يانی: شتي چه سپاوو دادگه رانه.

هوی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

هوی هاتنه خواره وهی نهم ده (۱۰) نایه ته که خوا ده فرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا
بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا نَحْسَبُهُمْ شُرَكَاءَ لَكُمْ بَلْ هُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ
الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۱﴾ أُولَآئِكَ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ
بِأَنْفُسِهِمْ خَبَرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿۱۲﴾ أُولَآئِكَ جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شَهَادَةٍ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا
بِالشَّهَادَةِ فَأُولَآئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿۱۳﴾ وَلَوْلا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ لَسَكَرْتُمْ فِي مَا أَفْسَفْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۴﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ
مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿۱۵﴾ وَلَوْلا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا
يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿۱۶﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۷﴾ وَرِسَالَتُ اللَّهِ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۱۸﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ
تَشِيعَ الْفِتْنَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ ﴿۱۹﴾ وَلَوْلا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿۲۰﴾

نه وه له زاری دایکمان عایشه وه (خوا لیس پازی بی)، ده تن: نه وه ده (۱۰)
نایه ته له باره ی بوختان پیکرانی منه وه هاتنه خوار.

به لأم نه گهر سه رنجی کوی نایه ته کان بده ی، له راستییدا (۱۱ - ۲۶)، یانی: هه
شازده نایه ته که، هه موویان په یوه ستن به جوریک له جوره کان، به و رووداوه وه.

ههروهها له باره‌ی هوی هاتنه خواری نایه‌تی (۲۲)ش، که دهه فرموی: ﴿وَلَا يَأْتِلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكَ وَالسَّعَةَ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۱)

تیمه نهو دهه دینین، که کوی ههردوو ږیوایه‌ته‌که‌ی بوخاری و موسلمی تیکه‌ل کردوون.

نهو به‌سه‌ر هاته دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، خوئی ده‌یکتیرته‌وه، چونکه ږووداوه‌که له خوئی ږوویداوه، خوئی له هه‌موو که‌س باشتر ده‌زانئ، چی بووهو چوون بووهو ورده‌کاریه‌کانی چین؟ تیمه سه‌ره‌تا قسه‌کانی نهو و ده‌قه‌عه‌ږه‌بیبه‌که‌ی دینین، دواپی ریک وه‌ریده‌گتیرینه سه‌ر زمانی کوردی، پاشان چه‌ند هه‌لوه‌سته‌یه‌کیش له به‌رده‌م گتیرانه‌وه‌که‌ی خاتوو عایشه‌ی دایکماندا (خوا لئی رازی بی)، ده‌که‌ین و، چه‌ند شتیکی لی هه‌لده‌هتینجین:

﴿أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا، أَفْرَعَ بَيْنَ يَسَائِهِ، فَأَيْتَهُنَّ حَرَجَ سَهْمَهَا حَرَجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَأَفْرَعَ بَيْنَنَا فِي عَزْوَةِ غَزَاهَا، فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِي، فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَذَلِكَ بَعْدَمَا أَنْزَلَ الْحِجَابَ، فَأَنَا أَحْمَلُ فِي هَوْدَجِي، وَأَنْزَلَ فِيهِ مَسِيرًا، حَتَّى إِذَا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَزْوِهِ، وَقَفَلْ، وَدَتُونَا مِنَ الْمَدِينَةِ، أَدْنَى لَيْلَةَ بِالرَّحِيلِ، فَفُكِّتْ حِينَ آدَتُوا بِالرَّحِيلِ، فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا فَكِّيتُ مِنْ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ، فَلَمَسْتُ صَدْرِي، فَإِذَا عَقْدِي مِنْ جَزَعِ ظَفَارٍ قَدْ انْقَطَعَ، فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عَقْدِي، فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ، وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِي، فَحَمَلُوا هَوْدَجِي، فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ، وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ، قَالَتْ: وَكَانَتِ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ حِفَافًا، لَمْ

(۱) صحیح البخاری: (۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵

يُهَلَبْنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ، إِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلُقَةَ مِنَ الطَّعَامِ، فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ ثِقَلِ
 الْهُودَجِ حِينَ رَحَلُوهُ وَرَفَعُوهُ، وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ، فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا،
 وَوَجَدْتُ عَقْدِي بَعْدَمَا اسْتَمَرَ الْجَيْشُ، فَبِحُثِّ مَنَارِلِهِمْ وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلَا مُجِيبٌ،
 فَتَيَمَّمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ فِيهِ، وَظَنَنْتُ أَنَّ الْقَوْمَ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ، فَبَيْنَا أَنَا
 جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِي غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ، وَكَانَ صَفْوَانَ بْنُ الْمُعْطَلِ السُّلَمِيِّ ثُمَّ الذُّكْوَانِي،
 فَذَعْرُسٌ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَادَّلَجَ، فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ، فَأَتَانِي
 فَعَرَّفَنِي حِينَ رَأَيْتِي، وَقَدْ كَانَ يَرَانِي قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ الْحِجَابَ عَلَيَّ، فَاسْتَيْقِظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ
 حِينَ عَرَّفَنِي، فَخَمَرْتُ وَجْهِي بِجِلْبَابِي، وَوَاللَّهِ مَا يَكْلُمُنِي كَلِمَةً وَلَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً
 غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ، حَتَّى أَتَانَا رَاحِلَتُهُ، فَوَطِئَ عَلَى يَدَيْهَا فَرَكِبَتْهَا، فَاَنْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ،
 حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ، بَعْدَمَا نَزَلُوا مُوْغِرِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيْرَةِ، فَهَلَكَ مِنْ هَلَاكِ فِي سَائِي،
 وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، فَقَدِمْنَا الْمَدِيْنَةَ فَاسْتَكْتَيْتُ، حِينَ
 قَدِمْنَا الْمَدِيْنَةَ سَهْرًا، وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ فِي قَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ، وَلَا أُشْعِرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ،
 وَهُوَ يَرِيْبُنِي فِي وَجْعِي أَنِّي لَا أَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الطُّفْتَ، الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ
 حِينَ أَشْتَكِي، إِنَّمَا يَدْخُلُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَيُسَلِّمُ، ثُمَّ يَقُولُ: «كَيْفَ بَيْتِكُمْ؟» فَذَكَ
 يَرِيْبُنِي، وَلَا أُشْعِرُ بِالشَّرِّ، حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَمَا نَقَهْتُ وَخَرَجْتُ مَعِي أُمُّ مِسْطَحٍ قَبْلَ
 الْمَنَاصِعِ، وَهُوَ مُتَبَرِّزْنَا، وَلَا تَخْرُجُ إِلَّا لِيَلَأَ إِلَى لَيْلٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَتَّخِذَ الْكُفْفَ قَرِيْبًا
 مِنْ بَيْتِنَا، وَأَمَرْنَا أُمَّرَ الْعَرَبِ الْأَوَّلِ فِي النَّزْرِ، وَكُنَّا تَتَّأْدَى بِالْكَفِّفِ أَنْ تَتَّخِذَهَا عِنْدَ
 بَيْتِنَا، فَاَنْطَلَقْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ، وَهِيَ بِنْتُ أَبِي رُهْمٍ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ،
 وَأُمُّهَا ابْنَةُ صَخْرَ بْنِ عَامِرٍ، خَالَهَ أَبِي بَكْرٍ الصُّدَيْقِ، وَابْنُهَا مِسْطَحٌ بْنُ أَثَانَةَ بْنِ عُبَادِ
 بْنِ الْمُطَّلِبِ، فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَبِنْتُ أَبِي رُهْمٍ قَبْلَ بَيْتِي، حِينَ فَرَعْنَا مِنْ سَائِنَا، فَعَثَرْتُ أُمُّ
 مِسْطَحٍ فِي مِرْطَلِهَا، فَقَالَتْ: تَيْعَسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَهَا: بَيْتَسَ مَا قُلْتِ، أَنْتُسَيْنِ رَجُلًا قَدْ
 شَهِدَ بَدْرًا، قَالَتْ: أَيُّ هُنْتَاةِ أَوْ لَمْ تَسْمَعِي مَا قَالَ؟ قُلْتُ: وَمَاذَا قَالَ؟ قَالَتْ: فَأَخْبَرْتَنِي
 بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ، فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِي، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ

اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ لِمُ قَالَ: «كَيْفَ بَيْتِكُمْ؟» قُلْتُ: أَتَأَذُنُ لِي أَنْ آتِيَ أَبَوَيْ؟ قَالَتْ: وَأَنَا حِينْتِيذِ أُرِيدُ أَنْ أَتَيْتَنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا، فَأَذِنُ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَجِئْتُ أَبَوَيْ، فَقُلْتُ لِأُمِّي: يَا أُمَّتَاهُ مَا يَتَّعِدُ النَّاسُ؟ فَقَالَتْ: يَا بَيْتُهُ هُوَ يَ عَلَيْكَ فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ قَطُ وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا، وَلَهَا ضَرَائِرُ، إِلَّا كَثُرْنَ عَلَيْهَا، قَالَتْ قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَوَقَدْ تَعَدَّتْ النَّاسُ بِهَذَا؟ قَالَتْ: فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ أَبِي، وَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلَبْتُ الْوُحْيَ، يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ، قَالَتْ قَالَمًا أُسَامَةُ بْنَ زَيْدٍ، فَأَشَارَ عَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِهِ، وَبِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ لَهُمْ مِنَ الْوُدِّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمْ أَهْلُكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا، وَأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءَ سِوَاهَا كَثِيرٌ، وَإِنْ تَسَأَلَ الْجَارِيَةَ تَضَدَّفُكَ، قَالَتْ: فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ: «أَيُّ بَرِيرَةَ هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيْبُكَ مِنْ عَائِشَةَ؟» قَالَتْ لَهُ بَرِيرَةَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ رَأَيْتِ عَلَيْهَا امْرَأَةً قَطُ أَغْمِضُهُ عَلَيْهَا، أَكْثَرَ مِنْ أَنْتَهَا جَارِيَةَ حَدِيثَةَ السُّنَى، تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا، فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ، قَالَتْ: فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ الْمُنْبِرِ، فَاسْتَعَدَّرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْإِنِ سَلُولَ، قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلِيُّ الْمُنْبِرِ: «يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَغْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَ أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِي» فَجَاءَ سَعْدُ بْنُ مَعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ: أَنَا أَغْذِرُكَ مِنْهُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْأَوْسِ ضَرَبْنَا عُنُقَهُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا الْخَزْرَجِ أَمَرْنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ، قَالَتْ: فَجَاءَ سَعْدُ بْنُ عَبَادَةَ وَهُوَ سَيْدُ الْخَزْرَجِ، وَكَانَ رَجُلًا صَالِحًا، وَلَكِنْ اجْتَهَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ، فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ مَعَاذٍ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَا تَقْتُلُهُ، وَلَا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ، فَجَاءَ أُسَيْدُ بْنُ حَضْرٍ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ سَعْدِ بْنِ مَعَاذٍ، فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عَبَادَةَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَتَقْتُلَنَّهُ، فَإِنَّكَ مُتَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُتَافِقِينَ، فَتَارَ الْعَبَّانِ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتُلُوا وَرَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَأَنبَأَ عَلِيَّ الْمُنْبِرِ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا وَسَكَتَ، قَالَتْ: وَبَكَيْتُ

يَوْمِي ذَلِكَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَجِدُ بِنَوْمٍ، ثُمَّ بَكَيتُ لَيْلَتِي الْمُفْجِئَةَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَجِدُ بِنَوْمٍ، وَأَبْوَابُ يَظَنَانِ أَنَّ الْبُكَاءَ قَالِقٌ كَيْدِي، فَبَيِّنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَنبِيٌّ اسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي، قَالَتْ: فَبَيِّنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ، دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَسَلَّمَ، ثُمَّ جَلَسَ، قَالَتْ: وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قَبِلَ لِي مَا قَبِلَ، وَقَدْ بَيْتٌ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي بِخَيْرٍ، قَالَتْ: فَتَشْهَدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ جَلَسَ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكَ كَذَا وَكَذَا، فَإِنْ كُنْتَ بَرِيئَةً، فَسَيَرِّثُكَ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتَ أَلَمَمْتَ بِذَنْبٍ، فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبٍ، ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ» قَالَتْ: فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَالَتَهُ، قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أَحْسُ مِنْهُ قَطْرَةً، فَقُلْتُ لِأَبِي: أَجِبْ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فِيمَا قَالَ، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ لِأُمِّي: أَجِيبِي عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ: وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السَّنَنِ لَا أَفْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ، إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّكُمْ قَدْ سَمِعْتُمْ بِهَذَا حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي نَفُوسِكُمْ وَصَدَقْتُمْ بِهِ، فَإِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ، وَاللَّهِ يَظُنُّ أَنَّ بَرِيئَةً، لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ، وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ، وَاللَّهِ يَظُنُّ أَنَّ بَرِيئَةً، لَتُصَدِّقُونَنِي وَإِنِّي، وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلكُمْ مَقَالًا إِلَّا كَمَا قَالَ أَبُو يُوسُفَ: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ ١٨، فَيُوسُفَ، قَالَتْ: ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاصْطَبَعْتُ عَلَى فِرَاشِي، قَالَتْ: وَأَنَا، وَاللَّهِ حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنَّ بَرِيئَةً وَأَنَّ اللَّهَ مُبْرِيءِي بِعَرَاتِي، وَلَكِنْ، وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ يُنَزَّلُ فِي شَأْنِي وَخَيْرٌ يُثَلَّى، وَلَشَأْنِي كَانَ أَحْقَرَ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي بِأَمْرٍ يُثَلَّى، وَلَكِنِّي كُنْتُ أُرْجُو أَنَّ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبْرِئُنِي اللَّهَ بِهَا، قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَجْلِسَهُ، وَلَا خَرَجَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ أَحَدٌ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرْخَاءِ عِنْدَ الْوَحْيِ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ، فِي الْيَوْمِ الشَّابِ، مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ، قَالَتْ: فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهُوَ يَضْحَكُ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ: «أَبْشِرِي يَا عَائِشَةُ أَمَا اللَّهُ فَقَدْ بَرَّكَ» فَقَالَتْ لِي

أُمِّي فُؤِمِي إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ، هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ بَرَاقَتِي، قَالَتْ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكَ﴾، مِنْكُمْ عَشْرَ آيَاتٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ بَرَاقَتِي، قَالَتْ: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقِيرِهِ: وَاللَّهِ لَا أَنْفِقُ عَلَيْهِ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَا يَأْتِيَنَّ أَوْلِيَاءَ الْفَضْلِ مِثْكَ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالسَّنَكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٠﴾، (قَالَ جَبَّانُ بْنُ مُوسَى: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: هَذِهِ أَرْجَى آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ)، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ إِنِّي لِأَجُوبُ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: لَا أَنْزَعُهَا مِنْهُ أَبَدًا، قَالَتْ عَائِشَةُ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَأَلَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ أَمْرِي «مَا عَلِمْتِ؟ أَوْ مَا رَأَيْتِ؟» فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْمِي سَمْعِي وَتَصْرِي، وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ، فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ، وَطَفِقَتْ أُخْطَهَا حَمَتُهُ بِنْتُ جَحْشٍ تُحَارِبُ لَهَا، فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ (قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَهَذَا مَا انْتَهَى إِلَيْنَا مِنْ أَمْرِ هَؤُلَاءِ الرُّهْطِ وَقَالَ فِي حَدِيثٍ يُؤْتَس: اخْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ).

واته: له عائشہی ہاوسہری پیغمبرہود ﷺ گپردراودتہود، گوتوویہتی: پیغمبرہری خوا ﷺ کاتیک ددیویست به سہ فہر دہریجی، قورعی له تیوان ہاوسہرہکانیدا، دہکرد، ہہر کامیان قورعی بو دہرچووباہ، پیغمبرہری خوا ﷺ لهگہل خوئی دہیرد بو نہو سہ فہرہ، عائشہ (خوا لئی رازی بن) دہلئی: له یہ کینک له جہنگہکاندا، کہ پتی ہہلسا، قورعی له تیوانماندا کیشا، (پشکی له تیواندا کردین)، پشکی من دہرچوو، (نہو جہنگہ جہنگی (بنی مطلق)، بوود له سالی پینجہمی کوچییدا بوود، وک له سیردی تینو ہیشام و سہرچاودکانی دیکہدا ہاتوہ)، لهگہل پیغمبرہری خوا ﷺ دہرچووم، نہویش دواي نہوہ بوو کہ نایہتی پہردہ دابہزیبوو، [نہوہ کہ خیرانہکانی پیغمبر ﷺ دہبت له پشت پہردہوہ خہلک بیاندوتی، (ججَاب) به مانای پہردہ دی، نہک وک زورہی

مسولمانان وا ده زانن (جَبَابُ)، نهو پۆشاکه یه که نافرته ده پپۆشن، منیش له که ژاوه دا هه لده گیرام، [هۆدج بریتی بووه له ژووریک، به کوردیی «که ژاوه ی پپۆ ده لێن»، که له چه رمی حوشر دروست کراوه و نافرته له وندا بووه، بۆ نه وه ی له وندا پۆشته و په رداخ بئ و، ئیسراحه ت ده کات،] رپۆشتین هه تا کاتیک که پتغه مبه ری خوا ﷻ له و جه نکه ی ته واو بووو، گه رایه وه، تيمه ش له مه دینه وه نيزیک که وتین، له گه رانه وه ماندا، شه وئیکیان پتغه مبه ر ﷻ (له و شوئینه ی بارگه یان خسته و)، جاریدا ده رپۆین، (ده رپۆین به ره و شاری مه دینه)، کاتیک جار یاندا بۆ رپۆشتن، من هه ئسام رپۆشتم هه تا له سنووری سوپایه که چومه ده ر، (ده بی به ته ئن بووین)، کاتیک کاری خۆم ته واو کرد، (مه به سستی تارته گرتنه)، هاتم تا کو چومه وه لای باره که م، چومه وه نه و شوئینه ی که و لآخه که ی لیه، ده ستم برد بۆ سینم، گۆبه رۆکیک، ملوانکه یه ک که له (جَزَع) (ظَقَار) بوو، [ده بی جوړه به ردیک، تیسقانیگ شتیکی به نرخ بووین]، ته ماشام کرد پچراوه، (له ملمدا نه ماوه)، گه رانه وه، له و ملوانکه یه م گه رام، داواکردن و لئ گه رانی نه و ملوانکه یه منی دواخست، کۆمه له که ش که که ژاوه که ی میان هه موو جارێ بار ده کرد، که ژاوه که ی میان له سه ر حوشره که م بار کردوه، پێیان وابوو هه ر له نیو که ژاوه که م دام، [که ژاوه که که نافرته ی چۆته نیو په رده یه کی هه بووه، دایداوه ته وه، نه یانزانیوه، که ژاوه ش هه ر تۆزێ قورس بووه، نه یانزانیوه که خاتوو عانیسه ی تیدانیه]، نه و کاته ش نافرته ان جه سته یان سووک بوو، گۆشتیان هه لته گرتبوو، خواردنیکی که میان ده خوارد، بۆیه نه و کۆمه له پیاوه که که ژاوه که ی میان هه لگرتبوو، پێیان سه یر نه بووه، که به رزیان کردۆته وه، سووک بوو، منیش نه و کاته که چیک بووم ته مه نم که م بوو، نیدی حوشره که یان هه ئساندوه و رپۆشتوون، منیش دوا ی نه وه ی که سوپایه که رپۆشتبوو، ننجا ملوانکه که ی خۆم دۆزیه وه، هاته وه بۆ مه نزلگا کانیان، نه که سی لیبوو بانگ بکات و، نه که سی لیبوو وه لآم داته وه، (که سی لئ نه ما بوو)، منیش چومه وه نه و شوئینه ی که پتشته

لیتی بووم، چونکه پیم و ابوو، کاتیک هه ده بی بزنان منیان له گه ل نیم و، بگه رینه وه بو لام، کاتیک دانیشتبووم له شوینه که ی خوّم، خهوم به سه ردا زال بوو، خهوتم، (صَفْوَانٌ بِنُّ الْمُعْطَلِ السَّلْمِيُّ الدُّكُولِيُّ) یش، شه وگاری کردبووه له پشتی سوپایه که، [واته: نه وه له دووری سوپا شه وگاری کردوته وه، بیگومان پیغهمه ر ﷺ دایناوه، به شوینی سوپا که دا بی، نه وه که سیکیان لی به جی مایی]، گه یشته لای شوینه که ی من، ته ماشای کرد: تارمایی مروّقیکی نوستووی دی، هات بو لام و، کاتیک منی بینی، ناسیمی، چونکه به ره له وه ی په رده پو ش بکریین (بخرینه پشتی په رده وه)، منی ده بینی، بو به ناسیمی، منیش بیدار بوومه وه، به وه که ده یگوت: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، کاتیک که منی ناسی، نه وه وشه یه ی گوت، منیش دهم و چاوی خوّم به جیلابه که م دا پو ش، سویند به خوا، به که وشه ی دیکه ی له گه ل من نه گوت و، منیش به که وشه م لی نه بیست، جگه له نیستیر جماعه که ی، [گوتنی: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، که نه وه له کاتی موصییه ت و به لادا ده گوتری]، دواپی هات حو شتره که ی خو ی یه خ کردو، پی تی له سه ر دوو ده سه کانی دانا، (بو نه وه ی حو شتره که یه خ بی، نزم بی)، منیش سواری حو شتره که بووم، ته ویش له پی شه وه ریشمه ی حو شتره که ی گرت و پیش که وت و، منیش سواری حو شتره که ی بووم، هه تا گه یشتینه لای سوپایه که، دوا ی نه وه ی نه وان گه یشتبوونه نیو چر قه ی گه رمای نیو ه پو، نیدی نه وه ی له باره ی منه وه فه وتا، فه وتا، [واته: نه وه ی که در وو بوختانی کرد، کردی و، نه وه ی که بوختانه که ی ته به نیسی کرد به پله ی به که م (عَبْدُ اللَّهِ بِنُّ أَبِي ابْنِ سَلُولٍ)، بوو]، هاتینه مه دینه، کاتی هاتینه مه دینه، من بو ماوه ی مانگی که نه خو ش بووم، خه لکیش له باره ی نه وه قسه یه وه که بوختانچیه کان کردبوویان، ده رزانه نیوی، به لام من هه ستم به هیچ له وه نه ده کرد، به لام نه وه ی که منی ده خسته گومانه وه، نه وه بوو که له نازارو نه خو شیه که مدا، نه وه لوتف و میهره بانیه ی پیشتر له پیغهمه ری خوام ﷺ ده بینی، کاتیک که نه خو ش ده بووم، نه وه م لی

نه ده بینی، به لکو پیغمبهری خوا ﷺ ده هات، سلاوی لی ده کردم و ده یفه رموو؛
 نه و که سه تان چونه (كَيْفًا تَيْكُم؟)، دواپی ده پویشت، نا نه وه توژی منی
 خستوو ده نیتو دوو دلی، به لام ههستم به هیج خرابه به که نه ده کرد، [ههستم
 به وه نه ده کرد که نه بوختانه، له نیتو خه لکیدا قسه و باسی له باره وه ده کری]،
 ههتا دواپی نه وهی هه لسامه وه له نه خوشیبه که م و چاک بوومه وه، شه و تک
 چووینه ده ره له گه ل دایکی میسته ح، به ره وه نه شوینه ی که بو تاره ت کرتن
 بوی ده چووین و، نیمه ته نیا شه وانه ده رده چووین وه که نافرده تان، نه ویش بهر
 له وهی له نیزی که ماله کاماندا ناوده ست دروست بکه ین، نیمه هه روه که عه ربه ی
 سه رتا، هه روا له دهشت تاره همان ده گرت و ناوده ستان نه بوو، پیمان ناخوش
 بوو له نیزی که ماله کامانه وه ناوده ست هه بن، نیدی من و دایکی میسته ح که
 کهچی (أَبِي رَهْمِ بْنِ الْمُطَلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ) بوو، دایکی شی کهچی (صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ)
 بوو، خوشکی دایکی نه بوو به کری صیددیق، کوره که شی (مِسْطَحُ بْنُ أُنَاكَةَ بْنِ
 عَبَّادِ بْنِ الْمُطَلِبِ) بوو، پویشتین من و دایکی میسته ح به ره و مالن، دواپی نه وهی
 کاری خومان ته و او کرد، (تاره همان گرت)، دایکی میسته ح له سه رپوشه که ی، له
 کولوانه که ی هه له نکوت، (له بهر پی نالقا)، گوتی: (تَعِيسَ مِسْطَحُ)، میسته ح له
 به ین بچی، به ده به خت بی، منیش پیمکوت: قسه یه کی زور خرابت کرد، چون
 قسه ده لیتی به پیاویک که له جهنگی به دردا به شدار بووه؟ نه ویش گوتی:
 نه دی فلانکه س! نه وه تو نازانی چی گوتوه! گوتم: چی گوتوه؟ نیدی هه والی
 بوختان چیه کانی پی گوتم، نجا (که هه ر تاره ش له نه خوشیبه هه لسا بوومه وه)،
 نه خوشیبه که م زیاد ی کردو، کاتیک گه رامه وه بو مالن، پیغمبهری خوا ﷺ هات
 بو لام و، سلاوی کرد، گوتی: چون؟ گوتم: نه ی پیغمبهری خوا! ﷺ نایا مؤله تم
 ده ده ی بجمه وه مالن بابم؟ نه و کاته ش من مه بهستم نه وه بوو، که له لای
 نه وانه وه له هه واله که دلنایام، پیغمبهری خواش ﷺ مؤله تی دام، چووومه وه بو لای
 باب و دایکم، به دایکم گوت: نه ی دایه! نه وه خه لک ده لیتن چی؟ نه وه چیه

نهو شته بَلَاوُوتَهوه؟ دایکیشم گوتی: کچه خۆشهویسته کهم! لهسه ر خۆتی وه
 زهحمهت مهخه، به ئاسانی بیگره، سویند به خوا کهم واهه بووه: نافرده تیک
 جوان له لای پیاوێک بئ، خۆشی بوئی، ههویشی ههبن، مهگه ر قسه ی له بارهوه
 ده کهن، منیش گوتم: (سُبْحَانَ اللَّهِ)، نایا خه لک لهو بارهوه قسه یان کردوه؟
 ئیدی نهو شهوه هه ر گریام تاکو به یانی، فرمیسکم وشک نه بوون و هیچ خه وم
 لئ نه کهوت، (ههتا به یانی گریام)، دواپی رۆژی دواپیش هه ربه رده وام بووم
 له گریان، پێغه مبه ری خواش ﷺ عه لی کوپی ته بوو تالیب و ئوسامه ی کوپی
 زهیدی بانگ کردن کاتیک که وه حیی دواکهوت، وه حیی پئی وه خرا، راوێزی پئ
 کردن لهو بارهوه که نایا له گه ل هاسه ره که ی به ئینته وه، یان لئ جیا بئته وه؟
 هه رچی ئوسامه ی کوپی زهید بوو، نه وه ی به پێغه مبه ری خوا ﷺ گوت: له
 پاکیی هاسه ره که ی که ددیزانئ و، نه وه ی که له لای بوو له خۆشه ویستی بۆ
 پئی گوت: نه ی پێغه مبه ری خوا ﷺ هاسه ری خۆته، تیمه جگه له چاکه لیمان
 نه زانیوه، به لام عه لی کوپی ته بی تالیب، گوتی: نه ی پێغه مبه ری خوا ﷺ خوا
 له تۆی وه ته نگ نه هئناوهو، نافرده تیش جگه لهو زۆرن، (واته: نه گه ر وازی شی
 لئ بئنی، نافرده تی دیکه هه ن)، نه گه ر پرسیاریش له که نزه که که بکه ی، راستت
 له گه ل ده لئ، (که نزه کیکیان هه بووه به ناوی به ریره)، ئنجا پێغه مبه ری خوا ﷺ
 به ریره ی بانگ کرد، گوتی: نه ی به ریره! نایا هیچت له عایشه بینوه تۆ بخاته
 گومانه وه؟ به ریره گوتی: نه خیر، سویند به و که سه ی تۆی به هه ق ناردوه،
 هه رگیز شتیکم لئ نه بینوه، لئ به ره خنه بگرم، جگه له وه ی که کچی کی که م
 ته مه نه، جاری واهه بووه که ناگاداری هه ویری مائئ نه بووه و نوستوه، (خه وی
 به لادا هاتوه)، ناژه لئیک که له مائدا دا ده به سترئ، هاتوه هه ویره که ی خواردوه!
 پێغه مبه ری خواش ﷺ چوووه سه ر مینه رو، پۆزشی بۆ خه لک هئنایه وه له باره ی
 عه بدوللای کوپی ئوبه ی کوپی سه لوه وه، پێغه مبه ری خوا ﷺ له سه ر مینه ر
 فه رموو ی: نه ی کومه لئ مسو لمانان! کئ پۆزشم بۆ دئینته وه له باره ی پیاوێکه وه

که له مأل و خىزانى خۇمدا نازارى پىنگە ياندووم، [اته: ئەگەر سزايى بىدەم كى پۆزىش بۇ دىنئەتە، يان كى پىشتم دەگىرى؟] سوئند بە خوا، من له بارەى ھاوسەرى خۇمەوہ جگە له چاکە نازانم، باسى پياوئىكىشان كىردوہ كه ھەر چاكەم له بارەوہ بىستوہ، [مەبەست پىنى سەفوانى كورى موعەتلىسى سەھمىيە،] لەگەل خۇشم دا نەبى نەھاتۆتە لاي مالى، سەعدى كورى موعاز له پشتىوانان، (كە سەرۆكى ھۆزى ئەوس بوو)، ھەلسا گوتى: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ من پۆزىشت بۇ دىنئەتە، ئەگەر لە ھۆزى ئەوس بى، لە گەردنى دەدەين، ئەگەر لە براپە كائەمان بى لە خەزەرەج، چى فەرمانان پى بگەى، وا دەكەين، (خەلكى مەدینە دوو ھۆزى سەرەككى بوون، خەزەرەج و ئەوس).

(دايكەمان عانىشە دەلى: سەعدى كورى عوبادەش كە گەرەى خەزەرەجىيە كان بوو، ھەلسا، كە پىشتر پياوئىكى باش بوو، بەلام لەو كاتەدا دلى گەرم داھات، [كە باسى خەزەرەجى كىرد، كە ئەگەر لەوانىش بى، فەرمانان پى بگە چى بلىنى وا دەكەين]، دەمارگىرى عەشیرەتتى گرتى و، بە سەعدى كورى موعازى گوت: ھەلە دەكەى، سوئند بە خوا نايكوژى و ناشتوانى بىكوژى، نوسەيدى كورى حوزەير، كە نامۆزاي سەعدى كورى موعاز بوو، ئەویش بە سەعدى كورى عوبادەى گوت: بە ھەلەدا چووى، سوئند بە خوا دەيكوژىن، تۆش مونافىقى و بەرگرىى لە مونافىقان دەكەى، ئىدى ھەردوو ھۆزى ئەوس و خەزەرەج بۇ يەكدى ھەلسان، ھەتا وىستيان پىكەوہ بە شەر بىن، لە يەكدى بدەن، پىغەمبەرى خواش ﷺ لەسەر مینبەرەكە بوو، ئىدى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەروا خەرىك بوو، بىدەنگى كىردن، تاكو ئەوانىش بىدەنگ بوون، پىغەمبەرى خواش ﷺ بىدەنگ بوو، (خاتوو عانىشە (خوا لى پازى بى)، دەلى: ئەو پۆزە ھەمووى مامەوہ فرمىسكەم وشك نەبوون و، خەویشم لى نەكەوت، ھەتا باب و دايكەم پىيان وابوو كە گىران جەرگم لەت دەكات، نىجا كاتىك ئەوان لە لام دانىشتبوون، منىش دەگىرام ئافرەتتىك لە پشتىوانەكان ھات، مۆلەتى خواست، منىش مۆلەتم دا، ئەویش ھات لەگەلم دەستى كىرد بە گىرانى).

کاتیک که تیمه له و حاله دا بووین، پیغه مبهری خوا ﷺ لیمان وه ژورور کهوت، سلاوی کردو هات دانیشت، (دایکمان عانیسه ده لئی): که لهو کاته وهی نه وهی، گوترابوو، گوترابوو له لام دانه نیشتبوو، مانکیک پی چوو بوو، وه حیی بو نه هاتبوو، نجا پیغه مبهری خوا ﷺ شایه مانی هینا، [عاده تی وا بووه که قسه به کی گرنکی کرد بی، فهرموویه تی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)]، ههتا دانیشت، دواپی فهرمووی: (أَمَّا بَعْدُ)، نهی عانیسه! له باره ی تووه ناواو ناوام پیگه بیستوه، نه گهر تو بهری و، پاک بی، خوا پاکیی تو دهرده خات، به لام نه گهر گونا هیکت کرد بی، داواپی لیوردن له خوا بکه و بو لای بگه ریوه، چونکه بهنده نه گهر دانی به هه له ی خویدا هینا، گه رایه وه بو لای خوا، خوا ده گه برته وه بو ی لای و لیتی خوش ده بی!

نجا کاتیک پیغه مبهری خوا ﷺ قسه که ی خوی تهواو کرد، منیش فرمیسک له چاومدا نه مابوو، ههتا هه ستم نه ده کرد به ک دلۆپه فرمیسکی تیدا مابی، به بام گوت: وه لمی پیغه مبهری خوا ﷺ بدوه، له وه دا که فهرمووی، بام گوتی: به خوا نازانم چی به پیغه مبهری خوا ﷺ بلیم، به دایکم گوت: وه لمی پیغه مبهری خوا ﷺ بدوه، نه ویش گوتی: به خوا نازانم چی به پیغه مبهری خوا ﷺ بلیم، منیش که لهو کاته دا کچیکی که م ته من بووم و، زورم فوران نه ده خوینده وه و زور شاره زا نه بووم، گوتم: سویند به خوا ده زانم که تیوه نهو قسه به تان بیستوه، ههتا له دل تاندا جیکر بووه و پرواتان پی کردوه، نجا من بلیم: به ریم و پاکم، خواش ده زانی که من پاکم، لهو باره وه پروام پی ناکه، نه گهر دانیش به شتیک دا بینم، که خوا ده زانی من پاکم، نهوه پروام پی ده کن، سویند به خوا من بو خوم و تیوه هه وینه ی قسه ی بابی یوسفم دیته یاد بلیم، [ناوی به عقووبم له بیر چوو بووه بلیم، لهو کاته دا له یادم نه بووا^(۱)، که فهرموویه تی: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ﴾] یوسف، خوراگرتنیکی جوان و، خوا په نا پیبراهه لهو باره وه که تیوه ده بلین.

(۱) نه مه له کچرا نه وه به کی دیکه دا هاتوه.

دوایی من خُوْم من وهرسووراندو لهسه ر جتیه کهم پاکشام، اِرهنکه پروی لهوان بووبتی، پشتی تنی کردوون، پآیداوه تهوه لهسه ر که له که، به خوا نهو کاته من دلنیا بووم که پاکم و، خواش پاکیی من دهرده غات، به لام به خوا ههرگیز گومانم وانه بوو له بارهی منهوه وه حییه ک بنیررتته خوارو بخوئرتته وه، خُوْم له لا، لهوه که متر بوو که خوا (عَزَّ وَجَلَّ)، له بارهی منهوه فه رمایشت بفرموئی، به شتیک که دوایی بیتته فوړنان و بخوئندریتته وه، به لام نومیدم وابوو که پیغهمبه ری خوا ﷺ له خه ویدا خه ویتیک بینتی و، خوای په روه ردگار پاکیی من دهر بغات بوئی.

سوئند به خوا پیغهمبه ری خوا ﷺ لهو کوړو مه جلیسه ی هه لته ستاو، هیچ کام له خه لکی ماله که که دانیشتبووین، هه لته ستا، تاکو وه حیی بو پیغهمبه ری خوا ﷺ دابه زتراو، نهو حالته گرتی، که له کاتی وه حیی بو هاتندا ده بگرت، که جوړتیک له حالته تیکی ناناسایی ده بگرت و له رُوژی ساردی زستاندا، زه نگوئ زه نگوئ نارقه ی پیدا ده هاته خوار، له بهر قورسای نهو وه حییه ی که داده به زیه سه ری، کاتیک که نهو حالته لهسه ر پیغهمبه ر ﷺ لاجوو، (واته: حالته ی وه حیی بو هاتنه که ته واو بوو)، پیغهمبه ری خوا ﷺ پیده که نی، به که مین وشه که فسه ی پیکردو فهرمووی، نهوه بوو: (أُبَشْرِي يَا عَالِشَةُ)، عانیشه موژده ت لیتنی، خوا (عَزَّ وَجَلَّ)، پاکیی توئی را که یاند، دایکم پیتی گوتم: هه لسه بو لای، (واته: سوپاسی بکه)، گوتم: سوئند به خوا، هه لته ستام بو لای و، بیچکه له خوا (عَزَّ وَجَلَّ)، سوپاس و ستایشی که س ناکهم، چونکه خوا پاکیی منی دابه زاند، ننجا خوا ﷺ نهوه ی دابه زاند: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِثْمِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ...﴾، ده (۱۰) نایه ق دابه زاندن لهسه ر پاکیی من، ننجا کاتیک خوا پاکیی منی دابه زاند، نه بوو به کری صیددیق (خوا لیتی رازی بتی) که پیشتر هاوکاری میسته حی کوپری نه نانه ی ده کرد، (که کوپه پووری بوو)، له بهر نهوه ی خزمیشی بووو هه ژاریش بوو، نه بوو به کر (خوا لیتی رازی بتی) سوئندی خوارد: ههرگیز له مه ودوا هیچ شتیک نادم به

میستح، دواى نه‌وهی نه‌وهی به عایشه‌ی گوت، که گوتی، خوا (عَزَّ وَجَلَّ) یش لهو باره‌وه نه‌وه تابه‌ته‌ی دابه‌زاند: ﴿لَا يَأْتِلُ أَوْلُوا الْفَضْلِ يَكْفُرُ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَيَصْفَحُوا أَلَّا حِسْبُونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، واته: با نه‌وانه‌ی که خاوه‌ن به‌خششن و خاوه‌ن دارایی فراوانن، سویند نه‌خۆن هاوکاریی که‌سانیک که خزنم و نه‌دارن و، کوچک‌رن، له رپی خوا‌دا هاوکارییان بکهن، (با سویند له‌وه نه‌خۆن) و با لیان بیوورن و چاوپۆشیان لی بکهن، تابا هه‌ز ناکهن خوا لی‌تان بیووری؟ خواش لی‌بوورده‌ی میهره‌بانه.

نه‌بوو به‌کریش (خوا لئی رازی بی)، گوتی: با، سویند به‌خوا هه‌ز ده‌که‌م خوا لیم بیووری، بۆیه نه‌وه هاوکارییه‌ی میسته‌حی که ده‌کرد، بۆی گپ‌رایه‌وه‌وه، ده‌ستی کرده‌وه به‌هاوکارییه‌که‌ی و، گوتیشی: به‌خوا هه‌رگیز نه‌وه هاوکارییه‌ی لی نابرم، مادام خوا وای پتی خوۆشه.

(خاتوو عایشه (خوا لئی رازی بی) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش (هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ری ﷺ) ده‌پرسن له باره‌ی منه‌وه، (زه‌ینه‌ب کچه پووری پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو، لئی پرسیبوو نه‌ی زه‌ینه‌ب! چیت زانیوه، یان چیت دیوه؟ نه‌ویش گوتیبوو: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! ﷺ من گوئی خوۆم و چاوی خوۆم ده‌پارتیم، (که شتیک بلیم و نه‌بین)، جگه له چاکه لیم نه‌مزانیوه، هه‌ر نه‌ویش بوو له هاوسه‌ره‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که مونا‌فه‌سه‌ی منی کرد بن (له رنکیی و جوانیی و گه‌نجیی دا)، به‌لام خوا به‌هۆی خو‌پارتیزییه‌وه، نه‌وی پاراست، که‌چی هه‌منه‌ی کچی جه‌حش، [که خوشکی زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش بوو]، شه‌پری له‌سه‌ر خوشکه‌که‌ی ده‌کردو، له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا فه‌وتا له بوختانچیه‌کان، (خاوه‌ن بوختانه‌کان) که فه‌وتان.

واته: نه‌ویش له‌گه‌ل خاوه‌ن بوختانه‌کاندا، بوختانی کرده‌وه، وه‌ک دوا‌یی باسی ده‌که‌یین و سزاش دراوه.

ده هه لوهسته ی کورت.

له باره ی نهو به سه رها تگیزانه وه به وه

١- ته ماشای نه ده بی به رزی هاوه لآن (خوا لئان رازی بی) بکه ن، هه م دایکمان عایشه و، هه م سه فوانی کوری موعه تنیلی سه همیی، که ده لئ: (وَاللّٰهِ مَا يَكْلُمُنِي كَلِمَةً وَلَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِجَاعِهِ)، کاتیک سه فوان ده بی بی دایکمان عایشه له سه ر جیه که ی خۆی سه وتوه به ته نن، ده زانی به جیماوه، دایکمان عایشه ده لئ: سوئند به خوا جگه له وه دی که گوئی: (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، وشه به کی دیکه م لئ نه بیست و، وشه به کی دیکه ی نه گوئ، حوشره که ی به خدا و دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، سواری بووه، واته: نه چوووه حیکایه تی له که لدا بکات!

٢- نجا که دایکی میسته ح، ده لئ: (نَعَسَ مِسْطَحٌ)، میسته ح له به بن بچن، یان: بيمراد بی، دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی) پئی ده لئ: (بَسَّسَ مَا قُلْتُ، أَتَشْبِهُنَّ رَجُلًا شَهَدَ بَدْرًا)، قسه به کی زور خرابت کرد، چون جنیو به پیاوئک ده لئی، که له جهنگی به دردا ناماده بووه، (واته: قسه ی پئ مه لئ)، نه یزانیوه نه ویش به کیک بووه له بوختانچیه کان، دایکی بویه قسه ی ینگوتوه، دایکی له سه ر عایشه (خوا لئی رازی بی) قسه ی ینگوتوه و کوپو دایکایه تی لیکنه داوه ته وه، دایکمان عایشه ش به رگری لئ ده کات و ده لئ: قسه ی پئ مه لئ، له جهنگی به دردا به شدار بووه.

ته ماشا نهو دوو هه لوئسته جوامیره بکه ن! دایکه که قسه به کوپه که ی ده لئ، له سه ر نه وه ی که گونا هئیک ده کات، به لام هاوسه ری پیغه مبه ریش ﷺ، که جاری نازانی له به رچی قسه ی پئ ده لئ - به رگری لئ ده کات.

٣- دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، نه وه نده پاک بووه، کاتیک له دایکی ده بیستی، که نهو قسه به له نیو خه لکدا باوه، نهو بوختانه به عایشه کراوه، ده لئ: (سُبْحَانَ اللّٰهِ

أَوْلَقَدْ تَعَدَّتْ النَّاسُ بِهَذَا؟، پاکیی بُوَ خوا، بُوچی خه لک قسه ی واش ده کهن؟ نایا قسه ی وا کراوه له نیو خه لکدا؟.

پاشان نهو هه لوئسته ی ته ماشا بکه ن که ده لَن: (فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِثَوْبِي، حَتَّى أَصْبَحْتُ أَبْيَ)، نهو شه وه هه مووی گریام، و، چاوم وشک نه بوو له فرمیسکان و، خه وم لَن نه که وت هه تا به یانی، هه ر گریام.

۴- نهو هه لوئسته ی به ریره، که نیره که که، که ده لَن: هه ر نهو ره خنه یه م له خاتوو عانیسه هه یه و، بهس نهو م لَن بینوه وه کهم و کوریه ک، که جاری وا هه بووه هه ویر شیلدراره، ننجبا به رخیک، کاریله یه ک که دایده به ستن له مائَن (خزمه تی ده کهن بُو نه وه ی دوایی سه ری پرن)، نهو له هه ویره که بَن ناگا بووه و، نهو کاریله و به رخه هاتوه هه ویره که ی خواردوه، بهس نهو کهم و کوریه م لَن بینوه.

۵- هه لوئستی جوامیرانه ی سه عدی کوری موعاذ (خوا لئی رازی بَن)، هه لوئستیکی زوَر پیاوانه بووه، دوا ی نه وه ی پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمو ی: کَن پشتم ده گری لَه به رانه ر که سی کدا که نازاری داوم له خیرانم دا؟ واته: بوختانی بُو کردوه، سه عدی کوری موعاذ ده لَن: نه گه ر له هوزه که ی خومَ بَن له گه ردنی ده دم، نه گه ر له هوزی خه زره جیه کانیش بَن هه رچی جه نابت بفه رمووی، وا ده که ی ن.

نه وه هه لوئستی زوَر جوامیرانه بووه، به لام به پیچه وانه وه، هه لوئسته که ی سه عدی کوری عوباده، که سه روکی خه زره جیه کان بووه، به راستیی هه لوئستیکی ده مارگیرانه ی دوا که وتوانه ی نه فامانه بووه، که به سه عدی کوری موعاذ ده لَن: نه خیر ناتوانی بیکوژی و، تواناشت به سه ردا نیه.

هه لَه ته نه وانه شه که هاوه ل بوون و نیمانداری چاکیش بوون، به لام جاری وا هه بووه شه ی تان زه فهری پَن بردوون و، زه لله ی پَن کردوون و، ده ماری نه فامییتی له دلیاندا جوو لآوه، وه ک چوَن پیغه مبه ر ﷺ جاریک به نه بوو زه ر ده فهرمو ی،

دوای نهودی به بیلالی چه به شهیی ده لئی: (یا ابْنَ السُّؤْدَةِ) نهی کورپی نافرته ره شه که! پیغهمبه ریش ﷺ ده فهرموئ: (یا اَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِیْكَ جَاهِلِيَّةٌ) (آخرجه البهقی فی شعب الإیمان: ۵۱۳۵)، واته: نهی نه بوو زهرا! تو پیاویکی نه فامییت تیدایه.

سه عدی کورپی عوبادهش (خوا لئی رازی بی) لهو هه لوئیسته یدا، نه فامانه بووه، نجا ته ماشا بکه ن! ده مارگیری، تیره گه ریی و هوزگه ریی و... هتد، زور مه ترسیداره، وهک دایکمان عایشه گوتوویه تی: (فَقَارَ الْخَيَانَ الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتُلُوا)، هه ردوو هوزی نهوس و خه زرهج له به کدی هه لسان، هه تا ویستیان پیگه وه به شه ر بی، لیک بده ن.

له کاتیکدا که پیغهمبه ری خوا ﷺ له سه مینه ره و قسه یان بو ده کات!!

مانای وایه به شهر هه به شهره و نایته فریشته، کهم و کورپی و خالی بیتهزی هه ده مینن.

۶- هه لوئیستیکی دیکه نهودیه که پیغهمبه ر ﷺ، خوا وهک تاقیکردنه وه به کی سهخت، یهک مانگ وه حیی بو نه ناردوه، له باره ی عایشه وه (خوا لئی رازی بی)، که نایا نهو رووداوه چوته؟ تاکو هه دایکمان عایشه چاک تاقی بکریته وهو، هه مه نه بوو به کر (خوا لئی رازی بی)، هه مه دایکی عایشه، هه مه هاوه لآن، عومه ر و عوسمان و عه لیب و... هتد (خوا لئیان رازی بی)، ده بی نهو هاوه لآنه هه ر کامیان چه نده ی خه فته پ خوارد بی! تیمه نیستا لیره وه دوای هه زارو چوار سه دو نه وه نده ساله، خه فته ی پی ده خوین، نهوان ده بی چه نده یان خه فته پ خوارد بی، بیگومان تاقیکردنه وه بووه بو هه مووان، پیش هه مووان بو پیغهمبه ری خوا ﷺ، بو دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی) و بو باب و دایکی خوا لئیان رازی بی.

۷- هه لوئیستیکی دیکه نهودیه که دایکمان عایشه ده لئی: من دلنیا بووم خوا پاکیی من دهرده خات، به لام پیم وا نه بوو، خوا له باره ی منه وه وه حیی بنی ریته خوار، بخویند ریته وه،

نهو ته عبیره دی چهنه ده لئ: (وَلَسَأَلِي فِي نَفْسِي كَانَ أَحْقَرَ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي بَأْمِرٍ يُثَلِّي)، خوم له لالهوه بچوو کتر بوو که خوا (عَزَّ وَجَلَّ) له باره می مهنوه فه رمایشت بفرموی، وه حییک بنیرته خوار تا کو قیامت بخویرته وه! نهها نینسان نه گهر خوئی له لاکه م بوو به رانبر به خوا، نجا له لای خوا به ریزه وه به حورمه ته وه زوره.

۸- هه لوئیستیکی دیکه دیایمان عانیشه که خوا به به ککرتنیکی گهره دی تیدا دهرده وشیتته وه، که دایکی پیی ده لئ: هه لسه بو لای پیغه مبه ر ﷺ سوپاسی بکه، ده لئ: (وَاللَّهِ لَا أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلَا أُحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ)، وه للاه می هه ناستم بو لای و، بیجگه له خوا ستایشی که س ناکه م، چونکه خوا پاکیی منی دابه زاندوه، نه وهش مانای وایه هه قی خوی پهروه ردگاری به ته وایی داوه، هه لبه ته نه گهر هه لیشستابا سوپاسیکی پیغه مبه ری ﷺ کردبایه، هه ر چاک بوو، به لام گرنک نه وه یه له و کاته دا دایکمان عانیشه (خوا لئی رازی بن)، ته و او بو خوی پهروه ردگار یه کلابوته وه، ته و حیدیکی چاکی له دلدا هه بووه.

۹- هه لوئیستیکی دیکه که شایسته به هه لوده ته ی له به رده مدا بکه ین: نه بوو به ککرتنیکی (خوا لئی رازی بن)، دوی نه وه ی خوا نه و نایه ته ده نیرته خوارو ده فرموی، با سویند نه خون که هاوکاری برودارانی خزم و نه دارو کوچکهر، بکه ن، نه بوو به ککرتنیکی: هه رگیز نه و هاوکارییه کردوومه، لئی نابرم، مادام خوا وای پت خو شه! که نه وهش پایه به زری و ریزی نه بوو به ککرتنیکی (خوا لئی رازی بن) له لای خوا ده گه یه نن.

۱۰- ده یه له وه لوده ستانه، له به رده م هه لوئیستی زهینه بی کچی جهش (خوا لئی رازی بن)، دایه، که هه وئی عانیشه بووه (خوا لئی رازی بن)، به لام له به ر نه وه ی نافرده تیکی به دین و ته قوا بووه، کاتیک که پیغه مبه ر ﷺ لئی ده پرسن، ده لئ: وه للاه می من چاوو گوئی خوم ده پاریم له چاکه زیاتر لیم نه بینوه، که چی خوشکه که ی، خوشکی زهینه ب، که (حمته یه)، به هوئی ده مارگریه وه بو خوشکه که ی، خوئی تووشی نه بووخانه کردوه، دوایش تووشی سزاش بووه.

ماناى گىشتىي ئايەتەكان

لە سەرەتادا دەلئىم: بە راستىي ئەو تاقىكردنەو، ئەو بوختان بۇ كرانىي دايكىمان خاتوو عانىشە (خوا لئى پارى بىن)و، سەفوانى كورى موعەتتىلى سەھمىي، تاقىكردنەو، ئەكى زۆر سەخت و دژوارو بە ئىش بوو، بۇ پىغەمبەر ﷺ، بۇ دايكىمان عانىشە و بۇ باب و دايكىشى بە ھەمان شىو، ھەرۋەھا بە تەئكىد بۇ سەفوانى كورى موعەتتىلى سەھمىي و بۇ كۆي ھاو، لانىش، بە لأم بە تايەت بۇ پىغەمبەرى خوا ﷺ، كە ماو، مانگىكىش لەو بارەو، ھىچ وەھىي بۇ نەھاتو، ئەمە زۆر شتى لئى وەردەگىرى:

يەكەم: پىغەمبەرىش ﷺ مروؤھە وەك تىمەو، شتىك كە لە رىي وەھىيەو پىي نەگوترايى، نەيزانىو، كاتىك كە راوئۇ دەكات بە عەلى كورى نەبوو تالئىب و، ئوسامەي كورى زەيدو، راوئۇ دەكات بە زەينەبى خىزانى، دواتر راوئۇ دەكات بە بەرپرە، كەنیزەكە، ماناى وايە: پەنگە پىغەمبەر ﷺ جۆرىك لە گومان و دوو دلئىشى بۇ دروست بووبى، بەشەرە، نىجا تۇ وەردە يەك مانگ پىغەمبەرى پاىە بەرزى خوا (محمد) ﷺ بەو نازارەو بتلئەتو، بىگومان خواش ﷺ ناگاي لە ھەست و نەستى بوو، كە چەندە دلئى بە نازارە، چەندە نارەھەتە! بە لأم وەك خوا دەفەرموئى: **لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ**، واتە: پىتان و نەبىن بۇتان خرابە، بە لكو ئەو، بۇ ئىو، چاكە.

دوووم: پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، لە ھەموو كەس تاقىكردنەو، ديان قورستر بوو، بە دلئايىش ئەو تاقىكردنەو، ئەكى زۆر قورس بوو، بۇ پىغەمبەر ﷺ، وەك شايستەي خۇشەتئى، بەو پەرى سەربەرزىيەو، لئى دەرچوو.

سىيەم: پىغەمبەرى خوا ﷺ لە ھەموو شتىكى دا، سەر مەشقە بۇ ئۆممەتەكەي، كاتىك كە درۆو بوختانگىش بۇ كەستىك دەكرئى، تاكو بزانتى چى بكات و كاردانەو، چى

بى؟ ئەو پىغەمبەرى ﷺ سەرمەشقىيەتى: لە سنورى شەرى لاينەدا، چاۋەرى بوو داغۇ خوا چى دەفەرمۇيى و، راۋىزى كىردەو، بە پىيى عەقلى خۇي پىرسىويەتى: نايىا دەبى ئەو ھەۋالە راست بى، راست نەبى؟ كە ھەلۋىستىشى لەگەل داىكىمان عانىشەدا كۆپاۋە، لەوۋە دەلئىم: پەنگە گومان و دوو دلئىيەكى بۇ دروست بووبى، كە داىكىمان عانىشە دەلئى: پىشتر كە نەخۇش دەبووم، زۆر لەگەلم بە لوتف و مېھرەبان بوو، بەلام لەو ھالەتەدا ھەر ئەوۋەندەي دەگوت: چۆن؟ ماناي واىە دلئى كۆپاۋە، دواچار كە بە داىكىمان عانىشە (خوا لئى رازى بى)، دەفەرمۇيى: ئەگەر بەرىي و پاك بى، خوا پاكىيى تۆ دەردەخات و ئەگەر گوناھتەكىشت كىردەو، داواي لئىبوردن لە خوا بگەو بۇ لاي پەشئىمان بەوۋە، ماناي واىە پىغەمبەر ﷺ شتەك لە دلئىدا پەيدا بوو، بەرانبەر بە داىكىمان عانىشە (خوا لئى رازى بى)، بەلام لەگەل ئەوۋەشدا پىغەمبەر ﷺ خۇي كۆتەرۋل كىردەو.

چاۋەرەم: بەرانبەر بەوانەش كە بەخرايىي قسەيان كىردەو، وىستوويەتى راي گشتىي تىبگەيەنئى، چۆتە سەر مېبەر، خەلئىنە! كى پشتم دەگرئى لە بەرانبەر كەسكىدا كە لە مال و خىزائەدا نازارم دەدا؟ يان كى پۆزشم بۇ دىنئەتەو، ئەگەر سزاي بدەم؟ چونكە (مَنْ يَغْذِرْني)، ھەردو واتايەكە دەگرئەتەو يانى: ا- (مَنْ يُصِطْني)، ب- (مَنْ يُؤْتِني)، يانى: لەگەلم دادگەر دەبى يان: پۆزشم بۇ دىنئەتەو ئەگەر سزاي بدەم، ماناي واىە پىغەمبەرىش ﷺ مادام ھەۋالەكە بە نئو خەلئىدا بلأو بۆتەو، بە باشى زانىو راي گشتىي بە قازانجى خۇي، تىبگەيەنئى، چونكە نەيزانىو خۇي پەروەردگار چى بىيار دەدات و، ئەگەرى ئەوۋى داناو، لەو بارەوۋە وەحىي ھەر نەيەت، ئنجا ھەر دەبوو وەك شتى روالئە تىيى، بە عەقلى خۇي و نىجئىھادو بۇچوونى خۇي و بە راۋىز لەگەل ھاۋەلاندا، چارەسەرى ئەو كىشەيە بگات، ئەگەرى ئەوۋى داناو، وەك چۆن داىكىمان عانىشە (خوا لئى رازى بى)، دەلئى: خۇم لەلا لەوۋە كەمتر بوو، كە خوا لە بارەي مەنەوۋە وەحىي بىئىرئە خوار.

خوا دەفەرمۇيى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾، بە دلئىيى ئەوانەي بوختانەكەيان ھەلبەست، كۆمەلئىك بوون لە خۇتان.

نهوهش سه رزه نشیتکه بو مسولمانان، که چون ده بن له نئو مسولماناندا کومه لیک هه بن ریکبکهون، بوختان بکهن بو هاوسه ری پیغهمبه ر ﴿لَا تَسْبُو شَرًّا﴾ وشه ی (إفك)، له (أفك) هوه هاتوه، واته: هه لگه پانهوه، دۆریه کی پووت، ﴿لَا تَسْبُو شَرًّا﴾ لکم بل هو خیر لکم ﴿﴾ پیتان وا نه بن بو نئوه خراپه، به لکو بو نئوه چاکه.

نایا چاکیبه که ی له چیدایه؟ چاکیبه که ی له وه دایه که پیغهمبه ری خوا ﴿﴾ هه تا سه ختر تا قی بکریته وه، پله و پایه ی به رتر دهن، هه روه ها دایکمان عایشه ش و دایک و بابیشی (خوا لئیان رازی بن)، هه روه ها سه فوانی کوری موعه تتیلی سه همیش، هه روه ها باقی هاوه لانیس (خوا لئیان رازی بن)، که هه ر کامتکیان به دهوری خۆی، نه زیه ت و نازارو ناسۆری زۆری چۆته دل و دهروونه وه، بو هه موو نه وانه بوته مایه ی که فاره ت و س رانه وه، پله و پایه و پاداشت، پاشان بو نه وه ی بزنان: نه گه ر شتیکی وا بوو، چون مامه له ی له گه لدا بکهن؟ ده رس و په ندی لی وه ربگرن.

ده فه رموی: ﴿لِكُلِّ أُمَّرٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ﴾ بو هه ر مرؤفیک له وانه پشکی خۆی هه یه له گونا هه که، نه وه نده ی که به ده ستی هینا وه بو قیامه ت، ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه و که سه ش که مه سه له که ی ته به نینی کرد، بوختانه که ی ریکخست و، له بناغه دا ده ستی نه وی تیدابوو، سزایه کی مه زنی هه یه، که عه بدولآی کوری نوبیی سه لوول بوو، چونکه به که مجار نه و که دایکمان عایشه ی بینی (خوا لئی رازی بن)، سوازی حوشتره که یه و، سه فوانی کوری موعه تتیلی سه همیی ریشمه که ی راده کیشا، گوتی: چه من له ده ستی ده ربازی نه بووه، خیزانی پیغهمبه ره که تان تا کو به یانی له گه ل نه و پیاوه بووه! له وه وه له عه بدولآی کوری نوبیه وه قسه که دا که وت، دوابی باس ده که یز له مه سه له گرنگه کاند، نایا نه و سزای بوختانچییه تی لیدراوه، که هه شتا فه مچییه، یان لئی نه دراوه؟! تنجا ده فه رموی: ﴿لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه ویان سزایه کی مه زنی هه یه، که به ته نکید مه به ست پی قیامه ته، چونکه له دنیا دا سزای مه زن کوا؟ سزای مه زن له قیامه تدا هه یه.

﴿وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾، ده بووايه^(۱) که ده تانیست، (نهو بوختانه تان ده بیست)، پیوانی پروادارو نافرده تانی پروادار، گومانی باشیان به خویمان بردبایه، ﴿وَقَالُوا هَذَا أَفْكٌ مِّمَّنْ﴾، گوتباشیان: نهوه بوختانیکى ناشکرایه، نه هاوسه ری پیغهمبر ﷺ، شتی وای لیده وه شیته وه، نه نهو هاوه له (خوا لئی رازی بن) و، نه هیچ به لگه به کیش هه یه.

﴿وَلَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾، ده بووايه چوار شایه دانی له سه ر بینن، ﴿فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَدَاءِ﴾، نجا نه گه ر چوار شایه ده کان نه هینن، ﴿فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾، نا نه وانه له لای خوا له درۆکه رانن.

له لای خوا (عند الله) یانی: نه ک هه ر به رواله تی شه رع، به لکو خوا ده فه رموی: له لای من درۆکه رن، چونکه جگه له وه ی که به رواله ت شایه دیان نه هیناون، به په نهانیس خوی پاره و ردگار ده زانی که درۆزنن و درۆیان کردوه.

﴿وَلَوْلَا فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَكُتُ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَنَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه گه ر له به ر به خششی خواو به زه یی خوا نه بووايه له سه ر تیه وه له دنیاو دوا رۆژدا، به هۆی نه وه وه که تیبیرزان، به هۆی نهو مه سه له یه وه که قسه ی زۆرتان له باره وه کرد، نازاریکی مه زنتان ده بوو، واته: له دوا رۆژدا.

﴿إِذْ تَلَقَوْنَهُمْ وَأَنْسَيْنَكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾، بیننه وه بهر چاوی خۆتان کاتی که به زمان له یه کدیبتان وه رده گرت و، به زاری خۆتان شتیکتان ده گوت، که زاناریبتان له باره یه وه نه بوو، ﴿وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾، یتان وابوو شتیکی سووک و ناسانه، به لام لای خوا زۆر مه زن بوو، هه روه ها ده ماو دم قسه که تان ده کرد، یتان وابوو هه روا قسه یه کی سووک و ساده یه.

﴿وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا﴾، ده بووايه که ده تانیست، گوتبتان: بۆمان نیه تیمه قسه ی و بکه ین، لهو باره وه قسه بکه ین، ﴿سُبْحَانَكَ

هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ ﴿۱﴾، پاکسی بُو تُو نهی خوايه! نهوه بوختانیکي مهزنه، (بُهْتَنٌ):
که بوختانی کوردییش لهوه وهرگیراوه، ده لَن: بریتیه له ههوالتیک که بیسه ره که
سه رسام ده کات، هینده ناشکراو زه قه که درو یه.

﴿يَعْظُمُكُمْ اللَّهُ أَنْ تَعْرُدُوا لِلْإِلَهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾، خوا ناموزگار بیتان ده کات،
که هه رگیز نه گهر بروادار بن، جارنکی دیکه نه که پنهوه سه قسه ی وا، (په ندی
لیوه ربکرن)، ﴿وَسَيُنْزِلُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾، خواش نایه ته کان بُو
تیوه پو شن ده کاته وهوه، خوا زانای کارزانه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفِتْنَةُ فِي الْأَرْضِ ؕ آمَنُوا لِمَنْ عَذَابُ أَلِيمٍ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ﴾، به دلنیا یی نهوانه ی هه ز ده کهن، شتی ناقولوا ناشیرین به نیو
نیمانداراندا بلاو بیته وه، (نهوانه) نازارنکی به تیشیان هه به له دنیاو له دوا
پوژدا، (واته: هه ز ده کهن: ههوالی شتی ناشیرین بلاو بیته وه)، ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ﴾، خواش ده زانن و تیوه نازانن، واته: خوا هه موو شتیک ده زانن،
به لأم تیوه هه موو شت نازانن، هه ندیك شت ده زانن، زور شت نازانن.

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ زَعُوفٌ رَجِيمٌ﴾، نه گهر له بهر
به خششی خواو به زه یی خواش له سه ر تیوه نه بووایه وه، له بهر نهوه نه بووایه که
خوا له گه ل تیوه دا زور به په رو وشوه و زوریش میهره بانه.

وه لکه که ی قرتیزاوه، یانی: نه گهر له بهر نهوه نه بووایه، تووشی سزا ده بوون،
یان: خوا ﷻ په له ی ده کرد له سزادانتان، یاخود: نهو گرفت و کیشه به تان بُو
چاره سه نه ده بوو، ده گونجی زور شت ته قدیر بکری.

نجا به پیی ریوایه ته که ی دایکمان عایشه (خوا ی لئی رازی بی)، نهم ده
نایه ته (۱۱ - ۲۰) له باره ی به سه رهاته که ی دایکمان عایشه وه، بوختان پیکرانه که به وه
هاتوونه خوار، به لأم وهک پشتر باسمان کرد: تاکو نایه ته (۲۶) ش، نهو شهش
نایه ته ی دیکه ش، به جوړیک له جوړه کان په یوه ستن بهو رووداوه وه، خوا ده فهرموئی:

﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَنْبِعُوا خُطُوبَ الشَّيْطَانِ﴾، نهی نه‌وانه‌ی بروتان هیناوه!
 دواى هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان مه‌که‌ون، واته: به شوین پئی ویدا مه‌پوژن، یانی:
 شه‌یتان خوتخوته‌و دنه‌دانی خراپتان بۆ ده‌کات، به قسه‌ی مه‌که‌ن و، به راسته
 شه‌قامی شه‌رعدا برۆن، نه‌ک به کویره‌ پئی (قیل و قال) و قسه‌ی بن‌بنه‌مادا،
 ﴿وَمَنْ يَّبِعْ خُطُوبَ الشَّيْطَانِ﴾، هه‌ر که‌سێ به شوین هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتانیش
 بکه‌وی، ﴿فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، به دلنیا‌یی (شه‌یتان) فه‌رمان ده‌کات
 به قسه‌ی نافۆلۆ، به کرده‌وه‌ی خراپ، یاخود به قسه‌و کرده‌وه‌ی ناشیرین و،
 قسه‌و کرده‌وه‌ی خراپ، ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ﴾، نه‌گه‌ر به‌خششی خواو
 به‌زه‌یی خواش نه‌بووایه له‌سه‌رتان، ﴿مَا زَكَّيْنَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا﴾، هه‌رگیز هیچ
 کامیکتان پاک و چاک نه‌ده‌بوون، ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ﴾، به‌لام خوا هه‌ر
 که‌سیکی بوێ، چاک و چاکی ده‌کات، (به‌هۆی تاعه‌تی خو‌یه‌وه)، ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ
 عَلِيمٌ﴾، خواش بیسه‌ری زانا‌یه.

ئنجا دیته‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی دیکه، که هه‌ر په‌یوه‌سته به‌و بابه‌ته‌وه: ﴿وَلَا
 يَأْتِلْ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ
 اللَّهِ﴾، با نه‌وانه‌تان که خواهن چا‌که‌ن و، خواهن توانای دارایی فراوانن، سویند
 نه‌خۆن: هاوکاریی که‌سانیک بکه‌ن که خواهنی خزمایه‌تیین و، نه‌دارن و، کوچکه‌رن
 له‌ پئی خوا‌دا، واته: با سویند نه‌خۆن که هاوکارییان بکه‌ن، یانی: سوینده‌که
 نه‌یته‌ په‌رچ له‌ به‌رده‌م هاوکاریی کردنیاندا، واته: با سویند له‌ هاوکاریی
 کردنیان نه‌خۆن و سویند نه‌خۆن که له‌مه‌ودوا هاوکارییان نه‌که‌ن، ﴿وَلِيَعْقُوا
 وَلِيَصْفَحُوا﴾، با ببوورن و چاوپۆشیی بکه‌ن، ﴿أَلَا يُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾،
 نایا هه‌ز نا‌که‌ن خوا لیتان ببوورن؟ ﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، خواش لیورده‌ی به
 به‌زه‌ییه.

وه‌ک له‌ هۆی هاتنه‌ خواره‌وه‌که‌ی با‌سمان کرد: نه‌بوو به‌کر (خوا لئی پازی
 بن)، کوپه‌ پووریکی هه‌بوو به‌ ناوی میسطه‌حی کوپی نه‌ئانه، که هاوکاریی

ده کرد، له بهر نه وهی ههم خزم بوو، ههم نه دار بوو، کوچکه ریش بوو، به لام نهویش په کتیک بوو له وانیه که دهستی هه بوو له بلاوکرده وهی نهو بوختانه دا، بویه نه بوو به کر (خوا لئی پازی بی)، سوئندی لی خوارد گوتی: له مه وودا هاوکاری ناکه، به لام خوا ﷺ هم نایه ته ی نارده خوارو، دوا ی نهو نایه ته نه بوو به کر (خوا لئی پازی بی)، گوتی: با، هه ده کهم خوا لیم ببوروی و، له مه وودا هه رگیز نهو یارمه تیی و هاوکاریه ی لی نابرم، مادام خوا ﷺ وا دهفه رموی! ننجا نا نهویه به خو ویران و لیبوره یی و دل گه وره یی و سه ماحه ت.

ننجا خوا ﷺ دووباره دپته وه سه ر بابه تی بوختان پیکرانه که، دهفه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْسِنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، به دنیا یی نه وانیه بوختان ده کهن، بو نافرته نانی پاک ی بی ناگای بروادار.

پاکن، یانی: پاکراوه و پاریزراون، خوئندراویشه ته وه: (مُحْسِنَاتِ)، واته: خو پاکراگرن، (الْمُفْلَاتِ)، یانی: بی ناگان و نه صلن هه ر بیریان له و گونا هه نه کردوته وه، (الْمُؤْمِنَاتِ)، نیمانداریشن، ﴿لُعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، نه وانیه که بوختان به و جوړه نافرته تانه ده کهن، که: پاکن و بیتناگان و بروادارن، له دنیا و دوا روژدا نه فرینیان لیکراوه، ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، هه روه ها نازاریکی مه زنیان بو هه یه.

﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ﴾، روژک که زمانه کانیان و دهسته کانیان و لاقه کانیان، شایه دییان له سه ر ده دن، ﴿بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، به هوی نه وه وه که ده یانکرد، ﴿يَوْمَ يُؤْفِكُ اللَّهُ وَيُنْفِكُ اللَّهُ إِلَهُهُمُ الْحَقَّ﴾، له و روژده دا خوا سزای هه ق و دادگه رانه و پر به پیستیان ده دات، ﴿وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾، له و روژده شدا چاک ده زانن که هه ر خوا هه قی پوون و ناشکراو بی چهنده و چوونه و، هه قیسی له لایه.

له كُوتَايِي دَا خُوا ﷻ ده فہرموی: ﴿الْحَيْثُتُ لِلْحَيْثِينَ وَالْحَيْثُوتُ لِلْحَيْثَاتِ﴾،
 تافره تانی پیس شایسته ی پیاوانی بیسن و، پیاوانی پیس، شایسته ی تافره تانی
 بیسن، ﴿وَالطَّيْبَتُ لِلطَّيْبِينَ وَالطَّيْبُونَ لِلطَّيْبَاتِ﴾، تافره تانی پاک و چاک، شایسته ی
 پیاوانی پاک و چاکن و، پیاوانی پاک و چاک، هاوکوف و شایسته ی تافره تانی
 پاک و چاکن، ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّوْنٌ مِّمَّا يَقُولُونَ﴾، نهوانه بهریسن، دوورن له وهی
 نهو خه لکه ده یانگوت، ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ رَزَقُ كَرِيمٌ﴾، لیبور دنتیکی مه زن و،
 بزویونکی پر ریزو حورمه تیان بۆ هه یه.

لیره دا خُوا ﷻ ده وهی پیمان بغه رموی: خُوا ﷻ چۆن ری ده دات تافره تیکی
 پیس، به قسمهت و نسیمی پیغه مبه ره که ی ﷻ بی؟ نه خیر تافره تانی پیس، شایسته ی
 پیاوانی بیسن و، پیاوانی پیسیش، هاوکوف و شایسته ی تافره تانی بیسن، که مبه ست
 پی نهوانه له مونا فیه کان و کافره کان و موشریکه کان، که خویان له گونا هو تاوان
 ناپاریزن، به لام تافره تانی پاک و چاک، شایسته ی پیاوانی پاک و چاکن و، پیاوانی
 پاک و چاکیش، شایسته ی تافره تانی پاک و چاکن، واته: دایکمان عانیسه (خوا لئی
 رازی بی)، شایسته ی پیغه مبه ری خویاه و ﷻ پیغه مبه ری خواش ﷻ شایسته ی نهو،
 هه ردووکیان هاوکوف و شایسته ی به کدین، له بهر نه وهی پاک و چاکن.

دوایی که خُوا ده فہرموی: ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّوْنٌ مِّمَّا يَقُولُونَ﴾، نهوانه دوورن
 له وهی بوختان که ران ده یلین، بۆچی به رانای تیرینه هینا وهی تی (أُولَئِكَ)؟ که
 نهو بۆ کۆی تیرینه یه، له بهر نه وهی سه فوانی کوری موعه تتیلی سه همی تیدا
 بووه، نه مه به پی بنه مای: (تغليبُ الذکور علی الإنثاء)، زالکردنی تیرینه له سه ر
 میننه، ره قنار کراوه، که بنجینه به کی زمانی عه ره بییه.

یاخود: له بهر نه وهی وه ک ریزو حورمهت بۆ دایکمان عانیسه (خوا لئی رازی
 بی)، خوا رانای کۆی به کاره یناوه، نهوانه نه که ره کیکه و نه که ره دووان، به لام پایه و
 مه قامیکی به رزیان هه یه، پاکن له وهی که بوختان چیه کان ده یانگوت، که نه وهش
 به راستی موژده یه کی زۆر خۆشه بۆ دایکمان عانیسه، که ده فہرموی: لیبور دنتیکی
 چاک و تایبهت و، بزویونکی پر ریزو حورمه تیشیان هه یه، له رۆزی دوایی دا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

ئهو درۆ بوختانه ی له لایهن هه ندیك له مسوئمانانه وه (بۆ دایکی برواداران: عایشه) هه لبه ستره، بۆیان به خیر ده گهری و، بوختانچیانیش به تایبته سه ره گه وره که یان، سزای مه زنی هه یه له رۆژی دوایدا:

خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا نَحْسَبُهُ مَرًّا لَّكُمْ بَلْ هُوَ خَبْرٌ لَّكُم لِكُلِّ أَمْرٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِنْتِرَ وَالَّذِي تَوْلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه ته، له پینچ برکه دا:

(۱) - ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾، به دنیایی ئه وانه ی که بوختانه که یان کرد کۆمه لیک بوون له خۆتان، (الإفك: مُشْتَقٌّ مِنَ الْإِفْكِ وَهُوَ قَلْبُ الشَّيْءِ، اسْمٌ يُدُلُّ عَلَى كَذِبٍ لَا شُبُهَةَ فِيهِ، فَهُوَ بُهْتَانٌ يَفْجَأ النَّاسَ)، (إفك) له (أفك) هوه وه رگیراوه له زمانی عه ره بیدا، (أفك) یش، (قلب) ه، هه لکیترانه وه ی شتیك، ئه مه ناویکه ئه وه ده گه یه نێ که ئه وه درۆیه که هه یچ گومانی تێدانیه وه، بوختانیکه خه لک پتی سه رسام ده بن، خه لک پتی تووشی شوک ده بن، نجا خوا ده فه رموی: ئه وانه ی ئه وه بوختانه یان هینا، کۆمه لیک بوون له خۆتان، (عُصْبَةٌ) له (۳ - ۱۰)، یاخود، له (۱۰ - ۴۰) که سن، به لām گرنگ ئه وه یه لێره دا خوا ﷺ بۆ به که م ته ماشا کردنی کۆمه له که وه سه که یان، ئه وه ده فه رموی: یانی: که مه یه نه ک و ده سته یه ک بوون، به لām له خۆتان بوون.

که ده فه رموی: ﴿جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾، واته: به نامانجه وه وه، به نه خشه بۆ دانانه وه، ئه وه کاره یان کرد، که ده شفهرموی: (جاءوا) به زۆری وایه شان دو

میوان که هاتوون، هموآلی تازه‌یان له شویتان هیتاوه، بۆیه ده‌فه‌رموئ: ﴿جَاءُو بِالْإِمْلَکِ﴾ ئەو هه‌وآله‌یان، ئەو درۆو بوختانه‌یان هیتا.

(٢) - ﴿لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُمْ﴾، پیتان وا نه‌بێ ئەو بوختانه بو ئیوه خراپه:

أ- به‌ئێ پێغه‌مبه‌ر ﷺ نازاری زۆری پێوه چێژت، ناسۆری زۆری چۆوه دل، دایکمان عایشه (خوا لێی پازی بێ)، دایک و بابی عایشه‌و، هاوه‌لانی نیزیکی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و هه‌موو دلسۆزانی نیسلام و مسوڵمانان، به‌لام ئینسان تاكو نازار نه‌چێژێ، پاداشتی شی نابێ و، به‌ هۆی نازار چێژت و، نا‌په‌حه‌ت بوونه‌وه، ئینسان پێگه‌ی به‌ری ده‌ست ده‌که‌وێ:

بِقَدْرِ الْكُدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي ... مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهَرَ اللَّيَالِي^(١).

واته: به‌ نه‌ندازه‌ی ئەوه‌ که زه‌حه‌مه‌ت و په‌نج ده‌ده‌یه به‌ر خۆت، به‌رزایه‌کان وه‌ده‌ستدێتی، هه‌ر که‌سێ به‌رزایی بوئ، شه‌ونخوونی ده‌کیشێ.

ب- هه‌روه‌ها بو ئەودش که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، دایکمان عایشه‌و سه‌فوانی کوری موعه‌تیلی سه‌همیی، به‌ پله‌ی به‌که‌م و، پاشان دایک و بابی عایشه‌و، هاوه‌لان به‌گشتیی بینه سه‌ر مه‌شق بو مسوڵمانان.

ج- دوایی بو ئەودش که مسوڵمانان په‌ند وه‌ربگرن و، هه‌ر له‌ خۆرا قسه‌ له‌ به‌کدی وه‌رنه‌گرن و، زمانیان به‌ شتی‌که‌ نه‌جوولێتن، که زانیارییان له‌ باره‌یه‌وه‌ نه‌یه.

(٣) - ﴿بَلْ هُوَ خَيْرٌ لِّكُمْ﴾، (بو ئیوه خراپ نه‌یه)، به‌لکو بو ئیوه چاک بوو، (ابن‌العربی) گو‌تووێتی: (الْخَيْرُ: مَا زَادَ نَفْعَهُ عَلَى ضَرِّهِ، وَالشَّرُّ مَا زَادَ ضَرُّهُ عَلَى نَفْعِهِ)^(٢)، (خیر) هه‌ر شتی‌که‌ سوودی له‌ زانی زیاتر بێ و، (شر) هه‌ر شتی‌که‌ زانی له‌ سوودی زیاتر بێ، واته: هه‌رچه‌نده‌ نازارو نا‌په‌حه‌تیه‌شتان بینی، به‌لام گرنگ ئەوه‌یه سه‌ره‌نجامه‌که‌ی بو‌تان به‌ خیر گه‌را، به‌ تابه‌ت بو دایکمان عایشه (خوا لێی پازی بێ)، چه‌ند شه‌ره‌فیکێ گه‌وره‌یه،

(١) دیوان الإمام الشافعي.

(٢) أحكام القرآن: ج٢، ص٣٦٣.

شازده (۱۶) ثابت له باره‌ی نه‌وه بینه خواری، تاكو قیامت له مینبره‌و میحرا به‌کاندا بخوتنر نه‌وه، نه‌ك به‌س بو وی، به‌لكو بو هاوسه‌ره‌كانی ديكه‌ی پیغهمبه‌ریش، هه‌لبه‌ته پیغهمبه‌ری خوا ﷺ له لووتكه‌ی پایه به‌رزیی دایه، به‌لام به‌ته‌نكید بو پیغهمبه‌ری خواش ﷺ خوا له سه‌رووی جهوت ناسمانانه‌وه، به‌رگریه‌کی باشی کردوه، له سومعه‌و که‌رامه‌تی پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﷺ، به‌لن خوا مانگیک لیتی گه‌را به‌ نازاره‌وه بتلیته‌وه، بو نه‌وه‌ی بو خه‌لكی دیکه بیته سه‌رمه‌شق، خه‌لكیش که شتیکی وای هاته سه‌ر، کوئتروئلی خو‌ی له ده‌ست نه‌داو، بزانتی چی ده‌كاو، سنوره‌كانی ش‌رع نه‌بزیتی، به‌لام دوایی خوای به‌خشه‌ر بو هم‌موانی به‌ باشرین شیوه قه‌ره‌بوو کردوه.

۴- ﴿لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْسَبَ مِنَ الْإِثْمِ﴾، بو هه‌ر مروؤفیک له‌وان، (بوختانچییه‌کان)، نه‌وه‌نده گونا‌ه‌ی به‌ ده‌ستی هیناوه، بو‌ی هه‌یه.

وشه‌ی (امرئ)، به‌ مانای نینسان دئ (المراء: الإنسان) نجا نه‌گه‌ر نینسانه‌که میبینه‌ه بی ده‌لین: (امراء)، به‌لام نه‌گه‌ر بیان‌ه‌وئ بلین: مروؤف، ده‌لین: (امرئ)، (المراء)، گوتراوه: (المروءة: گمال المراء)، (المروءة) ته‌واویی مروؤفه.

﴿مَا أَكْسَبَ مِنَ الْإِثْمِ﴾، واته: هه‌ر که‌سه گونا‌ه‌ی خو‌ی نه‌وه‌نده‌ی که به‌ ده‌سته‌هیناوه، به‌شی خو‌ی هه‌یه، یانی: سزایه‌که‌شی له‌سه‌ر وه‌رده‌گری.

۵- ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه‌وه‌شیان که مشووری زۆربه‌ی بوختانه‌که‌ی خوارد، سزاو نازاریکی مه‌زنی بو هه‌یه، (کبیره‌ او کبیره)، به‌ هه‌ردووکیان خو‌یتراوه‌ته‌وه، دوو جوړه خو‌یتندنه‌وه‌ن، هه‌ندیک گوتوو‌یانه: (کبیر)، یانی: (الإثم)، گونا‌ه، به‌لام (کبیر)، یانی: (مُعْظَمُ الشَّيْءِ وَأَسَاسُهُ) زۆربه‌ی شتیك و بناغه‌که‌ی، واته: نه‌و که‌سه‌ی زۆربه‌ی بوختانه‌که‌ی ته‌به‌ننن کرد.

﴿لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه‌و که‌سه‌یان سزایه‌کی مه‌زنی هه‌یه، له‌به‌رنه‌وه‌ی خه‌می لیخواردو له بناغه‌دا نه‌و بوختانه‌که‌ی ده‌سته‌تیکرد، نه‌و گومانه‌ خراپه‌ی که به‌س له دله‌ پیسه‌که‌ی عه‌بدو‌ل‌لای کوری ئوبه‌ییه ده‌وه‌شیتته‌وه، هه‌ر بابای

وا خه تهره‌ی وای به دلدا دئی، چونکه گۆزه چی تیدابتی، نه‌وه‌ی لی ده‌رزی، به‌س بابایه‌کی مونافیق و سر گه‌وره‌ی مونافیه‌کان لیتی ده‌وه‌شیتیه‌وه، خه‌ته‌ره‌و غایله‌ی وا خراپی به دلدا بئی، گومانی وای به دلدا بئی، که هاوسه‌ری پیغهمبه‌ر ۱۰ له‌گه‌ل یه‌کتی له‌هاوه‌لانی پیغهمبه‌ر ۱۱ که له‌جه‌نگی به‌دردا به‌شدار بووه‌و، پیاویکی پاک و چاک بووه، تووشی هه‌له‌و تاوان بئی!! گومانی وا به‌س دلّه پیسه‌نه‌خۆشه‌که‌ی عه‌بدو‌لّای کوری نوبه‌یه، لیتی ده‌وه‌شیتیه‌وه شتی وای تیدا هه‌بئی، به‌لام دواپی له‌دلّه پیسه‌که‌ی نه‌وه‌وه، خه‌لکیکی ساده‌و فه‌قیرحالی‌ش نه‌و قسه‌یان وه‌گرت، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پاریزه‌ندی (حصانه) و به‌ره‌آستی (مناعة) یان نه‌بوو، به‌لکو دوا ی نه‌وه که خوای په‌روه‌ردگار نه‌و تابه‌تانه‌ده‌نیرتیه‌ خوار، دوا ی نه‌و په‌روه‌رده‌کردنه‌ بو مسولمانان، له‌مه‌ودوا هه‌سانه‌و مه‌ناعه‌یان هه‌بئی و به‌دوا ی هه‌ر قیل و قالیک نه‌که‌ون، به‌دوا ی هه‌موو قسه‌یه‌ک نه‌که‌ون، سه‌به‌ته‌نه‌بن هه‌موو قسه‌یه‌ک له‌خوایان بکه‌ن، به‌لکو بیژینگ بئی، شته‌کان له‌بیژینگ بدن و، هه‌ر قسه‌یه‌کی بیستیان نه‌یگتیرنه‌وه، وه‌ک پینشینی خویمان کوتوو یانه: «قسه‌دابیژّه، بیچیژّه، ننجا بیبیژّه»، نه‌ک له‌خوړا قسه‌فری بدن، وه‌ک تابه‌ته‌که‌ده‌فرموی: ﴿إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ﴾، کاتیک به‌زمانتان وه‌رتان ده‌گرت و به‌زارتان ده‌تانگوت (قسه‌تان له‌باره‌وه‌ده‌کرد) بئی نه‌وه‌ی زانیاریتان له‌باره‌یه‌وه‌هه‌بئی.

مه سه له ی دووه م:

سه رزه نشتکردنی خوا بو پروادارانی به شداری نه و بوختانه، له سه ر گومانی چاک به یه کدی نه بردنیان و، به بی هه بوونی به لگه و نیسپات زارو زمان لیکوتانی نه و بوختانه و، به که م و گچکه ته ماشاگردنی و، ناموژگاری کردنیان به وه که هه رگیز دووباره ی نه که نه وه و، هینانه وه بیریان که خوا زور له گه لیان به خسه رو میهره بانه، نه گه رنا وا به ناسانی له و گرفته دهرنه دهه چوون:

خوا دهه رموی: ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءَهُ عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةٍ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ قَالُوا لَكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَكُنْتُمْ فِي مَا أَقْسَمْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ رَبِّينَ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له شازده برگه دا:

(١) ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ﴾، ده بووايه که گوئیستی ده بوون، (لَوْلَا)، لیره ده مانای (هلا) یه و بو هاندانه، به لأم لیره دا به مانای سه رزه نشتکردنه، ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ﴾، وه ک تیخویرین و سه رزه نشتکردنه، ده بووايه که ده تانیست (به درۆتان دانابایه).

(٢) ﴿ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا﴾، پیاوانی پروادارو نافرتهانی پروادار گومانی چاکیان به خویمان بردبایه.

ئه مه یانی چی؟ یانی: ئیمانداران ده بی پیغه مبه ر ﴿﴾ له خویمان به چاکتر و هاوسه ری پیغه مبه ریش ﴿﴾ له هاوسه ری خویمان به چاکتر دابنن، نچا نه گه ر

شتی خراب له خویان ناوه شیننه وه، له هاوسه ری خویانی ناوه شیننه وه، ده بی باشر له پیغه مبه ری خوا ﷺ، له هاوسه ری پیغه مبه ری خوی ناوه شیننه وه، له و باره وه نهم گپرداوه به هه به که (الطبري)، ده لئ:

﴿أَنْ أَبَا أَيُّوبَ، قَالَتْ لَهْ امْرَأَتُهُ أُمُّ أَيُّوبَ: أَمَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ النَّاسُ فِي عَائِشَةَ؟ قَالَ: بَلَى، وَذَلِكَ الْكَذِبُ، أَكُنْتِ فَاعِلَةً ذَلِكَ يَا أُمَّ أَيُّوبَ؟ قَالَتْ: لَا وَاللَّهِ مَا كُنْتُ لِلْفَعْلَةِ، قَالَ: فَعَائِشَةُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِنْكَ﴾^(١).

واته: نه بوو نه ییووو ژنه که ی (ئوممو نه ییووو) پیتی ده لئ: نایا گویت لئ نیه خه لک له باره ی عایشه وه چی ده لئین؟ نه بوو نه ییووویش ده لئ: با، گویم لئ بووه، به لام نه وه درویه، نه ی (أم ایوب)؛، تو کاری وا ده که ی؟ نه ویش ده لئ: ناوه لئا من شتی وا ناکهم، (واته: زینا ناکهم)، ده لئ: دهنه به خوا عایشه له تو چاکتره.

له ریوایه تی دیکه دا هاتوه ده لئ: عایشه بو خوی له تو چاکتره، بابیشی له بابت و، دابکیشی له دابکیشت و، میرده که شی پیغه مبه ری خوا به ﷺ، نه ی بوچی گومانی خراب به خوت نابه ی، چوون به عایشه ی ده به ی؟.

(محمد الطاهر بن عاشور)، له تهفسیره که ی دا^(٢)، به عه کسه وه هیناویه تی، که پیم وایه لئی تیکچوووه به هه له دا چوووه، که ده لئ: نه بوو نه ییووو گومانه خراپه که ی بردوووه، به لام ئوممو نه ییووو بو ی راست کردوته وه.

خوا ﷺ دواپی ده فه رموی: ده بوو گومانی چاکتان به خوتان بردبايه، واته: پیغه مبه ری خوا ﷺ و هاوسه ری پیغه مبه ری خوا ﷺ ده بی وه ک خوتانیان دابنئین، به لکو له خوتانیان له پیشر دابنئین، وه ک خوی په روه دگار ده فه رموی: ﴿أَلَيْسَ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ﴾^(٣) الأحزاب، واته: پیغه مبه ر ﷺ بو برواداران له خویان له پیشرته، هاوسه ره کانیشی دایکیانن.

(١) جامع البيان: ج ١٢، ص ٢٥٨.

(٢) التحرير والتنوير: ج ٨، ص ١٧٤.

۳- ﴿ وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴾، (دەبووایە گومانی چاکیان بە خۆیان بردبایەو)، گوتبایشان: ئەوە بوختانێکی ناشکرایە.

۴- ﴿ لَوْلَا جَاءَهُ عَلَيْهِ بِأَرْعَافٍ شَهَادَةٍ ﴾، دەبووایە چوار شایەدیان لەسەر هەتبانان، (بۆ نەیسپاتی زینا، چوار شایەد پێویستن)، (لولا: هەلا) بۆ هاندانە.

۵- ﴿ فَإِذَا لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ ﴾، نەجا نەگەر چوار شایەدەدەیان نەهەتبان.

۶- ﴿ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴾، لە لای خوا، هەر ئەوانەن درۆزن.

ئەمە شیوازی کورت هەتبانە، واتە: نەگەر درۆکەر هەبێ لە لای خوا، بەس ئەوانەن، کە دەفەرموی: ﴿ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴾، ئەوانە لە لای خوا، بەس ئەوانن درۆکار، (أَي: هُوَ كَذِبٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ، إِذْ عِلْمُ اللَّهِ لَا يَكُونُ إِلَّا مُوَافِقًا لِنَفْسِ الْأَمْرِ)، واتە: لە زانیاری خوادا ئەوانە درۆزن، چونکە زانیاری خوا لەگەڵ واقعدا هەر پێک دەبێ، بۆیە دەفەرموی: ﴿ عِنْدَ اللَّهِ ﴾، لە لای خوا، یانی: لە زانیاری خوادا.

چونکە زۆرەبی تەفسیرەکان وەك (محمد الطاهر بن عاشور)یش، گوتویوەتی: لە تەفسیری ﴿ عِنْدَ اللَّهِ ﴾ دا، دەلێن: (أَي: فِي شَرْعِهِ)، لە بەرنامەی خوادا، بەلام لە راستیییدا ئەو وایە، بۆچی؟! (لَأَنَّ ذَلِكَ يُضَيِّرُهُ قَبْدًا لِلْإِحْتِرَازِ، أَي: هُمُ الْكَاذِبُونَ فِي إِجْرَاءِ أَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ)، نەگەر (عِنْدَ اللَّهِ) بە مانای: (لە بەرنامەی خوادا) بێ، ئەمە قەیدیکە خراوەتە سەری، واتە: تەنھا لە جێبەجێ کردنی حوکمی بەرنامەی خوادا، ئەوانە درۆ دەکەن، بەلام دەگونجێ لە واقعدا راست بکەن! بەلام نەخیر (عِنْدَ اللَّهِ) یانی: لە لای خوا، ئەوە هیچ لە پروی بەرنامەی خواو، دەبێ چوار شایەدان بێنن، نەگەر نەیانھێنن، بە درۆکارو بوختانچیی لە قەلەم دەدرێن، بەلام وێرایی ئەو دەش بەتایبەتی لەم مەسەلەیدا لە لای خوا، ئەوانە درۆکارن، واتە: وێرایی ئەوە کە بە پێی بەرنامەی خوا بە درۆزن و بوختانچیی لە قەلەم دەدرێن، لە زانیاری خوا ی پەروردگاریش دا، هەر وایەو قسەکەیان درۆیەو خوشیان درۆزن.

(۷) ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَكَرْتُمْ فِي مَا أَفْسَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نه‌گەر به‌خششی خواو، به‌زه‌یی خوا له دنیاو دوا پوژدا، له‌سه‌ر تئوه نه‌بووایه، به‌هوی نه‌وه‌وه که تئیرزان (قسه‌و باستان زۆر له باره‌وه کرد)، نازاریکی مه‌زنتان تووش ده‌بوو، واته: له دنیادا، یاخود له دوا پوژدا، یاخود له دنیاو دوا پوژدا.

تیره‌دا (تولاً): (حَرْفِ امْتِنَاعٍ لَوْجُودٍ)، پیتی نه‌بوونه، له‌به‌ر بوون، بۆیه نازاری مه‌زنتان تووش نه‌بوو، چونکه به‌خششی خواو به‌زه‌یی خوا له دنیاو دوا پوژدا له‌سه‌ر تئوه هه‌یه.

﴿لَسَكَرْتُمْ فِي مَا أَفْسَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، (الإِفَاضَةُ فِي الْقَوْلِ مُسْتَعَارٌ مِنْ إِفَاضَةِ الْمَاءِ فِي الْإِنَاءِ أَي: كَثْرَتِهِ فِيهِ)، (إِفَاضَةُ) تیره‌دا خوازراوه‌ته‌وه له پزانی ناو له ده‌فریک، له قاپیک دا، بۆ قسه‌ی زۆر خوازراوه‌ته‌وه، وه‌ک چۆن قاپیک که ناوی تی ده‌کرێ، شله‌مه‌نییه‌کی تی ده‌کرێ، له‌سه‌ری ده‌رژێ، نه‌گەر زۆر بی، تئوه‌ش هینده قسه‌تان له‌و باره‌وه کرد، قسه‌ی زیادتتان کردو، زۆر چوونه تئو قسانه‌وه.

(۸) ﴿إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ﴾، بیهینه‌وه به‌رچاوی خۆتان: کاتی که تئوه به‌ زمانه‌کانتان نه‌و قسه‌یه‌تان وه‌رده‌گرت، ده‌ماو ده‌م له‌یه‌کدیتان وه‌رده‌گرت.

(۹) ﴿وَتَقُولُونَ يَا أَفْوَهِكُم مَّا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ﴾، به‌ زاره‌کانتان شتی‌کتان ده‌گوت که زانیاریتان له‌ باره‌یه‌وه نه‌بوو.

(تَلَقَّوْنَهُ)، له‌ نه‌سل دا (تَلَقَّوْنَهُ)، یانی: وه‌رتان ده‌گرت، (التَّلَقُّفِي: التَّكَلُّفُ لِلِقَاءِ الْغَيْرِ)، (تَلَقَّي) نه‌وه‌یه که ئینسان خۆی نه‌زیه‌ت بدات که بگات به‌ که‌سی‌ک، واته: زۆرتان له‌ خۆتان ده‌کرد، نه‌و قسه‌یه له‌ ده‌می به‌کدی وه‌ریکرن و، به‌ زارانیشتان شتی‌کتان ده‌گوت، زانیاریتان له‌ باره‌یه‌وه نه‌بوو، نه‌مه‌ جوړیکه له‌ سه‌ره‌نشست بۆ نه‌و مسوولمانانه‌ی که نه‌و قسه‌یان ده‌ماو ده‌م بلۆکرده‌وته‌وه، به‌بی لیکۆلینه‌وه‌وه وردبوونه‌وه‌وه سه‌رنج دان، هه‌ر له‌خۆوه قسه‌که‌یان کرده‌وه، هه‌لبه‌ته‌ ئینسان ده‌بی زۆر وریا بی! جاری وایه قسه‌به‌که ده‌کرێ، درۆیه، نجا نه‌گەر که‌سی‌ک بیکترته‌وه، وه‌ک برۆا پیبوون، نه‌ویش ده‌بیته‌یه‌کی‌ک له‌

درۆزنه كان، با بۇ خۇشى درۆيه كهى نه كرده بى، يان قسه يه ك ده گوترى، بوختانه، نه گهر مرؤفك نهو قسه بهى بلاوكرده وه، نه وىش ده بىته هاوبه شى نهو بوختانه، با بۇ خۇشى بوختانه كهى نه كرده بى، مادام وه ك بىروا پىيوون وايگوت، بۇيه پىغهمبه ر ﷺ فه رموو به ق: ﴿كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ﴾ (أخرجه أبو داود: ٤٩٩٢، والحاكم: ٢٨١، وابن حبان برقم ٣٠)، واته: مرؤف نه وه نده گونا ههى به سه، هه رچى بىستى بلاوى بكاته وه، نه گهر هه رچى بىستى بلاوى بكه يه وه، ده بى رؤزى هه زاران درؤ بلاو بكه يه وه، له هه موواندا پشتك هه بى.

١٠- ﴿وَتَحْسَبُوهُ هَيْئًا﴾، پىتان وابوو كه نه وه شتىكى كه مه، شتىكى بچوو كه، (هَيْئًا) له (هَوْلًا) هوه هاتوه، (هَانَ عَلَيْهِ، أَي: سَهَّلَ)، پىتان كه م و ناسان بوو، نهو قسه يه بلاوبكه نه وه.

١١- ﴿وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾، به لأم له ته رازووى خواو له به رنامهى خواوا، شتىكى زؤر مه زن بوو، كه باسى كه رامهت و سومعهى پىغهمبه رى خوا ﷺ بكرى، باسى نافرته تيك بكرى كچى نه بوو به كرى صيدديق (خوا لىيان رازى بى)، نهو نافرته پاك و چاكه، كه دوايى خوا ﷺ شازده نايه تان له بارهى نهو نافرته پاك و چاكه وه بنىزىته خوار، ده بى چ پايه وه مه قامتى هه بى، قسه گوتن به رانبه ر نهو نافرته، ده بى چهنه گونا هو تاوانىكى گه وره بى!!

١٢- ﴿وَلَوْلَا إِذْ سَعَيْتُمْ﴾، ده بووايه كه ده تانبىست (لولا)، لىرهدا به ماناى (هَلَا) يه، بۇ هاندانه، مه به ست پى سه رزه نشته.

١٣- ﴿قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا﴾، گوتاتان: بۇمان نيه تىمه لهو باره وه بدو بىن، (مَا يَكُونُ لَنَا)، نه مه بو لابردنى شتىك زؤر به هىزتره له وه كه بكوترى: (لَيْسَ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ)، چونكه نه وه يان: هه ر ناگونجى تىمه نهو كاره بكه بىن و، هه ر نه صلَه ن كرده كهى نه گونجاوه و جى خوى نيه.

١٤- ﴿سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ﴾، پاكى بۇ تو (نهى خوايه!) نه مه بوختانىكى مه زنه.

وشهى (سُبْحَانَكَ)، (مُضَدَّرٌ وَقَعَ بَدَلًا مِنْ فِعْلِهِ، أَي: نُسِخَ سُبْحَانَكَ)، چاوكه له جى كرداره كهى دانىشته، واته: تىمه به به پاك كرتن تۇ به پاك ده گر بىن نهى خوايه!، كه

لیرهدا مه‌بست پیتی سه‌سورمانهو، پاکیی ده‌ربرینه بو دایکمان عانیسه (خوا لئی رازی بی)، (بُهْتَان) چاوگه، (كَالْغُفْرَانِ وَالْكَفْرَانِ، وَهُوَ الْعَبْرُ الْكَذِبِ الَّذِي يَبْهَتْ السَّمِيعُ، لِأَنَّهُ لَا شَبْهَةَ فِيهِ)، (بُهْتَان) ونه‌ی (غفران) و (کفران) ه، یانی: لیبوردن و سه‌لئی، نه‌و هه‌والیه که بابای بیسه‌ر سه‌رسام ده‌کات، سه‌ری سو‌رده‌مینتی لئی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌یچ گومانی تیدانیه که درویه، یانی: که‌سِک شتیک بَلَسْ، هه‌موو که‌س بزانی درویه، نه‌وه بوختانه‌و پیتی سه‌رسام ده‌بن و، سه‌راسیمه ده‌بن.

۱۵- ﴿يَعْظُمُكُمْ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، خوا ناموژگاریتان ده‌کات که هه‌رگیز جاریکی دیکه بو شتی ناوا نه‌گه‌رینه‌وه، قسه‌ی ناوا نه‌که‌ن، نه‌گه‌ر برواداران.

(يَعْظُمُكُمْ)، (الْوَعظ) برتیه له قسه‌یه‌ک که هه‌ست و نه‌ستی نینسان بجوو‌لینتی و، ویزدانی وده‌به‌ر بِنِنی، که ده‌فه‌رموی: ﴿أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا﴾، (الْأَبَدُ: الزَّمَنُ الْمُسْتَقْبَلُ كُلُّهُ، وَالْغَالِبُ أَنْ يَكُونَ ظَرْفًا لِلنَّفْيِ)، (أبد) یانی: هه‌رگیز، له‌مه‌ودوا، که داهاتوو هه‌مووی ده‌گرتیه‌وه‌و، زیاتریش بو حاله‌تی لابردن (نفي) به‌کاردتی، چونکه له راستییدا دروو بوختان له‌گه‌ل نیماندا دژن، ته‌نانه‌ت له فه‌رمایشتی پِغمه‌به‌ردا ﴿هَاتُوهُ فَه‌رَمُوه‌ی‌تی: [يَطْبَعُ الْمُؤْمِنُ عَلَى كُلِّ الْخِلَالِ إِلَّا الْخِيَانَةَ وَالْكَذِبَ] رواه البيهقي في الشعب عن ابن عمر، ورمز السيوطي لحسنه في الجامع الصغير: ٤١٠٠١ واته: ده‌گونجتی مسولمان هه‌ر گونا‌هه‌یک بکاته پیشه، به‌لام ناگونجتی خیانه‌ت و درو بکات به پیشه، یانی: هه‌میشه هه‌ر درو بکات، درو بکات، چونکه نیمان یانی: به‌ راستزانی و، درووش پیچه‌وانه‌ی به‌ راستزانیه^(۱).

۱۶- ﴿وَيَسِّرُ اللَّهُ لَكُمْ آلَاتِنَا وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾، خواش نایه‌ته‌کانی بو تیه‌وه‌ی رُوْش ده‌کاته‌وه، خوا زانای کارزانه، نایه‌ته‌کانی بو تیه‌وه‌ی رُوْش ده‌کاته‌وه، واته: به‌ ناسانی لیبان تیبگه‌ن و، خواش کارزانه هه‌ر شته له شوینی خویدا ده‌فه‌رموی و، هه‌ر یاسایه له جیتی خویدا داده‌نی.

مهسه لهی سته م:

ئهوانه‌ی ههز ده‌که‌ن قسه‌و باسی خراب به نیتو مسولماناندا بلاو بته‌وه‌و
ته‌شه‌نه بکات، نازاری به تیشی دنیاو دوا رۆزبان مسۆگه‌ره‌و، به‌خشش و
به‌زه‌یی و میهره‌بانیسی خواش پارێزه‌ری مسولمانانه:

خوادفه‌رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له چوار برکه‌دا:

(١) ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، ئەوانه‌ی که هه‌ز ده‌که‌ن،
پێیان خۆشه‌ شتی نا‌قۆ‌لۆ‌و نا‌شیرین بلاو بته‌وه، به‌نیتو برواداران دا، ﴿أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ﴾،
واته: خراپه‌ هه‌وآ‌له‌که‌ی بلاو بته‌وه، چونکه بلاو بوونه‌وه له سیفه‌تی هه‌وآ‌ل و فسانه، نه‌ک
له سیفه‌تی کرده‌وان، واته: ئەوانه‌ی که هه‌ز ده‌که‌ن هه‌وآ‌لی کرداری نا‌شیرین و نا‌قۆ‌لۆ‌
بلاو بته‌وه.

﴿فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، به نیتو برواداراندا، واته: له کۆ‌پۆ‌ مه‌جلیسیاندا
به‌میاناندا بلاو بته‌وه، ئایا ئەوانه‌ سزایان چیه‌و چۆنه‌؟.

(٢) ﴿لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، نازاریکی به تیشیان هه‌یه له دنیاو له دوا رۆژدا.
له دنیا‌دا که سه‌ره‌نجام نه‌گه‌ر له‌سه‌ریان ساغ بته‌وه، که بوختانه، نه‌وه
سزای بوختانیان له‌سه‌ر ده‌سه‌پیندری، نه‌گه‌ر بوختانیش نه‌بی و جوړه‌ درۆ‌به‌که‌ی
دیکه‌ بی، سه‌ره‌نجام بابای درۆ‌زن ئابرووی ده‌چتی، پوو په‌ش ده‌بی و، خه‌لک
متمانه‌ی پتی ناکات و، نازاری دوا رۆزیش، نه‌وه دیاره که به‌س خوا ده‌زانتی
چۆنیان سزا ده‌دات! (الطبري) له‌و باره‌وه ده‌لن:

لَهُمْ عَذَابٌ وَجِيعٌ فِي الدُّنْيَا، بِالْعَدُوِّ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ عَدُوًّا لِرِأْسِي الْمُخَصَّنَاتِ
وَالْمُخَصَّنِينَ، إِذَا رَمَوْهُمْ بِذَلِكَ، وَفِي الآخِرَةِ عَذَابٌ جَهَنَّمَ، إِنَّ مَاتَ مُصِرًّا عَلَى ذَلِكَ غَيْرِ
تَالِبٍ^(۱).

که خوا ده فرموی: ﴿لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، واته: سزایه کی به
نازاریان هه به له دنیا، که بریتیه لهو سزایه ی خوا کردوویه تی به سزا بو که سزیک
که بوختان ده کات، بو تافرته تانی پاک و پیوانی پاک، هه کات بوختانه که یان ناراسته
کردن، له دوا پوژیش دا، سزای دوزه خیان هه به، نه گهر نهو که سه له سه ر نهو
گوناهه سوور بی و مری و، لئی په شیمان نه بیته وهو، نه گهر یته وه.

۳- ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾، خوا ده زانن و تیوه نازانن، واته: خوا دروی
بوختانچییه کان ده زانن، خوا نه بیته کان ده زانن و، هه موو شتیک ده زانن، خوا
به رژه وه ندی دنیاو دوا پوژیش تیوه ده زانن، خوا نهو ده رهاویشته خراپانه ده زانن، که له
نه نجامی بوختان کردنه ودا، بلاوده بته وه، به لام تیوه نازانن، تیوه هه موو شتیک نازانن و
که متیک ده زانن، به لام خوا هه موو شتیک ده زانن.

۴- ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾، نه گهر له بهر
به خششی خواو به زه یی خوا نه بووایه، له سه رتان و، له بهر نهوه نه بووایه که خوا له گه لتان
به په رو شوو به به زه ییه، وه لمه که ی قرتینراوه، چونکه سیاقه که ده یکه به نن، واته: نه گهر
به خششی خواو به زه یی خوا له سه ر تیوه نه بووایه، خوا له گه لتان به په رو شو و میهره بان
نه بووایه، له سه ر نهوه خوا زوو سزای ده دان، به لاتان به سه ر ده هات و، تووشی گرفتاری
ده بوون، تووشی کیشه و نا کوکیی ده بوون، بویش وه لمه که ی قرتینراوه، تا کو زه یین به
هه موو لایاندا بچن و چه مکه که ی زور فراوان بن.

قسه به کی (القرطبی)، لهو باره وه که نایا نه وانیه نهو دروو بوختانه بیان کرد،
سزا دراوان یان نا؟ ده لن: ﴿اِخْتَلَفُوا هَلْ حَدُّ النَّبِيِّ ﷺ: أَصْحَابُ الْإِفْكِ، عَلَى قَوْلَيْنِ:

أَعْدَهُمَا: أَنَّهُ لَمْ يَعُدْ أَحَدًا مِنَ أَصْحَابِ الْإِفْكِ، لِأَنَّ الْخُدُودَ إِذَا تَقَامَ بِإِفْرَارٍ أَوْ بِنَيْتَةٍ، وَلَمْ يَتَعَبَّدْهُ اللَّهُ أَنْ يُقِيمَهَا بِإِخْبَارِهِ عَنْهَا، كَمَا لَمْ يَتَعَبَّدْهُ بِقَتْلِ الْمُتَافِقِينَ، وَقَدْ أَخْبَرَهُ بِكُلِّهِمْ.

وَالْقَوْلُ الثَّانِي: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حَدَّ أَهْلَ الْإِفْكِ عِنْدَ اللَّهِ بْنِ أَبِي، وَمِسْطَحَ بْنَ أَنَاثَةَ، وَحَسَانَ بْنَ ثَابِتٍ، وَحَمْنَةَ بِنْتَ جَحْشٍ^(۱).

واته: راجحایی هه‌یه لهو باردوه که نایا پیغهمبر ﷺ بوختانچییه کانی سزادان، یان نا؟ (سزای بوختانیش هه‌شتا قه‌مچییه)، دوو را هه‌ن:

رایه کیان ده‌لئی: پیغهمبر ﷺ هاوه‌لانی بوختان سزای به‌سهردا نه‌سه‌پاندن، چونکه سزایه‌کان به دوو هوکار ده‌چه‌سپن:

یه‌که‌م: به دانینداهیتانی بابای تاوانبار.

دووهم: به به‌لگمو شاید، [دوبی دوو شاید هه‌بن که نهو که‌سه نهو قسه‌یه‌ی کردوه]، خواش ﷺ به‌وه به‌ندایه‌تیی پین (به پیغهمبره‌که‌ی) نه‌کردوه که به‌وه‌ی هه‌وآلی پین ددها، سزایه‌کان بچه‌سپینتی، هه‌روه‌ک چون هه‌وآلی پیندابوو که مونافیق‌ه‌کان کوفر ده‌که‌ن، به‌لأم له‌به‌ر نه‌وه‌ی خوئی هه‌وآلی پینداوه، ریتی نه‌دابوو سزایان بدات.

قسه‌ی دووهم: نه‌وه‌یه که پیغهمبر ﷺ بوختانچییه‌کانی سزادان (به‌کی هه‌شتا قه‌مچییان لیدرا)، که بریتی بوون له: عه‌بدو‌ل‌لای کوری نوبه‌ی کوری سه‌لوول و، میسته‌حی کوری نه‌ئاته (کوره‌پوره‌که‌ی نه‌بوو به‌کر خوا لیتی رازی بئ)، حه‌سه‌سانی کوری سایبت و، حه‌منه‌ی کچی جه‌حش.

هه‌روه‌ها لهو باردوه‌ه‌م ده‌قه دینین:

{فَرَزَى مُحَمَّدٌ بْنُ إِسْحَاقَ وَغَيْرُهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَدَ فِي الْإِفْكِ رَجُلَيْنِ وَأَمْرَأَةً: مِسْطَحًا وَحَسَانَ وَحَمْنَةَ} (أخرجه أبو داود: ٤٤٧٤، والترمذي: ٣١٨١، وابن ماجه: ٢٥١٧).

واته: موحه ممه دی کوری نیسحاق و غهیری نهویش ده لَین: پیغهمبه ر **﴿﴾** له مهسه لهی بوختان کردنه که دا، سزای دوو پیاوو ژنیکی دا، میسته ح و حهسان و حهمنه ی کچی جه حش.

هه ندیک گوتوو یانه: سزای عهبدو لآی کوری ئوبه ی کوری سه لولوی نه داوه، له بهر نه وهی له رتیه کی مسوگه ره وه له سه ری نه چه سپوه، که قسه و بوختانه که نه و بلاوی کردوته وه، به لکو به خه لکی گوتوه: وا بلَین، وه ک ناگری بن کا بووه، وه ک گوتراوه: «گه وره ده لَین، له بنه بانان، گچکه ده لَین له سه ر بانان»، نهویش له بنه وه را گوتوو به تسی و به خه لکی دیکه ی فه قیری گوتوه، که سه ره نجام خه لکه ساده که، سزایه که یان له سه ر چه سپاوه و به لکه و شایه دیان له سه ر بوون، یان دانیان پیداناوه، به لآم عهبدو لآ و ک به رزه کی بانان بوی دهر چوو، به لآم نه وه له دنیا دا، نه ک له دوا رۆژدا، بۆیه خوا ده فه رموی: **﴿لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾**.

له کۆتایی ئه م مهسه له یه دا ده مه وی ئاماژه به وه بکه م، که به داخه وه شیعه، (مه به ستم شیعه ی دوازده ئیمامیه)، بوغزو غه رزبان به رانه ر به دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی) و به بابی عایشه که نه بوو به کری صیددقه، وای لیکردوون که ئه م نایه ته موباره کانه، نه وه هه موو مه دح و ستایشه ی عایشه یان تیدابه، نه وه مه دح و ستایشه ی نه بوو به کریان تیدابه (خوا لئیان رازی بی)، به لآم خویان به سه ر نه وه وه نه برده!

بۆ وینه: له (تفسیر المیزان) ی (الطباطبائی) (۱) و، (تفسیر نمونه) دا، که به فارسیه (۲)، ده لَین: هه ر که سیك بلَی: عایشه (خوا لئی رازی بی)، هه له ی کردوه، راست ناکات و، خوای په روه ردار پاکیه که ی دهر بریوه، به لآم ده لَین: نه وه به سه رهاته شتیکی مسوگه ر نیه که نه و نایه تانه له واره وه هاتن، یانی: به

(۱) ج: ۱۵، ص: ۸۹، ط: ۱۹۷۲ م.

(۲) ج: ۱۴، ص: ۳۷۸ - ۳۹۲.

نسبت پاکیتی عایشه وه (خوا لیتی رازی بی)، له سهر نهوه یه کده ننگن، به لام ده لّین: نهو نایه تانه له باره ی عایشه وه نین! چونکه نهو نایه تانه مه دحی زور گه وره یان تیدایه بو دایکمان عایشه (خوا لیتی رازی بی)، نهوانیش پقیان له عایشه یه، به بیانوی نهوه ی کاتی خو ی له جهنگی (جمل) دا سه رکردایه تیی نهو سو پایه ی کردوه، که ته له وه زویبیریشی تیدا بوون (خوا لیتان رازی بی) که له گه ل سو پایه که ی عه لی کوری نه بوو تالیب دا که خه لیفه ی چواره می پیغه مبه ره ﴿خوا لیتی رازی بی﴾، به شه ر هاتوون، خه لکیکی زور کوژرا، نهو رفه یان هه ر له دلایه، له گه ل نه وه شدا که دایکمان عایشه (خوا لیتی رازی بی) و، ته له وه زویبیر بو شه ری نه چوو بوون، به لکو بو نه وه چوو بوون که بکوژه کانی عوسمان (خوا لیتی رازی بی)، بگیرین و سزا بدرین و، عه لیش نکوولی له وه نه ده کرد که نهوان سزا بدرین، به لام ده یکوت: نهوانه زورن، جار ی ده بی هه موومان پتکه وه ری ک بین، نجا دوایی نهوانه وه ک موو له ماست دهر دینین.

بی نینصافیه که یان له وه دایه ده لّین: نهو نایه تانه دوو هوی هاتنه خواریان هه ن، یه کیکیان نه وه یه که جه ماوه ری مسولمانان هیناویانه و بوخاری و موسلیم و هه موو کتیه کان هیناویانه، نجا نهوان نهو هوکاره رده فز ده کهن و ده لّین: هوکارکی دیکه هه یه: گویا عایشه (خوا لیتی رازی بی)، بوختانی به (ماریه القبطیه) کرده و، گوتووه تی: نیپراهیمی کوپت نه ی پیغه مبه ر! ﴿خوا لیتی رازی بی﴾ له تو ناچنی، رده نگه فلانکسه له گه ل ماریه دا زینای کرد بی و، نهو کوره هی نهو بی!

که نهوه دروو ده له سه یه که بهس له کتیبی شیعاندا هه به و، کهس شتی وای نه گوتوه، مه به ستم نامازه کردن بوو به بی ویزدانی و ده مارگیریه که یان، نهو قسه یان هیچ په یوه ندیی به دینداری و لی کو لینه وه ی زانستییه وه نیوه نایه ته کان زور پو شنن، به سه ره اته کهش له (سیره ابن هشام) داو، له هه موو سه رچاوه کاندا هاتوه، به لام به داخه وه له بهر نه وه ی شیعه متمانه یان به هاوه لانی پیغه مبه ر ﴿خوا لیتی رازی بی﴾، خو یان بی بهش کرده له و گنپرداوانه، پاشانیش له بهر نه وه ی بوغزو

غہرہ زیان ہمہ، دہ بارہی تہ بوو بہ کر (خو لئی رازی بن) و، دہ بارہی عاتیشہ،
 تہ و نایہ تانہش لہ بہر تہ وہی مہ دحی تہ و باب و کچہ بہ ریزہ بیان زور تیدایہ،
 گو تو ویانہ: تہ و ہوئی ہانتہ خواری وانہی لہ و بارہ وہ باس کراون، جتی متمانہ
 نین!! کہ لہ راستیدا ہر لہ لای تہ وان جتی متمانہ نین، کہ بہ داخہ وہ
 لہ راستہ شہ قامی پیغمبر ﷺ و چوار خلیفہ راشیدہ کان و، ہا وہ لانی بہ ریزی
 پیغمبر ﷺ لہ زور مہ سہ لاندایانداوہ، ہر چہ ندہ ہر لہ باز نہی نیسلامدا
 حساب دہ کریں، خوا ہیدایہ تی نہ وانیش بدات و، زیاتر ہیدایہ تی ہم موو
 لایہ کیشمان بدات.

مهسه له ی چواره م:

فه مانگردنی خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ به برواداران، که شوین هه نگاهه کانی شهیتان نه که ون، که ته نیا فه فرمان به شتی خراب و دزیو ده کات و، دنیبا کردنه وه بیان که ته نیا به هوی به خشش و به زهیی خواوه، پاک و چاک ده بن و، ناموژگاریی کردنی مروقه چاک و به خشه ره کان، که هاوکاری له که سانی خزم و نه دارو کوچکه ره نپرن، هه رچه نده هه له و په له شیان هه بن، با لیان بیوورن و چاوپوشیان لئ بکه ن:

خوَا دَهْفَه رَمَوْتُ: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوبَ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوبَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتِلُ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمُوا لِيَصْفَحُوا أَلَا تَحْسَبُونَ أَنَّ يُعْذِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له دوازه برگه دا:

١- ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئە ی ئەوانه ی برواتان هیناوه! وه ک هه موو جار ی گو تو ومانه: ئەم رسته یه به رکار (مفعول به) ه که ی فرتتیراوه، بۆ ئەوه هه موو ئەو شتانه بگریته وه که نیمانیان پێ دینن، چونکه (آمئوا) کارو بکه ر (فعل) و (فاعل) ه، یانی: (ءامئوا یکل ما ینبغی الإیمان به)، ئە ی ئەوانه ی برواتان هیناوه! به هه موو ئەو شتانه ی پیوسته ئیمانیا ن پێ بهتری، (ئیمان به خوا، به فریشته کانی، به کتیبه کانی، به پیغه مبه رانی، به رۆزی دوا یی، به نه خشه و ئەندازه گیری ی خوا ... هتد)، ئە ی ئەوانه ی به و شیوه یه برواتان هیناوه!.

٢- ﴿لَا تَتَّبِعُوا خُطُوبَ الشَّيْطَانِ﴾، شوین هه نگاهه کانی شهیتان مه که ون، (خُطُوبَ) کو ی (خطوة) به، ئە ویش ئەوه یه که پیته کت داناوه، پیته کی دیکه دابنئی له و لای

نهوه، واته: نهوهی ده که وینته تیوانی دوو پتیه کان، پتی ده گوتری: (خطوة)، نجا هیچ کهس شه یسانی نه بینوه به رینه دا پروات و، هه نگاو هه لیتن، بویه هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: (حَطُورِبِ الشَّيْطَانِ): (ای: طُرُقِ الشَّيْطَانِ)، رتیه کانی شه یسان، به لأم له راستیدا (حَطُورِبِ الشَّيْطَانِ)، چه مک و واتیه کی گشتیی له زهین و خه یالی هه موو که سدا هه یه، یانی: شوین پتی شه یسان مه کهون، به دوا ی شه یساندا مه چن، به قسه و خوتخوتهی دنه دانه کانی مه کهن.

۳- ﴿وَمَنْ يَبْغِ حُطُورِبِ الشَّيْطَانِ﴾، ههر که سیک به دوا ی هه نگاوه کانی شه یسان بکه وی، ههر که سیک شوین پتیه کانی شه یسان هه لبرگی، به شوین پتی ویدا پروات.

۴- ﴿فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، به دلنایی نهو بهس فه رمان ده کات به ناشیرین و خراپه، پتشریش گوهمان: (فحشاء) ههر قسه و کرده وه یه کی دزیو ناقولوو ناشیرینه، (منکر) یش ههر شتی که عه قلی سه لیم نکوولی لی بکات و، شه ربعت نکوولی لی بکات و، زگماک نکوولی لی بکات و، خه لکی باش نکوولی لی بکات.

(المنکر): یانی: شتی خراپه، (الفحشاء): یانی: شتی ناقولوو ناشیرین، که ههر کام له (الفحشاء) و (المنکر) یش، ههم قسان ده گرنه وه، ههم کرده وانیش دد گرنه وه، زانایان ده لیتن: لیره دا (مَنْ): ﴿وَمَنْ يَبْغِ حُطُورِبِ الشَّيْطَانِ﴾، چونکه (بِغْيَ) ی پی زه نه دار (مجزوم) ه، (مَنْ: الشَّرْطِيَّة) به، به یه کده نگیی هه موو فورئان خویننه کان، نجا که دد فه رموی: ﴿فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، نه مه وه لأمی مه رجه که یه، واته: ههر که سیک به دوا ی شه یسان بکه وی (وه لأمه که ی نهوه یه) به ته نکید شه یسان فه رمان ده کات به ههر قسه و کرده وه یه که ناشیرینه و، خراپه، که واته: شوینکه و تووی شه یسانیش، تووشی هه رچی شتی ناشیرین و خراپه له کرده وان و له قسان، ده بی.

۵- ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا﴾، نه کهر به خشش و به زه ی خواش نه بووایه له سه ر تپوه، هه رگیز هیچ کامیک له تپوه پاک و چاک نه ده بوون.

(زَكَاةً)، هه موو قورنآن خوئنه كان، یان زۆر بهی هه ره زۆریان به بی گیره (شَدَّةً) خوئندوو یانه ته وه: ﴿مَا زَكَّٰنَ مِنْكَ مِنْ اٰمِدٍ اَبَدًا﴾، یانی: هیچ کامیکتان هه رگیز پاک و چاك نه ده بوون، به لآم نه گه ر به (زَكَّى) بخوئتر ته وه، به گیره (شَدَّةً)، نه و کاته یانی: خوا هیچ کامیک له تیوهی پاک نه ده کرده وه، یانی: ته گه ر به خشش و به زه یی خوا نه بووا به له سه رتان، هیچ کامیکتان پاک و چاك نه ده بوون، یا خود: خوا پاک و چاك نه ده کردن.

(٦) - ﴿وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَاءُ﴾، به لآم خوا هه ر كه سئكي بیهوئ، پاكی ده كات، چاكی ده كات، گه شه ی پئ ده دات، وه كه هه موو جارئ گو تو ومانه: وشه ی: (زَكَّى يَزْكُو زَكَاةً وَتَزَكِيَةً)، به مانای (مَأ، طَهَّر، صَلَح) دئ، واته: گه شه ی كرد، پاك بوو، چاك بوو.

(٧) - ﴿وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾، به دلنیا یی خواش بیسه ری زانایه.

ئمه هه م هه ره شه ده گرت هه وه، هه م موژده و دلخو شکردنیش ده گرت هه وه، واته: خوا زانای بیسه ره، خوا زانایه نه گه ر كه سئك به دوای هه نگاهه كانی شه یتان بكه وئ، به شوئین پئئ نه ودا پروات، قسه كانیشی ده بیستئ و کرده وه كانیشی ده زانئ، هه روه ها به پئچه وانه شه وه: هه موو نه وانه ی هه وئ ده دن خوئان پاک و چاك بکه ن، خوا قسه كانیان ده بیستئ و، نه ئینیی ئیو دلشیان و کرده وه كانیشیان ده زانئ.

(٨) - ﴿وَلَا يَأْتِلُ اُولُو الْاَفْضَالِ مِنْكَ وَالْتَعَى﴾، با نه وانه شان كه خاوه ن چاكه ن و خاوه ن توانایی ماددی فروانن، سوئند نه خوئن، كه نه به خشن... خوا له نایه تی (٢٢) هه ما دپته سه ر باسی مه سه له یه ك كه پئشتر ئیمه له گیرانه وه ی به سه ره هاتی بوختان پئكرانی دایكمان عائیشه دا (خوا لئئ رازی بئ) له سه ر زمانئ خوئ كه له سه حیحی بوخاریی و سه حیحی موسلیم دا هئنامان، نه ویشمان له گه لدا باس كرد، نه ویش نه وه بوو كه نه بوو به كر بابی عائیشه (خوا لئیان رازی بئ)، خزمئكی هه بوو به ناوی (مسطح بن أثاثه)، كوپه پووری بوو، نه بوو به كر هاوکاریی ده كردو، یارمه ئیی ده دا، نه بوو به كر (خوا لئئ رازی بئ) بازركان بوو، خوا پئداو بوو، ئنجا كاتك ئاشكرا بوو كه میسته حی كوپری

نه‌ئانه، یه‌کیکه له‌وانه‌ی له بوختان کردنه‌که‌دا به‌شدار بووه، نه‌بوو به‌کر سوئندی خوار
که هاوکاری میستح ناکات له‌مه‌ودوا، خوا به‌و بۆنه‌وه نه‌م نایه‌ته‌ی نارده‌ خوار:

﴿وَلَا يَأْتِي أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكَ وَالسَّعَةِ﴾، (وَلَا يَأْتِي)، (الإيتلاء: اِفْتِخَالٌ مِنَ الْإِلِيَةِ
وَهِيَ الْحَلِيفُ، وَأَكْثَرُ اسْتِعْمَالِهَا عَلَى الْإِمْتِنَاعِ)، (الإيتلاء)، (افتعال)، له (الإلية)،
یانی: سوئند، (حلیف) به‌لأم (الیه) به‌زۆری به‌کارده‌هیتری بۆ نه‌کردنی شتیک،
ده‌گوتری: (آل علی نفسه ألا يفعل)، یانی: سوئندی خوار نه‌وه نه‌کات، (الإيتلاء)،
سوئند خواردن، یانی: نه‌وانه‌تان که‌خواه‌نی چاکه‌ن و، ده‌سترۆ‌بشتوون، با سوئند
نه‌خۆن.

۹- ﴿أَنْ يُؤْتُوا أَوْلِي الْقُرْبَى وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾، (با سوئند نه‌خۆن)
که هاوکاری نه‌وانه‌ی خاوه‌نی خزمایه‌تیین و نه‌دارن و کۆچکه‌رن له‌ پری خوادا، بکه‌ن،
واته: با سوئند نه‌خۆن له‌ هاوکاری کردنیان، یاخود: با سوئند نه‌خۆن که‌هاوکاریان
ناکه‌ن، هۆی هاتنه‌ خواره‌وه‌که‌ی دیاره، به‌لأم خوا ﷺ به‌ گشتی و به‌ کۆ هیناویه‌تی،
چونکه‌ له‌ هه‌ندێ گپردراواندا هاتوه، که‌سانی دیکه‌ش هه‌بوون یارمه‌تی خه‌لکی خزم و
نه‌دارو کۆچکه‌ری خۆیانیا ن داوه، نه‌وانیش گوتیان: ئیمه‌ش له‌مه‌ودوا یارمه‌تی خزمان
ناه‌ین، که‌ به‌ شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کان به‌شدار بوون و، پشکیان هه‌بووه‌ له‌و بوختانه‌ی
دایکمان عانیشه‌دا (خوا لئی رازی بن)، بۆیه‌ خوا به‌ کۆ هیناویه‌تی، به‌لأم نه‌گه‌ر به‌س
نه‌بوو به‌کریش بووبن (خوا لئی رازی بن) خوا ﷺ هه‌میشه‌ که‌ مه‌سه‌له‌یه‌ک بووه‌ له
پۆزگاری پیغه‌مه‌ردا ﷺ، هه‌رچه‌نده‌ له‌ تاکیک روویداوه، یان له‌ چه‌ند که‌سێک، به‌لأم
بنچینه‌یه‌کی گشتی بۆ دارشته‌وه.

۱۰- ﴿وَلْيَعْمُوا وَلْيَصْفَحُوا﴾، با بوورن و چاوپۆشی بکه‌ن، (عفا)، یانی: (دَرس)، نهما،
سپرایه‌وه، (فَهُوَ مَخُو الذَّنْبِ)، (عفو) نه‌وه‌یه‌ که‌ خراپه‌که‌ بسپرتیه‌وه، (صَفَحَ) بریتیه‌ له‌وه‌ی
نه‌ک هه‌ر گوناهاکه‌ بسپرتیه‌وه، به‌لکو هه‌ر له‌ بیر خۆی به‌ریتیه‌وه: (الصَّفْحُ: عَدَمُ ذِكْرِه
مُطْلَقًا).

۱۱- ﴿أَلَا حَيُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾، نایا پیتان خووش نیه خوا لیتان ببووری! واته: وه که چون پیتان خووشه، خوا لیتان ببووری، تیوهش ببوورن.

۱۲- ﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، خواش لیبوردهی به بهزهیه، واته: تیوهش ههولبدن چاو له سیفه تهکانی خوا بکهن، تیوهش له قهدهر خو تان لیبور دنتان هه بن و، بهزه پیتان هه بن.

له فه رمایشتی پیغه مبهردا ﷺ هاتوه، فهرموویه تی: ﴿مَنْ لَا يُرْحَمِ، لَا يُرْحَمِ﴾، (آخرجه: البخاری: ۵۹۹۷، ومسلم: ۲۳۱۸)، واته: هه ره که سیک بهزه یی نه نویتنی، بهزه یی به رانه بر نانویتنی، یانی: خواش بهزه یی پییدا نایهت، به کورتیی: تیوهش ههولبدن سیفه تهکانی خوا له خو تاندا بیننه دی، نهو سیفاتانه ی که له گه ل مرؤفا دهگونجین، وه که زانیاری، لیبور دن، بهزه یی، کار به جیتی، نهو سیفه تانه ی دیکه که له گه ل مرؤفا دهگونجین، نیمه پیتشریش هو ی هاتنه خواره وه که یمان هیتا له نیو نهو به سه ره هاته دا، که دایکمان عانیسه گپرایه وه (خوا لیتی رازی بی)، به لام لیره شه وه نه م گپراو یه دینین:

﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَ هَذَا: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾، فِي عَائِشَةَ وَفِي مَنْ قَالَ لَهَا مَا قَالَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ وَحَاجَتِهِ: وَاللَّهِ لَا أَنْفِقُ عَلَيْهِ شَيْئًا أَبَدًا، وَلَا أَنْفَعُهُ بِنَفْعِ أَبَدًا، بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ، وَأَدْخَلَ عَلَيْهَا مَا أَدْخَلَ، قَالَتْ: فَانزَلَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ: ﴿وَلَا يَأْتِلُ أَوْلُوا الْأَفْضَلِ مِثْرًا وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى وَالسَّكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾، قَالَتْ: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ إِنِّي لِأَجِبُ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحِ الثَّقَفَةِ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: لَا أَنْزِعُهَا مِنْهُ أَبَدًا!﴾.

واته: دایکمان عانیسه خوا لیتی رازی بی، ده لسی: کاتنی فه رمایشتی خوا: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾، له باره ی عانیسه وه هاته خواره له باره ی نهوانه وه که نهو قسه یان له باره یه وه کرد بوو، که کرد بوویان، نه بوو به کر

(خوا لئی رازی بی)، که پیشتر هاوکاری میسته حی ده کرد، (هاوکاری ماددی)، به هؤی خزمایه تیه که یه وه (که کوره پووری بوو)، به هؤی پتویستیشیه وه، نه بوو به کر (خوا لئی رازی بی)، گوتی: سویند به خوا، له مه و دووا هه رگیز هیچ شتیک ناده مه میسته ح و، هیچ سووونکی پت ناگه یه نم، دوا ی نه وهی، نه وهی گوت له باره ی عانیسه وه، نهو خه م و مهراقه ی تووش کرد، عانیسه گوتی: خواش ﷺ نهم تابه ته ی نارده خوار: ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةَ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾، واته: با نهوانه تان که خواهه نی به خشش و ده سترپیشتون، سویند نه خوون که هاوکاری خزمان و نه داران و کؤچکه ران بکن، دایکمان عانیسه (خوا لئی رای بی)، ده لئ: نه بوو به کر گوتی: به خوا چه ز ده کم خوا لئیم بیووری، بؤیه نهو هاوکاریه ی میسته حی که ده کرد پیشتر، بؤی گتیا به وه، گوتیشی: به خوا هه رگیز جار یکی دیکه لئی نابرم.

واته: تئوه مادام له بهر خوا به خشبوتانه، تئستا له بهر خویمان، که شتیک بیجیان کردوه، لئیان مه برن، چونکه تئوه بؤ خوا کردوتانه، هه لبه ته وه ک پیشتریش باسمان کرد، نهمه ش ناکارو رهوشتیک به رزو بالاییه، که هه ر شایسته ی پیاوئکی وه که نه بوو به کر بووه (خوا لئی رازی بی)، هه روه که چون خاتوو عانیسه نهو ناکارو رهوشته به رزو جوانه ی هه بوو، که دوا یی هیچ به سه ر خو ی نه هئناوه، به رانه ر به وانه ی بوختانیان بؤ کردوه، هه تا گتیرداوه ته وه که هه سسانی کوپی ثابت که یه کیک بووه له بوختان که ره کان، هاتوه بؤ لای دایکمان عانیسه (خوا لئی رازی بی)، مؤله ق لئ خواستوه، نهویش فره مووی لیکر دوهو، هاتوته ژووری، جار یک شیعرنکی به سه ر دایکمان عانیسه دا گوتوه، که تؤ نافرته تیکه هئنده به ماقوولی سه نگینی و ناواو ناوای، یه کن: گوتویه تی: نهی دایکی پرواداران! چون ریکا دده ی بیته ژووره که ت، له پشت په رده وه، له کاتیکدا بؤ خو ت ده زانی کاتی خو ی بوختانی به تؤ کرد؟ نهویش گوتویه تی: تاخر هه سسانی کوپی ثابت به رگری له پیغهمبه ر ﷺ کردوه به شیعره کانی، واته: من له هه قی خو م ده بوورم، مادام نهو به رگری له نیسلام و پیغهمبه ر ﷺ کردوه.

مه سه له ی پینجه م و کو تایی:

نه فرین لی کرانی بوختانچیمان به نافرته تانی پاکی بی ناگای پروادار، له دنیاو دوا روژداو، شایه دپی دانی زمان و دهست و پیمان له سه ریان و، وه رگرتنه وه ی سزای پر به پیست و، راگه یاندنی نه و راستیه، که نافرته تان و پیوانی پاک و بی خه وش، شایسته ی یه کدین و، پیوان و ژنایی پیسیش له یه کدی ده وه شینه وه و، راگه یاندنی پاک و بینه ردی دایکی پرواداران عایشه و، سه فوانی کو ری موعه تیلی سه همی:

خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَأَسْوَأُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٢﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ يَوْمَ يُؤْذِبُهُمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿١٤﴾ لَقَدْ بَعَثْنَا لَلخَيْثِينِ وَالْحَبَشِيِّنَ لَلخَيْثِينَ وَالطَّيْبِينَ وَالطَّيْبُونَ لَلطَّيْبِينَ أَوْلِيَاكَ مَبْرُوءَاتٍ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له ده (١٠) برگه دا:

(١) - ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ﴾، به دلنایی نه وانه ی بوختانی داوین پیسی ده که ن، بو نافرته تانی پاکی، بی ناگای، پروادار.

نه و نافرته تانه سی سیفه تیان هه ن:

أ- (الْمُحْصَنَاتِ)، یانی: پاکراوه ن، پاکراویرون، خویندر او یشته وه: (مُحْصَنَاتِ)، خو یان پاکراگرتوه، له خو یان وریا بوون، به (إِسْمُ مَفْعُولِ)، و (إِسْمُ فَاعِلِ)، خویندراوه ته وه.

ب- (الْفَافِلَاتِ)، واته: بی ناگان، هه ر بیریان له و گونا هه نه کردۆته وه که بو یان کراوه ته تۆمه ت.

ج- (الْمُؤْمِنَاتِ)، پرواداریشن، نه‌وانه‌ی بوختان ده‌کهن به نافرته‌تانیکی ناوا: که پاک و چاکن و، بِنِ ناگان له‌و گونا‌هو تا‌وانه‌وه، پرواداریشن.

۲- ﴿لُعْنَةُ جَبِيهٍ﴾؟ (اللُّعْنَةُ: الْإِبْعَادُ عَنِ رَحْمَةِ اللَّهِ)، (لعنة) دوور خستنه‌وه به له به‌زه‌یی خوا، له دنیاو دوا رُوژدا له به‌زه‌یی خوا دوور خراونه‌وه.

۳- ﴿وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، نازارنکی مه‌زنیشیان هه‌به، پتسه‌وا (الطَّيْرِي) ده‌لن: نهم نایه‌ته تایه‌ته به دایکمان عانیسه‌وه (خوا لئی رازی بِنِ)، هه‌ندیکیش گوتووایانه: ههم دایکمان عانیسه، ههم هاوسه‌رانی دیکه‌ی پتغه‌مبیره‌ش ﴿ده‌گرته‌وه، هه‌ندیکیش گوتووایانه: ههم دایکمان عانیسه‌وه، ههم هاوسه‌رانی دیکه‌ی پتغه‌مبهر ﴿و، ههم هه‌موو نافرته‌تانیش ده‌گرته‌وه، واته: حوکمه‌که‌ی گشتیه، که به ته‌نکید وایه‌وه، ههر نافرته‌تیک خاوه‌نی نه‌و سَنِ سیفه‌ته بِنِ، ده‌یگرته‌وه.

هه‌ندیک له زانایان گوتووایانه: خوا ﴿بُوْ غُونا‌هی زینا، سزایه‌کی هتینه‌ده سه‌ختی باس نه‌کردوه، که زینا گه‌وره‌تره له بوختان کردنی داوین پیسی، به‌لام لیره‌دا خوا ﴿بُوْ بوختانکردنی داوین پیسی، سزایه‌که‌ی زور به سه‌ختی باسکردوه: ﴿لُعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، دوا‌ییش، ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْسُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ يَوْمَذِيقُوا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ ذِيقَهُمْ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾، نهمه زور فورسه نهم سزایه، بُو‌یه گوتووایانه: نهمه تایه‌ته به دایکمان عانیسه‌وه (خوا لئی رازی بِنِ)، به‌لن نافرته‌تانی دیکه‌ش ده‌گرته‌وه، نه‌گه‌ر بوختانیان پت بکری، ههر که‌سن بوختانیان پت بکات، سزای هه‌به، به‌لام نه‌و سزا سه‌خته‌ی لیره‌دا باسکراوه، بُوْ که‌سانیکه که بوختانیان به دایکمان عانیسه (خوا لئی رازی بِنِ) کردوه، به تایه‌ت عه‌بدوللای کوری توبه‌ی کوری سه‌لولو، سه‌روکی مونا‌فیه‌کانسی مه‌دینه، چونکه زینا گونا‌هه‌که‌ی گه‌وره‌تره، که‌چی خوا ﴿لیره‌دا بُوْ نه‌و بوختانکردنه، که سزایه‌که‌ی هه‌شتا فه‌مچیه، سزا

دوا رُوْزِیَه که ی زور به گه وره تر باس کردوه، بُوْیه رایه کی په سنده نه گهر بگوتری: نه م نایه تانه سزا تیدا باسکراوه که یان، تایه ته به دایکمان عايشه وه (خوا لیتی رازی بی)، به لام حوکمه که یان له باره ی نه سلّی سزاداران بوختانچییانه وه گشتیه.

۴- ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (يَوْمَ تَشْهَدُ)، خوئراویشه ته وه: (يَوْمَ تَشْهَدُ) نهو رُوْزه که شایه دبیان له سر ده دا، زمانه کانیا و دهسته کانیا و لاقه کانیا، به وه ی ده یان کرد، نهو نه ندامانه هه موویان رُوْلیان هه بووه له بوختانداو، رُوْلیان ده بی، هه رچی زمانه: ناشکرایه بوختان به زمان ده گوتری، دهسته کان و پیته کان و لاقه کانیش: مرُوْف بهو نه ندامانه دئی و ده چی و، ده جووئی و نه رک و کاره کانی ده کات: به دهسته کانی نامازه ده کات و، به لاق و پیته کانی ده روات و قسه که نه قلّ ده کات و، له ده می خه لکی دیکه ی وه رده گری و بلاوی ده کاته وه.

۵- ﴿يَوْمَ يُؤْفِكُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ﴾، لهو رُوْزه دا، خوا سزای هه قیان به ته اوویی ده دات، نه م ته نونینه ی سر: (يَوْمَ يُؤْفِكُ)، یانی: لهو کاته دا که رُوْزی دواویی دئی و، سزاو پاداشت دئته پتیش، خوا سزای هه قی ته اوویان ده دات، (يَوْمَ يُؤْفِكُ اللَّهُ)، (وَقَاهُ): (أَعْطَاهُ حَقَّهُ وَافِيًا كَامِلًا)، خوا ﷻ سزای پر به پیستیان ده دات.

۶- ﴿وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾، (لهو رُوْزه دا) ده شرانن هه ر خوا هه قی روون و ناشکرایه، واته: ده زانن که: خوا ﷻ و حوکمه کانی خوا هه قی ره هان.

ئجنا خوا ﷻ دئته سر برگه یه کی دیکه ی نهو بابه ته وه، ده فه رموی:

۷- ﴿الْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِ وَالْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِ﴾، نافره تانی پیس (و گونا هبارو، نه پرینگاوه له تاوان و داوین پیسی و خراپه)، شایسته ی پیوانی پیسن، (پیوانی پیسی وه ک خوْیان)، پیوانی پیسی شایسته ی نافره تانی پیسن.

لیره دا مه به ست له (خُبث) پیسی: پیسی سیفه ته مرُوْیه کانه، ئجنا نه مه زانایان چند واتایه کیان بو لیکداونه وه، هه م بو: ﴿أَلْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِ وَالْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِ﴾، هه م بو: ﴿وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِ﴾:

أ- هه نديكيان گوتوو يانه: (هَذِهِ أَوْصَافٌ جَرَتْ عَنْ مَوْصُوفَاتٍ مَحذُوفَةٍ، يَدُلُّ عَلَيْهَا السِّيَاقُ، وَالتَّقْدِيرُ فِي الْجَمِيعِ: الْأَزْوَاجُ)، نه وه رايه كه، كه ده لَن: (الْخَيْبَاتُ)، ياني: (الزَّوْجَاتُ الْخَيْبَاتُ)، (الْخَيْبَاتُ)، ياني: (لِلْأَزْوَاجِ الْخَيْبَاتِ)، (وَالْأَزْوَاجُ الْخَيْبَاتُ لِلزَّوْجَاتِ الْخَيْبَاتِ)، زَنَانِي يِيس شايسته ي هاوسره پيسه كانن، مَيَرده پيسه كانيش، شايسته ي زَنَانِي يِيسن.

ب- هه نديكيشيان گوتوو يانه: يَتُويسْت به مه زه ننه كردن (تقدير) ناكات، بَلَيِّن: نه مانه وه صفن بُو زَنان و پياواني يِيس، به لكو هه ر ده لَيِّن: (الْخَيْبَاتُ) سيفه ته خرابه كان، شايسته ي پياواني خرابن، هه روه كه ساني خراب، شايسته ي سيفه ته خرابه كانن، هه روه ها: سيفه ته په سنده كان شايسته ي پياواني باشن و، پياواني باشيش سيفه ته په سنده كانيان لَيِده وه شَبْنه وه و شايسته يانن.

به لَام نه و كاته نيشكالَتِك دروست ده بِن: له هه رددو حاله ته كاندا، (الْخَيْبَاتُ) (الطَّيِّبَاتُ)، سيفه ته خرابه كان و سيفه ته په سنده كان، تايه ت ده بن به پياوانه وه و باسي زَنان له نارادا نامَيِنن! به لَام به واتايه كه ي ديكه: زَنان و پياوان هه رددو كيان وه كه يه كه ده كَرْتَه وه، كه له راسْتَيِدا نه و مانايه يان، له گه لَ سِيَاقه كه ش و له گه لَ به سه ره اته كه ش دا گونجاوتره.

٨- ﴿وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ﴾، نافرته تاني پاك و چاك، شايسته ي پياواني پاك و چاك، پياواني پاك و چاكيش، شايسته ي نافرته تاني پاك و چاك.

٩- ﴿أُولَئِكَ مَبْرُؤَةٌ مِمَّا يَقُولُونَ﴾، نه وانه (كه نه و تَوْمه ته يان بُو هه لَبه ستر: عائيشه (خوا لَبِي پازي بِن) و، صه فواني كور ي موعه تتيلي سه هميي) دوورن، پاك ن له وه ي (كه دلنه خُوْش و بوختانچيه كان) ده لَيِن.

١٠- ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، له دوارو زُدا لَيبورديكي تايه ت و بزيوتكي پر رَيَزو حورمه تيان بُو هه به.

ئىسى سەرئىچ

۱- (محمد الطاهر بن عاشور) له تەفسىرەكەى خۆيدا، ويستووئەتى چارەسەرى ئىشكالىك بىكات، ئەوئىش ئەوئەىە: ئەگەر كوفرو شىرك بە پىسىى دابىرى، ئەدى چۆن ھاوسەرى ھەر كام لە نووح و لووط (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كافر بوون! وەك خوا ﷻ لە سوورەتى (التحریم) دا دەفەرموى: ﴿صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا أَمْرَاتٌ نُّوحٍ وَأَمْرَاتٌ لُوطٍ كَأَنَّهُنَّ بَصَائِرٌ لِّعِبَادٍ لِّلَّذِينَ يَكْفُرُونَ فَكَفَرُوا بِمَا كَفَرُوا وَهِيَ صَوْنٌ مِّنَ اللَّهِ لِيُذَكِّرَ الَّذِينَ لَمْ يَفْقَهُوا سِيْرَ الْاَوْلِيَاءِ اَلَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَكُمْ حَسْبٌ مِّنْ اَلَّذِينَ يَفْقَهُوْنَ سِيْرَ الْاَوْلِيَاءِ اَلَّذِينَ كَفَرُوا﴾، واتە: خوا وئەى ھەتاىەو بە ئو ئەوانەى بىپروان، ژنەكەى نووح و ژنەكەى لووط، كە لە ژىر دوو لە بەندە چاكەكانى ئىمەدا بوون، (واتە: لە ژىر نىكاھى واندا بوون)، بەلام ناپاكىيان لەگەل كرىن، (ناپاكىى عەقىدەىى و، فىكرىى)، ئەوانىش (نووح و لووط) ھىچ سوودىيان پى نەگەياندن، (ھەرچەندە ھاوسەرىشان بوون) و پىيان كوترا: بچنە ئىو ناگر، لەگەل ئەواندا كە تىيدا ھەمىشەىى دەبن.

ئىجا (محمد الطاهر بن عاشور) دەلن:

﴿وَالْمُرَادُ بِالْغُنْثِ: خُبْتُ الصَّفَاتِ الْاِنْسَانِيَّةِ، كَالْقَوَاحِشِ وَكَذَلِكَ الْمُرَادُ بِالطُّبِّ: زَكَاةُ الصَّفَاتِ الْاِنْسَانِيَّةِ مِنَ الْقَضَائِلِ الْمَعْرُوفَةِ فِي الْبَشَرِ، فَلَيْسَ الْكُفْرُ مِنَ الْغُنْثِ، وَلكِنَّهُ مِنْ مَتَمَمَاتِهِ، وَكَذَلِكَ الْاِيْمَانُ مِنْ مَكْمَلَاتِ الطُّبِّ، فَلِذَلِكَ لَمْ يَكُنْ كُفْرُ اِمْرَاةٍ نُّوحٍ وَامْرَاةٍ لُوطٍ نَاقِضاً لِعَمُومِ قَوْلِهِ: ﴿لَتَنبِيْئَتُنَّ لِلْخَبِيْثِ﴾ (۱).

واتە: مەبەست لە پىسىى، پىسىى سىفەتە مرۆبەكانە، ھەرودھا مەبەست لە پاكىى و چاكىى، پاكىى و چاكىى سىفەتە مرۆبەكانە، لە خەصلەتە زانراوەكان لە بەشەردا، بەلام كوفەر پەبوەندىى بە پىسىيەوئە نىە، بەلكو لە تەواوكەرەكانى

پیسیه، ههروهها نیمایش له تهواوکه ردهکانی چاکیی و پاکیه، بویه کوفری ژنهکهی نووح و ژنهکهی لووط، هه لوه شینه ره وهی فه رمایشتی خوا نیه که دهفه رموی: ژنانی پیس بو پیاوانی پیسن (و پیاوانی پیس بو ژنانی پیسن).

قسهکهی جوانه، به لأم پیم وایه نه گهر نه وهش نه گوتری و ههر بگوتری: به ته نکید خوا ﷻ پیغه مبه رانی خوی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له شتی ناشیرین و له ههر عهیب و له که و په لئه که پاراستوه، که له نیو کومه لکای خویاندا عهیب و ناشیرین بووین، نه و کاتهش له سه رده می نووح و لووط دا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، له سه رده می هه موو پیغه مبه راندا، کوفرو شیریک که گه له کانیا ن له سه ری بوون، نه که ههر عهیب و له که و په لئه نه بووه، به لکو به شتیکی زور باش دانراوه، به پیجه وانوه: نه وهی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هیناوانه، له خوا به یه کگرتن (توحید) و، ته نیا خوا په رستی و نیمان، نه وه به عهیب و ناته و اووی له قه لَم دراوه.

نجا هه رده و هه و سه ری نووح و لووط (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) با کافریش بووین، به لأم کوفر نه و کاته به عهیب و له که له قه لَم نه دراوه، نه گهر موشریک بووین، شیریک به له که و عهیب له قه لَم نه دراوه، به لأم به ته نکید هه و سه رانی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له و شتانه ی که به عهیب و له که له قه لَم دراون، له نیو کومه لکاو، به پیی باوو ژینگی خویان، بو وینه: داوین پیسی، ههروهها ههر نه نکیه کی دیکه، پاریزراو بوونه.

۲- که دهفه رموی: ﴿أُولَئِكَ مُّرَرُوکَ مِمَّا یَقُولُوْنَ﴾، ده لئ: (عَلَّبَ صَمِیرَ التَّذْکِیرِ فِی: ﴿أُولَئِكَ مُّرَرُوکَ﴾)، نه گهر مه به ست دایکمان عایشه و سه فوانی کوری موعه تته لی سه همیی بی، دووان، به لأم راناوی نیرینه به سه ر راناوی مییه نه دا زال ده کرتی له زمانی عه په بیدا، جاری واشه دووان به کو (جمع) داده نرتین له زمانی عه په بیدا، که خوا فه رموویه تی: ﴿مِمَّا یَقُولُوْنَ﴾، له وهی که ده لئین، واته: نه وهی که بوختانچییه کان

گوتراوہو گوتووایانہ، جگہ له قسه یه ک که له گهَل واقیعدا ناگونجن، هیچی دیکه نیه، بهس قسه یه.

۳- رسته ی: ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ به ته نکید موژده به کی زور خوشه بو دایکمان عانیسه (خوا لئی پازی بن)، هه روهها بو سه فوانی کوری موعه تته لی سه همیی که مه به ست له (مغفرة) لیبوردنه که نه وه دباره و، ﴿وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، یانی: بزویکی پر ریزو حورمهت، یاخود: باشتین بزوی، چونکه: (الکریم): الأَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ فِي تَوْعِهِ، (کریم) یانی: باشتین شت له جور ی خوی: ﴿مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٌ﴾ الشعراء، واته: باشتین پرودهک، ﴿وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، واته: باشتین بزویو رزوی، هه روهها گوتراوه: (الکریم): هُوَ النَّفِيسُ فِي جِنْسِهِ، أَوْ الْأَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، هه ر شتیک که له جینسی خویدا زور به نرخ بن، یاخود باشتین شت له هه ر شتیکدا.

دوو قسه له کوتایی ئهم شارده نایه تدها:

به باشی ده زانم که له کوتایی کوی ته فسیر کردنی ئه و شارده نایه تدها، دوو قسان بینم:

قسه ی یه که م:

قسه یه که له دایکمان عانیسه وه (خوا لئی پازی بن)، دینینه وه، که گوتوو یه:

۴- {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَقَدْ أُعْطِيتُ سَعْمًا مَا أُعْطِيتُهُنَّ امْرَأَةً:

۱- {لَقَدْ نَزَلَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَتِي فِي رَاحَتِهِ، حِينَ أَمَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَتَزَوَّجَنِي.

۲- {وَلَقَدْ تَزَوَّجَنِي بِكَرَّاءٍ، وَمَا تَزَوَّجَ بِكَرَّاءٍ غَيْرِي.

۳- {وَلَقَدْ تَوَفَّيْتُ ﷺ وَإِنْ رَأَسَهُ لَفِي جِجْرِي.

۴- {وَلَقَدْ فَبَّرَ فِي بَيْتِي.

- ۵- وَلَقَدْ حَفَّتِ الْمَلَائِكَةُ بَنِيَّ، وَإِنْ كَانَ الْوَحْيُ لَيَنْزِلُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي أَهْلِهِ فَيَنْصَرِفُونَ عَنْهُ، وَإِنْ كَانَ لَيَنْزِلُ عَلَيْهِ، وَأَنَا مَعَهُ فِي لِحَافِهِ، فَمَا يُبَيِّنُنِي عَنْ جَسَدِهِ.
- ۶- وَإِنِّي لَأَبْنَةُ خَلِيفَتِهِ وَصَدِيقِهِ.
- ۷- وَلَقَدْ نَزَلَ عَذْرِي مِنَ السَّمَاءِ.
- ۸- وَلَقَدْ خُلِقْتُ طَيِّبَةً وَعِنْدَ طَيِّبٍ.
- ۹- وَلَقَدْ وُعِدْتُ مَغْفِرَةً وَرِزْقًا كَرِيمًا^(۱).

واته: دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی)، ده لئ: نو شتم پی دراون، جگه له من هیچ نافرده تیک نهو نو شته ی نه دراونئ:

- ۱- جبریل وتنه ی منی له له په ده ستیدا هیناوه، کاتیک که پیغهمبر ﷺ پیغهمبری خوا ﷺ فهرمانی پیکراوه: من به هاوسه بگری، (وینه ی منی پیشان دراوه، له له په ده ستیدا).
- ۲- پیغهمبر ﷺ وه کچ بهس منی هیناوه، (نهوانی دیکه هه موویان بیوه ژن بوون).
- ۳- کاتیک که پیغهمبر ﷺ وه فاتی کرد، سه ری له سه رانی من و له کوشی مندا بوو.
- ۴- پیغهمبری خوا ﷺ له ژووره که ی مندا نیژراو به خاک سپردراو، گوړه که ی له ویتدابه.
- ۵- فریشته کان دهوری مالی میناندا له کاتیکدا پیغهمبر ﷺ وه فاتی کردو، کاتیک پیغهمبر ﷺ وه حیی بو دده به زی، نهویش له نیو مال و خیزانی دا ده بوو، نه گهر وه حیی بو دابه زبایه، له هاوسه ره که ی دوور ده که وتهوه، به لام جاری وا هه بوو من له که لیدا له نیو جیگا ده بووم، وه حیی بو ده هات و منی له خو ی دوور نه ده خسته وه.
- ۶- من کچی یه که مین جینیشینی و، یه که مین دوست و هاوه لیشیمی، (که نه بوو به کره (خوا لئی رازی بی)).

(۱) (ذکره الهیثمی فی المجمع ج ۹، ص ۲۴۱، عن عائشة وقال: رواه أبو يعلى، وفي الصحيح وغيره، بعضه، وبنحوه، رواه الطبرانی ورجال أحد أسانيد الطبرانی رجال الصحيح) مُخْرَج أحاديث: الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۱۷۵، العاشية.

(۷) - خواہے پاکیی منی له ناسمانیوه دابه زاند.

(۸) - من پاك و چاكم و، له لای بیاوئیکی پاك و چاکیشم، ﴿وَأَطِيعَتِ لِعَلَّيْنِ﴾.

(۹) - به لینی لیبوردن و بزویوئیکی پر ریزو حورمه تم پی دراوه: ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾.

بیگومان راست دهکات و شایسته ی هه موو نهو شتانه شه (خوا لئی رازی بی) و خوا پله و پایه ی به رزو به رزتر بکاته وه.

قسه ی دووه م:

(الزمخشری)، له ته فسیره که ی (الکشاف) دا^(۱)، ده لَن: ﴿لَوْ قَلَّبْتَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ وَفَتَشْتَ عَمَّا أُوْعِدَ بِهِ الْعَصَاةَ، لَمْ تَرَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَلَّظَ فِي شَيْءٍ تَفْظِيظَةً فِي الْفِكَ عَانِشَةَ رِضْوَانِ اللَّهِ عَلَيْهَا، وَمَا أَنْزَلَ مِنَ الْآيَاتِ الْقَوَارِعِ الْمَشْهُوَّةِ بِالْوَعِيدِ الشَّدِيدِ، وَالْعَذَابِ الْبَلِيغِ، وَالزَّجْرِ الْعَنِيفِ، وَاسْتِعْظَامِ مَا رَكِبَ مِنْ ذَلِكَ، وَاسْتِيفْطَاعِ مَا أَقْدَمَ عَلَيْهِ، مَا نَزَلَ فِيهِ عَلَى طُرُقٍ مُخْتَلِفَةٍ، وَأَسَالِيِبٍ مُفْتَنَةٍ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهَا كَافٍ فِي بَابِهِ، وَلَوْ لَمْ يُنْزَلْ إِلَّا هَذِهِ الثَّلَاثُ لَكَفَى بِهَا، حَيْثُ جَعَلَ الْقَدْفَةَ مَلْعُونِينَ فِي الدَّارَيْنِ جَمِيعًا، وَتَوَعَّدَهُمْ بِالْعَذَابِ الْعَظِيمِ فِي الْآخِرَةِ، وَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ وَأَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلُهُمْ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ بِمَا أَفْكَوْا وَبَهْتَوْا بِهِ، وَأَنَّهُ يُؤْفِقُهُمْ جَزَاءَ الْحَقِّ الَّذِي هُمْ أَهْلُهُ، حَتَّى يَعْلَمُوا عِنْدَ اللَّهِ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾^(۲).

واته: هه موو قورنن بپشکنی، نه وه ی که خوا هه ره شه ی پی له گونا هباران کردوه، خوی به رز نابینی، له هیچ شتی کدا هینده زبری نواند بی، وه ک لهو بوختان پیکرانه ی عانی شه دا (خوا لئی رازی بی) و، بو هیچ شتی ک هینده ی ثابه تی

(۱) (الزمخشری) به کیکه له نوستازه کانی رومان بیژی، کتیبکی هیه به ناوی (أساس البلاغة)، کتیبی دیکه شی زورن، به لام (الزمخشری)، زیاتر به ته فسیره ناوداره که ی (الکشاف)، ناسراوه.

(۲) (الکشاف: ج ۲، ص ۱۸۰).

زه‌بروه‌شین و پر له هه‌په‌شهی توندو سزای سه‌خت و تیخوورین و سه‌رزه‌نشت و، به‌گه‌وره‌گرتن و ناشیرین کردنی نه‌وه‌ی که کراوه، به‌شیتوازی جۆراو جۆرو، به‌نام‌رازی هونه‌ریانه‌دانه‌به‌زاندوون، که هه‌ر کامیکیان له‌بابه‌تی خۆیدا به‌س بوو، [یانی: بۆ هیچ شتیک خوای په‌روه‌ردگار ئاوا به‌توندیی و به‌سه‌ختیی نه‌دواوه، وه‌ک بۆ نه‌و بوختانه‌ی عایشه (خوای لئی پازی بـ) دواوه]، نه‌گه‌ر ته‌نها نه‌و سئیه‌دابه‌زیبانه‌یه به‌س بوون، که:

یه‌ک: بوختانچیه‌کانی هه‌موویان به‌نه‌فرین لیکراو له‌دنیاو دوا پۆژدا داناون.

دوو: هه‌په‌شهی لیکردوون به‌سزای مه‌زن، له‌دوا پۆژدا.

سـ: فه‌رموویه‌تی: زمان و ده‌ستیان و پیتیان، شایه‌دییان له‌سه‌ر ده‌ده‌ن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌لیانه‌ستوه‌و نه‌و بوختانه‌ی که کردوویانه.

چوار: به‌وه‌ه‌که‌خوا رایگه‌یانده‌وه: سزای پتووستی پر به‌پستیان که نه‌وان شایسته‌ینی، ده‌یانده‌ته‌وه، تاکو بزائن له‌و کاته‌دا که به‌س خوا هه‌قی پۆشن و ناشکرایه.

خوا به‌لوتف و که‌په‌می خۆی پله‌و پایه‌ی دایکمان عایشه به‌رزو به‌رزتر بکاته‌وه، هه‌روه‌ها هه‌موو هاوسه‌ره به‌پێژه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دایکانی ب‌پرواداران و، هه‌موو هاوه‌لانی به‌پێزی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که خوا ﷺ نه‌و قورئانه‌ی هه‌موو له‌ژیانی نه‌واندا دابه‌زاندوه‌و، هه‌مووی بۆ په‌روه‌رده‌کردنی نه‌وان بووه‌ به‌پله‌ی یه‌که‌م، بۆیه‌باشترین که‌سانیک بک‌رینه‌سه‌ر مه‌شق بۆ دینداری و دنیا‌داری، بۆ خواپه‌رستی و خه‌لک دۆستی، بریتیه‌له‌هاوه‌لانی به‌پێزی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، ییایان و ئافه‌رتیان، به‌تایبه‌ت نه‌وانه‌ی زیاتر له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نیزیك بوون، هاوسه‌ره به‌پێژه‌کانی و، هاوه‌له‌زۆر نیزیك و به‌پێژه‌کانی و، خزمه‌کانی و، نه‌وانه‌ی که زیاتر کارتی‌کراو بوون به‌په‌روه‌رده‌کردن و به‌پنهما‌یکردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی سیئہم ❖

بىناسەي نەم دەرسە

نەم دەرسە مان ھەشت (۸) نايەت دەگرىتە خۇي، نايەتە كان: (۲۷ - ۳۴)، كە تىياندا خۇا ﷻ باسى كۆمە لىك حوكمى شەرىعى پەيوەست بە بواری خىزانىي و، كۆمە لايەتیی، دەكات كە تىمە يازدە يانمان لى سەرژمىر كىردوون:

- ۱- مۆلەت وەرگرتن و سلّو كىردن بۇ چوونە مالى يەكدى.
- ۲- نە چوونە ژوور لە كاتى چۆل بوونى مائەكەداو، لە كاتى مۆلەت نەداندا، گەپانەوہ.
- ۳- چوونە شوئنه گشتىيە كانەوہ بە بى مۆلەت وەرگرتن، مادام مروّف كارىكى پىويستى لەوئى ھەبى و، بەھرە يەك لەو شوئانە وەرگىرى.
- ۴- خۇپاراستنى پىاوانى بىرودار، لە پوانىنى ھەپام و، داوئنى خۇپاراستن لە گوناھ.
- ۵- خۇپاراستنى ئافرەتانى بىرودار، لە پوانىنى ھەپام بۇ پىاوان و، داوئنى خۇپاراستن لە گوناھ.
- ۶- سەرو گەردن و يەخەي خۇ داپۇشىنى ئافرەتان و، جوانىي خۇ دەرئەخستىيان، مەگەر ئەوئى بە شىوئى ئاسايى دەردەكەوئى، كە دەم و چاوو ھەردووك لەپە دەستيانن، مەگەر بۇ مىردىيان يان بۇ مەھرەمە كانيان.
- ۷- خۇ دوورگرتنى ئافرەتان لە ھەر رەفتارىك، كە سەرنجى پىاوان رابكىشى، بە تايبەت لە كاتى پۇيشتى و پى بە زەويدا كوتاندا.
- ۸- ھاوسەردار كىردنى پىاوان و ئافرەتانى بى ھاوسەر لە نازادو كۆيلان، لە لايەنى كۆمە لگاو قەواردى سياسىي مسولمانانەوہ.
- ۹- خۇ پاكرگرتنى ئەوانىي ئواناي ھاوسەرگىرىيان نى، لە پىاوان و ئافرەتان، ھەتا خۇا دەررويوان لى دەكاتەوہو، دەسترۇيشتوويان دەكات بە نىسبەت پىاوانەوہ، ياخود قىسمە تيان دەرەخسىتى بە نىسبەت ئافرەتانەوہ.

۱۰- ئەو كۆيلانەى داواى (مكاتبە) دەكەن، (داوا دەكەن لە گەورەكانيان كە بېرارىكيان لە بەپندا هەب، بەو ئەندازەپە پارەيان بۆ بێتن و نازادبن)، پتويستە و لەاميان بەریتەووە و هاوکاری بکړن تاكو نازادبن.

۱۱- تۆبزی نەکردن لەو كەنیزەكانەى داوین پاكن، بۆ زینا كردن لە بەرانبەر پارەدا، واتە: لەشفرۆشی، هەر كەسێك ئەووە بكات، ئەووە حەرمامە و گوناھبارە، ڕىكای لى دەگیرى.

﴿يَأْتِيَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتَسْمِعُوا عَلَىٰ
أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَمَلَكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ
يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ فَارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٣٨﴾
لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٣٩﴾ قُلِ لِلْمُؤْمِنِينَ يَتُضَوْنَ مِنَ آبَائِهِمْ وَبَنَاتِهِمْ وَنِسَائِهِمْ فَرُوحُهُمْ ذَٰلِكَ
أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنْ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا يَتَضَمَّنُونَ ﴿٤٠﴾ وَقُلِ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَتَّضِنْنَ مِنَ آبَائِهِنَّ وَبَنَاتِهِنَّ وَنِسَائِهِنَّ
وَمَا تَكْتُمْنَ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُجُوبِهِنَّ وَلَا
يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِبِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ
أَبْنَائِبِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّبَاعِيكُ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَابَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الْطِفْلِ الَّذِينَ
لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ
وَقُورُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤١﴾ وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ
وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ
﴿٤٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتُغُونَ الْكِنَابَ
مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَلَكَابَتُهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَمَا لَهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ

وَلَا تُكْرَهُوا قِيَابَتَكُمْ عَلَى الْبَلَدِ إِنِ ارْتَدَّ نَحْنُ لِنَبْتِغِيَ لَكُمْ لِيَوْمِ الدُّنْيَا وَمَنْ يَكْرِهْهُمْ فَمَا
 اللَّهُ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ
 خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٢﴾

مانای دهقا و دهقی نابه تکان

انهی نهوانه‌ی پرواتان هیناوه! (به هم‌مو نهو شتانه‌ی پتویسته پروایان پیتیه‌نری) مه چنه مالانیک جگه له ماله‌کانی خوتان، هه‌تا مؤلته وهرده‌گرن به شیوه‌به‌کی هؤگرانوه، سه‌لام له خه‌لکه‌که‌یان ده‌که‌ن، نه‌وه بو تیهه باشته (بویه بۆتان باسکرا) به‌لکو بیربکه‌نه‌وه و تیبکه‌ن ﴿٣١﴾ نجا نه‌گه‌ر که‌ستان تیاندا (له‌و مالانه‌دا) چنگ نه‌که‌وت، مه‌چنه نیویان هه‌تا مؤلته نه‌درین و، نه‌گه‌ر پیتشان گوترا: بگه‌رنه‌وه، بگه‌رنه‌وه، نه‌وه پاک و چاکتره بۆتان و، خواش زانابه به‌وه‌ی ده‌یکه‌ن ﴿٣٢﴾ گوناختان ناگات که (به‌بن مؤلته وهرگرتن) بچنه شوینه گشتیه‌کانه‌وه، که سوودیکیان بۆتان تیدابه‌و، خواش نه‌وه‌ی ناشکرای ده‌که‌ن و په‌نهانی ده‌که‌ن، ده‌یزانتی ﴿٣١﴾ (نه‌ی پیغهمبه‌را!) به‌پیاوانی بروادار بلتی: با له نیگای چاوه‌کانیان بگرنه‌وه (پروانینی چه‌پام نه‌که‌ن) و، داوینتی خۆیان بپارتزن (له چه‌پام) نه‌وه بۆیان پاک و چاکتره، به‌دلنیاپی خوا شاره‌زای نه‌وه‌به که کارامانه ده‌یکه‌ن ﴿٣٣﴾ هه‌روه‌ها به‌نافره‌تانی بروادار بلتی: با له نیگای چاوه‌کانیان بگرنه‌وه (له پروانین چه‌پام) و، داوینتی خۆیان (له چه‌پام) بپارتزن و، جوانیی خۆیان ده‌رنه‌خه‌ن جگه له‌وه‌ی (به‌ناسایی) ده‌رده‌که‌وتی و، با به سه‌رپۆشه‌کانیان به‌خه‌و به‌رۆکه‌کانیان دابپۆشن و، جوانیی خۆیان ده‌رنه‌خه‌ن، مه‌گه‌ر بو میترده‌کانیان، یان بابیان، یان بابی میترده‌کانیان، یان کورپه‌کانیان، یان کورپ میترده‌کانیان (له ژنی دیکه‌یان)، یان برابه‌کانیان، یان کورپ برابه‌کانیان، یان کورانی خوشکه‌کانیان،

يان نافرەتانى خۇيان (كە جىيى متمانە يانن)، يان بەردەستە كانيان (كۆيلەو كەنيزەك)، يان پياوانىك كە (تەنيا بۆ ژيان دابىنكرديان) شوۋىنكە وتوو يان (و لە مالىانن و) مەيلى جىنسىيان نى، يان مندالانىك كە هېچ لە بارەى تايبە ئەمدىيە كانى ژانەو نازانن، ھەرۈھە با (نافرەتان) پىن بە زەويدا نەكوتن (بە جۆرىك نەپۆن) كە بە ھۆيەو ھەو جۋانىيەى شاروويانە تەو، بزائرى، ئەى بىروادارنە! تىكرپاشتان بۆ لاي خوا بگەپنەو، بەلكو سەرفرازىن ﴿٣١﴾ ھەرۈھە (ئەى بىروادارنە!) ھاوسەرگىرىي بۆ پياوان و نافرەتانى بىن ھاوسەر بگەن، ھەرۈھە بۆ كۆيلەو كەنيزەك چاكەكانتان، ئەگەر گرىمان (نەو پياوو نافرەتە بىن ھاوسەرەنە) ھەژارنىش بىن، ئەو ھەو لە بەخششى خۆي بىن نيازىان دەكات و، خوا (سيفەت) فراوانى زانايە ﴿٣٢﴾ نەوانەش كە تواناي ماددىي ھاوسەرگىرىيان نى، با خۇيان پاك رابكرن، تاكو خوا لە بەخششى خۆي بىن نيازىان دەكات و، ئەو بەردەستانە (كۆيلانە) شتان كە داواي موكاتەبە دەكەن، موكاتەبە يان لەگەلدا بگەن (پىككەوتنىيان لەگەل بگەن لەسەر ئەو ھەو لە بەرانبەر ئەندازە يەك ساماندا نازادىيان بگەن)، ئەگەر چاكەتان تىدا شك بردن (تيتان رابىنين) و، لەو سامانەى خواش پىنداون، ھاوكارىيان بگەن و، كچە (كەنيزەكە) كانىشتان كە پاكىي و خۇپاريزىيان ويست، لەسەر لەشفرۆشىي ناچار مەكەن، كە بەو ھۆيەو مالى و سامانىكى دىنباي و دەست بىنن، ھەر كەستىكىش تۇبزيان لى بكات، بىگومان خوا داواي ناچاركرديان، لىئوردەو بەبەزەيىە (بەرانبەر بەو كەنيزەكانە) ﴿٣٣﴾ بە دىنبايىش نايەتانىكى رۆشنىكەرەو ھەمان بۆ لاتان دابەزاندەو، ھەرۈھە حال و بەسەرھاتى ئەو (گەل)انەى لە پىشتاندا رابىردوون (بۆمان دابەزانددوون) و نامۇزگارپىش بۆ پارىركاران ﴿٣٤﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشهکان

(تَتَأْتِرُوا): (الأنسُ: خِلافُ النُّفُورِ)، (أنس) واته: هۆگری، پتچهوانه‌ی سلّه‌مینه‌وه‌یه، یان پتچهوانه‌ی ناناشرنایه، وهك خوا ده‌فه‌رموی: ﴿مَأْتِسُمْ مِّنْهُمْ رُّشْدًا﴾ (النساء، آی: أَبْصَرْتُمْ)، واته: لیتان هه‌ست پتکردن که مندالاکانتان بلخ بوون، (تَتَأْتِرُوا)، یانی: (تَجِدُوا إِيْنَا سَأً) هه‌ستان کرد که تولفه‌ت و هۆگری هه‌یه، وهك دوا‌یی باسی ده‌که‌ین: لیره‌دا (تَتَأْتِرُوا) تو‌ژه‌ره‌وانی قورشان به (تَتَأْتِرُوا)، لیکیان داوه‌ته‌وه، یانی: مؤلّه‌ت وه‌رده‌گرن، به‌لام له راستیدا نه‌م وشه‌ی (تَتَأْتِرُوا)، خوا ﷻ به خۆراییی به‌کاری نه‌هیناوه، چونکه وشه‌ی (تَتَأْتِرُوا) له سووره‌تی (النور) دا به‌کارهاتوه، له دوو ئایه‌ت پیش ئایه‌ته‌کانی کۆتایی دا (تَتَأْتِرُوا) چه‌ند جارێک به‌کارهاتوه، به‌لام (تَتَأْتِرُوا)، واته: مؤلّه‌ت وه‌رگرتن، مؤلّه‌ت وه‌رگرتنیک بزانی ئه‌و ماله‌ که بو‌ی ده‌چی، پتی دلخۆشن و، له‌سه‌ریان نابیه بارو، هۆگرو ناسووده‌ن، که تۆ ده‌چی بو‌ لایان.

(تَذَكَّرُونَ): واته: وه‌بیرتان بێته‌وه، لیره‌دا مه‌به‌ست وه‌بیرهاتنه‌وه‌ی ئه‌و راستییانه‌یه که له زگماکتاندا دانراون، قورشان ئه‌و راستییانه‌تان بیره‌ ده‌خاته‌وه، به‌لام مه‌به‌ستیش ئه‌وه‌یه: ئه‌و راستییانه‌تان که بیره‌ ده‌که‌ونه‌وه، په‌ندیان لی وه‌ربگرن و کاریان پێیکه‌ن.

(يُؤْتُوا عِلْمًا مَّكُونُوا): واته: مالانیک خه‌لکیان تیدا نیشه‌جێ نه‌بن، یانی: (عِلْمًا مَّاهُولًا)، خه‌لکیان تیدانه‌بن، خه‌لکیکی ئایه‌ته‌ت، یانی: (عِلْمًا مَّعْدُودَةً لِّلْغَيْبِ)، که ناماده‌ نه‌رابن بو‌ نیشه‌جێ بوونی خیزان، یانی: هوتیلیکه، هۆلیکه، چایخانه‌یه، چیشته‌خانه‌یه، ئه‌و شوئینه‌ گشتییانه، پێویست ناکات سالدو بکه‌ی و مؤلّه‌ت وه‌ربگری، ده‌توانی په‌کسه‌ر بچه‌ شوئینی گشتیی.

(فِيهَا مَتَاعٌ لِّكُلِّ): واته: سوودیکي هه به، (لِلتَّاعِ: التَّمَتُّعِ وَالْإِنْتِفَاعِ)، سوود ودرگرتن و بههره ودرگرتن، وک گوتراود: (كُلُّ مَتَاعِ الدُّنْيَا: مَتَاعٌ)، هه موو سووده کانی دنیا پټیان ده گوتری: (مَتَاعٌ) هه روهها به هه ر کهل و په لیک که نینسان لټی بههره مند ده بی و، به ژبانی دنیاش ده گوتری: (مَتَاعٌ)، ﴿وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعٌ الْعٰرِضُ ﴿۲۰﴾ الحدید.

(بَعْضُوا مِنْ اَبْصَرِيْهِمْ): واته: له نیگای چاوه کانیان بگرنهوه، (الغَضُّ: النُّقْضُ، وَالْمَقْضُوْدُ بِهٖ صَرْفُ الْمَرْءِ نَظْرَةً عَنِ التَّغْدِيْقِ)، (غَضٌ) به مانای (نقص) دی، لی که مکرندوه، (بَعْضُوا مِنْ اَبْصَرِيْهِمْ)، واته: له نیگای چاوه کانیان بگرنهوه، که می بکه نهوه، لټره دا مه به ست نهوه به که مروّف چاوی نه پټیته دیمه نیکه وه که نارزه زووی ده جوولټن، نهو کاته چاو تټیرینه که بو نهو فه ده غه به، به لأم نه گهر چاو به هه له تټه له نه گوتن بی، نهوه چاو پو شیی لټده کری، به لأم دواپی که به مه به ستوه سه رنج دهدا، نهوه بیان گونا هه، پټغه مبه ر ﷺ به علی کوری ته بی تا لیبی (خوا لټی رازیبی) فرمووه: (يَا عَلِيُّ! لَا تُتَّبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ، فَإِنَّ لَكَ الْاَوَّلَ وَلَيْسَتْ لَكَ الْاٰخِرَةُ) (أخرجه أحمد: ۲۳۰۷۱، وأبو داود: ۲۱۴۹، والترمذي: ۲۷۷۷، وقال: حسن غريب، والحاكم: ۲۷۸۸، وقال: صحيح على شرط مسلم).

واته: نهی علی! له دواي پروانین مه پروانه وه، چونکه به که مت بو حساب ده کری، به لأم دووه میانت له سه ر حساب ده کری.

واته: به که م گونا هت ناگاتن، به لأم دووه م که به مه به ستوه سه رنج ده دهی، له سه رت حساب به.

(جِيْرِيْنَ): (الْجُمُرُ: جَمْعُ خِمَارٍ)، (خُمْرٌ) کوی (خِمَارٌ)، (خِمَارٌ)، واته: سه ریو ش، ده سه مالی نافرته، که سه رو قزی خو ی پټ دادده پو شټی.

(جِيْرِيْنَ): (جَمْعُ جَنِبٍ وَهُوَ طَوَّقُ الْقَمِيصِ مِمَّا يَلِي الرِّقْبَةَ)، (جیبوهن) کوی (جَنِبٌ)، واته: دابراوایی کراس، به خه، به زوک، به کوردی وای پټی ده لټن.

(التَّعْبِيرُ غَيْرُ أُولَى الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ): واته: شوین که وتوواتیک له پیاوان، که پتویستیان نیه، واته: پتویستی جینسییان نیه، گوتراوه: (التابعین: أتباعُ نَبْتِ الْمَرْأَةِ يَتَرَدَّدُونَ عَلَى نَبْتِهَا لِأَخْذِ الصَّدَقَةِ أَوْ لِلخِدْمَةِ)، (التابعین) شوینکه وتووانی مالی نافرته، هاموشوی ماله که ی ده که ن بو وهرگرتنی هاوکری، یان بو خزمه تکردن (الْإِزْبَةُ: الْحَاجَةُ، وَالْمَرَادُ بِهَا الْحَاجَةُ إِلَى فُرْجَانِ النِّسَاءِ)، مه به ست له (الْإِزْبَةُ)، یانی: پتویستی، به لأم لیره دا پتویستی نیزیکی له نافرته تانه، واته: نهو پیاوانه ی ناره زووی جینسییان نیه، یان له بهر ته مه ن، یان له بهر نه خووشی، یان له بهر نه وه که له پله به کی نرمی کومه لایه تی دان، له چاو نهو مالهو، ته ماع لهو نافرته ناکهن.

(الْأَيْمَنُ): (جَمْعُ أَيْمٍ مَنْ لَا زَوْجَ لَهُ، رَجُلًا كَانَ أَوْ امْرَأَةً)، (أَيَّامِي) کوی (أَيْم) ه، واته: نه وه ی هاوسه ری نه بی، پیاو بی یان نافرته بی، هه ندیکیش گوتوویانه: ته نها بو پیاوان به کاردی.

(الْبَغَاءُ): (الْبَغَاءُ مَصْدَرُ بَاغَتِ الْجَارِيَةُ: إِذَا تَعَاطَتِ الرَّثِي بِالْأَجْرِ حِرْفَةً لَهَا)، (بغاء) چاوگی (بَاغَتِ الْجَارِيَةُ) که نیزه که که زینای کرد به پاره له بهرانبه ر کریدا، که به کوردی له شفروشی پی ده لئن.

(وَمَثَلًا): (الْمَثَلُ: التَّظْيِيرُ وَالْمِثَابَةُ، أَوْ الْحَالَةُ الْعَجِيبَةُ)، (مَثَل) واته: وینه، یاخود ویتچوو، هه روه ها به حاله تیکی سه یرو سه ر سوره ینه ریش ده گوتری.

هۆی هاتنه خواروهی نایه تکان

نهم نایه ته موباره که که دهه رموی: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْإِغْلَاءِ إِنْ أَرَدْنَ مَحْصَنًا لِنَبْتَعُوا عَرْضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يَكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِنَّ عُقُورٌ رَجِيمٌ﴾
 نهم رسته یه که به شیکه له نایه تی ژماره (۲۳) به سه راهه تیکی هه یه، چه ند ریوا به تیکی له باره وه هاتوون:

(۱) - (عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بِنْتِ سَلُولٍ يَقُولُ لِجَارِيَةٍ لَهُ: أَذْهَبِي فَأَبْغِينَا شَيْئًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْإِغْلَاءِ ...﴾ (أخرجه مسلم: ۳۰۲۹).

واته: جابیری کوری عه بدولآ (خوا له خووی و بابی پازی بتی)، ده لئ: عه بدولآی کوری نوبه ی کوری سه لوول که نیزه کیککی هه بوو، پئی ده گوت: برۆ پاره مان بو پهدا بکه، (واته: له شفرۆشی بکه و پاره مان بو پهدا بکه)، خوا (عَزَّ وَجَلَّ) نه و به شه ی له و نایه ته موباره که نارده خوار.

(۲) - (عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ جَارِيَةَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بِنْتِ سَلُولٍ يُقَالُ لَهَا: مُسْبِكَةٌ، وَأُخْرَى يُقَالُ لَهَا: أُمَيْمَةٌ، فَكَانَ يَكْرَهُهُمَا عَلَى الرَّثَا، فَشَكَتَا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْإِغْلَاءِ إِنْ أَرَدْنَ مَحْصَنًا لِنَبْتَعُوا عَرْضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يَكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِنَّ عُقُورٌ رَجِيمٌ﴾ (أخرجه: مسلم: ۳۰۲۹).

واته: عه بدولآی کوری نوبه ی کوری سه لوول، که نیزه کیککی هه بوو به ناوی موسه یکه، یه کیککی دیکه شی هه بوو به ناوی نومه یمه، به تو بزی زیناو له شفرۆشی پیده کردن، نه وانیش سکا لایان له لای پیغه مبه ر ﷺ کرد، (که تیمه مسولمانین و داوین پیسیی و له شفرۆشییمان پی ده کات)، خوی پهره ردگاریش نه و نایه ته ی نارده خوار، که نه وه قه ده غه یه و نابتی.

(۳) - {عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: جَاءَتْ مُسِيكَةَ لِبَعْضِ الْأَنْصَارِ، فَقَالَتْ: إِنَّ سَيِّدِي يُكْرَهُنِي عَلَى الْبِغَاءِ، فَنَزَلَ فِي ذَلِكَ: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْإِمَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِنَبْتُهُنَّ عَرَضَ الْحَيَاطَةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾} (أخرجه أبو داود: ۲۳۱۱، والنسائي: ۲۸۵۰، والطبري في تفسيره: ج ۱، ص ۱۰۳، والحاكم ج ۲، ص ۳۹۷، وقال: هذا حديث صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه، تعليق الذهبي في التلخيص: على شرط مسلم).

واته: جابیر (خوا لئی رازی بن)، ده لسن: نافرته تیک به ناوی موسه یکه، که که نیزه کی هه ندیك له پشتیوانه کان بوو، هات (بو لای پیغه میهر ﷺ)، گوتی: گوره که م ناچارم ده کات له شفر ووشی بکه م، خواش (عَزَّ وَجَلَّ) نه م نابه ته ی له و باره وه نارده خوار.

مانای گشتنی نایه‌ت‌کان

تیمه بیشتر له پیناسه‌ی نهم دهرسه‌دا گوتمان: نهم هه‌شت نایه‌ته موباره‌که، یازده (۱۱) حوکمی گرنگی بوا‌ری خیزانی‌ی و کومه‌لایه‌تییان گرتونه خو‌یان، که تیمه یازده حوکمه‌کاهمان سه‌رژمیر کردن و، به ته‌نکید دوایی له مه‌سه‌له گرنگه‌کاندا به وردیی ده‌یانتویژینه‌وه، بویه تیس‌تا له مانای گشتییدا ناچینه نیو ورده‌کارییه‌کانه‌وه، به‌لام نه‌خشه‌ی گشتیی نایه‌ته‌کان ده‌خه‌ینه‌پوو و، مانای گشتیی نایه‌ته‌کان ده‌که‌ین:

خو‌ا سوره تن دوای نه‌وه‌ی باسی سزای زینای کردو، باسی نه‌وه‌ی کرد که پی‌اوان و نافره‌تانی داوین پیس، شایسته‌ی به‌کدین و، پی‌اوان و نافره‌تانی بر‌وادار، لی‌یان قه‌ده‌غیه نه‌و جو‌ره هاوسه‌رگرییه بکه‌ن و، دوای نه‌وه‌ی باسی سزای بوختان کردنی کردو، دوای نه‌وه‌ی باسی لی‌عانی کردو، پا‌شان باسی به‌سه‌ره‌اتی بوختان پی‌کرانی دایکمان عایشه‌ی کرد (خو‌ا لی‌ی رازی بن)، نجا دوای نه‌وه خو‌ا سوره تن پوو له نیمانداران ده‌کات و ده‌فه‌رموی:

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى تَسْأَلُوْا وَكَلِمٰتُهَا عَلٰى اَهْلِهَا ۗ﴾، نه‌ی نه‌وانه‌ی نیمانتان هیناوه! مه‌چنه مالانیک جگه له ماله‌کانی خو‌تان، تا‌کو هو‌گرانه مؤله‌ت وه‌رده‌گرن و، سلو له خه‌لکه‌که‌ی ده‌که‌ن، ﴿ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ۗ﴾، نا نه‌وه بو تیهو باش‌ته، (بویه‌ش خو‌ا بو‌تان پووون ده‌کاته‌وه) به‌لکو بیربکه‌نه‌وهو فیربن و په‌ند وه‌ر‌بگرن، پی‌ش‌تریش باس‌مان کرد که (تَسْأَلُوْا) هه‌رچه‌نده زو‌ربه‌ی هه‌ره زو‌ری ته‌فسیره‌کان، هه‌ر به (تست‌اندوا)، لی‌کیان داوه‌ته‌وه، به‌لام وشه‌ی (تست‌اندوا)، له قور‌ناندا هه‌ر له‌م سووره‌تی (النور) دا هاتوه، خو‌ا ده‌فه‌رموی: ﴿اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦٓ وَاِنَا كَاۤوُنَا مَعَهُۥٓ

عَلَّ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوا إِنْ أَلْبَيْنَ يَسْتَأْذِنُكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَسْتَأْذِنُوكَ لِيَعِضَ شَاةِيهِمْ فَأَذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ ﴿١٢﴾، لیرهدا چوار جارارن غوا ﷺ باسی مهسهلهی مؤلتهت وهرگرتنی کردوه به بیژهی (استئذان)، مؤلتهت وهرگرتن، به لأم بیگومان لیرهدا (تَسْتَأْذِنُوا)، ته نیا مؤلتهت وهرگرتن نیه، به لکسو: (الإستئناس: استفعال من الأنس)، یانی: (طَلَبُ الأُنْسِ)، (أنس)، یانی: هۆگری، نولفته، واته: ئیوه تاكو نهزانن نهو ماله هۆگرتانن، لهو کاتهدا که ده چن و، لهگه لئان ناسوودهن و، دَل مورتاحن و ئیوه نابنه بارگرائینی بۆیان و، سه غله تیان ناکهن، مه چنه ماله کانه وه، جاری وا هه به سهردانی مایک ده که ی، له دهرگاشیان ده ده ی و مؤلته تیش وهرده گری و، سلأوشیان لی ده که ی، به لأم پهنگه مورتاحیش نه بن لهو کاتهدا، تۆ بچی بۆ لایان، بۆیه وه ک دواتر وردتر باسی ده که ی، لیرهدا (الإستئناس) ته نیا مؤلتهت وهرگرتن نیه، به لکسو نهو دیه که بشزانی: ئایا لهو کاتهدا که ده چی بۆ لایان و سهردانیان ده که ی، پیتی ناسوودوه مورتاحن، یان نا؟

﴿ فَإِنْ لَمْ يَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا ﴾، نه گهر هیچ که سیکتان لهو مالانهدا نه بیننی، مه چنه ژووریان، مه چوونه ئیویان، ﴿ حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ ﴾، هه تا مؤلتهت ده درین، واته: نه گهر که سیک مؤلتهتی دای گوئی: بچۆ بۆ ماله که مان و نه وهش کلپله که وه که سی لی نیه، نه وه قهیناکات، به لأم له حایک دا که سی لی نه بیت، به دهرگادا بچی، یان به سه ر دیواردا بچی، یان دهرگا که بشکینی، یا خود کلپلیکی دیکه پهیدا بکه ی و دهرگا که ی پتی بکه یه وه، به هه ر شیوه یه که بتی، چه رامه وه قه ده غه یه، ﴿ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ اٰتِجِعُوا فَاٰتِجِعُوا ﴾، نه گهر له لای (خاوهن ماله که وه) پیتان گوئرا: بکه پرنه وه، بکه پرنه وه، واته: نه گهر مؤلتهت نه دران، ده بیت بکه پرنه وه، نه که هه ر خۆتی پتدا بکه ی، وه ک تاویری که خلور ده بیته وه، هه ر خۆت خلور بکه یه وه! ﴿ هُوَ اَرْزَاقُكُمْ ﴾، نه وه بۆ ئیوه پاک و چاکتره، واته: نه گهر پیتان گوئرا: بکه پرنه وه، ئیستا دهرقه مان نیه، کامان نیه، نه وه بۆ

تیوه پاک و چاکتره، ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾، خواش به وهی ده یکن، زانایه، ده زانئ چی ده کهن؟ چۆن ده کهن؟ بوچی ده چن بو نه و ماله؟.

ننجا خوا ﴿﴾ حاله تیک هه لداویری له و حوکمه گشتیه، حوکمی مؤله ت وهرگرتن، نه ویش نه وهیه که ده فه رموی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَكُمْ﴾، گوناختان ناگاتئ بچنه مالا تیکه وه، شوینا تیکه وه که خه لکی تابه تیبان تیدا نیه، واته: خیزان و عا ئیله یان تیدا نیه، ﴿فِيهَا مَتَعٌ لَكُمْ﴾، تیوهش سوو دیکتان هه به له ویدا.

لیره دا هه موو زانایان له سهر نه وه به کده نکن، ده لئین: مه به ست پئی شوینه گشتیه کانه، ننجا نه و کاته نه و شوینانه ی دایانناون، کاروانسه را (خان) یان پیکتوه له شوینی ئوتیلی تئستا، شوینتیک بووه کاروانچی نانیان لی خواردوه، که پشوویان لیدوه، به لَم تئستا نه و شوینه گشتیانه زۆر زۆرن: چیشخانه به، چایخانه به، هوتیله، باغ و شوینی گشتیه، موزه خانه به، هۆله، هه موو نه و شوینه گشتیانه، هه موو نه و شوینانه ی خه لک به گشتی بویان ده چی، تۆ مولزهم نی به وهی که سیک دیاری بکراو مؤله تی لی وهر بگری، خه لک به گشتی ده چی، تۆش ده چی، ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُدْرُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾، خواش ده زانئ چی ناشکرا ده کهن و چی په نهان ده کهن.

ننجا خوا ﴿﴾ دپته سهر بابه تیک دیکه: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْزُبُ عَنْهُمْ وَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾، نه ی پیغه مبه ر ﴿﴾! به پیاوانی پروادار به فرموو: با له چاویان بگره وه، واته: له ته ماشا کردنی چاویان که م بکه نه وه و بگره وه، ﴿وَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾، هه روه ها داوینی خوشیان بباریزن، ﴿ذَلِكَ أَرْكَانُكُمْ﴾، نه وه پاک و چاکتره بویان، ﴿إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾، به دلنایی خوا شاره زای نه وهیه که به کارامه یی و به لیزانی و ورده کاری نه نجمی ده دن، هه رچه نده به په نهانی و به کارامه یی، کارنک بکن، به لَم خوا پئی شاره زایه.

جیتی سهرنجه: خوا پیش نه وهی بفرموی: داوینی خویمان پاریزن، ده فهرموی: با چاوی خویمان پاریزن، به لأم بۆ چاوه که نه یفه رموو: (يُغْمَضُوا أَبْصَارَهُمْ)، چاویان بنوو قینن، ده فهرموی: ﴿يَعْمُرُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾، (عَضُّ، يَانِي: (تَقْصُ)، به لأم (عَمَضُ)، يَانِي: نووقانندن، خوا ناهه رموی: با چاویان بنوو قینن، به لآکو ده فهرموی: با له نیگای چاوه کانیاں کهم بکه نه وه، واته: جاریک ته ماشا ده که ی بۆ بهر پیی خو بینین، یان بۆ نه وهی نهو ئافره ته بناسی، یان نهو نه فهره له پیشته وه به، بزانی کیسه؟ به لأم مه چۆ دوایی دووباره سهرنجی بده یه وه، به مه بهستی بینیی جوانییه که ی، نه وهی دووه میان هه رامه، نه کهرنا چاوی ته به له نگوتن، که تو بهر پیی سووت بینیی، یان خه لک بناسی، قه ده غه نیه، وه که گوتراوه: (النُّظْرُ بَرِيذُ الرِّثَا)، روانینی قه ده غه، پۆسته ی داوین پیسییه، زینا له ویتوه سهرچاوه ده گرتی و له ویتوه ده ست پیی ده کات.

نه وه به نسبت پیاوانه وه.

تنجا ده فهرموی: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾، ههروهه به ئافره تانی پرواداریش بلتی: با له نیگای چاوه کانیاں کهم بکه نه وه و داوینی خویشیاں پاریزن، ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، با جوانیی خویشیاں ده رنه خه ن، مه گهر نه وهی که ده رده که وی.

تایا نه وهی لیتی ده رده که وی (مَا ظَهَرَ مِنْهَا) چیه؟ دوایی باسی ده که یین، مشتومری زۆر له نیتوان زانایاندا هه یه له و باره وه، به لأم باشتین ته عبیر به بۆچوونی من، نه وه یه که (القرطبی)، گوتوو یه تی: که نه ویش له زانایانی پیشینی وه رگرتوه، که ده لتی: (أَي: مَا يَظْهَرُ عَادَةً وَعِبَادَةً)، نه وهی له حاله تی ناسایی و له کاتی خوا به رستییدا ده رده که وی، که ده م و چاوو هه ردوو که له په ده ست، هه ندیکیاں گوتوو یانه: تا کو نیوهی قو لیش (إلى نصف الذراع)، ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُجُوبِهِنَّ﴾، ههروهه با سهر پۆشه کانیاں به سهر یه خه و به روکیان دابده ن.

سهرپوښه کانیان نه وهی له سهر سهر یانه، با به سهر به خهو به رو کیدا بدن، بویه ش وا وردی ده که موه، چونکه هندی له زانیایان هاوچه رخی که وتوه ژیر کاریگه ری په وق سیکولاریزم، گوتوو یانه: خوا باسی نه وهی نه کرده نافرته تان سهر و قزیان داپوښن، هه ده فهرموئ: با سینگ و به روکیان داپوښن! به لام نه وان نه گه ر خو یان له گیلی نه دن، خوا ده فهرموئ: ﴿وَلْيَصْرِيحْ يَحْمُرِينَ﴾، (حُمُر) کوی (خماز) ه، یان: سهرپوښ، واته: سهرپوښه کانیان که له سهر سره، با به زیاده ی سهرپوښه کانیان به خهو به روکیان داپوښن، (حبوب) یش کوی (جیب) ه، واته: نهو که لټن و داپراوهی کراس که نینسان سهری پیدا ده کات.

﴿وَلَا يُدْرِكُ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾، هه روه ها با جوانی خو یان دهرنه خه، مه گه ر بو میدیان، میرده کانیان، ﴿أَوْ آبَائِهِنَّ﴾، یان بو بابیان، نه گه ر بابیان سهر و قزو مل و گه ر دنیان بیینی، فه یدی ناکات، ﴿أَوْ آبَاءَهُمْ﴾، یا خود بابی میدیان، واته: خه زووریان، ﴿أَوْ أَبْنَائِهِمْ﴾، یان کوره کانیان، ﴿أَوْ أَبْنَاءَهُمْ﴾، یا خود: کورانی میرده کانیان، له ژنانی دیکه، ﴿أَوْ إِخْوَانَهُنَّ﴾، یان برابه کانیان، ﴿أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِمْ﴾، یان برازابه کانیان، کورانی براکانیان، نه وان هه موویان مه حره من، ﴿أَوْ بَنَاتِ أَخْوَانِهِمْ﴾، یان کورانی خوشکه کانیان، خوشکه زا کانیان، ﴿أَوْ نِسَائِهِمْ﴾، یان نافرته کانیان، واته: نهو نافرته تانه ی که جیی متمانه یانن، نافرته تانی مسولمان، یان نافرته تانیک که لټیان نیزیکن و جیی متمانه یانن، ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ﴾، یا خود نه وان هی که له به ر ده ستیان، واته: که نيزه ک و کویله کان، ﴿أَوْ النَّسِيعَاتِ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ﴾، یا خود شوټنکه وتوانیک له پیاوان که پټوستیان نیه، پټوستی جینسییان نیه، به س بویه لهو مالهن: یان خزمه تیک ده کن، یا خود خو یان به هره به ک ودرده گرن، به لام ناره زووی جینسییان نیه، یان له به ر به تمه نیی، یان له به ر نه خو شیی، یان له به ر هه ر هویه ک بی، ﴿أَوْ الطِّفْلِ الذَّيْكَ لَرَّ يَطْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ﴾.

(الطِّفْلِ)، (طفل) تاکه، به لأم مه بهست پتی کۆیه، واته: ئەو مندالانە ی که جارێ ناشنا نه بوون به عه وهره تی نافرەتان، به تايه هه ندييه کانی نافرەتان ناشنا نه بوون، ﴿وَلَا يَضُرُّنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِعِلْمٍ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾، ههروهها با نافرەتان پييان به زهويدا نه کوتن، تاکو ئەو جوانييه ی که شار دوويانە ته وه بزانی، که مه بهست پتی خړخاله، يان مه بهست خشل و زيره که نافرەت به خويدا ده کات، نه گهر به له نجه و لار بپروات، خرينگه و زرينگه ی لی دتی، يان: پینلای پازنه بهرز، نه گهر به جوریک پتی بپروات ئەندامه کانی بهرجهسته ده بن، با ناوا نه کهن، ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ﴾، نه ی بپروادارينه! تیکرا بگه رینه وه بۆ لای خوا، ﴿لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ﴾، به لکو سه رفراز بن، به خته وه ورن، به مراد بگه ن.

نجای خوی به رزو مه زن، دیته سه ر بابه تیکی دیکه: ﴿وَأَنكُمُ الْأَبْنَاءُ مِنكُمْ﴾، ههروهها پیاوان و نافرە تانیک که بی هاوسه رن، هاوسه رداريان بگه ن، هاوسه رگيريان بۆ بگه ن، ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾، ههروهها کۆيله کان و که نيزه که کانی که چاکن (نه وانيش هاوسه ردار بگه ن)، ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾، نه گهر هه زاريش بن، خوا له به خششی خوی ده وه له مه نديان ده کات.

يان: له بهر نه وه ی هه ژارو نه دارن، مه چن رتگر بن له به رده م هاوسه رگيري کردنيان دا، ﴿وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾، خواش فراوانی زانايه، واته: خوا سيفه ت فراوانی، زانايه به هه موو شتيك.

﴿وَلَسْتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَحِدُونَ كَلِمًا حَقًّا يُعْذِرُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾، نه وانەش که توانای هاوسه رگيريان نيه، (توانای مادديان نيه)، با جارێ خو پاک رابگرن، تاکو خوا له به خششی خوی ده وه له مه نديان ده کات، بی نیازيان ده کات.

نجای چ پیاوان، چ نافرەتن، با خویان پاک رابینن.

ئنجأ خوا دیتە سەر بابەتیکى دیکە: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْدِيكُمْ فَكَابِتُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾، ههروهها ئەوانەى (ئەو كۆیلهو كه نيزهكانەى) بە دەسته راستهكانتاوهن. (لهبەر دەستانن)، ئەگەر داواى موكاتەبەيان كرد، تێوه لهگەڵياندا بگەن، ئەگەر چاكەتان تيدا ببينن.

موكاتەبە ئەوه بووه كۆیلهیهك، يان كه نيزهكێك چۆته لای خاوهنهكهى خۆى، گوتووويهتى: دەچم كهسابەت دەكەم، دەستێك دەجووڵێنم، چەندەت پارە بۆ بێنم، ئازادم دەكەى؟ گوتووويهتى: ئەوئەندەو لهوئەندە مانگەدا بۆم بێنە، يان لهوئەندە سالەدا بۆم بێنە، ئەويش چوو كهسابەتێكى كردوه دەستێكى جووڵاندوه، يان خەلكى دیکه هاوكارىی كردوه، پارەكهى بۆ بردوهو ئازاد بووه، ئا ئەوه (موكاتەبە)ى پێگوتراوه، ﴿وَمَا تَوْهَمُ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ﴾، لهو سامانى خوايهش كه پێى داون، هاوكارىيان بگەن، ئێوهش دەستبارێكيان بۆ بگرن، ئنجأ ئايا ئەوه مەبەست پێى خاوهن كۆیلهو كه نيزهكهكانن، كه دەبێى هاوكارىيان بگەن، يان مەبەست پێى دەولەت و كۆمەڵگای مسوڵمانە، يان هەردووكاناتايهكهى هەن له يەك كاتدا!!

هەر سێكیان گونجاون و گوتراویشن.

﴿وَلَا تُكْرَهُوا فَنِيَتِكُمْ عَلَى الْإِعَاءِ﴾، كچهكانتان، (كه نيزهكهكانتان) لهسەر لهشفرۆشێى ناچار مەكەن، ﴿إِنْ أَرَدْنَا مَحْضًا﴾، له حائێكدا ئەوان دەيانەوى خۇيان پاك رابگرن، بەلام ئەگەر ئافرهته كه نيزهكه، خۆى داوێن پيس بێ، ئەوه داوێن پيسه، ﴿لِنَبْتِغُوا عَرَضَ الْفَيْزِ الَّذِي﴾، بۆ ئەودى شتێك له مأل و سامانى دنيا بهوه پهيدا بگەن، يانى: كاسبىيان پێ مەكەن.

﴿وَمَنْ يَكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، هەر كهستێكيش ناچارىيان بگات، بە دلتيايى خوا له داوى ناچاركرانىيان، لێبوردەى به بهزهيهه، (به نسهبت ئەوانهوه)، ئەك به نسهبت ئەوه كهسەى ناچارىيان دهكات.

له كۆنایی دا خوا دەفەرموی: ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾، بە دنیایی
 بۆ لای تېوہ نایەتە رۆشنکەرەوہ کاغمان دابەزاندوون، (مُّبِينَاتٍ) رۆشنکەرەوہ کان،
 خوینراویشەتەوہ: (مُّبِينَاتٍ)، واتە: رۆشنکراوہ کان، پوونە کان، ﴿وَمَثَلًا لِّلَّذِينَ
 خَلَوْا مِن قَبْلِكَ﴾، ھەرەوہا وئەبەک لە گەلانیك کہ لە پێش تېوہدا پابردوون،
 ئەوہ شمان بۆ دابەزاندوون، ئەو بەسەرھات و نمونانە ی بەسەریان ھاتوون،
 ﴿وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ﴾، نامۆزگاریشەن بۆ پارێزکاران، ئەوہ شمان بۆ دابەزاندوون،
 لەم قورئانە بەرزو بە پێزەدا.

چہند مہسہلہ یکی گرنک

مہسہلہ ی بہ کہم:

نابی مسولمانان بہ بی مؤلہت و ہرگرتن و ہوگری پیہیداکردن و سلأوکردن،
بچنہ مالہکانی یہ کدی و، لہ کانی چؤل بوونی مالتیک، یان مؤلہت نہدرانیشد،
پیویستہ بگہرینہوہ، بہ لام شوینہ گشتیہکان، دروستہ ہہموو لایہک بہ ہرہیان
لی و ہریگرن و، بہ بی مؤلہت بچن:

خو ا دہ فہرموی: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى
تَسْأَلُوْا وَاُذُنُوْا عَلٰى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَمَلَكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿۷۷﴾ اِن لَّرَّ يَخْدُوْا فِيْهَا
اَحْكَا فَا لَا تَدْخُلُوْهَا حَتّٰى يُّؤْذَنَ لَکُمْ وَاِن قِيلَ لَکُمْ اَنْزِعُوْا فَاَنْزِعُوْا هُوَ اَرْزٰقٌ لَّكُمْ وَاَللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿۷۸﴾ اَلَيْسَ عَلَیْکُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ مَسْکُوْنَةٍ فِيْهَا مَتَعَ لَکُمْ وَاَللّٰهُ
بِعَلْمِکُمْ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۷۹﴾

شیگردنہوی ثم، ثایہ تانہ، لہ دوازده برگہدا:

۱- ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا﴾، واتہ: نہی ئەوانہی پرواتان ہیناودہ! بہ ہہموو ئەو شتانہی
کہ پیویستہ پروایان پین بہتری.

۲- ﴿لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ﴾، مہ چنہ مالانیک جگہ لہ مالہکانی خوٹان،
(بیت) واتہ: مال، (منزل) ییشی پین دہگوتری و (دار) ییشی پین دہگوتری، ئەو شوینہی
خەلک تیدا نیشتہ جییہو، مال و خیزانیک، یان چہند مال و خیزانیک تیدان، وشہی
(بیوت) لہ ہہردو وشہکانداو، لہ کوئی ئەم سوورہتہدا، بہ دوو شیوہ خوینراوہتہوہ:

١- (بُيُوت)، (ب) که بؤر (صَمَّة) ی له سه ر بن.

ب- (بُيُوت)، (ب) که ژیر (گَمْرَة) ی هه بیت، (بُيُوت) و (بُيُوت)، به هه ردوو شیوه که خویتر او ده ته وه.

٣- ﴿حَقَّ تَسْتَأْتُوا﴾، تاكو مؤلّهت و هوگری و هه رده گرن و، دُنیا ده بن، كه نهو ماله به چوونی تیوه دل ئاسوودهو مورتاحن، نهك ته نیای مؤلّهت وه رگرتنی رووت، چونكه: (الْإِسْتِنَاسُ: إِسْتِفْعَالٌ مِنَ الْأُنْسِ، وَهُوَ أَنْ يَسْتَأْذِنَ أَهْلَ بَيْتٍ فِي الدُّخُولِ عَلَيْهِمْ، فَيَأْتِسُ إِلَى إِذْنِهِمْ لَهُ فِي ذَلِكَ، وَيَأْتِسُوا إِلَى اسْتِذْنِهِ إِلَيْهِمْ)^(١).

واته: (الْإِسْتِنَاسُ إِسْتِفْعَالٌ) ه له (أُنْس) هوه، یانی: هوگری و پیک مورتاح بوون، پیک ناشنا بوون، نهویش نهو دیه که داوا له خاوه نی نهو ماله بکات، بچینه لایان، نجا نهویش هوگر بن به مؤلّهتدانیان بؤی و، نهوانیش هوگر بن بهوهی مؤلّهت بی بدن، بچن بؤ لایان و هوگرو دلخووش و ئاسووده بن بهوهی که مؤلّهت بی وه رگرتوون.

وهك پشتریش گوتمان: (تَسْتَأْتُوا)، ته نیا نهوه نیه مؤلّهت وه ربگری، به لكو نهوهیه که دلنیاش بی، نهوان به هوی چوونی تووه دل ئاسوودهن، مورتاحن و پتیان خو شهو هوگرتن، نهك وهك بارنکی گران بی له سه ر شانیا و ببیه مابهی بارگرانی و، سه غلّهت کردنیان.

٤- ﴿وَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا﴾، ههروهها سلویش له خه لکه که یان، له خه لکی نهو مالانه بکهن، نجا بچنه ژوور.

٥- ﴿ذَلِكُمْ حَيْثُ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾، تا نهوه بؤ تیوه باشتره، (بؤیهش خوا بؤی روونکردنه وه)، تاكو بیری که نهوهو په ند وه ربگرن، یاخود: بؤ نهوهی: چاکی نهو شته بزانی و، کاری پین بکهن و له خو تاندا بهرجهستهی بکهن.

٦- ﴿فَإِنْ لَمْ يَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾، نجا له حالنیکدا خه لکه که لهوی بی، نهوه تو هه ول ده دهی به شیوهیه کی هوگرانه مؤلّهتیان لئ وه ربگری، تاكو که

بچه لایان، نه بیه بارگرانی بویان و سلاویشیان لی بکهی، به لام: ﴿فَإِنْ لَمْ يَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا﴾، نه گهر هیچ کهستان لهو مالاندا نه بیینی، ﴿فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾، مه چنه ژورور نهو مالانه، تاكو مؤله تان ده درق.

(۷) - ﴿وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ائْتِجُوا فَأْتِجُوا﴾، نه گهر پیشتان گوترا: بکه پنهووه به کسهه بکه پنهووه، چونکه (ف)ی (فارجعوا) وا پیده چی بو به دوا داهاتن (تعقیب) بی، بی وده خران.

(۸) - ﴿هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ﴾، نهوه بو تپوه پاک و چاکتره، (أزکی)، یانی: (أطهر وأصلح وأمی)، پاکتره و چاکتره، زیاتر ماهی که شه کردنتانه، چونکه (زکی) یانی: (طهر، وھی، وصلح)، پاکبوو، که شه ی کرد، چاکبوو.

(۹) - ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾، خواش بهووی ده بکهن و نه نجامی ددهن زانایه، ده زانی چیون مؤلهت وه رده گرن؟ چیون ده چن و چیون هه لسوکهوت ده کهن؟

ئجما خوی کارزان دپته سهه باسی بابه تیکی دیکه سییه:

(۱۰) - ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ﴾، گوناها تان ناگاتی بچنه مالانیکه وه که خه لکیان تپدا نیشته چی نه، واته: بچنه شوپنه گشتیه کانه وه، که تابهت نین به خیرانانه وه.

(۱۱) - ﴿فِيهَا مَنَعٌ لَّكُمْ﴾، که لهویدا به هره به که بو تپوه هه بی، سوو دیک هه بی.

چابه که ده خوون، نایک ده خوون، پشوویک ددهن، یان کاریک لهویدا نه نجام ددهن.

(۱۲) - ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُدْرُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾، خواش ده زانی نهووی که ده ری ده خه ن، نهوه ش که په نهانی ده کهن.

ئهم تابه ته به پیزه دوو نامانجان ده پیکتی:

۱- هه رپه شو ترساندنه بو که سیک، نیازو مه به سستی خرابی هه بی، وه که نهووی بیهووی عه ورپی خه لک بیینی، یاخود له په نهان و شیردراوه یان ناگادار بی، به بی مؤله تی خو یان.

ب- موژده و دلخوشیه بو که سیک، که کارو ناکاری په سندی ناشکراو په نهانی هه ن.

کورته باسیک له باره ی

سهردان و. مؤلته وهرگرتن و. سلاوکردنه^(۱)

نهم کورته باسه له جهوت برکه‌دا ده‌خه‌ینه ږوو، جهوت برکه‌ی کورت و گوشراو، باسی نهو سن مه‌سه‌له‌یه، که پتکه‌وه تیکه‌ه‌لکیشراون و پتکه‌وه په‌یوه‌ستن، ده‌که‌ین: سهردان، هوگر بوون و مؤلته وهرگرتن، سلاو کردن:

۱- پاراستنی حورمه‌تی مال و حال و ژبانی تاییه‌تی، یه‌کدی پیویسته:

مال و حالی ههر که‌سیتک، مولکی تاییه‌تی نهو که‌سه‌یه، ههر که‌سه له مالی خویدا نازاده، نازادی ته‌واوی هه‌یه، چوون ده‌خه‌وی، چی ده‌کات، چی ده‌خوات، چ پو‌شاکتیک له‌بهر ده‌کات؟ له سنووری شه‌رعدا، نهو مرو‌فته له مالی خویدا نازاده، بویه هیچ که‌س بو‌ی نیه سنووری نهو شو‌ینه تاییه‌تی‌یه ببه‌زنتی و سه‌غله‌تی بکات، وه‌ک خوا عَلَيْهِ له سووړه‌تی (النحل) دا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا﴾، خوا له ماله‌کانی خوتاندا مایه‌ی سره‌وتنی بو داناون.

ننجا نه‌گره‌ه‌ک به‌ بی سلاوکردن و، به‌ بی مؤلته وهرگرتن بچنه مالی یه‌کدی، مانای وایه نهو ماله وه‌ک شه‌قام و کولانی لیدی و، لیان جیاواز نابی و، سه‌ره‌نجام حکمه‌تی مال و جتکه‌ی تاییه‌تی هه‌بوون، که بریتیه له نو‌قره‌گرتن: (سکنا)، ﴿وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا﴾، (سکنا)، بانی: مایه‌ی نارامی و نیشه‌جی بوون و نو‌قره‌گرتن، نهو حکمه‌ته تیده‌چی، بویه مؤلته وهرگرتن و سلاوکردن، کراوه‌ته نه‌ده‌یتکی گرنکی کومه‌لایه‌تی له نیسلامدا.

(۱) له کتبی: (نه‌ده‌ب و ږه‌وشته کومه‌لایه‌تی‌یه‌کان) دا به‌ دریزی باسی س (۲۰) له نه‌ده‌ب و ږه‌وشته کومه‌لایه‌تی‌یه‌کانمان کردوه، له تویان دا: نه‌ده‌ب سهردان و سلاوکردن.

۲- حکیمه تی به کارهینانی وشه ی (استئناس) له جیاتی (استئذان):

پیشتریش باسماں کرد، به لأم له بهر شه وهی گرنکه دووباره ی ده کهینه وه: هر چه نده زۆربه ی هه ره زۆری نه هلی ته فسیر وشه ی (استئناس) یان هه ر به (استئذان) لیکداوه ته وه، به لأم له راستییدا وا نیه، وشه ی (استئذان)، هه ر له سوورده تی (النور) دا، چه ند جارێک دووباره بۆته وه، ئنجا خوا ﷺ ده یتوانی وه ک چون له ویدا فه رموو یه تی: (یستأذنونک)، لیره ش بفه رموی: (یا ایها الذین آمنوا لا تدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأذنوا)، به لأم فه رموو یه تی: (تَسْتَأْذِنُوا)، وشه ی (استئناس)، مانایه کی وردتری گرتۆته خۆی له (مۆلّهت وه رگرتن)، مانای مؤلّهت وه رگرتنی هه ر هه یه، به لأم مانایه کی وردتری شی هه یه، نه ویش نه وه یه که مالی سه ردانکراو (مَزُور) به بۆنه ی بابای سه ردانکه ره وه، دوو چاری ناره حه تی و سه غله تی نه بن و، بابای سه ردانکه ر (زائر) تیسک قورس و په زان گران نه بی له لایان و، بۆیان مایه ی ئولفه ت و خۆشحالی بی، نه ک سه رتیشه و ناخۆشحالی، وه ک خاوه نی ته فسیری: (أول ما قيل في آيات التنزيل)، (رشید الخطیب الموصلي) ده لئ: (حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا أَي: حَتَّى تَحْسُوا بِأَنْسِ أَصْحَابِهَا بِكُمْ وَفُجُوْلِهِمْ لَكُمْ^(۱))، واته: تا کو تبه وه تاو دلییا ده بن که خاوه نانی شه ماله هۆگرتانن و، په سندیانه به چن بۆ لایان و پیمان خۆشه و، به چووتان دل ئاسووده ن.

۳- حکیمه تی به بی مؤلّهت وه رگرتن و سلاوکردن، نه چه ونه مالی یه کدی:

هه لبه ته حکیمه ته که ی روونه، بریتیه له سنوور نه شکاندنی حورمه ت و تابه همه ندیه کانی یه کدی، وه ک له م ده قه شدا دیاره:

عَنْ عَبْدِ بْنِ تَابِتٍ: أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، إِنِّي أَكُونُ فِي مَنَزِلِي عَلَى الْحَالِ الَّتِي لَا أَحِبُّ أَنْ يَرَانِي أَحَدٌ عَلَيْهَا، وَالِدٌ وَلَا وَلَدٌ، وَأَنْتَ لَا يَزَالُ

(۱) (أولى ما قيل في آيات التنزيل) ج ۵، ص ۳۱۲.

يَدْخُلْ عَلَيَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِي وَأَنَا عَلَىٰ بِلْكَ الْحَالِ؟ قَالَ: فَتَزَلَّتْ: ﴿يَتَأْتِيَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (۱)

واته: عهدهی کوری ساییت دهلتی: ژنتیک له پشتیوانه کان گوتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ! من له مالی خوّمدا جاری وایه به شیوههک ده بم، له سر حالیک ده بم، یتیم خوّش نیه نه باب و دایک و نه مندال له و حاله دا بمینن، (خوئی ده شوات، یان پشووی داوه، یان به شیوههک خه توه)، به لام جاری وایه پیاویک له نیزیکانم دی، منیش له سر نه و حاله ته! نیدی له و باره وه خوا نه م نایه تهی نارده خوار، که به بتی مؤلّهت وه رگرتن و سلاوکردن، یان به بتی زانینی نه وه که پیمان خوّشه یان نا؟ مه چنه مالی یه کدی.

E- چونیتهیی مؤلّهت وه رگرتن و سلاوکردن، له کاتی سه راندا:

له و باره وه کوّمه لیک دهق دینین:

(۱) - (عَنْ رَبِيعِي قَالَ: حَدَّثَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ اشْتَادَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتٍ، فَقَالَ: أَلَيْحُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِغَادِمِهِ: اخْرُجْ إِلَىٰ هَذَا فَعَلِمَهُ الْإِسْتِذَانُ، فَقُلَّ لَهُ قُل: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟!؛) (أخرجه البخاري في الأدب المفرد: ۱۰۸۴، وأبو داود: ۵۹۷۷).

واته: ربیعی دهلتی: پیاویک له به نی عامر بوئی باسکر دین که مؤلّه تی له پیغهمبه ر ﷺ وه رگرتوه، که له مالیک - ی خوئی - دا بووه، پیاوه که گوتوو به تی: (ألیح؟)، واته: بیمه ژووری؟ پیغهمبه ریش ﷺ به خزمه تکاره که ی خوئی که له لای بووه فه رموو به تی: بچو فیری نه و پیاوه بکه چوّن مؤلّهت وه ربگری، پیتی بلتی: با بلتی: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَدْخُلْ)، سه لامتان لیتبی، بیمه ژووری؟

(۲) - إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ لِمَا، فَلَمْ يُؤْذَنَ لَهُ، فَلْيَرْجِعْ، (أخرجه البخاري: ۲۰۶۷، ۶۲۴۵، ۷۳۵۳، ومسلم: ۲۰۵۳، وأبو داود: ۵۱۸۰، والترمذي: ۲۶۹۰، ابن ماجه: ۳۷۰۶، والدارمي: ۲۶۲۹).

واته: پیغمبر ﷺ ده فہرموؤ: ہہر کات یہ کیکتان مؤلتی وہرگرت سنی جاران، نہ گہر مؤلت نہ درا، با بکہر پتہوہ، (نہیکاتہ چوارو پینج و شہش).
 نتجا چونیہ تی مؤلت وہرگرتنہ کہو میکانیزمہ کہی و شیوہ کہی، چوں بتی؟
 نہم دہقہ بؤمان روون دہکاتہوہ:

(۳) - إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَقْبَلَ بَابَ قَوْمٍ لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْبَابَ مِنْ تَلْقَاءِ وَجْهِهِ، وَلَكِنْ مِنْ رُؤْيِهِ الْأَيْمَنِ أَوْ الْأَيْسَرِ، فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، وَذَلِكَ أَنَّ الدُّورَ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا يُؤْمِنُ سُبُورًا (أخرجه أبو داود: ۵۱۸۶، وإسناده حسن).

واته: دہلتی: پیغمبر ﷺ کہ دہچوو بؤ دہرگای مالتیک، خہ لکتیک، رووبہ رووی دہرگاکہ نہ دہوہستا، بہ لکو یان لہ لای راستیہوہ، یان لہ لای چہ پیہوہ دہوہستاو، دہیفہرموو: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)، چونکہ نہو کاتہ دہرگاکان پەردہ یان نہبوو، (واته: نہ گہر پەردہی ہہبتی، فہیناکا رووبہ رووی دہرگاکہش بوہستی، بہ لام نہ گہر پەردہی نہبتی، کہ دہرگاکہ کرایہوہ، تۆ بہ کسہر چی ہہبتی لہ ژوورہوہ دہیبینی).

(۴) - (عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، إِنَّ أَبْوَابَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تَفْرَعُ بِالْأَطْفَائِرِ) (أخرجه البخاري في الأدب المفرد: ۱۸۰).

واته: نہنہسی کوپی مالیک (خوا لئی پازی بتی)، دہلتی: دہرگاکانی مالہ کانی پیغمبر ﷺ بہ نینوک، (بہ سہری پنہجہ) لیان دہدرا.
 نہک بہ تہقہ تہق و ہہرا، بؤ نہوہی نہو کہسہی مؤلتی لتی وہر دہگری، بیستتی و تہواو.

که تیتستا - وهك دوايی باسی دهكەین - جه‌ره‌س هه‌یه‌و، مۆبایل هه‌یه‌و، شتی دیکه هه‌یه، به‌ر له‌وه‌ی خه‌لك بچیته مائی یه‌كدی.

له‌و باره‌وه‌ نه‌م ده‌قه‌ش هه‌یه:

(۵) - (عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ أَنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَنَا أَنَا! كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ) (أخرجه البخاري: ۶۲۵۰، ومسلم: ۲۱۵۵، وأبو داود: ۵۱۸۷۰، والترمذي: ۲۷۱۱، وابن ماجه: ۳۷۰۹).

واته: جابیری کورپی عه‌بدوللا (خوا لئی پازی بئ) ده‌لئ: مۆله‌تم له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ وه‌رگرت، بچمه ژووری، فه‌رمووی: نه‌وه کتیبه؟ منیش گوتم: منم، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: منم، منم، وه‌ك پئی ناخۆش بووبئ.

یانئ: ناوی خۆت بلئ، بلئ: جابیر، به‌لام منم، هه‌موو که‌س ده‌لئ: منم، به‌لام ناوی خۆت بلئ، که‌ نه‌وه له‌ کورده‌واریی خۆشماندا هه‌ر هه‌یه، یه‌کیک ده‌لئ: خۆمانین! ناخر خۆتانن، کین؟.

۵- سزای که‌سیک که‌ به‌ بی مه‌له‌ت ته‌ماشای مالی خه‌لك بکات، چیه‌؟

(۱) - (مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ، فَقَدْ عَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقَتُوا عَيْنَهُ) (أخرجه البخاري: ۶۸۸۸، ومسلم: ۲۱۵۸).

پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی: هه‌ر که‌سیک ته‌ماشای مالی خه‌لکیک بکات، به‌ بی مۆله‌تی خۆیان، بۆیان هه‌لآله‌ چاوی کوێر بکه‌ن.

به‌لام زانایان لیره‌دا به‌و جووره‌ مانایان لیکداوه‌ته‌وه: واته: نه‌گه‌ر چاویشی کوێر بکه‌ن، موسته‌هه‌فه، به‌لام مانای وانیه‌ بچن چاوی کوێر بکه‌ن، به‌س گوناهیکی کردوه، بایی نه‌وه‌ ده‌بی چاوی له‌سه‌ر کوێر بکری، نه‌ک که‌سیک که‌ ته‌ماشای یه‌کیکی دیکه‌ی کرد، له‌ ماله‌که‌ یاندا، بچئ چاوی کوێر بکات، ئنجا

بَلَّتْ: فرمایستی پیغمبرم ﷺ جیبه جنی کرده! نا، مبهست نهویه که نهو
 کهسه گوناهیکی کرده، بایی نهویه چاوی لهسر کوتر بکری، خوا ی دادگر
 نهونده سزای بدات، به لکه مان چیه لهسر نهوه؟ تم ده قه به لکه به که لهو
 بارهوه: [جَاءَ فِي الْغَمْرِ أَنْ عَبَّاسَ بْنِ مِرْدَاسٍ لَمَّا مَدَحَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِبِلَالٍ: فَمُ
 فَأَقْطَعُ لِسَانَهُ] (۱).

واته: عهباسی کوپی میرداس (وا پنده چت شاعیرتک بووین)، هاتوه مه دحی
 پیغمبهری خوا ی ﷺ کرده، پیغمبه ریش ﷺ به بیلالی فرمووه: هه لسه بچو
 زمانی بیره.

زمانی بیره یانی: شتیکی بدهیه زمانیمان له کوول بکهوه، یان شتیکی بدهیه که
 دواپی نه لئ: پیغمبهری خوا ﷺ چرووک بوو و قسه مان لهسر بکات، مبهست
 نهوه نه بووه تیغیک دهست بداتی و زمانی بیرتی، هه موو کهس ده زانئ، نهوه
 مبهست نیه، که واته: لیره شه که ده فرموئ: هه ر کهس به بی مؤله تی مالتیک
 تهماشای ماله که بکات، بو یان هه یه چاوی کوتر بکه ن، یانی: گوناهیکی کرده
 بایی چاو کوتر کردنی ده کات.

(۲) هه ر لهوباره وه تم فرمووده یه شه هه یه:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَجُلًا أَطْلَعَ فِي جُحْرِ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ
 ﷺ مِدْرَى يُرْجَلُ بِهِ رَأْسُهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعَنْتُ بِهِ فِي
 عَيْنِكَ، إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ الْإِذْنَ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ، (أخرجه البخاري: ۶۲۴۱، ومسلم: ۲۱۵۶).

واته: سه هلی کوپی سعد (خوا لئی رازی بن) ده لئ: پیاویک له کوئیکه وه
 تهماشای دهرگای مائی پیغمبهری ﷺ کرد، پیغمبهری خواش ﷺ شانیه کی
 ناسنی پتی بوو، سه ری خوئی پتی داده یینا، پیغمبهری خوا ﷺ پتی فرمووه:

(۱) أخرجه ابن سعد الطبقات: ج ۴ ص: ۲۷۲، ۲۷۳ عن عروة مرسلاً.

نه‌گهر زانییام ته‌ماشات کردوه، به‌و شانیه‌له چاوتم ده‌دا، چونکه خوا مؤلّه‌ت وەرگرتنی له‌بهر ته‌ماشکردن داناو، واته: تاكو ته‌ماشای نیو مالی خه‌لك نه‌كه‌ی.

۶- گرنگیی پایه‌ندیی به‌شهریعه‌ته‌وه، هه‌رچه‌نده له‌سه‌ر دلشیت قورس بی:

ئینسان ده‌بی به‌شهریعه‌ته‌وه پایه‌ند بی‌ت، با‌ئو پایه‌ندییه‌ی بیته‌ه‌وی نه‌وه‌ی پیشی ناخو‌ش بی، به‌لكو به‌عه‌كسه‌وه ئینسانی ئیماندار، ده‌بی له‌قالیبشی خو‌ش بی و، دلشی پی خو‌ش بی كه به‌شهریعه‌ته‌وه پایه‌نده، له‌و باره‌وه ئهم ده‌قه دینین كه (الطبري) له‌ته‌فسیره‌كه‌ی خویدا هیناویه‌تی:

عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ: لَقَدْ طَلَبْتُ عُمْرِي كُلَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ، فَمَا أَذْرَكْتُهَا: أَنْ أَسْتَأْذِنَ عَلَى بَعْضِ إِخْوَانِي، فَيَقُولَ لِي: ارْجِعْ، فَأَرْجِعْ، وَأَنَا مُغْتَبِطٌ، يَقُولُهُ: ﴿ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ فَارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ ﴾^(۱).

واته: فه‌تتاده له‌پیاوینك له‌كوچكه‌رانه‌وه گنراویه‌ته‌وه: گوتویه‌تی: له‌هه‌موو ته‌مه‌نی خو‌مدا ویستم ئهم ئایه‌ته‌جیبه‌جی بکه‌م، به‌لام بۆم جیبه‌جی نه‌کرا، ئه‌ویش به‌وه‌كه مؤلّه‌ت له‌هه‌ندی له‌برایه‌کانم وهر بگرم، بۆ چوونه مالیان، ئه‌ویش پیم بلتی: بگه‌رئوه‌و منیش بگه‌رئمه‌وه‌و، زوریش دل خو‌ش و كه‌یف خو‌ش بم، یانی: چونکه‌خوای به‌رز ده‌فرموی: نه‌گهر پیتان گوترا: بگه‌رئنه‌وه، بگه‌رئنه‌وه، ئه‌وه‌بۆ تیوه‌پاک و چاکتره، پیم خو‌ش بوو نه‌و پاک و چاکیه‌بۆ من بی، به‌لام به‌داخه‌وه هه‌رچه‌نده چۆته‌مالی برایه‌کانی (مسو‌لمانان)، که‌س پیتی نه‌گوتوه: بگه‌رئوه.

هه‌لبه‌ته‌ئویش ئه‌ونده به‌سه‌لیقه‌وه عاقل بووه، له‌کاتی‌کدا نه‌چووه، پیتی بلین: بگه‌رئوه!

۷- چۆنىھتە تىبى سەردان و مۆلەت و ھەرگرتن و سلاوكردن، لەم رۇژگارەدا:

ھەلبەتە ئەم مەسەلە بە يەككە لەو مەسەلانەى كە بە ھۆى گەشە كوردى
ژيان و گوزەران و بەرەو پىشچوونى تەكنۆلۇژياو، گۇرانكارىي گەورەيان بەسەردا
ھاتو، بۇ وئىنە:

أ)- بە تەلەفۇن دەگونجى بە كدى ئاگادار بكرتەو، پىش سەردان، بەوھش (استناس) ەكە
پەيدادەبى و بەرچاوت روون دەبن، ئايا پىيان خۇشە بچى، يان نا؟ ئايا بۇيان دەگونجى و
ئايە بارگرانىي بۇيان؟

ب)- ھەروھە لە پىي نىنتەرنىتەو دانانى ژوانگە (موعد) بە شوئىن و كاتى وردەوھ زۇر
سىنا بوو.

ج)- جەرسى دەرگا، تەلەفۇنى دەرگا، ئىستا كارەكەى ئاسان كروھو، پىويست ناكات
بچى بە توندىي دەرگا بكوق، بەلى لەو بواردە تەكنۆلۇژيا ھەندى شتى ئاسان كروھ.

شايانى باسپشە: لە مەسەلەى سلاوكردن و ھەرگرتن مۆلەت و، سەردانى يە كدى
دا، خوا سى شتى باسكردوون:

۱)- ﴿ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَمَلَكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾، ئا ئەوھتان بۇ ئىوھ چاكتە (بۆيەش بۇى
روونكردەوھ) بەلكو پەند و ھەرگرتن و، فېرېين و شارەزا بن.

۲)- ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾، خوا بەوھى دەيكەن زانايە، كەواتە: ئەى مروفا! بزانه
چۇن دەچيە مالى خەلكى، بە چ نيازو مەبەستىك و، چۆنىھتە چوونەكەت و....ھتد!.

۳)- ھەروھە كە دەفەرموى: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾، خوا دەزانى
چى دەردەخەن و چىش پەنھان دەكەن.

خوا ﷻ وەك چۇن رواللەتى ئىمە دەبىنى، پەنھانىشىمان دەبىنى و، ئىو
دلىشمان دەخوئىنتەوھ، بۆيە دەبى وريا بين لە ھەلسوكەوت و مامەلە كاھاندا.

وہك دەبىنىن ئاوا خوا ﷺ مسوئلمانان پەرورەدە دەكات، راياندىنى و، بەو رەوشت و ئاكارە بەرزانه دەياندىنىنى، تاكو لە بواری مامەلەى نىو خۇياندا ھەلسوكەوتىكى تەندروست بكن و، سەرەنجام كۆمەلگايەكى تەندروست، كۆمەلگايەكى بەختەوەر بن، بە شىۋەيەك بىن كە دوور بىن لە پرودانى گوناھو تاوان و كىشەو گرفت، چونكە ئەمە ھەمووى دواى باسكردنى سزاي زىناو بوختان و ئەوانەيە، واتە: ئەگەر ئىنسان دووربىنىى (احتياط) بكات لەسەردان و ھاموشۆى مالى خەلكدا، بە دلىبايى ئەو دەبىتە جۆرىك لە ئاگر بىر بۆ ئەوھى تووشى ئەو ھەلەو گوناھو تاوانانە نەبى، ھەر وەك چۆن ئەگەر خۇيان بپارىزن، بپاوان خۇيان بپارىزن لە روانىنى ھەرام و، ئافرەتان خۇيان بپارىزن لە روانىنى ھەرام، بۆ ئەوھى كە تووشى ئەو گوناھو تاوانانە نەبن.

مه سه له ی دووه م:

فه رمانگردنی خوا ﴿۳۶﴾ به پیغه مبه ره که ی (موحه ممه د) ﴿۳۷﴾ که به پیاوان و نافر تانی پروادار بفرموی: له نیگای چاوه کانیان (له کاتی سه رنجدانی یه کدیدا) بگرنه وهو، داوینی خویان پباریزن و، به نافر تانیش بفرموی: پوشته و خو باریز بن و، جوانی خویان جگه له وهی به ناسایی دهرده که وی دهرنه خهن، مه گهر بو میردو پیاوانی مه حره میان:

خوا دهه فرموی: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَيْدِيهِمْ وَحَفْظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ ﴿۳۶﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ خِجْرَتَهُنَّ عَلَىٰ جُجُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّيْبِعَاتِ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الذَّكَرِ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يُضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿۳۷﴾

شیکردنه وهی ئه م، نایه تانه، له بیست و سنی برکه دا:

۱- ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَيْدِيهِمْ﴾، (نه ی موحه ممه د) به پیاوانی پروادار بلن: با له چاوه کانیان که م بکه نه وه، (غض) به مانای که مکردن (نقص) دی، ﴿يَعْضُوا مِنْ أَيْدِيهِمْ﴾، واته: له چاوه کانیان که م بکه نه وه، که به ته نکید مه به ست ته ماشا کردن و نیگای چاوه کانه، (الطبری) له ته فسیره که ی خوی دا، ناوا نهو رسته یه مانا ده کات، ده لی: ﴿يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ: يَكْفُوا مِنْ نَظَرِهِمْ إِلَىٰ مَا يَشْتَهُونَ النَّظَرَ إِلَيْهِ، مِمَّا قَدْ نَهَاَهُمُ اللَّهُ عَنِ

النَّظْرُ إِلَيْهِ^(۱)، واته: با سهرنج نه‌دهن بۆ شتیك كه تاره‌زوویانه سه‌رنجی بدهن، له‌وه كه خوا‌قه‌ده‌غهی كرده سه‌رنج بدری.

كه مه‌به‌ست پتی ته‌ماشاكردنی ئافره‌تانه به تاره‌زووه‌وه، ئنجا ئیمه له‌به‌ر نه‌وهی دوایی كورته باسیك له باره‌ی عه‌وه‌په‌تی پیاوو ئافه‌رت و، هوكمی پوانینی به تاره‌زوو و بئ تاره‌زووه‌وه، ده‌كه‌ین، ئیستا به خیرایی به‌سه‌ر نه‌و بیست و سئ بره‌یه‌دا ده‌پۆین، كه نه‌و دوو ئایه‌ته‌مان بۆ دا‌به‌ش كردوون.

(۲) - ﴿وَحَفَظُوا فُرُجَهُمْ﴾، هه‌روه‌ها پێیان بلن: با پیاوان داوینی خویان بپاریزن، كاتی دیکه‌ش گوتوو‌مانه: (فُرُوج) كۆی (فُرُج)، كه به مانای دا‌بر‌اوایی و كه‌لینه كه له شتیكدا هه‌بن، لێره‌دا مه‌به‌ست نه‌ندامی زاوژنی پیاوانه، هه‌ر وه‌ك به نه‌ندامی زاوژنی ئافره‌تانیش هه‌ر ده‌گوتری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌ردووك نه‌ندامه‌كه ده‌كه‌ونه ئیوان دوو رانه‌كانیان، وه‌ك پێخه‌مه‌بر ﷺ ده‌فه‌رموی: (مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ نَحْيَيْهِ، وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ، أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ) (أخرجه البخاري: ۶۱۰۹، والبيهقي في شعب الإيمان: ۴۹۱۳).

واته: هه‌ر كه‌سیك گه‌رتی پاراستنی نه‌وه‌ی ئیوان دوو شه‌ویلاگه‌كانی و، نه‌وه‌ی ئیوان دوو لاقه‌كانیم بۆ بكات، منیش گه‌رتی چوونه به‌هه‌شتی بۆ ده‌كه‌م. نه‌وه‌ی ئیوان دوو شه‌ویلاگه‌كان: زمانه‌و، نه‌وه‌ی ئیوان دوو لاقه‌كانیش نه‌ندامی زاوژنیه.

(۳) - ﴿ذَلِكَ أَرْكَانُهُمْ﴾، ئانه‌وه بۆ نه‌وان پاك و چاك‌تره، لێره‌دا (أَرْكَانُ)، ناوی هه‌لبژاردن (إسم تفضیل)، پاك و چاك‌تر، به‌لام: (إسم تفضیل مسلوب المفاضلة)، ناوی هه‌لبژاردنی به‌رانبه‌ر لبراو، له‌چی پاك و چاك‌تره؟ له‌خودی خۆیدا پاك و چاك‌تره، به‌بئ سه‌رنجدانی به‌رانبه‌رێك. كه ده‌فه‌رموی: ﴿يَعْتَضُوا مِنْ أْبْصَرِهِمْ﴾، نه‌م (مِنْ) ه، كه چۆنه سه‌ر (أْبْصَرِهِمْ)، (مِنْ) بۆ هه‌ندێك (تبعيض) ه، چونكه ناگونجی مرووف چاو بنوو‌قینتی،

بؤیه خوا نه یفه رمووہ: (وقل للمؤمنین یغمضوا أبصارهم)، یان (عیونہم)، بہ پرواداران بلن: با چاویان بنووقینن، بہ لکو فہرمووہ تی: (یغمضوا) تنجا (یغمضوا)، یانی: لئی کہم بکہ نہوہ، (من) یشی خستوتہ سہر، یانی: لہ نیگاو سہرنجدانی چاوہ کانیان کہم بکہ نہوہ، نہک ہیچ سہرنج نہدہن.

٤- ﴿إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا يَصْعَوْنَ﴾، بہ دلنیاپی خوا بہوہی بہ کارامہی و لیزانی نہجامی دہدہن، شارہزایہ.

چہند کردارتک ہہن: (فعل) و (عمل) و (صنع).

ا- (فعل) بریتہ لہ کردہوہیک کہ دہکری، زورجار نامانج و مہبستی لہ پشتہوہ نیہ.

ب- (عمل) بریتہ لہ کردہوہیک کہ دہکری، نامانج و مہبستی لہ پشتہوہ نیہ.

ج- (صنع) بریتہ لہ کردہوہیک کہ دہکری، بہ وردہ کاری و لیزانی و کارامہی.

واتہ: پساوان ہہرچہندہ بہ کارامہی وریایی و بہ لیزانی شت بکہن، لہ سہرنجدانی نافرہتان، بہ لام خوا ﷺ شارہزایہ و دہزانی، ہہلبتہ لیرہدا مہبست پی پی چاوتہہ لہنگوتن نیہ، چونکہ لہم فہرمووہیہدا ہاتوہ:

﴿عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَظْرَةِ الْقَجَاةِ؟ فَأَمَرَنِي أَنْ أَضْرِبَ بَصْرِي﴾، (أخرجه مسلم: ٢١٥٩، وأبو داود: ٢١٤٨، والترمذي: ٢٧٧٦، وإبن حبان: ٥٥٧١).

واتہ: جہریری کوری عہدوللا (خوا لئی رازی بن)، دہلتی: لہ پیغہمبہری خوام ﷺ پرسی لہ بارہی روانینی کت و پرہو؟ (واتہ: چاوتہہ لہنگوتن)، فہرمانی پیکردم کہ چاوی خوم لابدہم.

٥- ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ﴾، بہ ہہمان شیوہ بہ نافرہتانی پرواداریش بلن: کہ لہ نیگای چاوہکانیان بگرہوہ، کہم بکہ نہوہ.

٦- ﴿وَمَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾، ههروهها با داوینی خویشیان پاریزن، له هه موو نهو شتانهی دهنه مایه ی گونا هباریی، له تیرکردنی ناره زووی جینسیی خویندا.

٧- ﴿وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، (به نسبت نافرده تانهوه نهوش زیادهیه)، با جوانیی خویشیان دهرنه خهن، مه گهر نهوهی که دهرده کهووی، به پیاوانی نه فهرمووه: با جوانیی خوین دهرنه خهن، له بهر نهوهی به سروشت پیاوان زیاتر عهودالی نافرده تانن، نهوه گومانی تیدانیه، نهو جوانیی و نهرم و ناسکیی و پین سه رسام بوونهی له نافرده تانیشتا ههیه، به نسبت پیاوانه وه، له پیاواندا نیه بهو شیوهیه، زیاتریش پیاوان عهودالی نافرده تانن و به دواپاندا ده چن و، داواپان ده کهن، بویه پتویسته نافرده وهک باغی په رژین کراو، خو ی مه حکم بکات، تاکو کهس به هه پامیی دهستی نه یگاتن.

که ده فهرمووی: ﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، وهک دواپی باسی ده که یکن، واته: نهوهی که به عادهت و به شیوهی حالتهی ناسایی دهرده کهووی و، له حالتهی عیبادهتدا دهرده کهووی، که دم و چاوو هه ردووک له په دهستن تاکو مه چهک، هه ندیکیشیان گوتوو یانه: تاکو نیوهی قَوْل (نصف الذراع) وهک له فهرما یشتی پیغه مه بردا هاتوه.

٨- ﴿وَالصَّيرِينَ حُمْرٍ عَلَى جُوبِهِنَّ﴾، ههروهها با سه ره پۆشه کانیان به سه ر سنگ و به روکیاندا بدن، (حُمُر) کو ی (خَمَارَه)، یانی: سه ره پۆش، (خَمَر)، یانی: (سَمَر)، (خَمُر) یش، بویه پینی ده گوتری: (خَمَر)، چونکه عه قلی نینسان داده پۆش، (خَمَار) یش، سه ری نافردهت داده پۆش، با به سه ره پۆشه کانیان سینگ و به روکیان داپۆشن، (جیوب)، کو ی (جَبَبَه)، نهو یش (شق القميص) نهو دابراواییه له کراسدا ههیه، بو نهوهی نینسان بتوانن له بهری بکات، یانی: با زیادهی سه ره پۆشه کانیان بخه نهوه سه ر سینگ و به روکه کانیان و پینان دایانپۆشن.

هه ندیک له وانیهی که هه ر به دوا ی نهوه دا ده گه رین، سه فسه ته بکه ن، یان خوین باه گرنگ و نوازه پیتشان بدن، که یه کیک له وانیه (جمال البنا)یه، له

مىسرۈ ھەندىك كۆلكە غەلمانىي خۇشمان، يان ھەندىك مسۇلمانى لاساكەرودى خۇشمان، كە ھەر بە دواي قسەي غەرىب و غەجىيدا دەگەرىن، گوتوويانە: ئافرەت مولزەم نەكراو، قزى سەرى داپۇش، بەلكو بەس مولزەم كراوھ سىنگ و بەرۆكى داپۇش! بىن خەبەر لەوھى كە خوا دەفەرموئى: با بە سەرپۇشەكانيان سىنگ و بەرۆكيان داپۇش، كەواتە: سەرەتا سەرپۇشەكان ھەن و، سەرپۇشەكان (خمر) قزى سەريان داپۇشيوھ، بۇيە ئەو ناوھيان لىتراو: (بِحُرْمَتِ) لەچكەكەو سەرپۇشەكە، ئەگەر لەسەر نەبىن، پىنى ناگوترى: (خِمار) چونكە چى داپۇشيوھ؟ دەبى پىشش سەريان داپۇش، بە سەر پۇشەكانيان، ئنجا بە زىادەكەيان سىنگ و بەرۆكى خۇيان و، يەخەي خۇيانى پىن داپۇش.

۹- ﴿وَلَا يُدْرِكُ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِعُوقِ رِيعِهِنَّ﴾، ھەروھە با جوانىي خۇيان دەرئەخەن مەگەر بۇ مېرەدەكانيان، (بعولت)، كۆى (بعل)، (البعل: الرّوْح والسّيّد)، (بعل بە ماناى ھاوسەر دى و، بە ماناى گەورەش دى، ھەر وەك لە فەرمايشتى پىغەمبەردا ﷺ ھاتوھ، لە صەحىص بوخارىي و موسلىمدا دەفەرموئى: [إِذَا وَلَدَتِ الْأُمُّ بَعْلَهَا] (أخرجه مسلم: ۱۰۷)، كاتىك كە كەنيزەك گەورەي خۇي دەبىن، كاتى خۇي كە كەنيزەك ھەبوون، ئەگەر كەسىك لەگەل كەنيزەكەكەي جووت بووبىن و، كورى بووبىن، پىنى گوتراو: (أُمُّ الْوَلَدِ)، داىكى كور، ئەو كاتە بە شىوھەكى ئۆتوماتىكىي داىكەكەي ئازاد بووھو، چونكە ئەو مىندالە كە نىرىنەيە، بۇتە ھۇي ئازادكردنى داىكەكەي، وەك ئەو گەورەي بىن واىە.

۱۰- ﴿أَوْ أَبَائِهِمْ﴾، يان بۇ بابيان، ھەروھە بابى بابىشان تاكو سەرى، ھەلبەتە ئەو جوانىيەي ئافرەت بۇ مېرد دەرى دەخات، جىايە لەو جوانىيەي بۇ بابى دەرى دەخات، يانى: بۇ بابى، ئەگەر سەرپۇشى لەسەر نەبىن و، قۇل و باسكى ديار بن، بۇ باب و باپىرو ئەوانە، قەيناكات.

۱۱- ﴿أَوْ آبَائِهِمْ﴾، يان بابى مېردەكانيان، واتە: خەزورويان.

۱۲- ﴿أَوْ أَبَائِهِمْ﴾، يان كورەكانيان.

۱۳- ﴿أَوْ أَنْبَاءَ بُعُولَتِهِمْ﴾، یان کورانی میترده کانیان، واته: کوری میترده کانیان له ژنی دیکه، ههروهه کورانی کورانیشیان، کورانی کورانی خوځیان، یاخود هی میردیان له ژنی دیکه یان.

۱۴- ﴿أَوْ إِخْوَانِهِمْ﴾، یان برابیه کانیان.

۱۵- ﴿أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِمْ﴾، یان کورانی برابیه کانیان، ههروهه ههوانیش به رهو خوارتریش، واته: نهوهی برابیه کانیشیان.

۱۶- ﴿أَوْ بَنِي أَخْوَانِهِمْ﴾، یان کورانی خوشکه کانیان، ههروهه کورانی کورانی خوشکه کانیان، واته: نهوهی خوشکه کانیشیان.

۱۷- ﴿أَوْ نِسَائِهِمْ﴾، یان ژنه کانیان، ئافره ته کانیان، واته: ئافره تانی مسوولمان له نازادو له که نیزیکه، به رای زۆریه زانایان ئافره تانی غهیری خوځیان، واته: ئافره تانی نامسوولمان له ده چنه دهری، بوځیان نیه جگه لهوهی له حالتهی ئاسایی دهرده کووی، بو ئافره تانی دیکه، دهری بخهن.

۱۸- ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾، یان نهوانه ی که به دهستی راستیانه وهن (به رده ستیانن)، که مه بهست پیځان کۆپله کانه، ئنجا ئایا بهس که نیزی که کان، یاخود کۆپله کانیش؟ ئیرو م، یاخود ههه مینیه کانیان، بوځیان ههیه عه وپه تیان بینن؟ لهوه دا راجایی ههیه.

۱۹- ﴿أَوْ الَّذِينَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الْأَرْبَابِ﴾، یان پیاوانتیکی شوئنگه وتوو که پیوستی جینسیان نه بن، پیوستییان به ئافره تان نه بن، وهک پیاوی به تمه من و به عزه پیاویکی مه یلهو گیلوکه که ئاره زووی جینسی نیه، یاخود له بهر نه خوځی ئاره زووی جینسی نهماوه، یان خه سیندراوه، یان له بهر نهوهی لهو ماله دا خرمته ده کات و، خوځی له پله یکی نرمتردا ده بینن، له خوځی ناوه شینیه تهوه به ئاره زووه وه ته ماشای نهو ئافره ته بکات، که گه وریه ته لهو ماله دا - به رای هه ندیک له زانایان - گرنگ نهوهیه نهو ئاره زووه جینسیه ی نیه، پالی پیوه بن به ئاره زووه وه ته ماشای نهو ئافره ته بکات، نه گه رنا نهو کاته حوکمه که ی ده گووی.

۲۰- ﴿أَوِ الْطِفْلِ الَّذِي لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَتِ الْإِنْسَاءِ﴾، یا خود نهو مندالانهی که شاره‌زای عهورتی نافره‌تان نین، (الطِّفْلِ)، لیره‌دا: (اسم جنس معنی الجمع)، ناوی جنسه‌و به مانای کویبه، به به‌لکه‌ی نه‌ودی دواپی ده‌فرموی: ﴿الَّذِي لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَتِ الْإِنْسَاءِ﴾، نهو مندالانهی که جارئی شاره‌زای کاروباری نافره‌تان نین، له پرووی جینسیه‌وه.

۲۱- ﴿وَلَا يَضُرُّنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِعُلْمٍ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾، هه‌روه‌ها با نافره‌تان پییان به زه‌ویدا نه‌کوتن، تاکو نهو جوانیبه‌ی شاردوویانه‌توه، پیی بزانی.

ئنجا نه‌مه کاتی خوئی نافره‌تان خرخالیان له پتدا بووه‌و زرینگی‌ه‌ها توه، یان خشلی دیکه‌یان له‌به‌ردا هه‌بووه، خرینگی‌و زرینگی‌ه‌ها توه، له کاتی‌کدا رویشتوون، یا خود تیستا که پتلاوه‌که‌یان به‌رز بی و به جوریک ته‌فه ته‌قی بیت، سه‌رنجی پیاوان رابکیتشن، به هه‌ر حال، هه‌ر جوریک نافره‌تان سه‌رنجی پیاوان رابکیتشن، یان له‌نجه‌و لار کردنیان، به هه‌ر شیوه‌یه‌ک بی، سه‌رنجی پیاوان رابکیتشن، نه‌وه ریی لیکیراوه.

۲۲- ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ﴾، تیکراش نه‌ی بروادارینه! بو لای خوا بگه‌رینه‌وه، وشه‌ی ﴿أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ﴾، خویندراویشه‌توه: (أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ).

۲۳- ﴿لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ﴾، به‌لکو سه‌رفرازین.

لیره‌دا خوا‌ی په‌روه‌دگار فه‌رمانی کردوه به تیکرای برواداران بگه‌رینه‌وه بو لای خواو ته‌وبه بکه‌ن و، زانایان هه‌موویان له‌سه‌ر نه‌وه به‌کده‌نگن که ته‌وبه کردن و گه‌رانه‌وه بو لای خوا، له‌سه‌ر هه‌موو که‌س پیویسته، تیمه له ته‌فسیری سوورده‌ی (النساء) دا کورته‌ باسیکمان له باره‌ی ته‌وبه‌وه کردوه به‌پرتان هه‌واله‌ی نه‌وی ده‌که‌ین له‌و باره‌وه^(۱).

(۱) هه‌روه‌ها کیتیکی سه‌ربه‌خۆمان له‌وباره‌وه هه‌یه به‌ناوی [گه‌رانه‌وه بو لای خوا]، که هه‌ته تیستا‌شه‌ش جارن چاپکرونه‌توه‌وه هه‌رچی پیویسته له‌باره‌ی تۆبه‌وه، تیدا باسمان کردوه.

ڪورته باسڪ له بارهه سنووري عهڙهه تي پياوو نافرته ته وه

له چوار پرگهه دا، نه م ڪورته باسه ده خهينه روو:

۱- مه ترسيي روانيني جهرام:

نه گهر پياو بان نافرته ته ماشاي يه ڪدي بڪن به شيوه يه ڪي جهرام،
واته: به شيوه يه ڪي ناره زوومه ندانه، به هاندهري جينسي، بيگومان جهرامه
مه ترسيي گوناھي گه ورتي شي هه يه، جاري هه ر نه وه كه خوا ۳۱ به پيغهمبر
ﷺ ده فهرموئ:

(أ) - ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾

دوايي ده فهرموئ:

(ب) - ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾

هه نه م دوو پرسته فورٽانيه، كه هه ر يه ڪه ي به شيڪن له نايه تيڪ، به
ناشڪرا نه وه ده گه يه نن، كه روانيني جهرامي پياوان و نافرته تان بؤ يه ڪدي،
ده روازه يه كه به رهو زينا، چونكه ده فهرموئ: به پياواني بروادار بفهرموو: له
نيگاي چاوه ڪانيان بگرنه وهو، داوٽيان بپارٽزن.

به نافرته تاني بروادار بفهرموو: له نيگاي چاوه ڪانيان بگرنه وهو، داوٽيان
بپارٽزن، كه واته: وهك گوتراوه: (العَيْنُ بَرِيدُ الزَّانَا)، بان (النَّظَرُ بَرِيدُ الزَّانَا)، روانيني
جهرام، پوڙهه ي زينا به رهو داوٽن پيسي سه رده ڪيشي، نه گهر مروٽ له سهري

به رده‌وام بن، چونکه خوا ﷺ به دواى يه‌کدا باسى کردوون، با نه‌وه نه‌کهن، تنجا نه‌ودش نه‌کهن.

فهرموده‌ش له باره‌ی مه‌ترسیی پروانینی چه‌رامه‌وه، زۆرن، بۆ نمونه:

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزَّيْنَاءِ، أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَعَالَهَ، فَرَيْنَا الْعَيْنَيْنِ
النَّظْرَ، وَزَيْنَا اللِّسَانَ الطُّطْقَ، وَالنَّفْسُ مَمْتَى وَتَشْتَهِي، وَالْفَرْجُ يُصَدَّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكْذِبُهُ،
(أخرجه البخاري: ٦٦١٢، ومسلم: ٣٦٥٧، وأبو داود: ٢١٥٣، وإبن حبان: ٤٤٢٠).

په‌مه‌ره‌ ﷺ ده‌فهرمودی: خوا له‌سه‌ر مرووف، به‌شى خو‌ی له زینا نووسیه‌وه و هر ده‌یگاتى: چاوه‌کان زینا ده‌کهن و زیناکه‌شیان بریتیه له پروانین (پروانینی به‌ چه‌رامی) زینای زمانیشی دوانه (قه‌سی خراپ‌کرده)، نه‌فسیش خو‌زگه ده‌خوازى و تاره‌زوو ده‌کات، داوینیش نه‌وه یان به‌ راست ده‌گیرى، یان به‌ درو‌ی ده‌خاته‌وه.

یان: یان به‌کجاریی تووشی گونا‌هه‌ گوره‌که ده‌بن، یان له شوینیک دوده‌ستى.

۴- سنه‌وری عه‌ره‌تى پیاوو ئافره‌ت:

با له‌و باره‌وه نهم قسه‌یه‌ی (القرطبي)، بینین:

گوتوووه‌تى: أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَنْ السَّوَاتِينَ عَوْرَةٌ مِنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ، وَأَنَّ
الْمَرْأَةَ كُلَّهَا عَوْرَةٌ، إِلَّا وَجْهَهَا وَيَدَيْهَا، فَإِنَّهُمْ اِخْتَلَفُوا فِيهَا، وَقَالَ أَكْثَرُ الْعُلَمَاءِ فِي
الرَّجُلِ: مِنْ سُرَّتِهِ إِلَى رُكْبَتِهِ عَوْرَةٌ، لَا يَجُوزُ أَنْ تُرَى^(١).

واته: (القرطبي)، ده‌لى: مسولمانان يه‌كده‌نگن له‌سه‌ر نه‌وه كه پاش و پيشى پياو و ئافره‌ت عه‌ره‌تن، ئافره‌تيش هه‌مووى جه‌سته‌ى عه‌ره‌ته، جگه له‌ دم و چاوى و هه‌ردوو ده‌ستى، به‌لام له‌و باره‌وه پراجيايان هه‌يه، (واته: هه‌نديكيان

(١) الجامع لأحكام القرآن: ج ١٢، ص ١٩٩.

ده لَئِن: دهم و چاوو هه ردووک ده ستیش عه وره تن، به لام زۆر بهی هه ره زۆر به
عه وره تیان دانائین، زۆر بهی زانایان له باره ی پیاوه وه ده لَئِن: له نیوکی هه تا
نه زۆیه کانی عه وره ته وه، نابئی بیسری.

منیش ده لَئِم: هه ندی له زانایانیش ده لَئِن: رانی پیاو به عه وره ت دانانری،
هه ندیکیان ده لَئِن: بهس پاش و پیتی به عه وره ت داده نری و، ئیمهش کاتی
خوی له کتیی: (نافره ت و خیزان له سایه ی شه ریه تدا،) و له کتیی: (چه ند
با به تیکی هونه ریی) دا، له و باره وه به درژی قسه مان کرده.

(الطبري) له باره ی سنووری عه وره تی پیاو نافره ته وه، که خوا ده فه رموی:
﴿وَلَا بُدَّ لَكَ رَبِّتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، با نافره تان جوانیی خویان دهر نه خه ن،
جگه له وه ی دهر ده که وی، چوار رای هیناون، ده لَئِن: نه وه ی که دهر ده که وی
مه به ست پتی:

١- (زينة الثياب الظاهرة)، جوانیی نه و پۆشاکه یه که به دهر وه یه.

٢- (الْكُحْلُ وَالْخَاتَمُ وَالسَّوَارِيزُ وَالْوُجْهُ) بریتیه له کلێک له چاو ده کری و نه نگوستیله و
بازنه کان و دهم و چاو.

٣- (الْكفانِ وَالْوُجْهِ)، هه ردوو له په ده ست و روو (دهم و چاو).

٤- (الْوُجْهِ وَالشَّيَابِ)، دهم و چاوو، نه و پۆشاکه ی له بهر ده کری.

دوایی (الطبري) زیاتر روونی ده کاته وه، رای خویشی له و باره وه ده لَئِن:

(وَأُولَى الْأَقْوَالِ فِي ذَلِكَ بِالصُّوَابِ: قَوْلُ مَنْ قَالَ: غُنِي بِذَلِكَ الْوَجْهُ وَالْكَفَانِ، يَدْخُلُ
فِي ذَلِكَ إِذَا كَانَ كَذَلِكَ الْكُحْلُ، وَالْخَاتَمُ، وَالسَّوَارِيزُ، وَالْخِصَابُ، وَإِنَّمَا قُلْنَا ذَلِكَ أَوْلَى الْأَقْوَالِ
فِي ذَلِكَ بِالتَّوَابِلِ، لِإِجْمَاعِ الْجَمِيعِ عَلَى أَنَّ عَلَى كُلِّ مَصْلٍ أَنْ يَسْتُرَ عَوْرَتَهُ فِي صَلَاتِهِ، وَأَنَّ
لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَكْشِفَ وَجْهَهَا وَكَفْئِهَا فِي صَلَاتِهَا، وَأَنَّ عَلَيْهَا أَنْ تَسْتُرَ مَا عَدَا ذَلِكَ مِنْ بَدَنِهَا،
إِلَّا مَا رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ أَبَاحَ لَهَا أَنْ تُبْدِيَهُ مِنْ ذِرَاعَيْهَا إِلَى قَدْرِ

النُّصْفِ، فإِذْ كَانَ ذَلِكَ مِنْ جَمِيعِهِمْ إِجْمَاعًا، كَانَ مَعْلُومًا بِذَلِكَ أَنَّ لَهَا أَنْ تُبَدِي مِنْ بَدَنِهَا، مَا لَمْ يَكُنْ عَوْرَةً، كَمَا ذَلِكَ لِلرِّجَالِ؛ لِأَنَّ مَا لَمْ يَكُنْ عَوْرَةً، فَغَيْرُ حَرَامٍ إِظْهَارُهُ. وَإِذَا كَانَ لَهَا إِظْهَارُ ذَلِكَ، كَانَ مَعْلُومًا أَنَّهُ مِمَّا اسْتِثْنَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرَهُ، بِقَوْلِهِ: ﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، لِأَنَّ كُلَّ ذَلِكَ ظَاهِرٌ مِنْهَا...^(۱)

(الطبري)، عاده تی وایه زور جوان مه بهسته کان روون ده کاته وه، ده تی:

له پتشتیرین قسه له وه باره وه له راستیه وه، قسه ی نه وه که سه یه که گو توویه تی: ﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، مه بهست پیی روو و هه ردوو له په دهستی، نجا که واش بی، هه م کلی که له چاو ده کری و، هه م نه نکوستیله وه، هه م بازن (که له دهست ده کری) و، هه م خه نه، هه مووی ده گریته وه، بویه ه شوتمان: نه و نیزیگری نی قسه کانه له راستیه وه، چونکه هه موویان له سه ر نه وه یه کده نگن (هه موو زانایان له سه ر نه وه یه کده نگن)، که هه ر نو یز که ری که له سه ری پیویسته عه وره تی خو ی له نو یز دا داپوشن و، نافرته بوی هه یه له نو یز دا، دم و چاوو هه ردوو له په دهستی ده ریخت و، له سه ری پیویسته غهیری نه وه له جهستی خو ی هه مووی داپوشن، جگه له وه ی له پیغهم به ره وه ﷺ هاتوه، گپرداوه ته وه که ریگه ی داوه: نافرته دهستی ده ریخت تا کو نیوه ی قو لی، (باسکی تا کو نیوه ی قو لی)، نجا مادام هه موویان له وه باره وه یه کده نگن، که واته: به وه وه ده زانری که نافرته بوی هه یه نه وه ی که عه ورته نیه، ده ری بخت، چون پیاو بوی هه یه نه وه ی عه وره تی نه بی، ده ری بخت، چونکه نه وه ی که عه ورته نه بی، لی قه ده غه نه کراوه ده ری بخت، نجا که بوی هه بی نه وه ی عه ورته نه بی ده ری بخت، که واته: نه وه ی که خوای بهرز هه لیواردوه و جیای کردوته وه به فه رمابشتی خو ی، که ده فه رموی: ﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، جگه له وه ی که لی ده رده که وه ی، که واته: نه وه دم و چاوو دهستی و پو شاک ی و نه و شتانه یه، چونکه هه موو نه وانه به حاله تی ناسای دیارن.

یاقی: نافرته هم دم و چاوی دیاره، هم دهستی دیاره، هم پوشاکی دیاره، ههروهها نهودی که لهسه ده و چاوهردووک دهستییهتی، وده کلیک که له چاوی دهکاو، خهیهه که له دهستی دهداو، نهنگوستیلهو، بازن، ههموو نهوانه دیارن.

(ابْنُ عَطِيَّةَ)، که (القرطبي)، لئى دهخوازتهوه دهلى: (قَالَ ابْنُ عَطِيَّةَ: وَيُظْهَرُ لِي بِعُكْمِ أَلْفَاظِ آيَةِ أَنْ الْمَرْأَةَ مَأْمُورَةٌ بِالْأُتْبِدِيِّ شَيْئًا، وَأَنْ تَجْتَهِدَ فِي الْإِخْفَاءِ لِكُلِّ مَا هُوَ زَيْنَةٌ، وَوَقَعَ الْإِسْتِثْنَاءُ فِيمَا يَظْهَرُ بِعُكْمِ ضُرُورَةِ حَرَكَةِ، فِيمَا لَا بُدَّ مِنْهُ، أَوْ إِصْلَاحِ شَأْنٍ وَنَحْوِ ذَلِكَ، فَمَا ظَهَرَ، عَلَى هَذَا الْوَجْهِ، مِمَّا تُؤَدِّي إِلَيْهِ الضَّرُورَةُ فِي النَّسَاءِ فَهُوَ الْمَعْفُوعُ عَنْهُ)^(۱).

واته: به حوكمی بیژه کانی نابه ته که، بۆم دهرده که وئ، که نافرته لهسه ری پتویسته هیچ شتیکی خوئی دهرنه خات و، ههولبدات ههه شتیک که لهودا جوانییه، بیشارتتهوه، بهلام ههلاوردنه که به پتی نهودی که بۆمن دهرده که وئ، ده که وئته سهه نهودی که به حوكمی ناچاریی جموجۆلی نافرته، یاخود خوچاکردن تیکی، یان وئنه ی نهوانه دهرده که وئ، که نهویش بریتیه له دم و چاوی، چونکه نافرته تان ناچارن دم و چاویان دیار بئ، بۆیه لهوه بوردراوه.

(القرطبي) وهك قسه كردن لهسهه قسه که ی (ابْنُ عَطِيَّةَ)، دهلى: (قُلْتُ: هَذَا قَوْلٌ حَسَنٌ، إِلَّا أَنَّهُ لَمَّا كَانَ الْغَالِبُ مِنَ الْوَجْهِ وَالْكَفَيْنِ ظُهُورُهُمَا عَادَةٌ وَعِبَادَةٌ، وَذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ وَالْحَجِّ، فَيُضْلَحُ أَنْ يَكُونَ الْإِسْتِثْنَاءُ رَاجِعًا إِلَيْهِمَا)^(۲).

واته: دهلى: نهو قسهه یی (ابْنُ عَطِيَّةَ)، قسهه کی جوانه، بهلام چونکه به زۆریی وایه، دم و چاوهردوو دهست دهرده که ون، ههم به عادهت و ههم له حاله تی عیادهتدا، له نوئزداو له چه جیشدا، (نافرته فه رزه له چه جدا رووی

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۲۲۹.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۲۲۹.

و دهستی دیار بن و له نوژیښدا به هه مان شیوه)، بویه هه لوار دنه که ده بن بگه پرتوه بۆ هه ردووکیان، (واته: بۆ ده م و چاوی، بۆ هه ردووک ده ست).

۳- چهند فهرمووده یه که له باره ی سنووری عه ورتی ئافره تانه وه:

با چهند فهرمووده یه که له باره ی سنووری عه ورتی ئافره ته وه بئین، به نسبت پیاووه زۆربه ی زانایان ده لئین: نیوان نیوک و نه ژنۆیه ق، به لام هه ندیکیان گوتوو یانه: بۆ پیاو رانیش عه ورت نیه، به نسبت ئافره ته وه نه م دوو ده قه دئین، پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمو ق:

(۱) - (إِلَّا يَجِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ إِذَا عَزَّزَتْ، أَنْ تَطْهَرَ إِلَّا وَجْهَهَا وَيَدَيْهَا، إِلَى هَا هُنَا وَقَبَسَ عَلَى نِصْفِ الدَّرَاعِ)، (أخرجه ابن جرير الطبري: ۲۵۹۲۲).

واته: بۆ هه ر ئافره تیک برۆای به خواو رۆژی دوا یی بن، کاتیک که با لځ ده بئیت، بۆی نیه جگه له ده م و چاوی و، ده سه کانی شی، تا کو تیره، که نیوه ی باسکی گرت، جگه له وه بۆی نیه ده ری بخات.

(۲) - (عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رِقَاقٌ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ لَهَا: يَا أَسْمَاءُ! إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ، لَمْ يَضِلْخَ أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا، وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفْفِيهِ)، (أخرجه أبو داود: ۴۱۰۴).

واته: دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بن) ده لئ: نه سمائی کچی نه بوو به کر (خوا لئی رازی بن)، هاته لای پیغه مبه ری خوا ﷺ، پۆشاکیکێ ته نکسی له به ردای بوو، پیغه مبه ری خوا ﷺ رووی لئ وه رگه رپاو پیتی فهرموو: نه ی نه سماء! ئافره ت دوا ی نه وه ی با لځ ده بن، ناگونجی لئی بیسرتی مه گه ر تیره ی: ئاماژه ی کرد بۆ ده م و چاوی هه ردووک له په ده ستی.

ع- سنووری عه‌وره‌تی ئافره‌ت له‌گه‌ل می‌ردو مه‌حه‌مه‌کانیدا، جیاوازه:

هه‌رچه‌نده خوا ^{١٣١} ده‌فه‌رموی: ئافره‌ت نابی جوانی خۆی ده‌رخات: ^{١٣٢} وَلَا
يُبْدِيكَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَسَّرْ لَكِ الْيُسْرَىٰ وَأَلْيَسَّرْ لَكِ الْيُسْرَىٰ
إِلَّا يُعْوَلَتِهَا... (١٣١) ، به‌لام به‌ ته‌نكيد نه‌وه‌ی كه‌ ئافره‌ت بۆ می‌ردی ده‌ری
ده‌خات، جیا به‌ له‌وه‌ی بۆ باب و براو برازاو نه‌وانی دیکه‌ - كه‌ مه‌حه‌مه‌من -
ده‌ری ده‌خات، بۆیه (القرطبي) له‌ ته‌فسیره‌كه‌ی خۆی دا ده‌لن: [وَتَخْتَلِفُ مَرَاتِبُ
مَا يُبْدِي لَهُمْ، فَيُبْدِي لِلْأَبِّ، مَا لَا يَجُوزُ إِبْدَاؤُهُ لَوْلَدِ الزُّوجِ] (١٣١).

واته: نه‌ندازه‌ی نه‌وه‌ كه‌ له‌ عه‌وره‌تی ئافره‌ت دروسته، پیاوو مه‌حه‌مه‌كان
بیینن، په‌لکانی جیان، باب دروسته نه‌ندازه‌یه‌ك له‌ جه‌سته‌ی كچه‌كه‌ی بیینی،
به‌لام كۆری می‌رد نه‌وه‌ نه‌ندازه‌یه‌ی بۆ نیه‌ بیینن.

واته: كۆری می‌رد له‌ ژنیک‌ی دیکه‌ی، هه‌روه‌ها من نه‌وه‌شی ده‌خه‌مه‌ سه‌ری
كه‌ ژن و می‌ردیش بۆیان هه‌یه‌ هه‌موو شوئیتیک‌ی یه‌ك‌دی بیینن، به‌لام غه‌یری
نه‌وان به‌ ته‌نكيد وا نیه‌.

مهسه له ی ستیه م:

له سهر مسولمانان (وهك كۆمه لگا و قه واره ی سیاسی) پیوسته هاوکاری یی نافرته تان و پیاوانی بی هاوسهر بکه ن بو هاوسهر رگیبری و، نه وانه ی ده ستیان ناروات، ده بی خویان پاک رابگرن، کاتی خویشی له سهر مسولمانان فه رز بووه، نه و کویله و که نیزه کانه ی هه ولی خو نازادکردن ده دن، هاوکاریان بکه ن و، قه ده غه ش بووه که نیزه که کان ناچار بکه ن بو له شفروشی:

خوا ده فه رموی: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْطِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَيْسَتَ الْفِتْنَةُ الَّذِينَ لَا يُحَدِّثُونَ كِبَارًا حَتَّى يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِنَّا مَلَكَتْ أَيْدِيكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَأَمْوَالُهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ وَلَا تَكْرِهُوا فَتِينَكُمْ عَلَىٰ أَعْيَابِهِ إِنْ أَرَدْنَا نَحْنُ نَصَصًا لِنَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾﴾

شیکردنه وه ی ته م، دوو ئایه ته، له شازده برگه دا:

١- ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ﴾، نه وانه تان که بی هاوسهر ن، هاوسهر رگیریان بو بکه ن، (ایم)، واته: مروفی بی هاوسهر، چ پیاو بی و ژنی نه بی، چ نافرته بی و میزدی نه بی، (طبری)، له ته فسیره که ی خویدا گوتوو یه تی: (وَزُوجُوا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ؛ مَنْ لَا زَوْجَ لَهُ مِنْ أَحْرَارٍ رِجَالِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ، وَمِنْ أَهْلِ الصَّلَاحِ مِنْ عِبِيدِكُمْ وَمَمَالِيكِكُمْ، وَالْأَيَامَى جَمْعُ أَيِّمٍ، وَإِنَّمَا جَمَعَ أَيَامَى، وَالْأَيِّمُ يُوصَفُ بِهِ الذَّكَرُ وَالْأُنثَى، يُقَالُ: رَجُلٌ أَيِّمٌ، وَامْرَأَةٌ أَيِّمٌ وَأَيِّمَةٌ؛ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا زَوْجٌ) (١).

واته: نه ی بروادارینه! هه موو نه و پیاوو نافرته تانه ی له نازاددکان، که هاوسهریان نیه، هه روه ها کویله کانتان و که نیزه که کانتان، نه وانه ی چاکن

(هاوسه ریان نیه)، هاوسه ردار بیان بکهن، (الْأَيْمَنَ)، کوی (الْأَيْمَ)ه، که هم تیرینه و هم مینه ی پی وده صف ده کیری، ده گوتری: (رَجُلٌ أَيْمٌ وَامْرَأَةٌ أَيْمٌ وَامْرَأَةٌ أَيْمَةٌ)، واته: پیاونکی بی هاوسهرو نافرته تیکی بی هاوسه.

(۲) ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾، هه روه ها نهوانه تانه که چاکن له کویله کانتان و که نیرزه که کانتان، (نهوانیش هاوسه ردار بکهن) چونکه جاری واپوهه هه ندیک کویله و که نیرزه کان، به که لکی نهوه نه هاتون، هاوسه رگیر بیان پی بکری و بو بکری، له بهر هه ر هویه ک بی.

(۳) ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ﴾، نه گهر نهوانه هه ژارین، واته: نهو پیاوو نافرته تانه که هاوسه ریان نیه، پیویسته هاوسه رگیر بیان بو بکهن، نه گهر هه ژارین، با هه ژاریه که بیان ریتان لی نه گری، مشوور بیان لی بخون و هاوسه ردار بیان بکهن.

(۴) ﴿يُعْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾، خوا له به خششی خوی بی نیازان ده کات، نه م وشه یه: (يُعْنِيهِمْ)، خویندر او هه وهو (يُعْنِيهِمْ) یش خوینراوه ته وه، (الطبري)، له عه بدوللای کوری مه مسعوود وه (خوا لی رازی بی)، هیناویه تی که گوتویه تی: [عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: التَّمَسُّوا الْغَنَى فِي التَّكَاثُرِ، يَقُولُ اللَّهُ: ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾] (۱).

واته: عه بدوللای کوری مسعوود گوتویه تی: به هوی هاوسه رگیریه وه، هه ولبدهن دهوله مندین، چونکه خوا فهرموویه تی: نه گهر هه ژارین، خوا به به خششی خوی دهوله مندیان ده کات.

که واته: با له بهر هه ژاری و نه داریی و تهنگ دهستی، واز له هاوسه رگیری نه هینن.

(۵) ﴿وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾، خواش فراوانی زانایه، واته: سیفته فراوانی زانایه، هه موو سیفته په سنده کانی ره هاو فراوان و بی سنورن: به خششی، به زهی، حیکمه تی،

دهسه لاتی خوا، په‌هاو بن سنوورن، (الطبري) ده‌لن: (وَاللَّهُ وَاسِعُ الْفَضْلِ جَوَادٌ بَعَطًا يَأْتُهُ) (۱)،
واته: خوا به‌خششی فراوانی هه‌یه‌و، زۆرریش به‌خشنده‌یه، به‌و شتانه‌ی ده‌یانبه‌خشتی.

(۶) ﴿وَلْيَسْتَغْفِرِ الَّذِينَ لَا يَحِدُونَ نِكَاحًا﴾، نه‌وانه‌شیان که توانای هاوسه‌رگیریان نیه،
با خو‌یان پاک رابگرن، (الطبري)، ده‌لن: ﴿لِيَتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَحِدُونَ مَا يَنْكِحُونَ بِهِ النِّسَاءِ،
عَنْ نِّسَائِنِ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ الْفَوَاحِشِ﴾ (۲)، واته: نه‌و پیاوانه‌ش که نه‌و توانایه‌یان نیه
که ژنانی پێ ماره‌ بکه‌ن (پێ بێنن)، با خو‌یان پاک رابگرن له‌ به‌رانبه‌ر نه‌و گونا‌هه‌ دزێوو
خراپانه‌دا، که خوا لێی قه‌ده‌غه‌ کردوون، له‌ بواری جینسیدا.

(۷) ﴿حَقَّ يَغْفِرُهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾، تا‌کو خوا له‌ به‌خششی خو‌ی بێ نیازو ده‌وله‌مه‌ندیان
ده‌کات.

(۸) ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾، هه‌رده‌ها نه‌وانه‌ش که به‌ ده‌ستی
راستانه‌وه‌ون و له‌به‌ر ده‌ستانن، (کۆيله‌و که‌نیزه‌که‌کانتان)، که ده‌یان‌ه‌وێ موکاته‌به‌تان
له‌گه‌لدا بکه‌ن، (دوا‌یی وردتر با‌سی موکاته‌به‌ ده‌که‌ین)، واته: پێکه‌وتنیکتان له‌گه‌لدا
بکه‌ن نه‌ندازه‌به‌ک پاره‌تان بۆ بێنن و خو‌یان بکرنه‌وه‌و، خو‌یان ئازاد بکه‌ن.

(۹) ﴿فَكَابُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾، تێوه موکاته‌به‌یان له‌گه‌لدا بکه‌ن، پێکه‌وتنیا
له‌گه‌لدا بکه‌ن، نه‌گه‌ر چاکه‌تان پتوه‌ شک بردن و تێتان رابینن، بۆیه (الطبري)، ده‌لن: ﴿أَوْجِبَ
عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ أَنْ يُكَاتِبَهُ إِذَا عَلِمَ فِيهِ خَيْرًا، وَسَأَلَهُ الْعَبْدُ الْكِتَابَةَ... وَالْخَيْرُ: الْفُذْرَةُ عَلَى الْاِحْتِسَابِ﴾ (۳)،
واته: له‌سه‌ر خاوه‌ن و گه‌وره‌ی کۆيله‌که‌ پتویسته، موکاته‌به‌ی له‌گه‌لدا بکات، نه‌گه‌ر چاکه‌ی
تیدا بینی و کۆيله‌که‌ش داوا‌ی لێ کرد پێکه‌وتنی له‌گه‌لدا بکات، مه‌به‌ستیش له‌:

(خیر)، بریتیه له‌ توانا هه‌بوون له‌سه‌ر کارو کاسبیی و، پیشه‌یه‌ک، په‌یدا‌کردنی
پاره‌یه‌ک که له‌سه‌ری له‌گه‌لدا پێک ده‌که‌وێ، له‌گه‌ل گه‌وره‌که‌ی.

(۱) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۳۴.

(۲) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۳۴.

(۳) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۳۵.

۱۰- ﴿وَمَا تَوْهَمُ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ﴾، لهو سامانهش که خوا پتی داون، پیتان بدن، واته: خاوهنی کویله که یان که نیزه که که، پیویسته نه ندازه به که هاوکاری بکات، یان نیوهی (۱/۲) یان به که لهسه سبی (۱/۳) یان به که لهسه چواری (۱/۴)، هه چه ندیکی بن، دهشگونجنی نه مه پرووی له دهوالت بن، که له پشکی زهکات، یان له خه زینهی دهوالت، یارمه تیی نهو کویلهو که نیزه کانه بدات، که ده یانهوی خویان نازاد بکن، چونکه به که لهسه ههشتی (۱/۸) ی زهکات، خوای پهروه ردگار دایناوه بو نازادکردنی کویله کان (فی الرقاب): ﴿إِنَّمَا أَصَدَقْتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَاةِ فُلُوْهُنَّ فِي الرِّقَابِ وَالْعَمْرِمِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ التوبة، که واته: به که لهسه ههشتی (۱/۸) ی زهکات، ده بج تهرخان بکری بو نازادکردنی کویلان، نه گهر کویله هه بن، که لهم پوزوگاری تیمه دا مه گهر ددگمن، نه گهر نا نه مانون، هه رچه نده به داخه وه زور له حیزبه عه لمانییه خوسه پیته کان، وه ک کویله مامه له له گه له نه دنامه کانی خویان و شوینکه وتوانی خویاندا ده کهن و، زور له رزیمه کانیش وه ک کویله، مامه له له گه له هاوواتییان و هاو نیشتمانییان خویاندا ده کهن.

۱۱- ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيْنَكُمْ عَلَى الْإِغْوَءِ إِنِ أَرَدْنَ حَصْحًا﴾، ههروه ما که چه کانتان لهسه ره له شفروشی ناچار مه کهن، له حالیکدا که نه وان پاکییان دهوی (بو نه وه توزیک له سامان و بهرزه ونندی ژبانی دنیا بخوازن و دابین بکن، به هوی ناچارکردنی نهو نافرته تانه لهسه ره له شفروشی).

وشه ی (بغاه) یش به: (الزنا باجرة) پیتاسه کراوه، به کوردییی ده لین: له شفروشی.

﴿إِنِ أَرَدْنَ حَصْحًا﴾، نه گهر پاکییان ویست، نه مه: (وهذا القید وصفی ولیس احترازیاً، وبیان للواقع)، ﴿إِنِ أَرَدْنَ حَصْحًا﴾، له حالیکدا که نهو کچانه تان، نهو که نیزه کانه تان، پاکییان دهوی، تیوه ناچاریان مه کهن لهسه ره له شفروشی، نه که بفرموی: نه گهر پاکییان

ویست، ناچاران مہکن، نا یانی: لہ حالتیکدا کہ پاکیان دہوی، نہ گہرنا نہ گہر خوشیان پاکیان نہوی، دہبی خاوهن و گہورہ کہ یان ہہ ولبدات پاکیان رابگری، بویہ تہ مہ وہک بہ یانی واقعہ، نہک وہک قہیدتک لہ سہری، کہ دوابی بہ کتیک بلتی: تہو کہ نیزہ کہ پاکیی ناوی، قہیناکات تہو گوناہی پینکہ!.

۱۲- ﴿لِنُنْفِخَنَّ عَرْضَ الْحَيْرِوِ الدُّنْيَا﴾، تاکو - بہو ہویہ وہ - سامان و بہرژہ وہندیہ کی دنیایی داوا بکہن.

واتہ: کاسبیی بہو کہ نیزہ کانہو داوتینانہ وہ بکہن و، پارہ یان پین پھیدا بکہن.

۱۳- ﴿وَمَنْ يُكْرِهَنَّ﴾، ہہر کہ سیکیش ناچاران بکات، یانی: (وَمَنْ يَقْهَرَنَّ)، ناچاران بکات و بہ زور ناچاری لہ شفرؤشیان بکات.

۱۴- ﴿فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ عَفُوٌّ رَحِيمٌ﴾، بہ دنیایی خوا لہ دواي تہ وہی ناچار کراون و زوریان لیتکراوہ، بہرانبہر بہو کہ نیزہ کانہ، لیبورده یہو بہ بہ زہیہ، گوناہیان ناگاتتی مادام زوریان لئ دہ کری، بہ لام بیتگومان خاوهنہ بتی غیرت و بتی ناموسہ کانیان، سزای سہختیان ہہ یہو گوناہی تہ وانیش ہہ لڈہ گرن.

کورتہ بانسنگ دہر بارہی هاوسہرگیری و پننج مہسہلہی ہہستیار

۱- هاوسہردارکردنی پیاوان و ٹافرہ تانی رہبہن:

فہرمایشتی خوا کہ دہ فہرموی: ﴿ وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ﴾، بہ پرونیسی لیتی و ہردہ گیری، کہ کومہ لگاو دہولہ تی مسولمانان پابہ نندہ، بہ هاوکاری کردنی تہو پیاوو ٹافرہ تانہی نہ یانتوانیوہو، ناتوانن بہ توانای خودیی غویان، هاوسہرگیری بکہن، دہولہ ت و، کومہ لگای مسولمان لہسہری پتویستہ مشووریان لی بخواست و، ناسانکاریان بو بکات و هاوکاریان بکات، پتیشتریش قسہ کہی (الطبری) مان ہینا، کہ دہ لئی:

(أ) - {وَزَوْجُوا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ مَنْ لَا زَوْجَ لَهُ مِنْ أَرْحَابِ رِجَالِكُمْ وَنِسَائِكُمْ، وَمِنْ أَهْلِ الصَّلَاحِ مِنْ عِبِيدِكُمْ وَمَمَالِكِكُمْ. وَالْأَيَامَى: جَمْعُ أَيْمٍ، وَإِنَّمَا جُمِعَ أَيَامَى وَالْأَيْمُ يُوَصَّفُ بِهِ الذَّكَرُ وَالْأُنثَى، يُقَالُ: رَجُلٌ أَيْمٌ، وَامْرَأَةٌ أَيْمٌ وَأَيْمَةٌ: إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا زَوْجٌ} (۱).

کہ پتیشتر مانامان کرد.

(ب) - (وهبة الرِّحْلِيِّ)، کوتوویہ تی: {زوجوا أيها الأولياء والسادة، أو أيتها الأمة جميعاً بالتعاون وإزالة العوائق، من لا زوج له من الرجال والنساء الأحرار والعرائر، ومن فيه صلاح من غلمانكم وجواريتكم، وقدرة على القيام بحقوق الزوجية، وساعدوهم على الزواج بالإمداد بالمال} (۲).

(۱) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۲۳.

(۲) تفسیر المنیر: ج ۹، ص ۵۶۶.

واته: نهی سه ره پهرشتیاران و خاوه نانی کویله و که نیزه که کان، یا خود نهی نوممهت به گشتی! ینکه وه هاوکار بن بۆ لابرندی کۆسپه کان که هه موو نهو پیاوو نافرته نازادانهو، ههروه ها نهوانه ی چاکه یان تیدا شک ده بن له کویله کان و له که نیزه که کانتان، توانایان تیدا شک ده بن له وه دا که مافی هاوسهرداریه تی جیبه جتی بکات، هاوکاریان بکه ن بۆ هاوسه رگری، به وه که ده ستباری هاوکاری مادییان بگرن و، به مأل و سامان هاوکاریان بکه ن.

۲- هاوسه رگری کردن و حوکمه جؤراو جؤره کانی:

نایا هاوسه رگری کردن: پیاو هاوسه رگری بکات، نافرته هاوسه رگری بکات، حوکمه که ی چۆنه؟ زانایان له باره ی حوکمی هاوسه رگری به وه، قسه و باسی زۆریان کردوه، له تیوان ره واپوون و، په سندن بوون و، یتویست بوون (المباحة والندب والوجوب) دا، سه ره تا با چه ند ده قیکی سوننه ت یتین:

(۱) - پیغه مبه ر ﷺ له فه رمایشتیکدا که بوخاری و موسلیم لئی ده گپرنه وه، به سه ره اتیکی هه به، له کۆتایه که بیدا ده فه رموی: [لَکِنِّي اَصُومُ وَاْفِطِرُ وَاَصَلِي وَاَرْقُدُ وَاَتَزَوِّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي] (أخرجه البخاري: ۵۰۶۳، ومسلم: ۱۴۰۱).

واته: به لآم من به رۆزوش ده بم (رۆزوی سووننه ت)، به لآم جاری وایه به رۆزوش نایم، شه ونوژیش ده که م و، شه و نیسراحه تیش ده که م و ده شخه وم، هاوسه رگریش له گه ل ژنان ده که م، هه ر که سیک له زیازی من لابده ت، له من نه.

واته: له و خاله دا که له لاده دا، له من نه.

(۲) - پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: [ثَلَاثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمْ: الْمَجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالنَّائِحُ يُرِيدُ الْعَفَافَ، وَالْمُكَاتَبُ يُرِيدُ الْأَدَاءَ] (أخرجه أحمد: ۹۶۲۹، والترمذي برقم ۱۶۵۵، وقال: حسن، والنسائي: ۳۱۲۰، وابن ماجه: ۲۵۱۸، والحاكم: ۲۸۵۹، وقال: صحيح على شرط مسلم، وابن حبان: ۴۰۳۰).

واته: سَنَ كَس، هەر سَيَكِيان له سەر خوا پَيوسته هاوکارِيان بکات، (خوا له سەر خَوَى پَيوستى کردوه)، كه سَيَك كه له پَتى خوادا تَيده كُوشَن، جهنگ ده كات، (ياخود تَيده كُوشَن به گشتى، چ له رووى بانگه وازدهوه، چ له رووى فَيركردنى خه لَكه وه، چ له رووى هُوشيارکردنه وه يانه وه، چ فهرمانکردن به چاكه و پَنگريى كردن له خراپه، هه مووى ده گريته وه)، هه روه ها پياوَيَك كه ده يه وئى به هُوى هاوسه رگيريه وه خُوى پاك رابگريى و، كُوبله يه ك موكات به له گه ل گوره كه پيدا ده كات، رَيكه وتنيكى له گه لدا ده كات و، ده شيه وئى نهو مَال و سامانه ي برياره له به ينياندا، پَتى بدات، هەر سَيَكِيان خوا هاوکارِيان ده كات.

٣- پَيغهمبه ر ﷺ له فهرمايشتيكى ديكه دا ده فهرموئى: [يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ! مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ، فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصْرِ، وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَعَلَيْهِ بِالْصَوْمِ؛ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ] (أخرجه البخاري: ٥٠٦٥، ومسلم: ١٤٠٠).

واته: نهى كُومه لى گه نجان! هەر كاميك له تَيوه تواناى مه سرف كيشانى هاوسه رگيرى هه بوو، با ژن بيئن، نه وه باشره بُو چاويشى له پوانىنى حه رام بگريته وه و بُو داوئيشى له خراپه بيپارتزئى، به لام هەر كه سَيَك نه يتوانى، (تواناى ماددى نه بوو)، با به پُوژوو بن، نه وه ده بيته هُوى شكاندنى ئاره زووى و كه مكرده وهى.

٤- هه روه ها پَيغهمبه ر ﷺ له فهرمايشتيكى ديكه دا ده فهرموئى: [الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَغَيْرُهَا مَتَاعُ الدُّنْيَا الْمُرَاةُ الصَّالِحَةُ] (أخرجه مسلم: ١٤٦٧، والنسائي: ٣٢٣٢، وابن ماجه: ١٨٥٥).

واته: دنيا هه مووى رابواردنيكى كه مه، باشرين شتيكيش كه له ژيانى دنيا دا هه يه، نافرده تيكى چاكه.

٥- هه روه ها پَيغهمبه ر ﷺ فهرموويه تى: [اتَزَوَّجُوا الْوُدُودَ الْوُلُودَ، فَإِنَّ مَكَائِرَ بَيْنِكُمُ الْأُمَّمِ] (أخرجه أبو داود: ٢٠٥٠، والحاكم: ٣٦٨٥، وابن حبان: ٤٠٥٦).

واتە: ئافرىتىك كە مېردى خۇي خۇش بوئى و مندالى بىئى و بە زاووزى بىئى، بېھتىن، چونكە پىشېرگە دەكەم بە زۆرىي ئۆممەتم لەگەل ئۆممەتەكانى دېكەدا.

لە بارەى حوكمى ھاوسەرگىرىشەو بە كورتىي دەلتىن: كە ئەمە راي خۆمە لە كۆى ئايەتەكان و فەرمايشتەكان و، كۆى راي زانايانم ھەلتىنجاوہ:

ھاوسەرگىرىي پىنچ حوكمە شەرعیەكانى بە سەردا دەجەسپىن، ھەلبەتە مەرچىش نىە بەس راي بەندە بىئى، پىم وايە ژمارەيەكى زۆر لە زانايان وا دەلتىن:

۱)- كەسېك تواناي ھاوسەرگىرىي ھەبى (تواناي ماددىي و جەستەيى و دەروونىي) و بزانتى ئەگەر ھاوسەرگىرىش نەكات، تووشى گوناھو لادان دەبىئى، لەسەرى پىئويستە ھاوسەرگىرىي بىكات.

۲)- بەلام كەسېك تواناي ھەبى و، بشزانتى كە ئەگەر ھاوسەرگىرىش نەكات، سەلامەت دەبىئى، بۆى پەسندە.

۳)- كەسېكىش تواناي ھەبى، بەلام لە تواناي خۇي دلتىيا نەبىئى، ئەوہ بۆى رەوايە.

۴)- كەسېكىش گومانى ھەبى لەوہى بتوانى ھەقى ھاوسەرو مندالەكانى بدات و، ترسى گوناھىشى نەبىئى، ئەگەر ھاوسەرگىرىش نەكات، ئەوہ ئاپەسند (مكروہ)ە، ھاوسەرگىرىي بىكات.

۵)- كەسېكىش دلتىيا بىئى، ناتوانى ئەركەكانى ھاوسەرگىرىي راپەرتىئى، ئەوہ بۆى جەرامە ھاوسەرگىرىي بىكات، چونكە ئافرىتېك گرفتار دەكات و، ئەگەر مندالىشىان بىئى، ئەوانىش گرفتار دەبن، ھەلبەتە ھەندېك حالەتىش ھەن شوئى نىجتىھادن.

۳- خوپاکر اگرتنی ٹوانہی توانای ہاوسہرگریبان نیہ:

خو دہ فہرموی: ﴿وَلَيْسَتَفِي الَّذِينَ لَا يُحِدُونَ نِكَاحًا حَقٌّ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾
 ٹوانہی توانای ہاوسہرگریبان نیہ، (واتہ: توانای ماددیبان نیہ لہ پیاوان، یاخود
 لہ نافرہ تان، ٹوانہ کہ بویان نہرہ خساوہ ہاوسہرگریبی بکن، کہ سیکی بہ دلئی
 خویان نہ چوتہ داخوازیبان، یان لہ بہر ہەر ہویہ ک بتی، بویان ہلنہ سووراوہ)،
 با خویان پاک رابکرن، ہتا خوا لہ بہ خششی خوی بتی نیازبان دہ کات، بہ
 نسبت پیاوانہوہ، توانای ماددیبان بؤ دہرہ خسیتی و، ہل و مہرجبان بؤ
 ہموار دہ کات، کہ ہاوسہرگریبی بکن، بہ نسبت نافرہ تانیسہوہ، خوا دہرووی
 خیربان لئی دہ کاتہوہ، کہ پیاویکی بہ دلئی خویانبان لئی ہلنہ کوئی، پتیشتریش
 فہرموودہ کہ مان ہینا، کہ دہ فہرموی: ﴿يَا مَعْشَرَ الشُّبَّانِ، مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ
 فُلَيْتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصْرِ، وَأَغْضُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصُّومِ، فَإِنَّهُ لَهُ
 وَجَاءٌ﴾، (أخرجه البخاري: ۵۰۶۵، ومسلم: ۱۴۰۰).

پتیشتر مانامان کرد، ہلنہ تہ فہرماہستہ کہ روو لہ گہنجانئی کوپ دہ کات،
 بہ لام بہ تہ نکید نافرہ تانیس ہەر کامیکیان بؤی رہ خسا، دہیگریتہوہ، چونکہ
 فہرماہستہ کہ ناوا دہ فہرموی: نہی کومہ لئی گہنجان! ہەر کامیک لہ تیتوہ توانای
 ہاوسہرگریبی ہہبوو، با ہاوسہرگریبی بکات، بؤ پوانینی چاویشی باشترہ (کہ
 تہ ماشای نافرہ تان یان پیاوان نہ کات، بہ نارہ زوودوہ، مادام ہاوسہری خوی
 ہہہ)، ہہروہا بؤ داوینیشی پاریزہ رترہ، ہەر کہ سیک نہی توانی با بہ رۆژوو
 بتی، باشترہ رۆژوو نارہ زووہ کہی کہم دہ کاتہوہو دہیشکیتنی.

ٹوہ بؤ کوپانیش و بؤ کچانیش وایہ.

شایانی باسہ وشہی: ﴿وَلَيْسَتَفِي﴾، یانی: با عیقفہت لہ خویاندا پەیدا بکن،
 عیقفہت یانی: پاکیی، پاکیی لہ رووی جینسیہوہ، جاری واش ہہیہ یانی: پاکیی
 لہ رووی نوسنیہوہ، یان چاو لہ دہستی خہ لک نہبوون و نەفس بہرز بوون،

نہمہ له فرمایشتی پیغمبریشدا ﷺ ہاتوہ: [وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ لِعَفْوِ اللَّهِ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ لِعَفْوِ اللَّهِ] (أخرجه البخاري: ۱۴۲۷، ومسلم: ۱۰۳۴).

واتہ: ہەر که سیک خوی له سەر پاکیی رابینن، کار له سەر خوی بکات، خوا پاکیی پئ دهبه خشی و، هەر که سیک خوی له سەر بت نیازی رابینن، خوا بی نیازی ده کات، (دلی ده و له مہند ده کات).

شایانی باسیشه: به پزنان! له رۆزگاری نه مرقماندا خو پاکر اگرتی مرقی له رووی جینسییه وه، به تایبته بو گه نجان، له هه ردوو په گه زه که، ناسان نیه، به لام چهند هوکارنک له و باره وه ده توانین بلین زور کاریکه رن، نه گه ر گه نجه کان په چاویان بکه ن، به تایبته گه نجه کان به کوپو کچه وه وه به گشتیش پیاوان و نافره تان:

۱- سه رگه رمبوون به خوا په رستی و طاعه ته وه، جگه له وهی له خودی خویدا خوا تیمه بو به ندایه تی له م سهر زه وییه داناوه، که نه وه حکمه ت و نامانجی دروستکرانی مرقفه، به لام جگه له وه و وپرای نه وه ش له به ره که تی سه رگه رمبوون به طاعه ته وه نینسان زیاتر خوی کوئترۆل ده کات و ئیراده ی به هیزتر ده بن، رووحی پاکتر ده بن، له خوا ﷺ نزیکر ده بن، نه وه ی له خواش نزیک بن، له شه ی تانه کان دووره و، نه وه ش که له خوا نزیک بن، زیاتر خوی کوئترۆل ده کات، چ له رووی غه ریزه ی جینسییه وه، چ له رووی هه موو هه لس و که وته کانی دیکه به وه.

۲- هاوه لیتی خه لکی پاک و چاک و، خو یاراستن له خه لکی خراپ، وه ک فرمایشته که ی پیغمبر ﷺ که چهند جارنک هینا ومانه: [إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السُّوءِ، كَمَا لِلْمَسْكِ وَالْفَاحِ الْكَبِيرِ] (أخرجه البخاري: ۵۲۱۴، ومسلم برقم ۲۶۲۸، عَنْ أَبِي مُوسَى).

واته: وینه ی هاوه لی چاک و هاوه لی خراپ، وه ک عه تر فرۆش (بۆن فرۆش) وه ک ناسنگه ر (یان کوره چی) وایه، دوا یی له درێژدی فرمایشته که دا ده فرمو ی: بابای عه تر فرۆش یان لیتی ده کری، یان ده تاتن، (ده لی: بزانه نه و بۆنه چۆنه؟

تَوَزَّيْتِكَ تَنْ دَهْدَا، یاخود بُونی خُوشت هه ر بُو دئی، (لیتی نیزیك بیهوه، بُونی خُوشت هه ر بُو دئی)، کابرای ناسنگه رو کوره چییش، یان بهرگت ده سووتیتنی به پریشکه ناگره کان، یاخود به ته فه ته فه که ی جاپس ده بی و، بُونی ناخُوشت بُو دئی.

هه ندیک کهس له کورده واریی خُوامندا ده لَین: پاره دین دهریشه و دین به ریشه، به لَام له راستیدا هاوه ل و براده ریش، ده گونجی دین بُو نینسان بَینتی، نابرو و که پامه تی بُو بَینتی، رهوشتی به رزیی بُو بَینتی، عیلم و مه عریفه تی بُو بَینتی، نه گه ر چاک بَی، ده شکونجی هه موو نه وانه ی لَی بستیتنی، نه گه ر خراپ بَی، زور کهس هه بووه، نینسانی باش بووه و پاک بووه، له نه جامی هاوه لایه تیسی کردنی نینسانیتکی خراپدا، نه گه ر پیاو بووه، نه گه ر نافرته بووه، سه ره نجام خلیسکاوه ته نیو زه لکاو و باتلاغی گوناھو تاوانه وه، که تۆته تَیو گیزی سه ر به فه تارته چوونه وه.

۳- سه رگه رمبوونی کارو کاسییی و، له بُو شاییدا نه بوون، نه میس هُوکارِیکِی گرنکه بُو خُو پاکراگرتی مرؤف، که سه رگه رمی په یداکردنی بزیوی جه لال بَی و چاوی له دهستی خه لک نه بَی و، له بُو شاییدا نه بَی.

۴- به قورنانه وه سه رگه رمبوون، هه لَبه ته به قورنانه وه سه رگه رمبوون به پله ی یه که م، نه گه رنا سوننه تی پیغه مبه ریش ﷺ به هه مان شیوه، قورنان بخوینتی و هه ولَیدا باشی بخوینتی، یان له به ری بکات، یان لیتی تینکات، هه روه ها سوننه ت و پَیازی پیغه مبه ر ﷺ هه ولَیدات پیتی ئاشنا بَی، ده فه کانی سوننه ت له به ر بکات و تیان بکات.

۵- به مزگه وته وه په یه وه ست بوون، وه ک له شوینه واردا هاتوه: (إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسْجِدَ، فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ^(۱))، واته: نه گه ر پیاوتان بینی هُوگری مزگه وت بوو، شایه دیی نیمانی بُو بدن، نینسان نه گه ر به مزگه وته وه هُوگر بَی، چ پیاو چ نافرته و، له گه ل نه هلی مزگه وتدا تیکه ل بَی، به ته نکید له خراپه به دوور ده بَی.

(۱) (إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَلْزِمُ الْمَسْجِدَ، فَلَا تَخْرَجُوا أَنْ تَشْهَدُوا أَنَّهُ مُؤْمِنٌ، فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: | إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنٍ بِاللَّهِ | أَخْرَجَهُ الْحَاكِمُ: ۳۲۸۰، هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ الْإِسْنَادِ وَ لَمْ يَخْرُجْ، تَعْلِيْقُ الذَّهَبِيِّ فِي التَّلْخِيصِ: صَحِيحٌ.

٦- خوتند نه‌وی سپری پیغمبری خاتم ﷺ و پیغمبران به گشتی و، پیشه‌وایان و زانایان و صالحان به گشتیتر.

٧- به وریای مامله‌کردن له‌گه‌ل نینته‌رنیت و ته‌کنولوزیادا به گشتی موبایله، به هم‌موو شیوه‌کانیانه‌وه، نینته‌رنیته، باقی نه‌و نامیرانه که ته‌کنولوزیای تیتسا به‌ره‌می هینان، که زور که‌س له نه‌نجامی خراب به‌کارهینانی نه‌و نامیرانه‌وه، عیبی هاتوته‌وه سر، گونا‌ه‌بار بووه، عه‌یدار بووه، تووشی سر تیشه و گرفتاری بووه، به‌لکو خرمه‌کانی و خیزانه‌کشی تووشی گرفتاری و سر تیشه کردون، عه‌یداری و گونا‌ه‌باری کردون، به پیچه‌وانه‌شه‌وه: ده‌گونج نینسان نینته‌رنیت و ته‌کنولوزیاد نامیره‌کانی دیکه به‌کاریتنی بو چاکه، نه‌وانه وه‌ک چه‌کیتی دوو دهم وان، به هه‌ردوو دیواندا ده‌بن، نه‌گه‌ر به ده‌ست خه‌لکی چاکه‌وه بن و، بو مه‌به‌ستی چاک به‌کاریتن، خیر ده‌ده‌نه‌وه، نه‌گه‌ر به ده‌ست خه‌لکی خرابه‌وه بن و، بو نامانجی خراب به‌کار بیتن، ده‌ره‌نجام و ده‌رهاویشته‌ی خرابان لئ ده‌که‌وینته‌وه.

E- موکاته‌به کردن له‌گه‌ل کویله که‌نیزه‌کاندا:

سه‌ره‌تا با پیناسه‌ی موکاته‌به بکه‌ین:

(القرطبی)، ده‌لئ: [مَعْنَى الْمَكَاتِبَةِ فِي الشَّرْعِ: هُوَ أَنْ يُكَاتِبَ الرَّجُلُ عَبْدَهُ عَلَى مَا لِي يُؤَدِّيَهُ مُتَجَمِّاً عَلَيْهِ، فَإِذَا أَدَاهُ فَهُوَ حُرٌّ] (١).

واته: مانای موکاته‌به کردن له شه‌رعدا نه‌وه‌یه که: پیاویک ریکه‌وتن بکات له‌گه‌ل کویله‌که‌یدا، له‌سه‌ر نه‌ندازه‌یه‌ک مال، که له‌چه‌ند ماوه‌یه‌کی جیا‌وا‌زدا بو‌ی بیتنی و، هه‌ر کاتی ماله‌که‌ی ته‌سلیم کرد، نازاده.

هه‌لبه‌ته نه‌و وای هیناوه که ته‌نیا کویله، نیرینه‌ی کویلان، به‌لام له راستیدا بو‌که‌نیزه‌کیش هه‌ر وایه، وه‌ک دوایی له‌و باره‌وه فه‌رمایشت دینین.

خوَا که دهفه رموی: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِنَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَابِتُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَءَاتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي ءَاتَاكُمْ﴾

۱- نهمه یه کتیک بووه له دهروازه کانی لئوه بنبرکردنی کۆیلایه تی، وه که ته ففسیری سوورہتی (النساء) دا به درئیزی باسی کۆیلایه تییمان کردوه له نیسلامدا، ههروه ها له ته ففسیری سوورہتی (محمد) یش دا، کورته باسیکمان لهو باره وه، کردوه، چونکه نیسلام، (جاء بالعتق، ولم یأت بالرق)، نیسلام نازادکردنی هینا، نه که به کۆیله کردن، به لام نیسلام که هات سیستمی دنیای نهو کاته، یه کتیک له شاده ماره کانی، یه کتیک له پایه گرنگه کانی بریتیی بوو له کۆیلایه تی له هه موو دنیا دا، نیسلام چی لئ بکات! به نووکه که له مه تک له لای خوویه وه، له گوشه یه کی دنیا وه، نه ودی پئ هه لئاوه شتته وه، نیسلام سه ره تا مامه له ی له گه لدا کرد، به لام دوایی له لای خوویه وه هه لسا به وشککردنی نهو سه رچاوانه ی که کۆیلایه تییان لئ دئی، لئره دا پئویست ناکات دووباره بچینه وه نئو ورده کارییه کان.

۲- لهو باره وه که نایا له سه ره گوره ی کۆیله کان، گوره ی که نئزه که کان، خاوده نه که یان پئویسته نه گه ر داوایان کرد موکاته به یان له گه لدا بکات، له سه ری پئویسته، یان نا؟ (الطبري)، ده لئ: {هَلْ قَوْلُهُ: ﴿فَكَابِتُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾، عَلَى وَجْهِ الْقَرْضِ أَمْ هُوَ عَلَى وَجْهِ النَّذْبِ؟ ... وَأَوْتَى الْقَوْلَيْنِ فِي ذَلِكَ عِنْدِي بِالصَّوَابِ قَوْلُ مَنْ قَالَ: وَاجِبٌ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ أَنْ يُكَابِتَهُ إِذَا عَلِمَ فِيهِ خَيْرًا وَسَأَلَهُ الْعَبْدُ الْكِتَابَةَ}!

ده لئ: نایا که خوَا ده فه رموی: ﴿فَكَابِتُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾، نه گه ر چاکه تان تئدا شک بردن، نهو بریارنامه وه ریکه وتنامه یان له گه لدا بکن، (که نه ندازه یه که مال و سامانتان بو بینن، که پئیی ده گو ترئ، موکاته به)، نایا نهمه پئویسته یاخود شتییکی په سنده؟ ... ده لئ: نئزیکترینی هه ردوو رایه کان له لای من له راستییه وه، قسه ی نهو که سه یه که گو توو په تی: له سه ره خاوه نی کۆیله که پئویسته نهو ریکه وتنه ی له گه لدا بکات، نه گه ر چاکه ی تئدا بینن و، کۆیله که ش خوئی داوا کردبوو که نازاد بکرئ، له به رانه ر نه ندازه یه که مألدا.

۳- که ده فهرموی: ﴿إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾، نه گهر چا که تان تیدا شك بردن، نه مه مه به ست پی پی چیه؟ زانایان ناوایان لیکداوه ته وه: (الْفُذْرَةَ عَلَى الْإِكْتِسَابِ وَالْإِحْتِرَافِ لِأَذَاهِ مَا كُوتِبُوا عَلَيْهِ)، بریتیه له توانا هه بوون له سهر کاسی پی کردن و، هه بوونی پیشه و توانای مال پیدا کردن، بؤ نه وهی له نو مال و سامانه ی که له سهری رنک که وتوون، بیدا به خاوه نه که ی، بتوانی په پیدای بکات، نه گهر نه وه تان تیدا شك بردن و، تیتان را بینین، نه وه له سهرتان پیویسته نه و رنکه وتنه یان له که لدا بکه ن.

۴- که ده فهرموی: ﴿وَأَنْتُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾، له و سامانی خوایه ی پی داون، پییان بدن، هاو کاریان بکه ن، نه مه سی واتایان ده که به نی:

ا- واته: با گورده و خاوه نه که یان بویان داشکینتی، بؤ ونه: (۱/۲)، یان (۱/۳)، یان (۱/۴)، (۱/۵)... هتد، نه ندازه یه کیان بؤ داشکینتی و پییان بدن.

ب- یا خود هه ر نه ندازه یه ک مالیان پی بدن، بلین: نه وه نده سامانه م بؤ بینه و ها من پیشه کی پی نه وه نده ت بدمه ن، بؤ خوش که سابه ت بکه .

ج- یا خود: ده وه ت و کومه لکای مسولمان له سهری پیویسته له پشکی زه کات، که بؤ کویلان ته رخا ن کراوه، له وه پییان بدن، چونکه نایه ته که مان هینا، له سووره تی (التوبه) دا که خوا ده فهرموی: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمَلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَافَةُ لَوْلَاهُمْ فِي الرِّقَابِ وَالْعَنَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ﴾.

که واته: یه کیک له هه شت جوره که سه کان که ده بی زه کاتیان بدرتی، کویله کانن (فی الرقاب)، نتجا خوا نه شیفه رموه: بدری به خویان، به لکو به کار به یتری بؤ نازا کردنی نه و کویلانه، نه گهر ده وه ت و قه واره ی سیاسی نیسلامی هه بی و، کویله ش هه بن، ده بی (۱/۸) ی زه کاتی هه موو مسولمانان دابزتی بؤ نازا کردنی نه و کویلانه ی هه ن، کاتی خوی و ابووه، که نیش به شه ریعت کراوه، نه و حوکمرانه دادگه ر بووه و، پابه نده بووه به شه ریعت ته وه.

۵- وەك چۆن كۆيلە بۆي ھەيە موكاتەبە بىكەت، لەگەل گەورەكەي خۆيدا، كەنيزەكەيش بۆيان ھەبووھە موكاتەبە بىكەن، وەك لەم دەقەوھە دەبىترى، بەلام لە تەفسىرەكاندا نەمىنى نامازەي پىكرابى، بەس باسى كۆيلە دەكەن، باسى پياو دەكەن، بەلام باسى كەنيزەكە ناكەن، لە حالىكدا كە ئەم دەقە زۆر بە روونىي ئەوھ دەگەينەن، و ئايەتەكەش لىي دەفامرئەوھ بە گشتىي: (عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَتْ: إِنَّ أَهْلِي كَاتِبُونِي عَلَى تِسْعِ أَوْاقٍ فِي تِسْعِ سِنِينَ، كُلُّ سَنَةٍ أَوْقِيَّةٌ، فَأَعْيِنِينِي ...) (أخرجه البخاري: ۲۵۶۳، ومسلم: ۱۰۰۴).

واتە: عائشە (خو لىي رازى بىن)، دەلىن: بەرىرە ھاتە لام (كە دوایی دەبىتە يەككە لە ئەو ئافەرتانەي كە لە عائشەوھە خو لىي رازى بىن، نيزىك بووھ، كە پىي دەگوترى: (مولاة)، واتە: ئازادى كردوھ، ھاوكارىي كردوھ بۆ ئازادكردنى، كە ئەو پىي لە پىشتر دەبىن، گوڭ: موكاتەبەيان لەگەلدا كردووم، لەسەر نۆ ئوقىھە (لە زىر يان لە زىو)، لە ماوھى نۆ سالاندا، ھەر سالى ئوقىھەيەك، تۆ ھاوكارىيم بىكە بۆ ئازاد بوونم.

دايىمان عائشەش (خو لىي رازى بىن)، ھاوكارىي دەكات و، دوایی لە مالى پىغەمبەردا ﷺ دەبىت، نەك وەك كەنيزەك، بەلكو وەك ئافەرتىك كە لە مالى واندا دەبى و، خزمەت دەكات و ئەوانىش رىزى دەگرن.

0- زور لیگردنی که نیزه‌کان له‌سه‌ر له‌شفرۆشیی قه‌ده‌غیه:

تایه‌ته‌که زور به‌ر وونیی ده‌فه‌رمووی: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيحَتَكُمْ عَلَى الْيَعْلَىٰ إِنَّ أَرْضَنَا مَحْصَنًا لِّئَلَّا نَعْرِضَ لِمُؤَيَّدَاتِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾
واته: که‌که‌کانتان له‌سه‌ر له‌شفرۆشیی ناچار مه‌که‌ن، له‌حالی‌کدا که‌نه‌وان پاکییان ده‌وی، بۆ‌ته‌وه‌ی که‌شمه‌کتیک له‌ژیانی دنیا، (نه‌ندازه‌یه‌که له‌مال و سامان) وه‌ده‌ست بێنن، به‌وه‌هۆیه‌وه‌وه‌ه‌ه‌ر که‌سێک ناچاریان بکات، خوا دوا‌ی ناچارکردنه‌کیان لیبورده‌ی میهره‌بانه‌ به‌را‌نبه‌ریان.

ئهم مه‌سه‌له‌یه‌ له‌ بێنج خال دا ده‌توێژینه‌وه:

یه‌که: خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيحَتَكُمْ عَلَى﴾، (فتیحاتکم)، کۆی (فتاة)ه، یانی: کچ، نه‌یفه‌رمووه: (جَوَارِيكُم)، یان نه‌یفه‌رمووه: (إماءکم)، واته: نه‌وانه‌ که‌چتان، ده‌بێ‌ وه‌ک کچی خۆتان مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا بکه‌ن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عُنْدِي أُمَّتِي، وَلْيَقُلْ فَتَاتِي فَتَاتِي﴾، (أخرجه أحمد: ٨١٨٢، والبخاري: ٢٤١٤، ومسلم: ٢٢٤٩)، واته: با یه‌کیکتان نه‌لن: کۆیله‌که‌م، که‌نیزه‌که‌که‌م، به‌لکو با بلن: کوره‌که‌م، که‌چه‌که‌م، یان کوره‌که‌نه‌که‌م، که‌چه‌که‌نه‌که‌م، یانی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ر له‌ناو هینانیان دا، کارێکی کردوه‌ که‌هه‌ست به‌تازادیی و، که‌رامه‌ت و پێزی خۆیان بکه‌ن، که‌جیاواز نین له‌وانی دیکه.

دوو: وشه‌ی (بغاء)، له‌کوردیدا به‌له‌شفرۆشیی لێک ده‌درێته‌وه، واته: پاره‌په‌یدا کردن به‌داوین پیسی، له‌هۆی هاتنه‌خواره‌وه‌که‌یدا باسما‌ن کرد، که‌(عبدالله بن أبي بن سلول) سه‌رۆکی مونا‌فیه‌کان - که‌نه‌و جووره‌کارانه، هه‌ر له‌مونا‌فیه‌کان و ده‌غه‌ل و دل‌نه‌خۆش و سه‌رۆکی مونا‌فیه‌کان ده‌وه‌شینه‌وه - دوو که‌نیزه‌کی هه‌بوون، به‌ناوی موسه‌بکه‌و ئومه‌یمه‌ (عبدالله بن أبي بن سلول)، ناچاری ده‌کردن بچن له‌شفرۆشیی بکه‌ن، زینا بکه‌ن به‌پاره، که‌رده‌که‌خه‌لکی دیکه‌ش هه‌ر بووبن و، زانایان گوتوو‌یان: (إن خصوص السب لا يمنع شمول المعنى)، تاییه‌مه‌ندبوونی هۆکاری هاتنه‌خوار، رتی ناگری له‌گشتی‌ربوونی واتایه‌که‌ی.

سن: که ده فہ رموی: ﴿إِنْ أَرَدْنَ حَصْحَصًا﴾، زانایان گوتوو یانہ: (هَذَا قَيْدٌ وَصْفِيٌّ وَلَيْسَ قَيْدًا احترامیاً)، ئەمە قەیدیکی وەسفییە، نەک بۆ خۆلن پاراستن، یانی: لە حالتیکدا کە ئەو ئافرەتانە خۆپاک پادەگرن و پاکیمان دەوێ، تێوە ناچاری داوێن بیسی و لە شفرۆشییان مەکەن، نەک مەبەست ئەوەبێ: تەنیا لە حالتیکدا کە ئەوان ویستیان پاک بن، لە شفرۆشییان پێ مەکەن، بە لکو ئەگەر ئەوانیش گریمان نەیانەوێ پاک بن، تێوە هەر دەبێ پاکیان رابگرن و نابێ هانیان بدەن، بۆ زینا کردن، بە لأم لە حالتیکدا کە ئەوان حال و واقعیان وابە کە خۆیان پاک پادەگرن، بۆ تێوە زۆر زۆر ناجوامیری و نامەردایەتی، لە شفرۆشییان پێ بکەن!!

چوار: ئنجالە بەرانبەر چی دا؟ ﴿لِنَبْنَعُوا عَرْضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، بۆ ئەوەی شتیک لە بەرژەوێندی دنیا، شتیک لە تەماعی دنیا داوا بکەن، کە ئەندازەیکە پارە بوو، بەیدایان کردو!

پینج: ﴿وَمَنْ يَكْرِهْنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ كُرْهِنَّ عَفْوَرٌ رَجِيمٌ﴾، هەر کەستیک ناچاریان بکات و، زۆریان لێ بکات، خوا دوا ناچارکردنیان، لیبوردی میهرەبانە، واتە: بەرانبەر بەوان، ئایەتە کە زۆر بە روونی ئەوە دەگەینێ، ئەگەرنا ئەوەی کە ناچاری کردوون، ئەوە لە راستییدا هەم لە رووی پوآلتی شەرعهو پێ لێ دەگیرێ، هەم لە لای خوی پەرورەدگاریش، زۆر بە عەیدارو ناجوامیرو نامەرد لە قەلەم دەدری.

مەسەلەى چۈرەم:

راگە ياندنى ئەو راستىيە كە خوا ئايە تانىكى رۇشن و روونكەرەوہى بۇ مسولمانان دابە زاندوون، وئراى بەسەرھاتى سەرسورپھىنەرى گە لانى پتسووو، نامۆزگار ييش بۇ پارىزكاران:

خوا دەفەر مووى: ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكَ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ﴾

شىكر دىنەوہى ئەم ئايەتە، لە سىن بىرگەدا:

(۱) - ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾، بە دلىن ييش ئايە تانىكى رۇشن و روونكەرەوہى مان بۇ لاتان دابە زاندوون.

ئەمە بىر خستە نەوہى بۇ گەورەى نىوہرۇك و ھەستىارى ئەم ئايە تانەى سۈورەتى (النور)، يان مەبەست كۆى ئايەتە كانى سۈورەتە كانى قورئانە، (وَلَقَدْ) بە (ل) و (قد) بۇ دلىنا كردن و جەختكر دىنەوہن، ئىمە بۇ لاي نىوہ مان دابە زاندوہ چى؟

﴿آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾، ئايە تانىكى روون و رۇشنكەرەوہ، خوئندراو ييشەتەوہ: (مُتَّقَاتٍ)، واتە: رۇشنكاراوہ، كە ئايەتە كانى قورئان ھەم رۇشنكاراوہن، ھەم رۇشنكەرەوہى بۇ مەبەستە كان، واتە: دلىن يان ئەو ئايە تانە، ھەم رۇشنكەرەوہن ھەم رۇشنكاراوہن، كە واتە: رىزىان بىكرن، وەك بۇ پىگەى بەرزى فەرما يشتى خوا، پىويستە، ناوا مامەلە بىكەن لە گەل فەرما يشتە كانى خوادا.

(۲) - ﴿وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكَ﴾، ھەرۈہا وئەش لە گەلانىك كە لە پىش نىوہدا رابردن، (بۇ نىوہ مان دابە زاندوہ).

(المثل: النّظير والشّبيه، والحالة العجيبة)، (مَثَلٌ) ھەم بە ماناى وئە دى، ھەم بە ماناى وئىوو دى، ھەم بە ماناى حالەتى سەرسورپھىنەرى دى، كە مەبەست

پتی به سه رهایی گله پیشووه کانه، که وه ک پند (مثل) خوی پروه ردگار دایرشته، وه ک پندی پیشینان، که وشه کانی که من، به لام واتای زوره، نه و به سه رها تانهش که خوا له قورئاندا له باره ی گله پیشووه کانه وه، بو تیمه ی کیراونه وه، شیوه ی پند ده کهن، واتایان زوره و وشه کانیان که من.

۳- ﴿وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾، ههروه ها خوا ئاموزگاریشی بو پاریزکاران (بوتان دابه زاندوه)، (موعظه): برتیه له قسه یه ک که مروف به هویه وه هه له که ی خوی پین بزانی و، خوی راست بکاته وه، به لام هه ندیک گوتوو یانه: (الموعظة: کلام مقترن بتربیب و ترهیب)، (موعظه) قسه یه که جووت بی له که ل ناره زوومه ند کردن و ترساندندا، ههروه ها گوتراوه: (الوعظ: کلام برقی له القلب)، (وعظ) قسه یه که دل بوی نهرم بی و هه ست جوولین و دلبروین بی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دهرسى چوارهم ✱

بِنَاسِهِ نَم دهرسه

نهم دهرسه مان له دوازده (۱۲) نایمت پیک دئی، که بریتین له نایته کانی: (۲۵) - (۴۶)، نهو دوازده نایته، خوا ﷻ تیاندا، پینج بابته جؤراو جؤری خستونه روو:

۱- وه سفکرانی خوا به رووناکیی ناسمانه کان و زهوی و، وینه هینانه وه بو رووناکیی خوا، به جرایه که له تاقیکدا که شووشه کهی وه که گوهه رو، زه پته کهشی زور روون و ... هتد.

۲- باسی مزگه و ته کان که پیاوانیکی هه لبارده، یادی خویان تیدا ده کهن، که بازرگانی و کرپین و فروشتن له یادی خواو نوژکردن و زه کاتدان، بن ناگیان ناکات و، پاداشتیکی بن ئەژماریشیان هه یه، خوا له به خششی خوی بوشیان زیاد ده کات.

۳- باسی سه ره نجامی شووم و تاریکی بیروایان، له دنیاو دوا پوژداو، وینه بو هینانه وه یان به تراویله کهی بیابان و، تاریکیی ده ریا..

۴- خستنه رووی چهند دیارده و دیمه نیکی سه رنجراکتیش، له باره ی زانیاری و دهسته لات و میهره بانیی خوی به رزو مه زنه وه.

۵- دووباره جه ختکر نه وه له سه ره گوره یی و گرنگی نایته روون و روونکه ره وه کانی قورنان و، نه وه که خوا مروّفه کان به ره و راسته شه قام پینمای ده کات.

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ، كِشْكُورٌ فِيهَا يَمْضَحُ الْيَصْحَاحُ فِي نُجَابَةٍ
الرِّجَاحُ كَانَهَا كَوَكْبٌ دُرٌّ يُوَقَّدُ مِنْ شَجَرٍ مُّبْرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا
يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَنُ نُورٌ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ

لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٧﴾ فِي ثُبُوتِ أَدْنِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيَذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ
 لَهُ فِيهَا بِالْأَغْدُوِّ وَالْأَصَالِ ﴿٢٨﴾ بِجَالٍ لَا لِيَهُمْ مَجْدَةٌ وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَابِ الصَّلَاةِ
 وَإِنَّا لِلرَّكُوفِ بِمَخَافَتِهِ يَوْمًا نَنْقَلِبُ فِيهِ الْقُلُوبَ وَالْأَبْصَارَ ﴿٢٩﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا
 عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٠﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلَهُمْ
 كِرَامًا يَجْعَلُوهُمُ حَسَبَهُ الظُّلُمَاتُ مَاءً حَمَاقًا إِذَا جَاءَهُمْ لَمْ يَجِدْهُمُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُمْ قُوَّةً
 حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣١﴾ أَوْ كَطَلْمُنْتِ فِي بَحْرِ لُجِيِّ بِفَشْنِهِ مَوْجٌ مِنْ قُوَّةٍ مَوْجٌ
 مِنْ قُوَّةٍ سَحَابٌ طَلْمُنْتُ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ بَدَنَهُ لَمْ يَكِدْ بِرِهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ
 لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٣٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَّتْ
 كُلُّ قَدِّعِيمٍ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَاللَّهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِي
 اللَّهُ الصَّحِيدُ ﴿٣٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزَيِّجُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدَّكَ
 يَخْرُجُ مِنْ خَلْقِهِ وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ
 يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٣٥﴾ يُغَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي
 الْأَبْصَارِ ﴿٣٦﴾ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ
 وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٧﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا
 آيَاتٍ مُبِينَاتٍ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٨﴾

مانای دهقا و دهقی نایه تکان

{خوا پرووناکیسی ناسمانه کان و زهوییه، وینهای پرووناکییه که هی وهک نهوهیه تاقهیهک چرایه کی تیدابئی، چرایه که له شووشهیهک دابئی، شووشه که وهک نهستیرهیه کی گهوههر ناسابئ، سووتهمه نیه که هی دره ختیکی به پیزی زهیتوون بئ، که ههم له کاتی هه لهاتن و، ههم له کاتی ناوابوونیدا، تیشکی خوور لیی بدات، زهپته که هی (هینده ساف بئ) نیزیک بئ، بئ نهوهی ناگری بکاتی دابگیرستی و پووشن بئ، پرووناکیسی لهسه ر پرووناکییه، خوا ههر که سی بوئی به ره و پرووناکیسی خووی پینمایی دهکات و، خوا وینان بو خه لکی دینتته وه، خوا به ههموو شتیک زانابه ﴿۳۲﴾ (پرووناکیسی پینمایی خوا) له مالاتیک دایه، که خوا فه رمانی کردوه به رز رابگیرئین و، ناوی وییان تیدا بهیترئ، که تیناندا به یانیان و تیواران به پاکسی دهگرن ﴿۳۳﴾ پیاوانتیک که بازرگانیی و کرین و فروشت له یادی خواو به رپاگردنی نوئزو زهکاتدان، نایانخافلئینی (و بئ ناگایان ناکات) له رۆژتک دهترسین دلان و چاوانی تیدا هه لده گه رنه وه ﴿۳۴﴾ (بویه وا ده که ن) تاکو خوا پاداشتی باشتین کردوه کانیان بداتوه وه، له به خششی خویشی بویان زیاد بکاو، خواش ههر که سئیکی بوئی، به بئ ژماردن پاداشتی دداتوه ﴿۳۵﴾ کردوه کانی نه وانهش که ببیروان، وهک تراویلکه هی دهشتیکه که بابای تینوو پیی وایه ناوه، به لام که دیته لای، هیچ نابینئ و په روه ردگاری له ویی دهبینئ و، سزای پر به پیستی ددات و، خواش لپهرسینه وهی خیرایه ﴿۳۶﴾ یان (کرده وه کانیان) وینهای تاریکاییه کانی ده ریایه کی قولی شه پولاوییه، که شه پۆلتیک دایده پووشئ، له سه روویه وه شه پۆلتیک هه یه وه، له سه رووشیه وه ههور، کۆمه لیک تاریکایی له سه ر یه که له که بوون (تاریکاییه که هینده خهسته و نه نگوسته چاوه که) نه گه ر (که سئیک) دهستی دهر بیئتئ، نیزیکه نه بیئتئ، که سئیکش خوا پرووناکیسی نه داتئ،

پرووناکیی نابتی ﴿١٠﴾ نایا نابینی (به چاوی عقل و دل) که خوا هەر کهس له ئاسمانه کان و زهویدایه، به پاکی ده گرتی و، بآئنده کانیش بآله کانیان پان راگرتوون و ریز کردوون، هەر کامتیکیان پارانه وهو (خوا) به پاککرتی خوی ده زانای و، خواش ده زانای چی ده گهن ﴿١١﴾ هوکمرانیی ئاسمانه کان و زهوییش ته نیا هی خوا به، سه ره نجامیش ته نیا بو لای خوا به ﴿١٢﴾ نایا (به چاوی عقل و دل) نابینی (تهی مرؤف!) که خوا هه وه ره کان لیده خوړی (به نه رمیی)، دوا بی پتیکانه وه ناو یته ده کات (متور به بیان ده کات) و، له سه ره یه کیان که له که ده کات و، سه ره نجام بازاران له میانیدا دیته ده ری و، له سه ره شه وه له چه ند هه ور یکی چیا ناسا که تیتیدان، له ته رزه داده بارینتی و، هه ره که سیک بیهوی (به و ته رزه به) لئی ده دات و، له هه ره که سیکیشی بوئی، لایده دات، نیزی که پرووناکیی بروسکه که ی چاوان نه هیتلی (کویریان بکات) ﴿١٣﴾ خوا شه و گارو رۆژگار جیکۆر که و، کورت و دریز پی ده کات، له وه دا په ندیکی گه وره هه به بو خاوه ن دیتنان (به عقل و دل) ﴿١٤﴾ هه ره وه ها خوا هه موو ژباندار (و پیرۆ) یه کی له ناوی دروست کردوه، تنجا هه یانه له سه ره سکی ده خستی و، هه یانه به دوو لاقان ده پروات و، هه شیان هه له سه ره چوار لاقان ده پروات، خوا هه رچی بیهوی دروستی ده کات، به دلنای بی خوا له سه ره هه موو شتیک به توانایه ﴿١٥﴾ مسوگه ر نایه تانیک ی پروون و رۆشنکه ره وه مان دابه زاندوون و، خواش هه ره که سیک ی بوئی، ده یخاته سه ره راسته ری ﴿١٦﴾.

شیکردنہوہی هه ندیک له وشهکان

(نُور): (النُّور: الضُّوءُ الْمُنْتَشِرُ الَّذِي يُعِينُ عَلَى الْإِبْصَارِ، وَهُوَ نَوْعَانِ: مَعْقُولٌ بِعَيْنِ الْبَصِيرَةِ، مَحْسُوسٌ بِعَيْنِ الْبَصْرِ، وَسَمِيَ اللَّهُ نَفْسَهُ نُورًا، مِنْ حَيْثُ إِنَّهُ هُوَ الْمُنُورُ)، (نور) بهو رووناکییه بلادبووهده دهگوتری، که هاوکاریس نهوه دهکات مرؤفی بیینی، نهویش دوو جوړه: رووناکییه کی مهعقوول، یان مهعنهووی که به چاوی دل دهبیتری، رووناکییه کی بهرهمست، که به چاوی سهه دهبیتری، خواش عَلَى خوئی ناو ناوه: نور، لهو رووهوه که نهو روشنکه رهوهیه.

روشنکه رهوهی گهردوونه به رووناکیس بهرهمست، ههروهه روشنکه رهوهی گهردوونه، به رووناکیس مهعنهووی.

(كَيْسَكْرَوُ): (المِشْكَاةُ: كَوْءَةٌ غَيْرُ نَائِفَةٍ)، (مِشْكَاةٌ) تاقیکه که دهره دیو نه بی، له کورده واریس دا (تاق) ی پی ده لاین و، نه گه دهره دیو بی، په نجه ره ی پی ده لاین.

(مِصْبَاحٌ): (السَّرَاجُ)، واته: چرا، نهو چرایهی ده تاییس.

(زُجَاجٌ): (الزجاج: حَمَرٌ شَفَافٌ الْوَاحِدَةُ: زُجَاجَةٌ)، (زُجَاجٌ) بهردیکس روونه، تاکه که ی (زُجَاجَةٌ) ی پی دهگوتری.

(كُوَكِبٌ): کویه که ی (كُوَكِبٌ) ه، (النُّجُومُ الْبَادِيَّةُ)، به نه ستیزه به دهره وهه کان دهگوتری: (كُوَكِبٌ) و پییان ناگوتری: (كُوَكِبٌ)، تاکو دیار نه بن.

(دُرِّيٌّ): (مَنْسُوبٌ إِلَى الدُّرِّ، دُرِيٌّ، دُرِيٌّ: مِنَ الدُّرِّ)، وهک دواپی باس ده که یین به چهند شیوه یهک خو تراوده ته وه:

آ- پال دراوده ته لای (دُر) گه وهه ر. ب- (دُرِيٌّ). ج- (دُرِيٌّ) به بن گیره (شده)، له (الدُّرِّ) هوه هاتوه، واته: پال پیوه نان، له بهر نهوهی رووناکییه که ی (دُر) به تاریکی ده دات.

(كَرَابٍ): (السَّرَابُ: الأَمْعُ فِي الْمَفَاذِ، وَذَلِكَ لِانْسِرَابِهِ فِي مَرَايِ الْعَيْنِ، وَهُوَ عَكْسُ السَّرَابِ الَّذِي لَهُ حَقِيقَتُهُ)، (سَرَاب) یانی: به کوردیی ده لَین: تراویلکه، نهویه که له دوروهه ده دره و شیتتهوه، له دهشت و بیابان، (نهویش له هه موو شوئیتیک نا)، له بهر نهوهی به چاو ده بیینی بلأوده بیتتهوه، که پیچه وانهای (سَرَاب) ه، یانی: تهوه که حه قیقه تی هه یه، به لام (سَرَاب) تراویلکه یه، به چاو وا دیاره، نه گه رنا له راستیدا وانیه.

(يَعِينُ): (الْقَيْحُ وَالْقَاعُ: الْمُسْتَوِي مِنَ الْأَرْضِ جَمْعُهُ: قَيْعَانُ)، (فَيْحٌ وَقَاعٌ)، بریتیه له زهوییه کی تهخت که به (قَيْعَانُ)، کؤده کرتتهوه.

(لَيْحِي): (مَنْسُوبٌ إِلَى لُجَّةِ الْبَحْرِ، وَاللُّجُّ هُوَ مَعْظَمُ الْبَحْرِ)، (لَيْحِي) واته: شه پؤلوی، پال دراوته لای (لُجَّةِ الْبَحْرِ)، شه پؤلوی ده ریا، (لَيْح) بریتیه له زۆر به ی ده ریا.

(صَفَنِي): (أَي مُضْطَفَّةٌ أُجْنَحَتْهَا) باله کانیان ریز کردوون، یا خود پان راخستوون.

(يُرْجِي): (التَّرْجِيَةُ: دَفْعُ الشَّيْءِ لِيُنْسَأَ كَتَّرْجِيَةَ رَدِيءِ الْبَعِيرِ)، (تَرْجِيَةٌ) بریتیه له پال پیوه نانی شتیک که به له باری بروات، وهک چؤن حوشترتکی خراپ که لاوازه، یا خود چاک ناروات، لیده خوپردری.

(سَنَا): (الضُّوءُ السَّاطِعُ)، تیشکتیکی زۆر دره وشاوه.

(دَائِمٌ): (دَائِمَةٌ: مَا دَبَّ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ، أَي: مَشَى)، (دَائِمَةٌ) هه ر شتیک که له سهه رووی زهوی بروات.

مانای گشتیمی نایه تهاکان

خوا ﷺ له م دوازده نایه ته موباره که دا، پینج بابته قی که وره و گرنگی جورا و جورای خستوونه روو، له بواری خواناسیی و، ته نیا په رسترانی و، ریبازی راست و روونی به نندایه تیبی بو کرانی و، ریچکه و کویره رتیه کاندوا... هندا، سه رها ده فهرموی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، زانایان گوتوو یانه: نایا ده بی، چونیه تیبی په یوده ست بوونی نه م رسته موباره که و، رسته کانی دیکه ی که له دوایی دین، له گه ل نایه ته کانی پیشی دا، چون بی؟ خوا ﷺ سه رها تها باسی حوکی زینا و بوختان کردن و، پاشان لیعان و، دوایی پرووداوی بوختان پیکرانی دایکمان عانیسه (خوا لیبی بازی بیت)، نجا حوکی سهردان و هاموشوی مالی یه کدی و، مه سه له ی نه روانین به چه رامیی پیوا و نافره تان بو یه کدی و، خو پاراستن له زینا و، چند بابته تیکی دیکه، دوایی ده فهرموی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، به شیک له زانایان جوانیان گوتوه، گوتوو یانه: له بهر نه وه ی به هو ی شوینکه وتنی شه ریه ته وه، کومه لگا روشن ده بیته وه و، کومه لگا پاک ده بیته وه، له لادانه جینسیه کان و، لادانه کانی دیکه و، کومه لگا ده رازیته وه به نه دهب و ره وشت و جوانه کان، نجا خوا ﷺ ده یه وی پیمان بفرموی: وه ک چون خوا گه ردوونی روشن کردوته وه، ژبانی تیوهش روشن ده کاتوه به هو ی ته و رووناکیه مه عنه وییه وه، که بو ی دابه زاندوون، که قورنانه، چونکه خوا ناویشی له قورنانه ناوه نورو، ناویشی له پیغهمبر ﷺ ناوه نورو، ناویشی له نیسلام ناوه نور، که واته: نه ی مرّقه کان! به دوای نیسلام و، به دوای قورنانه و، به دوای پیغهمبر ﷺ بکه ون، له رووی جیه جی کردنی حوکه شه رعیه کانه وه، له بواره کانی: خیزانی و، کومه لایه تیبی و، سیاسی و، هم موو هه لس و که وته کانتاندا، تا کو وه ک چون گه ردوون روشن به روشن کردنه وه ی خوی په روه ردگار، چ له رووی ماددی، چ له رووی مه عنه وییه وه، ژبانی تیوهش و، کومه لگای تیوهش، روشن و شوعله وه بی!

خوا دهه رموی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾.

خوا رووناکیسی ناسمانه کان و زهوییه، هه لئه ته دوایی ئیمه وردتر ئهم رسته موباره که شی دهه که پنه وه، که نایا مه به ست پتی چیه؟ ئیستا هه ر وا کورته به کی لئ ده ئین:

۱- خوا رووناکیسی ناسمانه کان و زهوییه، واته: خوا ناسمانه کان و زهوی له تاریکی نه بوون هیناونه ده ر، بو رووناکیسی بوون.

۲- خوا ﴿اللَّهُ﴾ ناسمانه کان و زهوی رووناک کردوونه وه، بهو رووناکییه بهر ههسته ده بیینین.

۳- خوا ﴿اللَّهُ﴾ کاروباری گه ردوون به رتوه ده بات به سیستم و به پکی و، روونی کردۆته وه به هوی ئه و پیک و سیستمه وه.

۴- خوا سه رپه رشتی کاروباری گه ردوون ده کات و، روونی کردۆته وه، نه پیه ئشته وه تاریکی بن یاسایی و بن سه رو به ردیی تیدا بن.

۵- خوا مایه ی رووناکییه، رووناکیسی مه عنه ویی که له گه ردووندا هه یه، که برتیه له وه ی خوا بناسری و، به ندایه تیی و ملکه چیی بو خوا بکری، ئه وه ش ئه و رووناکییه مه عنه وییه که له گه ردووندا هه یه، خوا ﴿اللَّهُ﴾ ئهم گه ردوونه ی بو هینانه دی ئه و رووناکییه مه عنه وییه، په خساندوه.

تجا خوا ﴿اللَّهُ﴾ وینه ی رووناکییه که ی خوی بو ئیمه دینته وه:

﴿مَثَلُ نُورِهِ﴾، وینه ی رووناکییه که ی رووناکیسی خوا، وه ک چی وایه؟ ﴿كَيْشَكَوْرٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾، وه ک تاقیک وایه، (المشكاة: كَوْهٌ غَيْرُ نَافِذَةٍ)، تاق، ئه گه ر ده رو دیو بن، په نجه ردی پئ ده ئین، به لام (كَوْهٌ)، ئه و دیه که سن لای به سترابن و لایه کی دیار بن، لایه کی بو ش بن، که چرایه که ی تیده خری، ﴿فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾، چرایه کی تیدا بن، ﴿الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجٍ﴾، چرایه که له نئو شووشه یه ک دابن، ﴿الزُّجَاجُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ﴾، شووشه که هینده روون و ساف بن، وه ک نه ستریه یه کی

تیشکدهر بی، نه سستیره به ک بی زور تیشک ده ربی، نه سستیره که وه ک گه وه هر بدره وشیتته وه، ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ مُّبْرَكٍ زَيْتُونَةٍ﴾، نهو چرایه سووتمه نیی بو بهیترتی له دره ختیکی پر پیت و پیزه وه، نهو دره ختهش دره ختی زهیتوون بی، زهیتی زهیتوون کاتی خوئی بو سووتاندنی چراش به کارهاتوه، ﴿لَا شَرْقِيَّ وَلَا غَرْبِيَّ﴾، نهو دره خته زهیتوونه، نهوه نیه تهنها رۆژه لاتیی بی، یان بهس رۆژئاوایی بی، واته: نهوه نیه: که ته نیا له کاتی خویره لاتندا، تیشکی رۆژ لیتی بدات، یان ته نیا له کاتی خوژ ئاوابووندا، به لکو له کاتی رۆژه لاتن و رۆژئاوابوونیشدا، باخی نهو زهیتوونه، تیشکی خوژ لیتی ددات، بویه زهیتوونه که باشرین دره خت ده بی و، باشرین بهری ده بی و، باشرین زهیتی ده بی، ﴿يَكَادُ رَيْثًا يُضِيُّهُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَهُ نَارٌ﴾، خه ریکه زهیته که ی بناسی، پووناک بی، بی نهوه ی ناگریشی بگه به نریتی و دابگیرسی.

﴿ثَوْرٌ عَلَىٰ نُورٍ﴾، پووناکیی له سهر پووناکیی، ههم تاقه که پووناکییه که کو ده کاته وه، ههم چرایه که، شووشه که ی زور پوونه، ههم زهیته که ی زور سافه، ﴿يَهْدِي اللَّهُ لِنُورٍ مِّنْ يَّشَاءُ﴾، خوا به ره و پووناکیی خوئی، واته: به ره و پووناکیی مهعنه ویی خوئی، که: قورئانه، ئیسلامه، پیغمبه ره ﷺ، به ره و پووناکیی خوئی، ههر که سی بیه ویی پینمایی ده کات، ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ﴾، خواش ویتان بو خه لکی دینیتته وه، ﴿وَاللَّهُ يَكُلُّ شَيْءٍ عَلَيْهِ﴾، خواش به هه موو شتیک زانابه.

تنجا نایا نهو پووناکییه مهعنه وییه ی خوا، له کوئی چنگ ده که وی؟ ﴿فِي يَوْمٍ﴾، یان: نایا نهو چرایه که خوا کردی به وینه بو پینشاندانی پووناکییه که ی خوئی بو تیمه، له کوئی چنگ ده که وی؟ له مالانیکدا ﴿أَذِنَ اللَّهُ﴾، که خوا فه رمانی کردوه، یان: خوا مؤله تی داوه، ﴿أَنْ تَرْفَعَ﴾، نهو مالانه بهرز بکرینه وه، بهرز رابگیرین، ﴿وَيَذْكَرُ فِيهَا أَسْمُهُ﴾، ناوی نهویان تیندا بهیترتی، ﴿يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ﴾، پیاوانتیک لهو مالانه دا، به یانیا و تیاران خوا به پاک ده گرن، تنجا نایا نهو پیاوانه چۆن؟ ﴿لَا لَّهُمْ يَحْتَرَهُ وَلَا يُعِيبُ عَنْ ذِكْرِ

اللَّهُ وَقَارَ السَّلْوةِ وَآيَاتِ الرَّكْوةِ ﴿١٠﴾، نه بازرگانی، نه کریں و فروشتن، له یادی خواو له نوژی به ریاکردن و زه کات دان، بی ناگایان ناکات، نایانخافلتینتی، ﴿١١﴾ بِحَافُونَ يَوْمًا نُنْقَلُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿١٢﴾، له رۆژیک ده ترستین، که دلنه کان و چاوه کان تیبدا هه لده که پرنه وه، هه لده سوورین، نینسان نه گهر زور ترسی هه بن، ههر جاره تهماشای لایه ک ده کات، ﴿١٣﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا ﴿١٤﴾، بویه ش نه و کرده وانه نه نجام ددهن، تاکو خوا به باشرینی کرده و هه کانیان پاداشتیان بداته وه، ﴿١٥﴾ وَزِيَدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ﴿١٦﴾، له به خششی خویشی بویان زیاد بکات، ﴿١٧﴾ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٨﴾، خواش ههر که سیکي بیه وی، به بی ژماردن بزیوی ددهات، رزق و رۆزی بۆ دهره خستین، چ له دنیا دا، چ له دوا رۆژ دا، که لیره دا مه به ست پیی رۆزی دوا بیه، به نسبت پروادارانه وه، بهو شیوه یه ن.

﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُهُمْ كَرَابٍ يَغْمَرُ بِحَسْبِهِ الْظُّلُمَاتُ مَاءً ﴿٢٠﴾، به لأم نه وانیه بی پروان، کرده و هه کانیان وه ک تراویلکه یه که له بیابان و دهشتیکدا، بابای تینو به ناوی تی ده گات، که له دوره وه ده بیینی دده ره وشیتته وه، واده زانن ئاوه، شه پؤل ددهات، نه وانیه که به بیاباندا رۆیین له که شی هاویندا، ده زانن که تهماشا ده که ی ده لئی: ره نگه نه وه دهریاچه بی له وی، به لأم نه خیر، ههر شه پؤل که رمایه له سهر روی بیابان دهرده که وی، ﴿٢١﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ لُرَّ بِجَدِّهِمْ أَشْيَاءَ ﴿٢٢﴾، تاکو کاتیک که ده چینه لای هیچ شتیکی لی هه لئه که وت، یه ک تۆزه ناوی لی نه دی، ﴿٢٣﴾ وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُمُ قَوْلَهُمْ جَاءَهُمْ ﴿٢٤﴾، خواش له وی بیینی، نه ویش لی پرسینه وه ی ته واوی له که لدا کردو سزای پر به بیستی دا، ﴿٢٥﴾ وَاللَّهُ مُرِيعُ الْحَسَابِ ﴿٢٦﴾، خواش لی پرسینه وه ی زور خیرایه.

نه مه وینه به کی وشکانی و بیابانییه، ئنجا وینه به کی دهریایشیان بۆ دینیتته وه، بۆ چۆنیه تی زایه بوونی کرده وه ی کافره کان و بی نه نجام بوونی هه ول و رهنجیان، دده فرموی: ﴿٢٧﴾ أَوْ كَذَّبُوا بِفِئْتِنٍ فِي بَحْرِ لُجِّي بِفِئْتِنٍ مَوْجٍ مِنْ قَوْعِهِ مَوْجٍ مِنْ قَوْعِهِ سَخَابٍ ﴿٢٨﴾، یان حالی کافره کان و کرده و هه کانیان، وه ک چهنه تاریکی بیه کن له

دهر بایه کی شه پۆلاوی قوولدا، که شه پۆلتیک دایده پۆشتی، له سه روویه وه شه پۆلتیکی دیکه دایده پۆشتی، له سه رووی شه پۆله کانه وه شه هه ور هه یه، ﴿طَلَمْتُ بِعَضِّهَا فَوْقَ بَعْضِ إِذَا أَخْرَجَ يَكْدُهُ لَرَّ يَكْدُ بَرِّهَا﴾، تاریکایی هه ندیکی له سه ره هه ندیکی که له که بووه، هینده تاریکه: ﴿إِذَا أَخْرَجَ يَكْدُهُ لَرَّ يَكْدُ بَرِّهَا﴾، نه گهر دهستی ده ربینتی، نیزیکه نه بیینتی، یاخود: هه ر نزیك نیه بیشیبیتی، هه ردوو واتاکه ی هه ن، هینده تاریکه شه وئیکی نه نگوسته چاوه، حالی کافره کان ناوایه، ﴿وَمَنْ لَرَّ يَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾، هه ر که سئیکش خوا رووناکیی پئ نه دات، رووناکیی نابتی، که مه به ست پئی رووناکیی مه عنه و ییه.

نجا خوای زاناو توانا و ینه یه کی دیکه دیتته وه له به ره ی دروستکراوه کانی خوئی و، ده سه لات و مبه ره بانسی و ده ست رۆبشتوو به تی خویه وه له گه ردووندا: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ئایا نابینی، به چاوی عقل و دل نابینی: هه ر که سئیک که له ئاسمانه کان و زه و ییدا هه یه، خوا به پاک ده گرتی، ﴿وَالطَّيْرُ صَفَّتْ﴾، باندنه کانیش به گشتیی بآیان پان کردوون، بان: بآیان ریز کردوون، به ریز ده وه ست له ئاسمان، ﴿كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ﴾، هه ر کامیک لهوانه ی که له ئاسمانه کان و زه و ییدا هه ن، له خاوه ن عقله کان و، هه ر وه ها باندنه کانیش، هه ر کامیکیان پارانه وه ی خوئی و خوا به پاکراگرتنی خوئی ده زانتی.

﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾، خواش ده زانتی چی ده که ن.

﴿وَلِلَّهِ مَلَكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِلَّهِ الْمَصِيرُ﴾، هوکمرانی و ده ست رۆبشتوو به تی له ئاسمانه کان و زه و ییدا، به س هی خوایه، سه ره نجامیش ته نیا بۆ لای خوایه.

نجا دیمه ن و دیارده یه کی دیکه مان ده خاته بهر چاوه: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُرْسِطُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَجْعَلُهُمْ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِهِمْ﴾، ئایا (به چاوی عقل و دل) نابینی (بان به چاوی سه ر)، چۆن خوا هه وره کان پآل پئوه ده نتی به نه رمیی، دواپی پئکیانه وه ده لکینتی، پئکیانه وه ده نووسینتی، موئوره بیان

دهکات، دوابی له سهر به کیان که له که دهکات، دوابی باران ده بیینی، له میانی نهو ههروه دیتنه ده ری، ﴿وَيُرْتَلُّ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ حِجَابٍ فِيهَا مِنْ بُرُجٍ﴾، ههروه ها له سه ریوه له ههوری چیا ناسا، هه ورائیک که وه ک چیا وان، وه ک گردولکه و چیا وان، له ویتوه تهرزه ده بارتنی، ﴿فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ﴾، هه ره که سیتیکی بوئی نهو تهرزه بهی لی لاده دات و، له هه ره که سیتیکی بوئی لایده دات، ﴿يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ﴾، خه ریکه رۆشنایی برووسکه که ی (هی هه و ره کان) چاوان له به بین ده بات، چاوان کوتر ده کات، ﴿يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ﴾، خوا شه وگارو رۆژگار هه لده کپرتنه وهو، جیکۆرکه بان پیده کات، کورت و درزیان پیده کات، به راستی له وه دا په ند هه به بو خاوه ن دیتان (به چاوی هه قل و دل).

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾، ههروه ها خوا هه موو پیرۆبه کی له ناوئیک هیناوه ته دی، له تنۆکه ناوئیک، واته: لهو تووه ی له ناوه، ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ أَرْبَعٍ﴾، نجا هه یانه له سه ره سک ده خشن و ده پروات و، هه یانه له سه ره دوو پیان و هه یانه له سه ره چوار پیان، ﴿يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾، خوا هه ر شتیکی بوئی، دروستی ده کات و ده بهینیته دی، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، به دلنایی خوا له سه ره هه موو شتیک به توانایه. له کو تایی دا ده فه رموی: ﴿لَقَدْ أُنزِلْنَا آيَاتٍ مُبِينَاتٍ﴾، به دلنایی تیمه نایه ته رۆشنکه ره وه کامان دابه زاندوون، بان: (مُبَيِّنَات)، نایه ته رۆشنه کامان دابه زاندوون، هه ردوو خویندنه وه که ی هاتوون، ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾، خواش هه ره که سیتیکی بوئی، به ره و راسته شه قامی خوئی رینمایی ده کات، یا خود: هه ره که سیتیکی بوئی ده یخاته سه ره راسته شه قامی خوئی، که له قورنایی خواو ری یازی پیغه مبه ری پیشه وادا ﴿بِهِ﴾ به ره سه ته یه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

وهسفرکردنی خوا به رووناکیی ناسمانه کان و زهوی و، وینه هیتاله وه بو رووناکییه که ی به چرایه کی زور تیشکده ر، که له تاقینکدا دانراوه و، سووته مه نیه که ی روون زه ییتکی زور باشه، پاشان باسی مالتیک که پیاواتیک به رده وام یادی خویان تیدا ده که ن، که بازگالیی و مامه له له یادی خواو نوێزو زه کات نایانخافلینن و، مه ترسیی قیامه تیان هه یه و، خواش باشترین پاداشتیان ده داته وه:

خوا ده فرموی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كِشْكُورٍ فِيهَا يَضَبَّ الْأَيْضَابُ فِي ضَجَابِ الرَّجَابِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ مُبْرَكٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ فِي يَوْمٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُمْ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٢٦﴾ يَجَالُ لَا تُلْهِيمُ جَنَّةً وَلَا بَيْعَ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَاقْلَابِ الصَّلَاةِ وَإِنَّهُ الرُّكُوءُ بِمِثْلِ نَفْسٍ يَوْمًا نُنْقَلُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٢٧﴾ لِيَجْزِيَهمَ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَرِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ بِرُؤْفٍ مِّنْ يَشَاءُ بِعَدْرِ حِسابٍ ﴿٢٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له بیست (٢٠) برکه دا:

(١) - ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، خوا ﷻ رووناکیی ناسمانه کان و زهویه، ئیمه دواتر کورته باسێک له باره ی ئەم ئایه ته موباره که وه ده که ی ن، به تاییه ت ئەم رسته یه ی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، به لام ئیستاش وه ک پێش دهستی، چه ند شتیکی له باره وه ده ئین:

یه کهم: (الطبري)، پیشه‌وای پروونکه ره‌وه‌کانی ماناو مه‌به‌سته‌کانی نایه‌ته‌کانی قورناتن، سن واتای بُو ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هیناون:

۱- ده‌تن: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾: (هَادِي مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَهُمْ بِنُورِهِ إِلَى الْحَقِّ يَهْتَدُونَ، وَبِهَذَا مِنْ حَيْرَةِ الضَّلَالَةِ يَفْتَصِمُونَ)^(۱).

واته: رینماییکارو راسته رینکاری ههر که‌سیک که له ناسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، که به پرووناکیی خوا ری به‌ره‌وه‌هق ده‌دوژنه‌وه‌و، به هوی رینماییی خواوه، له سه‌رگه‌ردانیی و گومراییی خویمان ده‌پاریزن.

۲- ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، یانی: (اللَّهُ مُدَبِّرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فِيهِمَا نَجْمَاهَا وَشَمْسُهُمَا وَقَمَرُهُمَا)^(۲)، خوا ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، به نه‌ستیره‌کان و خورو مانکه‌وه، هه‌لده‌سوورپیتنی و مشووریان ده‌خوات.

۳- ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾: (الضياء ضِيَاءُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ)^(۳)، خوا رۆشنایی ناسمانه‌کان و زه‌وییه.

دووه‌م: خواوه‌نی (البحر المديد في تفسير القرآن المجيد)، که به (ابن العجیبة)، ناسراوه، له ته‌فسیره‌که‌یدا ده‌تن: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ئی: مَنُورٌ أَهْلُهُمَا بِنُورِ الْإِسْلَامِ، لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، وَبِنُورِ الْإِيمَانِ لِأَهْلِ الْإِيمَانِ، وَبِنُورِ الْإِحْسَانِ لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ)^(۴).

واته: خوا رۆشنکه‌ره‌وه‌ی خه‌لکی ناسمانه‌کان و زه‌وییه، ته‌هلی ئیسلام به پرووناکیی ئیسلام، ته‌هلی ئیمان به پرووناکیی ئیمان پرووناک ده‌کاته‌وه‌و، ته‌هلی ئیحسانیش به پرووناکیی ئیحسان (که ئیحسان باشترین جوری ئیمان و دیندارییه، وه‌که له فه‌رمایشتی پیغه‌مه‌ردا ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ هاتوه).

(۱) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۴۵، ۱۴۶.

(۲) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۴۵، ۱۴۶.

(۳) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۴۵، ۱۴۶.

(۴) البحر المديد في تفسير القرآن المجيد: ج ۵، ص ۱۷۷.

سَبِيهِمْ: (محمد الطاهر بن عاشور)، دَدَلَى: (وَالنُّورُ: حَقِيقَتُهُ الْإِشْرَاقُ وَالضِّيَاءُ، وَهُوَ اسْمٌ جَامِدٌ لِمَعْنَى، فَهُوَ كَالْمَصْدَرِ، فَالْإِخْبَارُ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى بِأَنَّهُ نُورٌ، إِخْبَارٌ مَعْنَى مَجَازِي لِلنُّورِ لَا مَحَالَةَ بِقَرِيْبَةٍ أَصْلٌ عَقِيْدَةِ الْإِسْلَامِ، أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيْسَ بِجِسْمٍ، وَلَا جَوْهَرٍ وَلَا عَرَضٍ^(۱)).

دهلن: رووناکیسی چیه ته که ی بریتیه له روونا ککر دنه وه وه دره وشانه وه، وشه ی (نور) یش ناوتکی قالب به ستوویه بو مانایه ک، له بهر نه وه ی وه ک چاوگ وایه، بویه هه و آلدان له باره ی خوی بهرزه وه که رووناکیه، هه و آلدانه به مانایه کی مه جازیسی بو (نور)، هیچ گومانی تیدا نیه، [نابن بلتینی: ﴿اللَّهُ نُورٌ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واته: نهو رووناکیه که تیمه ده بیینین]، به به لگیه نه وه که له عه قیده ی نیسلامییدا وایه: خوی بهرز نه جیسمه، نه جهوه ره، نه عه ره زه، [جهوه ره نه وه یه شتی ک له زاتی خویدا هه بی، عه ره زیش سیفته تی نهو شته یه وه ک: (گول) و، (بو ن) ده که ی و (ره ننگ) ده که ی].

که واته: که خوا ده فه رموی: ﴿اللَّهُ نُورٌ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هیچ گومانی تیدا نیه، مه به ست نهو رووناکیه نیه که له مانگ و خورو نه ستیره کان دایه، چونکه نه وه شتیکی ماددییه، دوایش زیاتر روونی ده که ی نه وه، که واته: ﴿اللَّهُ نُورٌ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ده توانین بلتین: به پینج شیوه ده گونجی مانا بکری:

۱- (الله موجد السماوات والأرض)، یان (خالق السماوات والأرض)، خوا پهیدا که رو به دیهینه ری ناسمانه کان و زهوییه، که ناسمانه کان و زهوی له تاریکی نه بوون دره هیتان و بو رووناکیسی بوون.

۲- (الله مُنَوِّرُ السماوات والأرض بالنجوم)، خوا روونکه ره وه ی ناسمانه کان و زهوییه، به نه ستیران، نه ستیره کانیش ناسمانه کان پیک دین و، خورو مانگیش به نسبت تیمه وه، خوا نهو گهردوونه ی روونا ک کر دوته وه.

۳- (الله هادي السموات والأرض ومن فيهن)، خوا پرتمايکارو پرتيشاندهری ناسمانه کان و زهوی و، خه لکی نیو ناسمانه کان و زهوییه.

۴- (الله مدبر السموات والأرض ومن فيهن)، خوا هه لسورتنه رو مشورخورزی گهردوون و، خه لک و دانیشتونوانی نیو گهردوونه، به فریشته و مروث و جندهوه و، به هه دروستکراوینکی دیکه ی خواوه، که تیمه نایانزاین.

۵- (الله جاعل العدل والإتزان في السموات والأرض)، خوا پوثنایی ناسمانه کان و زهوییه، یانی: خوا نهم گهردوونه ی به هاوسه نگیی داناوه و دادگه ری تیدا بهر قه رار کردوه، ههروه که له زمانی زور له میلله تاندا عورفتیکی باوه، که دادگه ری به پووناکیی و، زولم و ستم به تاریکی تهعبیر ده کرین، پیغه مبه ر ﷻ فه رموویه تی: (اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظَلَمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)، (أخرجه أحمد: ۱۴۵۰۱، وعبد بن حميد: ۱۱۴۳، والبخاري في الأدب: ۴۸۳، ومسلم: ۵۷۸)، واته: خوتان له ستم پارین، ستم تاریکی روژی قیامه ته، نهوه به نسبت نهم پرسته یه وه، که دواتریش هه زیاتر قسه ی له سه ده که ین.

تنجا خوا ﷻ بو نه وه ی تیمان بگه یه نی: چوَن خوا پووناکیی ناسمانه کان و زهوییه؟ ونه دیتته وه بو پووناکیه که ی خوی:

۲- ﴿مَثَلُ ثَوْرٍ﴾، وینه ی پووناکیی خوا، (المثل: تشبیه حال بهال)، که پووناکیی خوا برتیه له چوتراو (مَشْبَه)، تافه که ش که چراهه کی تیدایه، وچوتراو (مَشْبَه به) ه و نهویه که پووناکیی خوی وچوتندراوه، تنجا خوا پوونی ده کاته وه و ده فه رموی، پووناکیی خوا ﷻ:

۳- ﴿كَيْشْكُورٍ فِيهَا مَصْبَاحٌ﴾، وه ک تافیکه چراهه کی تیدایه، (مَشْكَاة)، یانی: تافیک که ده ره و دیو نه بی: (المَشْكَاةُ كُوَّةٌ غَيْرُ نَافِذَةٍ)، نه گه ده ره و دیو بی، په نجه ره ی پی ده لین (شُبَاك)، به لأم نه گه ر لایه کی کراوه بی و سی لای داخراو بی، تاق (كُوَّة) ی، پیده لین.

(مصباح) ناوه بۆ ئەو دەفره که زهیته که ی تن ددرکۆ، (مصباح)، له سه ر کیشی (مفتاخ)، له، (صبح) هوه هاتوه، (صُبح): سپی ده ی به یان، دره وشاوه یی به یان، ئنجا نایا ئەو چرایه له چی دایه؟

٤- ﴿الْصَّاحِ فِي زُجَاجٍ﴾، ئەو چراو رووناکیه له نێو شووشه یه ک دایه، (زجاجه) ش، ناوه بۆ ئەو دەفره، که رووناکیه که ی تیدایه، شوڤه که ی تیدایه.

٥- ﴿الزُّجَاجُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ﴾، شووشه که وه ک نه ستیره کی گه وه ریی وایه، نه ستیره که که وه ک چۆن گه وه ره ده ره وشته وه، ناوا بدره وشته وه، به سه به تیه وه، نه که زنا نه ستیره کان حسابیان له وه دا نیه که به سه بدره وشته وه! (الکوکبُ: النُّجْمُ، الدُّرِّيُّ: وَهِيَ الْكَوَاكِبُ السَّاطِعَةُ مَنَسُوبَةٌ إِلَى الدُّرِّ فِي صَفَاءِ اللَّوْنِ وَبَيَاضِهِ، (کوکب)، یانی: نه ستیره، (دُرِّي) یش، یه ک دانهی (الدُّراري) یه، که ئەو نه ستیرانه ن زۆر دره وشاوه ن و، پآل دراونه لای (الدُّر)، یانی: گه وه ره، له سافیی رهنکه که یان و سپیتی و دره وشاوه ییاندا، گه وه ره یین.

وشه ی (دُرِّيٌّ) خوینراویشه ته وه: (دُرِّيٌّ) و خوینراویشه ته وه: (درِّي)، ئنجا نه گه ر (دُرِّيٌّ)، بێت، واته: گه وه ره یی، به لآم نه گه ر (دُرِّيٌّ)، یان (درِّي) بِن، له (دُرّه) هوه هاتوه، واته: در به تاریکی ده دات و تاریکی لاده بات، به هۆی شه وق و رۆشنایه که یه وه.

٦- ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ مُّبْرَكٍ﴾، (ئەو چرایه که له نێو ئەو شووشه یه دایه، که وه ک گه وه ره وایه، وه ک نه ستیره کی گه وه ره یی وایه)، له دره ختیکی پر بێت و پێزه وه سووته مه نیه که ی بۆ دێ، ئنجا نایا ئەو دره خته پر بێت و پێزه چیه؟!

٧- ﴿زَيْتُونًا لَأَشْرَقَ لِعِزَّتِكَ﴾، دره ختیکی زه یتوونه، نه رۆژه لاتیه و نه رۆژناوایی، واته: نه وه نیه که ته نیا له کاتی خۆره لاتن دا، تیشکی خۆری لیب دات و، واش نیه که ته نیا له کاتی خۆر ناوا بووندا، تیشکی خۆر لیب دات، به لکو هم له کاتی رۆژه لاتندا، پتیش نیوه رۆ، هم دوا ی نیوه رۆ، ئەو باخی زه یتوونه، تیشکی خۆری ده که ویتتی، له شوینتیکی

به رزی وایه، که نه تنها رُوْهه لَاتِیسه و نه تنیا رُوْژئاوایی، به و واتایه که بهس پیش نیوه رُو خُوْری لَییدات، یان بهس دواى نیوه رُو، به لکو پیش نیوه رُو دواى نیوه رُو، تیشکی خُوْری ده که ویتن، نو کاتهش نه و دره خته به ته نکید چاکتر ده بن، به ره مه که ی باشر ده بن و نه و دره ختی زه یتووانه، زه یته که یان رُوونتر ده بن، واته: له نیوان رُوْهه لَات و رُوْژئاوادایه، نه به تنیا رُوْهه لَاتِیسه، نه به تنن رُوْژئاواییه، نه وه وک نه و ته عبیره وایه که ده لَن: (لَا حَرْ وَلَا قُرْ)، نه گهرمه و نه سارده و، له نیوانیان دایه.

۸- ﴿يَكَادُ رَبُّهَا يُصِیْءُ وَلَوْ لَرَّ تَمَسَّه نَارٌ﴾، نیزیکه زه یته که ی بدره وشیتته وه، بن نه وه ی ناگری بگاتن، زه یت ده بن ناگری بگاتن، نجا داده گیرسن، کاتن خُوْی زه یتیان به کاره یتاوه بُو چرا، له جیاتی نه وت که تِستنا به کاردن، دده فرموی: زه یته که ی هیتنده ساف و رُوونه، خه ریکه خُوْی گر بگری، بن نه وه ی ناگری بگاتن.

۹- ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾، واته: (هُوَ نُورٌ عَلَى نُورٍ)، نه و رُووناکیه، رُووناکیه کی له سه ریک که له که بووه، رُووناکیه کی چه ند قاته.

۱۰- ﴿سَهِرَى اللَّهِ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾، خوا به ره و رُووناکیی خُوْی، هه ر که سِکی بوئی راسته رِی ده کات، بُویه دده فرموی: ﴿سَهِرَى اللَّهِ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾، چونکه لیره دا پرسیارنیک ده کری: باشه مادام رُووناکیی خوا ﷻ ویتنه ی به وه بُو هیتراوه ته وه: تاقنیک چرایه کی تیدا دانرابن، نه و چرایه له تُو شووشه یه ک دابن، شووشه که وه که نه سیتیره یه کی دره وشاوه ی گه وه ریی وابن و، به زه یتنک بنایسن، که نه و زه یته له دره ختیک زه یتوونه وه بن، هه م رُوْهه لَاتِی و هه م رُوْژئاوایی بن و، هیتنده صاف و چاک بن خه ریک بن بُو خُوْی دابگیرسن، بن نه وه ی ناگری بگاتن، مادام رُووناکیی خوا ناوایه، هیدایه تی خوا ناوایه، (که بِنِگومان مه به ست له رُووناکیی لیره دا یانی: رُووناکیی هیدایه تی خوا)، نه دی بوچی هه ندنن کس نه و هیدایه ته وه رناگرن و پِی راسته رِی کراو (مهتدی) نابن و؟ به ر پِی خُوْیانی پِن نابینن؟ خوا عزوجل، وه لامی نه وه دده اته وه: ﴿سَهِرَى اللَّهِ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾، خوا بُو نه و رُووناکیی هیدایه ته ی خُوْی، هه ر که سِکی بیه وئی راسته رِی

دهکات و، دهیخاته بهر شوق و پُوشنایی نهو هیدایه‌ته‌ی خوئی، که بریتیه له قورئان و نیسلام و، نهو په‌یامه‌ی خوا به پیغهمبه‌ری خاتهمدا ﷺ ناردوو‌یه‌تی.

(۱۱) ﴿وَمَضْرِبُ اللَّهِ الْأَمْثَلُ لِلنَّاسِ﴾، خواش ویتان بو خه‌لکی دینیتته‌وه، تاکو به هوی ویته هیتانه‌وه‌وه، مانا و مه‌به‌سته مه‌عنهمویه‌کان، له قالییکی ماددیندا به‌رجه‌سته بین و، مرؤف باشر لیان تییگات.

(۱۲) ﴿وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾، خواش به هموو شتیک زانایه، واته: هیچ شتیکی لی ون نابن، تنجا له نیو نهو شتانه‌دا که لئی ون نابن، نهو که‌سانن که نهو هیدایه‌ته‌ی خوا، بهو پُوشینی و، دره‌وشاوه‌یه، قبول ناکهن و لئی به‌هره‌مهن نابن!

(۱۳) ﴿فِي بُرُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ﴾، له مالانیکدا خوا مؤله‌ق داوهو فه‌رمانی کردوه: به‌رز را‌بگیرین.

نایا نهم (فی بُرُوتٍ) په‌یوه‌ست ده‌بیتته‌وه به کوئوه؟ زانایان لهو باره‌وه چه‌ند راه‌کیان ههن:

۱- ههن‌دیکیان گوتوو‌یانه: پووناکیی هیدایه‌تی خوا، له مالانیکدا، که مه‌به‌ست پیتان مزگه‌وته‌کانه، یان: له‌وان دا بوی بگه‌رین.

۲- ههن‌دیکیش گوتوو‌یانه: نهو تاقه، که نهو چراه‌ی تیدایه، له مالانیکدا، که مزگه‌وته‌کانن.

۳- ههن‌دیکیش گوتوو‌یانه: نهو چراه له مالانیک دایه.

۴- ههن‌دیکیش گوتوو‌یانه: په‌یوه‌ست ده‌بیتته‌وه به پیاوانیک (رجال) که دواپی دئی، پیاوانیک یادی خوا ده‌کهن له نیو مالانیک، مزگه‌وتانیک دا، ﴿أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ﴾، نهو مالانه خوا مؤله‌تی داوهو، فه‌رمانی کردوه که به‌رز بکرینه‌وه، نه‌ویش سن واتای ههن:

أ- له کاتی بنیاتان دا به‌رز بکرینه‌وه، به به‌رزکردنه‌وه‌ی به‌ره‌ست و ماددی.

ب- به‌مزن بگیرین و پیزو حورمه‌تیاں لی بگیری، به به‌رزکردنه‌وه‌ی مه‌عنهمویی به‌رز بکرینه‌وه.

ج- هر دو واتی که ی پیکوود ویکرا: هم له پووی مادیهوه، باش دروست بکرتن و بهرز بکرتنهوه، هم له پووی معنوهویهوه، پرتیان لن بگیری و، پاک رابگیری و بهندایهتیی خویان تیدا بکری.

۱۴- ﴿وَيَذَكَّرُ فِيهَا أَسْمُهُ﴾، ههروهها ناوی خویان تیدا بهتیری، یانی: خوا فرمانی کردوه و مؤلتهی داوه: نهو مالانه: هم بهرز بکرتنهوه، هم بهرز رابگیری، هم ناوی ویان تیدا بهتیری.

۱۵- ﴿يَسْبُحُ لَهُ، فِيهَا بِالْعُدُوِّ وَالْأَصَالِ رِجَالٌ﴾، که لهو مالانهدا، لهو مزگهوتانهدا، پیوانتیک خوا به پاک دهگرن، بهیانان و تیواران.

﴿رِجَالٌ﴾، پیوانتیک، که مه بهست پیمان هاوهلانی بهرتزی پیغمبره ﷺ به پلهی به کهم.

(غدو) كؤی (غَدَوَةٌ)، یانی: بهره بهیان، لهو کاتوه که خه لک دهرده چتی بو نیش و کار، (الأصَال) یش، كؤی (أَصِيلٌ)، واته: نیوهی دووه می رۆزگار، دوی نیوه رۆ، بهیانان و تیواران، پتیش نیوه رۆیان و دوی نیوه رۆیان، پیوانتیک خوا به پاک دهگرن، لهو مالانهی خوادا، که چۆن؟

۱۶- ﴿لَا لَّهُمْ يَجْتَرُّ وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ﴾، نه بازرگانیی، نه کرین و فروشتن، سه رقالیان ناکات، له یادی خوا، (به گشتیی)، ههروهها (به تابهت) له بهرپا کردنی نویتز، ههروهها له زه کات دان.

یادی خوا گشتیه، به لأم بهرپا کردنی نویتز شتیکی تابهت، له پووی معنوهویهوه، زه کات دان و مال به خشین، شتیکی تابهت له پووی مادیهوه، یادی خواو بهندایهتیی بو خواش ده بیتهوه بهو دوو به شه: پووی معنوهویی، پووی مادیی، یا خود وه که په یوه ندیی له گه ل خواو په یوه ندیی له گه ل خه لکی خوادا، که نویتز تابهتترین جووری په یوه ندیه له گه ل خوادا ﷻ، نهو بهندایهتیهی

مرؤف له نوژدا بهرجهسته دهبن، چ له راوهستاندا، چ له چهمینهوهده، چ له کړنووش بردندا، چ له تهحییات خویندندا، له هیچ شتیکی دیکهدها نهو هه موو ملکهچی و، خو به کهم کرتنهو بهندایهتیسی مرؤف بو خوا، بهرجهسته نابن، زهکاتیش بهرجهسته کهری لایه نی مادیدی دیندارییه، یاخود روونکه رهوهی جوړی په یوه ندیی مرؤفه به خه لکهوه، که بریتیه لهوهی هاوکاریان بن و ما ل و سامانی خو ی پیمان بهه خشن.

نجا نایا چ شتیك هاندهرو پالنه ریا نه نهو پیاوانه ی لهو مالانه ی خوادا بهو شیوه په یادی خوا ده کهن و، بازرگانیی و کړین و فروشتن بیناگایان ناکات له یادی خواو، له نوژ بهرپاکردن و زهکاتدان؟

(۱۷) - ﴿يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ﴾، له رۆژك دهترسین، دلّه کان و چاوه کان تیدا هه لده گه پرنهوه، واته: له به لاو ناپه حه تی و مه ترسیه کانی رۆژك دهترسین، نهك له خودی رۆژه که بترسین، یانی: لیره دا پالندراو (مضاف) ېك قرتیتراوه، (يَخَافُونَ أَهْوَالَ يَوْمٍ)، که مه بهست یی رۆژی دواپیه، نایا لهو رۆژه دا چی رووده دات؟!، دلّه کان و چاوه کان تیدا هه لده گه پرنهوه، چاوه کان و دلّه کان تیدا نوقره ناگرن، دین و دهچن، نجا نینسان کاتی ده که ویتته نیو مه ترسیه وه، هه م دلی زیاتر لن دهدات و، جووله جوول دهکات، هه م چاویشی له سه ر بهك شت چر داناکرئ، به لکو ته ماشای نه ملا دهکات، ته ماشای نهولا دهکات، چاوی دسوورئ، داخو مه ترسیه که له کوئوه دی؟!

(۱۸) - ﴿لِيَجْزِيَهمُ اللهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا﴾: تاكو خوا به پئی باشتړنی نهوه ی کردوویانه، پاداشتیان بداتهوه.

۱- نه مه دگونجن په یوهه ست بیتهوه به رسته ی: ﴿لَا لَكُمْ بِهِمْ﴾، واته: بویه بازرگانیی و کړین و فروشتن له یادی خواو له نوژو زهکات، بن ناگایان ناکات، تاكو خوا به پن باشتړنی کردهوه کانیان پاداشتیان بداتهوه.

ب- یاخود: په یوه سته به: ﴿يَخْفُونَ﴾، یانې: بویه ده ترسین له وړو، تاكو خوا ﴿لَهُمْ﴾ به باشتړینی كرده وه كانیان پاداشتیان بداته وه.

﴿لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا﴾، نه مه ش دوو واتای هه ن:

أ- تاكو خوا پاداشتی باشتړینی نه وهی كړدوویانه، بیانداته وه، كه مه به ست كرده وه باش و په سنده كانیانه.

ب- خوا باشتړینی كرده وه كانیان ده كاته پټوهر بؤ پاداشت دانه وه یان.

(۱۹) - ﴿وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِمْ﴾، هه روه ها له به خششی خوی بوشیان زیاد ده كات.

(۲۰) - ﴿وَاللَّهُ يُزِقُّ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾، خواش بڑیو به هه ر كه سټك ده دات، به بن ژماردن و دیاری بیکردن، به نسبت به بنده كانه وه، نه گه رنا هه موو شټك بؤخوا ژمټردراو و زانراوه، هه لټه ته مه به ستیش له (بغیر حساب) زوری پاداشته كه به، چونكه شتی زور ناژمټیری.

(رزق) بڑیو، بریتیه له به خششی خوا، چ په یوه ندیی به دنیاوه هه بټی، كه نه ویش مال و سامانه، عه قله، زانیاریه، ره وشته، ... هتد، چ په یوه ندیی به رؤزی دوايه وه هه بټی، بڑیوی رؤزی دوايش له به هه شتداو له نازو نيعمه ته كانی به هه شتدا، به رجه سته ده بټی.

کورته باسئک

ده (۱۰) دهقی سوننه له باره ی

مامه له کردنه وه له گه ل مزگه وتان دا

لیره به پیوستی ده زانم که باسی ماله کان کرا (ماله کانی خوا، مزگه وته کان)، چند فهرمووده یه که له باره ی مزگه وته وه بینین، که سه رجه م ده (۱۰) فهرمووده ن و، تیشکمان بو ده خه نه سه ر چوئیه تی مامه له کردن له گه ل ماله کانی خوا دا:

۱- [عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَتَّخِذَ الْمَسَاجِدَ فِي الدُّورِ، وَأَنْ نَطْهَرُ وَنُطَيِّبَ]، (أخرجه أبو داود: ۴۵۵، والترمذي: ۵۹۴، وابن ماجه: ۷۵۹).

واته: دایکمان عایشه خوا لئی رازی بی، ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ فرمانی بی کردین، که له که ره که کاندا مزگه وتان دروست بکه یین و، پاک رابگیرین و، بو خوش بکرین (پاک و چاک رابگیرین).

۲- پیغه مبه ر ﷺ هوشداریی ده دات به مسولمانان، که مزگه وت دروست کردن نه که نه شوئنی پیشبرکه و خو هه لنان و، خو به سه ر به کدیدا هه لکیشان، ده فهرموئ: [لَا تَقُومُ السَّاعَةَ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ] (أخرجه أحمد: ۱۲۴۰۲، وأبو داود: ۴۴۹، وابن ماجه: ۷۳۹، والدارمي: ۱۴۰۸، وابن خزيمة برقم ۱۳۲۲، وأبو يعلى: ۲۷۹۸، وابن حبان: ۱۶۱۴).

واته: ناخیر زه مان نایه ت (نه و کاته ی دنیا تئیدا کو تایی دئ نایه ت) تا کو خه لک به مزگه وتانه وه، یا خود له مزگه وتاندا خو یان هه لده کئیشن.

یانی: به دروست کردنی مزگه وتان خو یان هه لده کئیشن، ناوی خو یانان لی ده دن، نه و مزگه وته که سئک پاره یه کی زوری لی سه ر ف ده کات بو نه وه ی بلئین: کئ دروستی کردوه؟ بلئین: فلانکه س، نه ک مه به سستی نه وه بی: به ندا یه تیی بو

خواتیندا بکری، بہ لکو پدنگہ ہی وا ہہ بی - ہہر چہ ندہ نہو پدنگہ کہ میس
بی - مزگہوتیش دروست بکات، بہ لَم بُو خُوئی نہہلی مزگہوت نہ بی،!

مانایہ کی دیکہ شی ہہیہ، کہ بریتہ لہ: خُوہہ لکیشان و خُو بادان بہ سہر
خہ لک دا لہ مزگہوتان دا!

۳- پیغہ مہر ﷺ: دہ فہ رموی: (مَنْ أَكَلِ الْبَصَلِ، وَالْثُومِ، وَالْكَرَاثِ، فَلَا يَفْرَبُنْ مَسْجِدَنَا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأْذَى مِمَّا يَأْذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ) (أخرجه البخاري: ۸۵۴، ومسلم: ۵۶۴).

واتہ: ہہر کہ سیک پیوازو سیرو کہ وہری خوارد، با توخی مزگہوتہ کہ مان
نہ کہوئی، چونکہ فریشتہ کانیش نارہ حہت دہ بن، بہو دی کہ وہ چہ نادہم پی
نارہ حہت دہ بن (واتہ: بہ بُوئی ناخوش)!

ہہ لہ تہ پیتم وانہ بُوں خلتہی جگہرہ، ہہر وہا بُوں نارہ قہی چہ ند جار
دووبارہ بووہوہ، کہ کابرا خُوئی ناشوات، لہ بُوئی پیوازو سیرو کہ وہر، ناخوشر
نہ بی، کہ واتہ: نہوانیش ہہمان حوکیمان ہہیہ، ہہر بُوہش لہ فہرمایشتی
پیغہ مہر دا ﷺ ہاتوہ کہ فہرموویہ تی^(۱)! چی دہ بی، تہ گہر بہ کیکتان دوو
پوشاک ہہ بن، یہ کیان بُوئیش و کاری، نہوی دیکہ شی بُو مزگہوت و چوونہ
کُوپر مہ جلیسی مسولمانان! تاکو خہ لک بہ بُوئی نارہ قہو ناخوشی، بیزار نہ بن.

۴- پیغہ مہر ﷺ: دہ فہ رموی: (إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِنَّمَا هِيَ
التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ)، (أخرجه أحمد برقم ۲۳۸۱۳، ومسلم: ۲۳۷، وأبو داود: ۹۳۰،
والنسائي: ۱۳۱۸).

واتہ: تہم مزگہوتانہ ہہچ شتیک لہ قسہی خہ لکیان تیدا شایستہ نیہ، (واتہ:
نہو قسانہی کاتی ناسایی و لہ شوئہ ناسایہ کاندہ دہ کریں)، بہ لکو تہ نیا شوئنی
خوا بہ پاکرتن و، خوا بہ گہورہ گرتن و، قورتان خوئندنہ.

(۱) (عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ قَالَ قَالَ عُمَرُ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِذَا كَانَ لِأَعْبِدِكُمْ قُوتَانِ فَلْيُضَلْ فِيهِمَا فَإِنَّ لَمْ يَتَّخِذْ إِلَّا كُتُبَ وَاحِدٍ، فَلْيُنْزِرْ بِهِ وَلَا
يَسْتَمَلْ اسْتِمَالِ الْيَهُودِ! أخرجہ أبو داود: ۶۳۵، وصححه الألباني.

۵- پیغمبر ﷺ ده فہرموی: [إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلْيَقُلْ: اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَاِذَا خَرَجَ، فَلْيَقُلْ: اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ] (أخرجه مسلم: ۷۱۳، وأبو داود: ۴۶۵، والدارمي برقم ۲۶۹۱، والبخاري: ۳۷۲۰، وابن حبان: ۲۰۴۸).

واته: نہ گہر بہ کیکتان چووه مزگہوت، با بَلَىٰ: نہی خواہہ! دہروزہ کانی بہ بہ زہیی خۆتم بۆ بکہوہ، کاتیک لہ مزگہوتیش چووه دہری، با بَلَىٰ: نہی خواہہ! لہ بہ خششی تۆ داوا دہ کہم.

یانی: رزقی حەلالم بہ قسمت بکہ، کارو کاسبیم بۆ ناسان بکہ، بۆ نہوہی رزقی حەلالم دەست بکہووی، کہ ئەویش بہ خششی تۆیہ.

کہواته: ئینسانی مسولمان کہ دہ چنتہ مائی خوا، داوای بہ زہیی خوا دہ کات، لہ دہرہوہی مائی خواش داوای بہ خششی خوا دہ کات.

۶- پیغمبر ﷺ ده فہرموی: [إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ] (أخرجه البخاري: ۴۴۴، ومسلم: ۷۱۴).

واته: ہہر کات بہ کیکتان چووه مزگہوت، با پیش نہوہی دابنیشی، دوو رکات بکات.

پئی دہ گوتری: (رَكَعَتَيْنِ تَحِيَّةِ الْمَسْجِدِ)، دوو رکاتی سلاوکردن لہ مزگہوت.

۷- [كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ، يَقُولُ: «بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ، وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ»، وَاِذَا خَرَجَ قَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ، وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ، وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ فَضْلِكَ»] (أخرجه الترمذي: ۷۱۴، وابن ماجه: ۷۷۱).

واته: پیغمبر ﷺ کہ دہ چووه مزگہوت دہیفہرموو: بہ ناوی خوا، سہلام لہ سہر پیغمبہری خوا، نہی خواہہ! لہ گوناہہ کانم بمبوورہو، دہروزہ کانی بہ زہیی خۆتم بۆ بکہوہ، کاتیک لہ مزگہوتیش دہ چووه دہری، دہیفہرموو: بہ ناوی خوا، سہلام لہ سہر پیغمبہری خوا ﷺ، نہی خواہہ! لہ گوناہہ کانم بمبوورہو، دہروزہ کانی بہ زہیی و بہ خششی خۆتم بۆ بکہوہ.

۸- پَتَّعِهِمْ بِهَرْمُوهٍ ۖ وَفَرَمَوْهُ: [مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزُلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ] (أخرجه البخاري: ٦٦٢، ومسلم: ٦٦٩).

واته: هەر که سێک به یانیان بچیته مزگهوت، یان تیاران، (یانی: له هەر کاتیکدا)، خوا مه نزیکی له بههشت بۆ دادهنێ، هەر کاتیک به یانی چوو، یاخود تیاره چوو، (یاخود هەر کاتی چوو بۆ مزگهوت و له مزگهوت هاتهوه، له ههردوو حالاندا، خوا پاداشتی مهزنی بۆ دادهنێ).

۹- [مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ مَسَى إِلَى بَيْتِ مَنْ يُبَوِّتُ اللَّهُ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ، كَانَتْ حَطَوَاتُهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ حَطِيبَةً، وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً] (أخرجه مسلم: ٦٦٦، وابن ماجه: ٧٧٤، ابن حبان: ٢٠٤٤).

واته: هەر که سێک خۆی پاک بکاتهوه، (مه بهستی نهوهیه دهست نوێز بگرێ، یان خۆش بشوات)، دوای بچیته مالتیک له ماله کانی خوا، بۆ نهوهی فهرزێک له فهرزه کانی خوا جیبه جی بکات، دوو ههنگاوه کانی، (واته: که پێهه ههڵدینێ و پێهه دادهنێ)، به کیکیان خوا گوناھی پێ دهسپێتهوهو، نهوی دیکه شیان پلهیهکی پێ بهرز دهکاتهوه.

۱۰- [صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ، تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَصَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ، بِضْعًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً] (أخرجه أحمد: ٧٤٢٤، والبخاري: ٤٦٥، ومسلم: ٦٤٩، وأبو داود: ٥٥٩، وابن ماجه: ٧٩٩، وابن حبان: ٢٠٤٣).

واته: نوێزی پیاو به کۆمهڵ، (واته: له مزگهوتدا)، خیری زیاتره له نوێزهکهی له مالتی، یاخود له نوێزهکهی له دووکانهکهی و له بازارهکهی دا، به بیست و نهوهنده پله.

له ریوایهتهکانی دیکه دا هاتهوه به بیست و پینج (٢٥) پلهو، له ههندیکی ریوایهتانداندا هاتهوه، به بیست و ههوت (٢٧) پله.

كورتە باسېك لە بارەى

نايەتى (۳۵)ى (النور)هە: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

ئىرەدا كورتە باسېك لە بارەى نايەتى (۳۵) سۈرەتى (النور)هە، دەكەين، كە پىشترىش ھەر قسەمان لىكرد، بەلام پىويستى بەو ھەيە، تىشكى زياترى بخەينە سەر، جارى ئەم نايەتە كە بە نايەتى نوور ناسراو، ھەر ھەس سۈرەتى (النور)ىش، ھەر بەو ناو نراو، زانايانى ئىسلام زۇريان قسە لە بارەو كەردو، تىمەش ھەول دەدەين لەم كورتە باسەدا لە ھەشت (۸) برگەدا ئەو ھەي بە پىويستى بزائىن لە بارەو ھەيئىن، چ وەك پوختەو گوشاوى قسەى زانايان، چ وەك راو بۆچوونى تايەتى خۇشمان:

۱- ئەم نايەتە بە نايەتەكانى پىش خۇيەو ھەيەستە:

بەرتىزان!

ھەمىشە نايەتەكانى قورئان پىكەو ھەيەستە، ئەو نە وەك گوتراو: (ھەر تىرە لە كەندالتيك)، بەلكو وەك ئالغەكانى زنجيرتيك، وەك دەنگەكانى تەسبيحتيك پىكەو ھەيەستە، بەلام زۆر جار ان بۆ دۆزىنەو ھەي چۇنيەتى پىكەو ھەيەست بوونيان، پىويستى بە رامان و قوول دا چوون دەكات، بۆيەش خوا ﷻ ئەوندە فەرمانان پى دەكات كە ورد بىنەو لە قورئان وتىو ھەي رامىن:

۱- ﴿كُنْتُ أُنزِلْتُ إِلَيْكَ مَبْرُكًا لِيَذَّبُوا عَائِيَتِهِمْ. وَلِيَذْكُرُوا أَوْلِيَاءَ الْأَلْبَابِ﴾ (ص)

ب- ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفَرَاتِ أَمْ عَلَى قُلُوبِ أَفْقَالِهَا﴾ (محمد)

لیرهش خوا ﷻ دواى نهوى حوكمه پيشووه كانى روونكر دنه وه، كه هه موويان حوكمى گه وره وه ستيار بوون، نجا خوا ﷻ له م تا به تى (۳۵) دا، پايده گه به نى كه وهك چوَن به هوى وه حى و هيدا به تى خوا وه، ژيانى مرؤفه كان رؤشن ده بيته وه، خواش ﷻ روونكه ره وهى سه رتا پاي بوونه به سه رو خوار به وه، واته: تا به ته كانى پيش روونكه ره وهى ژيانى مرؤف بوون، ژيانى خيزان و كو مه لكا بوون، به هوى نهو حوكمه شه رعيبانه وه، كه ده يان پاريزن له هه له و لادان، يان كاتيك تووشى گرفت و كيشه به ك بوون، نهو حوكمه شه رعيبانه، نهو گرفت و كيشه يان بو چاره سه ره ده كهن، تاكو زياتر لتيان نه نالؤز كين، به هه مان شيوهش خوا ﷻ وهك چوَن ژيانى مرؤفه كانى به تا به ته كانى و، حوكمه شه رعيبه كانى رؤشن كردؤته وه، گه ردوونيشى به رووناكى خوى رؤشن كردؤته وه، نجا چ مه به ست نه وه بى كه له تاريكى نه بوون ده رى هينا وه، بو رووناكى بوون، چ مه به ست پنى سيستماتيك كردن و رنمايى كردنى گه ردوون بى، چ مه به ست پنى رنمايى كردنى نه وانه بى، كه له نيو گه ردوون دان، له فريشته كان و له جنده كان و مرؤفه كان، كه به ته ئكيد وهك چوَن سيستم و ريك و پيكي، رووناكييه، پاشا گه ردانيى و فهوزاو بى سه روبه ريش، تاريكييه.

هه ره ها خوا ﷻ نهو گه ردوونه ي رؤشن كردؤته وه، كه به ره وه نهو نامانجه ي خواي كارزان بو هه ر كام له دروستكراوه كانى دانا وه، بوى بچى، به تا به ت و كو ي گه ردوونيش به گشتى، خوا ﷻ بيگومان بو هه ر كام له دروستكراوه كان، حكمه ت و نامانجيكى دانا وه، بو كو ي گه ردوونيش حكمه ت و نامانجيكى دانا وه، نجا هه مو وه وانه به ره وه هيتانه دى نهو نامانجه له جووله دان، خوا ﷻ بهو شيويه ناسمانه كان و زهوى، ياخود گه ردوونى به سه رو خوار به وه رؤشن كردؤته وه.

۲- خوا مایه‌ی رووناکی‌ی ناسمانه‌کان و زهوییه، چ له‌رووی ماددی و به هست و، چ له‌رووی په‌نهان و معنه‌وه‌یه‌وه:

أ- له پرووی ماددی و به‌ره‌سته‌وه، خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾﴾ طه، کاتیک فیرعه‌ون له مووسا و هاروون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده‌پرسی: ﴿فَمَنْ رَبُّكُمَا يُمَسِّقُ﴾ طه، ئایا په‌روه‌ردگاری تیره، کینه نه‌ی مووسا؟ مووسا ﷺ وه‌لامتیکی زور کورت و پوخت و پر وانا ده‌داته‌وه، ده‌فه‌رموی: ﴿رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَىٰ﴾، په‌روه‌ردگارمان نه‌و زاته‌یه که بوونی به‌هر شتیکی داوه، رینمایی‌شی کردوه، واته: سیستمی بو داناه، چون به‌ریتوه بچن؟ یانی: هم‌به‌هرمه‌ندی کردوه له نیعمه‌تی بوون و، له تاریکی نه‌بوون ده‌ری هیناوه بو رووناکی‌ی بوون (وجود)، هم‌له تاریکی بن‌سهرده به‌ره‌یی ده‌ریه‌یتاوه، بو رووناکی‌ی سیستم و یاساداری، هه‌ر شتیکی له دروستکراوه‌کانی، خوا هه‌ر له گه‌ردیله‌وه تاکو کاهکه‌شان، هه‌مووی خوا ﷺ رینمایی کردوه.

هه‌روه‌ها له پرووی ماددی و به‌ره‌سته‌وه، خوا چون دروستکراوه‌کانی روژن کردوونه‌وه، له سوپره‌تی (الأعلى) دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿سَبِّحْ أَسْمَاءَ رَبِّكَ الْأَعْلَىٰ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ سَمَوَاتٍ ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿٣﴾﴾، ناوی په‌روه‌ردگاری هه‌ره به‌رزت به پاک بگه‌ر، نه‌و زاته‌ی که هه‌موو شتیکی هیناوه‌ته دی و رینکی‌خستوه، نه‌و که‌سه‌ی هه‌موو شتیکی نه‌ندازه‌گیری کردوه، رینمایی کردوه.

ب- له پرووی معنه‌ویی و نابه‌ره‌سته‌یه‌وه، خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿سُبِّحْ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ. وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿١١﴾﴾ الإسراء، واته: همه‌وت ناسمانه‌کان و زهوی و هه‌ر که‌س که تیان دایه، خوا به پاک ده‌گری و، هیچ شتیکی نیه مه‌گه‌ر به ستایش‌کردنه‌وه خوا به پاک ده‌گری، به‌لام تیره له به پاک‌گرتنه‌که‌یان تیناگه‌ن، بنگومان خوا هیدیمه‌ندی لیپورده‌یه.

که تیمه له تهفسیری سوورہ تی (الإسراء) دا، کورته باسیکمان له و بارهوه کردوه.

۳- وشه ی نوور له قورئاندا، خوا ﷻ ههم بؤ خوی و، ههم بؤ سرجهم ئه و شتانه ی به کارهیناوه، که به خواوه په یوههستن، بهلام به واتا مهعنهویه که ی:

یه که: خوا ﷻ بؤ خوی وشه ی نووری به کار هیناوه: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ خوا رووناکیی ناسمانه کان و زهوییه (به واتا مهعنهویه که ی).

دوو: مهروهه خوا ﷻ وشه ی نووری بؤ قورئان به کارهیناوه، وه که له سوورہ تی (المائدة) دا، دهفرموئ: ﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾، به دنیایی له خواوه رووناکیی و کتیبکی پؤشنکه ره وه تان بؤ هاتوه، یان: کتیبکی پؤشن.

دیسان له سوورہ تی (الأعراف) دا، خوا دهفرموئ: ﴿وَاتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ﴾، واته: شوئین نه و رووناکیه بکهون که له که لیدا، (له که ل موحه ممه دادا) دابه ز تراوه، که به ته نکید مه بهست پیی قورئانه.

سئ: ههروهه هیدایه تی خواش وشه ی نووری به کار هاتوه، وه که له سوورہ تی (الأنعام) دا، دهفرموئ: ﴿أَوْمِنْ كَانَ مِيثًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِوَه فِي النَّاسِ كَمَنْ نَشَأُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، واته: ئایا که سیک که مردوو بوو، زیندوو مان کرده وو، رووناکیه کمان پئدا، که له نیو خه لکی دا پی بروا، وه که وینه ی نه و که سه وایه که له تاریکیان دایه و، لئیان دره باز نابئ؟ که واته: هیدایه تی خواش رووناکیه، هه وه که گومرایی و دوور که وتنه وه له هیدایه تی خوا، تاریکیه.

چوار: دیسان خوی پهره وردگار بؤ ئیسلامیش وشه ی نووری به کارهیناوه، وه که له سوورہ تی (الزمر) دا دهفرموئ: ﴿أَقْمِنْ سَرَّحَ اللَّهُ صَدْرَهُ، لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ﴾.

قَوْلٌ لِّلْقَنِيَّةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ ﴿٢٢﴾، واته: نایا که سیک که خوا سینهی گوشاد کردوه بو نیسلام و کهوتوته سهر رووناکیهک له پهروهردگار بیهوه، (وه لآمه کهی، به رانبه ره کهی فرتیراوه، یانی: نایا وهک نهو کهسه وایه که به پیچه وانه وهیه؟)، ﴿قَوْلٌ لِّلْقَنِيَّةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ ﴿٢٢﴾﴾، واته: سزای سهخت بو نهوانهی دلیان له ناست یادی خوادا رهقه، که به ته نکید نهو کهسه ی خوا سینهی گوشاد کردوه بو نیسلام و، کهوتوته سهر رویشنایی خوا، رووناکیی هیدایهتی خوا، وهک نهو کهسه نیه که دلی له ناست هیدایهتی خوادا، تاریکهو له به رانبه ر یادی خوادا، دلی سهخت و رهقه.

ههروهها ههر له سوورهتی (التوبة) دا دهفرموئ: ﴿يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ... ﴿٢٣﴾﴾، واته: دهیانهوئ رووناکیی خوا به زاریان بکوژتنهوه، خهفه بکن، که مه بهست له: (نور الله)، نیسلامه، دوایی دهفرموئ: ﴿وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَن يُسَمَّ نُّورُهُ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٢٣﴾﴾، خواش رازیی نابی مه گهر رووناکیه کهی تهواو بکات، واته: نهو نیسلامه ههر دهبتی بچه سپئ و، دهبتی نیسلام سهقامگیر بی، ههر چهنده کافره کانیش پییان ناخوش بی، واته: بو نیسلامیش خوا وشه ی نووری به کارهیناوه.

پینج: ههروهها خوا بو پیغه مبهری کوتابیش (موحه ممه د ﴿٢٤﴾) ههر وشه ی رووناکیی به کارهیناوه، وهک له سوورهتی (الأحزاب) دا دهفرموئ: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٢٤﴾ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّبِينًا ﴿٢٤﴾﴾، واته: (نه ی موحه ممه د! ﴿٢٤﴾) تیمه تۆمان ناردوه که شاید بی و، موژدهدر بی و، ترسینهر بی و، بانگه وازکار بی بو لای خوا، به مؤلتهی خوا، چراهه کی تیشکدهر (روشنکهرهوه) بی.

شه ش: ههروهها خوا وشه ی نووری بو ئیمانیش به کارهیناوه، وهک دهفرموئ: ﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴿٢٥﴾﴾ البقره، واته: خوا دوست و پشتیبوانی نهوانه به که بروایان هیناوه، له تاریکیایان دهریان دینتی بو رویشنایی.

رویشنایی ئیمان، له به رانبه ر تاریکیای کوفرو گومرایی و نیفاق و شیرک دا.

E- به دنیایی: مهبست له نور بوونی خوا، بؤ ئاسمانهکان و زهوی،
به وانا معنوهوییه که یه تی، نهک ماددییه که ی:

چونکه خوا دهفه رموی:

یهک: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (۱۱)، الشعراء، هیچ شتیک وهک
وینهی خوا نیه، نهو بیسه ری بینه ره.

یانی: هه رچی تۆ به زهینت دا دئی، خوا وانیه، زانایان گوتوو یانه: (وَكُلُّ مَا جَزَى
بِبَالِكَ، فَالِلَّهِ لَيْسَ كَذَلِكَ، هه رچی به نه ندیشه و خه یالت دا دئی، خوا ﴿﴾ وانیه،
چونکه خه یالدانی تۆ، ته نیا وینهی شته به ره ههسته کانی تیدییه، له ریی پینج
ههسته کانه وه، زاناریی کۆکراوه ته وه له میشکی تۆدا، له خه یالدانی تۆدا، بۆیه
تۆ هه رچی به خه یالتدا دئی و، هه ر وینهی شته به ره ههسته و دروستکراوه کانه،
خوای په روه ردگاریش: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾.

دوو: هه روه ها له سوورده تی (طه) دا، خوا دهفه رموی: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ
وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ. عَلِمًا﴾ (۱۷)، واته: خوا ﴿﴾ نه وهی له پیش دهستیانه وه به و نه وهی
له دوا یانه وه به، (نه وهی دئی و نه وهی رابردوه)، هه مووی ده زانن، ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ.
عَلِمًا﴾، به لأم زاناریی نه وان، ده وری خوا نادات، ته مه به مانای: (خوا نانا سن) نیه،
به لکو یانی: ناتوانن چیه تی خوا ﴿﴾ ده رک بکه ن.

به لأم تیمه ده زانین رووناکیی چیه، که واته: به دنیایی خوا نهو رووناکییه
ماددییه نیه، رووناکیی یه کتیکه له دروستکراوه کانی خوا، با دروستکراوی
به ره ههستی مه زنی خواش بی، به لأم هه ر دروستکراوی خواجه.

به لأم ئایا بۆچی خوا ﴿﴾ وشه ی نووری بۆ خوئی به کاره یئاوه، به مانا
مه عنوهوییه که ی، نهک به مانا به ره ههسته که ی؟ له بهر نه وهی نوور، نه وهی تیمه
پیی ئاشناین، واته: نهو رووناکییه که ی که به ره ههسته و، تیمه به پینج ههسته کان،
به تابهت به ههستی بینن، ههستی پی ده که ی ن، چهند تابه ته ندیه که ی هه ن:

- (۱) - پووناکی (نور) جوانترین و له تیفترین دروستکراوی ماددی خوایه.
- (۲) - پووناکی هؤی بیترانی سرجهم دروستکراوه کانهو، به بئ پووناکی هیچ شتیک نابیرئ، کاتی خؤی وایانده زانی، مرؤف که شتیک ده بینئ، چاو تیشک ده بئیرئ، به لأم تئستا دهرکه وتوه، نه خیر، نه گهر پووناکی نه بئ، هیچ شتیک نابیرئ، له شته کانهوه وینه ده نئردرئ بؤ چاو، لهوتوه ده بئ پووناک بئ و شته که دیار بئ، ئنجا وینه که دئی بؤ نیو چاو.
- (۳) - پووناکی خیرترین دروستکراوی ماددی خوایه، هه تا نه م تاو (لحظة) هی تئمه تئیداین، چونکه پووناکی له چرکه یه کدا (۳۰۰،۰۰۰) کم ده برئ، که له هه موو دروستکراوه کانی خوا، که تاکو تئستا بؤ مرؤف که شف بوون، خیرتره، یانی: دروستکراوه ماددیبه کان، نه گهر نا به ته نکید جبریل عليه السلام هه روه ها پیغه مبه ر عليه السلام که له شهوی میعراج دا چووه بؤ ئاسمانه کان، به ته نکید زؤر له خیرایی تیشک خیرتر بووه، هه روه ها فریشته کان به گشتیی، دیسان رووحیش وا پئده چئ خیرتریش جوولہ بکات، به لأم بؤ شته به ره سهسته کانی که تئمه ده یانبینن تاکو تئستا، تیشک خیرترین شته: (۳۰۰،۰۰۰) کم له یه ک چرکه دا ده برئ.
- (۴) - پووناکی و تیشک سرچاوهی سرجهم ژانداران و گه شه کردن و بوونیا نهو، به بئ پووناکی هیچ کام له دروستکراوه کان نه ده گونجا بین، به تابهت ژانداران، نه رووه ک و نه مرؤف و نه ناژهل و نه په له ورو ژانداران به گشتیی.
- (۵) - سرجهم پدنگه کان به هؤی پووناکیه وه ده بئیرئ، نه گهر پووناکی نه بئ، دنیا هه مووی تاریک و ته له مهو، پدنگه کان هه موویان به هؤی پووناکیه وه ده زاندرئ.
- (۶) - تیشک و پووناکی سرچاوهی تیکرای وزه کانه، وزه (طاقة)، هه مووی له تیشک و پووناکیه وه دئی.
- (۷) - تیشک و پووناکی، هوکاری سره دکی پراگرتنی زهوی و ژیانی مرؤفهو، له بهین بردنی میکروپ و دژه کانی مرؤفه.

که واته پروناکیی نهو سهوت تابه همندییه ی ههن، به لکو تابه همندییه دیکه شی زورن، چونکه تیسنا زانایان ماددهش ده گپرنهوه بو وزه، ده یکنپنهوه بو تیشک، که نهوه باسیکی دوورو قووله، نیمه سوپاس بو خوا، له مهوسووعه ی: (درهوشاوهی نیمان و، پوچه لئی نیلحاد، له بهر تیشکی زگماک و عهقل و زانست و وه حییدا)، به درژییی لهو باره یهوه داوین، بویه خوا ﷻ نم وشه ی پروناکیی (نور)ی هه لباردوه بو خو پنهوه وده سفکردنی، پروناکیی بو نیمه بهو چه مکه ی ده یزانیین، به لام بو خوی پهره ردگار، به ته نکید مانایه کی مه عنه ویی هه یه، که شایسته ی خواجه ﷻ.

0- نهو وینه یه ی خواهیناویه ته وه، بؤده رخستنی چونه تیی ره شنکردنه وه ی خواجه بو که ره وه ون، نهک پروناکیی خوی، که نازانیین چونه وه سف ناکری:

خوا که ده فه رموی: ﴿اللَّهُ نُورٌ وَالسَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، دوا بی ده فه رموی: ﴿مَثَلُ نُورِهِ كَمِثْلِكَوْزٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ أَلْيَضَاحُ فِي زُجَاجٍ الزُّجَاجُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾، مه بهست لهو وینه هینانه وه یه وه وه صف کردنی خوی به پروناکیی ناسمانه کان و زدوی، مه بهست نه وه یه: خوا چون گه ردوونی پروناک کردوته وه، له رووی مه عنه ویی و له رووی به ره ههست و ماددییه وه؟ نهک مه بهست پیی پروناکیی زاتی خوی بی، که خوی پهره ردگار: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ (۱۱) الشعراء، نازانیین پروناکیی خوی پهره ردگار چونه وه، به ته نکید وه صف ناکری.

(الشعراوی)، لهو باره وه له ته فسیره که ی^(۱) خویدا، قسه یه کی جوان ده کات ده لن: ﴿وَالْمَثَلُ هُنَا لَيْسَ لِثَوْرِ اللَّهِ، إِنَّمَا لِثَوْرِهِ لِّلسَّمَوَاتِ وَاللَّأَرْضِ، أَمَّا نُورُهُ تَعَالَى

فشيء آخر فوق أن يُوصف، وما المثل هنا إلا لتقريب المسألة إلى الأذهان، واته: که ده فهرموی: (مَثَلُ نُورٍ)، لیره دا مه به ست وینه ی پروناکیی خوا نیه، به لکو وینه که بو پروناک کرده دی خواجه بو ناسمانه کان و زهوی، به لام نووری خوی بهرز، شتیکی دیکه یه، له سه روو نه وه وه یه پیناسه بکری، به لام لیره دا نه و وینه یه که خوا هیناویه ته وه بو نیزیک خستنه وه ی مه سه له که به له عه قله کانه وه.

قسه که شی زور جوان و به جیه.

٦- بیگومان خوا نوره که شی وه ک سه رجهم سیفه ته کان ی دیکه ی، وه ک زاتیه تی و بو ئیمه زانرا و نیه:

با سه رنجی نایه تیک و چوار ده قی سوننه ت بده ین له و باره وه:

یه ک: له سووره تی (الأعراف) دا، خوا ﴿١١٤﴾ ده فهرموی: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ، قَالَ رَبِّ أَرِنِي إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرِيكَ وَلَكِنْ نُنظِرُ إِلَىٰ الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ، فَسَوْفَ نَرِيكَ فَلَمَّا سَجَلْ رَبُّهُ، لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ بُنْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٣﴾﴾. هه لبه ته من نه و نایه ته و نایه ته که ی سووره تی (الأنعام): ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾، له سووره تی (الأنعام) دا له کورته باسیدکا له باره ی بینینی خواوه، له دنیا و دوا روژدا، باش تیشکم خستونه سه ر، به لام لیره خوا ده فهرموی:

کاتیك مووسا بو ژوانگه ی پهروه ردگاری هات و فه رماپشتی له گه ل پهروه ردگاریدا کرد، گوتی: پهروه ردگارم! خوتم پيشاننده، با ته ماشا ت بکه م، (خوا) فه رمووی: هه رگیز ناتوانی مبینی، به لام ته ماشای نه و چپایه بکه، نه گه ر خو ی پاگرت، تو ش ده توانی مبینی، نجا کاتیك پهروه ردگاری بو چپایه که ده رکه وت، وردو خاشی کردو مووساش له هو ش خو ی چوو، کاتیك هاته وه هو ش، گوتی:

پاکیسی بُو تُو نهی پهروه ردگارم! بُو لای تُو گه رامه وده من یه که می بروادارانم،
(یه که می برواداران بهوه که مروّف ناتوانی له ژيانی دنیا دا تُو بینتی).

دوو: یتغمه بهری خواش ﷺ که دهه رموی: {اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ!
(أَخْرَجَهُ الْبَغَارِيُّ: ۱۱۲، ومسلم: ۷۶۹).

واته: نهی خوا به! ستایش بُو تُو، تُو رووناکیی ناسمانه کان و زهوی.

به دنئیایی مه بهست پنی رووناکیی مه عنه ویی و، رووناکیه کی تابه تی خوی
پهروه ردگار.

سن: ههروه ها لهو بارهوه یتغمه بهر ﷺ پرسیری لیکراوه، دوی نهوی له سه فهری معراج
که راوده توه: {هَلْ رَأَيْتَ رَبِّكَ؟ فَقَالَ: رَأَيْتُ نُورًا}، (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۷۸، والترمذی: ۳۲۸۲).

واته: (پرسیری لیکرا)، نایا پهروه ردگاری خوتت بینتی، (له شهوی شه وروو
به رزبونه وده دا {الإسراء والمعراج} دا)، فه رموی: رووناکیم بینتی.

چوار: ههروه ها لهو بارهوه نهه دهقه ش هاتوه: {نُورٌ أُنَّى أَرَأَاهُ} (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۷۸،
والترمذی: ۳۲۸۲).

واته: (خوا) رووناکیه چونی بینم!

پنج: ههروه لهو بارهوه نهه فه رامه بشته ش هاتوه: {عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَتَامُ وَلَا يَتَّبِعِي لَهُ أَنْ يَتَامَ، يُخْفِضُ
الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ، وَعَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ، حِجَابُهُ
النُّورُ، وَفِي رِوَايَةٍ: النَّارُ» لَوْ كَشَفَهُ لَأُخْرِقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا أَنْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ}،
(أَخْرَجَهُ: مُسْلِمٌ: ۱۷۹).

واته: نه بوو مووسای نه شعهری ده لن: یتغمه بهری خوا ﷺ روژیک له نیوماندا
هه لسا، پینج وشه ی فه رموون، (پنج رسته)، فه رموی:

۱- بیگومان خوا ناخوئی و ناشگونجن بخوئی، (لیتی ناوه شیتته وه).

۲- تهرازوو نزم ده کات و بهرز ده کات (تهرازووی کرده وه کان).

۳- کرده وهی شهوئی پیشی رۆژی بۆ لا بهرز ده کریتته وه، کرده وهی رۆژی پیشی شهوئی بۆ لا بهرز ده کریتته وه، (له حزه به له حزه خوا ﷻ ناگای له هه لّس و کهوتی بهنده کان هه به).

۴- په رده دی خوا رووناکییه، «له روایه تیکدا ناگره».

۵- نه گهر په رده که لابdat، پرشنگی رووی خوا، هه رچی که دیتنی خوا به دی ده کات، هه مووی ده سووتینن.

واته: دروستکراوه کان هه موو له بهین ده چن، چونکه هیچ شتیک نیه خوا نه بیینن، که واته: خوا ﷻ رووناکییه کی تایه تی هه به، که نه و دروستکراوانه هیچیان به رگه ی ناگرن و، رووناکییه کی ماددی نیه، که بۆ تیمه زاندراره، رووناکییه که شایسته ی خوا به، هه روه ک هه موو سیفه ته کانی خوا: خوا زانیاری هه به، به لّام وه ک زانیاری تیمه نیه، خوا بیستنی هه به، دیتنی هه به، ژبانی هه به، فه رمایشتکردنی هه به، به زه یی هه به، حیکمه تی هه به، دده س لّاتی هه به، ویستی هه به، هه موو نه و سیفه تانه ی هه ن، هه موو نه و ناوه به رزو چاگانه ی هه ن، که هه ندیکیان ده زانین و زۆر به یان نازانین، به لّام هیچیان وه ک هی دروستکراوه کان نین.

۷- بهر اوردیکسی نیوان رووناکییی هیدایه تی خواو، ئەو وینه یه بیوی هینراو هتەو:

نەمەم لە تەفسیرەکی^(۱) (محمد الطاهر بن عاشور) دەو، هیناوه، بە لأم بە بوخت کردنەوهو، دەلئ: که خوای پەرورەدگار دەفرموی:

۱- وینە ی رووناکییی خوا، وەك تاقیکە، چرای تیدا دانرابئ، چرایە که لە نیو شووشە بە کدایە و تاکو کۆتایی، پاراستنی خوا بۆ قورئان و هەبوونی چوار چێوێه ی روونی وشەکانی قورئان و دەلالەتیان لە سەر واتا کانیان، لە بەرانبەر تاقە که دایە، نجا ئەو تاقە یه چۆن رووناکییەکی کۆکردۆتەو، خوای پەرورەدگاریش که قورئان دەپاریزی، ئەو وشانە ی قورئانیش چێوێهەکیان هەیه لە واتا و دەلالەت، تاقە که چۆن رووناکییە که دەپاریزی، ئەو وشانە ی قورئانیش و دەلالەتیان و، پاراستنی خواش بۆ قورئان، بە هەمان شێوێهە که خوا ئەو رووناکییی و هیدایەتی خۆی بەو شێوێهە دەپاریزی.

۲- ماناو مەبەستەکانی قورئان و رێنمایی نیویان: لە بەرانبەر چرایە که دان، هەرودە چۆن، بیژەکان و دەلالەتی بیژەکان و پاراستنی خوای پەرورەدگاریش بۆ دەستکاری نەکرانی وشەو بیژەکانی قورئان، لە بەرانبەر تاقە که دایە.

۳- پارێزانی هیدایەتی خوا لە گومان و تۆمەتەکان، لە بەرانبەر شووشە روونە که دایە، شووشە که چەند روونە، وەك خوا فرمویەتی: ﴿كَانَهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ﴾، خوای پەرورەدگاریش که هیدایەتی خۆی، لە گومان و تۆمەتەکان دەپاریزی، وەك شووشە که وایە، که شووشە که روون و سافەو هیچ خلتەو ژەنگ و تۆزو خۆلی پیۆه نیه.

۴- وەحییی خوا که راستییەکانی ئیسلامی گرتوونە نیو خۆی، لە بەرانبەر درەختە بە پیژە که دایە، که میوه یەك دەر دەکات زەیتی لئ بەرھەم دئی، واتە: وەحییی خوا ﷺ لە قورئاندا بەرجه ستەیه و لە ریبازی پیغەمبەردا ﷺ، لە بەرانبەر: ﴿شَجَرَةٍ مُّبْرَكَةٍ﴾،

دره خسته به پیزه که دایه، که میوه دیک دهرده کات، دوابی له نهنجامی گوشرانی نهو میوه دایه، که زهیتوونه، زهیت بهرهم دئی و ده بیته سووته مهنی نهو چرایه.

۵- پاکیی نیسلام و سه غله تیی تیدا نه بوونی و سه ماحه ته که کی، له بهرانبهر دره خسته میانجیه که کی نیوان رۆژه لات و رۆژناوا دایه، نیسلامیش له نیوان شلگیری و سه ختگیری دایه، ﴿ زَيِّنُوْنَ لَا شَرِيْئَ وَلَا عَرِيْئَ ۝﴾، نیسلامیش نه به لای توندیی دایه، نه به لای شلی دایه، وهک من هه موو جار ده لیم: بلین: شهرعه ویی، نجا شرع جاری وایه، پیت ده لئ: توند به، جاری واش هه یه، پیت ده لئ: نهرم به، نهو قورانه ی که به پیغهمبه ر ﴿﴾ ده فهرموی: ﴿ فَمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَنْ لَهُمْ ۝﴾ آل عمران، ههر تهویش پیتی ده فهرموی: ﴿ جَهْدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَأَغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۝﴾ التوبة، لهوی ده فهرموی: به هوی به زهیی خواوه نهرم بووی بو خه لک، لهولاش له سووره تی (التوبة) و له سووره تی (التحریم) دا ده فهرموی: ﴿ جَهْدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَأَغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۝﴾، له دزی کافرو مونافقه کان تیکو شهو زبر به له سهریان، زبری له جیتی خوی و، نهرمی له جیتی خوی، به لیم نهوانه کی که پیمان وایه ده بی له هه موو ژانندا ههر نهرمه و بی و، ههر میانهره و بی و، ههر شلگیر بی! لئی حالیی نه بوون، ههر وهک چۆن نهوانه ش حالیی نه بوون، که پیمان وایه ده بی ههر زبرو رهق و تهق بی و، ههر توند بی، نه خیر، توندیی له جیتی خوی، نهرمی له جیتی خوی، وهک پیشینانی خۆمان ده لین: « کهنگرو ماست به وهختی خوی»، ههر شتهو به کاتی خوی و له شوینی خۆیدا.

۶- بهرده وامیی رینمای نیسلام و تازه بوونه وهشی، له بهرانبهر سووته مه نیی تیختست، (ایقاد) چرایه که دایه، نیسلام هیدایه ته که کی بهرده وام ده بی و، تازه ش ده بیته وه، ههر وهک چۆن زهیتی نیو چرایه که، نه کهر کهم بوو تیی ده کرته وه.

۷- فیرکردنی پیغهمبه ریش ﴿﴾ بو نۆمه ته که کی، که قورنان و حوکه شه رعیه کاننی، له بهرانبهر زه یته که دایه، زه یته که روونه و نیزی که پیوستیی به ناگر نه بی، به هه مان شیوه ش فیرکردنی پیغهمبه ریش ﴿﴾، بو نهو هیدایه ته ی هیناویه تی، ههر بو خوی روونه و نیزی که پیوستیی به فیرکار نه بی، وهک زه یته که چۆن خه ریکه پیوستیی به ناگر نه بی.

۸- هه‌و‌لدانی پیغه‌م‌به‌ر ﷺ بۆ فیزکردنی قورئان به ئۆمم‌ه‌ته‌که‌ی، له به‌ران‌به‌ر ناگر پینگه‌یان‌دن و داگیرسان‌دنی زه‌یته‌که‌ دایه، که ده‌بی نه‌و نیرشادو پینمایه‌ی پیغه‌م‌به‌ر ﷺ بۆ ئۆمم‌ه‌تی هه‌ر به‌رده‌وام ی، وه‌ک چۆن چرایه‌که‌ش نه‌گه‌ر زه‌یته‌که‌ی به‌رده‌وام تی نه‌کرێ، داناگیرسێ.

۹- ئیجتیهادو یاسا ده‌ره‌یتانی زانایان به‌ جیاوازیی رۆژگاره‌کان، له به‌ران‌به‌ر ده‌ختی زه‌یتوون (شجره‌ زیتون)، دایه، وه‌ک چۆن زه‌یته‌که‌ به‌ گوشین و کارکردن دیته‌ ده‌ست، ئیجتیهادو یاسا ده‌ره‌یتانیش له قورئان و سوننه‌ت، له وه‌حیی خوا، نه‌ویش دیسان ده‌بی عه‌قله‌کان کاری له‌سه‌ر بکه‌ن، وه‌ک چۆن زه‌یته‌که‌ ده‌بی بگووشری و له گوشه‌ر (عصاره‌) بدری له کارگه‌دا، قورئان و سوننه‌تیش، وه‌حیی خ‌وای په‌روه‌ردگاریش، ده‌بی خ‌اوه‌ن عه‌قله‌کان لێی ورد ببنه‌وه‌و، هه‌لگێرو وه‌رگێری بکه‌ن و سه‌رنجی بدن، تاکو یاسای تازه‌و، پینمایێ تازه‌ له وه‌حیی خ‌وای په‌روه‌ردگار، به‌ پێی گۆرانی رۆژگاره‌کان، ده‌ربیتن.

۸- قسه‌ی پینج زانایه‌ک له باره‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ به‌ پیزه‌وه‌:

ویستم له‌ کۆتاییدا - هه‌ر چه‌ند پیم‌ وایه‌ چه‌م‌ک و واتایه‌که‌ی، باش روون بۆوه‌ - به‌لأم پینج قسه‌ی پینج له‌ زانایان بینم:

یه‌ک: (أبو حامد الغزالي) له (مشكاة الأنوار)^(۱) دا، ده‌لێ: (النُّورُ هُوَ الظَّاهِرُ الَّذِي بِهِ كُلُّ ظُهُورٍ، أَيِ الَّذِي تَتَكَشَّفُ بِهِ الْأَشْيَاءُ وَتَتَكَشَّفُ لَهُ وَتَتَكَشَّفُ مِنْهُ، وَهُوَ النُّورُ الْحَقِيقِيُّ وَلَيْسَ قُوْفَةُ نُوْرٍ. وَجَعَلَ اسْمَهُ تَعَالَى النُّورَ دَالًا عَلَى التَّنَزُّهِ عَنِ الْعَدَمِ وَعَلَى إِخْرَاجِ الْأَشْيَاءِ كُلِّهَا عَنِ ظِلْمَةِ الْعَدَمِ إِلَى ظُهُورِ الْوُجُودِ، قَالَ إِلَى مَا يَسْتَلْزِمُهُ اسْمُ النُّورِ مِنْ مَعْنَى الْإِظْهَارِ وَالْتَّبَيُّنِ فِي الْخَلْقِ وَالْإِرْشَادِ وَالْتَّشْرِيعِ)^(۲).

(۱) کتیبیکه‌ له‌بوو حامدی غه‌زالی تایبه‌تی کردوه، به‌ تفسیر کردنی ئایه‌تی ژماره‌ (۳۵)ی سوو په‌تی (النور)ه‌وه‌.

(۲) التحرير والتنوير، ج ۱۸، ص ۱۳۲.

ده لَن: پووناکیی بریتیه لهو ناشکرایه ی که هه موو شتیک به وه وه ناشکرا ده بی، (هه موو شتیک به هوی ئه وه وه دهرده که وی)، هه موو شتیک به وی دهرده که وی و هه موو شتیک له وه وه دهرده که وی، ئه ویش بریتیه لهو پووناکییه راسته قینه یه ی که له سه رووی ئه وه وه هیچ پووناکییه ک نیه، تنجا ئه وه که ناوی خوای بهرز نراوه: نوور، به لگه یه له سه ر ئه وه که خوا پاکه و، دووره له وه ی نه بوون رووی تنی بکات و، ده لاله ت له سه ر ئه وه ش ده کات که خوا ﷻ هه موو شته کانی له تاریکیی نه بوون دهره ئناون، بو پووناکیی بوون، که واته: سه ره نجامه که ی وا ده بی که ناوی نوور بو خوا ﷻ، مانای دهر خستن و پوونکرده وه له نیو دروستکراوه کانیداو، ریتماییی کردن و یاسا دانان، (یانی: خوا نووره به و واتایه که دروستکراوه کان له تاریکیی نه بوون دهر دینن بو پووناکیی بوون)، پاشان شه ریعته تی خوئی و یاسا کانی خوئیان بو روون ده کاته وه، ریتماییه کانی خوئیان بو روون ده کاته وه (تاکو به و نامانجه بگهن که خوای په روه ردگار بوئی له بهر چاو گرتوون و، په سه ند کردوون).

دوو: (محمد الطاهر بن عاشور)، ده لَن:

﴿فَأَحْسَنَ مَا يَفْسُرُ بِهِ قَوْلَهُ تَعَالَى: أَللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، أَنَّ اللَّهَ مُوجِدٌ كُلِّ مَا يُعْبَرُ عَنْهُ بِالنُّورِ، وَغَايَةَ أَسْبَابِ الْمَعْرِفَةِ الْحَقَّةِ، وَالْحُجَّةِ الْقَائِمَةِ، وَالْمُرْتَدِّ إِلَى الْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ الَّتِي بِهَا حُسْنُ الْعَاقِبَةِ فِي الْعَالَمَيْنِ الْعُلُويِّ وَالسُّفْلِيِّ، وَهُوَ مِنْ اسْتِعْمَالِ الْمُشْتَرَكِ فِي مَعَانِيهِ﴾^(١).

ده لَن: باشترین شتیک که فه رمایشتی خوای بهرز: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، پی ته فسیر بکری، (پی روون بکریته وه)، ئه وه یه که خوا په یدا که ری هه موو ئه وه یه که به نوور ته عبیری لی ده کری، به تاییه ت هۆکاره کانی زانستی هه ق و، به لگه ی چه سپاوو، ریتماییی بو کرده وه باشه کان، که به هوی

نہو وہ سہرہ نجامی باش له جیہانی سہری و خواریدا، دہستہ بہر دہنی، کہواتہ: وشہی (نور)، لیرہدا بہ کارہیتراوہ بہ ہموو واتا ہاوبہ شہکانی.

واتہ: ہم پووناکیی بہرہست، ہم پووناکیی معنہوی، کہ ہیدایہتی خوای پەروردگارہ، سہرجہم نہو واتایانہی دیکہش کہ باسماں کردن، وہک: دہرہیتانی دروستکراوہ کان له تاریکیی نہبوون، بو پووناکیی بوون، دیسان سہرہرشتییکردنی خوا عَلَيْهِ بو گہردوون و پرتمایمی کردنی و پرتخستنی، ہموو نہو واتایانہ، بہ شیوہیک له شیوہکان وشہی نور دہیانگریتہوہ.

سن: (ابن عبیہ)، دلن: (اعلم ان الكون كلُّه من عرشه الى قرشه، قطعه من نور الحق، وسر من اسرار ذاته، ملك، وباطنه ملكوت، فانض من بحر الجبروت، فالکائنات كلها: الله نورها وسرها، وهو القائم بها)^(۱).

واتہ: بزانه کہ گہردوون ہمووی له عہرشی تاکو فہرشی، (واتہ: له سہری تاکو خورائی)، پارچہیکہ له پووناکیی ہق و، نہینیکہ له نہینیکانی زاتی ہق، پوالہتہکی میمولکہو، دیوہ پنهانہکہشی مہلہکووتہ، کہ له دہرای جہہ پووتہوہ سہرچاوہی گرتوہ، نجا ہموو دروستکراوہکان، خوا عَلَيْهِ پووناکییانہو، نہینیانہو خوا سہرہشتییکارو پراگیر کاریانہ.

نہمہ زیاتر تہعبیریکی پووچی و معنہوی نہہلی تہصہوووفہ.

چوار: (القرطبي)، له تہفسیرہکہیدا دلن:

(فَيَجُوزُ أَنْ يُقَالَ: لِلَّهِ تَعَالَى نُورٌ مِنْ جَهَةِ الْمَدْحِ، لِأَنَّهُ أَوْجَدَ الْأَشْيَاءَ وَنُورُ جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ مِنْهُ ابْتِدَائُهَا وَعَنْهُ صُدُورُهَا، وَهُوَ سُبْحَانَهُ لَيْسَ مِنَ الْأَضْوَاءِ الْمَذْرُوكَةِ جَلَّ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُ الظَّالِمُونَ عَلُوًّا كَبِيرًا)^(۲).

(۱) البحر المديد في تفسير القرآن المجيد: ج ۵، ص ۷۹.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۲۱۵.

واته: ده‌گونجی بگوتری: خوا پروناکیسی هه‌یه، له رووی مه‌دح و ستایشه‌وه، چونکه خوا هه‌موو شته‌کانی په‌یدا کردوون پروناکیسی و هه‌موو شته‌کان له خواوه‌یه، له‌وه‌وه ده‌ستیان پتکردوه و هاتوون، به‌لام خوا ھۆی وه‌ك نه‌و پروناکیانه نیه‌ که به‌رهه‌ستن، به‌رزیی بو خوا له‌وه‌ی سته‌مکاران ده‌یلین، به‌ به‌رزیه‌کی گه‌وره.

پینج: (رشید الخطیب الموصلی)، نه‌ویش تەفسیریکی هه‌یه^(١)، له‌ باره‌ی نه‌و نایه‌ته‌وه قسه‌ی زۆری کردوون، پوخته‌که‌یان نه‌وه‌یه:

گه‌ردوون وه‌ك ناقه‌که‌یه، خوا ھۆی وه‌ك چراهه‌که‌یه، که ناقه‌که‌ی روشن کردۆته‌وه، واته: که ده‌فه‌رموی: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، دوایی ده‌فه‌رموی: ﴿مِثْلُ نُورِهِ كِشْكُوفٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾، تاقینک که چراهه‌کی تیدا داده‌نری، روشنی ده‌کاته‌وه، خواش ھۆی له‌م گه‌ردوونه‌دا، به‌ ھۆی خواوه‌ نه‌م گه‌ردوونه‌ هه‌یه، له‌ تاریکایی نه‌بوون هاتۆته‌ پروناکیسی بوون و، به‌ ھۆی خواوه‌ سیستمی بو دانراوه‌، به‌س خوای په‌روه‌ردگاریش گه‌ردوونی روشن کردۆته‌وه به‌ هه‌موو مانا‌کانی روشن، چ ماددی چ مه‌عنه‌ویی.

(١) أولى ما قيل في آيات التنزيل: ج٥، ص٣٢٤.

مهسه لهی دووهم:

وتنه هینانه وه بو کرده وهی کاهران به تراویلکه هی بیابان و، تاریکایه کانی نیو
دهریابه کی قوولی شه پولاوی، که تاریکایه کی خهستی نه نگوسته چاوه:

خوادده فرموی: ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُوهُمْ كَرَابٍ يَّقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً حَاقًّا
إِذَا جَاءَهُمْ لُرٌ يَّجِدُهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُمْ فَوْقَهُمْ حِسَابَهُ ۗ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣١﴾ أَوْ
كَلَّمَلْنَاهُ فِي بَحْرِ لُجِيِّ يَفْشُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ ۗ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ ۗ سَحَابٌ طُلُمْتُ بِمَعْضَاهَا فَوْقَ
بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَكْدُهُ لُرٌ يَّكْدُ بَرِّهَا ۗ وَمَنْ لَّرَ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ﴿٣٢﴾ ۝

شیکردنه وهی هم دوو ثایه ته، له دوازده برگه دا:

۱- ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُوهُمْ كَرَابٍ يَّقِيعَةٍ ۝ ﴾، نهوانه ی بیبروان کرده وه کانیا، وه که
تراویلکه یه که له ده شتیکی تهخت دا، له بیاباننکی گورو هه موآردا.

۲- ﴿ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً ۝ ﴾، بابای تینوو به ناوی تیده گات، وا ده زانن ناوه شه پؤلان
دهدات!

۳- ﴿ حَاقًّا إِذَا جَاءَهُمْ لُرٌ يَّجِدُهُ شَيْئًا ۝ ﴾، هه تا (نهو که سه که تراویلکه هی دهشت و بیابان
ده بینن و واده زانن ناوه شه پؤل ددها) که گه بیشته لای تراویلکه که، هیه شتیکی (له ناوی
له شتیوهی سه راب دا بیزروی)، نه دی.

۴- ﴿ وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُمْ ۝ ﴾، به لکو خوای له وی بینن، نهو و خوایه ی نهو له دهستی پاریکروه،
له وی ده بینن.

۵- ﴿ فَوْقَهُمْ حِسَابَهُ ۝ ﴾، خواش به تهواوی لیپرسینه وهی له گه لندا کرد، سزای شایسته ی
دا.

۶- ﴿ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝ ﴾، خواش لیپرسینه وهی زور خیرایه.

شەش کورنە هەلەهەستە

۱- وشەى: (السَّرَابُ)، (وَالسَّرَابُ: رُطُوبَةٌ كَثِيْفَةٌ تَصْعَدُ عَلَى الْأَرْضِ وَلَا تَعْلُو فِي الْجَوِّ، تَنْشَأُ مِنْ بَيْنِ رُطُوبَةِ الْأَرْضِ وَحَرَارَةِ الْجَوِّ فِي الْمَنَاطِقِ الْحَارَّةِ الرَّمْلِيَّةِ، فَيَلْوَحُ مِنْ بَعِيدٍ كَأَنَّهُ مَاءٌ)، (سَرَابٌ)، بە کوردیی تراویلکەى پێ دەلێن، بریتیه له شى و ته راییه کی چر، له زهوى هه لدهستى، به لام بهرز نایهتوه بۆ سه رى و، له سه ر پوو ی زهوى ده مینته وه، که له شى و ته رایى زهوى په یدا ده بى و، له گه رمایى که له هه وادا هه په، له شوته لماوییه که ره مه کان، له دووره وه وه ک ناو دیته بهرچا و.

به لام سه رابه و ناو نیه.

خوا ﷻ کرده وى کافره کان وه ک نه و تراویلکەیه وینا ده کات، وه ک چو ن تراویلکە که ناو نیه، که سه ىک که به ته مای تراویلکەیه ک به چى، له وى تیر ناو بى و تینووایه تى بى شى، سه رى به فه تاره ت ده چى، کافره کانیش به ته مای نه و کرده وانه ی کردووایان له دنیا دا، که له سه ر بناغه ی ئیمان دا یانه ناون، له دوا رۆژدا وه ک تراویلکەیه ک وان، که به حى ساب کرده ویه یان هه یه و پا دا شتى ان بدریته وه، به لام خوا سه زایان ده دات، چونکه کرده وه کان یان له سه ر بناغه ی ئیمان بنیات نه ناون.

ئجا ده گونجى بگوترى:

کرده وه ی کافره کان وه ک تراویلکە که وایه و ناو نیه، بابای کافریش وه ک بابای تینوو وایه، وه ک چو ن بابای تینوو به دم تراویلکە وه ده چى، تیرا و بى، دوا یى ده ستى له بنى هه مانه ی خالییه وه ده رده چى و، ده سه تخه رۆ ده بى، بابای کافریش له رۆژى دوا ییدا به ته مای کرده وه کانى بى، که به بى ئیمان نه نجامى دا و ن و

به خوابه و پیهوست نه کردوون، وه که نهو بابا تینووهی لی دئی، که به دم تراویلکه وه ده چئی، به لأم هیچی لی نیه، ئنجا کابرای تینوو، ته گهر دوژمنیکی هه بی، لهو شوینیهی که وه که تراویلکه هی هاتوته بهر چاوو وایزانیوه ناوه، لهوئی خۆی بو مه لاس دابی، کتوپر بیگری، به هه مان شیوه، بابای کافریش وه که نهو کهسه وایه که له ره ژوی دوایدا ده چئی به حساب پاداشتی کرده وه کانی بدریته وه، به لأم خوا توند ده یگری و ده فه رموی: وه ره نهو کرده وانته له سه ر بناغهی ئیمان دانه ناون! یا خود: نهو کرده وانته مۆری شه رعیان پیوه نه بووه، مۆری ئیغلاصیان پیوه نه بووه بو من نه بوون، له بهر نه وه له جیاتی نه وهی پاداشت بدریته وه له سه ریان، سزا دهرتی.

هه لبه ته تراویلکه شه مه رج نیه ته نیا له بیابانه کان بی، به لکو به تایهت له دوای چیشته نگاوه وه تا کو لای عه س، له هه ر شوینیکی ده شتایی بیت، ده گونجی نهو تراویلکه یه، بیته بهر چاو.

۲- که ده فه رموی: ﴿لَمْ يَجِدْهُ سَيِّئًا﴾، (سَيِّئًا)، یانی: (الموجود المعلوم)، هه بووی زانراو: ﴿لَمْ يَجِدْهُ سَيِّئًا﴾، (أَي: لَمْ يَجِدْ سَيِّئًا مَاءً)، هیچ ناوی چنگ نه که وت، چونکه نهو شته (سَيِّئًا) ی نهو بووی چوو، (ناو) نه بوو، مانای وایه هیچی لی نه بوو.

۳- وشهی (قیعة)، یانی: زهویه کی پان که هیچ گردۆلکه ی لی نه بی، وشهی (قاع) ش هه ره هه مان مانای هه یه، هه ندیکیش گوتوو یانه: وشهی (قیعة)، کۆی (قاع) ه، وه که (جیره)، دراوسینه کان کۆی (جار) ه، دراوس.

۴- که ده فه رموی: ﴿وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ﴾، نه مه وپچواننده، واته: وه که چون بابایه که به دم تراویلکه یه که وه ده پوات، به لأم لهوئی دوژمنیکی خۆی بو مه لاس داوه، که سیک که لی ده خه فتی، خۆی بو مه لاس داوه، ئینسانی بیپرواش له ره ژوی دوایدا که به حساب ده چئی کرده وه کانی پاداشت بدریته وه، پاداشتیان له سه ره ر بگریته وه، سزای خوی دادگه ر ده یگری.

5- که ده فهرموی: ﴿فَوَفَّئْتُهُ حِسَابَهُ﴾، واته: (أَعْطَاهُ جَزَاءَ كَفْرِهِ وَافِيًا)، خوا سزای کوفره که ی ته وایی دایه وه، سزای پر به پیست.

6- ﴿وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾، واته: خوا وه خران ناکات له لیرسینه وه دا، له کاتیکدا که پیوست بکات به خیرایی نهو حیساب و کیتابه ته و او ده بن.

نه مه وینه که ی زه مینی بوو، نجا خوا وینه که ی دهریایش دینیتته وه، بو کرده وه ی کافره کان که چون ده ستخه پرۆ ده بن، له بهر نه وه ی ئیمانان نیه و کرده وه کانیاں په یوه ست نه کردوون به خوا وه، کرده وه کانیاں نه مؤری ته نیا خوا پی مه به ست بوون (إخلاص) یان پتوویه، نه مؤری شویتکه و تن (إتباع) و به پی شیخ به ریوه چوونیاں پتوویه، نجا وینه که ی دهریایی دینیتته وه:

7- ﴿أَرْكَطَلْمَنِي فِي بَحْرِ لَيْحِي﴾، واته: حالی کافره کان و، کرده وه کانیاں له ریوی دوایدا، وه که چند تاریکاییه کن له دهریاییه کی قولی شه پولاویدا.

8- ﴿يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ. مَوْجٌ﴾، نهو دهریا قولله شه پولاوییه، شه پولایک دایده پووشن، له سه رووی نهو شه پوله قولله ژیر دهریاییه وه، شه پولایکی دیکه هه یه.

9- ﴿مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ﴾، له سه رووی شه پوله سه رووه که شه وه، هه ور هه یه.

10- ﴿ظَلَمْتُكُمْ بَعْضًا فَرِحْتُمْ بِبَعْضٍ﴾، چه ند تاریکاییه کن، هه ندیکیان له سه ره هه ندیکیان، له سه ره یه کدی که له که بوون.

11- ﴿إِذَا أَخْرَجَ يَسَدَهُ، لَمْ يَكِدْ يَرْتَمِهَا﴾، نه گهر دهستی دهریتن، نیزیک نیه دهستی بیین، واته: تاریکاییه کی نه وه نده خه ست و خوئل و نه نگوسته چاوه، نه گهر مروئل دهستی دهریتن، نه که هه ر نایبین، به لکو نزدیکش نیه بیین.

12- ﴿وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾، که سیکیش خوا رووناکیی بو نه ره خستین، هیچ نه ندازه یه که رووناکیی بو نابن و، له تاریکاییان دا گرفتار ده بن.

تَيْسْتَا تَوَزَّيْكَ نُهُ وَشَانَهُ، شِي دَه كِه يَنْهَوَه:

(۱) (طَلُمُنْتُ) كُوِي (ظلمة) يه، كه خوا ده فه رموي: (طَلُمُنْتُ)، تاريخيه كان، بويه به كو به كارها توه، تاكو ماناي تاريخيه كه ي زور خهست و خوَل بگه يه ني.

(۲) (بَحْرِي)، ده ريباه، (لُجِّي)، بالدراره ته لاي (لُجَّة)، كه برتبه له شه پوَل، (لُجِّي)، ياني: شه پوَلووي، ناشكرشه كاتيك ده ريباه شه پوَلي ده بِن، كه قوول بِن، نه گهر ته نك بِن، شه پوَلي لِن هه لئاستن، (اللج: هُوَ مُعْظَمُ الْبَحْرِ)، (اللج)، به ماناي زوربه ي ده ريباه، (لُجِّي)، ياني: ده ريباه كي قوول.

(۳) ﴿يَفْشُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ. مَوْجٌ﴾، نهو ده ريباه شه پوَلِيك دايدده پوَشَن له بنه وه، ﴿مِّنْ فَوْقِهِ. مَوْجٌ﴾، له سه ريشيه وه شه پوَلِيكي ديكه هه يه، (المَوْج: اسْمُ جَمْعِ مَوْجَةٍ، وَهِيَ: مَقَادِيرٌ مِّنْ مَّاءِ الْبَحْرِ، أَوْ النَّهْرِ تَتَّصَعَدُ عَلَى سَطْحِ الْمَاءِ)، (موج)، ناوي كوي (موجة) يه، شه پوَل، شه پوله كان، شه پوَل نه نندازيه ك تاوه له سه ر پووي ده ريباه يان پووبار به رز ده بيتته وه، شه پوَلِيك دي، شه پوَلِيكي ديكه ي به دوا دا دي، كه با ده بچوولتِن، ليره دا خوا ده فه رموي: نهو ده ريباه دوو جوَره شه پوَلي هه ن:

أ- شه پوَلِيكي زُر ده ريباه ي.

ب- شه پوَلِيكي سه رو ده ريباه ي، له سه رو وشيه وه هه ور هه يه، بويه ده فه رموي: تاريخايي هه نديكي له سه ر هه نديكي كه له كه بووه، تاريخيه كه جوَرِيكه، نه گهر نهو مروَفه ده ستي ده ريبَتِي، نيزيك نيه بيبيِن.

نه مه واتابه كي، ياخود: ده بيبيِن، به لام دواي زه حمه تيه كي زور، هه ردوو واتابه كه يان بو كر دوون، ﴿لَمْ يَكِدْ يَرِيهَا﴾، ياني: نيزيك نيه بيبيِن، ياخود: ده بيبيِن، به لام خهريك بوو نه بيبيِن و زور به زه حمه ت ييني.

كه ده فه رموي: ﴿وَمَنْ لَّا يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾، هه ر كه سيك خوا رووناكيي پِن نه دا، هيچ رووناكييه كي نابن، مه به ست پني هيدايه ته، هيدايه تي

ژیانی دنیایی، یاخود مہ بہست پروناکیی قیامتہ کہ پتی بروا، یانی: کہ سیک خوا
لہ دنیادا ہیدایہ تی پتی نہ بہ خشتی و، لہ دوا رۆژدا پروناکیی پتی نہ دات پتی
بروا، بہ تہ نکید ہیدایہ ت و پروناکیی نابیت.

لیرہ شدا ٺہ ویکچواندنه بہو شیوہ بہ:

۱- گومرایہ کانی بابای کافر، وەک تاریکایہ کانن.

۲- کردہوہ کانیشی وەک دەریا قوولہ کەن.

۳- نجا کافرہ کان جاری وایہ کردہوہی باشیشیان کردہو، صەدە قەیان کردہو، میوانداریان
کردہو، نجا ٺەوہی تیکہ لیان کردہو بہ کردہوہ باشە کانیان، لہ شتی خراب، وەک قوربانیی
سەر برین بۆ بت و صەنەم و شیرک و گوناہ، ٺەویش وەک شە پۆلہ کە بہ.

۴- نجا ٺەوہی کە بہ سەر کردہوہ کانیان دا دتی، وەک شە پۆلی دووہ مە.

۵- ٺەوہش کە دەوری دەدات، لہ بیروراو بۆچوونی خراب، وەک ھەورە کە وایہ.

۶- ٺەوہ کە ھەولدەدات بەھرە وەر بگری لہ و کردہوانە ی خۆی و، لہو حالە ی خۆی، وەک
دەرھیتانی دەستی بابای تێو ٺەو تاریکایانہ وایہ، کە دەستی ببینتی و نزیك نیہ ببینتی،
یاخود: زۆر بہ زەحمەت دەستی خۆی بۆ بەدی دەگری.

شایانی باسیشہ: لیرەدا کە خوا باسی شە پۆلہ ژیری و سەری (الموجات التحية
والفوقية) دکانی دەریا دەکات، تیعجاز تکی عیلمیی تیدایہ، کە لہ سالی (۱۹۰۰ز) دا
لہ لایەن دەریاوانہ ئیسکەندەنافیہ کانەوہ دۆزرایہ وەو، دوا ی ٺەوہی چوونہ ژیر
دەریا، گوتیان: تەنیا ٺەو شە پۆلانہ نین کە لہ سەر دەریان، بە لکو لہ ژیر دەریا شدا
شە پۆلہ ژیریہ کان ھەن، (د. محمد راتب النابلسی)، تەفسیرہ کە ی^(۱) دەلت:

لہ ئوقیانووسی ھادیی دا شیونک ھەبە، پتی دەگوتری: (وادی مریان)، کە
قوولییہ کە ی زیاتر لہ دوازده ھەزار مەترہ، واتە: (۱۲) کم قوولہ، غەوواسە کانیش

ناتوانان له دوو سهد (۲۰۰)م زیاتر دابهزنه ژیر ده‌ریا، نه‌گه‌رنا فشار (ضغط)ی
 ناو تیکیان ده‌شکینتی، به‌لام جیتی سه‌رسورمان نه‌وه‌یه که ماسیی له بنی نه‌و
 نۆقیانووسه‌دا دی و ده‌چن، واته: له ژیر فشاری ناوی (۱۲۰۰۰)م قوولدا، به‌بنی
 نه‌وه‌ی تیک بشکئ، نه‌ویش به هۆی نه‌وه‌وه که نه‌و ماسییه، له هه‌ناویدا
 کیسی هه‌وایی هه‌یه، کاتیک که کیسه هه‌واییه‌کان به‌تال ده‌کات، ده‌چته
 بنه‌وه‌و، کاتیک بیه‌وئ بیته‌وه سه‌رئ، کیسه هه‌واییه‌کان پر ده‌کاته‌وه‌و سه‌ر
 ده‌که‌وئته‌وه، که کۆنه‌ندامی هه‌رسکردنی ماسیی، له خواردن، نه‌و هه‌وایه دروست
 ده‌کات، هه‌رکاتیک به پتویستی زانی، نجا نه‌و ماسیانه‌ی له ته‌ختی بنی نه‌و
 نۆقیانووسه قوولانه‌دان، واته: له ژیر قوولایی (۱۲)کم، (۱۲۰۰۰)م، چاویان نیه،
 چونکه له‌و تاریکاییه‌دا (۱۲۰۰۰)م قوول، زۆر زۆر تاریکه‌و پتویستیان به‌چاویان
 نیه بۆیه خوای په‌روه‌ردگار چاوی بۆ دروست نه‌کردوون، به‌لکو له پتی بیستنه‌وه،
 نیش و کاره‌کانی خوایان ده‌که‌ن، به هۆی شه‌پۆله‌کانه‌وه، هه‌ر ده‌نگ و هه‌ست و
 خوستیک بئ، له پتی بیستنه‌وه مه‌داری خوایان ساز ده‌که‌ن، خوای په‌روه‌ردگار
 نه‌وه‌ی بۆ دروستکردوون که نه‌وان پتویستیان پتیه‌تی، به‌لام نه‌وه‌ی پتویستیان
 پتی نیه‌و، گریمان چاویشیان هه‌بئ، پتی نابینن له‌و هه‌موو تاریکاییه‌دا، خوای
 په‌روه‌ردگار چاوی بۆ دروست نه‌کردوون، وه‌ک خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموئ:
 ﴿رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَىٰ﴾ طه، په‌روه‌ردگارمان نه‌و زاته‌یه،
 بوونی به هه‌ر شتیک داوه‌و، رتیمایشی کردوه، فتری کردوه و توانای پنداوه:
 چۆن پتی به‌رپتوه بچتی!

مهسه لهی سته م:

سهرنجراکیشانی مروفشان بۆ نهوه، که ههر کهس که له ناسمانه کان و زه ویدایه، بالنده کانیش هه موویان خوا به پاکده گرن و حوکمرانیی ناسمانه کان و زهوی هی خواجه، سه ره نجامیش بهس بۆ لای خواجه، ئنجا خسته نه رووی چۆنه ته تی باران و ته رهزه بارین و، گۆرینی شهوو پۆژان و، دروستکردنی هه موو ژيانداریک له ناوو، دووباره جه خترکرنه وه له سه ره نه وه که خوا نایه تانیکي پوونکه ره وه و پۆشنی دابه زانددون و، ههر نه ویش به ره و راسته پی رته نمایی ده کات:

خوَا دَهْفَه رَمَوِي: ﴿۱۰﴾ اَلرَّسْرَ اَنَّ اَللّٰهَ يُسَخِّحُ لَهٗ مَن فِى السَّمَوٰتِ وَاَلْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَفَقَتًا كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيحَهٗ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَاللّٰهُ مُلْكُ السَّمَوٰتِ وَاَلْاَرْضِ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿۱۲﴾ اَلرَّسْرَ اَنَّ اَللّٰهَ يُزَيِّجُ مَخَابَا تُمُّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ ۚ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَاٰمًا فَتَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنَ جِلْدِهٖ ۗ وَيُرْوِلُ مِنَ السَّمَآءِ مِىْن جِبَالٍ فِىهَا مِنْ بَرَرٍ فَيُصِيبُ بِهٖ مَن يَشَآءُ ۗ وَيَصْرِفُهٗ ۚ عَن مَّن يَشَآءُ ۗ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَرِ ﴿۱۳﴾ يُغَلِّبُ اَللّٰهُ اَلَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِى الْاَبْصَرِ ﴿۱۴﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّآءٍ فَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِىْ عَلٰن بَطْنِهٖ ۗ وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِىْ عَلٰن رِجْلَيْنِ ۗ وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِىْ عَلٰن اَرْبَعًا يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ اِنَّ اَللّٰهَ عَلٰن كُلِّ شَيْءٍ وَّٰدِعٌ ﴿۱۵﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَا ؕ اٰيٰتِنَا تُبَيِّنُهَا ۗ وَاللّٰهُ يَهْدِىْ مَن يَشَآءُ اِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۱۶﴾

شیکردنه وهی ئەم نایه تانه، له بیست و ههوت بگره ده:

لیره دا خوا ﴿۱۰﴾ دته سه ره خسته نه رووی ژماره یه که له نیشانه کان و چاکه و نیعمه ته کانی و دیارد وه دیمه نه سه ره نجاکیش و دل بزووینه کان، که دهسته لاتى خواو، زانیاری خواو، میهره بانى خواو، حیکمه تی خواو، زۆری دیکه له سیفه ته کانی خوایان تیدا ده دره وه شته وه، سه ره تا ده فه رموی:

(۱) ﴿أَلَمْ نَرَأَنَّكَ أَنْ اللَّهُ يَسْمَعُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾، ئایا نازانی، یان: ئایا نه تبینیوه (به چاوی عهقل و دَل)، هەر که سێک که له ناسمانه کان و زهوی دا ههیه، خوا به پاك ده گرتی، واته: نهو کافرانهی بهو شیوهیهن که پیشتر باسکر، با پێیان وانهبن خوا ﷻ په کی بهوان ده کهوئ، چونکه هەر کهس که له ناسمانه کان و زهوییدا ههیه، خوا به پاك ده گرتی و ستایشی ده کات و، قه درى خوا ﷻ ده زانی، یانی: فریشته کان به پلهی یه کهم، ئنجا مروّف و جندی مسوّلمان و پوو له خوا.

(۲) ﴿وَالطَّيْرُ صَوَّتَتْ﴾، بآئنده کانیش بآله کانى خویان ریز کردوون، یاخود: بآله کانى خویان پان راخستوون، بآئنده کان که له نگه ر ده گرن له کاتی پێکهوه فرین دا، بآله کانیان پان را ده خه ن و ریزیان ده کهن.

کاتی خۆیشی له ته فسیری سوورەتی (التَّحَل) دا، له کورته باسێک دا باسی بآئنده کان و، جوړه کانیان و چۆنه تی پێکهاتهی جهسته یان و، شیوازو میکانیزمی فرینیان و... هتدمان کرد.

(۳) ﴿كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ﴾، هەر کامێک له بآئنده کان و، لهو خاوهن شعوروو ههستانه، له ناسمانه کان و زهوییدا هه ن، له فریشته کان و، مروّف و جندی ئیماندار، هەر کامێکیان پارانهوهی خۆی و خوا به پاکگرتی خۆی ده زانی، یاخود: هەر کامێک له وان به دنیایی ده زانی چۆن نوێزی خۆی ده کات و، چۆن خوا به پاك ده گرتی. یاخود: ﴿قَدْ عَلِمَ﴾، راناوه شیراوه (الضَّمير المُسْتتر) هکه ی بۆ خوا ده چێته وه، یانی: (قد علم الله)، خوا ده زانی هەر کامێکیان چۆن نوێزی خۆی ده کات و، چۆن خوا به پاك ده گرتی، یاخود: (صَلَاتُهُ)، به مانای پارانهوهیه، خوا پارانهوه به پاکگرتی، هەر کامیان ده زانی.

(۴) ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾، به دنیایی خوا زانایه به وهی ده یکه ن، واته: هه رچی تیکرای دروستکراوه خاوهن ههسته کان پێی هه لده ستی، خوا پێی ده زانی و به وردی ناگادارانیه.

وهک له شوونی دیکه دا فرموویه تی: ﴿وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ﴾، المؤمنون، واته: تێمه ش له دروستکراوان بێ ناگا نین.

۵- ﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واتە: خواش هوکمرانیی و دەستی پۆشتوو یه تیئ له ئاسمانه کان و زهوییدا ههیهو، هیچ وردو درشتیک نیه له بهر دەستی ویدا نه بێ و، خۆی دروستی نه کردبێ و به سه ریشی پانه گات.

۶- ﴿وَالِلَّهِ الْمَصِيرُ﴾، سه ره نجامیش هه ر بۆ لای خوایه.

تیئمه له ته فسیری ئایه تی (۴۴) ی سوورەتی (الإسراء) دا، به درێژی باسی چۆنیه تی به پاکگرتن و ستایشکردنی دروست کراوه گامان کرد، بۆ خوا، که نه مه ش ده قی ئایه ته که یه: ﴿نَسِخَ لَهُ السَّمَوَاتِ السَّبْعَ وَالْأَرْضَ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا بِسُحْبِ بَحْرِهِ. وَلَكِنْ لَا نَقْفَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾، بۆیه که سی بیه وی وردتر له مانای به پاکگرتنی دروست کراوه کان بۆ خواو، ستایشکردنیان بۆ خواو پاران هه ویان له خوا، حالیی بن، با بگه رتیه وه بۆ ته فسیری ئایه تی ژماره (۴۴) ی سوورەتی (الإسراء).

دوایی خوا ﷻ باسی دیارده و دیمه نیککی زۆر گه وه و گرنگ ده کات، که ژایانی مروف و ئاژه ل و پوهه هه مووی به وه وه په یوه سته و، نه گه ر ئه وه نه بووایه، هیچ ژایاندارنک ژایانی له سه ر زه وی نه ده بوو، ده فه رموی:

۷- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُرْسِلُ مَآبَا﴾، ئایا نابینی، که خوا هه ورنایک لیده خو پۆی، ئه م بینینه، وێرای دیتنی عه قل و دل، ده شگونجی بینینی چا و بن، چونکه چا و هه وه ره کان ده بینتی، به لام ئه وه ی پیشی دیتنی عه قل و دل بوو، ئایا به چاوی عه قل و دل نابینی! خوا هه ورنان زۆر به نه رمیی پال پتوه ده ن، لیده خو پۆی، (ئیرجی): (یسوق بلطف)، به نه رمیی لیان ده خو پۆی، پالیان پتوه ده ن.

۸- ﴿ثُمَّ نُؤَلِّفُ بَيْنَهُمْ﴾، دوایی پینکیانه وه ده نووستینی، یانی: مو توره بیان ده کات.

۹- ﴿ثُمَّ نَجْعَلُهُمْ رُكَّامًا﴾، دوایی له سه ر یه کیان که له که ده کات، کو یان ده کاته وه سه ره که.

۱۰- ﴿ فَتَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنْ خِلْيِهِ ﴾، نجا باران دهبینی له میانی نهو ههوره دیته خوار، یاخود: (الْوَدَّكَ)، دهشگونجی به مانای ناو بن: ناو دهبینی له میانی دا دیته خوار، نجا نهویش به شیوهی باران و بهفرو ته رزه.

لیته دا که خوا ده فهرموئ: ﴿ اَلَّذِي تَرَانَّ اَللّٰهُ يُرْجِيْ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَجْعَلُهُمْ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنْ خِلْيِهِ ﴾، باسی پرۆسهی دروستکردنی ههوران و دابارینی ناو (باران و بهفرو ته رزه) له میانی ههورهکان دا دهکات: ناشکرایه که تیشکی خۆر له ناوی نۆقیانوس و ده ریا گهورهکان ده دات و، هه لَم پهیدا دهکات، نجا له نهنجامی فشاری ههواو به رزی و نزمیی کردنی و، هه لَنگشان و داکشانی ناویش دا، به هۆی هیزی کیشندهی تیان مانگ و زهوییهوه، ده ریاکان ده جوولین و شه پۆل دروست ده بن و، سه ره نجام با دروست دهبئ، نهو بایهش نهو هه لَم له گه لَ خۆی دا به رهو شوینه ساردهکان دیتن، نجا نهو په که خوا ده فهرموئ: ﴿ اَلَّذِي تَرَانَّ اَللّٰهُ يُرْجِيْ سَحَابًا ﴾، نایا نابینی خوا به نهمیی ههورهکان لیده خوړی، ﴿ ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُمْ ﴾، دواپی به شهکانی هه لَمی ناو (جزیفات بخار الماه)، که له تيو هه ورده هه لَواسراون، ورده ورده لیک نيزیک ده بنه وه، بۆ وینه: هه ورێک که درژیه که هی جهوت (۷) کم و، به رزه په که چوار پینج (۴ - ۵) کم بن، چل (۴۰) ته ن ناو هه لَده گری له تيو هه وادا! نجا دواپی ده فهرموئ: ﴿ ثُمَّ يَجْعَلُهُمْ رُكَّامًا ﴾، دواپی ههورهکان له سه ره په کدی که له که دهکات، ههورهکان که که له که بوون، بارانیان پیوهیه، ته نیا نهو هه ورانه بارانیان پیوهیه، که له سه ره په که که له که ده بن و موئوره ده بن، وشه ی (الركام) یش له: (الركم) ه، یانی: (الضم والجمع)، کو کورده وه و له سه ره په که که له که کردن، که ده فهرموئ: ﴿ فَتَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنْ خِلْيِهِ ﴾، (الغلال: الفتوق)، له که لینهکانی ههورهکان، نهو ناوه دیته خوار، نهوه به نسبت بارانه وه به تابهت و، به گشتی ناو، دواپی دیته سه ره باسی ته رزه.

(۱۱) ﴿وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِزَابًا فِيهَا مِنْ بَرِّهِ﴾، ههروهها خوا ﴿مِزَابًا﴾ له سه ریزوه له چیاپیه کان که له سه ریزن، (مه بهست پیتی ههروهه کانه، که له شیوهی چیا دان)، له تهرزه داده به زینت، ﴿وَيُنزِلُ﴾، خونراویشته وه: ﴿وَيُنزِلُ﴾، ههردووکیان یه ک وانا یان هه به.

﴿مِنْ جِبَالٍ فِيهَا﴾، له چهند چیاپیه که له تاسمان، یانی: سه ریزن، لیزه دا ههروهه کان ته شیهه کراون به چیاو گردۆلکه وه، که ههرواشه وه نهوانه ی سواری فرۆکه بوون، له سه ریزوه که ته ماشای ههروهه کان ده که ی، وه ک گردۆلکه وه چیا، چۆن به ریزی و نزمیمان هه به، ههروهه کانیش، ناوا دینه بهرچاو، هه ندیکیش له زانایان گوتوو یانه: که ده فرموی: ﴿مِنْ جِبَالٍ فِيهَا﴾، واته: له بهر زۆریان ههروهه کان ناوان، چونکه هه ر شتی ک زۆر بن، عه ره ب وشه ی (جبل و جبال) ی بو به کاردینن، گوتوو یانه: (مثل الجبل). ﴿مِنْ بَرِّهِ﴾، له تهرزه (داده به زینت)، (مِنْ) ی به شکردن (تبعيض) ی شی خستۆته سه ر، چونکه هه ر وایه وه، هه رچی تهرزه به هه مووی پیکه وه داناباری.

(۱۲) ﴿فَيَصِيبُ بِهَا مَن يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَن مَن يَشَاءُ﴾، خوا هه ر که سیک ی بو ی، نه وه تهرزه به ی لی ده دات و، هه ر که سیکیش ی بو ی، نه وه تهرزه به ی لی لاده دات.

له سۆنگه ی نه وه وه که تهرزه زۆر جار ان به توندیی له مرۆف ده دات، له شت ده دات، به تایهت نه گه ر ده نکه کانی گه وه بن، بو یه وشه ی لیده دات (یصیب) ی به کارهینا وه!

﴿وَيَصْرِفُهُ عَن مَن يَشَاءُ﴾، یا خود نه وه تهرزه به لاده دات له هه ر که سیک که بیه وی و، نا هینسی پیتی بکه وی و، تووشی تازارو زیان بین.

(۱۳) ﴿يَكَادُ سَنَآ بَرْقُهُ، يَذْهَبُ بِالْأَبْصَرِ﴾، خه ریکه رووناکیی برووسکه که ی چاوان له به ین ده بات، چاوان ده بات، یانی: هه سته دیتیان تیدا نا هینلی، تنجا نه و کاته وه ک خو یان نه ما بن وایه.

(سَنَآ)، نه گه ر به نه لیفی مه قصوره بین: (سَنَآ)، یانی: (ضوء البرق والنهار)، تیشکی برووسکه و رۆزگار، به لام به نه لیفی مه مدووده: (السَّناء)، یانی: به ریزی (الرفعة).

لیرہ دہ فہرموی: ﴿يَكَادُ سَنَا بَرْقَوْهٖ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَرِ﴾، نیزیکہ تیشک و شوقی برووسکه که ی چاوان به ری و لایانبات، به لام له سوورپرتی (البقرة) دا، فہرموی: ﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَرَهُمْ﴾، واتہ: نیزیکہ برووسکه کہ چاوه کانیان برپینتی.

چونکہ لهوی باسی مونا فیکه کان و دل نه خوشه کان و نهوانه ی کہ دزی نیسلام بوون، بوو، به لام لیرہ دا خوا به گشتی باس ده کات، ههروه ها لهوی وهک جورنک له سزادان، باس ده کات، به لام لیرہ باسی لابردنی تیشکی برووسکه بو چاوه کان ده کات، وهک مه دحی به هیزی شوق و تیشکه که ی، چونکہ باس باسی کافران نیه، به لکو باسی روونکردنه وهی ثابته و نیشانه کانی خوا به.

دوایی خوا ﴿﴾ دیتہ سه ر بابه تیکی دیکه:

۱۴- ﴿يَقْلِبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾، خوا شه وو پوزان هه لده گپرتته وه، واتہ: له حالیکه وه بو حالیک ده یانگوری، به پیچه وانه وه، یاخود: دریزی و کورتیمان پی ده کات، یان: شهو دیتہ جیی پوز و، پوز دیتہ جیی شهو، به دهوری خرۆکه ی زه ویدا، شهوو پوز به خیرایی به کدی راو ده تین، وهک له شوینیک ده فہرموی: ﴿يُعْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ مَا﴾ الاعراف، به شهوگار پوزگار داده پوشتی، به خیرایی دوی ده که وی، نه گهر نینسان له دهروه ی خرۆکه ی زه ی ته ماشا بکات، ده بیتن: شهو به دوی پوزی ده که وی و، پوز به دوی شهوی ده که وی و، به خیرایی به کدی راوده تین، به خیرایی (سرعه) ی سیی کیلومتر (۳۰) کلم له خوله کینکداو (۱۸۰۰) کلم له سه عاتیک دا.

۱۵- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَرِ﴾، به راستی له وهدا په ند هه به بو خاوهن عهقلان، (الأبصر)، کوی (بصر) ه، به مانای چاوه، به لام لیرہ دا به مانای چاوی عهقله، بو خاوهن عهقلان، له وهدا که باسکرا په ندو عبیره ت هه به.

ننجا خوی به رزی مه زن دیتہ سه ر خسته پووی بابه تیکی دیکه ی گه وره و

گرنگ:

۱۶- ﴿وَاللَّهُ سَخِقٌ كُلُّ دَابَّةٍ مِّنْ مَّا وَجَّهَ﴾، ههروهها خوا هه موو زینده وه ریکی له ناوی دروست کردوه، لیره دا مه به ست له ناو (ماء) نوتفه یه، (ماء التناسل)، ناوی که وه چه ی لئی په پیدا ده بی، بویه ش ده فه رموی: (مِن مَّاءٍ)، له ناویک، به نه زانراو (نکرة) هیناویه تی، واته: هه ر کامیکیان له جوړیک له ناو، له جوړیک له نوتفه دروست ده بی.

۱۷- ﴿فَمِنْهُمْ مَّن يَّمْسِي عَصَ نَجْمٍ﴾، نجا هه یانه له سه ر سک ده پرواو ده خشی، که خشوکه کانن، وه ک مارو مارمیلکه وه هه شتا پییه و تیمساح و.. هتد.

۱۸- ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَّمْسِي عَصَ رَجَلَيْنِ﴾، هه شیانه له سه ر دوو پییان ده پروات، وه ک بالنده کان.

۱۹- ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَّمْسِي عَصَ أَرْبَعِ﴾، هه شیانه له سه ر چوار پییان ده پروات، وه ک ناژه له کان.

۲۰- ﴿يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾، خوا هه رچی بیه وی دروستی ده کات، نه ک هه ر نه وانه، به لکو خوا هه ر شتیکی بیه وی دروستی ده کات و توانای خوا بی سنوره.

۲۱- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، به دنلیایی خوا له سه ر هه موو شتیکی به توانایه.

۲۲- ﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾، به دنلیایی تیمه نایه ته رۆشنکه ره وه کامان، یان نایه ته رۆشنکه کامان، چونکه (مُؤَيِّنَاتٍ)، خونندراوه ته وه ش: (مُؤَيِّنَاتٍ)، (مُؤَيِّنَاتٍ)، رۆشنکه ره وه کان و، (مُؤَيِّنَاتٍ) یس، رۆشنکراوه کان، یانی: نایه ته رۆشنکه ره وه کان و رۆشنکراوه کامان بو دابه زاندوون.

۲۳- ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾، خواش هه ر که سیکی بیه وی، به ره و راسته شه قام، راسته ریی ده کات، لیره دا (یه دی) به مانای: رینماییکردن نیه، چونکه خوا هه موو لابه کی به ره و ریی راستی خوئی رینماییکردوه، که واته: هه ر که سی به م نایه تانه ی خوا ری نه بیخته وه، نه وه له به ر نه وه یه خوا نه یو یستوه هیدایه تی تاییه تی بدات، خوی په روه ردگاریش بویه نه یو یستوه هیدایه تی تاییه تی بدات و راسته ریی بکات، چونکه رینمای خوی ره فز کردوه، که سیکیش رینمای خوا (هدایه الله)، قبول نکات، ری به ره و راسته شه قامی خوا ده رناکات، وه ک فه رموویه تی: ﴿وَأَمَّا نَمُودُ﴾

فَهَدَيْتَهُمْ فَأَسْحَبُوا الْعَمَىٰ عَلَىٰ الْهَدَىٰ ۚ، فصلت - ۱۷ -، واته: تيمه گهلی ته موودمان رينمايي کرد بوو، به لام کو تيريان به سر رينمايي دا هه لباردا! بيگومان بيچگه له شوينكه وتني نهم تايه ته موباره كانهش، رتي به ره و راسته شه قامي خوا نيهو، بهس له رتي تايه ته كاني خواوه، نينسان ده توانن راسته شه قامي خوا بدوزنته وه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسي پښجهم ❖

بِنَاسِهِ نَهْم دَهْرَسَه

نَهْم دَهْرَسَه مَان كَه يَزْدَه (١١) نَاهِت دَهْگَرِيْتَه خَوِي: (٤٧ - ٥٧)، سَن تَهْوَهْرَه:

تَهْوَهْرِي يَهْ كَهْم: تَهْوَهْرِي سَهْرَه تَا، بَاسِي كَه سَانِيْكَه كَه خَوِيَان بَه بَرَوَادَارُو مَسُوْلَمَان دَا دَه نَتِيْن، بَه لَام لَه رَاسْتِيْدَا وَا نِيْن، بَه بَه لَكَهو نِيْشَانَهِي نَهْوَه كَه نَامَادَه نِيْن، كَاتِيْكَ كَه بَانْگ دَهْ كَرِيْن بُو دَا دَهْوَه رِي لَه نِيْوَانْدَا كِرَان لَه لَا يَهْنِي خَوَاو پِيْغَه مَبَهْرَهْوَه ﷺ نَامَادَه نِيْن مَلَكَهْ چ بَكَهْن بُو بَرِيْپَارُو حَوَكْمِي دَا دَهْوَه رِي بَه كَه، مَهْ گَهْر بَه پَتِي نَارَه زَوُوِي خَوِيَان بِن! دَوَا بِيْش خَوَا ﷺ هَه لَوِيْسْتِي رَاسْت و دَرُوْسْتِي بَرَوَادَارَانِي رَاسْتَه قِيْنَه، لَه بَوَارِي رَازِي بُوون بَه دَا دَهْوَه رِي و حَوَكْم و بَرِيْپَارِي خَوَاو پِيْغَه مَبَهْرَه كَه ي دَا ﷺ دَه خَاتَه رُو و، نَامُوْژْگَارِي بَه كِي زُوْر بَاشِي نَهْو جُوْرَه كَه سَا نَهْش دَهْ كَات، كَه نَهْ گَهْر بِيَانَهْوِي مَسُوْلَمَان بِن و بَه بَرَوَادَار لَه قَه لَهْم بَدْرِيْن، دَه بِي نَاوَا بِن.

لَه تَهْوَهْرِي دَوُوَه مِيْش دَا: خَوَا ﷺ بَاسِي گَفْت و بَه لِيْنِي خَوِي بُو بَرَوَادَارَانِي چَا كَه كَار دَهْ كَات، كَه دَه سْتَرُوِيْشْتُو يَان دَهْ كَات لَه زَهْوِيْدَا و نَا يِيْنَه كَه يَان بُو دَهْ چَه سِيْپِيْتِي، وَك چُوْن گَه لَانِي رَپَرْدُوو كَه پَا بَهْنْد بُوون بَه نَا يِيْن و بَه رَنَامَه ي خَوَاوَه، دَه سْتَرُوِيْشْتُو ي كَرْدُوون و، بَه رَنَامَه كَه ي بُو چَه سَهْپَانْدُوون، هَه رَهْوَهَا خَوَا هِيْمَنِي ي و نَاسَا يِيْشِيْشِيَان بُو دَهْرَه خَسِيْتِي، بَه لَام بَه مَهْرَجِيْكَ خَوَا پَهْرَسْت بِن، بِن نَهْوَه ي هَاوَبَهْش بُو خَوَا دَابْنِيْن.

لَه تَهْوَهْرِي سِيْيَه م و كُوْتَا يِيْشْدَا: فَهْرَمَان بَه مَسُوْلَمَانَان دَهْ كَات كَه:

نُوِيْژ بَه رَپَا بَكَهْن و، زَهْ كَات بَدَهْن و، فَهْرَمَان بَه رِي پِيْغَه مَبَهْر ﷺ بَكَهْن، بُو نَهْوَه ي شَا يَسْتَه ي بَه زَهْدِي ي و مِيْهَرَه بَانِي خَوَا ي پَهْرَه رْدْگَار بِن و، دَلْنِيَا شِيَان دَهْ كَاتَهْوَه كَه:

کافران دہستہ وسانکھری خوانین و، لئی دہرباز نابن، له چنگی قوتار نابن، کاتیک بیهوی سزایان بدات، چ له دنیاو چ له دواروژداو، سهره نجامیشیان له دوا وژدا بریتیه له ناگری دۆزهخ.

﴿ وَيَقُولُ أَمَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقًا مِّنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْتِيَكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٥٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ مِنْهُمْ لُغُو يَأْتُوا إِلَيْهِ مُدْعِينَ ﴿٥٩﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ مَرُؤٌ أَرَأَيْتُمْ أَن يُخَافُوا أَنْ يَصِفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ بَلْ أُوْتِيَكَ بِهِمُ الْفُلُورُ ﴿٦٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْتِيَكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٦١﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَسَخَّرَ قَلْبَهُ لِلْإِسْلَامِ ﴿٦٢﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَنْ أُمرْتُمْ بِشَيْءٍ قُلْ لَا تَقْسِمُوا طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٦٤﴾ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الْأَبْرَارَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيَسْكَنَنَّ لَهُمْ فِيهِمُ الدِّيَارُ الَّتِي كُفِرَتْ فِيهَا مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُنزِّلَنَّ اللَّهُ سَكَنًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْتِيَكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمْ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦٧﴾ ۞

مانای دهقا و دهقی نایه‌تەکان

{(ده‌غەل و دل نه‌خۆشه‌کان) ده‌لین: بروامان به‌ خواو پیغه‌مبه‌ر هیناووه
 فرمانبه‌رین، که‌چی کۆمه‌لێکیان دواى نه‌وه: پشت هه‌لده‌که‌ن و، تا نه‌وانه‌ش
 بروادار نین ﴿١٧﴾ کاتیکیش بۆ لای خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بانگ بکړین، تاکو
 دادوه‌رییان له‌ نێواندا بکات، کۆمه‌لێک له‌وان لامل ده‌بن و ږوو وه‌رده‌گیرن ﴿١٨﴾
 به‌لام ته‌گه‌ر هه‌ق بۆ نه‌وان بێ (له‌و کیشه‌و دادوه‌رییه‌دا) به‌ ملکه‌چی دین
 بۆ لای ﴿١٩﴾ نایا دلێان نه‌خۆشیی تێدایه، یان دوو دلن (له‌ باره‌ی دادوه‌ری
 پیغه‌مبه‌ره‌وه) یان ده‌ترسن خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی، ناهه‌قیان لێ بکه‌ن؟ به‌لکو
 نه‌وانه‌ سه‌تمکارانن ﴿٢٠﴾ قسه‌ی برواداران کاتیک بانگ ده‌کړین بۆ لای خواو
 پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی، تاکو دادوه‌رییان له‌ نێواندا بکات، ته‌نیا نه‌وه‌یه‌ که‌ بلین: بیستمان و
 فرمانبه‌رین و، هه‌ر نه‌وانه‌ش سه‌رفرازن ﴿٢١﴾ هه‌ر که‌سه‌یکیش فرمانبه‌ری خواو
 پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بکات و، ترس و سامی به‌رانبه‌ر به‌ خوا هه‌بێ و، پارێزی لێ بکات،
 تا نه‌وانه‌ن ده‌ربازبووان (و به‌ نامانج گه‌یشتووان) ﴿٢٢﴾ سوئندی زۆر قورسیشیان
 به‌ خوا خوارد، که‌ ته‌گه‌ر فه‌رمانیان پێ بکه‌ی (به‌ ده‌رچوون له‌ مال و سامانیان،
 یان ږۆشت بۆ جه‌نگ و جیهاد، یان به‌ جیه‌شتنی نیشتمان)، ده‌رده‌چن، بلن:
 سوئند مه‌خۆن، فه‌رمانبه‌ری تێوه‌ زانراوه‌ چۆنه‌! بێگومان خوا به‌وه‌ی ده‌یکه‌ن
 شاره‌زایه‌ ﴿٢٣﴾ بلن: فه‌رمانبه‌ری خواو فه‌رمانبه‌ری پیغه‌مبه‌ر بکه‌ن، نجا ته‌گه‌ر
 پشتیان هه‌لکرد، به‌ دلنایی نه‌و (پیغه‌مبه‌ر) ئه‌رکی خۆی له‌سه‌ره‌و، تێوه‌ش
 نه‌رکی خۆتانتان له‌سه‌ره‌و، ته‌گه‌ر به‌ قسه‌ی بکه‌ن، (فه‌رمانبه‌ری پیغه‌مبه‌ر
 بکه‌ن) پێی راست ده‌گرن و، پیغه‌مبه‌ریش ته‌نیا گه‌یاندنی ږوون و ناشکرای
 له‌سه‌ره‌ ﴿٢٤﴾ خوا به‌لینێ به‌وانه‌تان داوه‌ که‌ بروایان هیناووه‌ کرده‌وه‌ باشه‌کان
 ده‌که‌ن، که‌ وه‌ک چۆن نه‌وانه‌ی پێش نه‌وانی کرده‌ جێنیشین، بیانکاته‌ جێنیشین

له زهویداو، نهو بهرنامه بهی بوی پهسند کردوون، بویان بچه سپنتی و، ترس و لهزریان بؤ بگورۆی به هیمینی و ناسایش، (مادام واین که) دهپه رستن و، هیچ شتیک ناکه نه هاو به شم و، هه ر که سیکیش دواى نهوه بیپروا بئ (یان: سبله بئ)، هه ر تهوانه ن لاده رو لاری ﴿٣٥﴾ (ئهی مسولمانینه!) نوئز بهرپا بکه ن و زه کات بدهن و، فه رمانه ریی پیغه مبه ر بکه ن، به لکو به زه بیتان له گه ل بنوئتری ﴿٣٦﴾ (بروادارینه!) پیتان وا نه بئ تهوانه ی بیپروان دهسته وسانکه ر (ی خوان، له زه وییدا (دهربازیان ده بئ) و، شوئتی هه وانه وه یان ناگری (دۆزه خ) هو، خراپترین سه ره نجامیش نهوئیه ﴿٣٧﴾.

ئشیکردنه وهی هه نذیک له وشه کان

(مُدْعِیْنَ): واته: ملکه چانه، (نَاقَةُ مِدْعَانَ اَي: مُنْقَادَةً)، حوشرتیکی (مِدْعَانَ)، واته: ملکه چ و دهسته مو، زوو یه خ بوو، که واته: (مُدْعِیْنَ)، یانی: (مُنْقَادِیْنَ)، ته سلیم بووان یان: (خَاضِعِیْنَ)، ملکه چان.

(حَيِّفٌ): ﴿ اَنْ يَحِيْفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ﴾، واته: خواو پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ ناهه قییا ن لئ بکه ن، له داده وه رییدا، (الْحَيِّفُ: الْمَنْفِي فِي الْحُكْمِ، وَالْجُنُوحُ اِلَى اَعْدِ الْجَائِبِيْنَ، وَالْحَيِّفُ: الظُّلْمُ وَالْجَبْرُ فِي الْحُكُوْمَةِ)، (حَيِّف) به مانای لادان و لایه نگیری دئی به ره و یه کتیک له دوو لایه کاند، هه روه ها (حَيِّف) به مانای سته م و ناهه قی دئی، له داده ریی کردندا.

(حُمِلَ): یانی: (كُلَّفَ اَنْ يَتَحَمَّلَ)، داواى لیکراوه نهو نه رکه هه لبگری.

(وَلِيْمَكِيْنَ): واته: (لِيُوْطِدُنْ)، (لِيُرْسَخُنْ)، خوا بویان ده ره خستین، تاینه که یانیان بؤ بهر قه رارو سه قامگیر ده کات.

(وَلِكَيْدَلْتَهُمْ) : ﴿ وَكَيْدَلْتَهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمَّا ﴾، واته: له دواى نهوهى ترسيان هه بووه، ترسه كه يان بو ده گورئى به هيتمينى و ناسايش، (أَنْدَلَهُ: جَاءَ بَدَلٍ عَنْهُ)، (أَبْدَلَهُ) جیداری بو هینا: (وَلِكَيْدَلْتَهُمْ)، (لِيُغَيِّرُنَّ حَالَهُمْ)، خوا حالیان ده گورئى لهوهى كه تیدان، كه حاله ق ترس و له رزه، بو حالیکى دیکه كه هيتمينى و ناسايشه.

﴿ أَرَأَيْتُمْ ﴾، (الإزتياب)، كهوتنه دوو دلیى، دوو دلیى نهوهيه ئينسان به هيچ لایاندا، نه گهري هيچ كام له دوو لایه كان، زال نه كات به سه ر لایه كياندا، به لام گومان (ظن) نهوهيه كه لایه كيان زال بكات به سه ر لایه كياندا، (رَيْب) و (شَك) يش، زور ليك نزيكن، هه رچه نده زور ريك له خه لکی نه وانه هه موویان تیکه ل ده كهن، بگره هه نديك له زانا يانیش!

(الْبَلَّغُ): يانى: گه يانندن، (البلاغ: اسْمٌ مُضَدَّرٌ مَعْنَى التَّبْلِيغِ)، (بلاغ) ناوى چاوگه به مانای گه يانندن.

(جَهْدًا أَيْمَنِيهِمْ): يانى: نهوپهري توانايان به كار دینن له سوینده كه ياندا، (طَاقَةٌ مَا قَدَرُوا أَنْ يَخْلِفُوا)، بهوپهري توانايان و، زور به جه ختكر دنه وهوه سوینده كه يان ده خوڻ.

هۆی هاتنه خواروهی نایه ته کان

۱- نهم نایه ته که خوا تئیدا ده فەرموی: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنِ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ يِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾﴾

نهم به سه ره هاتهی له باره وه هاتوه:

﴿عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَقَى قَوْمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَخْرُجَ مِنْ أَمْوَالِنَا لَخَرَجْنَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنِ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ يِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾﴾﴾^(۱)

واته: عه بدوللای کوری عومه ر (خوا له خووی و بابی رازی بن)، ده لئ: کومه ئیک هاتنه لای پیغه مبه ر ﴿گوتیان: نهی پیغه مبه ر خوا!﴾ ته گه ر فه رمانمان پئ بکهی له مال و حالئ خو مان بچینه دهر، لئیی ده چینه دهر، (واته: له پئناوی خوا دا ده ست له هه موو شتیک هه لده گرین)، خواش نهم نایه ته ی نارد ه خوار: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ...﴾، واته: زور به توخی سوتئیدیان به خوا خوار د، نه گه ر فه رمانیان پئ بکهی، دهر ده چن، (به پئیی نهم هۆی هاتنه خوار وه: که دهر ده چن له مال و حالئیان، یان مال و سامانه کانیان و ده به خشن، یا خود له مال و حال و نیشتمانیان دهر ده چن، یان بو جهنگ و جههاد دهر ده چن، هه موویان ده گر تیه وه)، بلئ: سوتئید مه خوئن، فه رمان به ریی تیه و دیارو زاندراره، چونه، (یا خود: فه رمان به ریه کی په سئندو چاک بکهن، پئویست به سوتئید خوار د ناکات، به لام هه میشه ئینسان نه گه ر له مهیدانی کرده واندا تئیی دؤراند، هه ولده دا له مهیدانی قساندا قه ره بووی بکاته وه)!

(۱) ذکره السيوطي في «الدر المنثور» ج ٦، ص ٢١٤، ونسبه لابن مردويه.

۲- له باره‌ی هو‌ی دابه‌زینی نه‌و نابه‌ته‌وه که خوا تیبیدا ده‌فرمو‌ی: ﴿وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمَنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱۰﴾﴾

نهم به‌سره‌هاته گپ‌رداوه‌ته‌وه:

اعن ابی بن کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ الْمَدِينَةَ وَأَوْثِقَهُمُ الْأَنْصَارُ، رَمَتْهُمُ الْعَرَبُ عَن قَوْسٍ وَاحِدَةٍ، فَكَانُوا لَا يَمِيتُونَ إِلَّا بِالسَّلَاحِ، وَلَا يُضَيِّحُونَ إِلَّا فِيهِ، فَقَالُوا: تَرَوْنَ أَنَا نَعِيشُ حَتَّى نَبِيتَ آمِنَنِي مُطْمَئِنِّي لَا نَقَاتُ إِلَّا اللَّهَ؟ فَزَلْتُ: ﴿وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمَنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱۰﴾﴾^(۱)

واته: ثوبه‌ی کوری که‌عب (خوا لیتی رازی بن)، ده‌لن: کاتیک پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وهاوه‌لانی هاتن بو مه‌دینه‌و پشتیوانه‌کان چه‌واندیانه‌وه، عه‌رب هه‌مووی له‌یه‌ک که‌وانه‌وه تیریان تیگرتن، (واته: هه‌موویان له‌سه‌ریان کوبونه‌وه‌و هه‌موویان له‌دژیان بوونه‌یه‌ک به‌ره‌و، گه‌له‌کومه‌کییان له‌دژ کردن)، نتجا هاوه‌لآن (خوا لیتیان رازی بن)، شه‌و هه‌ر به‌چه‌که‌وه ده‌خه‌وتن، به‌یانی هه‌ر به‌چه‌که‌وه، له‌خویان بیدار ده‌بوونه‌وه، بو‌یه‌گو‌تیان: پیتان وایه‌تیمه‌بژین تاکو کاتیک بن، شه‌و بخه‌وین، دلنیاو نارام بین و، جگه‌له‌خوا له‌که‌س نه‌ترسین و، پیویست نه‌کات به‌چه‌که‌وه بخه‌وین و به‌چه‌که‌وه بیدار بینه‌وه، ده‌بئ‌ر ژۆژیکی‌وا بن؟! نتجا خوا‌نهم نابه‌ته‌ی نارده‌خواری: ﴿وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ

(۱) أخرجه الطبراني في المعجم الأوسط: ۷۰۳۹، والواحدی فی أسباب النزول ص ۲۲۲، والحاكم فی المستدرک: ج ۲ ص ۴۰، والضياء المقدسی فی: الأحادیث المختارة: ۱۱۴۵، قال الحاكم: هذا حديث صحيح الإسناد، ولم يخرجاه ووافقه الذهبي.

ءَامِنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِن قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيَارَهُمُ الَّذِيْنَ ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُم مِّنْ بَعْدِ حَوْبِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُوْنِي لَا يَشْرِكُوْنَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٥٥﴾، كه به لئى، رۆژنىكى وا دئى.

مانای گشتی نایه تهاکان

پیشتریش گوتمان: نهم دهرسه مان، تهوهرى سه ره تا و به که مى نایه ته کانى پیشه وه، هه شت نایه تى به که م، بریتیه له خسته پرووى هه لوئیستی که سانیکى، یان به ته اوویى مونا فیق و ده غه ل، یاخود دلنه خو ش و دوو دل، له به رانه ر خواو پیغه مبه رى خوادا ﷻ، به تایهت له بواری دادوه رى دا، کاتیک کیشه و مشتومرئک ده بئى، که دباره پیغه مبه ر ﷻ خو ی دادوه بووه، هه ر وه ک چو ن سه رو کى قه واره سیاسى و ده وله ته که ش بووه، هه ولیداه کیشه و گرفته کانیان له نیواندا چاره سه ر بکات، تنجا نه وانه نه گه ر شته که یان به دل بووبئى، بو ی ملکه چ بوون و، نه گه ر به دلش یان نه بووبئى، ره خنه یان لیکرتوه و لامل بوون، هه شت نایه تى به که م: نایه ته کانى: (۴۷ - ۵۴) هه موویان له و باره وه هاتوون.

دوایی نایه تیکیش (۵۵) له باره ی بابه تیکى دیکه وه یه، که بریتیه له سه قامگیر کردنى نیسلام له زه ویداو، ده سترؤیشتوو کردنى مسولمانان.

پاشان دوو نایه تی (۵۶ و ۵۷) یش، تهوهرئى دیکه ی سئیه من که خوا تیاندا فه رمان به پرواداران ده کات به نوئزو زه کات و دلنیا بوونیش له شکستى بیبروایان و بئى تاکامیان، شایان باسیشه: ئیمه له ته فسیرى سووره تى (النساء)، نایه ته کانى:

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَسْخَرَكُمُوهَا إِلَى الظُّلْمِوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ. وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ صَفْوًا بَعِيدًا ﴿٦١﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتُ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦٢﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ يَسَاءَ فَدَمَّتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ بِحُلُوفٍ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٣﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمَ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٤﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٥﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِي مَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٦﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَنبِيحًا ﴿٦٧﴾ وَإِذَا لَا تَأْتِنُهُمْ مِنَ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٨﴾ وَوَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٩﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿٧٠﴾ ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَالِمًا ﴿٧١﴾ ۞

لهوئی باسی هوی هاتنه خواری نهو یازده نایه تهمان کرد، که نیوه پروکی نهو یازده نایه تهمی (النساء)، زور ده شو بهیته نیوه پروکی نهم هه شت نایه تهمی (النور) دهو، که لهوئی به ته فصلی قسه مان لئ کردوون، واته: له بهرگی سئی نهم ته فسیره دا (ته فسیری قورناتی به رزو به پین).

خوا دده رموی: ﴿ وَتَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ ۞ ﴾، ده تین: پرومان به خواو به پیغه مبریش هیناوه، کین وا ده تین؟ به سیاق و به سه لیه ده زاندری و،

دواییش هه لوئسته که ده خاته ږوو، که نه وانه که سانیکی یان مونا فیقی ته و او ږوون، یا خود که سانیک ږوون دوو دل ږوون، دل نه خوښ ږوون، نه گه رنا نه هه لوئستانه ی خوا ده یان خاته ږوو، هی مونا فیق و دل نه خوښ و دوو دلان نه بی، هی که سی دیکه نین، مسولمانانی راسته قینه، هه رگیز هه لوئستیان وا نیه، ده فهرموی: **نَهو جَوْرَه کَه سَا نَه دَه لَیْن: ږو امان به خوا هیتا به پیغه مبه ر ﷻ هیتا، ﷻ وَاطْعَنَا ﷻ**، هه روه ها ملکه چ و فهرانه ریشین، گو ږا به لیشین، **ﷻ ثُرَيَّتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ ﷻ**، که چی له دوی نه وه، کومه لیکیان پشت هه لده که ن، ږوو وهرده گیرن، **ﷻ وَمَا أَوْلَتْكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﷻ**، نا نه وانه ش ږو ادارای راسته قینه (المؤمنین)، که (أل) ی ناساندن (تعریف) ی له سهره، واته: نه و نیماند ارانه نین که له لای خوا ی په روه ر دگار ناسراوو زاندارون، که نیماند ارانی راسته قینه، یا خود (أل) ږو (عهد) ه، یانی: نه و نیماند ارانه نین، که مه عهدودن و ناسراون ږو خه لک.

ﷻ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ﷻ، کاتیک بانگ ږوون ږو لای خوا و پیغه مبه ر که ی **ﷻ** ږو نه وه ی دادوه ر یان له نیوان بکات، یانی: پیغه مبه ر **ﷻ** به لأم ږو چی باسی خوا ی په روه ر دگاریش ده کات؟ چونکه پیغه مبه ریش **ﷻ** حوکی خوا ی په روه ر دگاری جیبه چی کردوه، که واته: که ږو لای پیغه مبه ر **ﷻ** بانگ کراون، پیغه مبه ر **ﷻ** دادوه ر یه که ی کردوه، به لأم خوا **ﷻ** ناوی خویشی خستوته گه ل، چونکه که سیک که به حوکی پیغه مبه ر **ﷻ** رازی نه ږو ږو، مانای وایه به حوکی خوا رازی نه ږووه، پیغه مبه ر **ﷻ** نوئنه ری خوا یه، په وانه کراوی خوا یه و، حوکم و به رنامه ی خوا جیبه چی ده کات، دوا یی ده فهرموی: **ﷻ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرَضُونَ ﷻ**، به کسه رو کت و ږو کومه لیکیان پشت هه لده که ن و ږوو وهرده گیرن، **ﷻ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْمَعْرُوفُ بِاتِّوَابِ اللَّهِ مَدْعِينَ ﷻ**، به لأم نه گه ر هه قیان له لای بی، بزنان هه فقه که هی نه وانه، له دادوه ر یه که دا ده یه نه وه، زور به ملکه چی و زور به ده سته موی دین ږو لای پیغه مبه ر ی خوا **ﷻ** چونکه ده زانن دادوه ر یه که له ږه روه دنیانه، واته: نه وه ی کردوو یان ته ته ږوه ر، ږه روه دندیی خوا یانه، ږه روه دندیانی تیدا بی،

دین، نه گهرنا نایهن، مانای وایه نهوان شوین بهرژه وهندی خویان ده که ون، نه که شوین شهر یعتی خوا، که بهرژه وهندی نهوانیش و هی بهرانبه ره کانیش دابین ده کات!

ثجنا خوا ده فهرموی: ﴿أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمْ أَرْبَابًا أَمْ يَحْقِرُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ ۙ﴾، نهو هه لوئسته یان له یه کیك له سی سه رچاوانه وه دی:

أ- نایا دلایان نه خویشی تیدایه؟

ب- یان دوو دلن؟

ج- یا خود ده ترستین خواو پیغهمبهره کی ﴿﴾ ناهه قبیان لی بکهن له دادوه رییدا.

﴿بَلْ أَوْلِيَتْكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾، به لکو نهوانه سته مکارن، واته: خواو پیغهمبهری خوا ﴿﴾ ناهه قبی ناکهن، نهو ترسه یان له جیی خوئی دا نیه، به لام خویان سته مکارن و له هه مبانهی خویاندا گوئز ده ژمیرن، بابای دز پیئی وایه: هه موو که س دزه، نهوانیش له پشت په رده ی رده وه تهماشای پیغهمبهری خوا ﴿﴾ ده کهن، واته: لی رده دا که ده فهرموی: ﴿بَلْ أَوْلِيَتْكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾، (بل)، بو (إضراب) ه، واته: گواستنه وه له حالیک بو حالیکئی نهولتر، واته: مهسه له نهوه نیه که خواو پیغهمبهری خوا ﴿﴾ ناهه قبیان لی بکهن له دادوه رییدا، به لام خویان سته مکارن و له هه مبانهی خویاندا گوئز ده ژمیرن.

که واته: ده گونجی نهو سی هؤکاره یان ههر سیکیان پیکه وه، له یه ک کاتدا تیدابن: ههم دلایان نه خویشی تیدابن، ههم دوو دل بن، ههم ترسیشیان هه بی بهرانبه ره خواو پیغهمبهری خوا ﴿﴾ چونکه: (مَنْ سَاءَ عَمَلُهُ، سَاءَتْ ظَنُونُهُ)، واته: که سیک کرده وه ی خراب بی، گومانیشی خراب ده بن.

دوایی خوا ﴿﴾ بروادارانی راسته قینه ده خاته روو، ده فهرموی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۙ﴾، بیکومان

هه لوئستی برواداران، (بروادارانی ناسراوو زاندراوو راسته قینه)، هه ر نهودیه که ته گه ر بانگ بکرین بۆ لای خواو پیغه مبه ره که ی ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ لِلْمُؤْمِنِ اللَّهِ إِنَّهُ كَانَ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴾ تاکو دادوه ریمان له تیواندا بکات، بلین: بیستانمان و فه رمانبه رین، نه وه جوکم و بریاره که مان بیست و، ملکه چ و فه رمانبه ریشیین، جتی به جیتی ده که یں، ﴿ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾، هه ر نهوانه ش سه رفرانن.

ننجا خوا ﴿ حَافِظًا ﴾ جوکه مه که گشتیتر ده کات، ده فه رموی: ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾، هه ر که سیک فه رمانبه ریی خواو پیغه مبه ره که ی ﴿ بَكَاتٍ، تَرَسًا وَسَامًا ﴾ وه هیه تی به رانه بر خوا هه بی و، پاریز له خوا بکات، نه وه نا نهوانه ن ده رباز بووان و به نامنج که یشتووان.

ننجا خوا هه لوئستیکی دیکه ی نه و دننه خووش و دل پر له گومانانه باس ده کات:

﴿ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ﴾، زوریش به سوئندی به هیز سوئندیان به خوا خوارد، واته: نه وپه ری توانای خویمان به کارهینا له سوئنده که یانداو، سوئنده که یان زور توخ کرده وه، زور جه ختیان تیدا کرده وه، ﴿ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ﴾، نه گه ر فه رمانیان پی بکه ی ده رده چن، بۆ کوئی ده رده چن؟

أ- له مال و سامانیا ن ده رده چن و هه مووی ده به خشن.

ب- یاخود: له نیشتیمانیا ن ده رده چن، له مال و حالیا ن ده چنه ده ری، بۆ جه ننگ و جهاد.

ج- یان: هه رچی تو پییان بلیی واده که ن و، هه ر شتیك تو پییان بلیی، ده ستی لی هه لده گرن: مال و سامانه، نیشتیمانیه، گیانه، هه رچی هه یه.

﴿ قُلْ لَا نَفْسٌ مِّمَّا ﴾، بلین: سوئندی مه خوون، ﴿ طَاعَةَ مَعْرُوفَةً ﴾، نه مه ده گونجی به و واتیه بن، واته: فه رمانبه ریی تیه وه فه رمانبه ریه کی زانراوه و ده زانین چونه، سوئندیش بخون، هه ر ده تانسانین، یاخود ﴿ طَاعَةَ مَعْرُوفَةً ﴾، واته: تیه وه فه رمانبه ریه کی په سندو

باش بکن، پیوست به سوئند خواردنِ ناکات، ئینسان نه‌گهر له کرده‌واندا تیی دۆراند، ده‌یه‌وی له قساندا تیی هه‌لئینته‌وه، به قسه‌ی درۆ، به‌لام که‌سه‌یک له مه‌یدانی کرده‌واندا نه‌سیی تاو دابی و، به کرده‌وه نه‌وه‌ی ده‌یه‌وی، سه‌ماندبیتی، زۆر پیوستیی به قسان ناکات، بویه به زۆریی نه‌وانه زۆر سوئندان ده‌خۆن، که راست نه‌بن، یان له خۆیان به گومان بن، یان که‌سایه‌تیه‌کی بیته‌زیان هه‌بی، بویه خوا ﷺ زۆر سوئند خواردن یه به‌سند نه‌زانیه، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ﴾ ﴿١٠﴾ القلم، فه‌رمانبه‌ریی هه‌ر زۆر سوئند خۆرتکی سووک مه‌که، ئینسان که زۆریشی سوئند خواردن، خه‌لک لئی بی متمانه ده‌بی، بگره خۆیسی متمانه‌ی به خۆی نیه، هه‌میشه پیوست به‌وه ده‌کات قسه‌کانی به سوئنده‌که‌ی پالپشت بکات، هه‌لبه‌ته جاری واش هه‌یه پیوست ده‌کات سوئند بخۆی، بۆ دنیایا کردنه‌وه‌ی لایه‌نی به‌رانبه‌ر، به‌لام مروّف ده‌بی هه‌ولبّدتا خۆی زۆر به سوئند خواردنه‌وه رانه‌هینن، مه‌گه‌ر ناچار بی و پیوست بکات، ﴿إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾، بیگومان خوا به‌وه‌ی ده‌یکه‌ن، شاره‌زایه، واته: خوا ته‌ماشای کرده‌ودکه‌تان ده‌کات، نه‌ک سوئنده‌کانتان و قسه‌کانتان، شاره‌زای کرده‌وه‌کانیشتانه، ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾، بلن: فه‌رمانبه‌ریی خوا بکن و، فه‌رمانبه‌ریی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکن، گوته‌رایه‌ل بن بۆ خواو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

﴿فَأَبْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكُمْ مَاجِلٌ﴾، ئنجا نه‌گه‌ر پشتییان هه‌لکرد، لامل بوون، بیگومان نه‌و (پیغه‌مبه‌ر) ته‌نیا نه‌وه‌ی پیی نه‌رکردار کراوه و خراوده‌سه‌ر شانی، ﴿وَعَلَيْكُمْ مَا مَحْمُوتٌ﴾، ئیه‌وش نه‌وه‌ی پیی نه‌رکردار کراون و خراوده‌ته‌سه‌ر شانتان، وه‌ک نه‌رکیک، ئیه‌وش نه‌و نه‌رکه‌تان له‌سه‌ره، ﴿وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾، نه‌گه‌ر گوته‌رایه‌لیی بۆ بکن و فه‌رمانبه‌ریی بۆ بکن، بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌وه‌ ریی راست ده‌گرن، ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ته‌نیا گه‌یاندنی روون و ناشکرای له‌سه‌ره، یاخود: ته‌نیا گه‌یاندنی ناشکراکه‌ری له‌سه‌ره، چونکه (الْمُبِينُ) ده‌گونجی به‌مانای روون و ناشکرا بی، ده‌شگونجی به‌مانای روونکه‌ره‌وه‌و ناشکراکه‌ر بی، واته: نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌روونی و به‌ناشکرای،

پتی گه یاندن، نه وه نه رکی خوئی جیبه جتی کردوه، ننجاً ده که وئته سه ر تپوه، تپوهش نه رکی خوئان جیبه جتی بکه ن.

ننجا دپته سه ر بابه تیکی دیکه (ته وه ری دووه م) که بریتیه له به لپن دانی خوا ﷻ به پروادارانی کردار باش، که ده سترویش توویان ده کات له زه وییدا، نابینه که یان بو ده چه سپینتی و، ترسیان بو ده گوژی بو هیمنیی و ناسایش، وه ک له هوئی هاتنه خواره وه که شدا باسما ن کرد: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾، خوا به لپنی داوه به وانه تان که پروایان هیناوه و، کرده وه باشه کان نه نجام ده دن، که له زه وییدا بیان کاته جینیشین، ده سترویش توویان بکات، ده سه لاتداریان بکات، ﴿كَمَا أَتَّخَلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾، وه ک چون نه وانه ی پپش نه وانسی کرده جینیشین و ده سترویش تووی کردن، کین نه وانه ی پپش نومه ته ی پیغه مبه ر ﷻ؟ هه موو نه وانه ن که به دوا ی پیغه مبه ران که وتوون و له روژگاری خو یانداو، خوا ده سه لاتی پی داو ن و ده سترویش تووی کردوون، دواتریش زیاتر رووی ده که بینه وه.

﴿وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾، هه روه ها نه و به رنامه یه ی بو ی په سند کردوون، بو یان ده چه سپینتی، بو یان سه قامگیر ده کات له زه وییدا، ﴿وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾، دوا یی حاله که یان له ترس و بیمه وه بو ده گوژی به هیمنیی و ناسایش، ﴿يَعْبُدُونِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾، به لام به مه رجیک نه وانیش حال یان به و شپوه یه بی: به ندایه تیی بو من بکه ن، ته نیا من به رست و، هیچ شتی که نه که نه هاوبه شم، ﴿وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ﴾، هه ر که سی دوا ی نه وه ش بی پروا بی، یا خود سپله بی، (کفر)، ده گونجی له (کفران) هوه بی، به مانای سپله یی و بی وه فایبی و بی مه کی بی، ده شگونجی له (کفر) هوه بی و به مانای بی پروای بی، هه ر که سیک دوا ی نه وه بی پروا بی، یا خود سپله بی، ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ﴾، به س نه وانه ن له ری دهر چووان، دهر چووان له حوکی زگما ک و عقل و شه ریه ت.

دوایی خوا ﷺ له ته وهری سټیه م و کوټاییدا، چوار شتان به بروداران ده فهرموئ:

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾، په که میان: نوټر بهرپا بکهن، دووه میان: زه کات بدن، سټیه میان: فه رمانبه رسی پیغه مبهه ر بکهن، به لکو به زه بیتان له گه ل بنوټن درئ، نه وه به نسبت خوټانه وه، نوټر بهرپا بکهن، واته: با په یوه نندیستان له گه ل خوادا مه حکم و توندو تو ل بټ، ههروه هه زه کات بدن و له به ینی خوټاندا به ره حم و به زه یی بن و هاوکاریی په کدی بکهن، ده وله مهنده کان هاوکاریی نه وانی دیکه بکهن، نجا هه مووشتان: ﴿ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ﴾، فه رمانبه رسی پیغه مبهه ر بکهن، که بگو مان پیغه مبهه ر بکهن، نوټنه ری خوا به وه، په یامی خواتان پټ راده که به نن، ﴿ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾، به لکو به زه بیتان له گه ل بنوټن درئ.

چواره میان: به نسبت دهره وهی خوټتان، به نسبت ناحه زانتان و دوژمانیستانه وه: ﴿ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ﴾، نه وانه ی بیبروان پټتان وا نه بټ ده سته وسانکه رن له زه وییدا، واته: ده سته وسانکه ری خوا نین، (مُعْجِزِينَ)، که سټیکه به رانه ره که ی خوټی (عاجز) بټ توانا بکات، واته: نه وان ده سته وسانکه رو بټتوانا که ر نین له زه وییدا بو خوا و دهر باز نابن له خوا، هه ر کات خوا سزایان بدات، ﴿ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ﴾، سره ونگا شیان، نه و شوټنه ی تټیدا ده وه ټنه وه، ناگه ر، ﴿ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴾، خرابترین سه ره نجام و شوټنیش که مروټی بو ده چټی (یصیرُ إليه)، بریتیه له دوزه خ، خوا په نامان بدات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

هه نویتستی دلنه خووش و دهغه له کان له بواری دادوهری کردنی پیغهمبهری خوادا ﷺ، نهوه به که نه گهر حوکم و بریاره که له بهرزه وهندی خویندا بینن، بو ی ملکه چ ده بن، نه گهرنا ههرچهنده لافی نیمان به خواو به پیغهمبهری ﷺ، لافی گوپراهیسی بو پیغهمبهری لی ده دن، پشت هه نده که ن:

خوادا ده فرموی: ﴿ وَيَقُولُونَ ءَأَمَّنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ تَوَلَّى فِرْقًا مِنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فِرْقًا مِنْهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿١٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَّهُمُ لُغُؤٌ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِبِينَ ﴿١٩﴾ أُولَئِكَ مَرَضُ آلِ الرَّسُولِ يَخْفَتُونَ أَن يُخَيِّفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُمْ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٠﴾ ۞

شیکردنوهی ئەم ئایه تانه، له ده (۱۰) برگه دا:

(۱) - ﴿ وَيَقُولُونَ ءَأَمَّنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ۞﴾، ههروه ها ده ئین: بروامان به خواو به پیغهمبهری هیناو فرمانبه ریشمان کرد.

دیار نیه نه وانهی وا ده ئین کین؟ به لام به پی سیاق و سه لیه ده زانری که مونا فیک و دهغه له کانن، چونکه نه وان لافی نیمان لی ده دن، به لام وه ک تیمانداران مامه له ناکهن، به لکو دوو دلن له حوکم و بریاری خواو پیغهمبهری خوا ﷺ، بینان وایه: خواو پیغهمبهری خوا ﷺ سته میان لی ده که ن و، دلیان نه خووشی تیدایه، نه وان دهغه ل و مونا فیکه کانن، که به ته وایی مونا فیک و دهغه ل بوون، یا خود به لای که مه وه: جوړتک له دوو دلیسی و نه خووشی و گومانیان له دلدا

هه‌بووه، یاخود هه‌ندیکیان مونا‌فیکی ته‌واو بوون و هه‌ندیکیشیان مسو‌لمانی به له‌قه له‌ق بوون و، دوو دل بوون و، نه‌خو‌شیی له دل و ده‌روونیاندا هه‌بووه.

﴿وَاطْمَٰنًا﴾، ملکه‌چی و، گو‌زپایه‌لیشمان کرد بو‌ خواو بو‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾ لیره‌دا که ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَقُولُونَ﴾، یانی: پشک و به‌شی نه‌وان له مسو‌لمانه‌تی و له نیماندا، ته‌نیا بریتی له قسه (قول)، به‌لام کرده‌وی له‌گه‌لدا نیه، به‌س لاف لیدانه، به‌لام نیسپات و سه‌لماندنی له‌گه‌لدا نیه، چونکه دوا‌یی ده‌فه‌رموی:

٢- ﴿ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ﴾، دوا‌یی کو‌مه‌لیک له‌وانه پاش نه‌و (لافلیدان) ه، پشت هه‌لده‌کن، روو وهرده‌گیرن، روو وهرده‌چهرخینن.

(ثُمَّ) لیره‌دا: (للتَّيِّبِ الرَّبِّيِّ)، بو‌ ریزبه‌ندی پیگه‌یبه، یانی: دوا‌ی نه‌وه‌ی نه‌و قسه‌یه ده‌کن، که چی دوا‌ی نه‌وه پشت هه‌لده‌کن و روو وهرده‌چهرخینن.

بو‌چی ده‌فه‌رموی: ﴿فَرِيقٌ مِّنْهُمْ﴾؟ چونکه هه‌موویان هه‌ر کیشه و داویان نه‌بووه، بانگ بکرین بو‌ دادوه‌ری له نئواندا کران، ته‌نیا نه‌وانه‌یان که کیشه و مشتومر‌تکیان بووه، بانکراون، بو‌یه ده‌فه‌رموی: کو‌مه‌لیکیان، چونکه دل نه‌خو‌ش و ده‌غه‌له‌کان، هه‌موویان ویکرا نه‌چوون بو‌ دادوه‌ری.

٣- ﴿وَمَا أَوْلِيٰكَ بِالْمُؤْمِنِينَ﴾، تا نه‌وانه‌ش بروادار نین، واته: نه‌و بروادارانه نین که ناسراون، که بروادارانی راسته‌قینه‌ن.

که ده‌فه‌رموی: ﴿مِّنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ﴾، یانی: دوا‌ی ئیعلانی ئیمان و دوا‌ی نه‌و لاف لیدانه، که چی پشتیش هه‌لده‌کن و رووش وهرده‌گیرن! بو‌یه خوا ده‌فه‌رموی: نه‌وانه بروادار نین.

٤- ﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ﴾، هه‌روه‌ها کاتیک بانگ بکرین بو‌ لای خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﴿﴾، تا‌کو دادوه‌ریان له نئواندا بکات، واته: پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ دادوه‌ری بکات، به‌لام بو‌یه خوا‌ی په‌روه‌ردگار باسکراوه، چونکه پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ به‌حوکم و شه‌ریعتی

خوادادوهری دهکات و، بۆ ریزدارکردن (تشریف)ی پیغه مبه ره، کاتیک بانگ بکرتین بۆ لای خواو پیغه مبه ری خوا ﷻ.

(۵) - ﴿إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾، به کسه روکت و پر کۆمه لیکیان پشت هه لده کهن، له نایه ق پیشتدا فه رموی: ﴿ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾، دوابی کۆمه لیکیان دوا ی نه وه پشت هه لده کهن و روو وهرده گرتین، به لأم لیره ده فه رموی: ﴿إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾، کۆمه لیکیان روو وهرده چه رختین، بۆچی؟ چونکه: (أَعْرَضَ: أَبْلَغَ مِنْ تَوَلَّى)، (تَوَلَّى)، یانی: پشتی هه لکرد، به لأم (أَعْرَضَ)، یانی: رووی وهرچه رخاندا، رووی وهرگتیرا، واته: بهس نه وه ننده نه بووه نه و فه رمانه جیبه جت نه کات، به لکو نه صلن لای به لادا نه کردۆتوه و هه ر رووی تَن نه کردوه، نه وه له حالیکدا که پێیان وابن دادوهریبه که له بهرژه وهدندی نه وان، ته واو نابن.

(۶) - ﴿وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْمُومَاتُ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾، به لأم نه گه ر مافی نه وان بن، یانی: نه گه ر پێیان وابن مافی وانی تیداده بن و، دادوهریبه که له قازانجی نه وان ته واو ده بن و به قازانجی نه وان ده شکیته وه، ﴿يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾، به به ملکه چیی و به دهسته موئی دین بۆ لای پیغه مبه ری خوا ﷻ، به لأم جاری وایه که کیشه و مشتومرێک ده بن، مه رج نیه، هه میشه ئینسان له سه ره هه ق بن، تاکو هه قی پَن بدری، جاری وایه له سه ر ناهه قه و هه ق ده دری به به رانه به ره که ی، به لأم نه وان به و مه رجه دین بۆ لای دادوهری پیغه مبه ر ﷻ و بۆ ملکه چ ده بن، که دلنیاو مسۆگه رین له بهرژه وهدندی و قازانجی نه وان ته واو ده بن، هه قیان بن یان ناهه قیان بن، گرتک نه وده به نه وان براوه بن و قازانج بکه ن! بۆیه خوا ده فه رموی: نه وانه نه و هه لئۆسته یان، سن نه گه ران هه لده گرتی:

(۷) - ﴿أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾، نایا دلیان نه خوشیی تیدابه؟ که مه بهست نه خوشیی نیفاق و ده غه لیه.

(۸) - ﴿أَمْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لَمْ تَكُنْ أُمَّةً يَتُوبُ عَلَيْهَا﴾، یاخود که وتوونه دوو دلیه وه، (شكوا في حکم الرسول)، نایا دوو دلن له دادوهری پیغه مبه ر ﷻ و بپاریاره که ی دا؟

۹- ﴿أَمْ يَحْفَرُونَ أَنْ يَخْفَىٰ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ﴾، یا خود دہ ترسین خواو پیغہ مبرہ کہی ﷺ ناهہ قیابن لئ بکہن له دادوہ رییدا، (الْحَيْفُ: الْمَيْلُ فِي الْحُكْمَةِ)، (حَيْف) لادانہ به لایہ کدا، لایہ نگیری کردنہ له دادوہ ریی کردن دا، نجا وهک پیشریش گوتمان: (من ساء عَمَلَهُ ساءت ظنونه)، هہر کہ سیک کردوہی خراب بئ، گومانیشی خراب دہ بن، لهو باردوہ شاعیریک^(۱) دہ لئ:

إِذَا سَاءَ فِعْلُ الْمَرْءِ سَاءَتْ ظَنُونُهُ وَصَدَقَ مَا يَعْتَادُهُ مِنْ تَوَهُمِهِ

واتہ: مروّف هہر کاتیک کردوہی خراب بوو، گومانہ کانیشی خراب دہ بن و، نہوہی کردوہی تی به عادت، وهک خہ یالیک له میشکی خؤیدا، به راستی دہ زانئ.

ئہوانہ چونکہ کردوہ کہ یان خراب بوو، له هہمبانہی خؤیاندا گوزیان ژماردوون و، پیمان وابووہ خواو پیغہ مبرہی خوا ﷺ لایہ نگریان له دژ دہ کہن!!

۱۰- ﴿بَلْ أَوَّلَ لَكُم مُمْ أَظْلِمُوكُمْ﴾، به لکو حہ قیقہ تی مہ سہ له ئہوہیہ، ئہوانہ ستمکارن، به هؤی ستمی خؤیانہوہ، پیمان وابووہ پیغہ مبرہی ﷺ ستمیان لئ دہ کات، به زؤری وایہ مروّف خؤی چؤن بئ، خہ لکیش وا دہ بینئ، پئشینامان جوانیان گوتوہ: «هہر کہ سہ له هہمبانہی خؤیدا گوز دہ ژمیری»، ئینسان خؤی چؤن بئ، خہ لکیش وا دہ بینئ، دز پئی وایہ هہموو کہ س دزہ، ئینسانی چاک پئی وایہ هہموو کہ س چاکہ، گنرراوہ تہوہ:

جاریک یه کیک له زانیانی سہرناس و شارهزا دہ گاتہ کہ سیک له شاریکوهوہ دی، ئہویش لئی دہ پرسن: خہ لکی ئہو شاره چؤنن؟ نجا له بهر ئہوہ ئہو کہ سہی پئی گہ بشتوہ ریبارہ، ئینسانیکی باش بووہ، دہ لئ: خہ لکی ئہو شاره، هہموویان باشن، ئینسانی زؤر چاک و نہ جیب و پزکن، دواى وی دہ گاتہ کہ سیکي دیکہ، دہ لئ: خہ لکی ئہو شاره چؤنن؟ پئم خؤشہ بیاناسم پئش تہوہی بجم بؤ نیویان، دہ لئ: خہ لکیکی زؤر خراپن، هہموویان شرو درو دزو خراپہ کارن، ئہو زانایہش دیارہ پیاویکی به سہ لیقہو دوور بین بووہ، دہ زانئ کہ هی یه کہ میان

(۱) کہ (المتنبی) یه.

لەبەر ئەۋەى خۇى ئىنسانى چاك بوۋە، وايزانىۋە خەلىكى شارەكە ھەموۋىيان چاكن، كە بە تەكىد خەلىكى شارىك چاكىيان تىدا ھەيە، بە لآم خراپىشان تىدا ھەيە، نەو لە ھەمبانەى خۇىدا گوئىزى ژماردوون، ھەر لەگەل چاكە كاندا تىكەل بوۋە، وايزانىۋە ھەموۋىيان چاكن، ھى دوۋەمىشان لەبەر ئەۋەى خۇى خراپ بوۋە، لەگەل خراپاندا تىكەل بوۋە، وايزانىۋە خەلك ھەموۋىيان خراپن.

بۇيە ئەۋانەش بەرانبەر بە خواۋ پىغەمبەرى خوا ﷺ ترسىان ھەبوۋە، ستەمىيان لى بكن، لايەنگىرىيان لە دژ بكن لە دادوۋەرىيدا، بە لآم ھۆكارەكەى ئەۋەيە كە خۇيان ستەمكار بوون، بۇيە ئەو گومانەيان بەرانبەر بە خواۋ پىغەمبەرى خوا ﷺ بۇ دروست بوۋە، نىجا خۋاى پەرۋەردگار كە ھەرسىكىيان ھىناون، ھەرسى حالەتەكەشيان بوون: رەنگە ھەيانبوۋىتى نەخۇشىى نىفاقى تەۋاۋى لە دلدا بوۋىتى و، ھەيانبوۋە دوو دل بوۋە، ھەشيان بوۋە لە رپوۋاۋىكى دىارىيكرارۋا، لە دادوۋەرىيەكى دىارىيكرارۋا، ترسى ئەۋەى ھەبوۋە پىغەمبەر ﷺ ناھەقىى لە دژ بكات، ھەرسى حالەتەكان بوون، نىجا نايأ حالەتەكان ھەر سىكىيان دابەش دەبن، بەسەر چەند پۇلىكى ئەو جۇرە كەسانەدا، ياخود ھەرسى حالەتەكە، لە يەك كاتدا، لە يەك كەسدا ھەن؟ چونكە ئىنسان ئەگەر دلئى نەخۇش بوو، دوو دلئىش دەبىتى و بەد گومانىش دەبىتى.

لىرەدا بە پىۋىستى دەزانم نامازە بكەم بە ھەلۋىستى سى تەفسىر لە تەفسىرى شىعەكان، تاكو ئەگەر كەسىك قسەى ئەۋانەى كەۋتە بەرچاۋ، پىتيان ھەلنەخەلەتى:

يەك: (الطبرسي) لە تەفسىرەكەى خۇى (مجمع البيان)دا، لە (البلخي)يەۋە دىتىن: دەلئى: لە نىۋان عەلى و عوسماندا (خوا لىتيان رازى بى) كىشەو مشت و مرىك بوو، عەلى دەيگوت: با بچىن بۇ لاي پىغەمبەر ﷺ، (الحكم بن العاص)ىش، كە ئومەۋىى بوۋە، بە عوسمانى دەگوت و بۇى پىشنيار دەكرد، نەخىر، مەچۇ بۇ لاي پىغەمبەر ﷺ، لەبەر ئەۋەى عەلى خزمىەتى و نامۇزايەتى، بە لاي ويدا دايدەشكىتىن!

که بیگومان بهس له تهفسیری شیعهکاندا نهو جوړه دروؤ دهلهسهو
تهفسانانه دهست دهکون، تهگه رنا چوون عوسمان (خوا لئی رازی بئ)، گومانی
وای پئ دهبردئ! ههتا بو (الحکم بن العاص) یش، دهبئ بهلگه ههبن، بهلام
عوسمان خهلیفه ی راشیدی پیغمبهره ﷺ، پیغمبهر دووان له کچهکانی خوئی
داونئ: روقیهو نومم که لثووم، ئایا نهو گومانهی پئ دهبردئ: نه چئ بو لای
پیغمبهر ﷺ بو دادوه ریی و گومانی خراپی به رانبهر به پیغمبهر ﷺ ههبن
که به لای ئاموزایه که یدا، به لای علیلدا داده شکینئ؟! به تهکید شتی وا له
عوسمان ناوه شیتتهوه.

دوو: تهفسیری دووم که نهو حیکایه تهی هیناوه، تهفسیری (المیزان)ه، هی (محمد
حسین الطباطبائي)^(۱)، نویش هه مان حیکایهت و بهسه رهاق هیناوه.
سن: تهفسیریکی فارسیشان ههیه، (تهفسیری نمونه)^(۲)، نویش هه مان حیکایهت و
بهسه رهاق دینئ.

ئهوهی من تیینیم کردوه: تهفسیری شیعهکان دهگه رین، چ شتیک زانی هه بیت
حیکایهتیک، گیردراوه یهک، سه نه دی ههبن و نهبن، بهس بزنان زانی ههیه بو یه کیک
له هاوه لآن، به تایهت بو سن خهلیفه راشیدهکان: نه بوو بهکرو عومهر و عوسمان
(خوا لئیان رازی بئ)، یان بو دایکمان عانیسه خوا لئی رازی بئ، یان بو یه کیک
له که سایه تیه بهرجهستهکانی ئیسلام، که نهوان که یفیان پئیان نایهت، دهیهنن،
که به داخوه، نهوان له تئو هه موو هاوه لآن، ژماره یهکی که میان هیشتوونهوه،
متمانهیان بهوانی دیکه نیه، له بهر ئهوهی گومانیان، بهرامه ریان خراپه، به لام له
راستییاد ل و دروونه که یان تهواو نیه به رانبهر به هاوه لآن (خوا لئیان رازی بئ)،
تهگه ر نا تئیمه ش نالئین: هاوه لآن پاریزراو (معصوم) بوون له هه له، به لام واش نین
وهک شیعه گومانیان پئ دهبن و، له پشت په ردهی ره شهوه ته ماشایان دهکهن.

(۱) ج ۱۵، ص ۱۵۸.

(۲) ج ۱۴، ص ۵۱۳.

لیتره‌دا قسه‌یه‌کی مه‌لای گه‌وره‌ی کۆیه (مامۆستا مه‌لا موحه‌مه‌د)م، (ر‌دحه‌مه‌تی
خوای لَیْبِی)، هاته‌وه‌ یاد، که ده‌لَی: که‌سَیْک ته‌فسیری شی‌عان بخوینَیته‌وه،
واده‌زانَی قورنَان شانامه‌یه، وه‌ک چۆن شانامه‌ی فیرده‌وسِی، هه‌مووی باسی
رۆسته‌م و زۆراب و نه‌وانه‌ ده‌کات، وا ده‌زانَی قورنَان شانامه‌یه، چونکه‌ شی‌عه
هه‌موو نایه‌ته‌کان په‌یوه‌ست ده‌که‌نه‌وه به‌ عه‌لییه‌وه، (خو‌ا له‌ عه‌لی‌ رازی‌ بَی)،
عه‌لییش پیاوئیکی پایه‌داری ئیسلامه‌و، چواره‌مِین جَینیشینی پَیغه‌مه‌ری خوایه
ﷺ به‌لَام نه‌وه‌ی که‌ شی‌عه‌ بۆی ده‌لَین، زۆر له‌ نایه‌ته‌کان وا ته‌فسیر ده‌که‌ن، که
نه‌وه‌ له‌گه‌لَ عه‌لییه‌تی، یان له‌گه‌لَ دوازه‌ ئیمامه‌کانیه‌تی، یان له‌گه‌لَ حه‌سه‌ن و
حوسه‌ینیه‌تی، یان له‌گه‌لَ فلانکه‌سیه‌تی، هه‌یچ به‌لکه‌یه‌کیان به‌ ده‌سته‌وه‌ نیه‌.

ئه‌هل‌ولبه‌یت و خزمانی پَیغه‌مه‌ریش ﷺ بَیگو‌مان هه‌ر که‌سَیْک مسوُل‌مان بَی
رَیزو خۆشه‌ویستی و ته‌قدیری زۆری له‌ دل‌دا ده‌بَی بۆیان، ئنجا چۆن ده‌بَی ئینسان
خزمه‌کانی پَیغه‌مه‌ری خوای ﷺ خۆشنه‌وین؟ نه‌و خزمانه‌ی که‌ له‌سه‌ر رَیازی
پَیغه‌مه‌ر ﷺ بوون، به‌لَام له‌و لاشه‌وه: دیسان چۆن ده‌بَی ئینسان هاوه‌له‌کانی
پَیغه‌مه‌ری ﷺ خۆش نه‌وین، نه‌و هاوه‌لانه‌ی له‌ پیاوان و ئافره‌تان که‌ له‌ خزمه‌ت
پَیغه‌مه‌ردا ﷺ بوون و، پَیغه‌مه‌ری خو‌ا ﷺ له‌ چه‌ندان فه‌رمووده‌ی دا مه‌دح و
ساتبشیان ده‌کات، نه‌و هاوه‌لانه‌ی له‌ دوا‌ی پَیغه‌مه‌ر ﷺ جَینیشینایه‌تیان کردو، له
دوا‌ی وی په‌یام و به‌رنامه‌که‌ییان خزمه‌ت کردو، به‌ مروّ‌فایه‌تیان گه‌یاند، که‌سَیْک
ئینصاف و ویزدانی هه‌بَی، ناگونجَی هاوه‌له‌کانی پَیغه‌مه‌ری ﷺ خۆشنه‌وین، هه‌روه‌ها
ناشگونجَی خزمان و نیزیکانیشی خۆش نه‌وین، خو‌ا لَیْبان رازی‌ بَی، نه‌وانه‌ی که‌ به
رَیی پَیغه‌مه‌ردا ﷺ رۆیشتوون و، وه‌فادار بوون بۆ رَیازیو به‌رنامه‌که‌ی.

مه سه له ی دووهم:

خستنه رووی هه نوستی راست و شه رعییانه ی مسوئمانانی راسته قینه له به رانه بر دادوه ریی و بریاری پیغه مبه ره ی خوادا ﷺ که بریتیه له: گوئی بو گرتسی و جیبه جی کردنی (بیستمان و فه رمانبه رین)، که بلین: بریاره که همان بیست و تسی گه یشتین و حالیسی بووین، نجا فه رمانبه رو گوئی بریاره لین و جیبه جیسی ده که یین:

خوادو فه رموی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ

وَيَتَّقَهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له سنی برکه دا:

١- ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾، به دنیایی قسه ی برواداران، هه ر کات بو لای خواو پیغه مبه ره که ی بانککران تاکو دادوه رییان له نیوان دا بکات، نه وه یه که بلین: بیستمان و فه رمانبه رین، (إِنَّمَا)، وه ک زور جار گوئومانه: (أَدَاءُ الْخَضِرِ وَالْإِبْرَةِ)، نامرزی کورتهه لیتان و چه سپاندنه، یانی: قسه ی برواداران ته نیا نهو قسه یه، برواداران راسته قینه، (الْمُؤْمِنِينَ)، (أل) ه که ی بو ناساندنه، نجا یان بو جینسه و مانای هه موو گرتنه وه (إِسْتِغْرَاقٍ) ده گه یه نن، واته: هه موو برواداران نه وه قسه یان ده بن، برواداران ته واو، یاخود (أل) ه که بو عه ده، واته: بروادارانیک که ناسراون و ده زانری کین؟ نه وه قسه یانه، له چ کاتی کدا؟

﴿إِنَّمَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ﴾، کاتیک بانگ بکرین بو لای خواو بو لای پیغه مبه ره که ی ﷺ تاکو دادوه رییان له نیواندا بکات، واته: پیغه مبه ره ﷺ دادوه رییان له به یندا بکات، قسه که یان جیبه؟ ده بن ته نیا چ قسه یه ک بکه ن؟

﴿ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ﴾، نه‌و‌یه که بلّین: بیستمان و فرمان‌به‌رین، واته: نه‌ودی که پیمان‌گوترا، بیستمان، لئی حالی بووین و تیی‌گه‌بیشتین، جیبه‌جیشمان کردو، نیمه فرمان‌به‌رین بوئی.

۲- ﴿ وَأَوْلَاتِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾، ته‌نیا نا نه‌وانه‌ش سه‌رفرازان، وشه‌ی (مُفْلِح) که له‌سه‌ر کیشی (مُفْعِل)‌ه، به‌مانای بکه‌ر (فاعل)‌ه، له (فَلاح)‌وه هانوه، (فَلاح)، یانی: سه‌رفرازیی و به‌مراد گه‌بیشتن، به‌نامانج گه‌بیشتن، ننجاً (مُفْلِح): نه‌و که‌سه‌یه به‌نامانج و مراد ده‌گات، به‌کام و مرادی خوئی ده‌گات.

۳- ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾، ههر که‌سینک فرمان‌به‌رینی خولو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷻ، بکات و ترس و سامی به‌رانبه‌ر به‌خواه‌بی و، پارتیز له‌خواه‌بکات.

نا نه‌وانه‌ده‌ربازبووانن، سه‌رکه‌وتوو (فَائِزُ): که‌سینکه (مَقَارَة)‌ی برییتی، یانی: که له‌بیابانیتکی بی‌ناوه‌وه‌ده‌ربازو قوتار بووین، نا نه‌وانه‌که‌سانتکن، به‌نامانج گه‌بیشتوون.

(القرطبی)، لیره‌دا به‌سه‌ره‌هاتیک ده‌گتیره‌ته‌وه: له‌باره‌ی نه‌م تابه‌ته‌موباره‌که‌وه، ده‌تی:

إِذْ ذَكَرَ اسْلَمَ أَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، بَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ وَإِذَا رَجُلٌ مِنْ ذَهَاقِينَ الرُّومِ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ وَهُوَ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مَا سَأَلْتُكَ؟ قَالَ: اسْلَمْتُ لِلَّهِ. قَالَ: هَذَا لَيْدًا سَبَبًا! قَالَ: نَعَمْ! إِنِّي قَرَأْتُ التَّوْرَةَ وَالزَّبُورَ وَالْإِنْجِيلَ وَكَثِيرًا مِنْ كُتُبِ الْأَنْبِيَاءِ، فَسَمِعْتُ أُسِيرًا يَقْرَأُ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ، جَمَعَ فِيهَا كُلَّ مَا فِي الْكُتُبِ الْمُنْتَقَدِمَةِ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، فَأَسْلَمْتُ، قَالَ: مَا هَذِهِ الْآيَةُ؟ قَالَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ ﷻ فِي الْقُرْآنِ، ﷻ وَرَسُولَهُ ﷻ، فِي السُّنَنِ، ﷻ وَيَخْشَ اللَّهَ ﷻ، ﷻ فِيمَا مَضَى مِنْ عُمْرِهِ، ﷻ وَيَتَّقْهُ ﷻ، ﷻ فِيمَا بَقِيَ: ﷻ فَأَوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﷻ، وَالْفَائِزُ مَنْ نَجَا مِنَ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ. فَقَالَ عُمَرُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷻ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ (۱)﴾.

(۱) أخرجه: البخاري: ۶۹۹۶، ومسلم: ۵.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۲، ص ۲۵۰.

(القرطبی)، ده‌لئی: (أَسْلَمَ)، باسی کردوه (که یه کتیکه له زانایانی تابعین و شوین که وتووانی هاوه‌لان)، ده‌لئی: رُوژْکِ عومهری کوپری خه‌تتاب له مرگه‌وتی پیغهمبه‌ردا ﷺ راوه‌ستابوو، یه کتیک له (دَهَاقِینَ)، [کؤی: (دَهْقَانِ)، کار به‌رده‌ستیک، به‌رپرستیک ای رۆمه‌کان، له‌سهر سه‌ری وه‌ستابوو، ده‌یگوت: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، شایه‌دیی دده‌م که جگه له خوا هیچ به‌رستراویک نیه‌و، شایه‌دیی دده‌م که موحه‌مه‌د ره‌وانه‌کراوی خویبه، عومهر (خوا لئی رازی بن) لئی پرسی، چیته، بۆچی واده‌لئی؟ گوتی: مسولمان بووم، لئی پرسی: هۆیه‌کی هه‌یه، نه‌و مسولمان بوونه‌ت؟ گوتی: به‌لئی، تنجا بۆی باسکرد، گوتی: من ته‌ورات و زه‌بوورو تنجیل و زۆرْک له کتیبی پیغهمبه‌رانی پیتشووم خویندوونه‌وه، به‌لام گویم له دیلْک بوو، (دیلْکی مسولمان که له لای رۆمه‌کان بووه)، نایه‌تتکی له قورْنان ده‌خویندوه‌وه، که هه‌رچی له کتیبه پیتشووه‌کاندا هه‌یه، له‌م نایه‌ته‌دا کۆکراوه‌ته‌وه، زانیم که نه‌و قورْنانه (له نایه‌تتیکیدا نیوهرۆکی کتیبه پیتشووه‌کانی هه‌موو کۆکردۆته‌وه)، له لایهن خواوه‌یه، بۆیه مسولمان بووم، عومهر (خوا لئی رازی بن) گوتی: نه‌و نایه‌ته‌ کامه‌یه؟ کابرای (دَهْقَانِ)، گوتی: قسه‌ی خوی به‌رز که ده‌فه‌رمووی: ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾، گوتی: ﴿ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ ﴾، هه‌ر که‌سن فه‌رمانبه‌ری خوا بکات، (فی الْفَرِائِضِ)، له جیبه‌جی کردنی فه‌رزه‌کاندا، ﴿ وَرَسُولَهُ ﴾، فه‌رمانبه‌ری پیغهمبه‌ره‌که‌شی بکات، (فی السُّنَنِ)، له رېبازه‌که‌یدا، ﴿ وَيَخْشَ اللَّهَ ﴾، ترس و سام و هه‌یه‌تیشی به‌رانبه‌ر به‌ خوا بوو بن، له‌و ته‌مه‌نه‌ی دا که رابردوه، ﴿ وَتَتَّقِهِ ﴾، پارزیش له خوا بکات، له‌وه‌دا که دئی له ته‌مه‌نی، ﴿ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾، نا نه‌وانه ده‌ربازبووان و به‌ نامانج گه‌یشتووان، گوتی: (الْفَائِزُ) یش که‌سیتکه له ناگری دۆزه‌خ ده‌رباز بووی و، خرابیته به‌هه‌شته‌وه، عومهریش (خوا لئی رازی بن)، گوتی: پیغهمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووئه‌تی: (أُعْطِیْتُ جَوَامِعَ الْکَلِمِ)، من وشه کۆکه‌روه‌کانم پت دراوان.

واتە: ئەو وشانەي مانايە كان كۆ دەكەنەو، كە قەرموویەتی: پىمدراون (أُعْطِيَتْ)، عومەر (خوایى رازى بى)، وای لیکداوتەو كە مەبەست پىی قورئانە، وشە كانى قورئان ھەموو مانايە كان كۆدەكەنەو، بەلام ھەندىك لە زانايان ئەم فەرمایشتەي پىغەمبەر ﷺ وا مانا دەكەن كە مەبەستى فەرمایشتە كانى خۆیەتی، كە بە تەئكىد ھىچ فەرمایشتىك وەك فەرمایشتى خوا كۆكەرەو، نى، بۆ ماناو مەبەستە كان، بىگومان پىناسەي تەواوى (جَوَامِعُ الْكَلِمِ)، بەسەر قورئاندا دەچەسپى، بەلام فەرمایشتى پىغەمبەریش ﷺ لە چاوقسەي خەلكى دىكە، ئەویش كۆكەرەو بوون، بۆ زۆر لە ماناو مەبەستە كان.

مهسه له ی ستیه م:

دووباره باسی هه لویستی دیکه ی دهغه ل و دننه خو شه کان که به وپه پری تواناوه سویند خواردنیانه له سه ر فه رمانبه ریی کردنیان و، ناموژگاری کردنیان به فه رمانبه ریی کردنی به کرده وه، نه گه رنا خو یان به رپرسیارن:

خو ا ده فه رموی: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن أَمَرْنَاهُمْ لَنَنْصَرِحَنَّ قُلْ لَا تَقْسِمُوا طَاعَةَ مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ لِّمَنْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ قَاتُوا فَإِنَّمَا عَلَيْنَا مَاجِدٌ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

(١)- ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾، ئەو جو ره خه لکانه (که پیشتر باسمان کردن و دهغه ل و دننه خو شه و دوو دله کائن)، به وپه پری توانایانه وه سویندیان خوارد.

(الجهد: منتهی الطاقه)، (جهد) نه وپه پری توانایه، یانی: (جَاهِدِينَ أَنْفُسَهُمْ، أَيِّ بِالِغَيْنِ بِهَا أَقْصَى الْغَايَةِ)، زور خو یان ماندوو کردو گه یاندیانه نه وپه پری، هه موو توانای خو یان به کاره ینا له سویند خواردنه که یاندا.

ئایا سویندیان له سه ر چی خوارد، ئەو سوینده به قوه ت و به هه یزه؟

(٢)- ﴿لَئِن أَمَرْنَاهُمْ لَنَنْصَرِحَنَّ﴾، (گوئیان:): نه گه ر تو فه رمانیان پین بکه ی، نه وان دهرده چن، له کو ی دهرده چن و بوچی دهرده چن؟ له هوی هاتنه خوارده وه که یدا باسمان کرد یانی: له مال و سامانیان دهرده چن، به لأم نه و ته عبیره سی واتایان ده گه یه نن:

یه ک: دهرده چن له هه موو مال و سامانیاندا له پیناوی خوادا.

دوو: دهرده چن له نیشتمان و مال و حالیان و، به جیی ده هی لئ له پیناوی خوادا، ناماده ن کوچ بکه ن.

سَن: دهرده چن له مالن، بۆ جهنگ و جيهادو پرووبه پروو بوونه وهی دوژمان.

که ههر سیکیان، کاری زۆر گه وهرن.

(۳) - ﴿قُلْ لَا تُفْسِمُوا﴾، خوا به پیغمه مبه ر ﷺ ده فهرموئ: پتیمان بفرموو: سوئند مه خوئن، واته: نهو سوئنده تان که خواردوه، خواردوه، به لأم جارنکی دیکه سوئند مه خوئن، یاخود نهو سوئنده شان که خواردوه، پتویستی نه ده کردو، پتویست ناکات ناوا به جه ختکردنه وهوه سوئند بخوئن، بۆچی؟.

(۴) - ﴿طَاعَةَ مَعْرُوفَةٍ﴾، نه م رسته به دوو واتای ههن:

أ- فهرمانه بری تپوه زانراوه و ناسراوه، چونه! سوئند بخوئن و نه خوئن ده تان ناسین، (أی: إِنَّ طَاعَتَكُمْ مَعْلُومَةٌ كَيْفَ هِيَ؟)، فهرمانه بریه که تان زانراوه چونه! بۆیه به سوئند خواردن بۆتان نا پۆشرئ و، نهو بپهه لوتیستییه، له باری کرده ودا، به سوئند خواردنی سه زاره کیی، بۆتان قهره بوو نابپته وهوه بۆتان نا پۆشرئ.

ب- واته به کی دیکه ته وهیه: ﴿طَاعَةَ مَعْرُوفَةٍ﴾، یانی: با له تپوه وه فهرمانه بریه کی په سندنو چاک هه بئ، نهو کاته هه وچیی نهو سوئند خواردنه نابن، له جیاتی ته وهی زۆر خوئان نه زیهت بدن به سوئندی قورس و تۆخ و جهخت له سه زاره، به کرده وه پابه نندو فهرمانه برین، تا نهوه نامانجتان بۆ ده پیکن.

(۵) - ﴿إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾، چونکه به دلنیاپی، خوا شاره زایه به وهی ده یکهن، واته: نهو ته ماشای کرده وه که تان ده کات، داخۆ چۆنه، ننجا نه گهر کرده وه که تان باش بیت، نهوه باشه، نه گهر نا، مادام کرده وه تان خراب بئ، هه رچه نده سوئندی قورس و به زه حمهت بخوئن، بهو په بری توانا تانه وه سوئند بخوئن، له لای خوا بایی فلسیکه، چونکه خوا ﷻ دلان ده بینئ و کرده وه که تان ده بینئ، وهک له فهرمایشتی پیغمه مبه ردا ﷺ هاتوه: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورَتِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ﴾، (آخرجه مسلم: ۲۵۶، عن أبي هريرة)، واته: خوا ته ماشای دیمهن و مأل و ساماننان ناکات، به لکو ته ماشای دل و کرده وه کانتان ده کات.

که واته: نهوهی شوئنی سه رنجی خوابه، نهوی چاک بکهن، که دلّه، با دلّه کانتان پاک و چاک بن، نه خوشی و گومان و دوو دلّیان تیدا نه بی، ههروهها کردهوه کانیشتان پاک و چاک بکهن، که له لای خوی پهرهردگار پیوه کردهوهیه، نه که قسه، هه لبتته قسهی مرو فیش به شیکه له کردهوهی، به لام نهوهی جیتی سه رنجی خوی پهرهردگار: دلّ و کردهوهیه.

۶- ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾، بلن: فرمانبهری خوا بکهن و، فرمانبهری پیغمبر ﷺ بکهن، واته: ملکه چ بن بو قورنان و بو ریازی پیغمبر ﷺ.

۷- ﴿فَإِن تَوَلَّوْا﴾، ننجا نه گهر پشتیان هه لکرد، روویان وه رگتیرا، (أَعْرَضُوا عَنِ الْإِيزَامِ)، روویان وه چرخاند له پابه ندیی.

۸- ﴿فَإِنَّمَا ظَنَنْتُمْ مَا حَرَلَ﴾، به دلنیایی نهو (پیغمبر) ته نیا نهوهی خراوته سه ر شانی، له سه ریه تی جیبه جیتی بکات.

۹- ﴿وَعَلَيْكُمْ مَا مُحِيطُكُمْ﴾، تیوهش نهوهی که خراوته سه ر شانتان، ده بی جیبه جیتی بکهن.

نهوهی خراوته سه ر شانی پیغمبری خوا ﷺ نهوهیه: په یام و بهرنامهی خوی پهرهردگارتان بو روون بکاتهوه، به روونی و به ناشکرای پیتان بگهیه تی، تیوهش له سه رتانه جیبه جیتی بکهن، واته: هه ر که سه بهر پرسیاره، به رانبه ر به نه رکی خوی.

۱۰- ﴿وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾، به دلنیایی نه گهر فرمانبهری وی (پیغمبر ﷺ) بکهن، پی راست ده گرن، (تَهْتَدُوا)، یانی: ده که ونه سه ر راسته پی، ده که ونه سه ر پی هیدایه تی، (اهتدی: سَلَكَ الطَّرِيقَ الْقَوِيمَ)، (اهتدی) پی راستی گرت.

۱۱- ﴿وَمَا عَلَ الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾، پیغمبریش ﷺ ته نها گه یاندنی روون و روونکه رهوهی له سه ره، (البلاغ: اِسْمٌ مُّضَدٌّ مَعْنَى التَّبْلِيغِ)، (بلاغ) ناوی چاوگه به مانای

گه یاندن، وهك (اداء) یانی: (تأدیة)، جیبه جیتکردن نهمه روونکردنه وهی نه وهیه که
 له سهر ینغه مبه ره ﷺ، نایا نه رکی وی چیبه؟ ﴿ وَمَا عَلَّ الرَّسُولُ إِلَّا أَلْبَلَّغُ الْمُبِيتِ ﴾،
 گه یاندن و پتیا گه یاندنی روون و ناشکرا، یا خود روونکه ره وه، نه وه نه رکی وه، دوا بی
 نه وه ده که و تته سهر نئوه، که هرچی ینغه مبه ری خوا ﷺ پیی گه یاندوون، جیبه جیبی بکه ن
 و پیی هه لسن.

مه سه له ی چواره م:

به ٲیندانی خوا به پروادارانی کردار باش، که بیانکاته جینیشین له زه ویداو، بالادهستیان بکات، وه ک گهلانی دهسترۆیشتوو یتشوو، ههروههها چهسپاندنی بهرنامهیان و هیمینی بو په خساندنیان، بهلام به مهرجی خواپه رستی بی خلتهی شیرک، ئنجا فه رمانکردن به پرواداران که نوٲیز بهرپا بکهن و زه کات بدهن و، فه رمانبهری پیغه مبه ر ځ، بکهن، بو نه وهی شایسته ی بهزه یی خوا بن و، دنیاش بن: کافران له چنگی خوا، کاتیک بیهوٲی سزایان بدات، ده رباز نابن:

خو ده فرموٲی: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَكَ فِي الْأَرْضِ وَمَا وَنَهُمُ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَعِيرُ

شیکرنه وهی ئه م ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾، خوا به ٲینی داوه به وانته تان که پروایان هٲناوهو، کردهوه باشه کانیان کردوون، [چ به ٲینتیک، چ گفتیک، چ موژده به کی پٲ داون؟]، که بیانکاته جینیشین، جینیشینی خو ی له زه ویدا، واته: دهسترۆیشتوو یان بکات به جوړٲیک که له سه ر زه ی حکومرانی بن و، خاوهن دهسته لات بن.

٢- ﴿كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾، وه ک چوٲ نه وانته ی پٲش نه وانته کردنه جینیشین و دهسترۆیشتوو و حوکمرانی کردن.

ئەوانى پېش ئەوان كىن؟

أ- هەندىك لە زانايان گوتتويانە: مەبەست پېتى بەنوو ئىسرائىلە.

ب- هەندىك گوتتويانە: لە نىو بەنوو ئىسرائىل دا مەبەست پېتى داوودو سولەيمانە، كە ئەوانە پادشاش بوون و، پىغەمبەرىش بوون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

ج- هەندىك گوتتويانە: مەبەست پېتى موسايە عَلَيْهِ السَّلَام.

بەلأم چونكە خوا بە گشتىي فەرموويەتى، واتە: هەموو ئەوانەى خوا دەستپۇشتووى كردوون لە زەويدا لە پىغەمبەران (عَلَيْهِم الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، لە شوئىنكەوتتووانى پىغەمبەران هەمووان دەگرىتەو، بەلكو دەگونجى بلتىن: جگە لە پىغەمبەران (عَلَيْهِم الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، شوئىنكەوتتووانى پىغەمبەرانىش، هەموو ئەوانەى كە خواى بالا دەست دەستەلاتى پىداون لە زەويدا، يان: وهك چۆن خەلكى دىكە لە پىشووئاندا دەستپۇشتوو بووو، حوكمران بووه، خوا ناوا ئىتەش كە ئەگەر ئيماندارىن و كردووى باش بكەن، دەتانكاتە حوكمران لە زەويدا.

ئەوئى دوايىم بۆيە گوت، هەرچەند لە تەفسىرەكان دا نەمىينىو، چونكە كوا كامە لە پىغەمبەران دەسەلاتدار بوون و حوكمران بوون لە زەويدا؟ ئەوئى كە ديارە بە ئاشكرا هەر داوودو سولەيمان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ن، بەلأم شوئىنكەوتتووانى پىغەمبەرانىش دەگرىتەو، هەموو ئەوانەش كە لە پىش نۆممەتى ئىسلامدا، خوا بە جۆرىك لە جۆرەكان دەستەلاتى پىداون، نىجا چ دەسەلاتەكەيان بە هەق بە كارەتباي، كە پىغەمبەران (عَلَيْهِم الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، شوئىنكەوتتووانى بوون، جىئىشەكانيان بوون، چ بە ناھەق بەكارىان هيتباي، كە جگە لە وان بوون بە زۆرىي، چونكە ئەوانىش حوكمرانى دادگەر و چاكيان تىدا هەبوون و هى سەمكارو خراپىشان هەبوون.

۳- ﴿وَلْيَسِّرْ لَهُمْ إِلَافَ الْبُرْجِ أَمْ يُنذِرُ لِمَنْ أَدْبَرَ الْأَعْقَابَ﴾، نهو ناینه‌ی بۆشی په‌سند کردوون، بۆیان ده‌چه‌سپینتی، (وَلْيَسِّرْ لَهُمْ)، یانی: (لیو طَافَنَ لَهُمْ دِيْنَهُمْ، یَعْنِي: مَلَتْهُمْ التِّي ارْتَضَاهَا لَهُمْ)، نهو ناین و ری‌بازه‌ی خوا بۆی په‌سند کردوون، بۆیان ده‌چه‌سپینتی و سه‌قامگیری ده‌کات.

۴- ﴿وَلْيَسِّرْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ حَرْفِهِمْ أَمَّا﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ش که ترس و له‌رزیا‌ن له‌سه‌ره‌ تیس‌تا، بۆیان ده‌گۆری بۆ هیم‌نی و ناساییش، (الطیری)، گوتوویه‌تی: (لَيُبَدِّلَنَّهُمْ: لَيُغَيِّرُنَّ حَالَهُمْ، أُمَّدَلَّةً جَاءَ بِبَدَلٍ عَنْهُ)، (لَيُبَدِّلَنَّهُمْ)، واته: جی‌گه‌وه‌یا‌ن بۆ دینتی، شتیکی دیکه، حالتیکی دیکه، جیا له‌وه‌ی تیس‌تا تیدان.

۵- ﴿يَسْأَلُونَكَ فِي شَيْءٍ﴾، نه‌وانیش به‌ندایه‌تیی بۆ من ده‌که‌ن و، هیچ شتی‌ک ناکه‌نه هاوبه‌شم، واته: نه‌وه مه‌رجی خوا‌ی په‌روه‌ردگاره بۆیا‌ن یا‌خود: له‌ حالتی‌کدا خوا نه‌وه به‌لینه‌تان بۆ جینه‌جی ده‌کات، که ئی‌ماندارو کرده‌وه باش بن و، به‌ندایه‌تیی بۆ خوا بکه‌ن و، هیچ شتی‌ک نه‌که‌نه هاوبه‌شی.

۶- ﴿وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ﴾، هه‌ر که‌سی‌ش له‌ دوا‌ی نه‌وه، دوا‌ی نه‌وه حه‌قیقه‌تانه‌ی په‌رو‌نکرانه‌وه، بی‌پروایی، یا‌خود سپله‌ بی، نا نه‌وان ده‌رچووان، (كَفَرَ) ده‌گونجی مه‌به‌ست پی: (كُفِّرَ الْبُرْجُ النِّعْمَةَ)، بی، واته: سپله‌یی و بی‌مه‌کی، ده‌شگونجی مه‌به‌ست بی‌پروایی بی به‌ران‌به‌ر به‌ خوا‌و پی‌غه‌مبه‌ر ﴿وَلَوْ نَسِئَ﴾، هه‌ر که‌سی‌ک بی‌پروایی یا‌خود سپله‌ بی.

﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ﴾، نا نه‌وانه ده‌رچووان، له‌ چی ده‌رچوون؟

ا- له‌ حوکمی خوا‌رسک و زگماک.

ب- له‌ حوکمی عه‌قلی سه‌لیم.

ج- له‌ حوکمی شه‌ریعه‌ت ده‌رچوون.

۷- ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ﴾، نو‌ژی‌ش به‌رپا بکه‌ن، [نه‌وه به‌شیتی‌کی که‌وره‌و گرنکی مافی خوا‌ی په‌روه‌ردگاره]، زه‌کاتیش بده‌ن، نه‌ویش به‌شیک له‌ مافی خه‌لکه‌.

(۸) ﴿وَاطِيعُوا الرَّسُولَ﴾، فرمانبهری پیغمبریش بکن، یانی: به قسهی قیادهی خوشتان بکن: ههقی خوا جیبه جی بکن و، ههقی خه لک جیبه جی بکن و، به قسهی سره پر رشتیاران و مشوورخورانی خوشتان بکن، که نه و کاته پیغمبر ﷺ بووه، دواپی هه که سیکدی دیکه له ری پیغمبره وه ﷺ سره پر رشتیی خه لک ده کات و، پیش خه لک ده که وی، به ری شه ریعه تدا، که دوو پایه سره که یه که ی بریتین له: نوژ، وه که ههقی مه عنه وی خوا، زه کات: وه که ههقی خه لکی خوا.

(۹) ﴿لَمَّا كُمُتُمْ تَزْحَمُونَ﴾، به لکو به زه بیتان له که لدا بنو تری.

به نسبت نیو خو تانه وه ناو این، به نسبت دوژمان و ناحه زانیستانه وه:

(۱۰) ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ﴾، بیت وانه بن نه وانهی بی پروان، ده ربا ز بوون، رۆشتوون و له ده ست ده رچوون، به دنیایی نه وان ده سته و سانکه ر نین بو خوا ﷺ له زه ویدا، نه وان ده سته و سانکه ر نین بو خوا کاتیک بیه وی بیانفه و تینی و سزایان بدات له دنیادا، یان له دواروژدا، له ده سته لاتی خوا قوتار نابن.

(۱۱) ﴿وَمَا مِنْهُمْ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَعِيرُ﴾، شوینی هه وانه وه یان دۆزه خه و، خراپترین سره نه جامیشه.

کورتە باسێک

ئایەتی (55) و چوار پاستیی مەزن

بەڕێزان!

چوار پاستیی مەزن لەم ئایەتی ژمارە (55) وەرده‌گیرین: ﴿وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾﴾

یەكەم: ئیعجازیكى میژووویی:

پێشتریش باسمان کرد: ڕای زیاتری زانیان وایە کە ئەم سوورەتی (النور)، لە سالی شەشەمی کۆچییدا، واتە: چوار پینج سالی پێش کۆچی دوایی پیغمبەر ﷺ دابەزیووە، کە ئەو کاتە مسوولمانان حال و بالیان وابوو، لە ژێر ترس و لەرزدا بوون و، لە هەر چوار لای دنیاو هەرەشەیان لێ کراوە لە لایەن دەولەتی رۆمەو، لە لایەن دەولەتی فارسەو، لە لایەن موناڤیقه‌کانەو، لە لایەن جوولە‌کە‌کانەو، زۆر لە حاله‌تیکى ناخۆشدا بوون، زۆر جوړه فشاریان لەسەر بوون، بە‌لام تا لە ئەو کاتەدا خوا ﷻ دە‌فه‌رمووی: خوا بە‌ئینى داوہ بە‌وانه‌تان کە نیمانیان هیناو، کردەوہ باشە‌کان دە‌کەن کە بیانکاتە جینیشین لە زه‌ویدا، وە‌ک چۆن ئەوانى پێش ئەوانى کردۆتە جینیشین لە زه‌ویدا، ئاینه‌که‌یان کە بۆی هە‌بژاردوون، بۆیان بچە‌سپیتى و، ترشیشیان بۆ بگۆڕی بە هیمینى و ئاسایش.....

نهو به آئینه‌ی خوا داوبه‌تی به هاوه‌لان، دواپی نهو به آئینه‌ی هاوتوته دی، لهسه‌رده‌می ته‌بوو به‌کرو عومه‌رو عوسمان و علی دا (خوا لییان رازی بی)، له‌سهرده‌می چوار خه‌لیفه‌ه‌راشیده‌کان، که به ناوی خه‌لیفه‌ش ناسراون، له‌سهرده‌می نه‌واندا، خوا ﷺ کردنی به جینیشین و تاینه‌که‌شی چه‌سپاندو ترس و له‌رزیشی بو گورین به هیمنی و ناسایش، نه‌مه نیعجازیکی میژووویه، چونکه له‌کاتیکدا خوا نهو به آئینه‌ی به مسولمانان داوه‌و، نهو موژده‌یه‌ی پیداون، که مسولمانان حالیان نه‌وه بووه، له‌هه‌موو لوه‌ دوژمن سه‌ریان تیناون و، مه‌ترسیان هه‌بووه له‌ روم و فارس و، له‌ دوژمنانی نیو خو‌و دهره‌کیی، نجا با له‌و باره‌وه‌ ته‌م دوو ده‌قه‌ش بیین:

۱- {دَخَلَ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ لَهُ: «يَا عَدِيُّ! أَمَا إِنِّي أَعْلَمُ مَا الَّذِي يَمْتَنَعُ مِنَ الْإِسْلَامِ، تَقُولُ: إِنَّمَا اتَّبَعَهُ ضَعْفَةُ النَّاسِ، وَمَنْ لَا قُوَّةَ لَهُ، وَقَدْ رَمَتْهُمُ الْعَرَبُ، أَتَعْرِفُ الْحَيْرَةَ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا، وَقَدْ سَمِعْتُ بِهَا. قَالَ: «فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيَتَمَنَّ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ، حَتَّى تَخْرُجَ الظُّعَيْنَةُ مِنَ الْحَيْرَةِ، حَتَّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ فِي غَيْرِ جِوَارٍ أَحَدٍ، وَلَيُفْتَحَنَّ كُنُوزَ كِسْرَى بْنِ هُرْمُزٍ» قَالَ: قُلْتُ: كِسْرَى بْنُ هُرْمُزٍ، وَابْنُ هُرْمُزٍ، وَلَيُبَدِّلَنَّ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ» قَالَ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ: «فَهَذِهِ الظُّعَيْنَةُ تَخْرُجُ مِنَ الْحَيْرَةِ، فَتَطُوفُ بِالْبَيْتِ فِي غَيْرِ جِوَارٍ، وَلَقَدْ كُنْتُ فِيمَنْ فَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى بْنِ هُرْمُزٍ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَكُونَنَّ الْغَالِيَةُ، لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَالَهَا، (أَخْرَجَهُ: أَحْمَدُ: ۱۸۲۸۶، تَعْلِيقُ شُعَيْبِ الأَرْنَؤُوطِ: بَعْضُهُ صَحِيحٌ وَهَذَا إِسْنَادٌ حَسَنٌ).

واته: روژنیک عه‌دیی کوپی حاته‌می طانیی نهو کاته‌ی که مسولمان ده‌بی، ده‌چینه‌ی لای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، (دوا‌ی نه‌وه‌ی خوشکه‌که‌ی نامه‌ی بو‌ دهنووس، ده‌لن: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من دیل بووم، منی نازادی کردم له‌به‌ر نه‌وه‌ی که کچی حاته‌می طانیی بووم، زور ریژی لیگرتم، تو‌ش وه‌ره بو‌ لای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ریژت ددگری، نجا عه‌دیی کوپی حاته‌می طانیی چوو بو‌ لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ دریزه‌ی چه‌ند قسه‌یه‌کدا، پیی فه‌رموو: نه‌ی عه‌دیی!

من ده زانم چ شتیک ری له تو دگرگی که بیته نیو نیسلامهوه، ده لئی: نهوانه ی شوین نیسلام که توون خه لکی بیته زو بی توانان و، عه ره بیش هه مووی دژایانه (مسولمانانه)، به لام نهی عه دی! نایا شاره زای (حیره) ی (نه کاته شاریک بووه)، گوتم: نه مبینیوه، به لام بیستوومه، پیغهمبر ﷺ فرمووی: سوئند به و که سه ی گیانی منی به دهسته، خوا نهم ناینه ته واو ده کات، تا کو نافرته ی که ژاوه دار به ته نئی له (حیره) وه ده چن بۆ مه ککه، ته وافی به بیت ده کات، به بی نهوه ی له په نای که سدا بی، خه زینه کانی کیسرای کو ری هورموزیش ده گیرین، گوتم: کیسرای کو ری هورموز؟ (واته: پادشای فارس)، فرمووی: به لئی، کیسرای کو ری هورموز، ههروه ها مال و سامان ده به خشریته وه و که س وه ری ناگری، (ده گوتری): وه رن کی زه کاتی ده وی؟ که س پیوستی پی نابی، (عه دیی کو ری حاتم ده لئی): تنجا نه وه ئیستا من ده بیبیم، نافرته ی که ژاوه دار له (حیره) وه ده چن ته واف ده کات به دهوری که عه دا، به بی نهوه ی له په نای که سدا بی، (نهوه یان ناوا هاتوته دی)، ههروه ها خو شم له گه ل نهوانه دا بووم که خه زنه کانی کیسرای کو ری هورموزمان گرتن، سوئند به وه ی گیانی منی به دهسته، سیه میشیان هه ر ده بی، چونکه پیغهمبری خوا ﷺ فرموویه تی.

سیه میان نهوه یه که مال و سامان ده به خشریته وه و که س نابی وه ری بگری، که نهویش له سه رده می عومه ری کو ری عه بندولعه زیزدا هاته دی، ده یانگوت: ره حمه ت له و که سه بی زه کاتی ده وی بیده نی، که س نه بوو وه ری بگری.

نهم فرمایشته وه ک له کتیی پینجهمی مهوسووعه ی: (بیرکرده وه ی نیسلامی له نیوان وه حی و واقع دا) باسم کردوه، لئی وه رده گیری، یه کیکه له و به لگانه ی که نافرته ده گونچن به ته نئی سه فهر بکات، سه فهری دووریش، به لام، به مهرچیک ریبه که نه مین بی، یاخود نه و نامرازه ی پی پی ده چن، جیی دنایی بی، کاتی خو ی که پیغهمبر ﷺ فرموویه تی: (لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَكَلْبَةٍ، لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ) (أخرجه البخاري:

۱۰۳۸). واته: هەر نافردهتیک بپروای به خواو به رۆژی دوایی ههبن، بۆی نیه بۆ ماوهی شهوو رۆژتیک به سه فه ر بچتی، مادام خزمیکی مه چه می له گه ل نه بن.

مه بهستی پێ نهو کاته بووه، که نهو کاته رێکایه که جیی دلنایی نه بووهو، نامرایی سه فه ر کرده که ش و لآخ بووهو، نهو کاته پیاویش به تهنن به زه حمه ت سه فه ری بۆ کراوه، چ جای نافرته، به لآم که واقیعه که ده گۆرێ، حوکمه که ش ده گۆرێ، چونکه (القراهی)، له کتییی: (الإحکام فی تمیز الفتاوی عن الأحکام وتصرفات القاضی والإمام) دا، ده لئی: نهو حوکمانه ی [نه که ر گوتبای: نهو فه توایانه ی باشر بوو]، که بناغه یان له سه ر عورف و عاده ته، هه ر کاتیک عورف و عاده ته که، حال و واقیعه که گۆرا، نهو فه تواو حوکمه که ش تۆتۆماتیکی ده بن بگۆرێ^(۱)، پێغه مبه ر ﷺ کاتی خۆی که فه رموو یه تی: با نافرته به تهنن سه فه ر نه کات، له به ر نه وه ی هه ل و مه رجه که وایخواسته، نافرته مه ترسیی رتی له سه ر هه بووه، تووشی ستم لیکران و زیناو نا په حه تی بی، به لآم که شیوازی سه فه ر کرده که ده گۆرێ، حال و واقیعه که ده گۆرێ، حوکمه که ش ده گۆرێ، پێغه مبه ر ﷺ بۆ نهو کاته وایفه رموو، نه گه رنا نه وه تا دوایی که نیسلام زۆر په ره ی گرتوه و سه قامگیر بووه، فه رموو یه تی: نافرته ی که ژاوه دار [(الظعینة)]، نافرته تیک که به سواری و لآخی به که ژاوه دار سه فه ر ده کات، به تاقی ته نیا له (حیرة) وه ده چن بۆ که عبه و له ویش ته واف ده کات، که واته: دروسته نافرته به تهنن سه فه ر بکات، به مه رجیک رێه که ی نه مین بن و، له خۆی دلنیا بن و، له مه ترسیی دوور بن.

۲- (عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ: مَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ عَشْرٍ سِتْرَيْنِ خَائِفًا، يُدْعُو إِلَى اللَّهِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً، قَالَ: ثُمَّ أَمَرَ بِالْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَ: فَمَكَتَ بِهَا هُوَ وَأَصْحَابُهُ خَائِفُونَ، يُضْبِحُونَ فِي السَّلَاحِ وَيُمْسُونَ فِيهِ، فَقَالَ رَجُلٌ: مَا بَأْتِي عَلَيْنَا يَوْمَ نَأْمَنُ فِيهِ، وَنَضَعُ السَّلَاحَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَغْرَبُونَ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى يَجْلِسَ الرَّجُلُ مَعَكُمْ فِي الْمَلَأِ الْعَظِيمِ مُحْتَبًا فِيهِ، لَيْسَ فِيهِ حَدِيدَةٌ، وَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ^(۱).)

(۱) ص ۳۱۸، ۳۱۹.

(۲) جامع البيان: ج ۱۸، ص ۱۷۰، رقم: ۲۱۱۳۳.

واته: ئەبوو عالیه دەگێڕێتەوه دەلن: پێغەمبەری خوا ﷺ دە (۱۰) سالان مایه‌وه، ترسی هەبوو، (واته: له مه‌ککه)، خه‌لکی به‌ ناشکراو به‌ په‌نهانیی بانگ ده‌کرد بۆ لای خوا، دوایی خوا فه‌رمانی پێکرد کۆچ بکات بۆ مه‌دینه، خۆی و هاوه‌لانی، دیسان له‌ ترسدا بوون، رۆژیان ده‌کرده‌وه هه‌ر به‌ چه‌که‌وه، شه‌ویان لێ داده‌هات هه‌ر به‌ چه‌که‌وه، (واته: شه‌وو رۆژ هه‌ر چه‌کیان پێبوو)، پیاویک گوتی: ده‌بێ رۆژیک بێ، له‌ خۆمان دلتیا بین و چه‌ک دابنن؟ پێغەمبەر ﷺ فه‌رمووی: ته‌نیا که‌میکی پێ ده‌چن، پیاویکتان له‌ کۆرو مه‌جلیسیکی مه‌زندا داده‌نیشن، ده‌ستی له‌ ئەژنۆی وه‌ره‌نیاوه (مُخْتَبِئًا)، واته: دوو ده‌ستی به‌ ئەژنۆیه‌کانی گرتوون، بۆ ئەوه‌ی پشتی ئیسراحه‌ت بکات، که‌ له‌و کۆرو مه‌جلیسه‌دا ناسنه‌وآله‌یه‌کی تیدا نیه‌.

واته: چه‌کی تیدا نیه‌و پێویست ناکات چه‌ک هه‌لبکرن.

دووم: ر‌ه‌وایه‌تی حوکم‌زانیی چوار خه‌لیفه‌کان:

نهم نابه‌ته به‌نگه‌ی ر‌ه‌وایه‌تی خه‌لیفایه‌تی و پێشه‌وایه‌تی چوار جینیشینه‌کانی پێغەمبەر ﷺ: ئەبوو به‌کرو عومەر و عوسمان و عه‌لی (خوا لێیان ر‌ازی بێ)، بۆچی؟

چونکه‌ دوێنراوه‌کان، هاوه‌لانی بوون، که‌ خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ ٥٥، ئایا خوا کیسێ دواندوه؟ بێگومان هاوه‌لانی دواندوون (خوا لێیان ر‌ازی بێ)و، له‌ رۆژگاری ئەوانیشدا، چوار خه‌لیفه‌کان حوکمیان کردووه‌، هه‌ر سێ موژده‌کانیشیان که‌ خوا پیتی داوون، بۆیان هاتوونه‌دی:

١- (الإستخلافُ في الأرض)، کرانه جینیشین له‌ زه‌ویدا.

٢- (التفكيُّ للدين)، سه‌قامگیر کرانی نایین.

۳- (تَبْدِيلِ الْعُوقِ بِالْأَمْنِ)، ترس و لهرز گۆردران به هیمنی و ناساییش.

هر سَی مؤژده که هاتوونه دی، له پۆژگاری هاوه لاند (خوا لئیان رازی بی).

کهواته: چوار خه لیفه کان (خوا لئیان رازی بی)، هر چواریان به پیسی گفت و به لئیسی خوا ﷺ وک مؤژده یه ک که به تایهت به هاوه لانی داوه، به گشتیی به نیماندارانی نه و کاتهی داوه، که زۆربه یان هاوه لآن بوون، به پیاوان و نافرده تانه وه، بوونه هوکمران، مانای وایه نه وه، نه و چاکه و نیعمه ته بووه، چونکه خوا وک چاکه و نیعمه تیک بو هاوه لانی خستۆته روو، کهواته: جینیشینایه تیی چوار جینیشینه کان:

نه بوو به کر، عومهر، عوسمان، عهلی، نیعمه تیکی گه وه ری خوا بووه و به لئین و مؤژده به کی خوا بووه بو هاوه لآن، که بۆی هیناونه دی، نجا هر سَی مؤژده که ش هاتوونه دی: هم نه وان بوون به جینیشین، هم نایینه که چه سپاوه و سه قامگیر بووه، هم ترس و لهرزیشیان بو گۆردراوه به هیمنی و ناساییش، هر سَیکیان هاتوونه دی.

نجا نه مه له راستییدا وه لأم تیکی ددان شکینه بو شیعه^(۱)، نه وان ه ی تانه ده دن له په وایه تیی هوکمرانیسی هر سَی خه لیفه کان: نه بوو به کرو عومهر و عوسمان، بنگومان عه لیش چواره مین خه لیفه ی راشیده (خوا لئی رازی بی)، به لَم له بهر نه وه ی شیعه، به س نه و به هوکمرانی راست و شه رعیی و په و ده زانن، بۆیه باسی نه و ناکه بن - خوا ﷺ له سه رده می چوار خه لیفه کان و هاوه لاند نه و گفت و به لئینه ی خۆی هیناونه ته دی و، نه و نیعمه ته بو نه هلی نیسلام هاتۆته دی، که باشترین شیوازی هوکمرانیان له دوا ی شیوازی پیغه مبه ر ﷺ، پيشکه ش به مرو فایه تیی کردوه، که بپته چه رایه ک و سه رمه شقیک بو هم موو نه وان ه ی ده یانه وی هوکمرانییه کی شه رعییانه بکه ن، ده بی له دوا ی پیغه مبه ر

(۱) شیعه ی دوا زده نیمامی.

تەماشای ئەبوو بەکرو عومەر و عوسمان و عەلی بکات (خوا لێیان پازی بێ)، بۆیە هەر کە سێک تانە لەوان بدات، لە راستیدا تانە کە ی بەسەر خۆیدا دەشکێتەوه، چونکە ئەو ی کە خوا هێناو بەتە دی بۆ ئەوان، موژدەو بە لێنی خوای پەرودرگاره.

من جار جار تەماشای تەفسیره شیعیه کانیش دەکەم، سێ لە تەفسیره شیعیه کانم لە لان:

١- (المیزان) ی (محمد حسین الطباطبائی)،

٢- (تفسیر نمونه) کە فارسیه، هی (ناصر مکارم شیرازی)

٣- (الکاشف) ی (محمد جواد مغنیه)،

هیچ کامیان لە کاتی تەفسیرکردنی ئەم ئایەتەدا، بە لای ئەو دەدا ناچن کە مەبەست پێی حوکم پێنی و خەلیفایه تیی چوار خەلیفە را شیده کانه، بە تابه تیی سێیه کان: ئەبوو بەکرو عومەر و عوسمان (خوا لێیان پازی بێ)، کە بێگومان هۆکاری ئەوه جگە لە بوغزو کینه و دلّره شی، هیچی دیکه نیه، ئەگەر نا ئەو دتا دیاره: لە دوا ی پیغەمبەر ﷺ هاو ه لّان لەسەر ئەبوو بەکر رێک کە وتوون، دوا ی ئەبوو بەکر، لەسەر عومەر رێک کە وتوون، دوا ی عومەریش لەسەر عوسمان رێک کە وتوون، لە دوا ی عوسمانیش لەسەر عەلی رێک کە وتوون، ئنجا عەلی (خوا لیتی پازی بێ)، لە (نهج البلاغه)^(١) دا، ئەوه دەکاتە بە لگه ی په وایه تیی حوکم پێنی و جێنیشینایه تیه کە ی خۆی: دە لّی: هەر ئەوانه میان هه لّ بژاردود، کە ئەبوو بەکرو عومەر و عوسمانیان هه لّ بژاردوون! نە ک وە ک ئەوه ی شیعه ده لّین: خوای زاناو شاره زا فلّان ئایه ت و فلّان ئایه تی لە باره وه دابه زانندن و، پیغەمبەریش ﷺ

(١) نهج البلاغه، ص ٣٧٥، الخطبة (٢٠٥) |... والله ما كانت لي في الخلافة رغبة ولا في الولاية إربة، ولكنكم دعوتوني إليها، وحملتوني عليها...| هه رو ده ها برونه: ص ٤٢١، الكتاب رقم: ٦ |إنه يابغني القوم الذين يابغوا أبابكر وعمر وعثمان، على ما يابغوهم عليه...|

فهرموویتی: تو له دواى من نیمامی! نه گهر نهو به لکانه هه بوونایه، عه لی (خوا لیتی رازی بی)، له (نهج البلاغه) دا، باسی ده کردن، که هیچ کام لهو به لکانه ی نه هتاونه وه، به لکو ده لتی: نه وانه ی به یعه تیان به من داوه، ههر نه وانه ش به یعه تیان به نه بوو به کورو عومه رو عوسمان داوه، واته: په وایه تیی حوکم رانی من، له به یعت و له به لاین پیدانی خه لک و جه ماوهرده هه لده قولتی و، ههر نه وانیش په وایه تیان دا، به سی جینیشینه که ی پیتش من (خوا له هه موویان رازی بی).

سییه م: له م نایه ته موباره که وهرده گیرئ: که چوار خه لیفه راشیده کان: نه بوو به کورو عومه رو عوسمان و عه لی، خوا په رستی راست و ساغ و دور له شیرک بوون.

چونکه خوا ﷻ له کوتایی نایه ته که دا ده فه رموی: ﴿يَعْبُدُونِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾، نه مه دوو واتای هه ن:

أ- (حالتان وایه و بویه خوا نه وه تان بو ده کات، نهو به لینه و نهو سی موژده یه تان پی ده داو، بوتان دینتته دی)، چونکه تیوه به ندایه تیی بو من ده کهن و، هیچ شتیک ناکه نه هاوبه شم، نه وه واتایه کی، یانی: خوا هه و آل ده دا که تیوه ناوان، بویه خوی پهروه دگار واتان بو ده کات، که واته: نهو چوار خه لیفه یه چاک به ندایه تیان بو خوا کردوه و هیچ جوره شیرکتیکیان، نه شیرکی گه وره، نه شیرکی گچکه یان تیدا نه بووه.

ب- ده شگونجی مه به ست مهرج بی، واته: به مهرجیک نه وه تان بو ده کم، تیوه ش به ندایه تیی بو من بکهن و، هاوبه شم بو په یدا نه کهن، تنجا مادام خوا به لینه کانی هتاونه دی، که واته: دیاره مهرجه که ش هاتوته دی، (إِذَا تَحَقَّقَ الشَّرْطُ تَحَقَّقَ الْمَشْرُوطُ، وَتَحَقَّقَ الْمَشْرُوطُ دَلِيلٌ عَلَى تَحَقُّقِ الشَّرْطِ)، نه گهر به مهرج گیراو هاته دی، مانای وایه مهرجه که ش هاتوته دی، جاری وا هه یه مهرج داده نری و، مهرج گیراو نایه ته دی.

به لأم تیتسا به مهرج گیراوده که، یاخود گفت و به لئینه که هاتوته دی، که بریتیه له وودی خوای پهروهردگار بیانکاته خهلیفه له سه زهوی و، دینه که یان بو بجه سینتی و، ترسیان بو بگوپی به هیمینی و ناسایش، نهو به لئینه هاتوته دی، که واته: دباره مهرجه که ش هاتوته دی، که بریتیه له به ندایه تیی بو خوا کردن، به بن هاوبه ش بو دانانی.

چوارهم: ئەوانەتی به رانبەر بهو نیعمه تهی خوا سپلهو ناسوپاس بوون، دوو چاری لادان (فسق) بوون:

﴿ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾، هه ر که سیک له دوای نهوه سپله یان بیپروا بن، نا نهوانه ن له پی دهرچوان، هه لئه ته ده شکونجی مه به ست له کوفر: ﴿ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ ﴾، بیپروایی بن، به لأم زیاتر وا پئنده چی مه به ست پی کوفرانی نیعمه ت بن، واته: سپلهو ناسوپاس بن، نه مه ش نهوه لی وهرده گیری که: له رۆژگاری نومه و یه کانه وه، که له ریبازی چوار خهلیفه راشیده کان لایان دا - که هه ر هه مان ریبازی پیغه مبه ری خاته مه ڤهوان دریزه پئنده ری ریبازه که ی پیغه مبه ر ﴿ ڤهوان له هوکمرانییدا - له سه رده می به نی نومه یه وه که هوکمی نیسلامی له شوپایه وه گۆرا بو میراتی و بنه ماله یی، نا نهوه جوړیک له سپله یی بوو به رانبه ر به نیعمه تی خوای پهروهردگارو، جوړیک له دهرچوون بوو له ریبازه که ی پیغه مبه ر ﴿ ڤهوان له هوکمی زگماک و عه قلیش، چونکه شوکرانی نیعمه ت، شوکری نیعمه تی نیسلام نهوه بوو، که له سه ر هه مان نهو ریبازه ی چوار خهلیفه راشیده کان برۆن، به لأم به داخه وه له سه رده می موعاوییه وه، که له بارو دوختکی نانا سایدا بووه به هوکمران، دواییش له کاتیکدا که خوئی له ژیاندا مابوو، چوار پینج سال پیش نهوه ی همری، یه زیدی کوری به زۆر سه پاند به سه ر مسولماناندا، له راستییدا نهوه جوړیک بوو له سپله یی به رانبه ر بهو نیعمه تی نیمان و نیسلامه، به رانبه ر بهو ریبازه نوورانی و دره وشاوه یه ی که پیغه مبه ر ﴿ هتئای و چوار

خه لیفه راشیده کانی در ژیه یان پتدا، به لن هوکمرانیسی ئیسلامیی له سه رده می به نوو
 نومیه یه وه لادان و خلیسکانی تن که وت، له شیوازی هوکمرانیسیدا، به تایبه ت له
 شیوازی دانانی هوکمراندا که پتشن به راویژ (شوری) بوو: ﴿وَأْمُرُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾
 ﴿۲۸﴾ الشوری، به لام له موعاویه به و لاوه، کرا به هوکمی بنه مالهی و میراتی
 و له سهر ریبازه راست و پروونه که ی پیغه مبهری خواو چوار خه لیفه راشیده کانی
 نه ما، هه رجه نده زور به جه ختکردنه وه، پیغه مبهری خوا فه رموو بووی: ﴿عَلَيْكُمْ
 بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ﴾
 (أخرجه أحمد: ۱۷۱۸۴، وأبو داود: ۴۶۰۷، والترمذي: ۲۶۷۶، وقال: حسن صحيح،
 وابن ماجه: ۴۲، والحاكم: ۲۳۹، وقال: صحيح)، واته: ریبازی من و ریبازی خه لیفه
 سه ر راسته راسته ری کراوه کانم بگرن، دانانی له سهر رو بگرن.

بیگومانیش مه به ست له (ریباز) شیوازی هوکمرانیسیه، بویه ش باسی خووی و
 جینشینه کانی کرده، ته گه رنا هاوه لان به گشتیی له سهر ریبازه گشتیه که ی بوون.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى شەشەم

پىناسەي نەم دەرسە

نەم دەرسەمان كە دەرسى كۆتايىە لە سوورەتى (النور)، ھەوت ئايەت دەگرىتە خۇي: (۵۸ - ۶۴) كە پىنچ بابەتى سەرەككىيان تىدا خراونە روو:

۱- باسى نەوہ كە دەبى مسولمانان كۆيلەكانيان، بە نىرو ميوہو، مندالەكانيان چ باىخ بن چ نە باىخ نەبن، لەسەر مۆلەت وەرگرتن رابھىنن، لە كاتىكدا دەچنە ژوورە تايبەتايەكانيانەوہ، بە تايبەت لەو كاتە تايبەتايەندەدا، كە تىياندا پشوو دەدەن: پىش نوژى بەيانىي، كاتى نوژى نيوەرۆ، دواى نوژى خەوتتان.

۲- ژناتىك كە گەيشتونە حالەتى نانومىدىي لە مندالېوون و شوكردن و....ھتد، مۆلەتدراون كە لە رووى پۇشتەبىەوہ سەختكىرىي نەكەن و، خۇيان لە ھەندىك پۇشاك سووك بكەن، بەلام ئەگەر ئەو مۆلەتەش وەرئەگرن بۇ ئەوان باشترە.

۳- لە بارەى خواردن و خواردنەوہوہ، سەغلەتايى ناخرىتە سەر: كوئىرو شەل و نەخۇش و ساغەكان، كە لە مالى خۇيان و خزم و نيزىكانيان و، متمانە پىكەر و برادەرانىان بخۇن، بە كۆمەل يان تاك تاك و، پىتويستە لە كاتى چوونە ژووريشدا سلاو بكەن.

۴- كاتىك مسولمانان بۇ كارنى كۆكەرەوہو ھەرەوہزىي كۆدەبنەوہ، نابى بە بى مۆلەتى پىغەمبەر ﷺ (ھەرەوہا كەسەك كە لە شوئىنەتى) بەوللو لادا برۆن.

۵- نابى مسولمانان بانگ كردنى پىغەمبەر ﷺ بۆيان، يان بانگكردنىان بۆي، واتە: چ پىغەمبەر ﷺ بانگيان بكات، چ ئەوان بانگى پىغەمبەر ﷺ بكەن، وەك بانگكردنى ھەندىكيان بۇ ھەندىكيان تەماشاش بكەن و، ئەوانەش كە بى فەرمانىي پىغەمبەرى خوا ﷺ دەكەن، دەبى چاوەرئى بەلايەكى دنيايى، يان سزايەكى دوا رۆژيى بكەن.

له کوتايشدا خوا هوشداري به مسولمانان دهدات، که خوا ناکاداري هه موو حال و بالتيکانهو، له پژوی بۆ لا گه رانه وهيدا، هه واليان پى دهدات که چيسان کردوه و چيسان نه کردوه!

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا يَسْتَعِينُكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَلْمُوا الْعِلْمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَبَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَإِنْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْدَاتٍ لَكُمْ تَسْبِيحٌ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۸۰﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۸۱﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّكَاحِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ يَدَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۸۲﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ حَمَلَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْهُمُ مَفَاحِسُهُمْ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَاسْلُمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبْرَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۸۳﴾ إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنَّا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوا مِنَ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَ لَوْلَا ذَلِكَ لَفْتَنَتِ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا اسْتَأْذَنُوكَ لِيُعْضَ شَاةِيهِمْ فَأَذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّكَ اللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۸۴﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونَكُمْ لِيُؤَادُوا فَيُحَذِرَ الَّذِينَ

يَخْلِقُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنْظِرُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٤﴾

مانای ده فا و ده فی نایه تکان

[تهی نهوانهی بروتان هیناوه! با کۆیله و بهردهسته کانتان و نهوانهش که
بالغ نهبوون (له منداله کانتان چ کور چ کچ) سَن که پرتان (له سَن کانتاندا،
بۆ هاتنه ژوروهده کانتان) مؤلته تان لیوهر بگرن: پَیش نوپژئی به یانی، و، کاتیک
پۆشاکه کانتان داده نین، له نیوه پۆدا (بۆ سه رخه و شکاندنی قه یلوه له) و، دوی
نوپژئی خوتنان، نه مانه سَن (کاتی ده رکهوتنی) عه وهره تانن، جگه له و کاتانه،
تیوهش و نهوانیش به هۆی به سهر به یه کدیوه گه پانهوه، گوناھتان ناگاتن، به و
شپوه به خوا نایه ته کانتان بۆ روون ده کاتهوه، خواش زانای کارزانه ﴿١٣﴾ ههر
کاتیکیش منداله کانتان بالغ بوون با مؤلته وهر بگرن (بۆ هاتنه ژور) وده
نهوانهی پَیش وان مؤلته تان وهر گرت، به و شپوه به خوا نایه ته کانتان بۆ روون
ده کاتهوه، خواش زانای کار به جپیه ﴿١٤﴾ نافرته تانیکى به ته مه نیش که به ته مای
هاوسه رگیرى نین، نه گهر (به شیک له) پۆشاکه کانیا ن دابنن (وده سه رپۆش)
گوناھیان ناگاتن، به لام نه که جوانی خۆ ده رخه رانه، هه رچه نده نه گهر خۆیان
بپارنن، (خۆیان له پۆشاک سووک نه که ن) بۆیان باشته و، خواش بیسه ری زانابه
﴿١٥﴾ بابای کوپتر گوناھى ناگاتن و، شهل گوناھى ناگاتن و، نه خۆش گوناھى
ناگاتن، هه روه ها خۆشان گوناھتان ناگاتن که: له ماله کانى خۆتان بخۆن، یان
له ماله کانى بابه کانتان، یان ماله کانى دایکه کانتان، یان ماله کانى مامه کانتان، یان
ماله کانى پوره کانتان (خوشکی باب) یان ماله کانى خاله کانتان، یان ماله کانى

پلکه کانتان (خوشکی دایک)، یان مائیک که کلیله کانتان به دهستن، یان (مائی) برادرهتان، گوناھتان ناگاتے همووتان پیکهوه (خواردن) بخون، یان به بلأوی (تاک تاک)، نجا هەر کاتیک چوونه مالانهوه، سهلام له خوتان بکهن، سلاؤک که له لایهن خواوهیه به پیزو پاک و چاکه، بهو شیوهیه خوا تابهته کانتان بؤ روون دهکاتهوه، به لکو بفامن (تییان بکهن و کاریان پت بکهن) ﴿١٧﴾ به دنیایی ته نیا نهوانه برواداری راسته قینهن، که بروایان به خواو پیغهمبه ره که هی هیناوهوه، ههر کات بؤ کارنکی کۆکه ره وه (گشتیی و ههر وه زیی) ش له که لی بوون، ههتا مؤله تی لیوه رنه گرن (به ملالادا) نارؤن، نهوانه ی (بؤ رویشتن) مؤله تت لی وه رده گرن، نا نهوانه بروایان به خواو پیغهمبه ره که هی هیه، نجا ههر کات مؤله تیان لیوه رگرتی، بؤ هندیک ئیش و کاریان، ههر کامیانت ویست، مؤله تی بدهو، داوای لیبور دنیشان بؤ له خوا بکه، بیکومان خوا لیبورده ی به زه ییه ﴿١٨﴾ (ئه ی مسولمانینه!) بانگکردنی پیغهمبه ره له تیوانتانا، با وه ک بانگکردنی هه ندیکتان بؤ هه ندیکتان نه بی، به دنیایی خوا نهوانه تان ده زانی که به خۆتیکرتنه وه خویان ده دزنه وه (به په نهانی ده رۆن)، نجا با نهوانه ی سه ریچی له فه رمانی وی (پیغهمبه ره) ده کهن، بترسن و، وریا بن که به لایه کیان (له دنیا دا) تووش بی، یان سزایه کی به ئیش (له رۆژی دوا بیدا) ﴿١٩﴾ ئه ها، ناگادار بن! ههرچی له ناسمانه کان و زه ویدایه، هی خوا به وه، باشیش ده زانی له چ حالیک دان و چی ده کهن! ئه و رۆزه ش که ده گیرد رتته وه بؤ لای، هه والیان پیده دات جیسان کردوه، خواش به هه موو شتیک زانایه ﴿٢٠﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشهکان

(الْحُلْمُ): (الْحُلْمُ: زَمَنُ بُلُوغِ وَاسْمِي الْعُلْمِ، لِيَكُونَ صَاحِبَهُ جَدِيْرًا بِالْعِلْمِ، حَلَمَ فِي نَوْمِهِ يَحْلُمُ حُلْمًا)، وشه‌ی: (حُلْمٌ)، یان (حُلْمٌ)، به کاتی بائخ بوون ده‌گوتری و، بۆیه پتی گوتراوه: (حُلْمٌ)، چونکه خاوه‌نه‌که‌ی شایسته‌ی نه‌وه‌یه که هیدی مهندو نارام بن، هه‌لیم بن، ده‌گوتری: (حَلَمَ فِي نَوْمِهِ يَحْلُمُ حُلْمًا)، واته: خه‌ونی بی‌نی، به تایهت کاتی ئیحتیلام بوون، بائخ بوون.

(عَوْرَاتٍ): (عَوْرَاتٍ: كَوَى (عَوْرَةَ) يَه، (العَوْرَةُ: سُوءَةُ الْإِنْسَانِ وَذَلِكَ كِتَابَةٌ، وَأَضْلَاهَا مِنَ الْعَارِ، وَالْعَوْرَةُ شَقٌّ فِي الشَّيْءِ)، (عورات) کوی (عَوْرَةَ) يَه، (عَوْرَةَ) به پاش و پیتی مروف ده‌گوتری، که (کتابه) یه، بنه‌په‌ته‌که‌ی له (العَار) هوه هاتوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی مروف پتی شهرمه، پاش و پیتی ده‌رکه‌ون، (عَوْرَةَ) به که‌لین و درزی شتیک ده‌گوتری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پاش و پیتش ئینسانیش ده‌که‌ویته تیان دوو رانه‌کانی.

(طَوَافُوتٍ): (الطَّوْفُ: الْمَشِيُّ حَوْلَ الشَّيْءِ وَمِنْهُ الطَّائِفُ، وَالطَّوْافُونَ: الْخَدَمُ، طَوَافٌ) بریتیه له رۆیشتن به دوری شتیکدا، به دوری شتیکدا سوورانه‌وه، وه‌ک (طَائِفٌ)، واته: سووراره، (طَوَافُونَ)، نه‌وانه‌ی که زۆر ده‌سوورینه‌وه، واته: خزمه‌تکار، یان منداڵ که خزمه‌تی دایکی و بابی ده‌کات.

(وَالْقَوَاعِدُ): (جَمْعُ قَاعِدٍ: لِمَنْ قَعَدَتْ عَنِ الْحَيْضِ وَالتَّزْوِجِ، مِثْلُ: حَائِضٌ وَحَامِلٌ، فَإِذَا أُرِيدَ الْفُعُوْدُ قِيلَ: قَاعِدَةٌ)، (قَوَاعِد) کوی (قَاعِد)ه، به نافرته‌تیک ده‌گوتری: له‌هیز چوو‌پیتته‌وه، به ته‌مای هاوسه‌رگیری نه‌بن، له‌به‌ر ته‌مه‌ن، هه‌روه‌ک ده‌گوتری: (حَائِضٌ وَحَامِلٌ)، نه‌و شتانه‌ی تایه‌تن به نافرته‌وه، پتووستیان به (ة) ی مینه (التائیهت)، ناکات، چونکه هه‌ر نافرته‌ت ده‌که‌ویته هه‌یزه‌وه، ده‌گوتری: (حَائِضٌ)، هه‌روه‌ها به‌س نافرته‌ت تۆلدار ده‌بن، ده‌گوتری: (حَامِلٌ)، هه‌روه‌ها ده‌گوتری:

(قَاعِد)، به لَام نه گهر بیوستری بگوتری: نافرہ تیکی دانیشتوو (جالسة)، ده گوتری: (قَاعِدَة)، چونکه هه نافرہ دانانیشی، پیاویش داده نیشی: (رَجُلٌ قَاعِدٌ، وامرأة قَاعِدَة)، به لَام نه گهر مهبهست له (قَاعِد)، نافرہ تیک بی که توتوهه تمه نه وهه له هیز چوتوهه، که پی ده گوتری: (یائسة)، حالته ناومیدی، تازه مندالی ناب، نه وه هه ده گوتری: (قَاعِد)، کوبه که ی (قواعده).

(جُنَاحٌ): (الإثم: لَأَنَّهُ يَنْفِلُ بِالْإِنْسَانِ)، (جناح)، یانی: بَال، که به (أجنحة) کوده کرتیه وهه، به لَام (جُنَاحٌ)، له بهر نه وهی وه ک چوَن بآلی بالنده هه ره که ی له لابه که هت، گونا هیش برتیه له مه بیلکردنی مرؤف و، له پی راست لادانی به ره و گونا و تاوان.

(أَسْتَأْتَا): (مُتَقَرِّقَيْنِ: شَتَّ جَمْعُهُمْ شَتًّا وَشَتَاتًا)، واته: به پرزو بلاوی، به جیا جیایی.

(حَيَاةٌ): واته: سلوکردن، له (حَيَاتِك اللّهِ) وهه هاتوه، (أَي: جَعَلَ اللّهُ لَكَ حَيَاةً)، خوا ژیا نیت پی بدات، بهرده وامت بکا له ژیا نندا، (وَذَلِكَ إِخْتَارٌ وَيُقْضَى بِهِ الدَّعَاءُ)، که ده گوتری: (حَيَاتِك اللّهِ)، خوا توژی ژیا نندا، نه مه هه و آلدانه، به لَام مهبهست پی دووعایه، واته: خوا تو بژی نهی، (حَيَاتًا فَلَانٌ فَلَانًا تَحِيَةً إِذَا قَالَ لَهُ ذَلِكَ)، به لَام (حَيَاتًا فَلَانٌ فَلَانًا)، فلان سلوی له فلان که س کرد، نه گهر وای پیگوت.

(يَسْتَلْزَمُ): واته: خویان ددز نه وه به په نهای، (سَلَّ الشَّيْءِ مِنَ الشَّيْءِ إِذَا نَزَعَهُ، وَمِنْهُ قِيلَ لِلْوَلَدِ سَلِيلًا)، نه گهر شتیک له شتیک دابرنی، ده گوتری: (سَلَّ الشَّيْءِ مِنَ الشَّيْءِ)، یانی: لپی دابرنی، بویه به مندال و پوله ده گوتری: (سَلِيلًا)، چونکه له باب و دایکیه وهه هاتوه، له وانه وهه دابرا وهه و ده رگیا وهه.

(لِوَادٍ): (لَاوُدٌ بَكَدَا يِلَاوُدٌ لِوَادًا وَمُلَاوُدَةٌ: إِذَا اسْتَرَ بِهِ)، نه گهر که سیک خوی له که سیک، یان له شتیک بگری، ده گوتری: (لَاوُدٌ)، چاو که که ی (مُلَاوُدَةٌ) به، (لِوَادًا)، واته: خوی تیرگرتن و خو په نهانکردن له په نای شتیکدا، که نایه ته که مهبهستی

نه وهیه، هه ندیک له وانیه دلنه خووش بوون، یان نیمان بیتهیز بوون، جاری وای هه بوو که له کاریکی هه ره وه زی و گشتیدا ده بوون، دواپی هه لدهستان خویمان تیک ده گرت، هه ندیک خویمان له په نای هه ندیکاندا په نهان ده کرد، بو نه وهی دیار نه بن له کوپرو مه جلیسدا، یا خود له و کاره گشتیه دا.

هوی هاتنه خوار وهی نایه ته کان

له باره ی نه و پرسته موباره که وه، که ده فه رموی: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَنْفِيِّكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ حَمَلَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْهُمُ مَفَاحِشُهُمْ أَوْ صَدِيقِكُمْ...﴾

نه و کپردرا وهیه هاتوه:

(أ- (عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ النساء، فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ نَهَاَنَا أَنْ نَأْكُلَ أَمْوَالَنَا بَيْنَنَا بِالْبَاطِلِ، وَالطَّعَامُ هُوَ أَفْضَلُ الْأَمْوَالِ، فَلَا يَجِبُ لِأَحَدٍ مِنَّا أَنْ يَأْكُلَ عِنْدَ أَحَدٍ، فَكَفَّ النَّاسُ عَنِ ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ﴾ النور: ٦١، إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْهُ مَفَاحِشُهُمْ﴾ (١)، (أَخْرَجَهُ الطَّبْرِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ: ٢٦١٧٣، وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ فِي تَفْسِيرِهِ: ١٤٨٨٦، قَالَ مَوْلَانَا الْإِسْتِيعَابُ فِي بَيَانِ الْأَسْبَابِ: قَلْنَا: وَهَذَا إِسْنَادٌ حَسَنٌ، ج ٢، ص ٥٩٢).

واته: عہدو لّای کوری عہبباس (خوایان پازی بی)، ده فہرموی: کاتیک خوا
 ﷻ ئەوہی دابہ زاند: [ئەہی ئەوانەہی بروتان هیناوه! مائی خو تان له بهینی خو تاندا
 به ناهەق مەخۆن، مەگەر بازگانیهک بی، به دلپەسندی هەردوولا].

مسو لمانان گوتیان: خوا ﷻ لئی قەدەغە کردوین مأل و سامانان له بهینی
 خو ماندا به ناهەق بخۆین، خو اردن و خو راکیش باشترینی مأل و سامانانە، بۆیه
 هیچ کاممان بۆی هەلال نیه، بۆی رەوا نیه له لای کەسی دیکە، خو راک بخوات،
 ئیدی خەلک دەستیان له وه هەلگرت له لای یەکدی خو راک بخۆن، (بانگهێشت
 بن، شین و شایی و بۆنە یەک)، بەلام خوا ﷻ دوا ئەوه ئەو ئەو نایەتە ی ناردە خو ار:
 ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ
 أَنْ تَأْكُلُوا ...﴾

کە ئەوه مانای ئەوه نیه هی پیشی نەسخ کراو هتەوه، وه کە هەندیک له
 زانایان گوتوویانە، بەلکو ئەوهی پیشی هەر له جینی خو بێت، خو اردن به
 ناهەق هەر نابێ بخوری، بەلام خوای پەرورەدگار بۆی روونکردونەوه: ئەگەر
 بابای شەل، بابای کویر، بابای نەخۆش، یاخود ساغ له مائی خو ی، یان له مائی
 بابی، یان دایکی، تا کو تایی بخۆن، ئەوه گوناھیان ناگات و شتیکی پەوا یە، واته:
 نایەتی (۲۹) ی سوورەتی (النساء)، به هەل لیبی تیمەگەن، مەبەست به ناهەق و
 بەتال له مائی یەکدی خو اردن، ئەو یە کە به شیو ی زولم بی، به شیو ی
 دزی بی، به شیو ی لیستاندن بی، به شیو یەکی ناشەرعی بی، ئەگەرنا مادام
 به پەزنامە ندیی بی، خوا فەرموویەتی: ﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَتْ بِحُكْمٍ عَنْ رَاضٍ مِنْكُمْ﴾،
 مادام به رازی بوونی هەردووک لایان بی، ئەوه به ناهەق نیهو به هەقە.

(ب) - هەر لهو بارەوه ئەم کێدراو هەش هاتو: إِعْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ
 الْمُسْلِمُونَ يَرْغَبُونَ فِي النَّفِيرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَدْفَعُونَ مَقَاتِلَهُمْ إِلَى
 صُمَاتِهِمْ، وَيَقُولُونَ قَدْ أَخْلَلْنَا نَعْمَ أَنْ تَأْكُلُوا مِمَّا أَحْتَجِبْتُمْ إِلَيْهِ، وَكأنُوا يَقُولُونَ: إِنَّهُ لَا يَجِلُّ
 لَنَا أَنْ نَأْكُلَ، إِنَّهُمْ أَدْنُوا لَنَا عَنْ غَيْرِ طَيْبٍ أَنْفُسِهِمْ، وَإِنَّمَا نَحْنُ أُمَّمَاءُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلَا تَكُنَّ

أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ إِلَى قَوْلِهِ ۖ أَوْ مَا مَلَكَتْهُ مَفَاجِحُهُ ۖ ﴿۱۱﴾

واته: دایکمان عائشه (خوا لئی پازی بن) ده لئن: مسولمانان هه زیان ده کرد
له کاتی ده رچوونی گشتیدا، له خزمهت پیغه مبهری خوادا ﷺ ده رچن،
(سه فهر ده بوو، جه ننگ ده بوو، هه رچی ده بوو)، کلیله کانیان ده دایه ده ست
نه مینداره کانیان، (نه وانه ی لئیان دلئیان) و پئیان ده گوتن: نه وه بو مان هه لال
کردن، هه رچی پتویستان بوو له مائی تیمه بیخون، به نه میندار دان دراوه کانیش
ده یانکوت: بو مان هه لال نه بخوین، چونکه نه وانه که مؤله تیان داوین، به
دلخوشیه وه نه بووه، نه وه ک پی پی دل ناسووده نه بووین و تیمه ش نه میندارین
نابن بیخوین، نیدی خوا ﷺ نه م نایه ته ی ناره خوار: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ
وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا ... ۖ﴾

(۱) أخرجه البزار: ۲۲۴، وابن أبي حاتم في تفسيره: ۱۴۸۷۵، وأبو داود في المراسيل ص: ۳۲۴، ۳۲۵،
وصححه الضياء المقدسي، وقال الهيثمي في مجمع الزوائد: ج ۷، ص ۸۳، رواه الطبراني في
الأوسط، ورجاله وذكره السيوطي في الدر المنثور، ج ۶، ص ۲۱۵، ۲۱۶، و زاد نسبه لابن المنذر،
وقال مؤلفا الاستيعاب: ج ۲، ص ۵۹۲، ۵۹۳، صحيح.

مانای گشتیی ئایەتەکان

خوایێك له كۆتایی سوورەتی (النور) دا - كه پێشتر باسمان كرد، ئەم سوورەتی (النور)، پرە له یاسا شەریعیەكان، ئەو یاسایانەی كه ژبانی خێزانی و كۆمەڵایەتی و سیاسی مسوڵمانان رێك دەخەن - خوایێك له كۆتایی ئەم سوورەتە موبارەتەدا، له حەوت ئایەتی كۆتاییدا، ئایەتەكانی (٥٨ تاكو ٦٤)، وەك له پێناسەی ئەم حەوت ئایەتەدا گوتمان: پێنج حوكمی شەریعی گەورەو گرنگ دەخاتە پوو، سەرەتا ئاوا دەست پێ دەكات، دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەي ئەوانەي برائاتان هیناوه! واتە: برائاتان هیناوه بە هەموو ئەو شتانەي كه پێویستە برابیان پێ بهێنرێ، ﴿لَيْسَتَيْنِكُمْ أَلَيِّنَ مَلَكَتْ أَيْمَنُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾، با ئەوانەي كه بە دەستی راستانەوهن، بەر دەستان، واتە: كۆیلەو كه نێزەكهكان، ﴿وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾، ئەوانەش كه ئەگەبشتوونە راددەي بالغ بوون له خۆتان، واتە: كور و كچهكانتان، با سێ جار ان مۆلەتتان لێ وەر بگرن، ﴿مِن قَبْلِ صَلَاةِ الصَّيْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ﴾، پێش نوێزی به یانی، با مۆلەتتان لێ وەر بگرن، ئەگەر بیانەوی بێنە ژوورە تابیەتیەكانتان، هەر وها كاتێك بۆ نیوهرۆ، بۆ سەر خەوشكاندنێ نیوهرۆ، كه پێی دەگوترێ: قەیلوولە، پۆشاكەكانتان دادەنێن، خۆتان سووك دەكەن له پۆشاك، لهو كاتەشدا با مۆلەتتان لێ وەر بگرن، پێش ئەوهی بێنە ژوورەكهتان، ﴿وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ﴾، هەر وها دواي نوێزی خەوتان، دواي نوێزی خەوتان كاتی خەوتن و نێسراحتە، ئەو كاتەش با بەبێ مۆلەت وەرگرتن، ئەیهنە ژوورە تابیەتیەكانتان، چونكه دەگونجێن له حالەتیکی نانااسایی و له حالەتی نێسراحتە دا، یان ئەگەر ژن و میرد بن، له حالەتی تابیەتەر دان، ﴿ثَلَاثَ عَرَابَاتٍ لَكُمْ﴾، ئەو سێ كاتە، سێ كاتی دەرکەوتنی عوورەتی ئێوهن، واتە: ئەو ئەندازەیه له جەستەتان

که پیتان عه‌بیه دهر بکه‌وئ، که مهرج نیه ته‌نیا پاش و پیش بی، چونکه سنووری
 عه‌وره‌تی پیاو، نیوانی نیوک و نه‌ژنویه‌تی، هی ئافره‌تیش هه‌موو جه‌سته‌یه‌تی،
 جگه له دهم و چاوو دوو ده‌ستی، ئنجا که ده‌فه‌رموئ: ﴿ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُمْ﴾،
 سئ عه‌وره‌تن، واته: سئ کاتی دهر که‌وتنی عه‌وره‌تی نیوهن، بویه با کتوپر لیتان
 به ژوور نه‌که‌ون، ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ﴾، نه تیوه، نه نه‌وان
 گونا‌هتان ناگاتئ جگه له‌و سئ حاله‌ته، واته: جگه له‌و سئ حاله‌ته، گونا‌هتان
 ناگاتئ به‌بی مؤلته وهرگرتن بیته ژووری، کاتی نان خواردنه، کاتی دانیش‌توون،
 ده‌زانن کاتی نیس‌راحت نیه، چونکه قورسه هه‌موو ده‌می دوا‌ی مؤلته وهرگرتن
 و بیته ژووری، ﴿طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾، نه‌وان به سه‌رتانه‌وه
 ده‌گه‌ریئن، به‌سه‌رتاندا دین و ده‌چن، هه‌ندیکتان به‌سه‌ر هه‌ندیکتاندا دین و
 ده‌چن، حکمه‌تی خوا صَلَّىٰ له‌وه‌دا که نه‌و سئ حاله‌ته‌ی هه‌ل‌واردوون و ده‌بی
 ته‌نیا له‌و سئ حاله‌ته‌دا پابه‌ند بکریئن، کۆیله‌و که‌نیزه‌که‌کان و منداله‌کان: کوپو
 کچه‌کان، که به بی مؤلته نه‌چنه ژووری تایبه‌تی باب و داپکیان، نه‌وه‌یه
 که زۆر به‌سه‌ر یه‌کدا دین و ده‌چن و، ناپه‌حه‌تکه‌ر ده‌بوو نه‌گه‌ر فه‌رموو‌بای:
 ده‌بی هه‌ر کاتی هاتنه ژووری، هه‌ر ده‌بی مؤلته وهر بگرن، ﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 لَكُمْ الْآيَاتِ﴾، ئاوا خوا نایه‌ته‌کانتان بو‌رۆشن ده‌کاته‌وه، ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾،
 خواش زانای کارزانه.

﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَضُوا كَمَا أَسْتَضُتَّ الْوَالِدَاتُ مِنَ قَبْلِهِمْ﴾،
 هه‌ر کاتی مندله‌کانتان گه‌بشته‌ن سنووری ب‌لغ بوون (نی‌حیلام بوون)، با مؤلته
 وهر بگرن، وه‌ک چۆن نه‌وانه‌ی پیش وان (کۆیله‌و که‌نیزه‌ک و منداله‌ نابالغه‌کان)
 مؤلته‌یان وهر ده‌گرت، با نه‌مانیش که ده‌گه‌نه رادده‌ی ب‌لغ بوون، له پیش‌تریشن
 که مؤلته وهر بگرن، ﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾،
 ئاوا خوا نایه‌ته‌کانتان بو‌رۆشن ده‌کاته‌وه، خواش زانای کاربه‌جیته.

نه‌وه‌ حوکمی یه‌که‌م بوو.

نجا دیتہ سہر باسی حوکمی دووم: ﴿ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ نِجَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ﴾، نافرہ تانیکی دانیشتووش، دانیشتوو (قاعد) لیرہدا بہ واتای: (جلوس) نیہ، بہ لکو بہ مانای لہ حہیز چوونہوہو، لہ مندال بوون چوونہوہیہ، کہ گہ بشتنہ تہ مہنی ناٹومیدی (عمر الیاس)ی لہ مندال بوون و لہ شوو کردن و.... ہتد، گوناہیان ناگاتی کہ پوشاہکانیان دابنن، بہ لام بہ مہبہستی جوانیی خو دہرختی نہبن، واتہ: ہہندیک لہ پوشاہکانیان دابنن، سہرپوشیان، یاخود پوشاکیک کہ پتی دہ چنہ دہر، با لہ ماتی مادام نافرہتہ کہ بہ تہ مہن بن، با خہ لکی نامہ حرہمیش لہ مالہ کہ دا ہہ بن، مادام نافرہتہ کہ بہ تہ مہنہو، جیتی تہماع نیہو، بو خووشی تہماعی لہ پیواندا نیہ، ﴿ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ﴾، بہ لام نہ گہر خوویان پاک رابکرن و ٹہو مؤلہتہش بہ کار نہہینن، بو ٹہوان باشترہ، ﴿ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾، خواش بیسہری زانایہ، بہ لام کہ خووشیان لہ ہہندیک لہ پوشاہکانیان سووک دہکن، نابن مہبہستیان جوانیی خو دہرختی بن، ﴿ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ﴾، مہبہستیان ٹہوہ نہ بنی جوانیی خوویان دہربخن و پیشان بدن.

ٹہوش حوکمی دووم.

نجا دیتہ سہر حوکمی سٹیہم، دہ فرموی: ﴿ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ حَلَائِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مَفَاحِشًا أَوْ صَدِيقِكُمْ ﴾.

واتہ: کویر گوناہی ناگاتی و سہ غلہ تپی ناہتہ سہری، ہہرہہا شہل گوناہی ناگاتی و، سہ غلہ تپی ناہتہ سہری، ہہرہہا نہ خووش گوناہی ناگاتی و سہ غلہ تپی ناہتہ سہری، ہہرہہا خوشتان ٹہی دوپنراوہکان (کہ ساغن)،

تیوهش گوناختان ناگاتنی و، سه غله تیتان له سه ر نیه، له چ حالیکدا؟ ﴿۱﴾ اَنْ تَاكُلُوْا مِنْ بُیُوْتِكُمْ ﴿۲﴾، که له مائی خوْتان خواردن بخوْن، واته: مائی خوْتان که به شی مآل و خیزانیشی پیوهیه، هه ندیکیش گوتوو یانه: ﴿۳﴾ بُیُوْتِكُمْ ﴿۴﴾، یانی: مائی کچ و کوره کانتان، نه وانیش هی تیوهن، نه گه رنا ئینسان له مائی خوْی خواردن بخوات، هه ر دیاره که گوناھی ناگاتنی، به لام ﴿۵﴾ بُیُوْتِكُمْ ﴿۶﴾، مه به ست پیتی مائی کچ و کوره کانتان، یان مائی هاوسه ره کانتان که هی خوْتانن، چونکه نهو خوْراکه به شی وانیشی پیوهیه، یان مائی بابه کانتان، (بابه کان (آباء) به کوْ هیناویه تی، واته: هه ر کامیکیان بابی خوْی هه یه، یان مائی دایکه کانتان، یان مائی برابه کانتان، یان مائی خوشکه کانتان، یان مائی مامه کانتان، یاخود مائی پوره کانتان (خوشکی بابه کانتان)، یان مائی خاله کانتان، یان مائی پلکه کانتان (خوشکی دایکه کانتان)﴾^(۱)، هه روه ها که سیک که کلپله کانی مآله که یان له لایه، مادام کراون به نه میندارو مؤلته تان دراوه، گوناختان ناگاتنی له مآله که یان بخوْن، ﴿۷﴾ اَوْ صَدِیْقِكُمْ ﴿۸﴾، یان مائی هاوه ئتان، براده رتان، ﴿۹﴾ لَیْسَ عَلَیْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاكُلُوْا جَمِیْعًا اَوْ اَشْتَاْنَا ﴿۱۰﴾، گوناختان ناگاتنی هه مووتان پیکه وه بخوْن، ویکرا، له سه ر سفروه خو اتیک، ﴿۱۱﴾ اَوْ اَشْتَاْنَا ﴿۱۲﴾، یاخود به بلاویسی و تاک تاک هه ر که سه به ته نی، ﴿۱۳﴾ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُیُوْتًا ﴿۱۴﴾، ننجا هه ر کاتیک چوونه مآلانتیکه وه، چ مائی خوْتان، چ مائی نه وانیه ی باسما ن کردن، ﴿۱۵﴾ فَسَلِّمُوْا عَلَیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۶﴾، سلآو له خوْتان بکه ن، ﴿۱۷﴾ حَیْحَیَّةٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبْرَكَةٌ طَیِّبَةٌ ﴿۱۸﴾، سلآویک له خواوه به پیزه و پاک و چاکه، بلّین: (السلام علیکم ورحمة الله)، نه گه ر که سیشی لی نه بوو، بلّین: (السلام علینا وعلی عبادالله الصّالحین)، وده ک دوایی باسی ده که یان، ﴿۱۹﴾ کَذٰلِكَ یُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ الْآٰیٰتِیْنَ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۲۰﴾، ناوا به و

(۱) من پوره به خوشکی باب به کاردینم و، پلک به خوشکی دایک به کاردینم، که به عه رپیه بی به خوشکی باب ده ئین: (عمه) و به خوشکی دایک ده ئین: (خاله)، له هه ندیک شوین، له ناوچه ی بادینان به خوشکی باب ده ئین: عمه ت و، به خوشکی دایک ده ئین: خاله ت، که هه ر له عه رپیه که وه وه ریان کرتوه.

شیوه به خوا نایه ته کانتان بۆ روون ده کاته وه، به لکو بفا من، به لکو تیان بگهن، یان: نومید وایه که تیان بگهن و کاریان پی بگهن.

تنجا دپته سهر حوکمی چواره م (له م دهرسه ماندا)، ده فهرمووی: ﴿إِنَّمَا
الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنَّا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أُمُرٍ جَامِعٍ لَّئِن يَدْعُوا إِلَىٰ حَقٍّ
يَسْتَجِيبُوا لَهُ﴾، به دلنایی بروداران ته نها نه وانن که بروایان به خواو به
پیغهمبه ره که ی هیناوه، کاتیک له خزمهت پیغهمبه ردا ده بن بۆ کاریکی
کۆکه ره وه، کاریکی هه ره وه زی و گشتیی، ﴿لَّئِن يَدْعُوا إِلَىٰ حَقٍّ يَسْتَجِيبُوا لَهُ﴾، به ملاو لادا
نارۆن تاکو مؤله ق لی وه رنه گرن، ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَجِيبُونَ لَكَ لِأَنَّكَ الْبَرُّ الْمُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾، نه وانن مؤله ت لی وه رده گرن، تنجا به ملاولادا ده چن، (له
کاتیکدا که کۆبوونه وه بۆ کاریکی هه ره وه زی و گشتیی)، نا نه وانن بروایان
به خواو به پیغهمبه ره که ی هه به، ﴿فَإِنَّا أَسْتَفْزُوكَ لِمَعْصِ سَاءَنِهِمْ فَأَذَن لِمَن
شِئْتُمْ مِنْهُمْ وَاسْتَفْزِرْ لَهُمُ اللَّهُ إِلَيْكَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، تنجا هه ر کات بۆ
هه ندیک ئیش و کاریان مؤله تیان لی وه رگری، هه ر کامیکیان و یست مؤله ق
بدهو، داوای لیبودنیشیان بۆ له خوا بکه، بیگومان خوا لیبوردی به به زه یه.

که واته: نه مه ش به کیکه له خه سلته به نه په تیه کانی مسولمانان، که کاتیک
له گه ل پیغهمبه ری خوادا ﴿﴾ ده بن، له روژگاری پیغهمبه ردا ﴿﴾، یا خود له گه ل
نه و که سه دا ده بن، له گه ل به رپرستیکدا ده بن، که له شوینی پیغهمبه ردا ﴿﴾
دانیشتوهو، له جیاتی پیغهمبه ر ﴿﴾ شه ریعت و به زنامه ی خوا به سه ر کۆمه لگادا
پیاده ده کات، یان به سه ر کۆمه له خه لکینکدا، خه سلته تیکی به نه په تیی مسولمانانه،
که به بی مؤله تی نه و سه رکرده و سه ره رشتیاره، به ملاولادا نه چن، له کاتیکدا
بۆ کاریکی گشتی کۆبوونه وه، نه ک: (کهس به په ی کهس نه پیووی و، کهس له
مه ری کهس نه خووی) و (هه ر کهسه به شیوینکدا بروات)، هه رگیز نه دینداری و
نه دینداری ناوا ناکری.

تجنا دینه سهر حوکمی پینجهم و کۆتایی، دهفه رموی: ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ لِيُنذِرَكُمْ كَدُّءًا بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾، (تهی پروادارینه!) بانگکردنی پیغمبه ر ﷺ له تیواناندا، وهك بانگکردنی هه ندیکتان بۆ هه ندیکتان دامه نین، چ پیغمبه ر ﷺ بانگتان بکات، چ تیوه بانگی پیغمبه ر ﷺ بکهن، نه گهر پیغمبه ر ی خوا ﷺ بانگتان بکات، وای دامه نین وهك چۆن په کیک بانگتان دهکات، ههر نه وهنده ئیعتیاری بۆ دابنن! یا خود که بانگی پیغمبه ر ﷺ دهکهن و دهیدونن، با بهو شیوازه نه بی که په کدی پی بانگ دهکهن و، په کدی پی ده دوتنن، به لکو ده بی به شیوه کی شایسته و گونجاو له گه ل پایه و پیکه ی به رزی پیغمبه ر ی خوا ﷺ بی، بۆ وینه: به ناوی که سی بانگی نه کهن (یا موحه ممه د!) به کونیه که ی: (یا أبا القاسم!)، به لکو ده بی بهو نازناوه که خوا لئی ناوه: (یا نبی الله!)، (یا رسول الله!) بانگی بکهن.

﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونَكُمُ إِذَا أَهْتَمَّ بِكُمْ لِيُبَدِّلَ لَكُم مِّنْ مَّوَدَّةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَتُرَىٰ كَيْفَ يَمُوتُ الْفَارِغِيُّ﴾، به دنیایی خوا نه وانته تان ده زانی که به خۆتیکرتنه وه خۆ ده دزنه وه وه به په نهانی ده رۆن، ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، تجنا با نه وانته وریا بن و، له سه ره سه ت بن، که سه ره پیچی له فه رمانی ده کهن، (فه رمانی پیغمبه ر ﷺ)، که به لایه کیان (له دنیا به) تووش نه بهت، یا خود نازاریکی به تیشیان تووش نه بهت (له پۆزی دوا بی دا)، یا خود: به لایه که ش له دنیا داو نازاره به ئیشه که ش له دنیا دا (با وریا بن که تووشیان نه بهت)، به هۆی سه ره پیچیان له فه رمانی پیغمبه ره وه ﷺ.

(تسلل) نه وه به که سیک به په نهانی و په نامه کی خۆی له شتیک بدزته وه، (لِوَادًا)، نه وه به که که سیک خۆی له شتیک بگری، له شه خصیک، له و لآخیک، له ههر شتیک، خۆی تییگری و، له په نایدا خۆی بشارته وه و پروات.

له کۆتایی دا خوا ده فه رموی: ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾، نه ها ناگادار بن! به دنیایی ههر چی له ئاسمانه کان و زه ویدا هه به، هی خواجه،

﴿ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ ﴾، به دنیایی ده‌شزانی نه و حالت‌هی تیوه له‌سه‌رینی،
 ﴿ وَبَرَّ رُجْعَتِ إِيَّاهُ فَيُنْتِهِم بِمَا عَمِلُوا ﴾، نه و روزه‌ش که بو لای ده‌گیردرینه‌وه،
 هه‌والیان پی‌ده‌دات به‌وه‌ی که کردوو‌یانه، ﴿ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾، خواش به
 هه‌موو شتیک زانابه.

که‌واته: با بزنان به چیه‌وه ده‌چنه‌وه خزمه‌ت خوا؟ چون ده‌چنه‌وه خزمه‌ت
 خوا ﴿؟﴾ هه‌روه‌ها پیش نه‌وه‌ش با بزنان که له هه‌ر حالیکدا بن، خوا‌ی
 په‌روه‌ردگار ده‌یانینن، ده‌یانیبستن، ناگاداریانه، تنجا با له حالیکدا نه‌بن، پیمان
 شه‌رم بی، خوا‌ی په‌نه‌انزان له‌سه‌ر نه و حالت‌ته بیانینن.

مهسه له گرنگه‌کان

مهسه له یه که م:

له‌سه‌ر مسوولمانان یتویسته کۆیله‌کانیان و مندالله‌کانیان، چ نابالغ، بن چ
بالغ بن، رابه‌تین له‌سه‌ر مۆله‌ت لیوه‌رگرتیان بۆ لیوه‌ژوورکه‌وتنیا (بۆ ژووری
تایبه‌تیا)، له‌ سێ کاتاندا، که کاتی پشوودانیا: پیش نویژی به‌ره‌به‌یان و،
کاتی قه‌یلووله‌ی نیوه‌رۆو، دوا‌ی نویژی خه‌وتنان:

خو‌ا ده‌فه‌رموی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَعِينَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ
يَلْمِزُوا أَلْحَمُّ مِنْكُمْ تِلْكَ مَرْثَةٌ مِنْ قَبْلِ صَلَوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ
صَلَوةِ الْعِشَاءِ تِلْكَ عَوْرَتُ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّفُوتٌ عَلَيْكُمْ
بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ
الْأَخْلَافُ مِنْكُمْ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَعِينُوا كَمَا اسْتَعَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٣٩﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم تايه‌تانه، له‌ شازده‌ بېرگه‌دا:

به‌لام پیش نه‌وه ده‌مه‌وی بلیم: نه‌گه‌ر ته‌ماشای نه‌م سووره‌تی (النور) بکه‌بن،
وه‌ک نمونه‌یه‌ک له‌ سووره‌ته‌کانی قورئان، به‌ تايه‌ت له‌ سووره‌ته‌ مه‌دینه‌یه‌یه‌کان،
بۆمان ده‌رده‌که‌وه‌ی که نیسلام وردو درشتی ژبان: ژبانی تاک، خیزان، کۆمه‌لکا، پرێک
ده‌خات، ننج‌ا‌خوا ﷺ هه‌مموو نه‌و شتانه‌ی که یتویسته بۆ خو‌ی فه‌رمایشیان
له‌ باره‌ بفه‌رموی، نوخته‌ی تیدا خستوونه‌ سه‌ر پیت و، بۆ پیغه‌مبه‌ریشیان ﷺ
لیته‌گه‌راوه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ته‌رکه‌که‌ی نه‌وه‌ بووه، نه‌وه‌ی خوا پیتی فه‌رمووه:

جَبَّه جَبَّی بَكَات و، روونی بکاته وه چُون جَبَّه جَبَّی ده کَرِی، نه وهی په یوه ندیی به لابه نی کرده یی وه هه یه، نه گهر شتیکیش ته م و مژکی له سر بوو بی، یاخود روون نه بی، چه مک و واتابه که ی روون بکاته وه، نه گهرنا پتغه مبه ر ﷺ هه ر نه وهی کرده، که قورن ان فه رموویه تی، که واته که خوا فه رموویه تی: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (١١) النحل، واته: زیکرمان بو لات دابه زانده، تاکو نه وهی بو ان دابه زنده راوه، بو ان روون بکه یه وه، به لکو خو شیان بیر بکه نه وه.

وه ک زور جاری دیکه گوتوومانه: مه به ست نه وه نه که پتغه مبه ری خوا ﷺ ته فسیری قورن ان مان بو بکات، چونکه قورن ان خو ی رو شنه: ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ﴾ (١٠) الحجر، ﴿قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾ (١١) الأنعام، ... هتد.

به لکو مه به ست له روون کرده وهی پتغه مبه ر ﷺ نه وه یه، نه گهر رسته یه ک، نابه تیک، هاوه لان لیان نیشکال بوو بی، یان پیوستی کرد بی، پتغه مبه ر ﷺ تیشکی بغاته سر، نه گهرنا به گشتی قورن ان هه مووی روونه، به لام مه به ست له روون کرده وه که ی، چونه تی جَبَّه جَبَّی کردنی قورن ان، له رووه کرده یی هه که یه وه، بو نمونه: پتغه مبه ر ﷺ له سه مینه ر نوژی کرده، به لای که مه وه دوو جار ان له سر مینه ر نوژی کرده، وه که له فه رمایشتی سه حیددا هاتوه، فه رموویه تی: ﴿اصْلُوا كَمَا زَأْتُمُونِي اَصْلِي﴾، (اخرجه البخاری: ٦٣١)، واته: وه ک چُون منتان بینی نوژم کرد، ناوا نوژم بکن، (بهو شیوه یه رابوه ستن، بهو شیوه یه بچنه رکووع، بهو شیوه یه هه لسته وه، بچنه هه ر دوو سه جده کان و، ته حیيات و.... هتد).

هه روه ها له بهر چاوی هاوه لانی به ریزی (خوا لیان رازی بی)، هه جی کرده وه فه رموویه تی: ﴿اِتَّخَذُوا عَنِّي مَنَاسِكُمْ﴾، (اخرجه مسلم: ١٢٩٧)، بو نه وهی خوا په رسته یی هه کانی هه جم لن فیر بن، (ته ماشام بکن! چُون هه ج ده که م)،

شته کانی دیکەش بە هەمان شێوە، ئەگەرنا ئەو هی پێوستی بە ڕوونکردنەوە
نەبوو بن، قورئان بۆ خۆی ڕوونە، ئنجا با تەماشای بکەین:

(۱) ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەی ئەوانەى ڕاواتان هێناوه! بە هەموو ئەو شتەى
پێوستە ڕاویان پێ ڕوونکرد، واتە: ئەى مسوڵماننە! ئەى ڕاواڤارنە! کە هەم لە دڵ و
دەروونەوه ڕاواتان هێناوه، هەم ئەو ئیمانە لەسەر ڕاوەت و جەستەشتان دەرکەوتووه.

(۲) ﴿لَسْتَ تَدْرِكُمُ الَّذِينَ آمَنُوا﴾، با ئەوانەى بە دەستى راستانەوهن (بەردەستتان)
مۆلەتتان لێ وەربرگن، ئەمە زاراوێهە بە کارهێتارووه بۆ کۆیلەو کەنیزەکەکان. کە وەك
پێشتریش چەند جار گوتوویمان: ئەوه سیستمیکى باوى جیهانیى بووه، ئەگەرنا ئیسلام
زۆر بە ناخۆشچالایی مامەلەى لەگەڵ ئەو حالەتەدا کردووه، هەولێشیداوه بنبری بکات و
هەموو سەرچاوەکانیشی وشک کردوون، بەلام وەك واقع دەبووایه وا مامەلەى لەگەڵدا
بکات.

(۳) ﴿وَالَّذِينَ لَا يَرْغَبُوا بِأَلْحَامِ مِنكُمْ﴾، (با ئەو بەردەستەتان، ئەو کۆیلەو کەنیزەکانەتان،
مۆلەتتان لێوەربرگن)، هەرودها ئەوانەشتان کە ئەگەشتوونە ڕاددەى بائع بوون، منداڵە
کۆڕو کچەکانتان.

(۴) ﴿ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾، سێ کەرەتان (مۆلەتتان لێ وەربرگن)، بۆ هااتە ژووری تایبەتییان،
ئەگەرنا کە لە مالتی پێکەوه دانیشتون، ئەوه دانیشتون، بەلام باب و دایک کە ژووری
تایبەتیان هەیه، منداڵەکان نابن یەكسەر خۆ بە ژووری دا بکەن، با گچکەش بن، هەرودها
کۆیلەو کەنیزەك و خزمەتکارو بەردەستیش، نابن یەكسەر خۆ بە ژووریدا بکەن، بە تایبەت
لە سێ حالەتاندا، کە خوای پەرودرگار بە سێ کەرەت: سێ جار ﴿ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾ ی ناو
هێناوه، واتە: لە سێ حالەتاندا، لە سێ کاتاندا، ئەوانیش:

(۵) ﴿مِن قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ﴾، پێش نوێژی بەیانیی، واتە: شەوگار هەمووی، لە دواى نوێژی
خەوتنەوه، هەمووی تاكو نوێژی بەیانیی.

۶- ﴿وَجِئْنَا نَضَعُونَ لِيَابِكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ﴾. ههروهه کاتی پۆشاکه کانتان داده تین، له کاتی نیوه پۆدا، واته: بۆ سه رخه و شکاندنی نیوه پۆ، له کاتی نیوه پۆشدا له لای زۆربهی میلله تان عادهت وابه، به تایبهت نهو کاتانهی پۆژ درێژن، خه لک له نیوه راستی پۆژدا، چ پیتش نیوه پۆیه کهی، چ پاش نیوه پۆیه کهی، سه رخه وێک ده شکینتی و پشوو ده دات و نهو خهوه (قیلوله) ی پینده گوتری یانی: خه وێکی کهم، به کوردیی: سه رخه و شکاندن و چاو که رمکردن.

۷- ﴿وَمِنْ بَعْدِ صَلَواتِ الْعِشَاءِ﴾. ههروهه له دواى نوێزی خهوتنان، واته: له دواى نوێزی خهوتنهوه و تاکو به یانی، شهوگاره که هه مووی، دواى ده فهرموی:

۸- ﴿ثَلَاثُ عَرَبَاتٍ لَكُمْ﴾. نهو سێ کاته، سێ عه وهرتی تیهون، هه لبه ته عه وهرت له مانای باوی دا به مانای پاش و پیتشی مرۆف دێ، نهو به شه له جهسته ی مرۆف، که پیتی ناخۆشه دهر بکه وێ، شهرمی پێ دهر بکه وێ، ده نا عه وهرت له نه صلدا به مانای: که لێن و بۆشایی و نوقصایی دێ، واته: نهو سێ کاته، سێ کاتن، مه زه ننه ی نه وه یان لێ ده کری، عه وهرت تان دهر بکه وێ، به شیک له جهسته تان که پیتان ناخۆش بێ خه لکی دیکه بیبینی، دهر بکه وێ له کاتی خهوتندا، یان کاتی که ژن و مێرد ده چن بۆ لای یه کدی و پینکه وه ناوێزان ده بن.

۹- ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ﴾. نه تیهو نه ئه وان، (واته: نه تیهو نه به رده سه کانتان و مندا له کانیشتان: کورو کهچه کانیشتان) دواى وان گونا هتان نا کاتی.

(بَعْدَهُنَّ)، یانی: جکه لهو سێ که ره ته، جکه لهو سێ حاله ته.

۱۰- ﴿طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾. به سه ره یه کدییه وه ده که پێن، تیهو ده و نه وانیش، له جکه لهو سێ حاله ته تایبه ته دا، (طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ): (خَبْرٌ مُبْتَدَأٌ مَحْدُوفٌ: أَي هُمْ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ)، ئه وان به سه رتانه وه ده که پێن، دواى که ده فهرموی: ﴿بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾. هه ندیکتان به سه ره هه ندیکتانه وه ده که پێن، نه وه ودک پۆزش و پاسا وه یانه وه یه بۆ نه وه، که ناگونجی له هه موو وه ختندا، مۆله ت وهر بگرن، چونکه ئیشتان

بە يەك دەبى، مندال و كۆرۈ كۆچ، دىن بۇ لاي دايك و بابيان، ھەرۈھا خزمە تكارو بەردەست، بە ھەمان شىۋە.

۱۱) ﴿كَذَلِكَ يبينُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ﴾، ئاوا بەو شىۋە يە خوا ئايەتە كانتان بۇ رۇشن دە كاتەۋە، (كذالك)، ئايا ئەمە بە چى چۆتۈرۈد، بە چى تە شىبە كراۋە؟ واتە: بەم شىۋە روونكردەنەۋە يە كە بە گویتان دادەدەين، كە ئەگەر بوىستىرى بە شتىك بچۆتۈرى، جگە لە خۇى وىچۆتۈراۋىكى باشتىر نىھو، ھەر دەبى بە خۇى بچۆتۈرى، واتە: ۋەك ئەو شىۋە يە كە بوۋمان روونكردوونەۋە، روونى دەكە ينەۋەۋ، روونكردەنەۋە يە كى زۆر زۆر باشە.

۱۲) ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾، خواش زانا يە، كارزانە، ئەمەش بۇ ئەۋە يە: ئەم ھوكمانە، ئەم ياسايانە كە خوا بۇتان دەردە كات، بزاند كە لە زانىارى بېسنورى خواۋەۋ، لە كاربە جىتتى خواۋەۋە سەرچاۋە دەگرن، متمانە تان پىتان بى و جىتتە جىتان بگەن.

دوايى دەفەرمۇي:

۱۳) ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ﴾، ھەر كاتىك مندالە كانتان، مندالە كان لە تىۋە، كە يىشتە راددەى بالغبوون، (بلغوا العلم: أي إذا بلغوا الإحلام)، ئەو كاتە ھوكمە كە يان لە ھوكمى مندالەۋە دەگۆرۈ بۇ ھوكمى پياۋو ئافرەت.

بۆيە:

۱۴) ﴿فَلْيَسْتَنْزِلُوا كَمَا أُنزِلَتِ الْآيَاتِ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، با مۆلەت ۋەربگرن ۋەك چۆن ئەۋانە يىتەش وان مۆلە تيان ۋەرگرت، پىتەش باب و دايك پابەند كرابوون بەۋەى مندالە كانيان، كۆيلە كە نىزە كانيان و رابىتن و مەشق پى بگەن و پەرۋەردەيان بگەن، بە لأم ئەمجارە: ئەرك لەسەر خۇيانەۋ، با خۇيان مۆلەت ۋەربگرن، ئەك تىۋە پىتان بلىن، ھەرۋەك ئەۋانى پىتەش خۇيان مۆلە تيان ۋەرگرت، با ئەۋانىش مۆلەت ۋەربگرن، ئنجا ئەمە دوو واتاى ھەن: يەكەم: ۋەك كە نىزەك و كۆيلەۋ مندالە كان، كە رايان دىن و پەرۋەردەيان دەكەن، با ۋەك وان مۆلەت ۋەربگرن.

دووم: ده شگونجن نهمه په یوه ست بڼته وه به ثابته تی (۲۷) له سوره تہی (النور)، که ده فہرموی: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا عَلٰى بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْذِنُوْا وَتُسَلِّمُوْا عَلٰى اَهْلِهَا﴾، واتہ: نهی نه وانہی بروتان هتیاوه! مه چنه مالا تیک جگه له مالہ کانی خو تان، تا کو هو گرانہ مؤلّت وهر نه گرن، (تا کو دلنیا بن نه وان پټیان خو شه بچنه لایان)، وه ک چو ن نه وان پابه ند کرابوون، نه وان هشتان که با لڅ بوون، با به و شتویه وه ک پیاوی با لڅ و نافرته تی با لڅ، مامه له بکه ن.

(۱۵) - ﴿كَذٰلِكَ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَكُمْ اٰيٰتٍ مِّنْهُ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ﴾، ناوا خوا نایه ته کانتان بو پو شن ده کاته وه.

(۱۶) - ﴿وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ﴾، خواش زانای کارزانه.

لیره دا که خوا ده فہرموی: (لِیَسْتَاذِنْکُمْ)، نه و (ل) بو فہرمانه، یاقی: با مؤلّت تان لی وهری گرن، نه وانہی که به رده ستانن و نه و مندالانه تان که نه گه یشتوونه راددهی با لڅ بوون، یانی: نپوه په روه رده یان بکه ن له سه ر نه وه و رایان بینن و مه شقیان پټی بکه ن، نه وه تهرکی باب و دایکه و، تهرکی سه ر په رشتیاری مالہ، به لام دواپی، که مندالہ کان با لڅ ده بن، ننجا تهرکی سه ر شانی خو یانه، خو یان تهرکدار (مکلف) ن، که ده بی به و شتویه مامه له بکه ن، که خوا ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ﴾ بو ی دیاری کردوون.

مهسه لهی دووهم:

نافره تانی به ته منی بن هیوا (له هاوسه رگیری و) لیچوووه له هیز،
 نه گهر خویمان له پۆشاکیان سووک بکن، به مهر جینک بۆ جوانیی خوده رخستن
 نه بی، گونا هیان ناگات، به لام خو پاریزیان له سووک کردنی خویمان له به شینک له
 پۆشاکه کانیان، بۆ ئه وان باشتره:

خوا دهفه رموی: ﴿ وَالْقَرَعُ عِدْمٌ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
 ثِيَابَهُنَّ عَيْرًا مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۰﴾

شیکردنه وهی ئه مه ئایه ته، له چهوت برگه دا:

(۱) - ﴿ وَالْقَرَعُ عِدْمٌ مِنَ النِّسَاءِ ﴾، نافره تانیکی دانیشتوو له شووکردن و بن هیوا له
 مندالبوون، نافره تانیکی که له سه دهستی خویمان دانیشتوو و که وتووونه ته مه نه وه،
 (الْقَوَاعِدُ: جَمْعُ قَاعِدٍ بِذَوْنِ تَاءٍ تَأْنِيثٍ مِثْلُ: حَامِلٍ وَحَائِضٍ، لِأَنَّهُ وَضَفٌ نِقْلٌ لِمَعْنَى خَاصٍ
 بِالنِّسَاءِ، وَهُوَ الْقُعُودُ عَنِ الْوِلَادَةِ وَعَنِ الْمَحِيضِ)، (قاعد)، به (قَوَاعِدُ)، کۆده کریته وه،
 پتیوست ناگات (تَاءِ تَأْنِيثٍ)، پتوه بنوو سیتی، وهک: (حَامِلٍ وَ حَائِضٍ)، چونکه بهس
 نافردت ده که ویتته چه یزه وه، بهس نافره ت تولدار ده بن، به هه مان شیوهش ههر
 نافره تیش وای لیدی که له مندال بجیته وه، له چه یز بجیته وه، به ته مای هاوسه رگیری
 نه بن، له بهر نه وهی ئه مه وه صفیکه مانایه که نه قل ده کات که تابه ته به نافره تانه وه،
 که بریتیه له دانیشتن له مندال بوون و هیز، که واته پتیوست ناگات (تَاءِ التَّأْنِيثِ)،
 پتوه بنوو سیندری، به لام نه گهر گوترا: (امْرَأَةٌ قَاعِدَةٌ)، بانی: نافره تیتیکی دانیشتوو، (امْرَأَةٌ
 قَائِمَةٌ): بانی: نافره تیتیکی راوه ستاو، ههروه که ده گوتری: (رَجُلٌ قَاعِدٌ) و (رَجُلٌ قَائِمٌ).

(۲) - ﴿ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا ﴾، ئه و (نافره ت) انه ی به ته مای هاوسه رگیری نین، ئه مه
 وه صفیکه ده رخهره بۆ (قَوَاعِدُ)، نه که به ند (قید بن)، واته: له بهر نه وهی به ته مای
 هاوسه رگیری نین، نا، به لکو حاله ته که یان وایه.

۳- ﴿فَلْيَسِّرْ لَهُمْ جُنَاحَهُ﴾، گوناهایان ناکاتن، (جُنَاحُ)، مهیل کردنه به لای ناهه قبیدا.

۴- ﴿أَنْ يَسْمَعَ ثِيَابَهُمْ﴾، که پۆشاکه کانیان دابنتین، به ته نکید لیره دا یانی: به شتیک له پۆشاکه کانیان دابنتین، نهک ههر خۆیان پرووت بکه نهو، به شتیک له پۆشاکیان، وهک: سه ریپۆش، پۆشاک دهری، (وَضْعُ) بریتیه له وهی شتیک له سه ر شتیک دابندری، به لأم نه گهر (وَضْعُ) به (عَنْ) بهر کار بخوازی، مه به سه ست پی لابر دنی شتیکه له شوینی خوی، (وَضْعُ عَنْهُ)، یانی: له ویی لابر، به لأم (وَضْعَهُ)، یانی: داینا.

۵- ﴿عَبْرَ مَتَرِحَاتٍ رِزْسَةٍ﴾، به جوانیی خۆ دهر خه روانه نه بن، با به ته مه نیش بن، کاتیک خۆیان له پۆشاک سووک ده کهن، مه به ستیان ئه وه نه بی جوانیی خۆیان دهر بخهن، (التَّبْرُجُ: التَّكْشُفُ)، خۆ دهر خستن، ﴿عَبْرَ مَتَرِحَاتٍ رِزْسَةٍ﴾، واته: مه به ستیان جوانیی خۆ دهر خستن نه بی.

نهم رسته به دوو واتای ههن:

أ- یانی: که هه ندیک له پۆشاکیان داده نین، مه به ستیان دهر خستنی جوانیی خۆیان نه بی، که شیر دراوه ته وه.

ب- کاتیک که ده چنه دهر له ماله کانی خۆیان، ئه و به شتیک له پۆشاکه که دایده نین له مالن، له دهر تیش داینه نین، واته: که له مال ده چنه دهری، ئه و مؤله ته که له مالن کاری پیده کهن، که به شتیک له پۆشاک: سه ریپۆش، یان بهرگی سه ره وه، که دایده نین له دهری داینه نین و ئه وه تابه ته به مالن.

۶- ﴿وَأَنْ يَسْتَعْفِفَ حَتَّىٰ لَهُمْ﴾، نه گهر خۆشیا ن پاک رابگرن (و ئه و مؤله ته کارپن نه کهن)، بۆ ئه وان باشته ر، زیادکردنی (س) و (ت) ی سه ر (يَسْتَعْفِفُ)، بۆ زیده ر پۆیه، یانی: نه گهر باش خۆیان پاک رابگرن، له وهی به شتیک له پۆشاکیان دابنتین، ئه وه بۆ ئه وان باشته ر و خیری زیاتری تیدایه.

۷- ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾، خواش بیسه ری زانایه، خوا بیسه ری قسه کانیا ن و، زانای نیازو مه به ستیان و هه لَس و که وتیشیا نه

مهسه لهی سینه م:

بابای کوپرو شهل و نه خوښ، وپرای هی ساغ، گوناهیان ناگات که له مالی خوښان، یان کوپرو کچیان و باب و دایک و براو خوشک و مام و پووړو خال و پلک و، که سیک که کیلی مالیانی به دهسته و، براده ریان، خواردن بخوښ، ههروهها گوناهیان ناگات که پتکه وهو به کومه ل، یان به جیا جیاو، به ته نیا خواردن بخوښ و، پتویسته که وه ژووړیش که وتن، سلاو بکهن له خوښان:

خوا ده فهرموئ: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمِيكُمْ أَوْ مِنْ بَيْتِ غَنِيِّكُمْ أَوْ مِنْ بُيُوتِ أَنْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ فَكَّاحِكُمْ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَالْمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَشِّرَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ بَيَّنَّ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١﴾

شیکردنه وهی همه ثابته، له بیست برگه دا:

- (۱) - ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ﴾، کوپرو گوناهی ناگات و سه غله ت ناقری.
- (۲) - ﴿وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ﴾، ههروهها شهل شلیش سه غله ت ناقری و گوناهی ناگات و وشه ی (حرج) له نه صلدا به باغیکی چروپ ده گوتری، که دره خته کانی تیک نالابن و سه ریان لیک دابن و، ری نه بن بچیه تیی.
- (۳) - ﴿وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾، ههروهها بابای نه خوښ، دیسان سه غله ت ناقری و گوناهی ناگات.

- (۴) - ﴿وَلَا عَلَنَ أَنْفُسِكُمْ﴾، خوششان گوناھتان ناگاتی و، سه غلّٰت ناگزین، له چی؟
- (۵) - ﴿أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾، كه خواردن بخون له ماله كانتان دا، واته: ههر كاميك له وانه، چ نهوانه‌ی كه كه منه ندامن و، خاوهن پيداويستیی تايبه تن، چ نهوانه‌ی ساغن، بويان په وايه خواردن بخون له مالي خون، يان له مالي كوربان، يان له مالي كچيان، يان نه وديان، ههروه‌ها له مالي نهوانه‌ی كه نزيك يانن: وهك:
- (۶) - ﴿أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ﴾، يان ماله كافي بابانتان.
- (۷) - ﴿أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ﴾، يان ماله كافي دايكانتان.
- (۸) - ﴿أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ﴾، يان ماله كافي برايانتان.
- (۹) - ﴿أَوْ بُيُوتِ أَخْوَاتِكُمْ﴾، يان ماله كافي خوشكانتان.
- (۱۰) - ﴿أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾، يان ماله كافي مامه كانتان.
- (۱۱) - ﴿أَوْ بُيُوتِ عَنِينِكُمْ﴾، يان ماله كافي پووره كانتان،
- (۱۲) - ﴿أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ﴾، يان ماله كافي خاله كانتان.
- (۱۳) - ﴿أَوْ بُيُوتِ حَسَنَاتِكُمْ﴾، يان ماله كافي پلكه كانتان.
- (۱۴) - ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾، يان ماليك كه كليله كاني نهو ماله له لاتانن و به نه ميندار دانراون.
- (۱۵) - ﴿أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾، يان مالي براده رتان.
- (۱۶) - ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا﴾، گوناھتان ناگاتی خواردن بخون لهو شویتانه، وټكړا يان به پرزو بلاوي (تاك تاك)، ټيمه له هوّ هاتنه خواره‌وه كه پيدا گيړراوه په كمان باسكرد، كه تيشك ده خاته سه ر چه مك و واتای نه م نايه ته موباره كه، به لام تيره دا با قسه په كيش له (الطبري) په وه بيتين: ده لئ: ﴿وَأَشْبَهُ الْأَقْوَالِ الَّتِي

ذَكَرْنَا فِي تَأْوِيلِ قَوْلِهِ: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾، إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾، الْقَوْلُ الَّذِي ذَكَرْنَا عَنْ الرَّضِيِّ، أَنَّهُ لَا حَرَجَ عَلَى هَؤُلَاءِ الَّذِينَ سُمُوا فِي هَذِهِ الْآيَةِ، أَنْ يَأْكُلُوا مِنْ نَبُوتِ مَنْ ذَكَرَهُ اللَّهُ فِيهَا، عَلَى مَا أَبَاحَ لَهُمْ مِنَ الْأَكْلِ مِنْهَا^(١).

واته: ويچووترینی قسه کان که باسماں کردن، له لیکدانه وهی فهرموودهی خوادا، که دهه فرموی: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾، تاکو ده گاته: ﴿أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾، نهو قسه به که له (الرَّضِيِّ) بهوه هینامان، (به کتیکه له زانایانی شوینکته وتووان، جیلی دوی هاوه لآن (تابعن))، که گو توویه تی: نهوانه ی باسکران و ناوهیتران لهم نایه ته دا، گوناهیان ناگاتن له مالی نهوانه ی خوی بهرز باسی کردوون، بخون، له وه دا که خوی پهروه دگار بوی پهواکردوون لئی بخون.

له هوی هاتنه خواره وه که بیدا ریوایه تیکمان له دایکمان عایشه وه (خوا لئی رازی بن) هینا، له باره ی نهوانه وه که به نه میندار داده نرین و کلیبان له لایه، ریوایه تیکیش له عهبدو لای کوری عه بیاسه وه (خوا له خوی و بابی رازی بن)، که نهوه بوو مسولمانان به هوی نایه تی (۲۹) ی سووره تی (النساء) دوه که دهه فرموی: ﴿يَتَأْتِيهَا الذَّرِبُ ۚ ءَأَمْنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْلِ﴾، جورنیک ههستیاریان پهیدا بووه، پیمان و ابووه کهس بوی نیه له مالی کهس بخوات، چونکه نهوه ده چپته چوارچیوهی خواردنی به ناههق، به لأم دواپی خوا ۱۱۱ نم نایه ته ی نارذوته خوارو بوی پوونکردوونه وه، که نه خیر، نهو چه مک و واتایه ی تیوه لئی تیکه بیشتوون، له نایه تی (۲۹) ی سووره تی (النساء)، وایه، به تابه تی که نایه ته که خویشی نهوه روونده کاته وه دهه فرموی: ﴿يَتَأْتِيهَا الذَّرِبُ ۚ ءَأَمْنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ بَحْرَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ﴾^(۱۱)، نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! سامانه کانتان له نیوتان دا به

ناهق مه خوون، مه گهر بازگانیهك بئ به په زامه نیدی، ئیوانتان بئ، كهواته: مادام به په زامه نیدی بئ، ناچیتته قالیی خواردنی به ناههقه وه.

سهرنجدانیکى خیرا له ینج وشى ثم ثایه ته:

یه کهم: كه ده فرموی: ﴿وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾، خوا بو کوپرو شهل و نه خووش، وشى (حَرَجٌ) ی به کارهیناوه، ههروهها بو خووشیان، (الزَّجَّاجُ) گوتوو یه ق: (الْحَرَجُ: الضَّنْفِيُّ، وَفِي الدِّينِ الْإِثْمُ) (۱)، واته: (حَرَجٌ) له پرووی زمانه وانیه وه، به مانای شوینی تهنگه به رو سه غلته و تهسك، دئ، به لأم له دیندا، له زارای دینداریی دا، نه و وشى (حَرَجٌ)، خوازراوه ته وه بو مانای گوناج، چونكه ئینسان به هوئ گوناوه وه، سه غلته دهبئ و ههست به سه غلته یی ده کات له به رانه بر خواى په روه ردگاردا.

دووه م: كه ده فرموی: ﴿إِنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾، سه غلته یی و گوناھتان له سه ر نیه (كه خواردن) له ماله کانتان دا بخوون، یه كيك بوئ هه یه بلئ:

نایا پئویست به وه ده کات خوا ﴿يَتَمَنَّوْنَ﴾ پئمان بفرموی: گوناھتان ناگاتئ له مالى خوئاندا خواردن بخوون؟! هه موو كه س ده زانئ كه له مالى خو خواردن، گوناج نیه!! بوئ هه ندىك له زانایان گوتوو یانه: ﴿إِنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾ (۲)، (أَي: بیوت ابناكم وبناتكم)، ماله كانی كوره كانتان و كچه كانتان، چونكه كوپرو كچه هه ر وهك خودی خوئان وان، بو باب و دایك، وهك پئغه مبه ر ﴿يَتَمَنَّوْنَ﴾ ده فرموی: ﴿إِنْ أُطِيبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ، وَإِنْ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ﴾، (أُخْرِجَهُ النَّسَائِيُّ: ٤٤٤٩، و ابن ماجه: ٢١٣٧، عَنْ عَالِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ).

واته: هه لآترین و باشتین شتیک كه مرؤف بیخوات، نه وه یه كه خوئ وه ده ستی هینابئ و، رؤلله مرؤفیش (چ كچ چ كوپ)، له وه ده ست هیندراوی مرؤفه.

(١) جامع البيان: ج ١٨، ص ١٨٢.

(٢) وشى (بُيُوتٌ) له هه موو ئایه ته كه دا به (بُيُوتٌ) و به (بُيُوتٌ) یش، خوئراوه ته وه.

کہواتہ: لیرہدا کہ خوا دہفہرموی: ﴿أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾، ئەمە دوو واتای هەن:

۱- یانی: ماله کانی کورو کچه کانتان و نهوه کانتان.

۲- ئەگەر پڕواله ته که شی بگرین، بئین: مه بهست پئی مائی خۆیه، له بهر ئەوه به: پیاوێک که مأل و خێزانی ههیه: کوری ههه، کچی ههه، رهنکه نهوهی هههین لهویداو باب و دایکی لهوی بن، نجا نهوهک وایزانی دهبن ههموویان لهوی بن، نجا بۆی هههبن بخوات، به لکو تهگەر نهوانیش لهوی نهبن، چونکه بهشی بهو مالهوه ههیه، به لکو خاوهنی نهو مالهیه، بۆی ههیه لهو ماله بخوات بهبن ناگاداریی ژنهکهی، کورو کچه کانی، باب و دایکی، یاخود خه لکی دیکه که له ماله کهدا ههبن.

نجا من نهو بۆچونهم پئی جوانتره که مه بهست پئی مائی کورو کچه کانه، نهگه رنا مائی خۆ، نهوه به لکه نهو بهستهو ناشکرایه، به به لگهی نهوهش که خوا ﷺ دوایی باسی مائی باب و مائی دایک و مائی خوشک و مائی خال و مائی مام و نهوانه دهکات، کهواته کورو کچه له پیتشترن که باب و دایک لێیان بههره مند بن و له مایان نان بخۆن، تاکو باب و دایک و براو خوشک و مام و پووورو خال و پلک... نجا ههه لهو بارهوه که کورو کچه، وهک خودی باب و دایک وان، لهو پوووهوه که باب و دایک بۆیان ههیه خاوهندار پیتی کورو کچه کان بکهه و، بهشیان به ماله کانیانهوه ههیه، به تایبهت تهگهه پتووستیان بن، کورو کچه لهسهریان فه رزه باب و دایکیان خزمهت بکهه و بژیهنن، تهگهه باب و دایکیان بی توانا بوون و نهوانیش توانادار بوون، لهو بارهوه ئەم دهقهش دێنین:

﴿عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَجُلًا أَقْبَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يُغَاصِمُ أَبَاهُ فِي دِينِ عَلَيْهِ، فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ: «أَنْتَ وَمَالِكَ لِأَبِيكَ»﴾ (أُخْرِجَهُ ابْنُ حَبَانَ: ٤١٠، قَالَ شَعِيبُ الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ صَحِيحٌ).

واته: دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بن) ده گپرتنه وه، ده لئی: پیاویک هاته لای پیغهمبه ری خوا ﷺ کیشه ی هه بوو له گه ل بابی دا، له سه ر قه رزیک که له سه ر بابی بوو، پیغهمبه ری خوا ﷺ به کوره که ی فه رموو: تو خوت و ماله که ت هی بابتن.

هه لته کاتیک بابتیک بیه وی سته م له کوره که ی بکات، له کچه که ی بکات، مالیان لی زهوت بکات، نه وه جیایه و هوکمیکی دیکه ی هه یه، به لام له حاله تی ناسایدا، کورو کچ نابی مال و سامانی خو یان له باب و دایکیان وه چاو بن، به لکو ده بی بزانتن که له سه ریان پیوسته خزمه تی باب و دایکیان بکه ن.

نجا به نسبت هه موو نه وانه شه وه، نه م فه رمایشته ی پیغهمبه ر ﷺ وه ک بنچینه یه ک ده بی کاری پی بکری:

{عَنْ عَمْرِو بْنِ يَرْبُوعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَلَا وَلَا يَجِدُ لِأَمْرِي مِنْ مَالٍ أَخِيهِ شَيْءٌ، إِلَّا بِطَيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ} (أخرجه أحمد: ۲۱۱۱۹)^(۱).

واته: عه مری کوری به سربیی (خوا لئی رازی بن)، ده گپرتنه وه: ده لئی: پیغهمبه ری خوا ﷺ وتاری بو داین، فه رموو: ناگادار بن! بو هیج مرو فیک له مالی براهه که ی هیج شتیک له لای نیه، مه گه ر به دلخوشیی و دل ناسووده ی پی بدات.

واته: نه گه ر له روودا مینن، یا خود به زور لئی بستینن، یان به شیوه یه که له شیوه ناهه فه کان، لئی فه دهغه ده بن.

سبیم: که ده فه رموی: {أَوْ مَا مَلَكَتْهُمُ مَفَاكِحُهُ}، که خوینراویشه ته وه: (مفاتیحه)، هه م به کو، هه م به تا ک خوینراویشه ته وه، نه و مالی که نیوه کللیه کانیتان به ده سه ته، یان کللیه که یتان به ده سه ته، نه مه هه م ده گونجی وه کیل بن، یان هاوبه ش بن، یان که سبکی متمانه پیکراو بن، هه موو نه وانه ده گرتنه وه.

(۱) قال شعيب الأرنؤوط: شطره الأول صحيح لغيره.

چوارهم: که ده فہرموی: ﴿أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾، یا خود برادرہ تان، دہ لئی: (الصَّدِيقُ: فَعِيلٌ مِّنْ مَّغْنَى فَاعِلٍ، وَهُوَ الصَّادِقُ فِي الْمَوْدَةِ)، (صَدِيقٌ)، لہ سہر کیشی (فَعِيلٌ) ہ، بہ لآم بہ مانای: (فَاعِلٌ) ہ، کہ سیکہ لہ خوشہ ویستیدا لہ گہ لآدا راست بکات، گوتراویشہ: (صَدِيقُكَ مَنْ صَدَقَكَ، لَا مَنْ صَدَّقَكَ)، واتہ: برادرہ ت نہوہیہ لہ گہ لآت راست بکات، نہ ک ہہر بلئی: راست دہ کہی، ہہر کہ س ہہر دہستی بو بہ مل دادای، مہرج نیہ نہوہ برادرہ ت بی، بہ لآم برادرہ ت نہوہیہ کہ لہ گہ لآت راست بکات، شتیک کہ عہ قلی نہ بیبری و، پی چاک نہ بوو بو توو، زانی زانی توئی تیدا ہہیہ، بلئی: نا نہوہیان زانی ہہیہ، نہوہ ہاوہل برادرہی بہ راستی و دلسوزہ، پیشینانی خوشمان دہ لئین: (دوست نہو کہ سہیہ دہ تگریہ نئی و، دوژمن نہو کہ سہیہ دہ تہینتہ پیکہ نین).

پینجہم: کہ دہ فہرموی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا﴾، گوناہتان ناگاتی کہ ہہمووتان پیکہوہ بخون، یاخود بہ پرژو بلآوی، (أَشْتَاتًا: جَمْعُ شَتَّ، أَي: التَّفَرُّقِ، وَشَتَّى: جَمْعُ شَيْتٍ)، (أَشْتَاتًا)، کوئی (شَتَّ) ہ، بہ مانای بلآویوون، بہ لآم (شَتَّى) کوئی (شَيْتٍ) ہ، بلآو، بہش، (أَشْتَاتًا)، یانی: بہ بلآوی، تاک تاک خواردن بخون ہہر رہوایہ، پیکہوہش بخون بہ تہ نکید ہہر رہوایہ، نایا کام حالہ تیان باشترہ؟ بیکومان حالہ تی پیکہوہ خواردن، وہ کہ فہرمایشتی پیغہ مہردا ﷺ ہاتوہ: (وَطَعَامَ الْإِنْتِنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ) (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۴۲۶، والدارمی: ۲۰۴۴، ومسلم: ۲۰۵۹، والترمذی برقم ۱۸۲۰، وقال: حسن صحيح، وابن حبان: ۵۲۳۷).

واتہ: خواردن دووان، بہ شی چواران دہ کات.

نہ گہر پیکہوہ بخون، بہرہ کہ تی دہ کہ ویتئی، من پیم سہیرہ ہہ ندیک کہ س مہ گہر ناچارین، نہ گہرنا چون بہ تہ نئی نانی بو دہ خورئی، چونکہ مروف بہس جہستہ نیہ، تہ نیا گہ دہی تیر بکات، مروف ہہست و نہستہ، دل و دہروونہ، رہوشت و ناکاروہ، رووح و عہ قلو، نہوانہ ہہموویان پیوستیان بہ تیرکردنہو بہ ہوی پیکہوہ دانیشتن و قسہی خوش و خوشہ ویستی لہ گہ لآ یہ ک دہر برین و

دَلْسُوْزِي بِوَّ يَهْ كَدِي نَوَانْدَنَهْوَه، عَهْقَلْ وَ دَلْ وَ رُووح وَ دَهْرُوونِيش تِيْر دَهْبَن وَ، جَهْسْتَهش نَهْو كَاْتَه كَهْمَتْر پِيُوِسْتِي بِه خَوَارْدَن دَهْبِي وَ، پِيَكَهْوَه خَوَارْدَن بِه تَه نَكِيْد بِه رَه كَهْت دَه خَاْتَه نِيُو خَوَارْدَنَه كَهْوَهْوَه، مَرْوَفِيْش پِيِي نَاسُوودَه تَر دَهْبِي وَ خَوَارْدَنَه كَهِي بَاشْتَر بِه گِيَان دَه كَهْوِي.

(۱۷) - ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا﴾، نِنْجَا هَهْر كَاْت چُوونَه مَالَانِيَكَهْوَه، يَانِي: هَهْر كَام لَهْو مَالَانَه كَه بَاسْكِرَان، يَاخُوْد نَهْوَانَهْو جِگَه لَهْوَانَهش، چِي بَكَهْن؟

(۱۸) - ﴿فَلْيُمْلَأُوا بِاللَّهِ يَمْلَأُهَا الْقُلُوبَ﴾، سَهْلَام لَه خُوْتَان بَكَهْن، (بَلِيْن): (السَّلَام عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ))، نَهْوَه سَلَاوِيَكَه لَه خَوَاوَه، بِه پِيْرَهْو پَاك وَ چَاكَه بُوْتَان دَانِرَاوَه، بِه لَام نَهْگَهْر خَه لَكِيَان تِيْدَا بِي بَلِيْن: (السَّلَام عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، يَان (السَّلَام عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ).

(۱۹) - ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ﴾، ثَاوَا بِهْو شِيُوَه (جَوَان وَ رِيَكَه، كَه هَهْر دَهْبِي بِه خُوِي بِچُوْتِنْدَرِي، نَهْو رُوُوْنَكْرَدَنَهْوَهْوَهْوَه، وَتِيچُوْتِرَاو (مَشْبُهْ بِه) يَك نِيَه پِيِي بِچُوْتِرِي، مَهْگَهْر هَهْر بِه خُوِي بِچُوْتِرِي)، خَوَا نَايَه تَه كَاَنْتَان بُو رُوُوْن دَه كَاْتَهْوَه.

(۲۰) - ﴿لَمَّا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾، بِه لَكُو بَفَاْمَن، يَانِي: (رَجَاءٌ أَنْ يَخْصِلَ لَكُمْ الْفَهْمُ وَالْعِلْمُ بِمَا فِيهِ كَمَالٌ شَأْنِكُمْ)، بِه نُوْمِيْدِي نَهْوَهِي تِيَكَه بِيَشْتَن وَ زَانِيَارِيْتَان بُو دَرُوَسْت بِي، بِه شَتِيَك كَه حَالِي خُوْتَانِي پِي چَاك وَ تَهْوَاو دَهْبِي.

بِه لَكُو بَفَاْمَن وَ تِيْبِكَهْن وَ دَوَايِي كَارِي پِي بَكَهْن.

تِيَشِك خَسْتَنَه سَهْر چَوَار وَشَه:

۱- (سَلَام):

(السَّلَامُ: مُسْتَقَىٰ مِنَ السَّلَامَةِ، فَهُوَ دُعَاءٌ بِالسَّلَامَةِ، وَتَأْمِينٌ لَهُ بِالسَّلَامِ)، سَهْلَام، لَه سَهْلَامَه تِيَهْوَه هَاْتَه، كَه لَه لَايَه كَهْوَه پَارَانَهْوَهِيَه بُو نَهْو كَه سَهِي تُو سَهْلَامِي لِي دَه كَهِي، كَه سَهْلَامَهْت وَ بِيْمَزَهْرَهْت وَ بِي زِيَان بِي، هَاوَاكَاتِيْش دَلْنِيَاي دَه كَهِيَهْوَه كَه لَه لَايَهْن تُوُوَه سَهْلَامَهْت دَهْبِي، لَه دَهْسْت وَ زَمَانِي تُو سَهْلَامَهْت دَهْبِي.

که واته: (السلام علیکم)، هم پارانوهیه بوی و، هم دنیاکردنه ویه بوی، چند جوانه! نهوه له کووی و نهوه له کووی: به یانییت باش، نیوه رپوت باش، تیوارهت باش، شهو باش، (Good morning)، (Good evening)، نهوهی نیسلام ده یلتن بهرنامهیه، پارانوهیه، دنیاکردنه ویه، په یامی ناشتی ناردنه بۆ لایه نی بهرانبهر، بویه خوا ﷺ له سووره تی (النساء) دا ده فهرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَىٰ إِلَيْكُمْ أَسَلْتُكُمْ مَوْمِنًا﴾، واته: نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! نه گهر له پئی خودا رپوشتن (بۆ جهنگ و جهاد)، چاو ورد بکه نهوه، بهر پئی خوتان بینن، که سیک سهلامی لئ کردن، مه یلتن: برودار نی!

نهدی نهوه نیه سهلامتان لئ دهکات و ناشتیان له گه ل راده گه یه نن!!

۲- (تَحِيَّةٌ):

(التحیة: حَالٌ مِنَ التَّسْلِيمِ الَّذِي يَتَّضَمُّهُ)، یانی: که ده فهرمووی: ﴿فَلِمُوا عَلٰۤیٰ اَنْفُسِكُمْ حَيَّۃً﴾، (تحیة): حاله، یانی: نهو سهلام کردنه، سلاوکردنیکه ﴿مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ﴾، له خواوهیه ﷺ، خوا دایناوه بۆ نهوهی بهو جوژه سلاو له به کدی بکه ن.

۳- (مُبَارَكَةٌ):

(المُبَارَكَةُ: الْمَجْعُوْلَةُ فِيْهَا الْبَرَكَةُ وَهِيَ وَفْرَةُ الْخَيْرِ)، (مباركة)، یانی: پیزی تیدایه، پیزداره، پیزیش بریتیه له خپرو سوودی زور.

۴- (طَيِّبَةٌ):

(ذاتٌ طَيِّبٌ)، خواوهنی پاکیی و چاکیی، (طیّب)، یانی: پاک و چاک.

شایانی باسه، وهک پیتشریش گوتمان: که ده فهرمووی: ﴿فَلِمُوا عَلٰۤیٰ اَنْفُسِكُمْ﴾، نه مه دوو واتای هه ن:

أ- نه گهر که سیان تیدا نه بوو، بَلَّيْنِ: (السَّلَامُ عَلَيْنَا، وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ).

ب- سه لام له خَوَاتان بکهن، وهك مسوَلَمَانان چونکه مسوَلَمَانان هه موویان به کن، برابه که شت تُو، خوشکه که ش تُو، تَوْش ههر براو خوشکه که تی، وهك له ئایه ته که ی به سه رهاتی (افک) دا خوا ده فهرموئ: ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ النور، واته: ده بووایه که ده تانبست، پیاوانی پروادارو نافرته تانی پروادار گومانی باشیان به خویان بردبایه، خویان، یانی: دایکیان عایشه (خوالتی رازی بن) و برابه که یان سه فووانی کوپی موعه ته لی سه همیی، ده بوو گومانی چاکیان به وان بردبایه، نه وانیش ههر خویان و خویانیش نه وانن، (الطبري)، له باره ی کوپی ئایه ته که وه ده فهرموئ: ﴿أَنْزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ تَرْخِصًا لِلْمُسْلِمِينَ فِي الْأَكْلِ مَعَ الْعُمَيَّانِ، وَالْعُرْجَانِ، وَالْمَرْضَىٰ وَأَهْلِ الرُّمَانَةِ مِنْ طَعَامِهِمْ﴾^(۱).

واته: نه م ئایه ته دابه زینرا، وهك مۆله تدان بو مسوَلَمَانان که له گهل کویره کان و، شه له کان و، نه خو شه کان و، به ته مه نه کاند له خواردنیان، بخوئن، له گه لیان بخوئن، چونکه هه ندیک له مسوَلَمَانان هه ستیان به سه غله تیی ده کرد که: نه وانه کوئرن، شه لن، نه خو شن، به ته مه نن، ئیمه نه گهر له گه لیان بخوئین، ره نگه سه میان لی بکهین و زیاد له وان بخوئین.

له لایه کی دیکه وه: هه ندیک لهو که منه ندامانه: شهل و کوئرو نه خو ش و به ته مه نه کان ده یانگوت: نه گهر له گهل ساغه کان بخوئین، ره نگه بیزمان لی بکهن، یاخود سته م له وان بکهین و کام خواردنی باشه، دهستی بو به رین و ته وه بخوئین، به لام خوا ﷺ نه م ئایه ته ی ناردده خوار که: نه خیر با نه ساغه کان و، نه که منه ندام و نه خو شه کان و خاوهن پیداو یستی ئایه ته کان، هه ست به سه غله تیی نه کهن و بوئیان هه یه پیکه وه بخوئن، هه موویان براو خوشکی به کدین.

مهسه له ی چواره م:

بروادارانی راسته قینه نه وانهن که بروایان به خواو پیغه مبه ره که ی ﷻ هه یه و، له کاتیکیشدا بو کاریکی کۆکه ره وه و هه ره وه زی، کاری گشتیی له خزمه تی پیغه مبه ردا ﷻ ده بن، به بی مؤلته تیوه رگرتنی، به ملاو لادا ناچن:

خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَم يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَسْتَأْذِنُكَ لَبِيعُوا بَعْضُ شَأْنِهِمْ فَأَذَنَ لِمَن شَاءَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّكَ اللَّهُ عَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه ته، له نۆ برگه دا:

(١) - ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾، برواداران ته نها نه وانهن که بروایان به خواو پیغه مبه ره که ی ﷻ هیناوه.

(إِنَّمَا): (أداة العنصر والإثبات)، نامراری کۆکردنه وه و چه سپاندنه، (إِنَّمَا تَقْصُرُ مَوْصُوفاً عَلَى صِفَةٍ)، (إِنَّمَا) وه سفکراو (مَوْصُوف) ټک له سه ر ناوه لئاو (صِفَة) ټک کورت هه لټی، ناساندیش له: (المؤمنین) دا، بو جینسه، یاخود بو عه هده، یانی: کۆی بروادارانی راسته قینه، یاخود: نه و برواداران ه ی ناسراون و زانراون، نه وانه که سانیکن که به و شیوه یه ن: بروایان به خواو رۆژی دوایی هیناوه و، کاتیکیش له خزمه ت پیغه مبه ردا ﷻ ده بن، بو کاریکی گشتیی، که بۆی کۆبوونه ته وه، به بی مؤلته وهرگرتن به ملاولادا ناچن.

(٢) - ﴿وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ﴾، له کاتیکدا له گه لیدا ده بن بو کاریکی کۆکه ره وه، کاریکی گشتیی و هه ره وه زی، ﴿عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ﴾، (الأمر: الشان وَالْعَالِ الْمُهِم)، کاریک و حالیکی گرنک، وشه ی: (جامع) یش، ﴿عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ﴾، نه وه یه که خه لک بۆی کۆبیتته وه، راویژی تیدا بکه ن، چ بو فیربوون، چ بو جیبه جن کردن.

۳- ﴿لَمْ يَدَّبْدُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ﴾، نارۆن ھەتا مۆلەتى لىن وەرئەگرن، تا ئەوانە بە راستىيى پروايان بە خواو بە پىغەمبەرى خوا ﷺ ھىناو.

۴- ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَمْتَنُونَكَ﴾، بە دىنيايى ئەوانەى مۆلەت لە تۆ وەردەگرن.

۵- ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾، ئەوانە پروايان بە خواو بە پىغەمبەره كەى ﷺ ھەبە، يانى: ئەم خەسلەتە يەكتىكە لە خەسلەتە بەرزەكانيان.

۶- ﴿فَإِذَا أَسْتَأْذَنُوكَ لِيَعِضَ شَأْنَهُمْ﴾! ئىجا ئەگەر بۆ ھەندىك لە ئىش و كاربان مۆلەتيان لىن وەرگرتى.

۷- ﴿فَإِنَّ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾، مۆلەتى ھەر كامىكيان ويستت، بدە، يانى: تۆ سەرپىشكى بۆ ھەر كامىك لەوانەى مۆلەتت لىن وەردەگرن، بۆت ھەبە ھەر كامىكيان ويستت مۆلەتى بدەى.

۸- ﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَهُمْ اللَّهُ﴾، داواى لىبوردينشان بۆ لە خوا بکە، چونكە پەنگە مۆلەتت لىن وەربرگرن، بەبى ئەوہى كارەكە پىويست بى، ياخود جوړىك لە كەمتەرخەمىي لە لاين وانەو ھەبى، بۆيە داواى لىبورديان بۆ لە خوا بکە.

۹- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾، بىگومان خوا لىبوردهى بەبەزەبە.

سنى كورته سهرنج

لیره دا پئیویسته سنى كورته سهرنج بخهینه روو:

یهك: هسته: (إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ، عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ)، مه بهست پئی نهوه نیه که ههر کهس مؤلتهی له پیغهمبهه ۷ وهرگرت، پرواداره، به لأم نه گهر مؤلتهی وهرنه گرت پروادار نیه! چونکه نیمان پیئاسه که ی و پایه کانی دیارن، به لکو مه بهست نهو دیه، بابای مؤلته وهرگر لهو هه لوئیسته پدا نیمانداری و مسولمانی بهرجهسته کردوه، نجا نهوه زیاتر تانه دان بووه له مونافیق و دهغهل و دلنه خو شه کان، نهک پیئاسه ی نیمان، واته: نهی دهغهل و دلنه خو شه کان! تا نهوه سیفته ی بهرزی مسولمانانه، که وئرای نهوه ی پروایان به خواو پیغهمبهه ی خوا ۷ هه یه، به بی مؤلته وهرگرتیش، کاتی خهریکی کارکی گشتیین، به ملاو لادا ناچن.

دوو: نهم نایه ته ته نیا تابهت نیه به روژگاری پیغهمبهه وه ۷، به لکو بنچینه به کی گشتییوه، بناغه یه که بو کاری هه ره وه زی و چوئیه تی به رتوه بردنی کومه لکا، چونکه زانایانی (أصول الفقه) له سه ره نهوه یه کده نکن: نهو شتانه ی که له روژگاری خویدا، پیغهمبهه ی خوا ۷ وهک نه رک له سه ر شانی بوون، ههر که سیک دپته شوئی پیغهمبهه ۷، له قه دهر خوئی نه رکن بوئوئیش، مه گهر به به لکه یه ک تابهت کرابن به پیغهمبهه وه ۷، له تابهت نه ندیه کانی نهوین، نه گهرنا هه رچی نه رکی پیغهمبهه ره ۷، نه رکی ههر که سیکشه که له شوئی پیغهمبهه ۷ ده بی، بو سه ره رشتی کردنی کومه لکا.

سنی: نهم نایه ته نه ددیگی گه وهه و گرنگ فیزی مسولمانان ده کات بو کوبوونه وه کانیان، که له کاتی خویدا بچن و، پابه ند بن به شوئنه که وهه، به کاته که وهه کاتی یه کدی به فیرو ده دن، هه مووشیان وهک یه ک تیم (فریق) کار بکه ن و، پیکه وهه هاوکاربن، نهک وهک دلپهی که له بان دپته خواری، یه کیک تیتستا بی، دواپی یه کی دیکه بی! بهو جو ره کاتی زوریان لی به زا به ده چن.

به لئن ئەم ئایەتە ئەوەی لئ وەر دەگیرێ کە مسوڵمانان لە کاتی کۆبوونەو، کارە ھەرەو ھەزییەکاندا، دەبێ ھەموویان پێکەو ھە بن و ھە یە ک تێم و، پابە ندبن بە یە کدیەو ھەو پابە ندبن بە شوین و کاتەو، نە ک بە گوێرە ی میزاجیان بچوولتەو ھەو (کەس بە ر بە ی کەس نە پتووی و، کەس لە مە پری کەس نە ختووی) و، ھەر کەسە بە شیوێکدا بروت! ھەرگیز دینداریی راستەقینە و دنیا داریی چاک، ئاوا نا کړی.

مهسه له ی پینجه م:

نابتی مسولمانان وه ک چون بانگی یه کدی ده کهن، ناواش بانگی پیغهمبه ر ﷺ بکهن، یاخود بانگکردنی پیغهمبه ر بویان، وه ک بانگکردنیان بو یه کدی تهماشا بکهن: خوا ده فهرموئ: ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۱۳) ﷻ

شیکردنه وه ی ئه م ئایه ته، له پینچ برگه دا:

۱- ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ ﷻ، واته: نه ی بروادارینه! بانگکردنی پیغهمبه ر ﷺ له نیوانتاندا، وه ک بانگکردنی هه ندیکتان بو هه ندیکتان، دامه نین، ئه مه دوو واتای هه ن، چونکه وشه ی (دُعَاءَ):

أ- پالدانی چاوگه بو لای بکه ره که ی (إِضَافَةُ الْمَضْرِبِ إِلَى فَاعِلِهِ)، واته: با بانگکردنی ئیوه بو پیغهمبه ر ﷺ، وه ک بانگکردنی هه ندیکتان بو هه ندیکتان، نه بن.

ب- پالدانی چاوگه بو لای به رکارده که ی (إِضَافَةُ الْمَضْرِبِ إِلَى مَفْعُولِهِ)، واته: بانگکردنی پیغهمبه ر ﷺ بو ئیوه، وه ک بانگکردنی هه ندیکتان بو هه ندیکتان، دامه نین، واتایه کی دیکه شیان بو لیک داوه ته وه: (دعاء) یان، هه ر به پارانه وه لیکداوه ته وه، واته: که پیغهمبه ر ﷺ دوعاتان بو ده کات، یان دوعاتان لی ده کات، له کاتیکدا که رقی هه لده ستن، یاخود که سیک که شایسته ی نه وه به نزای خرابی لی بکات، وامه زانن دوعاگردنی پیغهمبه ر ﷺ چ به باری نه رنئی و، چ به باری نه رنئی دا، وه ک پارانه وه ی ئیوه وایه! به لام وا پیندوچن زیاتر مانای یه که م و دووهم مه به ست بن:

أ- که بانگی پیغهمبه ر ﷺ ده کهن، با وه ک ئه وه نه بن که بانگی یه کدی ده کهن و مه لین: (يَا مُحَمَّدُ!)، وه ک چون به ناوی که سبی بانگی یه کدی ده کهن، به لکو بلین:

(يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ!)، به ریزو حورمه تهوه، نجا نهوه له پرووی ناوهیتانهوه، له پرووی شیوازو میکانیزمه که شهوه، وهک له سووره تی (الحجرات) دا خوا نهو نایه تهی ناردده خوار: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُتَادُونَكَ مِنَ الْمُجْرِمِينَ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ (۱۰۰).
 نهوانه ی که له پشت ژوروره کانهوه بانگت دهکن، زوربه یان نافامن، چونکه نهوانه کومه لیک بوون له ناوه خندا چوونه مالی پیغهمبه رو ﴿يَا مُحَمَّدُ! اُخْرَجْ إِلَيْنَا﴾ نهی موحه ممهده! وه ره دهری بو لامان، بویه ش خوا فهرمووی: نهوانه ی له پشت ژوروره کانهوه بانگت دهکن، زوربه یان نافامن.

ب- یاخود بانگکردنی پیغهمبه ر ﴿بُؤْتُوهُ﴾ وهک بانگکردنی هه ندیکتان بو هه ندیکتان، دامه نین، کاتی پیغهمبه ر ﴿بَانِكْتَ دِهَكَات﴾، تو نه رکداری و پابه ند کراوی که بلتی: (لبیک) له خرمه تدام نهی پیغهمبه ر! ﴿وَبِهِ دَهَنِيَهْ وَهْ بِيْجِي﴾، یه کیکتان بانگی یه کیکتان دهکات، نه گهر که مته رخه مییش بکات و نه چن، یاخود به درو پاساوک بینتیه وه، به هر حال، به لام به نسبت پیغهمبه ر دود ﴿نَهْوَ گوناوهو نابن بهو شیوه یه بن.

رسته ی: ﴿كِدَعَاؤُكُمْ بَعْضًا﴾، (ظرف) ه، بو (دعاء) چ به مانای بانگکردنی نهوان بن بو پیغهمبه ر ﴿چ به مانای بانگکردنی پیغهمبه ر بن بو نهوان، یاخود پارانه وهی پیغهمبه ر بن بویان، یان لیان، نهوه (ظرف) ی نهو کاره یه و، نهو کاته به که نهو کاره ی تیدا نهجام دهری.

(۲) - ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُّونَ مِنْكُمْ لَوْلَا﴾، به دلنایی خوا نهوانه تان دهزانی که به نه سپایی، به شینه یی دهرون و خو تیککرانه خو یان دهنه وه.

(يَسْتَلُّونَ): به په نهانیی دهرون، له (تسلل) دوه هاتوه، نهویش له (سَلَّ يَسْلُ: نَزَعٌ يَنْزَعُ)، دایرپی دایده رنی.

﴿لَوْلَا﴾، واته: خو تیکده گرن، خو یان تیکدا په نهان دهکن، (الْوَدُّ: مَضْرُ لَوْدَةٌ)، که بریتیه له خو په نهان کردن، به لام (لاذ به)، واته: په نای پیرد، نه مه چاوگه که ی (لیاذه)، به لام (الْوَدُّ) و (الملاوذة)، چاوگی (لاوذة) یه، (لاوذة)، یانی: خو ی

تیکرت، هه ندیک له مونا فیک و دلنه خووش و ئیمان لاوازه کان کاتیک و بستوو یانه کۆرو مه جلیسه که، یا خود کاره گشتیه که به جی بهیلن، خویان په نهان کردوه و خویان له شتیک گرتوه، یان خویان تیکرتوهو، پیکه وه رۆبشتوون و، خویان دزیوه ته وه.

(۳) ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ﴾، با نهوانه ی سه ریپچی له فرمانی وی پیغه مبه ر ده کهن، بترسین و وریا بن.

له چی بترسین و وریا بن؟

(۴) ﴿أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ﴾، که به لایه کیان تووش بن له دنیا دا، ناشووب و ناژاوه به کیان تووش بن.

(۵) ﴿أَوْ يُصِيبَهُمْ حَافٌ أَلِيمٌ﴾، یان له دوا رۆژدا نازاریکی به ئیشیان تووش بن، هه لیه ته لیره دا خوا باسی دنیا و دوا رۆژی نه کردوه، به لأم به سیاق و سه لیه ده لئین، نه گه رنا ده شکونجی هم به لایه که، هم نازاره به ئیشه که، له دنیا دا بن، یا خود هه ردووکیان له قیامه تدا بن، یان به کیان له دنیا و، به کیان له قیامه تدا بن.

وشه ی (مخالفة)، که ده فرموی: ﴿يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ﴾، (وَالْمُخَالَفَةُ: الْمُغَايِرَةُ فِي الطَّرِيقِ الَّتِي يَمْشِي فِيهَا، ضَمَّنْ مَعْنَى الضُّوْدِ مِمَّا عُدِّي بِـ «عَنْ»).

(مخالفة) یانی: جیاوایی له رێه که دا که پێیدا ده چی، مانای (لادان) خراوه ته نیو به هۆی به رکار خواسته وه به هۆی (عن) وه.

﴿يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ﴾، له نه سل دا: (يُخَالِفُونَ أَمْرَهُ)، سه ریپچی له فرمانی ده کهن، پئووستیی به پیتی (عَنْ) ناکات، تپه ری پښ بکات بو به رکار (مفعول به)، به لأم بوچی به پیتی (عَنْ)، به رکاری (مفعول به)، خواستوه؟ چونکه مانای لادانی خراوه ته نیو (ضَمَّنْ مَعْنَى الضُّوْدِ)، یانی: (يُخَالِفُونَ أَمْرَهُ وَيَضُدُّونَ عَنْ أَمْرِهِ)، سه ریپچی له فرمانه که ی ده کهن و، له فرمانی لا ده دن، خویان یا خود خه لک

لاده‌دهن، چونکه (صَدُّ)، هه‌م حاله‌تی (لازم) ی هاتوه، هه‌م حاله‌تی (ممتعدی)، (صَدَّ عَنِ الطَّرِيقِ)، خۆی لایدا له رَیبه‌که، (صَدَّ فَلَانًا عَنِ الطَّرِيقِ)، فلانکه‌سی له رَیبه‌که لادا، لیره‌دا هه‌ردووکیان ده‌گونجین، واته: سه‌رپیتی له فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌که‌ن و، له رَی‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ لاده‌دهن، یاخود: سه‌رپیتی لَی ده‌که‌ن و، خه‌لکی لَی لاده‌دهن، ئنجا ئا نه‌وانه با بترسین که به‌لایه‌کیان تووش بَی له دنیا‌دا، یاخود نازاریکی به‌تیش له رۆژی دوایی‌دا.

چوار کورت‌ه سه‌رنج

۱- وشه‌ی (يَسْأَلُونَ)، (تسأل)، وه‌ک (تدرج وتدخّل)، پله‌ پله، که‌م که‌م، ده‌ستیختی، (يَسْأَلُونَ)، واته: ده‌که‌شینه‌وه، به‌لأم به‌ نه‌سپایی و به‌ شینه‌یی.

۲- وشه‌ی (لِوَادًا)، (منصوب على العالیة)، چونکه له رۆوی ئیعرابه‌وه حاله‌ بۆیه مه‌نصوبه، واته: خۆتیک‌گرانه، (لِوَادًا) و (مَلَاوَدَه) ش‌ نه‌وه‌یه به‌کتیک خۆی له‌و بگری، و نه‌وی دیکه خۆی له‌ نه‌یشت نه‌و بشارت‌ه‌وه، مه‌به‌ست رۆیشتنیانه به‌ شیوه‌یه‌کی په‌نهان و به‌ دزی.

۳- (عَنْ أَمْرِهِ)، وشه‌ی (أَمْرِهِ)، وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه، ده‌گونجین مه‌به‌ست پیتی فه‌رمانی پیغه‌مبه‌رین ﷺ که به‌ زاره‌کیی فه‌رموو‌یه‌تی، یاخود (أَمْرِهِ)، مه‌به‌ست پیتی حال بَی، کار بَی، که‌واته: (أمره) فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: هه‌م فه‌رمایشته‌که‌ی، هه‌م کرده‌وه‌که‌ی، هه‌م رَی‌بازه‌که‌شی، ده‌گریته‌وه.

۴- وشه‌ی (وَسْنَةً) به‌ مانای تاقیک‌ردنه‌وه، دَی، به‌لأم لیره‌دا به‌ مانای ئاشووب و نا‌زاوه‌و به‌لَا دَی، ﴿عَابُ أَلِيمٌ﴾، یانی: نازاریکی به‌ تیش، وا پێده‌چین زیاتر مه‌به‌ست له (به‌لَا) یه‌که له دنیا‌دا بَی، به‌لأم نازاره به‌ تیشه‌که له رۆژی دوایی بَی.

مه سه له ی شه شه م و کو تایی:

راگه یاندنی نه و راستیه که مولکی ناسمانه کان و زهوی هی خویبه، خوا
تیستا و واقعیی تیستای مروفه کان ده زانی و کاتیک ده گپدرینه وه بو لاشی،
هه وائی کوی کرده وه کانیان پی دهدات و، خوا ﷻ به هه موو شتیک زانیه وه،
به نهان بینه و هیچ شتیک لئ ون نای:

وه ک خوا ده فه رموی: ﴿ اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ
عَلَيْهِ وَّيَوْمَ يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنْتَهُمُ بِمَا عَمِلُوْا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝۱۱ ﴾

شیکردنه وهی ئەم نایه ته، له چوار برگه دا:

۱- ﴿ اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾، نه ها ناگاداربن! به دنیایی هه رچی له
ناسمانه کان و زهویدایه هی خویبه، واته: هه م نه و دروستی کردوون، هه م نه و خاوه نیانه،
هه م نه و سه ره رشتییان ده کات و، هه م به پتو دیانه وه ده بات و مشووریان ده خوات.

۲- ﴿ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ ﴾، نه و حاله ش که تپوه له سه رینی چاک ده زانی،
وشه ی (قَدْ)، (حَرْفٌ تَحْقِیْقِی)، یانی: به دنیایی خوا ده زانی تیستا تپوه له چ حالیکدان،
نه و حاله ی تپوه له چاک و خراپ، تپیدان، خوا باش حاله که تان ده زانی، چی ده که ن و
چون ده که ن و، له چ بارودوخیک دا ژیانتان ده گوزه رینن، ناگاداری وردو درشتانه.

۳- ﴿ وَّيَوْمَ يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنْتَهُمُ بِمَا عَمِلُوْا ﴾، نه و روزه ش که ده گپدرینه وه بو لای،
هه والیان پی دهدا به وهی ده یانکرد، واته: پاداشتیان ده داته وه له سه ر چاکه و، سزایان
ده دات له سه ر خراپه.

۴- ﴿ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴾، خواش به هه موو شتیک زانیه.

له و نایه ته موباره که دا، که نایه تی کو تاییه له سووره تی (النور)، وام دپته
به رچاو: خوا ﷻ بیه وی به تیمه ی تیماندارو مسولمان بفه رموی:

خواهونی ناسمانه کان و زهوییه، هه موویان هی خوینی، خوئی هیتاوییه دی، خوئی خواهنیانه، خوئی بهرئوهیان ده بات، که واته: بریاریکیش که خوا عَلَيْهِمْ بۆ ئیوهی ددهات، یاسایه کتان که بۆ دادهنی، ئیوهش به شیکن له مولکی خوا، نهو مولکه فراوانه ی خوا، هیچی له فرمانی خوا ده رناچن، ئیوهش له فرمانی خوا دهرمه چن، خوا عَلَيْهِمْ مشووری هه موو گهردوونی خواردوهو، مشووری ئیوهش ده خوات، نهی مرؤفه کان! ههروهها جندیش! که له م سهر زهوییه دایان، به لکو خوا مشووری تایبه تان لی ده خوات، نهو هتا بهس به وهنده لی نه گهراوه، که به هوی غه ریزه کانتان و، یاسا گهردوونییه کان و، به هوی عه قلی و زکماکتانهوه، بهرئوه بچن، به لکو په یام و شه ریعته یی خویشی به پیغه مبراندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بۆ ناردوون، که واته: ناگادار بن! ﴿قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ﴾، ئیوه له چ حالیکدا بن نهو ده زانی، له گونا ه دابن، یان له چاکه دا بن، له مزگهوت بن، له بازار بن، له خیردا بن، له شه ردا بن، له هه مووی ناگاداره.

﴿وَوَرَّ يَرْحَمُونَ إِلَیْهِ فَيَنْتَهُم بِمَا عَمِلُوا﴾، نهو پوژهش که ده گپردینه وه بۆ لای، هه واییان پی ددها به وهی ده یانکرد.

ئیره دا پێش به شیوازی دواندان (خطاب)، نجا به شیوازی نادیار (غائب) خوای موته عال ده ماندوینی، که نه مه ناوپردانه وه (التفات) ی پی دد لین، واته: ئیستاتان ده زانی، و کاتیکیش ده گه رینه وه بۆ لای، هه واییان پی ددهات به هه رچی که ده تانکرد، خواش به هه موو شتیک زانایه.

که واته: ئیوهش وه ک مسو لمانان وریا بن و، با مو نافیق و دلنه خو شه کانیش، بزانی که خوا ئیستا هه موو شتیکیان ده زانی، دهر و دهر وونیان ده زانی، چاک و خراپ و، خیر و شه ریان ده زانی، کاتیکیش ده گه رینه وه بۆ لای خوا هه واییان پیده دات، به وهی که ده شیان شارده وه له مسو لمانان و به په نامه کیی ده یانکرد، خوا نه وه شیان ده خاته وه بهر چاوو، له سه ر نه وهش سزایان ددهات، ههروهها

که سیکیش به په نامه کی چاکه به کی کردب، خوا پاداشتی ده داته وه، با خه لکیش پیی نه زانیبی، به لام خوا پیی ده زانی.

خوا به لوتف و که ره می خوئی، پتر هدایه تی نیمه بدات و، زیاتر دلّمان روّشن بکات و، چاکتر عه قلّمان هوشیارو دلّمان بیدار بکات و، یارمه تیمان بدات قوولتر له قورناتن تیکهین، له ریازی پیغه مبه ر ۱۰۰۰۰ حالیی بین و هرچی ده شیزانین، یارمه تیمان بدات بیتوانین و، له خو ماندا بیکهینه حال، له سه ر ناستی تاکیی، خیزانی، کومه لایه تی، سیاسی، بو نه وهی شایسته ی نه وه بین بلّین: نیمه به نده ی خواین و، شوینکه وتووی پیغه مبه ری پیشه واین ۱۰۰۰۰.

لیره شدا دیننه کوتایی ته فسیر کردنی نایه ته موباره که کافی سووره قی (النور).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فیسیری سوورہ تی

الفِرقَاتِ

به پشیمان!

خوا پشیمان بتی نهمرو که (۲۲) ی مانگی رهمه زانی سالی (۱۴۴۰) ی کوچییه، به رانبه (۲۷) ی مانگی (۵) ی سالی (۲۰۱۹) ی زابینی، دهست ده که ین به تفسیر کردنی سوورہتی (الفرقان).

نیوه رۆکی سوورہتی (الفرقان) و بابته کانی

یه که م: ناوی نهم سوورہته:

نهم سوورہته ته نیا یه ک ناوی هه یه سوورہتی (الفرقان)، چونکه هه ندیکه له سوورہته کان زیاتر له ناویکیان بو به کارهینراوه، به لام نهم له رۆژگاری پیغهمبهری خواشدا ﷺ هه ر نهو ناوهی هه بووه، وه ک له م دهقهی سوننه ته وه دیاره، که ده بیتهین، هه رچه نده توژی ک دریزه، به لام تیشکمان بو ده خاته سه ر نهوه، که نهم سوورہته له سه ردهمی پیغهمبهری خواشدا ﷺ ناوی (فووقان) ی بو به کارهاتوهو هه ر نهو ناوهشی هه بووه، هه روهها هه ندی شتی دیکه شمان بو روون ده کاتهوه:

اعن عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ، يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَمَعْتُ لِقِرَاءَتِهِ، فَإِذَا هُوَ يَقْرَأُ عَلَى حُرُوفٍ كَثِيرَةٍ لَمْ يُقْرَأَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكِدْتُ أَسْأَلُهُ فِي الصَّلَاةِ، فَتَصَرَّيْتُ حَتَّى سَلَّمْتُ، فَلَبِثْتُهُ بِرِدَائِهِ، فَقُلْتُ: مَنْ أَقْرَأَكَ هَذِهِ السُّورَةَ الَّتِي سَمِعْتُكَ تَقْرَأُهَا؟ قَالَ: أَقْرَأَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: كَذَبْتَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَقْرَأَ بِهَا عَلَى غَيْرِ مَا قَرَأْتَهُ، فَاذْهَبْ بِهَذَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى حُرُوفٍ لَمْ تَقْرَأَ بِهَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَهُ، أَقْرَأَنِي يَا هِشَامُ، فَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةَ الَّتِي

سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَذَلِكَ أَنْزَلْتِ، ثُمَّ قَالَ: أَقْرَبَنِي يَا عُمَرُ، فَقَرَعْتُ الْقِرَاءَةَ الَّتِي أَقْرَبَنِي، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَذَلِكَ أَنْزَلْتِ، إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَيَّ سَبْعَةَ أَعْرَابٍ، فَأَقْرَأُوا مِنْهُ مَا تَسْتَرُونَ. (أخرجه البخاري برقم: ٢٤١٩، ومسلم برقم: ١١٨، وأبو داؤد برقم: ١٤٧٥، والترمذي برقم: ٢٩٤٣، والنسائي برقم: ٢٨٣).

واته: له عومهری کوری خه تابه وه (خوا لئی رازی بتی)، گپردراوه ته وه، گوتوو به تی: گویم له هیشامی کوری چه کیم بوو، سوورهدتی (الفرقان) ی ده خویند، له رۆزگار و ژبانی پیغهمبهری خوادا ﷺ، گویم له خویندنه که ی بوو، ته ماشام کرد چه ند وشه به که به شیوه به که ده خوینتی، که پیغهمبهری خوا ﷺ به و شیوه به بو منی نه خویند بوو (فیری منی نه کرد بوو) منیش خه ریک بوو هه ره له نوژنه که دا به گزیدا بجم (واته: به خه ی بگرم) به لام خوم راکرت، تا کو سلاوی دایه وه، که سلاوی دایه وه، عه بایه که م تیره پیتجا، (عه بایه که ی خوی به خه م گرت و)، گوتم: کن نه م سوورهدته ی که بیستم خویندت، فیری کردووی و بو ی خویندوو به وه؟ نه ویش گوتی: پیغهمبهری خوا ﷺ ناوا پیتی خویندووم و فیری کردووم، گوتم: به هه له دا چووی، (وشه ی (گذبت))، یانی: دروت کرد، به لام نه وان مه به ستیان نه وه بووه: هه له ت کردا، چونکه پیغهمبهری خوا به شیوه به کی دیکه ی جیا له وه ی تو خویندت، فیری منی کردوه، ئیدی بردم بو لای پیغهمبهری خوا ﷺ گوتم: گویم له م پیاوه بووه، سوورهدتی فورقانی ده خویند، چه ند وشه به کی به جوریک ده خویندن، که تو ناوات فیری من نه کردوه، پیغهمبهری خوا ﷺ گوتی: به ریده (لئیکه پیتی) هیشام! بخوینه، هیشام به و شیوه به که لیم بیستبوو، ناوا خویندی بو پیغهمبهری خوا ﷺ، پیغهمبهری خوا فه رمووی: به و شیوه به دابه زیوه، دوایی گوتی: عومهر تو ش بخوینه، منیش به و شیوه به که پیشت فیری کردبووم و بو ی خویندبووم، خویندم، پیغهمبهری خوا ﷺ فه رمووی: ناواش دابه زیوه، دوایی فه رمووی: نه م فورنانه له سه رهوت پیتان دابه زیوه (به سهوت شیوان دابه زیوه) نجا نه وه ندی له تواناتا ندا هه یه و، بوتان ناسانه، بیخوینن.

واته: هه نديک وشه ی ده گونجی به جهوت جور بخویرتین، یان کوی جوره خویندنه کانی هه موو وشه کان جهوتن، یاخود زیاتریشن، هه نديک له زانایان ده لاین: مه بهستی له (سبعة) ته نیا ژماره یه کی دیاریکراو نه بووه، به کورتی: ده گونجی هه نديک له وشه کانی قورئان به زیاتر له جوریک بخویرتین، گرنگ نه وه یه هه مووی له گه ل پینووسی موصحه فدا بکونجی و، له گه ل نهو به سه ردا خویرانه وه موته واتیره دا که به تیمه گه یشتوه، پیک بی.

له بابته قراوانی: (قورئانی مه زن له نوزده ته ور) دا، به دریزی له وباره وه دواوین.

دوهم: ریزبه نیدی له موصحه ف و هاتنه خواردا:

نهم سوڀرته له ریزبه نیدی موصحه فدا، ژماره (۲۵) ی بو دانراوه، واته: له سوڀرته (الفاتحة) هوه، که دبی له لای راسته وه، ژماره (۲۵) ه و، له ریزبه نیدی هاتنه خوار (ترتیب النزول) یش دا، له لای زوریک له زانایان - چونکه له و باره وه راجیایی هه یه - ژماره (۴۲) ی هه یه، واته: (۴۲) ه مین سوڀرته که دابه زیوه، پیش سوڀرته (فاطر) و دوا ی (یس).

سیه م: شوینی دابه زینی:

نهم سوڀرته مه که یه وه، له وباره وه نهم دوو دهقه دینین:

۱- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَتْ سُورَةُ الْفُرْقَانِ مَكَّةَ^(۱))

واته: عه بدوللای کور ی عه عباس (خوا لیبان رازی بی) گوتوویه تی: سوڀرته قورقان له مه که هاته خوار.

(۱) دگرة السیوطی فی (الدر المنثور) (۳۴/۶)، ونسبه لابن الضریس والنحاس وابن مردویه والبیهقی فی (دلایل النبوة).

(۲) - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَتْ بِمَكَّةَ سُورَةُ الْفُرْقَانِ (۱).

واته: عهده بدولتای کوری زوبهیر (خوا لیبان پازی بن) گوتوو یه تی: له مه ککه دا سووره تی فورقان هاته خوار.

چواره م: ژماره ی نایه ته کان ی:

ژماره ی نایه ته کان ی هه فتا و هه وت (۷۷) ه، له سه ره جه م ژمار دنه کاند، چونکه جاری و اهه یه که سه ره ژمیر کردنی خه لکی مه ککه، له گه ل هی خه لکی مه دینه، هی مه ککه و مه دینه، له گه ل هی خه لکی کووفه دا، جیا یه، واته: زانایان له شاره گه وره کان ی نه و کاته ی ده و له تی نیسلامی دا، هه ندیک جار راجیا یان هه بووه، یتشتریش باس مان کردوه، که که می و زوری ژماره ی نایه ته کان، نه گه راره ته وه بو نه وه ی که یه کیکیان بلتی: نه م نایه ته نیه، یان نه م رسته یه له قورن اندا نیه، یه کیک ی دیکه یان بلتی: هه یه، به لکو مه سه له که نه وه بووه، له کو تی ده وه س تی؟ بو وینه: رسته یه که له قورن ان که دی، زانایه ک گوتوو یه تی: ده بی لیره بوه س تی، یه کیک ی دیکه یان گوتوو یه تی: نه خیر، ده بی نه و ته و او که ره شی بیته گه ل، نجا بوه س تی، بو وینه:

له سووره تی: (المؤمنون) دا، که خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾ (۱۰) المؤمنون، هه ندیکیان له و تی وه ستاون، هه ندیکیشیان گوتوو یانه: ﴿أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾ (۱۰) الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۱۱) المؤمنون، که نه گه ره سه ره ﴿الْوَارِثُونَ﴾، بوه س تی، تا کو تیره، ده بیته ده (۱۰) نایه ت، نجا رسته ی: ﴿الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (۱۱) المؤمنون، ده بیته نایه تی یازده یه م، به لآم نه گه ره هه مووی به یه که وه بلتی: ده بیته ده (۱۰) نایه ت، واته: نایه تیک فه رق ده کات.

پینجہم: نیوہرؤکی:

نیوہرؤکی ئەم سوورہتەش، وەك هەى سەرجهەم سوورەتە مەككەيەكانەو بابەتەكانى: خوا بەيەكگرتن و، پيغەمبەرايەتیی و، وەحیی، پاشان پۆزى دوايى و، سزاو پاداشتى خوا و، بەسەرھاتى پيغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، خستنه رووى ژمارەيەك لە دياردە سروشتيەكان، وەك نيشانەكانى ناسينى خوا و، تيان دا درەوشانەوى ناوہەرە پەسندەكانى خوا و، سيفتەتە ھەرە بەرزەكانى خوا ﷺ، لەم سوورەتەدا ھاتوون.

بەلەم تەوہرى سەرەكیى كە لەم سوورەتەدا جەختى لەسەر كراوەتەوہ، باسى: پيغەمبەرايەتیی و، وەحیی و قورئانە، چونكە جگە لە باسكردنى بەبى ناوھيتان (بە ناماژەو راناو) چەند جارێك باسى قورئان كراوہ، بۆ وینە:

أ- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن هَذَا إِلَّا فِكْ أَفْرَيْنَهُ ﴾ (٤) ، كە ناوی ناماژە (ھذا) بۆ قورئان دەچیتەوہ،

ب- خوا دەفەرموى: ﴿ وَحَنَاهُمْ بِهِ ﴾ (٥٢) ، واتە: بە قورئان، لە دژيان تيكۆشە، ھەرودھا بيچكە لە باسكردنى قورئان بە راناو، يان بە ناماژە (بەبى ناوھيتان) شەش جاريش ناوی قورئان ھيتراوہ، لەم سوورەتەدا، كە قەبارەكەشى ھيئندە گەورە نيەو (٧٧) ئابەتە:

١- شۆينى يەكەم بە (الفرقان): ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ ﴾ (١) الفرقان.

٢- شۆينى دووہم بە (القرآن): ﴿ يَرْبِّ إِن قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴾ (٢٠) الفرقان.

٣- شۆينى ستيەم بە (القرآن): ﴿ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ﴾ (٣٣) الفرقان.

٤- شۆينى چوارەم بە (ذکر): ﴿ نَسُوا الَّذِ كَر ﴾ (٨) الفرقان.

٥- شۆينى پينجەم بە (ذکر): ﴿ أَصَلَّنِي عَنِ الذِّ كَرِ ﴾ (٢١) الفرقان.

۶- شوننی شه شه م به (آیات): ﴿ذُكِّرُوا بِكَآيَاتِ رَبِّهِمْ﴾ الفرقان، (آیات) یش که لهم سیاقه دا هاتوه، پسته کانی قورئان ده گرتیه وه و، نیشانه به ره هسه کانیش ده گرتیه وه، وه ک دواپی باسی ده کین.

شه شه م: تاییه تمه ندییه کانی:

نهم سووڤه ته ههوت تاییه تمه ندییه هه ن، که ته نیا نهم سووڤه ته به م شتیوه یه و، نه و ههوت جوڤه تاییه تمه ندییه ی هه ن:

۱- تاییه تمه ندییه یه که م: لهم سووڤه ته دا سنی جارن وشه ی: ﴿تَبَارَكَ﴾، دوو باره بوته وه:

أ: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾.

ب: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا﴾.

ج: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُّبِينًا﴾.

وشه ی: ﴿تَبَارَكَ﴾، واته: به رده وام به رزو به پست و پیزه، خاوه ن خیر و چاکه یه.

۲- تاییه تمه ندییه دوو دم: وشه ی ﴿حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾، ته نیا لهم سووڤه ته دا هاتوه و، له دوو شویناندا:

أ/ ﴿يَوْمَ رَوَى الْمَلَائِكَةُ لَأِ بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾.

ب/ ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا يَمِلْحٌ لُّمِاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا﴾.

﴿حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾: (ممنوع منعاً)، به توخیسی فه ده غه یه، یان: ری لیکیراوه زور به سه ختی.

۳- تائبہ تمہندی سئیہم: تہ نیا لہم سوورہ تہ دا فہرمان بہ پیغمبر ﷺ کراوہ، کہ بہ ہوی قورٹانہوہ جیہادیکی گہورہ لہ گہل کافرہ کاندہ بکات: ﴿فَلَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ وَجٰهِيْہُمْ بِہٖ جِہَادًا کَبِيْرًا﴾، واتہ: فہرمانبہری کافرہ کان مہ کہو، جیہادیکی گہوریان بہ ہوی قورٹانہوہ لہ گہلدا بکہ، واتہ: بہ شیوہی کی گہورہ لہ گہلاندان تن بکوشہ.

۴- تائبہ تمہندی چوارہم: تہ نیا لہم سوورہ تہ دا ناوی ناسمان بہ ﴿مَآءٌ طٰہُوْرًا﴾، وہ سف کراوہ، وہ کہ لہ تائبہ (۴۸) دا دہ فہرموی: ﴿وَاَنْزَلْنَا مِنْ السَّمٰوٰتِ مَآءً طٰہُوْرًا﴾، واتہ: لہ ناسمانہوہ ناویکی پاک و پاککەرہوہ مان دابہ زاندوہ.

۵- تائبہ تمہندی پینجہم: تہ نیا لہم سوورہ تہ دا، پازدہ خہ سلہ تی سہرہ کی مسولمانان (مسولمانان بہ ندهی خوی بہ بہ زہی)، خراونہ روو، پیتم شک نایہ تہ لہ ہیچ سوورہ تیکی دیکہ دا، ٹوہ نده سیفہ تہ بہ دواوی یہ کدا خرابنہ روو، ہہ لہ تہ لہ سوورہ تی (الإسرائ) دا، (۲۴) سیفہ تہ باس کراون، بہ لہم دوازده یان گوناہو تاوان و ہہ لہ ن و، دوازده شیان سیفہ تی باشن.

ہہ لہ تہ لیرہ شدا خوا ﷺ ہہ ندیک لہ سیفہ تہ کانی بہ باری نہرینی دا ہیناون، بہ لہم بہو واتایہ کہ بہ نده کانی خوا، خویان لہو سیفہ تہ خرابانہ دہ پاریزن، کہ ٹہ گہر وہ کوی سیفہ تہ کان باس بکہین، دیارہ ٹہوانہی لہ سوورہ تی (الإسرائ) دا، ہاتوون زیاترن، کہ (۲۴) ن، بہ لہم ٹہ گہر وہ کہ خہ سلہ تہ تائبہ تیہ کانی بہ نده کانی خوی خاودن بہ زہی باس بکہین، لیرہ دا پازدہ (۱۵) ن و، لہو رووہوہ ہی تیرہ زیاترن، کہ لہ نایہ تہ کانی: (۶۳ - ۷۶)، واتہ: (۱۴) نایہ تہ دا، نہو سیفہ تہ باس دہ کهن.

۶- تائبہ تمہندی شہ شہم: تہ نیا لہم سوورہ تہ دا، باسی سکالای پیغمبر ﷺ کراوہ لہ چہنگ خہ لکہہ کی، کہ پشتیان لہ قورٹان کردوہ، یاخود قورٹانان بہ قسہی ناشیستہ پیکوتراو، گرتوہ: ﴿وَقَالَ الرَّسُوْلُ يٰرَبِّ اِنَّ قَوْمِيْ اتَّخَذُوْا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَہْجُوْرًا﴾،

واته: پښغه مبهه ﷺ گوټی: نهی په روږدگارم! خه لکه کهم نه م قورنانه یان پشتگوټی خستوه، یاخود: ﴿مَهْجُرًا﴾، یانی (هجر) له به رانه ردا ده لټین، واته: قسه ی ناشایستی پټ ده لټین.

۷- تایبه تمندی حه و تم و کو تایی: که ټیمه لټره دا باس مان کرده وه و به دیمان کرده، ته نیا له م سووږه ته دا، باسی نه وه کراوه که نه گهر له بهر خوا په رستی و پارانه وه ی به نده کان نه بټ، خوا با به خی ان پټ ناد ات: ﴿قُلْ مَا يَمْشُرُونَ بِكُمۡ رَبِّي لَوَلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ (۳۷)، واته: بلن: په روږدگارم گرنگی و با به خ تان پټ ناد ات، نه گهر پارانه وه تان له خوا نه بټ و، به ندایه تیتان بټ خوا نه بټ، واتای دیکه شی هه ن، دوا یی باسی ان ده که ی ن.

نه وانه حه و ت تایبه تمندی سه ره کین و، ده توانین هی دیکه ش هه لټی تنجین، به لام من نه و حه و تم که و تونه بهر چاو، نه مه وه ک پټ ناسه و نی وږو کی سووږه تی (الفرقان).

حه و تم م: دابه شکر دنی ټم سووږه ته بټ چهن دهر سیک:

دهر سی یه که م: ټایه ته کانی: (۱ - ۲۰)، چوار با به تی سه ره کین گرتوونه خو یان: باسی خوا به به کگرتن، باسی قورن ان، باسی پښغه مبهه ﷺ، باسی ږوژی دوا یی.

دهر سی دوو هم: ټایه ته کانی: (۲۱ - ۳۴)، واته: چوارده (۱۴) ټایه ت، که تیان دا باسی داوا کاری بی جی کافر ده کان، کراوه، که خوا بینن و، فری شته یان بټ لا دابه زن، هه رو هها باسی قیامت و، باسی په شی مانی کافر ان و، باسی سکا لای پښغه مبهه ﷺ له ده ست خه لکه که ی، که قورن ان یان پشتگوټی خستوه، یاخود: قسه به قورن ان ده لټین، قسه ی ناشایست و، بیان وو هټانه وه ی کافر ده کان له باره ی قورنانه وه، که بټ چی به یه ک جار دانه به زیوه، وه لامدانه وه ی خوا ی په روږدگار بټ نه و بیانوو ه.

دهر سی سټیم: ټایه ته کانی: (۳۵ - ۴۴)، واته: ده (۱۰) ټایه ت، که تیان دا ناما زده کی کورت کراوه به ژماره یه ک له پښغه مبهه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و

گه‌له‌کانیان، مووسا و هاروون، نووح صه‌لات و سه‌لامی خویان له‌سه‌ر بیت، پاشان گه‌له‌کانی عاد و ثموود و (أَصْحَابُ الرَّسِّ) - (رَسِّ) به‌مانای بیره - هه‌روه‌ها گه‌لی (لوط) و، باسی ناره‌زوو په‌رستی کافرانی‌ش کراوه.

ده‌رسی چواره‌م: نایه‌ته‌کانی: (۴۵ - ۶۲)، که هه‌ژده (۱۸) نایه‌تن، باسی ژماره‌یه‌ک له‌دیارده سروشتیه‌کان، وه‌ک چاکه و نیعمه‌تی خواو، باسی هه‌لوئستی نه‌رئینی و سه‌پله‌بیانه‌ی کافره‌کان له‌به‌رانبه‌ر خاوه‌نه‌که‌یاندا، کراوه.

ده‌رسی پینجه‌م و کوئایی: نایه‌ته‌کانی: (۶۳ - ۷۷)، که پازده (۱۵) نایه‌تن، باسی پازده (۱۵) سیفه‌تی گه‌وره و گرنگی به‌نده په‌سندو هه‌لبژارده‌کانی خوی به‌زه‌یی که شایسته‌ی پیشه‌وایه‌تیین، کراوه و، باسی نه‌وه‌ش کراوه که خوا لَهُنَّ به‌بیتی خواپه‌رستی، گرنگی و، بایه‌خ، به‌مروّقه‌کان نادات.

❖ دهرسی یه کهم ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له بیست (۲۰) نایه‌تی سه‌ره‌تای سووره‌تی (الفرقان) پیک دئی: ۱) (۲۰ - ۲۰)، لهو بیست (۲۰) نایه‌ته‌دا، سه‌ره‌تا خوا ﷺ باسی دابه‌زاندنی فورقان ده‌کات، بۆ سه‌ر به‌نده‌ی خوئی موحهممه‌د ﷺ که به ته‌ئکید مه‌به‌ست له (الفرقان) قورئانه، چونکه وه‌ک له شوئینی دیکه‌دا باسمان کردوه، خوا پینج ناوی سه‌ره‌کیی بۆ قورئان به‌کاره‌یناون: (الْبُرْجَان، الْفُرْقَان، الْکِتَاب، الذُّکْر، کلام‌الله)، به‌لام وه‌ک سیفته و وه‌سف، خوا به وه‌سفی زۆر پیناسه‌ی قورئانی کردوه.

ئنجا خوا ﷺ دوایی باسی چهند بابه‌تیکی پیکه‌وه په‌یوه‌ست ده‌کات، لهم (۲۰) بیست نایه‌ته‌دا، که ده‌توانین بلئین: شه‌ش بابه‌تی سه‌ره‌کیین:

۱- په‌کتایی خوا له به‌دیته‌نهرایه‌تی و، په‌روه‌ردگارئیتی و، په‌رستراوئیتی دا.

۲- به‌ره‌رچدانه‌وه‌ی قسه‌ی کافره‌کان له باره‌ی هه‌له‌به‌سترانی قورئانه‌وه، له‌لایه‌نی موحهممه‌ده‌وه ﷺ که گوايه خه‌لکی دیکه هاوکاری کردوه، که نه‌وه له چهند شوئیتیکی دیکه‌ی قورئانییدا باسکراوه بۆ وئنه: له سووره‌تی (النحل) دا و له سووره‌تی (الأنعام) دا.

۳- قسه‌ی کافره‌کان له باره‌ی پیغهمبه‌ره‌وه ﷺ، که بۆچی خواردن ده‌خوات و، به‌بازاردا ده‌روات و، کار و کاسبیی ده‌کات؟ ئنجا به‌ره‌رچدانه‌وه‌ی نه‌و قسه‌یان.

۴- باسی تاخیر زه‌مان و پاشان قیامه‌ت و، باسی دۆزه‌خ و به‌هه‌شت و، نه‌وه‌ی که خوا بۆ بروادارانی داناهو، نه‌و سزایه‌ی چاوه‌رئیی بیپروایان و سته‌مکاران ده‌کات.

۵- سه‌ره‌نشتکردنی خوا بۆ بیپروایه‌کان، په‌خنه لیگرتنی و سه‌رکۆنه‌کردنی بۆیان، له رۆژی دوایی دا.

۶- باسی عادهتی خوا له بوارى ناردنی پیغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که بهس مروفی ناروون و، مروفیش پیوستی به خواردن و خواردنه وه ده کات و، پیوستی به که ران و سووران و چوونه بازار و چالاکیه کومه لایه تیهه کانی دیکه، ده کات.

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ نَجْدٌ وَكَدًّا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٢﴾ وَتَجَذُّوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا اسْتَطِيعَ الْآلُودِيُّ أَنْ يَنْتَحِبَهَا فِيهِ تَمَلُّ عَلَيْهِ بُعْثَةٌ وَأَسِيْلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ الْغَيْبِ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَا لِيَ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَنْسَى فِي الْأَنْتَوَاقِ لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَهُهُ مَلَكٌ فَيَكُورُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُنْفِثُ إِلَيْهِ كِتَابًا أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَعَتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِآيَاتِنَا سِمْبِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أَلْفَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيْقًا مَقْرِبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَّا تَدْعُوا إِلَيْمُ ثُبُورًا وَجَدًا وَأَدْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذَلِكُمْ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخَالِدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَاصِبًا ﴿١٥﴾ لَمْ يَفْهَمُوا مَا بَيْنَهُنَّ خَالِدِينَ كَانَتْ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَشْهُورًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ مَا أَسْرَفْتُمْ عِبَادِي هَذَا أَمْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ

صَلُّوا السَّبِيلَ ﴿۷﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿۸﴾ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ لِنَفْسِهِ نَذَابًا عَظِيمًا ﴿۹﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَنْتُمْ لَهَا وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿۱۰﴾

مانای ده‌فاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

۱) به ناوی خوی به به‌زی به‌خشنده، به‌رده‌وام به‌رزو به‌پتزه نه‌و که‌سه‌ی فوپرفانی دابه‌زاندو‌ته سه‌ر به‌نده‌که‌ی، تا‌کو بی‌ته‌ ترسی‌نه‌ر و وریا‌که‌روه‌ی جیهانیان ﴿۱﴾ نه‌و که‌سه‌ی هو‌کمپران‌یی ناسمانه‌کان و زه‌وی هی ویه‌و، هیچ رۆله‌یه‌کی نیه (و هه‌لنه‌بژاردوه) و، هیچ هاوبه‌شیتی نیه، له‌ هو‌کمپران‌یی داو، هه‌موو شیتی دروست‌کردوه، به‌ نه‌ندازه‌گیری‌یه‌کی ته‌واو نه‌ندازه‌ی گرتوه ﴿۲﴾ (کافره‌کان) جگه‌ له‌وی (جگه‌ له‌ خوا)، په‌رستراوان‌تیکیان گرتوون، هیچ دروست ناکه‌ن و خو‌شیان دروست ده‌کرتن، زیان و سوودی خو‌شیانیان به‌ ده‌ست نیه‌و، مردن و ژیان و زیندوو کردنه‌وه‌شیان به‌ ده‌ست نیه ﴿۳﴾ هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی بی‌پروان گوتیان: نه‌م قورئانه‌ به‌س درۆیه (درۆیه‌که‌ موحه‌ممه‌د هه‌ل‌یه‌ستوه‌و)، کو‌مه‌ل‌یکی دیکه‌ش هاو‌کاریان کردوه، له‌ سه‌ری! به‌ دل‌نیا‌یی به‌ (کردنی) نه‌و قسه‌یان ستم و درۆیان کردوه ﴿۴﴾ هه‌روه‌ها گوتیان: قورئان نه‌فسانه‌کانی پیشینانه، که‌ به‌یانیان و تئواران به‌سه‌ریدا خو‌تروانه‌وه‌و، نه‌ویش داوای کردوه بو‌ی بنو‌سرتنه‌وه ﴿۵﴾ بلن: قورئان نه‌و که‌سه‌ دایه‌زاندوه، که

نہینیی نَبُو ناسمانه کان و زهوی ده زانئ، به دَنبایی نهو (خوا) لیئوردهی به به زهیه ﴿۶﴾ ههروهها گوتیان: بۆچی نهو پیغهمبه ره خۆراک ده خوات و، به بازاراندا ده پوات، (بۆ کار و کاسبیی)؟ ده بووایه فریشتهیه کی بۆ لا ده به زئی و وریا که ره وه (ترستیهر) بئ له گه لیدا ﴿۷﴾ یان ده بووایه خه زنهیه کی بۆ فری بدری له ناسمانه وه، یان باغئکی هه بئ لیئبخوات (تا کو هه وچی کار و کاسبیی نه بئ) ههروهها سته مکاران گوتیان: ئیوه بهس شوین پیاویکی جادوو لیئکراو ده که ون ﴿۸﴾ سه رنج بده! چۆن و ئنانت بۆ ده هیننه وه! سه ره نجام گومرا بوون و، توانای پئی دبتنه وه یان نهی ﴿۹﴾ به رده وام به رزو به پیتره نهو که سه ی نه گهر بیهوی له وه (که ده پلین) چاکترت بۆ ده ره خستین، باغگه لیک که روو باریان به ژیردا ده رۆن و، کۆشکانیشت بۆ ده ره خستین ﴿۱۰﴾ به لکو (هوی به هانه گرتیان نه وهیه که) بروایان به تاخیر زه مان نهو، ناگرئکی بلتسه داربشمان بۆ هه ره که سیك ناماده کردوه، که بروای به تاخیر زه مان نهی ﴿۱۱﴾ هه ر کات (دۆزهخ) له شوئینکی دووره وه به دیی کردن، ده نک و گرمه ی خه شم و تووره یی و هه ناسه هه لکیشانی ده بیست ﴿۱۲﴾ کاتیکیش به ده ست و پئ پیکه وه به سترایی، فری ده درینه شوئینکی ته نگه به ری دۆزه خه وه، لهو حاله دا هاوار و رۆ رۆ ده که ن ﴿۱۳﴾ نه مرۆ بهس هاوار و رۆیه ک مه که ن و، داد و فیغانی زۆر بکه ن (شایسته تاته) ﴿۱۴﴾ بئ: نایا نه وه باشتره، یان به هه شتی نه برآوه؟ که به لئین به پاریزکاران دراوه، ده بیته پاداشت و سه ره نجامیان! ﴿۱۵﴾ تئیدا هه میشه یین و، له وئدا هه رچی ده یانه وی هه یانه، نه وه گفتیکی لیئرسراونه ی په روه ردگار تانه ﴿۱۶﴾ نهو رۆژه ش که خوا (کافره کان) خۆیان و نهوانه ی له جیاتی خواش ده یانه رسته ن، کۆیان ده کاته وه، پئیان ده فهرموئ: نایا ئیوه نهو به ندانه ی متنان گومرا کردن، یا خود خۆیان پئیان (ون) بزر کرد؟ ﴿۱۷﴾ (په رستراوه کان) گوتیان: تۆ به پاک ده گرین، تیمه بۆمان نه بوو، جگه له تۆ سه ره په رشتیار و دۆستان بگرین، به لأم تۆ خۆیان و باب و باپیرانیانت به هره مه ند کرد و ژیان، هه تا قورئانی بیرخه ره وه یان له یاد

کرد و، بگونه کۆمه لیکي فه وتاو ﴿١٨﴾ (نه ی پهره سته ره کان!) بیکومان پهره ستراوه کانتان له وهدا که گوستان، به درۆیان خسته وه، ئیستاش نه توانای لادانی سزای خواتان هیه له خۆتان و، نه توانای سه رکه وتنیستان هیه، هه ر که سیکیشتان سته م بکات، سزایه کی گه وری پی ده چێژین ﴿١٩﴾ نه ی موحه ممه د! له پێش تۆشدا هیچ پیغه مه ریکمان نه نارده، مه گه ر خۆراکیان خوارده، به بازارانیشدا پۆیون (بۆ کار و کاسبی) هه ندیکشتانمان بۆ هه ندیکتان کردۆته مایه ی تاقیکردنه وه، ئایا له سه ر (راسته ی) خۆتان راده گرن! پهروه ردگاریش بینه ر (ی هه موو شتیک) ه ﴿٢٠﴾

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(تَبَارَكَ): واته: به رده وام به رزو به پێژه، چونکه له (مُفْرَدَاتِ أَلْفَاظِ الْقُرْآنِ) و، له ته فسیره کاندایا به چهند شیوه یه ک مانای (تَبَارَكَ) یان کردوه، هه ندیکیان گوتوو یانه: (تَكَاتَرَ خَيْرُهُ، وَتَعَاظَمَ بَرَكَّتُهُ) و، هه رده ها هه ندیکیان گوتوو یانه: (تَعَالَى وَتَعَاظَمَ)، هه ندیکیش گوتوو یانه: (تَبَارَكَ: إِخْبَارٌ عَنِ عُلُوِّ اللَّهِ وَعَظْمَتِهِ وَكَمَالَاتِهِ)، (تَبَارَكَ) هه و آل دانه له به رزی و مه زنی و تیر و ته واییه کانی خوا.

یاخود: (تَبَارَكَ: تَنْبِيَةٌ عَلَى اخْتِصَاصِهِ بِالْخَيْرَاتِ)، واته: (تَبَارَكَ) ئاگادار کردنه وه یه که خوا هه رچی خیر و چاکه یه تابه ته به وه وه.

(الْقُرْآنَ): (إِسْمٌ لَمْ يَصْدَرِ)، ناوه، نه ک چاوک بی، (يَوْمَ الْفُرْقَانِ: الْيَوْمَ الَّذِي يُفَرَّقُ فِيهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، وَالْحُجَّةِ وَالشُّبْهَةِ، وَالْفُرْقَانِ: كَلَامَ اللَّهِ، لِفَرَقِهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، وَالصُّدْقِ وَالْكَذِبِ وَالصَّالِحِ وَالطَّالِحِ، وَالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ).

(يَوْمَ الْفُرْقَانِ)، واته: نه و پۆژدی که هه ق و ناهه قی تیدا لیک جیا ده بنه وه، که مه به ست پیتی جهنگی به دره و، به لکه و گومانی پی لیک جیا ده بنه وه و،

(فُرْقَان) ناوہ بۆ فەرمايشتى خوا، چونکہ هەق و باطیل، راست و درۆ، چاک و خراپ، حەلّال و حەرام، ... هتد، لە بەك جیا دەكاتەوہ، ئەو شتە پێچەوانەو دژانە، لە بەك جیا دەكاتەوہ.

(نَزِيرًا): واتە: ترسیتەر، وریا کەرەوہ، (الْإِنْدَارُ: إِخْبَارٌ فِيهِ تَعْوِيفٌ)، (إِنْدَار) بریتبە لە هەوالدائیک کە ترساندن و، راجلەکاندن تیدا بئ.

(ثُورًا): واتە: زیندوو کرانەوہو بلۆکردنەوہ، (نَشَرُ اللّٰهِ الْمَيْتَ وَ أَنْشَرَهُ)، واتە: خوا مردووہ کە ی بلۆ کردوہو زیندوو کردوہ، هینایەوہ دەر، (نَشَرٌ وَأَنْشَرٌ)، واتە: هەم بە سیانی (ئلائی)ی هەم بە چواری (رُبَاعِي)، بەک واتایان هەبە، (وَ نَشَرُ اللّٰهِ الْمَيْتَ، مُسْتَعَارٌ مِنْ نَشَرِ الثُّوبِ)، بلۆ کردنەوہی خوا بۆ مردوو، خوازراوہتەوہ لە بلۆکردنەوہی پۆشاک، کە سێک پۆشاکیک پێشان کە سێک بدات، بلۆی دەكاتەوہو لیکیدەكاتەوہ.

(زُرُورًا): (زور) بە مانای درۆ دئی، (زُورًا: كَذِبًا لِكُنُونِ الْكَذِبِ مَا لِيْلًا عَنِ جِهَتِهِ)، (زُور) لە ئەسڵدا بە مانای لادان دئی، لەبەر ئەوہی درۆ بریتبە لە لادان لە راستی بەرەو ناراستی، بۆیە ئەو وشەبە ی بۆ بەکارهاتوہ.

(أَكْتَبَبَهَا): واتە: داوای کردوہ بۆی بنووسرتەوہ، ئەمەیان بە دوو شیوہ وانا کردوہ:

أ- (الإِكْتَابُ، مُتَعَارَفٌ فِي الْمُخْتَلِقِ)، وشە (إِكْتَاب) مانا باوہ کە ی: بەکاردەهیتری بۆ شتیک کە هەلبەسترا بئ.

ب- (أَكْتَبَبَهَا)، (طَلَبَ كِتَابَتَهَا)، داوای کردوہ بۆی بنووسرتەوہ.

(تَمُنُّ عَلَيْهِ): یانی: (تَقَرَّرًا، تَمُنُّ عَلَيْهِ لِيَكْتَبَ)، بەسەریدا خوێنراوہتەوہ، بۆ ئەوہی بینووسیتەوہ، هەلبەتە مەبەستیان ئەو نەبووہ کە پێغەمبەر ﷺ خوێ نووسیبوہتەوہ، زانیوانە خوێندن و نووسینی نیە، بەلام یانی: بەسەر پێغەمبەردا ﷺ خوێنراوہتەوہ لەبەری بکات و، خەلکیکی دیکەش بۆی بنووسیتەوہ.

(تَغِيظًا): (الغَيْظُ: أَشَدُّ الغَضَبِ)، (غَيْظ) بریتیه له نهو په پری توو پری.

(وَزَفِيرًا): (زَفِيرٌ: إِمْتِدَادُ النَّفْسِ وَ إِدْخَالُ النَّفْسِ، وَ شَهيقٌ إِخْرَاجُ النَّفْسِ)، (زَفِير) هه ناسه در زکړدنه و هو هه ناسه هه لکيشانه (شهيق) یش، بریتیه له هه ناسه دانه وه، هه ناسه دوردان.

(مُفْرِنِينَ): واته: پتکه وه جوو تکرارو، (الإفْرَانُ كَالإِزْدَوَاجِ، فِي كُونِهِ اجْتِمَاعُ شَيْئَيْنِ)، (إفْرَان) وهك (إزدواج) وایه، له بهر نه وهی دوو شت پتکه وه ده بن، نجا له نایه ته که دا، یان مه به ست نه وه یه: کافره کان دوو دوو به یه که وه که له پچه ده کړین، یان مه به ست نه وه یه: ده ست و پینان پتکه وه جوو ده کړین و له که له پچه دا ده بن.

(ثُبُورًا): (الثُّبُورُ: الْهَلَاكُ وَالْفَسَادُ)، (ثُبُورٌ) به مانای فهوتان و تیکه چوون دی.

(بُورًا): (بُورٌ) له (بَوَارٌ) دوه، هاتوه، (البَوَارُ: فَرْطُ الكَسَادِ، وَالبَوَارُ: الْهَلَاكُ، وَبَارَ الشَّيْءُ يَبُورُ بَوَارًا وَبُورًا)، (بَوَار) نه وه یه شتیک زور زیان بکات، (بَوَار)، به مانای فهوتان و سر به فهتاره ت چوون دی، (بَارَ الشَّيْءُ يَبُورُ بَوَارًا وَبُورًا)، واته: نهو شته فهوتان، له به یین چوو، زیانی کرد، به له به یین چوون.

(صَرَفًا): (الصَّرْفُ: رَدُّ الشَّيْءِ مِنْ حَالَةٍ إِلَى حَالَةٍ أَوْ إِبْدَالُهُ بغيرِهِ)، (صَرَف) بریتیه له وهی شتیک له حالیکه وه بو حالیکه بکو پدردی، یا خود شتیک دی که ی به پترتیه جی و، نهو لایبری.

(فَتْنَةً): (فِتْنَةٌ) به مانای: ۱- تاقیکردنه وه دی و، ۲- به مانای به لاش دی و، ۳- به مانای سه ختیش دی و، ۴- به مانای سزاش دی، به چهند واتایه ک دی، به پتی نهو سیاقه جوړاو جوړانه ی که تیباندا دی.

مانای گشتییی نایه تهکان

وهك له خستنه رووی پیناسه و باسکردنی نیوه پوۆی ئەم سووڤه ته شدا باسمان کرد، خوا **تَبَارَكَ** لەم بیست نایه تی سه ره تای سووڤه تی (الفرقان) دا، باسی شهش بابه تی سه ره کیی کردوه، ئەم سووڤه ته موباره که وهك هه موو سووڤه ته کانی قورنن، کۆمه لیک تاییه هه ندیی هه ن، که باسمان کردن، یه کیک له تاییه هه ندییه کانی نه وه یه به **تَبَارَكَ** دهستی پیکردوه، ههروهک چۆن سووڤه تی (الملک) یش، به **تَبَارَكَ**، دهستی پێ دهکات، به لām لهم سووڤه ته دا، سێ جازان وشه ی **تَبَارَكَ**، دووباره بۆته وه، ئاوا دهستی پێ دهکات: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**، به ناوی خوای به به زه یی به خشنده، واته: به ناوی خوای به به زه یی و به خشنده دهستی پێ دهکهم، وهك هه موو جارێ گوتوو مانه: ئەمه چه ند واتایه ک دهگریته خوۆ:

۱- من ئەو کاره ی دهیکهم به ناوی خوا دهستی پێ دهکهم، نهک به ناوی خوۆم، یان به ناوی که سیکی دیکه.

۲- ئەم کاره که دهیکهم، بۆ رازی بکردنی خوا ئەنجامی دهدهم.

۳- ئەم کاره که دهیکهم، به پێی ئایین و به رنامه ی خوا دهیکهم.

۴- ئەم کاره که ئەنجامی دهدهم به یارمه تییان و ئاسانکاری خوا ئەنجامی دهدهم، نهک به شان و شه وکه تی خوۆم، ئەم چوار واتایه، پێویسته له کاتی گوتنی: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**، به زه ین و دلدا بهیترین.

دوایی خوا دهفه رموۆ: **تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا**، واته: به رده وام به رزو به پێزه، خاوه ن هه موو خیر و به ره که ت و چاکه یه،

﴿الَّذِي﴾، ئەو كەسەي ﴿نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ﴾، فوورقانی دابەزاندووتە سەر بەندەكەي خۆي، بەندەكەي خۆي موحهممەدە ﴿ﷺ﴾.

نایا بۆچی بۆي دابەزاندووه؟ ﴿يَكُونَنَّ لِلْمَلَائِكَةِ نَذِيرًا﴾، تاكو ئەو بەندەبەي خوا كە موحهممەدە ﴿ﷺ﴾ بۆ هەموو جیهانیان بێتە ترستێنەر و هۆشیارکەرەوه.

جیي سەرنجە كە خوا ﴿ﷻ﴾ لە مەقامی زۆر بەرزدا بە نازناوی بەندە (عبد) باسی موحهممەد ﴿ﷺ﴾ دەكات، بۆ وێنە:

أ- لە سوورەتی (الاسراء) دا دەفەرموي: ﴿سُبْحٰنَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهِۦٓ ۙ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهٗ ۗ﴾

ب- لە سوورەتی (الكهف) یشدا، دەفەرموي: ﴿الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهٗ عِوَجًا ۗ﴾

كەواتە: بەندە بوونی مرووف بۆ خوا، بەرزترین پێگەو مەقامە، بۆیە خوا ﴿ﷻ﴾ لە كاتیكدا باسی دابەزاندنی قورئان دەكات، لە سوورەتی (الفرقان) و، لە سوورەتی (الكهف) دا و، لە كاتیكدا باسی شەورۆ و بەرز بوونەوهی پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ دەكات، لە سوورەتی (الاسراء) دا، كە سەفەریكی یەكجار گەرەو گرنك بووه، بە بەندە (عبد) باسی پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ موحهممەد دەكات و دەیناسین.

هەر وهەها لێرەدا جیي سەرنجە كە خوا ﴿ﷻ﴾ هەر لە قوناغی مەككەوه، راپگەیاندوه، لە چەندان شوپتی دیکەي سوورەتە مەككەییەکاندا: لە سوورەتی (سبا) دا، لێرەدا (الفرقان)، لە سوورەتی (العنكبوت) دا، لە ژمارەیهك لە سوورەتەکاندا، خوا ﴿ﷻ﴾ راپگەیاندوه كە موحهممەد ﴿ﷺ﴾ بۆ هەموو مروفایەتی نێردراوه و، ئەم قورئانەش بۆ هەموو مروفایەتی دابەزێنراوه و، تاییەت نیە بە ناوچەیهكەوه، تاییەت نیە بە گەل و كۆمەلگایەكەوه و، تاییەت نیە بە قوناغ و پوژگاریكەوه، بەلكو قورئان لە هەموو پوژگارەکاندا بە پانایی زەمین و بە درێژایی زەمان، بۆ

هموو گهل و کومه لکایه کان، هاتوه، وهک بهرنامهی ژیان و، موحه ممه دیش ۞ وهک هه لکری نه و په یامه و ترسیتهری خه لک و هوشیار که ره وه یان، له لایه ن خوای بهر وهر دگار وه.

ننجا خوا ۞ پیناسه ی خوی ده کات: ﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ يَخْضَعُونَ كُلُّ يَوْمًا﴾ نه و زاته ی که هوکمرانیسی و مولکی ناسمانه کان و زهوی هی وه و، هیچ رۆله ی نیه (نه کوپ نه کچ)، به پیچه وانهی نه وه وه که هاوبه ش بو خوا دانه ره کان ده یانگوت: شه یثانه کان کوپانی خوان و فریشته کان کچانی خوان، ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ له هوکمرانیسی و ده سه لاتی دا، هاوبه شی نیه، ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ مَقْدِيرًا﴾ هه موو شتیکیشی هیتا وه ته دی و، نه ندازه گیری بو کردوه، به نه ندازه گیری به کی تیر و ته واو و ورد.

دوایی کورته باسیک دهر باره ی نه ندازه گیری خوا ده که یین، له که ردوون و دهور بهر و مرو فدا.

ننجا خوا ۞ دپته سه ر باسی هه لو یستی کافره کان: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَأَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا﴾، هاوبه ش بو خوا دانه ره کان، کافره کان، گرتیان و په پیدایان کرد، ﴿مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، جگه لهو، (جگه له خوا)، چییان په پیداکرد و گرت؟ ﴿إِلَهِةً﴾ چه ند بهر ستراوتیک، وهک زور جار گوتوومه: هه له یه بگوتری: چه ند خوا یه ک، خوا، یه که، به لأم بهر ستراوه کان، زور و جوړاو جوړن، نه کهرنا خوا ۞ یه که، (الله) یه که، (God) یه که، (خدا) به فارسی، یه که، به لأم نه وه ی زور و جوړاو جوړه، بهر ستراوه کانن، که ده کرینه هاوبه شی خوا و وهک خوا مامه له یان له که لدا ده کری، ننجا نه و بهر ستراوانه چونن؟ ﴿لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ﴾، هیچ شتیک دروست ناکه ن و خو یان دروست ده کرین، ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾، نه ک بو بهر ستره کانیان، بگره: بو خوشیان نه زیانیان به دهسته،

له خویانی دووربخه نه وه، نه سوودیان به دهسته بو خویانی بینن، ﴿ وَلَا يَمْلِكُونَ مَرْوًا وَلَا حَيْرَةً وَلَا دُثُرًا ﴾، نه مردنیان به دهسته، نه ژانیان به دهسته، نه زیندووگردنه وه و نه بلووگردنه وه شیان به دهسته، هیچیان به دهست نیه، که واته: شایسته ی پرستران و به ندایه تیی بو کران نین.

نه وه باسی خوا به یه ککرتن (توحید) له به دپهینه رایه تیی و په روهدگار تیی و، خاوه ندرایتیی و، هوکمران تیی ره هاو په رستراو تیبش دا.

ننجا دپته سهر باسی قورئان و پیغه مبه رایه تیی، که کافره کان چون ته ماشایان کرده و، به ره پرچدانه وه یان له لایه ن خوی په روهدگار وه: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّا هَذَا إِلَّا آفَاقُكَ أَفْتَرْتَهُ ﴾، هه روهدها نه وانهی بی پروان، گوتیان: نه مه ته نیا درو یه که وه لایه ستوه، واته: قورئان ته نیا درو یه و موحه ممه د هه لایه ستوه، حاشای موحه ممه ﴿ وَحَاشَىٰ قَوْمِ الْآخِرِينَ ﴾، کومه لایکی دیکه ش هاو کاریان کرده، بو هه لایه ستی نه و قسه به یی قیریان کرده، وه که له سووره قی (النحل) دا، دهفه رموی: ﴿ وَقَدْ عَلِمْنَا أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا عَلَّمَهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَبِيْ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴾، واته: تیمه ده زانین ده تین: مروفتیک قیری کرده، به لام نه وه ی که ناماژهی بو ده که ن نه عجه میسه، (غبری عه ره به)، به لام نه م قورئانه زمانیکی عه ره بیی زور رؤشنه.

ننجا خوا دهفه رموی: ﴿ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴾، به دلنایی ستم و درویان هینا، که نه وه پالده دهنه لای قورئان، که درو یه هه لایه ستراوه و، نه وه پال ده دهنه لای موحه ممه ﴿ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كَذَّبَتْ بُرْجُوتٌ وَكَذَّبَتْ وَاعُقُبًا وَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴾، که هه لایکی دیکه هاو کاری کرده، ﴿ وَقَالُوا أَسْطِطِرُّونَ الْأُولِيْنَ أَمْ كُنْتُمْ بِنُجُوتٍ مُّخْتَفِينَ ﴾، هه روهدها گوتیان: قورئان نه فسانه ی پیشینانه و، موحه ممه د داوای کرده، بوی بنووسر تیه وه، ﴿ قَهِيْ مُثُلًا عَلَيْهِ بُكْرَةٌ وَأَجْسِلَا ﴾، ننجا به یانیان و نیواران به سه ریدا خوئندراوه ته وه، نه ویش نووسه ریکی هه بووه و بوی نووسیوه ته وه!!

خُوا ۞ وَهَلْمِيكِي ددان شكيتيان ددهاتهوه، ددهرموي: ﴿ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۞، بَلَى: نهو كهسه دايبه زانوده، كه نهينبي تيو ناسمانه كان و زهوى ده زانن، ﴿ إِنَّهُمْ كَانُوا غُفُورًا رَحِيمًا ۞، به پاستي نهو لتيبوردهي به به زهويه، نه گه رنا ده بووايه له سه ر نهو قسانه تان زور سزاتان بدات.

ده پرسين: بؤچي خوا باسي نهوه ده كات كه نهو كهسه دايبه زانوده، نهينبي تيو ناسمانه كان و زهوى ده زانن؟ چونكه له فورنندا باسي نهينبيه كان ناسمان و زهوى كراوه، باسي سه ره تاي ژيان كراوه، باسي سه ره تاي گه ردوون كراوه، باسي كو تايي گه ردوون كراوه، به نامازه، وهك كاتي خوئي له ته فسيري سوورهي (يونس) دا، كومه لتي بابهمان لهو بارهوه باس كر دوون، هه روهها دواتر له ته فسيري سوورهي ته كاتي (الشعراء) و (فصلت) و (الرحمن) يش دا.

﴿ وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَشِى فِي الْأَنْتَاقِ ۞، كافر ده كان گوتيان: نهوه چيه نهه بيغه مبه ره، خواردن ده خوات و، به بازار انيشدا ده پروت (بو كار و كاسبي)؟ ﴿ لَوْلَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۞، بؤچي فريشته به كي بو لا دانه به زيندراوه، كه له گه ليدا نه ويش و ربا كه ره دوه و تر سينه ر بئ! ﴿ أَوْ يُنْفِثْ إِلَيْهِ كَفْرًا ۞ أَوْ تَكُونُ لَهُمْ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۞، يان ده بووايه خه زه نه به كي بو فري بدي له ناسمانه وه، يا خود باغ و بيستانايكي هه بئ، لتي بخوات و پئويستبي به كار و كاسبي نه بئ.

﴿ وَقَالَ الْكَاذِبُونَ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ إِنَّا رَجُلًا مُنْجَرًا ۞، سته مكاره كان (كافر ده سته مكاره كان)، گوتيان: تيوه ته نيا به دواي پياويكي جادوو ليكرو ده كه ون، ﴿ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَلُ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيْلًا ۞، سه رنج بده! چؤن و تانان بو دبننه وه، بؤيه گومر ابوون و ناتوانن ري بدؤزنه وه، يان: تازه ناتوانن بگه رنه وه، هينده دوور رؤيشتون له گومراي دا.

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ ۞، به ردهوام به رزو به پيتره، نهو كه سه ي نه گه ر بيهوي له وه چا كترت بو دهره خسينن، كه نهوان پيشنباري ده كهن

﴿جَنَّتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَجَعَلَ لَكَ فُجُورًا﴾، چہند باغیك کہ رووباریان بہ ژیردا دہرؤن و، کوشکانت بؤ دروست دکات.

نہمہ لہ دنیادا دہتوانی ئەوہت بؤ بکات و، لہ دوارؤژیشدا ئەوہت ہەر مسؤگہرہ.
 ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَعَتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِآيَاتِنَا سَعِيرًا﴾، بہ لکو ہؤی ئەو قسانہو ئەو ہہ لئوستہ خرابہی ئەو کافرہ ستہمکارانہ، ئەوہیہ، کہ بروایان بہ ناخیر زہمان نیہ، (ساعۃ) ئەو کاتہی کہ دنیای تیدا کؤتا دئی، بروایان بہ ناخیر زہمان نیہ و، بہوہی کہ لہ دواي ناخیر زہمانیش دئی، کہ زیندووبوونہوہو ہہلسانہوہیہ، ﴿وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِآيَاتِنَا سَعِيرًا﴾، کہ سیک کہ بروای بہ ناخیر زہمان نیہو بہ دہرہنجامہ کانی نیہ، تیمہ ناگری کلپہ دارمان بؤ نامادہ کردوہ، نایا ئەو دؤزخہ کہ ناگری کلپہ داری تیدایہ، چیبہ؟ ﴿إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَعُوا لَهَا تَطَيُّبًا وَزِينًا﴾، ہہرکات لہ شوئینیکی دوورہوہ دیتنی، کافرہ کانی ببینن، دہنگی توورہ بوون و خہشمیکی زؤر و دہنگی ہہناسہ ہہلمزینیشی لی دہبیستین.

﴿وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ﴾، ہہرہوہا کاتیک فریق دہدرنہ شوئینیکی تہنگہبہر و تہسکی دؤزخہوہ بہ جووتکراوی، واتہ: دوو دوو پیکہوہ کہلہبچہ دہکرین، یاخود دہست و پیمان پیکہوہ کہلہبچہ دہکرین و جووت دہکرین، ﴿دَعَا هَٰذَاكَ ثُبُورًا﴾، لہو کاتہدا داوا دہکەن بفقوتین، یان دہلین: ﴿وَأَلْبُورًا﴾، نای فہوتان! نای فہوتان! وەرہ ئیستا کاتبہتی، ﴿لَا نَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَجِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾، ئەمروہ ہہر جاریک داواي فہوتان و سہر بہ فہتارہت چوون، مہکەن، بہ لکو زؤر جار داوا بکەن، شایستہتانہ.

﴿قُلْ أَذَلَّكَ حَبِيرٌ أَمْ جِنَّةٌ أَلْخَلِدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُنَقَرَاتُ﴾، پیمان بلتی: نایا نہمہ باشترہ؟ یان بہہشتی ہہمیشہ تیدا مانہوہی بہلین دراو بہ پاریزکاران؟ ﴿كَاذِبًا﴾، لہم جزاء و مصیرا، کہ بؤیان دہبیتہ پاداشت و سہرہنجام.

﴿لَمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَلِيدِينَ﴾، ہرچی بیانہوئی بُو نہوان لہو بہہشتانہدا ہہیہ، ہەر ماویشن تیان دا، ﴿كَاتَ عَلَى رِيكَ وَعَدَا مَسْؤُكَ﴾، نا نہوہ لہسەر پەرورہدگارٹ گفٹ و بہلینیکہ لئی دہپرسریتہوہ، واتہ: گفٹ و بہلینیکہ بہرپرسانہیہ.

﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، ننجا باسی چوئہقی کۆکردنہوہیان دہکات، لہ پوژی دوایی دا: نہو پوژہی خویمان و نہوانہی لہ جیاتی خوا پەرستووایان، کۆیان دہکاتہوہ، خریان دہکاتہوہ، ﴿فَيَقُولُ مَا أَنْتُمْ أَصَلَّيْتُمْ عِبَادِي هَذِهِ أَمْ هُمْ صَلُّوا السَّبِيلَ﴾ ننجا (خوا) پییان دہفہرموئی: نایا تئوہ نہم بہندانہی متتان گومرا کردن، یان خویمان پییان ون کرد؟ ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ﴾، گوتیان: پاکیی بُو تُو، تیمہ بویمان نیہ لہ جگہ لہ تُو سہرہرشتیاران و مشوورخوڑانیکہ دیکہ بگریسن، ﴿وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاكَ هُمْ﴾، بہلام تُو نہوان و باب و باپیرانیانت، پتیشینانیانت بہرہمہند کرد لہ ژیاندا، نازو نیعمہتت پیدان، ﴿حَقَّ سَوْأَ الَّذِي كَرَّ﴾، ہہتا (لہ جیاتی نہوہی شوکرانہ بڑیریت بُو بکہن) بیرخہرہوہیان نہو قورننہی راستییہکانیان بیردہخاتہوہ، فہراموشیان کرد و لہ بیریان چوو، ﴿وَكَانُوا قَوْمًا بُرًا﴾، بوونہ کومہلئیکہ فہوتاوو، دوا براو و، سہر بہ فہتارہت چوو، ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ﴾، (خوا بہ پەرستراوہکان دہفہرموئی): نہوہ بہ درویمان خستہوہ لہوہدا کہ گوتتان، کہ نہوانتان پەرستوہ، گواہ پییان چاک بووہ، یان پییان گوتوون، ﴿فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا﴾، تیسٹاش ناتوانن نہ سزا لہ خوٹان لابدن و، نہ خوٹشان سہرہبخن، ﴿وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نَفْسَهُ عَدَايَا كَبِيرًا﴾، ہەر کامتیکش لہ تئوہ ستہم بکات، سزایہ کی گہورہی پئ دہچیژین.

لہ کۆتابی دا جارئیکہ دیکہ خوا ﴿بِاسِي﴾ نہو تومہتہی کافرہکان دہکاتہوہ کہ بُو پیغہمبہریان دہکرد ﴿بِ﴾، دہیانگوت: بوچی خواردن دہخوات و بہ بازارانددا دہروات؟ دہفہرموئی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ

الطَّعَامَ وَيَمَشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ﴿١٠٠﴾، له پىش تۇدا هیچ كام له پىغەمبەرئامان
 رەوان نە کردوون، مەگەر خواردنیان خواردووە بە بازارانیشتا پۆشستوون، کارو
 کاسبیان کردووە، چالاکیە کۆمەلایەتیەکانیان بوون، ﴿١٠١﴾ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
 لِبَعْضٍ فِتْنَةً ﴿١٠٢﴾، هەندیکتائمان بۆ هەندیکتان گیراوە بە (مایەى) تاقیکردنەووە
 ﴿١٠٣﴾ أَنْتَصِرُونَ ﴿١٠٤﴾، نایا خۆتان رادەگرن، لەسەر راستە شەقامی خوا؟ ﴿١٠٥﴾ وَكَانَ
 رَبُّكَ بِصِرِّكَ ﴿١٠٦﴾، پەروەردگاریشت هەر بینەر بوو، بۆ حال و واقیعی هەموو
 لایەکتان.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

قورئان وهک جیاکه ره وهی ههق و ناههق دابه ز تراوه ته سه ره موحه مهه د ﷻ، خواش خاوه نی ره های ناسمانه کان و زه ویسه، پۆله و هاوبه شی نیه و، هه موو شتیکی به نه ندازه دروست کردوه، نه و شتانهش که جگه له خوا ده په رسترین، نه به دبهینه ری ههچ شتیکن، نه خاوه نی ههچ شتیکن و، نه زیان و سوود و، مردن و زیان و زیاندنه وهن، ههچ کام له وانیه یان به ده ست نیه، بۆیه شایسته ی په رستران نین:

خواد هه فرموی: ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ نَجْدٌ وَلَدًّا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلَكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُءْيَا نَفِيرًا ﴿٢﴾ وَأَتَّخِذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ ۞

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پازده برکه دا:

١- ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ ۞ ﴾، به ردهوام به رزو به پیتره، خاوه نی هه موو خیر و چاکه و به ره که تیکه، نه و که سه ی جیاکه ره وه (فرقان) ی دابه زاندۆته سه ره بنده که ی.

که مه به ست پیتی قورئانه، چونکه قورئان: ههق و باطیل، چاک و خراپ، راست و چهوت، حالال و چه رام، دۆست و دوژمن، کوفر و نیمان، شیرک و ته وحید، هه موو نه وانه لیک جیا ده کاته وه، هه ر کامیکیان له شوینی خۆی داده نی و، کاو دانی هه موو شته کان لیک جیا ده کاته وه، وشه ی ﴿ تَبَارَكَ ۞ ﴾، یانی: به ردهوام به رزو به پیتره، که هه ندیک

له زانایان ناوایان لیکداوه ته وه: (تَعَاظَمَ وَتَعَالَى وَكَثُرَ خَيْرُهُ)، خیر و چاکه و پیژی خوا، مه زنه به رزه، زوره. نه مه هه والدانه له مه زنی خواو، له ته وایی خیر و چاکه ی خوا ﷻ.

ده گونجی ﴿تَبَارَكَ﴾، فیرکردن بن، واته: ئیوه وا بلین، ده شگونجی هه ستایش و سه ناو پیندا هه لگوتنی خوی په روه دگار بن، (فورقان) یش ناوه، هه ندیکشیان گوتووایانه: چاگی (فَرَّقَ) یه، یانی: جیاکه روه، یان جیاکردنه وه.

که ده فه رموی: ﴿عَلَى عِبْدِهِ﴾، بو سهر به ننده که ی خوی، لیره دا خوا ﷻ که موحه ممه د ﷻ به ننده که ی ناوده هینن، بو پیکانی چوار تامانجانه:

یه ک: بزانی بزرترین پیکه و مه قام مروف پی بکات، بریتیه له به ننده بوون بو خوا.

دوو: هه روه ها نه مه هوشداریشه بو کافره کان: نه ی هاوبه شدانه رو کافره کان! به هانه به موحه ممه د ﷻ مه گرن و شتی وای ل داوا مه که ن، که کاری نه و نیه و هی په روه دگار، چونکه نه و به ننده ی خوایه.

س: موحه ممه د ﷻ گوئی نادا به و بیانووگرتانه ی ئیوه، چونکه نه و به ننده یه ی گوئی په ل و فه رمانه ره بو خوا.

چوار: ته ماشای موحه ممه د ﷻ بکه ن، له گه ل نه و پیکه به رزه ی دا، که پیغه مبه ری خوایه و سه روه ری پیغه مبه رانه و باشرترین ئینسانه، که چی چاکترین به ننده ی خواشه، که واته: ئیوه ش خوتان پ له وه به رزتر نه بن، به ننده ی خوا بن، له حالیکدا که موحه ممه د ﷻ به و پیکه و مه قامه به رزه یه وه، به ننده ی خوایه.

ئینجا نایا بوچی خوا فورقانی دابه زاندوته سهر نه و به ننده یه ی خوی؟.

(۲) - ﴿لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾، تاكو بو جیهانیان بیته ترسینه ر، هوشیارکه روه، وریاکه روه، (النذیر: المخبیر بالسوء یقع، فعیل معنی مفعیل، بصیفة اسم الفاعل، والمقام مقام التهديد لئلا لم ینکر البشیر)، (نذیر) یانی: که سیک که هه وائل ده دات به وه ی خراپه یه ک ده فه ومی، له سهر کیشی (فعیل) ه، به لأم به مانای (مفعیل) دی: (مُنذِر، که

نهویش ناوی بکهر (إِسْمُ الْفَاعِلِ)ه، چونکه رهوت و حاله کهش هی هه ره شه کردنه، بویه وشه (بَشِيرٍ) به کارنه هاتوه، نه گهرنا له شوننه کانی دیکه ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ البقره، واته: موژده دهر و دلخوشکهر، به لأم لیره حاله که هی ترساندن و هوشیارکردنه وه و وربا کردنه وه بیه.

۳- ﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، نهو زاتهی هوکمرانیی له ناسمانه کان و زهویی دا، سه رافهت و سه ره به رشتیی له ناسمانه کان و زهوی دا، بهس هی نهوه.

۴- ﴿وَلَمْ يَخْذْ لِكُلِّ دَابَّةٍ مِنْهَا جِزْيًا وَكَلِمَاتٍ لَهُمْ حِسَابٌ وَكُلٌّ فِيهَا لَأَكْبَرُ﴾، هیچ ره لاهی نه گرتوه (بو خوی) نه نیر نه می، به لکو تاك و پاک و، بینبازو جیبی نیاز و، بن هاوه ل و هاوتایه.

۵- ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾، له هوکمرانیی و، موک و دهسته لاتی دا، هیچ هاوبه شی نین.

۶- ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾، هه موو شتیکیشی وه دیهیتناوه، هه موو شتیک نهو په پیدای کردوه.

۷- ﴿فَقَدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾، به نه اندازه گیری به کی چاک و ریک، نه اندازه گیری کردوه، ههر شتیک که دروستیکردوه، به نه اندازه گیری و نه خشه و به بهرنامه دروستیکردوه، که واته: لیره دا خوا ﴿حَوَىٰ﴾ خوی به پینج سیفهت پیناسه کردوه:

۱- ﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هوکمرانیی و دهسته لآت له ناسمانه کان و زهویی دا هی نهوه.

۲- ﴿وَلَمْ يَخْذْ لِكُلِّ دَابَّةٍ مِنْهَا جِزْيًا﴾، ره لاهی نیه، نه کور نه کچ.

۳- ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾، له هوکمرانیی و دهسته لآت و موکیدا، هاوبه شی نیه، پیچه وانهی نهوه که هاوبه ش بو خوا دانهران گومان دهبه ن.

۴- ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾، هه موو شتیک به دیهیتناوه، هیچ که سیک دیکه و هیچ شتیک دیکه، هیچی وه دینه هیتناوه، هه موو شتیک به دیهیتنه ره که ی خوابه.

۵- ﴿مَقْدَرٌ مَقْدِيرٌ﴾، هر شتیک که به دیشیهیناوه، نه اندازه گیری بو کرده، به نه اندازه گیری که زور ورد و پیک و پیک، که نه و پره که هی هیچ کس پی ناگات.

نجا خوا ﴿يَا﴾ دوی نه وهی پیناسه ی خوئی کرد و باسی خوئی کرد، باسی نه وانه ده کات که جگه له خوا ده پرستن و، باسی پرستراوه کانیشیان ده کات:

۸- ﴿وَأَخَذُوا مِنْ دُونِهِ ۗ إِلَهَةً﴾، جگه له و پرستراوانی دیکه یان په یادکردن، هه لیان بیزاردن، (إِتْعَاذ) (إِفْتِعَال) ه له (أَخَذَ)، یانی: گرتن، (أَخَذَ) گرتی، (إِتْعَذَ) یانی: گرتی، به لأم به مه به سته وه، یانی: هه لیبیزارد و په یادی کرد.

۹- ﴿لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾، نه و پرستراوانه هیچ شتیک دروست ناکهن به لکو خویشیان دروست ده کرتین.

لیره دا جیی سه رنج نه وه به که ده فهرموئی: ﴿وَأَخَذُوا مِنْ دُونِهِ ۗ إِلَهَةً﴾، باسی که سه نه کراوه، به لأم ده زانری که مه به ست پی هاوبه ش بو خوا دانه ره کانه، هه روه ها که ده فهرموئی: ﴿لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا﴾، هیچ شتیک دروست ناکهن، یانی: هه شتیک بی، گچکه یان گه وره.

﴿وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾، به لکو خویشیان دروستده کرتین و، په ییاده کرتین.

۱۰- ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾، بو خویشیان نه سوودیان به ده سته، نه زیانیان به ده سته.

۱۱- ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا﴾ هه روه ها نه مردن و نه ژیان و، نه زیندوو کردنه وه و بلاوکردنه وه و (هیچ کام له وانه یان به ده ست نه).

که واته: نه و پرستراوانه ی له جیاتی خوا ده پرسترتین، خوی تاک و پاک جهوت سیفه تیان لی هه لده دان، هه موویان خالی زور بی هیزن و، هه کامیکیان به سه به لگه بی، که نه و شتانه به که لکی پرستن نایه ن:

- ۱- ﴿لَا يَخْلُقُوكَ شَيْئًا﴾، نه وان هیچ شتیك به دیناهینن، به لام په رستراو ده بن به دیهینه ربی.
- ۲- ﴿وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾، خوشیان به دیهیتراون.
- ۳ و ۴- ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ لَأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾، بۆ خوشیان زیانیان به دهست نیه و، سوودیشیان به دهست نیه، چ جای بۆ په رسته ره کانیان.
- ۵- ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا﴾، ههروهها مردنیان به دهست نیه.
- ۶- ﴿وَلَا حَيْرَةَ﴾، دیسان ژبانیان به دهست نیه.
- ۷- ﴿وَلَا تُشْرَا﴾، ههروهها زیندوو کردنه وهو بآو کردنه وهوشیان به دهست نیه، کهواته: شایسته ی نهوه نین به رسترین.

کورته باسیک له باره ی نهندهزه گیری خواوه ﷺ بؤ گهر دوون و پښکاته کانی

به یرزان! نهم کورته باسه له پینج ته وهردا پښککش ده کهین:

تهوهری یه کهم: چند نایه تیکی قورئان:

سهره تا با تهماشای چند نایه تیکی موبارهک بکهین، چونکه خوا ﷺ نهم راستیه ی -
که گهر دوون و پښکاته کانی گهر دوونی به وردو درشته وه، به نهندهزه گیری دروستکردوون -
له که لیک نایه تدا نهوه ی راگه یانده وه، پروونکردو ته وه و گرنکیی و بایه خیی تایبه ق پنداوه:

۱- ﴿وَحَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ قَدْرَهُ نَقِيرًا﴾ الفرقان، واته: هه موو شتیکی به دپهیناوه و،
نهندهزه گیری کردوه، به نهندهزه گیری به کی ته اوو.

۲- ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ القمر، واته: نیمه هه موو شتیکیمان دروستکردوه،
به لام به نهندهزه گیری به وه.

۳- ﴿سَجَّ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿۲﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ﴿۳﴾ الْأَعْلَى، واته:
ناوی پهروه ردگاری به رزت به پاک بگره، هه موو شتیکی هیناوه ته دی و پښکیخستوه و،
نه و که سه ش که نهندهزه گیری بؤ (هه موو شتیکی) کردوه و پرتنمای کردوه.

۴- ﴿يَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ مَا عَرَفَ رَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿۷﴾ فِي
أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿۸﴾ الإنفطار، واته: نه ی نینسان! چ شتیکی توی به رانه به
پهروه ردگاری به خشنده و خاوه ن پرتی بی سنورت بؤ غرا کردوه، (له که ولی خوئی
دهرچواندووی)، نه و پهروه ردگاری توی هیناوه ته دی (به جهسته و رووحه وه و)
توی پښکخستوه، {نهندهمه کانی بؤ دانووی نه ک پارچه گوشتیک بی، هه رودها له رووی

پرووحوه، ئەو ھەموو توانا شێردراوانەى خستووئە ئیو پرووحوهو! ئنجا تۆى ھاوسەنگ کردو [ئەندامیکت لە ئەندامیکت گەورەتر نیه] لە ھەر وێنەبە کدا که ویستووئەتی، تۆی پێکھێناو، کەواتە: خوا بە چوار قوناغ مروؤفی ھیناوەتە دی: دروستکردن، پێکھستن، ھاوسەنگ کردن، وێنە پێدان.

۵- ھەر ھوھا خوا ﷻ لە سوورەتی (السجدة) دا، چۆنیەتی دروستکردنی ھەمووشتیکمان بوو روون دەکاتەو دەفەرموئ: ﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ...﴾ (۷) واتە: ھەر شتیک که خوا دروستی کردو، بە چاکترین شێوہ دروستی کردو، ئەو پەری وردەکاریی و پێک و پێکی سیستمی تێدا یە.

۶- ھەر ھوھا لە سوورەتی (النمل) دا، دەفەرموئ: ﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ (۸) واتە: (ئەو) دروستکراوی خوا یە، کە ھەموو شتیک بەو پەری وردەکاریی و، کارامەیی و، لێزانییەو ھیناوەتە دی.

۷- ھەر ھوھا خوا ﷻ سەرنجمان بو ھەر کام لە خڕۆکەى زەوی و وردەکارییەکان و، خۆشمان رادەکێشێ و دەفەرموئ: ﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ﴾ (۲۰) ﴿وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ (۲۱) الذاریات، واتە: لە زەویدا نیشانە زۆرن بو کەسانیک خاوەنی زانیارییەکی دلیاکەر، بن، ھەر ھوھا لە خۆشتاندا، بۆچی سەرنج نادەن، بۆچی نابینن؟

تەوہری دووہم: وردەکارییەکانی گەردوون بەگشتیی:

ئێستا با سەرنجیک بەدینە ھەندیک لە ئەندازەگیرییەکانی خوا ﷻ کە لە گەردووندا دایناون، سەرەتا سەرنجی ھەموو لایەک رادەکێشم کە تێمە لە ھەسووعەى: (درەوشاویە ئیمان و پوچەلیی ئیلحاد، لەبەر رۆشنایی زگماک و عەقڵ و زانست و وەحیی) دا، لەو بارەوہ زۆر قسەمان کردو، دەرباری: گەردوون و، جەستەى مروؤف و، ژيانداران بە گشتی و، زیندەوہران و پەردەوران (بائندان) ھەر ھوھا لە دروستکراوەکانی دیکەى خوا ﷻ، باسی چەند لایەتیکی وردەکارییەمان کردو و

سیستم و ریک و پتکیه‌ی خوا له گهردووندا، له ناسمان و له زهویی دا، پاشان له ژایانداندا و، له هه موو دروستکراوه کاندازه چاوی کردوه و دایناوه.

لیره‌ش با له باره‌ی گهردوونهوه، چه‌ند شتیک بلتین:

۱- سه‌ره‌تاو چۆنیه‌تی دروستیوونی گهردوون:

زانایان دوا بیردۆزه که زۆربه‌یان له‌سه‌ری پتیکه‌وتوون و پتیی گه‌یشتوون، ده‌باره‌ی هاتنه‌دی نه‌و گهردوونه‌ی تيمه، ده‌لین: نه‌و گهردوونه‌ی تيمه، له شتیکي زۆر بچووکه‌وه هاتوه، که (سینگولارتی sunolarty) پتیی ده‌لین، واته: هیلکه‌ی گهردوونیی، تووی گهردوونیی، تاکي گهردوونیی، (التبئضة الكونية، البذرة الكونية، المفردة)، نه‌و ته‌عبارانه‌ی هه‌موو بو به‌کارهاتوون، که بت سنوور بووه: له رووی بچووکی و، له رووی گه‌رمیی و، له کاتیکي بت سنوور که‌مدا، نه‌و تاکي گهردوونیی ته‌قیوه‌ته‌وه و، سه‌ره‌نجام نه‌و گهردوونه‌ی تيمه له‌وه‌وه هاتوه، که به‌مه‌زنه‌هه‌ندیکیان که که‌م ده‌لین: (ده‌میلیار) سأل له‌مه‌و پيش و، نه‌وانه‌ی زۆر ده‌لین: (بیست میلیار) سأل، به‌لام زۆربه‌یان ده‌لین: (پازده میلیار) سأل و، هه‌ندیکیان ده‌لین: (سیزده میلیار و سه‌وت سه‌د یان هه‌شت سه‌د ملیون) سأل له‌مه‌و پيش، هه‌یچ شتیک نه‌بووه، هه‌یچ شتیک ناوی له‌کوله‌که‌ی ته‌پدا نه‌بووه، خوا ﷻ نه‌م گهردوونه‌ی له‌و شته‌بچووکه‌وه هه‌ناوه، که نه‌وه‌تابه‌تی ژماره (۳۰) له سوورته‌ی (الانبیاء) دا ناماژه‌ی پیده‌کات، که ده‌قه‌رموئ: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتْ رَتْقًا فَفَفَقَنْهُمَا ﴿۳۰﴾ واته: نابا نه‌وانه‌ی بپیروان، سه‌رنج ناده‌ن، (نابینن به‌چاوی عه‌قل و دل) که ناسمانه‌کان و زه‌وی پتیکه‌وه لکاو بوون، لیکمان جیا کردنه‌وه؟

نه‌مه‌ش ناماژه‌یه‌کی روونه‌به‌وه‌ی پیده‌گوتری: ته‌فینه‌وه‌ی گه‌وره (الإنفجار

الكبير - Big Bang).

٢- هیزه یتکهینه ره کانی گه ردوون:

شایانی باسه: گه ردوونناسان و فیزیک زانه کان ده لَین: چوار هیزی سه ره یه کی هه ن له گه ردووندا، هه موو گه ردوونیان له گه ردیله (atom) وهه تا کو که هکه شان و، گه له که هکه شان کانیان پتوه وه ستاون:

١- هیزی کیشکردن (قوة الجاذبية).

٢- هیزی که هرؤموگناتیسسی (القوة الکهرومغناطیة).

٣- هیزی نیوکی بی هیز (القوة النوویة الضعیفة).

٤- هیزی نیوکی به هیز (القوة النوویة القویة).

ئهمه ش کورته پیناسه به کی هه ر کام لهو چوار هیزه:

١- هیزی کیشنده (قوة الجاذبية): بیتهترینی نهو چوار هیزه به، نهو هیزی کیشنده یه کی که به هوئی و بیه وه، هه م نه ستیره کان و، هه م که شهکه شان کان و، گه له که هکه شان کان، پتکه وه په یوه ست و په ریوه ده چن، له حالتیک دا که له هه ر چوار هیزه که ی دیکه ی بیتهتره!

٢- هیزی که هرؤموگناتیسسی (القوة الکهرومغناطیة): نهویش نهو هیزه به وایکردوه نه لیکترونه کان له سوورگی نیوکه کاندای بخولینه وه و، گه ردیله ی هیدروجن و هیلیم دروست بین و، نه لیکترونه به ره ه لدر او ده کان نه مین و، ریگاش بگری له وهی که گه ردیله کان پتکه وه ناویته بین^(١)، هه روه ها هیزی که هرؤموگناتیسسی نهو هیزه به، که کارلیک ده کات له گه ل ته نولکه کاندای، که بارگی کاره بایان هه به، وه که نه لیکترونه کان و کوپکه کان، به لام نهو ته نولکه نه ی بارگی کاره بایان نه، وه که گراتوفیتات، له گه لیاندای کارلیک ناکات، نجا هیزی که هرؤموگناتیسسی زور زور له هیزی کیشنده به هیزتره، به نه ندره ی ژماره ی: ملیون ملیون ملیون ملیون ملیون (١٠^{٤٢}) یانی: ژماره به ک (١) چل و دوو

(١) ال کون بین القرآن والعلم: ص ٦٠، للقصاب، هه روه ها تاریخ موجز للزمین: ص ٦٩- ٧٢، ستیفن هوکینگ.

سفری هه بیت! واته: یهك (١) له سهه ژماره یهك، كه چل و دوو سفری هه بئ، نهوه هیزی کیشنده به، نهوی دیکه ش هیزی كه هه ژوموگناتیسیه، كه بهم شیوه به ده نووسری:

(...../١)

٣- هیزی نیوکی بیهیز (القوة النووية الضعيفة): نهویش نهو هیزه به كه بهرپرساره له چالاکیه تیشکییه کان، كه له توخمه کان هه نندیکیان ده گۆرن بۆ هه نندیکیان، یاخود له بهین ده چن و تیشك ده ده نهوه، وزه ده ده نهوه.

٤- هیزی نیوکی بههیز (القوة النووية القوية): نهویش نهو هیزه به كه کواریه کان له گه ل پرۆتۆن و نیۆتروینه کان دا پتکه وه گری ده دات، ههروهها پرۆتۆن و نیۆتروینه کان پتکه وه ده چه سینتی، له نیو نیوک و نیو جهه رگهی گه ردیله دا ده یانه ئیتته وه، به وهه ش گه ردیله دروست ده بئ.

نجنا نهو چوار هیزه ههه کامیان، به تۆسقالتك كه متر یان زیاتر بووايه، نهه گهردوونهت نه ده بینی، یانی: نه گهه هیزی ڤاکیشان لهو نه ندازه بهی كه تیتستا هه به، كه هیزی ڤاکیشان (قوة الجاذبية)، نهه كه ههكه شانانهی هه موو ڤاگرتوون، بن هیزترین هیزه، له نیو چوار هیزه كه دا، ههروهه كه هیزی كه هه ژوموگناتیسیه و هیزی نیوکی بههیز، نهوانه بههیزترین هیزن، كه نیو ماده، نیو گه ردیله ڤاده گرن، نجنا ده لیتن: ههه کامیک لهوانه، یهك تۆز كه متر بووايه، یان زیاتر بووايه، به كه لك نه ده هات.

٣- ژمارهی كه ههكه شاننه کانی گهردوون:

نهه گهردوونهی تیمه، دوا بیهردۆزه كه زانایان پتی گه یشتوون، له باردی ژمارهی كه ههكه شاننه کانهوه، نهوه به كه ژمارهی كه ههكه شاننه کانی گهردوون بریتیه: له (یهك ملیۆن ملیۆن)، (یهك تریلیۆن)، واته: یهك تریلیۆن كه ههكه شان، دهشتوانین بلتین: (ههزار ملیار)، پتشت پنیان وابوو چه ند ملیۆنیکن، دواپی گوتیان: نه خیر،

چهند ملیار یکن، دوایی گه یاندیانه دوو سهد ملیار، به لام دوا بیردۆزه نه وه یه که به لای که مه وه هه زار ملیار که هکه شان له گهردووندا هه یه، واته: ژماره یه که دابننن دوازده سفری له پشه وه بی (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)، نه وه نده که هکه شان له گهردووندا هه یه، نه وه که هکه شانانه له چی پیکه اتوون؟ که هکه شانانه که ی تیمه که پی پی ده گوتری: ری کاکیشان، به عه ره بی: (دَرَبُ الْقُبَّانِ)، هه روه ها به نینگلیزی پی ده گوتری: (milk way)، واته: ری شیر یی، به فارسیش پی ده گوتری: (راهی شیری)، نه وه که هکه شانانه تیمه ژماره ی نه ستیره کانی بریتیه: له (یه که تریلیون) نه ستیره، به کیک له نه ستیره کانی، خوره که ی تیمه یه، خوری تیمه به کیکه له نه ستیره کان، له سووچی که نه وه که هکه شانانه وه، خوری تیمه ش خوی و کۆمه له که ی، که نو خۆرۆکه ی به ده وردا ده سوورپته وه، به کت له خۆرۆکه کان که به ده وردا ده سوورپته وه، بریتیه: له زهوی، نه وانی دیکه ش: (مه رریخ و زوحه ل و عه تاردو موشته ری و نۆرانوس و نیتون و بلوتون و زهره)، نجا خوری تیمه به کیکه له (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) نه ستیره که له که هکه شانانی ری کاکیشاندا هه ن، نه ستیره کانی دیکه شی وه ک خورن و هه یه گه وره تره وه هه یه گچکه تره .

که هکه شانانه کانی دیکه ش هه ر به و شیوه یه ن و بگره هه یانه زور له که هکه شانانی (ری کاکیشان) گه وره تره .

که واته: نه م گهردوونه زور فه له بالغه، زور فراوانه و، به رده و امیش لیک ده کشی، که نه ویش له سووره ق (الذاریات) دا خوا تاماژدی پی ده کات، ده فه رموی: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ واته: تیمه ناسمانان به هیزی خومان دروست کردوه و تیمه لیکشیده کیشینه وه، فراوانی ده که ین.

نه وه ش نوترین بیردۆزه یه، که گهردوون به رده و ام له لیککشانیش دابه .

تەوھرى سىيەم: خۇر و كۆمەلەى خۇر:

ئىجا دېئىنە سەر باسى خۇر و كۆمەلەى خۇر:

۱- دوورى نىوان زەوى و خۇر:

ئەو ماوھ (مىسافە) يەى نىوان خۇر و زەوى، بىرىتە لە سەدو پەنجا مىلۇن (۱۵۰،۰۰۰،۰۰۰) كىلۇمەتر، واتە: تىمە (۱۵۰،۰۰۰،۰۰۰) كىلۇمەتر لە خۇرەوھ دوورىن، تىشى خۇرىش بە ھەشت خولەك دەگاتە تىمە، تىشى خۇر كە لە چىرکە يەكدا (۳۰۰۰۰۰) كىلۇمەتر دەبرى، بە ھەشت خولەك لە خۇرەوھ دەگاتە زەوى و، ئەو سەدو پەنجا مىلۇن كىلۇمەترە دەبرى، ئىجا ئەگەر ئەو ماوھ يەى تىمە لە خۇرەوھ دوورىن، نىزىكتىر بووايە، ژيان بە كەلك نەدەھات و سەر زەوى دەپپووكا، ئەگەر دوورتىش بووايە بە كەلك نەدەھات و سەر زەوى دەبووھ بەستەلەك، بەلام خوا ﷻ مەسافە يەكى بوھ لىباردوھ نە بسووتى، نە بىتتە بەستەلەك و ژيانى مەروڧ لەسەرى بسوورئى، ئەوھش ئەندا زەگىرىيە كەيە، كە دەفەرموى: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ ﴿۱۹﴾﴾ القمر، ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ نَقْدِيرًا ﴿﴾﴾

۲- دوورى نىوان مانگ و زەوى:

لە نىوان سى سەدو ھەشتا ھەزار (۲۸۰،۰۰۰) كىلۇمەتر تاكو چوار سەد ھەزار (۴۰۰،۰۰۰) كىلۇمەترە، يان چوار سەدو بىست ھەزار (۴۲۰،۰۰۰) كىلۇمەتر، چۈنكە مانگ كاتى بە دەورى زەوىدا دەخولتتەوھ، دوور دەكەوتتەوھ و نىزىك دەكەوتتەوھ، ھەر لە يەك سوورگەدا نى، دوورى و نىزىكى دەبى، ئىجا ئەو ماوھ يە ئەگەر زۇرتىر بووايە، ھەلكشان و داكشان (المُدُّ وَالْحِجْرُ) نۇقايانوسەكان زياتر دەبوو، كە تىستا دەورى: دە دوازده (۱۰ - ۱۲) مەتر بەرز دەبنەوھ، ئەو كاتە ئەگەر نىزىكتىر بووايە (۳۰۰)، (۴۰۰) مەتر، ھەلدەكشان و زۇربەى ئەو ولاتانەى كە لە كەناردەكانى دەرياكەنن، غەرق دەبوون، ئەگەر دوورتىش بووايە، ئەو كاتە ئەو

هەلکشان و داکشانه بەو شیۆه یە نە دەبوو، واتە: ئەو هیزی کێشندە یە نێوان زهویی و مانگیش بەستراوەتەو بەو ئەندازە دوورییەو که خوا دیاریکردو، که له نێوانی سێ سەدو هەندیک هەزار کیلۆمەتر، تاکو چوار سەدو هەندیک هەزار کیلۆمەتر دایە.

٣- هیزی کێشندە ی نێوان زهویی و مانگ:

ئەو هیزی کێشندە یە زهویی و مانگ پێکەو دەبەستیتەو، بەکجار بەهیزی، بە قەدەر کێبێک که تیرەکە ی پەنجا (٥٠) کیلۆمەتر بێ و له ماددە ی پۆلا بێ، ئەو هیزی کێشندە ی که زهویی و مانگ پێکەو دەبەستیتەو، که پاستەو خۆ کاریگەری هە یە بۆ سەر هەلکشان و داکشانی زهریاکان، دەیانشلقێتی بەردەوام، هەرۆهەا کاریگەری هە یە بۆ سەر بەرگە ناوی و، بەرگە هەوایی دەوری زهوی.

تەوهری چوارەم: خڕۆکە ی زهوی:

ئنجا دێین بۆ باسی زهوی خۆمان:

یەك: سێ بەرگە کە ی زهوی:

١- زهوی بە سێ بەرگ (غلاف) دەورە دراو:

أ- بەرگە هەوایی:

ئەو بەرگە هەواییە بەرزیه کە ی تاکو هەزار (١٠٠٠) کیلۆمەتر دەپوا، بەلکو هەندیک دەلێن: زیاتریش، ئەو بەرگە هەواییەش حەوت چینه، زهوی بۆ هەر شوێنیک دەپوات ئەو بەرگە هەواییە ی هەر بە دەورەو یە، ئەگەر ئەو بەرگە هەواییە نەبووایە، چیمان لێ دەهات؟

یەكەم: ئیمە ئۆکسیجنیمان دەست نە دەکەوت، وەك خڕۆکە کانی دیکە، هەر چەندە باس دەکەن، ئەو خەلک ناوی خۆی نووسیو بۆ سەر مەرریخ! ئنجا هەندیک کەس وایان

زانىوہ ناوی خۇيان نووسيوہ بۇ ئەوہى بېچن، نازانن ناوی خۇيان نووسيوہ: ناوہكەيان بېچى بۇ ئەوۋى، ئەك خۇيان بېچن، بە ھەر حال، ئەك بۇ سەر مەررېخ، بۇ مانگېش كە دەچن، دەبى لېرەوہ لە ھەوای زەوييەوہ ھەوا (ئوكسىجېن) لەگەل خۇيان دا بېەن، ئەگەرنا لە بەرگە ھەوای دەورى مانگ، ئەك ھەر ئوكسىجېنى ھېندە تېدا نېە، كە ھەلېمۇن، بەلكو ھەر گوئيان لە قسەى يەكدېش نابى و، دەبى بە جېھاز قسە لەگەل يەكدېدا بېكەن، چۈنكە ھەوای لى نېە قسەكان نەقل بكات، شەپۇلى دەنگەكە نەقل بكات و بېيىست، بە تائىر نەبى لەوۋى كەس گوۋى لە قسەى كەس نابى.

دووم: ئەو بەرگە ھەوایە، وەك خوا دەفەرەمۆى: ﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرَضُونَ﴾ (الأنبياء، واتە: سەررەوۋى نەواغمان كرددو بە سەققىكى پارىزراو، بەلۇم ئەوانە لە ئايەتەكان (نېشانەكان)ى ئاسمان پشت ھەلدەكەن، سەرنجيان نادەن (يان: وەك نېشانەى خوا تەماشايان ناكەن).

زانايان دەلېتن: ئەگەر ئەو بەرگە ھەوایە نەبووایە، سەر زەوى تېمە دەبوو بە خۇلەمېش، رۇژانە بەلای كەمەوہ مليۇتېك پارچە پارچە نەستېرەو خرۇكە دېنە نېو مەوداى ھېزى پاكېشانى زەوييەوہ، بەرەو زەوى دېن، بەلۇم ئەو بەرگە ھەوایە كە بە ھەزار (۱۰۰۰) كېلۇمەتر بەرز مەزەندە دەكرى، ھەموو ئەوانە دەسووتېتى، جار جارېك ئەگەر پارچەيەك زۇر گەورە بى، بەشېكى لى دەكەوېتە زەوى، وەك كاتى خۇى لە (سىبېريا) يەكېك كەوتوہ، لە ئەمرىكا يەكېك كەوتوہ و، ئەوہش جار جارېك، بۇ ئەوۋى خۇاى مېھرەبان پېمان بفرەمۆى: ئەو پارچانەى بەرەو زەوى دېن، ئەگەر ئەو بەرگە ھەوایە نەبووایەو نەمان سووتاندىباناىە، زۇر خراپتان بەسەر دەھات.

سېئەم: ئەو بەرگە ھەوایە، كاتېك ھەلمى ئاو لە دەرپاكانەوہ دى بەھۆى تېشكى خۇرەوہو بەرزېتەوہ، ئەو بەرگە ھەوایە لە نېو خۇېدا ھەورمان بۇ دروست دەكات.

چوارەم: ديسان بەرگە ھەوایە كە لە تېشكە زيان بەخشەكانمان دەپارىزى، بەتايبەت چىنى ئۇزۇن، كە تېشكى ژىر سوور و تېشكى سەرووى وەنەوشەيى، پىگنا نادات بېتە

مہودای زہویہ وہ، جگہ لہو نہندازہ یہی پٹیوستہ بو ژیان، بویہ کاتیک بہ شہر دہستکاری سروشٹ دہکات و، دہستکاری ژینگہ دہکات بہ خرابہ، لہ بہر تہماع کہ کارگہ کانی چہک نہو دووگہل و ژہرانہ فری دہدہنہ نیو ہوا، دہبیتہ ہوی بی ہیزکردن و کونکردن چینی تۆزۆن و، سہرہنجام نہوہ روو دہدات کہ ٹیستا دہبیستین، کہ بہستہ لہ کہ کانی سہرووی دنیا دہتوینہوہ و، نہو تیشکہ زیان بہخشانہ دینہ نیو مہودای ہیزی راکتیشانی زہویہوہ و، بہشہر و ژیانداران بہ گشتی و، رووہکیش ہہموویان لٹی تووشی زہرہر دہبن، بویہ خوا دہفہرموی: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ (۱۱) الروم، واتہ: تیکدان و خرابہ کاری و وشکانی و دہریای گرتہوہ، بہ ہوی کردہی دہستی خہلکہوہ، تاکو بہشیک لہوہی دہیکہن، پتیان بچیزی، بہلکو بگہرتہوہ.

پینجہم: ریژہی توخمہ کانی نیو بہرگہ ہہوا: ٹوکسجین لہ سہدا (۲۱) ی بہرگہ ہہوا پیک دینتی، نایترۆجین لہ سہدا (۷۸) ی پیک دینتی، بہ نیزیک کراوہی، بہلام دووہ ٹوکسیدی کاربۆن لہ سہدا سفر و لہ دہیا س (۰،۳٪)، پیک دینتی و، نہوہی دہشمینیتہوہ توخمہ کانی دیکہ پیکی دینتی، ئنجا نگہر ریژہی ٹوکسجین لہ سہدا (۲۱٪) زیاتر بوواہ، دہنکہ شقارتہ بہکت لیداباہ، دنیا گری دہگرت و، نگہر دووہ ٹوکسیدی کاربۆن زیاتر بوواہ، خہلک تہنگہ نفہس دہبوو.

شہشہم: پاشان نہو ہاوسہنگیہی نیوان ژیانداران و رووہک: دووم ٹوکسیدی کاربۆن مروؤف دہداتہوہو وک زبل و پاشہرۆک، فری دہدات، بہلام دارستان و رووہک شیناورد، دووہم ٹوکسیدی کاربۆن دہخۆن، وک خۆراک، نہوہی زبلی تیمہ بہ خۆراکی نہوانہ، بہ پیچہوانہوہ: رووہک و دارو درہختہ کان ٹوکسجین فری دہدہن، وک زبل و تیمہش وک خۆراک دہیخۆین، کہ نگہر نہو ہاوسہنگیہ نہبوواہ، لہ میژ بوو ہہناسہ ہہلمژنی مروؤف و ژیانداران، ٹوکسجینیان تہواو کردبوو لہ بہرگہ ہہوادا، ہہر وک لہ میژیش بوو، ہہناسہ ہہلمژین و تیشکہ پیکہاتنی کہ رووہک دہیکات بہہوی دووہم ٹوکسیدی کاربۆنہوہ، دووہم ٹوکسیدی کاربۆنیان تہواو کردبوو، بہلام خوا نہو ہاوسہنگیہ بہو شیوہ بہ راکتوہ، نہوش ہہمووی لہ نہندازہگیریہ کانی خوی پەروردهگارہ.

ب- بەرگە ئاۋىي دەۋرى زەۋىي:

ئەگەر بىننە سەر بەرگى دوۋەم، لە دۋاي بەرگە ھەوا، بەرگە ئاۋىيىشمان ھەيە، بەرگىكى ئاۋىيى (غلاف مائى) دەۋرى زەۋى داۋە، زەۋى ھەموۋى يەك لەسەر چوار (۴/۱)ى وشكانىيە، سىن لەسەر چوار (۴/۳)ى دەريايە، ئەگەرنا تىمە ئاۋى شىرىنمان لە كوئى دەبى! دەبى تىشى خۆر لەو زەرياو ئوقيانووسە گەورانە بدات، كە سىن لەسەر چۈرى زەۋىيان داپۇشيوە، ئنجا ھەلم لەسەر ئەو زەرياو ئوقيانووسانە پەيدا دەكات، ئەو شەپۇلانەى پەيدا دەبن بە ھۆى فشارى جۇراوجۇرى ھەواۋ ھەلكشان و داكشانى زەرياكانەۋە، لە ئەنجامى ھىزى پاكشانى نىۋان مانگ و زەۋىيەۋە، ئەو شەپۇلانە، با دروست دەكەن، ئەو بايەش ئەو ھەلمە لەگەل خۆى دەبات، ۋەك خوا دەفەرموئى: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّاتِ وَأَنزِلُ فِيهَا طُيُورٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانٌ كَاللَّيْلِ الضَّالِيءِ يُصْبِحُ رُجُومٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانٌ كَاللَّيْلِ الضَّالِيءِ﴾ واتە: ئايا ئاۋىيى چۆن خوا ھەورەكان لىن دەخوپق! دۋايى پىكىيەۋە دەنووسىن (پارچەكان (جۈزىيات)ى ئەو ھەلمە ئاۋە) دۋايى كەلەكەى دەكات لەسەر يەك، دۋايى ئاۋ دەيىنى لىيى دپتە خوارق.

ئەۋە بەنسبەت چۆنيەق دروستبوۋى ھەور و بارانەۋە، بەنسبەت پالپوۋەنانى ھەورانىش بەھۆى (با)ۋە فەرموۋىيەق: ﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُحْمَلُ فِيهَا السَّحَابُ كَالسُّمَانِ الِّى يُكْرَمُ بِمَرَاتِلِهَا يَبْصُرُ بِمَا يَكْفُورُ﴾ ۱۰ فاطر، واتە: خوا بايەكان دەتيرق، ھەوران پەيدا دەكەن، ھەوران دەۋروۋىن، ئنجا دەيەين بۇ ۋلاتىك كە مردوۋە، لە شوپىتىكى دىكەدا دۋاي باسى ئاۋو ھەوران و دابارىنى ئاۋى شىرىن، دەفەرموئى: ﴿فَأَنزَلْنَا بِهِ بَلَدًا مَّيْمَنًا﴾ ۱۱ الزخرف، زەۋىيەكى مردوومان پىن زىندوۋ كىردەۋە.

كەۋاتە:

يەكەم: ئەو بەرگە ئاۋىيەش سوۋدى ھەردەگەۋرەى پەيداۋوۋى (ئاۋى شىرىن)ە، ئەگەرنا ئاۋى ئوقيانووسەكان ھەموۋى تال و سوپرەۋ، ھەر كەسپك كە بىخۋاتەۋە ھەر پىيى

دهمړی، به لأم ناوی شیرینمان له پټی تهرزه و به فر و بارانه وه دست ده که وټی، که بهرهمی ههورانن و، نه وانبش بهرهمی نه و هه لمه ن که له نُوقیانوسه که وره کانه وه که تیشکی خور لټیان ددات و، ده یتته هه لم و با له که ل خوی ده بهینن، په پیدا ده بن بویه خوا ده فهرموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ السَّمَاءِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾﴾ الواقعة، واته: نایا نه و ناوه ده بینن که ده یخونه وه، نایا نټوه له ههور ناردووتانه خوارۍ، یان یتمه ناردوومانته خوار؟ نه که وریستبامان تال و تفتمان ده کرد، [یانی: نه مانده پالوت و هه به تال و تفتتی ده هاته خوارا بوچی سوپاسکوزاری ناکه ن؟

دووهم: نه و بهرگه ناوییه، نه و هه موو ژياندارانه ی تټدان، که ژيانی زور که س له سر بهرهمی ده ریاکانه، هه له ماسییه وه تاكو هه موو ژيانداره کانی دیکه.

سټیهم: نه و هه موو سه فهر و هاتن و چوون و، که ل وپه ل گواسته نه و په به ده ریا په کاند، هه روکه چون به هه واشدا به فروکه، سه فهر و هاموشویه کی زوری به شه هه به.

ج- بهرگه خاکیی زهوی:

زهوی بهرگیکی دیکه شی هه به که بریتیه له: بهرگی گلیی، خاکیی (الغلاف الغرابی) نه و بهرگه گلییه، نه ویش له هه نندی شوین چهنه کیلومه تریک قووله، نه و بهرگه گلییه ش هه موو ژيانی یتمه ی پټوه به ستراوه، کشتوکالی له سر ده که ین، ناودیری له سر ده که ین و، هه موو جوړه کانی رووه ک، دار و دره خت، دانه وتلته و ده غل و دان، میوه جات، سه وزه و تهره کار، هه مووی په یوه ندیی به و بهرگه گلییه وه هه به، نه که رنا نه که ر نه و گل (تراب) ه نه بوایه، هیچ شتیک سه وز نه ده بوو له سر زهوی، نه وه به نسبت سن بهرگه که ی زهوییه وه.

دوو: جووله و سوورانده و کانی زهوی:

ننجا با بیینه سه ر باسی جووله کانی زهوی، که ژيانی یتمه زور به و جوولانه وانیه زهوییه وه په یوه سته.

۱- زەۋى لە دەققە يەكدا، دەۋرى (۳۰) كىلۇمەتر دەپرى و بە دەۋرى خۇيدا دەخولتتەۋە، ئنجا لە ئەنجامى ئەو خوولاننەۋەيەي بە دەۋرى خۇيدا، لە بەرانبەرى خۇردا، شەو و پۇژ دروست دەبن، كە ئەگەر خىراتر خولابايەۋە، شەو و پۇژ لە جىاق بە ھاوكۆ (معدّل) يى (۱۲) بە (۱۲) سەعات بن، كە ئەوانىش كورت و درىژيان دەبى و يەككىيان دەگاتە (۸)، ئەۋى دىكە دەبىتتە (۱۶) ەۋ، ياخود دەبىتتە (۱۰) ەۋ، ئەۋى دىكە دەبىتتە (۱۴) ەۋ، كورت و درىژى دەكەن، بەلام بە ھاوكۆيى (۱۲) بە (۱۲) سەعاتن، ئنجا ئەگەر زەۋى خىراتر خولابايەۋە بە دەۋرى خۇيدا، لە بەرامبەرى خۇردا، شەو و پۇژ خىراتر دەھاتن و، ئەگەر سستىر خولابايەۋە، شەو و پۇژ درەنگتر دەھاتن، ئەگەر شەو پۇژ خىراتر ھاتبان ژيانى بەشەر ەك تىستا نەدەبوو، ئىنسان دەفرايى ھىچ نەدەكەوت، ئەگەر سستىرىش خولابايەۋە، بەپۇژى دنيا زۆر گەرم دەبوو، بەشەۋىش دنيا زۆر سارد دەبوو.

۲- زەۋى وپراي ئەۋەي بەدۋاى خۇيدا دەخولتتەۋە، لە ماۋەي (۲۴) سەعاتدا، خوليك بە دەۋرى خۇيدا دەكات لە بەرانبەرى خۇردا بە خىرايى دەۋرى (۳۰) كىلۇمەتر لە دەققە يەكدا، بە دەۋرى خۇرىشدا دەسوۋرپتتەۋە بە خىرايى (۳۰) كىلۇمەتر لە چركە يەكدا، واتە: شەست ئەۋەندەي خىرايى خولاننەۋەي بە دەۋرى خۇيدا، بە دەۋرى خۇردا دەخولتتەۋە و، لە چركە يەكدا (۳۰) كىلۇمەتر دەپرى، كە لە ئەنجامى سوۋرپانەۋەشى بە دەۋرى خۇردا، چۈر كە شەكالى سالى و كۆمەلىك كۆرانكارايى دىكە لەسەر زەۋى دەبن، كە بۇ ژيانى مروف پىتۈيستن.

(۱) بەلام لەلەي دوو جەمسەرى باكۋور و باشۋورى زەۋىي، رىژەي درىژىي و كورتىي شەۋگار و پۇژگار زۆر زياترە، بۇ ئومونە: لە سالى (۲۰۱۴ز)دا سەفرىكى سۈند و قىلەندا و نەروىجىيان كىرد، پۇژ دەۋرى بىيىست (۲۰) سەعات و، شەو دەۋرى چۈر (۴) سەعات، بوون!

تەوھری پىنجەم: جەستەى مرۆف:

بىگومان تىكراى دروستكراوانى خوا جىيى تىرامان وردبوونەهەن، چونكە خوا ھەركاميانى بە باشترىن شىوھ دروستكردوھ، وەك فەرمووئەت: ﴿سُئِنَعُ اللَّهُ الْذِي أُنْفَعُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ النمل-۸۸، چ سەرنجى رووھكەكان بەدەين، چ تەماشاي ژيانداران بەكەين: ژياندارانى ژۆر زەوى، نەو ھەموو بەكترياو ميكروبو و كرم و دەعبايە ھەن، كە بو زەوى پىويستى، زەوى شى دەكەنەوھ، پاشان ژياندارانى سەر زەوى كە چەندان جوۆرە ژياندارن، ھەندىكيان دەخشىن، خشوكن، ھەندىكيان بە دوو پىيان دەپۆن، ھەندىكيان بە چوار پىيان دەپۆن، ھەندىكيان بە زياتر لەوانە دەپۆن، لە زىندەوھەران، پاشان ژياندارانى تىو دەريا و، ننجا ژياندارانى تىو ھەوا، كە ھەر جوۆرەكيان بە ملبارانن، ھەر كامىك لەوانەش خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ بە شىوھەك دروستكردوھ و ژيانى رىكخستوھ و پىنمايى كردوھ، كە شايستەى حىكمەت و لىزانىي و زانىيارىي بى سنوورى خواي پەروەردگارە، كە لەو سەرجاوھەدا كە نامازەم پىدا^(۱)، چەند ھوونەبەكم ھىناونەوھ لە: پەپوھەران، زىندەوھەران، ژيانداران بەگىشتىي.

بە نىسبەت مرۆفیشوھە كە خوا دەفەرموئى: ﴿وَقَدْ أَنفِكَرْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ الذاريات، ھەروھەا لە خۆتاندا بوچى سەرنج نادەن؟ چۆن دروست بوون و لەچى پىكھاتوون؟ لە پاستىيدا جەستەى مرۆف دەتوانىن بىچوئىنن بە شارىكەوھ، بەلكو بە دوولەتتىكەوھ نەك بە شارىكەوھ، چونكە ھەموو نەو ھەزارەتانەى كە لە دوولەتتىكدا ھەن، بەرامبەرەكانيان لە جەستەى مرۆفدا ھەن، بووئەنە:

عقل و مېشكى مرۆف، دەورى وەزارەتى نەخشە دانان و پلان دانان دەبىنن.

ھەروھەا پىنج ھەستەكان، دەورى وەزارەتەكانى پەيوھەندىيەكان، دەبىنن، لەرتى چاوھوھ پەيوھەندىيە دەكەى و، لە رتى گوئوھ پەيوھەندىيە دەكەى و... ھتد.

زمان دەورى وەزارەتى راگەياندن دەبىنن.

(۱) درەوشاوھىي نىمان و پووچەللى نىلھاد.

ههروه ها كۆته ندامه كانی هه رس، هه ناسه دان، سووری خوین، جیهازی لیمقاوی، په پیکه ری ئیسك، پیت، هه ر کامیک له وانه ته شیه ده كری به یه كیک له وه زاره ته كانی که له ده وله تیکدا هه به، بۆیه شاعیرتک ده لى:

أَتُحَسَّبُ أَنَّكَ جُرْمٌ صَغِيرٌ وَفِيكَ انْطَوَى الْعَالَمُ الْأَكْبَرُ

تۆ پیت وایه شتیکی بچووکی، له حالیکدا که جیهانی گه وره له تۆدا پوخته بۆته وه، ئە هی مروۆفی!

هه ئه ته نه وه كورته و گوشراویکی زۆر كه م بوو، له باره ی پوونكردنه وه ی چه مکی نه و ئایه ته موباره كه، كه ده فه رموی: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾، خوا هه موو شتیکی هیناوه ته دی و، نه ندازه گیری بۆ كردوه، به نه ندازه گیرییه کی زۆر سه رسوپهینه ر.

مهسه لهی دووم:

تۆمه تبارکردنی بیبروایان بۆ قورئان، که درۆی ههلبهستراوه، به هاوکاریی کسانێ دیکه و، نهفسانهی پێشینانهو، بهسه ر موچهمه ددا خوئندراوه تهوهو دلاوی کردوه بۆی بنووسریتهوه! وه لامدانهوهی خوای زاناش بۆ نهو تۆمه تانه، که دابه زینهری قورئان: زانای نهتینییه کانی نیو ئاسمان و زهویه:

خوا دهفرموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِّكَ أَفْتَرْتَهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ مَّخْرُوبٌ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿١﴾ وَقَالُوا أَصْطَبِرُ الْآلُورِيكَ أَكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمُكِّلُ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ ۱ ۵ ۶

شیکردنهوهی ئهم ئایه تانه، له نۆ برکه دا:

(۱) ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، ههروهها ئهوانه ی بیبروان گوئیان، لیره دا خوا ﷻ به نازناوی ﴿ کَفَرُوا ﴾، ئهوانه ناو دیتن، چونکه: (الإظهارُ لإفادَةِ عِلْمِهِ قَوْلِهِمْ: إِنَّهُمْ كَافِرُونَ)، لیره ناوه که بانی دهرخستوه، نهگه رنا پێشێ ناوه که بانی دهرنه خستوه، ئهمه بۆ ئهوهیه، ئهوه بگه یه نێ که بۆچی قسه ی وا دهکن؟ ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، ئهوانه ی که هه ق دهپۆشن، یان: ﴿ کَفَرُوا ﴾، ئهوانه ی سهپه و ناسپاسن، چونکه (کفر)، به مانای (بیبروایی) دێ، که بیبروایی له تهصلی زماندا له: (کفر): (ستر)هوه دیه، ههروهها (کفر) به مانای سهپه ییش دێ، که نهویش یانی: چاکه ی خوای پهروه رداگار نادیده بگیری، ههردووکیان دهچنهوه بۆ ریشه زمانه وانیه که، ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، ئهوانه ی بیبروان، ئهوانه ی ناسپاسن، گوئیان، واته: له بهر ئهوه ی بیبرواو ناسپاسن، بۆیه وایانگوت، بۆیه خوای کارزان لیره دا له جیاتی په نهانکراو (مُضْمَر)، دهرخراو (مُظْهَر)ی، به کار هتیاوه.

(۲) ﴿ إِن هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِّكَ أَفْتَرْتَهُ ﴾، واته: ئهم قورئانه، نهیا درۆیه که وه ههلبهستهوه، (الإفکُ: الکذِبُ، وَالْإِفْتَرَاءُ: الإِخْلَاقُ)، (إفک) درۆیهو، (إفترأ) ههلبهسته، ئهمه هم له

سوورہتی (الأنعام) دا، خوی پوره ردگار باسی کردوه: ﴿فَدَنَّمْ لَهُمْ لِحْرَتِكَ الَّتِي يُقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكَذِبُونَ لَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾، واته: تیمه به دنایایی دهزانین نهوهی که دهیلین تو دلتنهنگ دهکات، نهوان تو به درو نازانن، به لکو نکوولی له نایه تهکانی خوا دهکن.

له سوورہتی (النحل) بشدا دهفهرموئی: ﴿وَلَقَدْ نَعَّمْنَا أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾، واته: به دنایایی تیمه دهزانین نهوان دهلین: نهوه مروفقیک فیری کردوه، به لام نهوهی که ناماژهی پیدهکن (توی فیر کردوه) نهعجهمییه، (غولامیکی نهصرایی بوو، ناسنگهر بوو، ناوی بهسار بوو، یان ناوی نهصر بوو، له چند ریوایه تیکدا هاتوه، گویه پیغهمبر ﷺ لهوهوه فیر بووه! خوا دهفهرموئی: به لام گرفته که نهوهیبه نهوه عره بیسی نازانن و نهعجهمییه) به لام نهوم قورپانه زمانیکی عره بیسی زور پوشنه!! زمانی عره بیسی یان: پوشن، (أَعْرَبَ عَنْ رَأْيِهِ)، واته: رای خوی پوشنکردهوه و ده ریخست، زمانی عره بیسی بویه عره ب ناویان له زمانی خویان ناوه: زمانی عره بیسی، چونکه زمانه کهی خویان پی پوشن بووه و، غهیری زمانه کهی خویان ناوانوه (عهجه میسی) یان (نهعجه میسی)، له بهرنهوهی پییان ناروشن بووه، ننجا هه موو کهس زمانه کهی خوی پی پوشنه و، زمانی که تیی ناکات، پتی ناروشنه.

۳- ﴿وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ﴾، ههروهه دایانگوت: کهسانیکی دیکه، کومه لیک دیکه، هاوکاری (موحه ممد) یان کردوه (بو هه لبه ستنی نهوم قورپانه)!!

۴- ﴿فَقَدَّ جَاءَهُ ظُلْمًا وَزُورًا﴾، خوا ته نیا نهوهنده وه لام ددهاتهوه، دهفهرموئی: به راستیی نهوان ستم و درویان هینا (لهو قسه یاندا).

که دهفهرموئی: ﴿جَاءَهُ﴾، خوا ﷺ دهیتوانی بفرموئی: (فَقَدَّ ظَلَمُوا وَقَالُوا زُورًا)، به لام لیره دا دهفهرموئی: ﴿جَاءَهُ ظُلْمًا وَزُورًا﴾، ستمیان هینا و درویان هینا،

چونکه هیتان مه جازه بۆ گرنگیی دان به کاریک، که سیک به مه به سته وه بیهیتنی، چونکه که سیک بیهوی گرنگیی به شتیک بدات، بۆ لای ده چتی و ده بیهیتنی.

که واته: ﴿فَقَدْ جَاءَهُ ظُلْمًا وَرُؤُوسًا﴾، واته: زۆر به نه خشه و پلانه وه، نه و قسه سته مکارانه به و نه و قسه درۆیانه ده کهن، خوی زانا و شارهزا بهس نه وه نده به کافی ده زاننی، ناو له قسه که یان بنی سته م و درۆ، چونکه به راستیی که سیک بلتی: موحه ممه د ﴿كَا بَرِيَّةٍ﴾ که یه می فیری کردوه، یان له غهیری خوی فیری بووه، یان: خوی قورناتی داناوه، وه که له هه ندی شوینی دیکه دا وا ده لیتن: ﴿اَقْتَرَبْتُمْ﴾، هه ر که سیک نه و تومه ته پالداته لای موحه ممه د ﴿كَا﴾ و پالداته لای قورنات، به راستیی درۆو سته می کردوه:

أ- به نسبت قورنانه وه نه وه دیاره، باشه نه گه ر موحه ممه د هه لیه سته وه، تیوه ش فهرموون هه لیه ستن، خوی بالاده ست ته هه ددای نینس و جیننی کردوه، پیتنی فهرمووی: ویتنه ی قورنات بیتن، دواپی فهرمووی: ویتنه ی ده سوورهد، نه یان توانی، ئنجا فهرمووی: سوورهد تیک بیتن، وه که سوورهدی (العصر)، سوورهدی (الکوثر)، سوورهدی (النصر) که به کی سنی نایه تن، ویتنه ی نه وه بیتن، هه ر نه یان توانی، ئنجا که نه تان توانی، که واته: واز له و قسه به بیتن، بلتی: بۆ خوی هه لیه سته وه، یان که سی دیکه فیری کردوه، نه وه به نسبت قورنانه وه.

ب- به نسبت خودی پتغه مبه ریشه وه ﴿كَا﴾، موحه ممه د به شایه دیی دوژمن و ناحه زه کالی به (الصَّادِقُ الْأَمِينُ) راستکۆی نه میندار، ناسراوه (الأخس بن مُرْتَقٍ) و نه بوو جههل، واته: هه مری کوپی هیشام، که نه بوو له که میان پتگوتوه، مشتومر تکیان ده بی، نه خه نس ده لتی: پیت وایه موحه ممه د درۆ بکات؟ (حاشای نه و)، ده لتی: نه خیر، درۆمان لئ نه بیسته! ده لتی: نه دی بۆچی بروای پی ناهیتنی؟ ده لتی: ناخر عه شیردی تیمه و عه شیردی (واته: بنو عبدالشمس) له گه ل (بنو هشام) دا، پتشیپرکیمان بوو، نه وان وایان کردوه، تیمه ش واما نکرده وه، نه وان چاکه یان بووه، تیمه ش چاکه به کمان کردوه، تیمه ش نه وان ده لیتن: تیمه

پیغمبر بزرگمان هه‌یه، تیمه‌ش چون به دوا‌ی پیغمبری نه‌وان بکه‌وین، له‌و شه‌ره عه‌شیره‌ته‌دا تیمه ده‌دورین، نه‌گه‌ر به دوا‌ی پیغمبری نه‌وان بکه‌وین^(۱)، که‌واته: به نسبت موحهمه‌دیشه‌وه ﷺ که بلین: هه‌لییه‌سته‌وه، یان له‌خه‌لکی دیکه‌وه وه‌ریگرتوه و قیری بووه، شتیکی سته‌مه‌و درویه، شتی و پال بدریته لای وی.

(۵) ﴿ وَقَالُوا اسْطِطِرُّ الْاُولٰٓئِكَ اَكْتَبْنَا ﴾، هه‌روه‌ها‌گوتیان: نه‌فسانه‌ی پیشینانه، دوا‌ی کردوه بوی بنووسریته‌وه، ﴿ اسْطِطِرُّ ﴾، کوی (أسطورة)‌یه، واته: به‌سه‌ره‌اتیک که نووسراوه‌ته‌وه و گبر‌دراوه‌ته‌وه، به‌لام بنه‌مایه‌کی نیه، ﴿ الْاُولٰٓئِكَ ﴾، واته: پیشووه‌کان.

(۶) ﴿ اَكْتَبْنَا ﴾، (الإکتاب: إفتعال من الكتابة، وهي تدل على التكليف ليحصول الفعل، أي: سأل من يكتبها له أن ينقلها، فكان إستاذ الكتابة إليه مجازياً)، دباره پیغمبر ﷺ نه‌وان زانیویانه که خویندن و نووسینی نیه، بویه نه‌یان‌توانیوه بلین: خوی نووسیویه‌ته‌وه، به‌لام گوتوویانه: ﴿ اَكْتَبْنَا ﴾ دوا‌ی کردوه بوی بنووسریته‌وه.

وشه‌ی (إکتاب)، (إفتعال)‌ه، له (کتابه)، نووسین، وشه‌ی (إفتعال)‌یش ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر ته‌که‌ل‌لوف و خو‌نه‌زیه‌ت‌دان ده‌کات، تا‌کو نه‌و کرده‌ویه په‌پیداده‌بی، واته: موحهمه‌د ﷺ دوا‌ی کرده له‌که‌س‌یک که بوی نه‌قل بکات، که‌واته: نووسینه‌وه‌ی قورن‌ان، که پالیان داوه‌ته لای پیغمبر ﷺ شتیکی مه‌جازیه، یانی: دوا‌ی کرده بوی بنووسریته‌وه.

(۷) ﴿ فَحَىٰ ثَمَلٍ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴾، که‌وابوو به‌یانیان و تیواران به‌سه‌ریدا ده‌خویندراویه‌وه، بو‌خوی ده‌بیست و که‌س‌یکیش بوی ده‌نووسیوه‌وه! ﴿ ثَمَلٍ عَلَيْهِ ﴾، (الإملاء، والإملاء)، بریتیه: له‌وه که‌سه‌یه‌ک بکری و، که‌س‌یکی دیکه بیژه‌کانی بنووسریته‌وه و، یاخود له‌به‌ریان بکات.

خوای په‌روه‌دگار ناوا وه‌لامی نه‌و قسه‌و قالانه ده‌داته‌وه:

۸- ﴿ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ الْغَيْبِ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾، بَلَن: نهو کهسه دایه زاننده، که نهینیی نیو ناسمانه کان و زهوی ده زانن، ﴿ الْغَيْبِ ﴾، که (ال)ی ناساندن (تعریف)ی له سه ره و بؤ (جنس)ه، یانی: که سیك قورناتی دابه زاننده که هر چی نهینیه له هم موو ناسمانه کان و زهوی دا ده زانن، واته: له که ردووندا، له ژیبانی به شه ردا، له ژیبانی نازده لدا، له ژیبانی پروه کدا، له که ردیله وه تا که هکه شان، خوا هم موویان نهینیه کان ده زانن و، خوا ﴿ وَرَبِّكَ ﴾ نه م که ردوونه ی به نه ندازه گیری دروست کرده و، جار جار له م قورنانه دا نامازه ده کات به هه ندیک له نهینیه کانی که له که ردووندا هه ن، که دوا ی چه ندان سه ده، هه ندیکیان دوا ی چوارده سه ده، تنجا مرؤف پینانگه بشته، نهو نهینیه ی که به شه ر دوا ی زه حمت و لیکوئینه وه ی کی زور پتی گه بشته، خوا ی په روه ردگار خستویه ته نیو نیواخنی رسته یه کی فره مایشته که یه وه، که نهینیه کی زور گه وره ی که ردوونیشه، که واته: که سیك نهو قورنانه ی دابه زاننده، که نهینیی نیو ناسمانه کان و زهوی ده زانن.

۹- ﴿ إِنَّهُمْ كَانَ عَفُورًا رَجِبًا ﴾، به دلنیایی خوا لیبورده ی به به زه ییه.

نه مه له لایه که وه: ته معاع وه به رنایانه که بکه رینه وه، خوا لیبورده ی به به زه ییه، نه گهر بکه رینه وه بؤ لای، له لایه کی دیکه شه وه: جوریکه له هه ره شه، واته: خوا زور لیبورده وه به به زه ییه نه گهرنا، له سه ر نهو تومته هه لبه ستنه بؤ قورنات، سزای ده دان، بویه بترسین له وه ی دوا یی بکه ونه به ر کاریگه ری سیفه ته کانی دیکه ی خوا ی په روه ردگار و، شایسته ی لیبوردن و به زه یی نه بن، به لکو شایسته ی توله لیستاندنه وه و سزادان بن!

مهسه لهی سینه م:

بیانو وگرتنی کافر ده کان بۆ بپروا نه هینانیان، به وه که ینغه مبه ر ﷺ چۆن ده بئ خواردن و خوار دنه وه و چوونه بازاری هه بئ؟ ده بوایه فریشته ی له گه ل بئ، وه ک هۆشیار که ره وه، یان خه زنه ی هه بئ، یان باغیکی هه بئ لئی بخواست، بۆ نه وه ی پیوستیی به کار و کاسبیی و چوونه بازار نه بئ! وه لامدانه وه ی خواش ﷺ که ینغه مبه ر ﷺ له و شتانه باشتی ده بئ، له رۆژی دوایی دا، پاشان روونکردنه وه ی هۆکاری راسته قینه ی بیپروایی هاوبه ش بۆ خوا دانه ره کان، که بریتیه: له به درۆ دانانی رۆژی دوایی، ئنجا باسی سه ره نجامی شوومی بیپروایان و، سه ره نجامی خیری پارتیزکاران، له رۆژی دوایی دا:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَقَالُوا مَا لَ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُفِّرُ بَعْدَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُنزلُ إِلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَوْهُم مِّنْ مَّكَانٍ يَبْعِدُونَ لَمَّا تَغَطَّوْا وَرَدِّفُوا ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْغَوَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مَّقْرَبِينَ دَعَا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَجِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَكُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَمَّا فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَتْ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَّتَّسُولًا ﴿١٦﴾

شیکردن هوی ثم ده نایه ته، له بیست و چوار برگه دا:

(۱) ﴿وَقَالُوا﴾ ههروهه (بیبروا به کان) گوتیان، که ده فهرموی: گوتیان، کن گوتی؟ نه مه به سیاق و سه لایقه ده زانری، چونکه پیشر باسیان کراوه: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرْتَهُ﴾، نهوانه بیبروان گوتیان: نه م قورئانه نه نیا درویه که هه لیهه ستوه، واته: پیغمبر ﷺ موحه ممه ده هه لیهه ستوه.

(۲) ﴿مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَشْرِبُ فِي الْأَنْتَوَاقِ﴾، نه م پیغمبره چیهی، بچی خواردن ده خوات و به بازاراندا ده روا؟ ﴿مَالِ هَذَا الرَّسُولِ﴾، نه مه پرسیار کردنه، پرسیار کردنی سهر سورماندن (استفهام تعجیبی)، که به کارهتراهه نه ک وه ک خودی خوئی، به لکو له شتیکدا که په لکتیشی ده کات و پیوستی ده کات، که بریتیه له وهی نهو موحه ممه ده، مادام خواردن ده خوات و به بازاراندا ده روا، که واته: پیغمبر نهه، چونکه سهر سورماندن و سه سورمان، نیشانه ی راست نه بوونی شتیکه، به زوری وایه له عورف و باوی زمانی هه موو نه ته وه کاندا، که گوت: نهو هه چیهه؟ یانی: نکوولی لی ده که ی، هه لیه ته نه وان به توانجه وه گوتووشیانه: ﴿مَالِ هَذَا الرَّسُولِ﴾، چونکه دانیان به وه دا نه هیناوه، که نهو رهوانه کراو و نوینه ری خوی په روه ردگار، چونکه به پرسیار کردنی نکوولی لیکه رانه و سه سورماندن، پرسیاران کردوه، ده زانری که مه به ستیان نهو هه نه بووه، دان به وه دا بینن که موحه ممه ده ﷺ رهوانه کراوی خویه.

که ده لین: ﴿يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَشْرِبُ فِي الْأَنْتَوَاقِ﴾، خواردن ده خوات و به بازاراندا ده روا، واته: حالی وه ک حالی خه لکه، که واته: چوون ده بن شتیک لی خه لک زیاد داوا بکات؟ داوا به کی هه بن که جیا بن له هی خه لکی ناسایی؟ که بریتیه له وهی رهوانه کراو و، نوینه ری خویه.

ئجنا نهوانه سن شتان پینشیار ده که ن بو پیغمبر ﷺ:

(۳) ﴿لَوْلَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِ مَلَكًا﴾، ده بووا به فریشته به کی بولا دابه زئی، ﴿لَوْلَا﴾ لیره دا: ﴿حَرَفٌ تَحْضِيضٌ مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعْجِيزِ﴾، واته: بیستی هاندانه، به لام به کارهتراهه

بۆ دهستهوسانکردن، ﴿لَوْلَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِ مَلَكَ﴾، دهبووایه فریشتهیهکی بۆ لا دابهزئی، بۆچی؟

(۴) - ﴿فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا﴾، که لهگه لیدا بیته ترستینر و هۆشیارکه رهوه، واته: هاوکاری بن.

(۵) - ﴿أَوْ يُنْفِقَ إِلَيْهِ كَنْزًا﴾، یاخود خهزنهیهکی بۆ فری بدری، واته: خهزنهیهکی بۆ دابهزیری له تاسمانه وه.

(۶) - ﴿أَوْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْهَا﴾، یاخود باغیکی هه بن، لئی بخوات، ئەمه خویندر اویشه ته وه: ﴿أَوْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ نَّاكُلُ مِنْهَا﴾، لئی بخوین هه موومان.

ئهم سنی پیشنیاره بۆ پیغه مبهری خوا ده کهن:

۱- یان فریشتهیهکی بۆ لا دابهزئی، که لهگه لیدا هۆشیارکه رهوه و ناگادارکه رهوه بی و هاوکاری بن.

۲- یاخود خهزنهیهکی له تاسمانه وه بۆ دابهزیری، بۆ نه وهی پیوستی به چوونه بازارو کار و کاسیی نه بن.

۳- یاخود باغیکی هه بن خوئی لئی بخوات، یاخود خویشی و نیمهش لئی بخوین.

نایا خوا ﷺ چۆن وه لأم ده داته وه؟

(۷) - ﴿وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾، ههروه ها سته مکاره کان گوتیان: تیهو بهس شوینی پیاویکی جادوو لیکراو ده کهون. که واته: وتریای نهو ره خه نهیهی لئیان گرت و گوتیان: ﴿إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾، ننجنا ﴿وَقَالَ الظَّالِمُونَ﴾، که بئگومان هه نه وانن، به لأم خوای کار به جی لیره دا باسی سته مه که شیان ده کات، نه که رنا هه هاوبهش بۆ خوا دانهر و کافره کانن، به لأم بویه ناوونیشانه کهی گۆریون، تاکو پیغه مبهه ﷺ بزانی و هه که سیک که قوربان ده خوینی،

بزانت، که نه‌وانه، وپرای کوفر و هاوبه‌ش بو خوا په‌یداکردن، سیف‌قی سته‌میشیان هه‌بووه، سته‌م له خوځان، سته‌م له پیغهمبه‌ر ﷻ، سته‌م له ناینی خوا.

سته‌مکاره‌کان گوتیان: نیتوه ته‌نیا شوین پیاوینکی جادوو لیکراو ده‌که‌ون، نجا مروفت که جادوو لیکرا، شیت دهبی و تیک ده‌چن، لیره‌ش دیسان مه‌به‌ست په‌یوه‌ست (لازم) ه‌که‌یه‌تی، که سیک جادوو لیکرا، جادوو‌ه‌که په‌لکینشی ده‌کات به‌ره‌و شیت بوون و، حالی عه‌قل و هووش، تیکچوون.

۸- ﴿انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَلَ﴾، سه‌رنج بده، چوون وینه‌یان بو تو هینانه‌وه؟ واته: چوون تو‌یان چواند به‌ پیاوی جادوو لیکراوه‌وه، به‌ پیاوی شیتوه، ته‌ماشا بکه! تو له لووتکه‌ی عه‌قل و دانایی و وه‌ستایی و فامیده‌یی و ره‌وشت به‌رزیی و ناکار په‌سندی دای، که‌چی وینه‌ی کتبان بو تو هیناوه؟ وینه‌ی پیاوینکی جادوو لیکراو، یاخود شیت و تیکچوو!

۹- ﴿فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيْلًا﴾، گومرا‌بوون و ناتوانن به‌رتی راست دا برؤن، له نه‌نجامی نه‌وه‌دا که تو‌یان وه‌ک حه‌قیقه‌تی خو‌تبان نه‌ناسی و، تو‌یان به‌راستی نه‌ناساند، یان خو‌یان له‌گتلیی دا، ﴿فَضَلُّوا﴾، له‌نه‌نجامی نه‌وه‌دا گومرا‌بوون و پریان ون کرد، یان له‌ری ون بوون، له‌گه‌بشتنه‌هه‌ق، یاخود له‌دیتنه‌وه‌ی به‌لگه‌و نیشانه، له‌سه‌ر نه‌وه‌ که نایا تو پیغهمبه‌ری خوی ﷻ؟ که‌وای له‌واقیع دا، یاخود وه‌ک نه‌وان گومان ده‌بن، تو که‌سیکی لافیک لئ ده‌ده‌ی و داوا‌یه‌ک ده‌که‌ی که هه‌قت نیه؟ ﴿فَضَلُّوا﴾، گومرا‌بوون، ﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيْلًا﴾، ئیستا ناتوانن رتیه په‌یدا‌بکه‌ن، ناتوانن رتیه بدؤزنه‌وه، ئینسان نه‌گه‌ر له‌رتی ناسایی خو‌یه‌وه بو شتیک نه‌چوو، نه‌گه‌ر هه‌ر که‌سیک و هه‌ر شتیک وه‌ک حال و واقیعی خو‌ی له‌سه‌ریه‌تی، نه‌ناسی و، به‌رگینکی دیکه‌ی وه‌همیی به‌به‌ردا ده‌کرد، به‌ته‌نکید نه‌و کاته تووشی سه‌ر گه‌ردانیی و سه‌ر لیشیوان دهبی، نجا نه‌و به‌رک به‌به‌ردا کردن و نه‌و به‌هه‌له‌ناسینه، چ به‌راستی بی و، نه‌و که‌سه‌قه‌ناعه‌تی واین، یاخود خو‌ی گتیل کردن و خو‌ی له‌گتلیی دان بی، که‌به‌ته‌نکید نه‌وه‌ی عه‌ره‌به‌هاوبه‌ش بو خوا دانه‌ره‌کانی روژگاری پیغهمبه‌ر ﷻ خو‌ی له‌گتلیی دان بووه و، له‌پشت

پرده‌ی رده‌شده ته‌ماشا کردن و، هه‌و‌ل‌دان بووه بۆ چه‌واشه‌کاری، له‌گه‌ل خه‌لکه‌په‌ش و رووته‌که‌دا، نه‌گه‌رنا زله‌زله‌کانیان باش باش موحه‌ممه‌دیان ﷺ ناسیوه، که چه‌ند پی‌اویتی راستگۆیه و، نه‌جیبه و، په‌وشت به‌رزه، وه‌ک یه‌کیکیان جارێک گوتووویه‌ق: موحه‌ممه‌د تا‌کو ئیستا ته‌مه‌نی گه‌یشتۆته‌چل (۴۰) سالیی درۆی له‌گه‌ل مرۆفاندا نه‌کردوه، تۆ بلیی له‌دوای چل سالیی درۆ به‌ناوی خواوه‌بکات؟! (حاشای نه‌و) زانیویانه، چۆنه؟ به‌لام له‌نه‌نجامی ده‌مارگیری هۆزو خێل گه‌رایه‌تییه‌وه، ناماده‌نه‌بوون، به‌لکو زۆرێک له‌به‌نوو هاشمیش هه‌ر پروایان پێ نه‌هێناوه، له‌نه‌نجامی ده‌مارگیری و لاساییکردنه‌وه‌ی کوێرانه‌ی پێشینیان و، ده‌ست پێوه‌گرتنی نه‌وه‌ی که‌باب و باپیران و پێشینیان له‌سه‌ری بینیوه و، ده‌ست لێ به‌رنه‌دانی، نه‌وه‌بوته‌په‌رچ و کۆسپێک له‌به‌رده‌م بپروا هێنایاندا.

ئنجا خوا ﷻ له‌وه‌لامی کۆی نه‌و قسانه‌یاندا، ده‌فه‌رموی:

۱۰- ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي لَنْ نَجْعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ ﴾، واته: به‌رده‌وام به‌رزو به‌پێزه، یاخود به‌ریزی و به‌پێزی و به‌ره‌که‌تداری بۆ نه‌و زاته‌ی، که‌ته‌گه‌ر بیه‌وی چاکه‌ر له‌وه‌ی پێشینیاری ده‌که‌ن، بۆ تۆی داده‌نی، واته: له‌پۆژی دوایی دا، چونکه‌دنیای شونیی تاقیکردنه‌وه‌یه، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌وان پێیان وابێ تۆ مادام پێغه‌مبه‌رو په‌روانه‌کراوی خوای، ده‌بێ خوا ریزت لێبگرێ، خوا ریزت لێده‌گرێ، به‌لام له‌م دنیایه‌دا ریز لێگرتنی خوا، له‌وه‌دا به‌رجه‌سته‌نابێ، که‌به‌هه‌شتت بۆ بێت و، کۆشک و ته‌لار و خه‌زنه‌ت بۆ بباریت، چونکه‌تیره‌شونیی تاقیکردنه‌وه‌یه، به‌لکو نه‌و ریزو حورمه‌ت و پله‌و پایه‌به‌رزوی که‌خوای په‌روه‌ردگار به‌تۆی ده‌دات، له‌پۆژی دوایی دا به‌رجه‌سته‌ده‌بێ، وه‌ک خوای په‌روه‌ردگار له‌سووره‌تی (الضحی) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿ وَالضُّحَىٰ ۝۱ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝۲ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝۳ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ۝۴ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَارْحَبْ ۝۵ ﴾، واته: سوێند به‌چێشته‌نگاو و، به‌شه‌و که‌داده‌پۆشێ. په‌روه‌ردگارت نه‌وازی لێهێنای و نه‌لیت تووه‌بووه، پۆژی دوایی بۆ تۆ له‌دنیای چاکه‌ره و، په‌روه‌ردگارت هێنده‌ت پێ ده‌به‌خشی، تا‌کو پازی ده‌بی.

نا نهوه له پوژی دوایی دایه، بویه ده فهرموئ: بهرده وام بهرزو به پیزه نهو زاتهی، نه گهر ویستبای چاکتر لهوهی نهوان پیشنیاری ده کهن، بو توئی ده گپراو بوئی داده نای.

۱۱- ﴿جَنَّتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾، چهند باخیک که پروبار گه لیان به ژژردا ده پوژن، واته: به ژژیر دره خته کانیاں دا ده پوژن، یاخود: به ژژیر نهو کوکش و ته لارانه دا که تیتیانان.

۱۲- ﴿وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا﴾، ههروهها چهندان کوکشیکش بو تو داده نان، به لام نهوه له پوژی دوایی دا، ﴿وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا﴾، خوئندراویشه تهوه: (وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا)، واته: نهک به زهنه (جرم)، به لکو به پور (ضمة).

۱۳- ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِآلْسَاعِهِمْ﴾، به لکو نهوان ناخیز زه مان، قیامت به درو داده نین.

خوا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ دیته سهه باسی هوکاری راسته قینهی بیروایی نهوانه، ده فهرموئ: ﴿بَلْ﴾، (إِضْرَابٌ عَنْ صَلَاتِهِمْ فِي مَعْرِفَةِ الرَّسُولِ)، واته: نهک ههه به هه له داچوون و گومرابوون له ناسینی تو دا، له دوزینهوهی هه قدا، هوکاره که نهوه نیه که تو نه ناسن، یاخود: نه زانن که قورنان هه قه، ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِآلْسَاعِهِمْ﴾، به لکو بیروان به (ساعة)، نجا (ساعة) چ مه بهست پتی نهو کاته بتی، که دنیایی تیدا به کو تا دی (ناخیز زه مان) یاخود: مه بهست پتی کوئی پوژی دوایی بتی، هه مه نهو کاتهی که دنیای تیدا به کو تا دی، هه مه قیامت و زیندوو بوونه وهه هه لسانه وه، بروایان به وه نیه.

۱۴- ﴿وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِآلْسَاعِهِ سَعِيرًا﴾، نهوانهش که بیروان به ناخیز زه مان، یاخود به پوژی دوایی، تیمه ناگریکی کلپه دارمان (که دوزه خه) بو ناماده کردوون، (سَعِيرٌ)، بریتیه له کلپه ساندن، گرو کلپه، (فَعِيلٌ مَعْنَى مَفْعُولٍ)، یانی: (مَشْعُورٌ)، یانی: کلپه ساندوو، کلپه پیسه نراو، داگیرستراو، که مه بهست پتی دوزه خه، (سَعِيرٌ)، یه کیکه له ناوه کانی دوزه خه.

تنجا باسی نهو دۆزه خه به کلپه و بلیسه به، دهکات:

(۱۵) ﴿إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾، کاتیک دۆزه خ نهوان ده بینتی له شونتیک دورره وه، واته: کاتیک دۆزه خ نهو بیبروایانه ده بینتی، ههر له دوررا:

(۱۶) ﴿سَمِعُوا لَهَا صَيْطًا وَزَفِيرًا﴾، گوئی بیستی تووره یی و پهستی به کی و هه ناسه دانه وه کی ده بن، هه ناسه دهر دانی ده بن، ده لئ: (التَّغْيِطُ: شِدَّةُ الغَيْظِ، وَهُوَ الغَضَبُ الشَّدِيدُ)، (تَغْيِطٌ)، واته: زور پهستی، که بریتیه له زور تووره یی، (وَالزَّفِيرُ: إِخْرَاجُ النُّفْسِ)، (زَفِيرٌ) یش، بریتیه له هه ناسه دهر دانی، ههروهک (شَهيق) هه ناسه هه لکتیشانه، واته: ههر له دوررا که دۆزه خ ده بینتی، گوئیان له تووره یی و پهستی به کی ده بینتی، که چون ده کوئی له بهر خویه وه و رفی لئیانه، ههروه ها گوئیان له هه ناسه دهر دانی ده بینتی، تنجا نه مه یان ههر به حه قیقه ت وایه، یاخود خوا ﷻ لیره دا دۆزه خ ده چوتنتی به دپنده به ک، یاخود به مروفتیک زور تووره، که رفی له که سیکه و به ره و پرووی دئی و، پیشانی لی ده خواتمه وه، چونکه نینسان کاتی زور تووره وه پهست ده بینتی، به قوولی هه ناسه ده دات و، به قوولی هه ناسه هه لده کیشتی.

(۱۷) ﴿وَإِذَا الْقَوْمُ مِنهَا مَكَانًا ضَيِّقًا﴾، کاتیک فری دهر دانه نئو شونتیک ته نکه به رو ته سکی دۆزه خه وه، ﴿ضَيِّقًا﴾، خوتندراویشه ته وه: (ضَيِّقًا)، به بن گیره (شِدَّةً)، ﴿الْقَوْمُ﴾، یانی: (زُومُوا بِإِهَانَةٍ)، یانی: فری دهر دانی به سووکی و بی نرخیه وه.

(۱۸) ﴿مُفْرَيْنَ﴾، به جووته ییه وه، یانی: دوو دوو که له پچه کراون، یاخود ههر کامتیکیان ده ست و پتی پتیکه وه که له پچه کراون.

(۱۹) ﴿دَعَا هَٰذَاكَ ثُبُورًا﴾، لهو کانه دا داوای فهوتان ده که ن، ﴿دَعَا﴾، (الدَّعَاءُ: النَّدَاءُ بِأَعْلَى الصَّوْتِ)، (الدَّعَاءُ) بانگکردنه به دهنگی هه ره بهرز، چی بانگ ده که ن؟ (ثُبُورًا)، (الثُّبُورُ: الْهَلَاكُ)، ده لئین: نهی فهوتان و مهرگ، وه ره دهر بازمان بکه لهو حاله ی تیتیداین، به لام وه ک خوا ﷻ له باره ی دۆزه خه وه ده فه رموی: ﴿لَنْ نَمُوتَ وَلَا نَحْيَىٰ﴾ (۱۳) الاعلی، دواپی نه تیتیدا دهر مرئی، نه تیتیدا ده زئی، نه تیتیدا دهر مرئی دهر بازی بن، نه تیتیدیدا ده زئی، نهو ژبانه ی که پتی بگوترئی: ژبان.

تنجا خوا دهفه رموی:

۲۰- ﴿لَا نَدْعُوا الْيَوْمَ سُورًا وَنَجِدَا وَادْعُوا سُورًا كَعِيرِكَ﴾، نه مرؤ ته نیا جارتك فهوتان و له بهین چوون داوا مه كهن، به لكو زور جاری داوا بكن، واته: حال و بالتان له دوزه خدا هی نهوه نیه، ته نیا جارتك مهرگ به ناوات بخوازن، به لكو هی نهوه یه زور به ناواقی بخوازن، چونكه مهرگ ده بیته فریاد په سیکی باش بو تیوه كه دهر بازتان بکات، لهو حاله، تنجا وای به حالئ كه سیک كه مردنی تیدا به ناوات بخوازی! مردنی پښ چاکتر بن لهو حاله ی كه تیدایه، دیاره حالئكه له مردنیش ناخوشر!

تنجا خوا ښه به پیغه مبه ر ښه ده فه رموی:

۲۱- ﴿قُلْ ذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وَعِدَ الْمُنْفُوتُ﴾، بلن: (لینان پیره) نایا نهوه (حالئكه كه باسكرا، نهو دوزه خه بهو شیوه یه) باشره، یاخود به هه شتی تیدا هه میسه مانه وه، به هه شتی تیدا هه رماو بوون، نهوه ی كه گفتم و به لئین به پاریزکاران دراوه (بیچنه تن).

وشه ی ښه له نه سلدا (آخریه، هه وهك چوون وشه ی (شر) یش، (أمر) ه، به لام هردو وکیان هه مزه كه یان لبراهو، چونكه زور به کارده هیتیرین، كه واته: ﴿خیر﴾، یانی: چاکتر، هه وهك (شر)، یانی: خراپتر، نایا نهو حاله باشره كه باسكرا، یاخود به هه شتیكه كه تیدا هه رماو و هه میسه یی ده بن؟

﴿الَّتِي وَعِدَ الْمُنْفُوتُ﴾، نهو (به هه شت) هی كه گفتم به پاریزکاران دراوه، یانی: گفتم و به لئین و موژده دراوه به پاریزکاران كه بیچنه تن.

۲۲- ﴿كَانَتْ لَكُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا﴾، كه نهو به هه شته بو یان ده بیته پاداشتی و ده بیته سه ره نجامیش، یان: ده بیته نهو پاداشته ی پر به بیستیانوه شایسته یانه و، ده بیته نهو سه ره نجامه ش كه بو لای ده چن و پیی ده گن.

ئىنجا ئەو بەهەشە چۆنە؟ خوا ﷻ بە دوو رستەى كورت پىناسەى بەهەشت دەكات:

(۲۳) ﴿لَمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ﴾، بۆ وان لەویدا هەبە هەرچی بىخوازن!

سبحان الله! لەو پىناسە كورت و پىر بە پىست و گشتگىر و هەمە لایەنە!
﴿لَمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ﴾، بۆ وان لەو بەهەشتەدا هەبە، هەرچی بىانەوتى،
وەك لە جىبەى دىكەدا خوا ﷻ دەفرموى: ﴿...وَفِيهَا مَا شَتَّهِهِ الْأَنْفُسُ وَتَكْدُّ
الْأَعْيُنِ وَأَنْتُمْ فِيهَا حَٰلِدُونَ﴾ (الزخرف، ۷۱) واتە: لە بەهەشتدا هەبە، هەر
شیتىك كە نەفس بىخوازى، و چاوە دىتنى لەزەت بكات، و تىووش لەویدا بە
هەمىشەى دەمىننەوه.

هەرەها لە سوورەتى (السجدة)دا، دەفرموى: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم
مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۱۷) واتە: هىچ نەفسىك نازانى ئەوهى كە
بۆى پەنھان كراوه، لە شیتىك كە فرمىسكى شادى بۆ دىتنى، ياخود لە شیتىك كە
دەبىتە ماىەى چاوەروونى و چاوەگەشى و دلخۆشى.

(۲۴) ﴿كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعَدًا مَّشْهُولًا﴾، ئەو دەش لەسەر پەرودەدگارت بەلینىكە
لىی دەپرسىتەوه، ﴿مَّشْهُولًا﴾ واتە: داواى لى دەكرى، لى دەپرسىتەوه، هەلبەتە
هىچ كەسێك لە خۆى بەرزو بە توانا ناپرسىتەوه: ﴿لَا يَسْتَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُمْتَلُونَ﴾
(الانباء، ۳۲) واتە: ئەو لى ناپرسى لى ئەوهى كە دەيكات، و ئەوان لىيان دەپرسى،
بەلام لێرەدا مەبەست ئەوهى كە خوا ﷻ لە كەرەم و بەخشى خۆى، ئەو بەلینەى و
داناوه، كە لى پىرسىتەوه، بەندەكانى چاوەروانىيان لى هەبن، خوا ﷻ بۆ خۆى وای
داناوه، نەك لەبەر ئەوهى مەزۆفەكان بۆيان هەبن، لە خوا ﷻ پىرسنەوه، يان شیتىك لى
داوا بكەن، كە خۆى نەيفەرمووبى، چونكە خوا كارەبە جىبە، و ئەو پەرى حىكمەت و
زانبارى هەبە، و ئەو پەرى مېهرەبانى و بەزەبى هەبە، هەر كەسێك شایستەى هەر
شیتىك بن، خوا بە زیادەوود پى دەدات، و پىويست ناكات خۆى داواى بكات.

مهسه لهی چواره م:

پرسیار لیکردنی خوای بهرز و مهزن له په رستراوانی ساخته: که تاپا نهوان بهنده کانی خویان گومرا کردوون؟ که مه بهست سهرزه نشترکردنی په رسته ره کانه و، وه لآمی نهوانیش: که نه خیر، به لکو په رسته ره کان خه تاپ خویان بووه و، به هوی خوشگوزه رانییه وه، قورناتیک که بیرخه ره وه یه، فه راموشیان کردوه و، به چاو دادانه وهی هاو به شدانه ران که نه وه په رستراوه کانتان به دروتان ده خه نه وه و، تیتستاش هیچ شتیکتان له دهست نایهت، نه نه وه که سزایه که له خوتان لابدهن، نه نه وه ه که خوتان لهم حاله دهر باز بکهن:

خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَبْذُورُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ مَا أَنْتُمْ أَصْلَلْتُمْ عِبَادِي هَتَوْلَاءَ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا نَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مَنكُم نُنْفِئْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه وهی ئهم نایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَبْذُورُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، یاد بکه وه: نهو روزه که نهوان و نه وهی که له جیاتی خوا ده بیه رستی، کوپان ده کاته وه، خوتیندراویشه ته وه: (نحشرهم)، کوپان ده که بینه وه، نهو روزه چی ده فه ومن؟ چی تیدا پروو ده دات؟ هه لبه ته که ده فهرموی: ﴿وَمَا يَبْذُورُونَ﴾، (ما: موصوله) یانی: (الذی یعبُدونه)، نه وهی که ده بیه رستی، نجا هه موو جوړه په رستراوه کان ده گریته وه: مروّف بن، فریشته بن، شه یطان بن، دار و بهرد بن، نه ستیره بن، هه واو ناره زوو بن، حیزی کافر بن، پژی می سته مکار بن ... هتد.

۲- ﴿فَيَقُولُ مَا أَنْتُمْ إِلَّا قَوْمٌ يَنْتَهُونَ﴾ (خوآن) دهفه رموی: آیا تیره تا هم به ندانه‌ی منتان گومرا کردن؟

﴿فَيَقُولُ﴾، خوینرا ویشه ته‌وه: (فَنَقُولُ)، نه‌گهر نه‌وه‌ی پینشَن (وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ) بن، نه‌مه‌شیان (فَنَقُولُ)، ده‌لین: آیا تیره نه‌وه به‌ندانه‌ی منتان گومرا کردن؟ له‌ریتان لادان؟ هه‌لّه‌ته نه‌وه پرسیارکردنه لیره‌دا، پرسیار کردنیکه بو به‌رانبه‌ره‌که دانی پیندا بینتی (استفهام تقریری) ته‌گه‌رنا خوآن چاوه‌ریتی وه‌لام نیه، نه‌وه دانی پیندا بینتی و قسه بکات.

۳- ﴿أَمْ هُمْ صَالُوا السَّبِيلِ﴾، [آیا تیره گومراتان کردن؟] یاخود خوآن ریتان ون کرد؟

۴- ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ﴾، [په‌رستراوه‌کان هه‌رچی بن] گوتیان: پاکیی بو تو.

چونکه له‌وه پوژده‌دا، هه‌م دار و به‌رد دیته‌گو، هه‌م پوه‌هک، هه‌ر شتیک که په‌رسترا بن، مروّف بن، جند بن، فریشته بن، هه‌رچی بن، دیته‌گو به‌لام هه‌ندی له‌ زانایان گوتوو یانه: لیره‌دا وا پینده‌چی، وه‌لام‌ده‌روه‌ه‌کان که‌سانی خاوه‌ن هوش بن، فریشته، یاخود مروّف، یاخود جند، به‌لام پیم وایه: خوآن هه‌ر شتیک په‌رسترا بن، بو خوآن سینابه‌یه‌نیتته‌گو و، حاشا له‌ په‌رستراوه‌کانی خوآن بکه‌ن، هه‌لّه‌ته لیره‌دا که ده‌لین: ﴿سُبْحَانَكَ﴾ (أَي: نُسُبُكَ تَسْبِيحًا)، واته: تو به‌ پاک ده‌گرین به‌ پاک‌کرتن، نجا هه‌ر چه‌نده ﴿سُبْحَانَكَ﴾، وشه‌ی به‌ پاک‌کرتنه، به‌لام کناره‌یه بو سه‌رسوپمان، یانی: شتیک سهره و سه‌رمان سور ده‌مینتی.

۵- ﴿مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ﴾، نیمه بومان نه‌بوو، جگه له‌ تو، دوستانی دیکه بگرین، وشه‌ی ﴿يَنْبَغِي﴾، (بَغَاهُ): (طَلَبَهُ)، یانی: داوا ی کرد، ﴿يَنْبَغِي﴾، (البعی مطاوع) ی (بَغَى) به، یانی: گونجاو و شایسته نیه و نه‌بوو، له‌ دنیا‌دا که نیمه جگه له‌ تو، دوستانی دیکه بگرین، که‌سانیک که لیتان نزیک بین و بیانکه‌ینه مشوور خوور و سه‌ره‌رشتیار و په‌رستراو.

۶- ﴿وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاَبَاۤءَهُمْ﴾، به لَمْ تَوْ نَهَو (كافر) انهو باب و باپیرانیسیانت به هرهمه مند کرد بوو، خوْشکوزه رانت کردبوون، که واته: نه وانه سپَلَه بوون به رانبه ر به چاکهو نیعمه ته کانی تَوْ، به رامبه ر به به هرهمه مند کردنی تَوْ، بُوَیه نه وان له دنیا دا، له جیاتی نه وهی شوکرانه بُوَیر بن، سپَلَهو ناسوپاس بوون.

۷- ﴿حَتّٰی نَسُوْا الَّذِکْرَ﴾ (له سه ر نهو خوْشکوزه رانیی و رابواردنی خوْیان و، له ززه ت وهرگرتن لهو نازو نیعمه ته هی تَوْ نه وانه ت پی تاقیکرده وه، به رده وام بوون) هه تا زیگریان له بیر چُوْوه.

(ذِکْر)، یه کتیکه له ناوه کانی قوربان، به مانای بیرخه ره وه دئی، یاخود لیره دا (ذِکْر) مه به ست پیی یادی خوایه، تا کو یادی تویان له بیر چوو، ئنجا به شیک له وهی یادی خوایه، بریتیه له قوربان، نه گهرنا، یادی خوا فروانتره له قوربانیش.

۸- ﴿وَکَاثُرًا قَوْمًا بُوْرًا﴾، نه وان بوونه کومه لیک فه وتاو، (بُوْر: جَمْعُ بَاثِرٍ)، وه ک (العُوْد: جَمْعُ عَائِدٍ، عوْذ) واته: نه وانه ی په نا ده بن، (عائِد)، واته: په نابهر، په نا بر دوو، (بُوْر) یش، یانی: فه وتاوان، کُوْی (بَاثِر) ه، یانی: فه وتاو، واته: فه وتاوان و سه ریان به فه تاره ت چوو، (وَالْبَاثِرُ: الَّذِیْ اَصَابَهُ الْبُوْلُ، اَبَى: الْهَلَاکُ)، (بَاثِر)، که سه یکه که (بُوْر) ی، تووش بوو بی، وه ک له سووره قی (ئیبراهیم) دا ده فهرموئ: ﴿وَاَحْلُوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْاَلْبَارِ﴾ ﴿١٨﴾، (ئیبراهیم، واته: خه لکه که هی خوْیان برده مه نزلگای فه وتاوان و سه ر به فه تاره ت چوون، که واته: (بَاثِر)، که سه یکه (بُوْر) ی، تووش بی، واته: له به یین چوون و سه ر به فه تاره ت چوون، نه وان (په رستراوه کان) ناوا وه لَمْی خوی په روهر دگار ده ده نه وه، که: نه خَیْر هه ر خوْیان گومرا بوون، نه ک تیمه نه وانمان گومرا کرد بی.

۹- ﴿فَقَدْ کَذَّبُوْکُمْ بِمَا نَعُرُوْا﴾، خوا ﴿وَه ک سه رزه نشتکردن پیتیان ده فهرموئ: له وه دا که گویتان، به دروْیان خسته نه وه، ئیوه یان به دروْ دانا.

۱۰- ﴿فَمَا تَسْتَطِیْعُوْنَ صَرْفًا وَّلَا نَصْرًا﴾، تیس تاش نه توانای لادانی سزاتان هه یه، له خوْتان و، نه توانای سه رکه وتنیشتان هه یه.

۱۱- ﴿وَمَنْ يَظْلِمِ نَفْسَهُ عَذَابًا كَبِيرًا﴾. هەر کامنک له نیهوش ستهم بکات، نازاریکی گه وره ی پین ده چیتزین، که ده فه رموی: ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ﴾، نه وان نیهو یان به درۆ دانا له وه دا که گو تان، ﴿بِمَا تَقُولُونَ﴾، یانی: (هیمما تقولون)، لیره دا پیتی (ب) له جیتی (ف) ی به کاره ی تراوه، نه وه له زمانی عه ره بیتی دا زوره، یا خود (ب) ههر له شوینی خو یه قی و (ب) ی (السببیه) به، واته: به هو ی قسه که تانه وه، نیهو یان به درۆ خسته وه و به درۆ دانا، که ده فه رموی: ﴿وَمَنْ يَظْلِمِ نَفْسَهُ﴾، دیاره ههر کامنک له شیرک و کوفر و درۆ، سته مه، واته: ههر که سیک له نیهو شیرک بکات، کوفر بکات، درۆ بکات، نازاریکی گه وره ی پین ده چیتزین.

مهسه لهی پینجه م و کۆتایی:

روونکردنه وهی نه و راستیه که پیغمبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هه موویان خواردن و خواردنه وه و کارو کاسبیی و چوونه بازاریان هه بووه و، خواش ﷺ پیغمبه ران و خه لک به به کدی تاقیده کاته وه و، بینه ری هه موو لایه کیشه، چی ده که ن و چۆن ده که ن؟:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَشْرَبُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَحَمَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَنْتُمْ صَرُوفٌ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له پینچ برکه دا:

(۱) -- ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾، عاده مان وابوه له پیش تۆدا هیچ کام له پیغمبه رانمان نه ناردوه، هیچ کامیان.

(۲) -- ﴿ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَشْرَبُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ﴾، مه گه هر کامیک لهو پیغمبه رانه خواردنیشی خواردوه و، به بازارانیشدا پۆیشتوه، واته: وه که خه لکی ناسایی زبانی دنیا بیان گوزهراندوه و، له چوارچۆیه و بازنه ی یاساکانی شه ربه تدا، به لأم خواردنیان خواردوه و، خواردنه وه بیان خواردۆته وه و، خه وتوون و بهرگ و پۆشاکیان پۆشیوه و، به بازاردا پۆیشتوون، کار و کاسبیان کردوه، که ده فه رموی: ﴿ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ ﴾، ئەم جه خه ختکردنه وه به (إِنَّ) و به (ل)، بۆ ئەوه به که کاتیک هاوبهش بۆ خوا دانه ره کان، تانه له پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دده ن، چونکه خواردن ده خۆن و به بازاراندا ده پۆن، وه که له بیریان چوو بیتته وه که حالی پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هه موویان هه ر وابوه، یانی: لیره دا خوا ﷺ وای مامه له له که لدا کردوون، که نه و حه قیقه ته یان هه ر نه زانیی، بۆیه خوا بۆی جه ختکردوونه وه.

۳- ﴿وَحَمَلْنَا بِمَعْنَكُمْ بَعْضَ فِتْنَةٍ﴾، خوا ده فه رموی: هه ندیکتاما ن بۆ هه ندیکتان کردۆته مایه ی تاقیرکردنه وه، واته: هه ر کامیکتان به وی دیکه تاقی ده کریته وه، یانی: پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و خه لک، به به کدی تاقی ده کریته وه، کئ بر وایان پئ دیتئ! کئ بر وایان پئ ناهیتئ! کئ دژایه تییان ده کات! کئ دۆستایه تییان ده کات؟ پیغه مبه رانیئ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بوونه مایه ی تاقیرکردنه وه بۆ خه لک، که ئایا نه و پیغه مبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) خۆیان راده گرن له سه ر کوفرو عینادی و که له له ره قیی نه و خه لکه، یانی: هه م پیغه مبه ران به خه لکی تاقی ده کریته وه و، هه م خه لک به پیغه مبه ران تاقی ده کریته وه، خه لک ئایا شوئییان ده که وی، یان شوئییان ناکه وی؟ پیغه مبه رانیئ، ئایا چۆن په یامی خوایان به راستیی پئ ده گه په نن، یاخود له ژیر فشاریی هه ره شه و گوره شه و ترس و ته ماعدا، هه ندیک له په یامی خوا په نهان ده کهن و نایکه په نن؟! خوا هه م پیغه مبه ران تاقیده کاته وه به خه لک، هه م خه لکیئش تاقیده کاته وه، ئایا خه لکیئش ده ست هه لده گرن، له بیرو بر و پووچه کانیان، له بۆچوونه به که لک نه هاته وه کانیان، له لاسایبیردنه وه ی کوئیرانه ی پیشینانیان، ئایا ده ست به رداریی به رژه وه ندیی ه ناشه رعییه کانیان ده بن، که شه ریع ه ق خوا هاته وه، تاکو ژبانی رتک و راستیان بن و، نازو نیعمه ته کانی خوا بۆ هه موویان بن و، قورخکاری نه بن، گه نده ئیی نه بن، سته م نه بن، خۆ سه پاندن نه بن، ئایا خه لکه که ناماده ن، ده سته برداریی حال و باله ناشه رعییه کانی خۆیان بن و، بینه ژیرباری شه ریع ه ت، که بۆ هه موو لایه کیان بۆ دنیا و دواړژبایان، مایه ی خیر و خۆشیی و به خته وه ریه، یاخود نا؟!

دوایی خوای په نهانزان ده فه رموی:

۴- ﴿أَنْصَبِرُوكَ﴾، ئایا خۆتان راده گرن؟ نه مه پرسیا رکردنه، به لآم بۆ هاندانه، ئایا خۆتان راده گرن؟ ئایا پیغه مبه ران خۆیان راده گرن له سه ر گه یاندنی په یامی خوا و، شوئیکه وتووایی پیغه مبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) خۆیان راده گرن؟ هه روه ها خه لکه که ش، ئایا خۆ راده گرن له وه دا که مل بۆ هه ق که چ بکه ن؟

5- ﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾، بىگومان پەروەردىگارىشت بىنەرە، واتە: حالى ھەموو لايەك دەبىنى و، ھەلس و كەوتەكانتان دەبىنى، دەزانى كى چى دەكات و، چۈن دەكات؟ كە دەفەرموى: ﴿أَتَصْبِرُونَ﴾، ئايا خۇتان پادەگرن؟ نەمە بە تەنكىد ھاندانە بۇ خۇپاگرى، ھەك چۈن خوا ^{تەئە} دەفەرموى: ﴿وَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا...﴾ الطور، خۇت رابگرە بۇ ھوكمى پەروەردىگارت، بىگومان تۆ لە ژىر چاودىرى ئىمە داي، ئاكامان لىت ھەيە، مشوورت لى دەخۇين، بەسەرت پادەگەين، خۇت رابگرە و، چى خوا پىي خۇشەو پەسندە، بەو شىۋەيە بگە و، گوئى مەدە تازارو نپرەھەئىي كافرەكان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ درسی دوووم ❖

بیتاسہی نهم دہرسہ

بہ پرتزان!

نهم دہرسہمان چوارده (۱۴) ثابت دہ گرتہ خوئی، ثابتہ کانی: (۲۱ - ۲۴)، کہ تیاندا سہرہ تا باسی داواکاریہ کی بی جیتی کافرہ کانی کراوہ، بہ لکو دوو داواکاری، کہ دابہ زینی فریستان و بینینی خوابہ و، بہو بونہ بہ شہوہ، باسی حالی شووم و شہرزہ یان کراوہ، لہ قیامہ تدا.

پاشان باسی سکاالی پیغہ مہر کراوہ ﷺ لہ چہنگ خہ لکہ کہی و، پیش نہوہش باسی پہ شیمانہی کہ سیک کراوہ، کہ بہ ہوئی ہاوہل و برادرہ ری خرابہوہ، لہ پئی لادہ داو گرفتار دہ بی، دواپی پہنجہی پہ شیمانہی دہ گہ زئی، لہ جیاتی پہنجہی کہ، ہہردو دہستہ کانی دہ گہ زئی، یانی: یہ کجار زور پہ شیمانہ، نجا دواپی باسی سکاالی پیغہ مہر ﷺ دہ کات، لہ چہنگ خہ لکہ کہی کہ فورٹان یان لہ بیر کردوہ و پشتگوئی خستوہ.

دواپی باسی داواکاریہ کی دیکہ یان دہ کات، کہ بریتہ: لہ دابہ زینی فورٹان بہ یہک جار و، لہ جیاتی نہوہی کہ شہوانہ و پروژانہ و، لہ میان بیست و سی (۲۳) سالدا دابہ زئی، بہ یہ کجار و یہک تہ کان دابہ زئی! خواش ﷺ بہرہرچی نہو داواکاریہ شیان دہ داتہوہ، کہ حکمہ تہ کہی جیہ، باسی سزای قیامہ تیشیان کراوہ کہ لہ سہر پروان، لہ بہو پروو بہرہو دوزخ پہ لکیش دہ کرتین و رادہ کیشرتین.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا تَوَلَّأْنَا نَظْرًا وَعَلَيْنَا الْمَلْتِئِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿۲۱﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى لِيَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِیْنَ وَيَقُولُوْنَ

جَعْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبْأَلًا مَّنْفُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ
 الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشْفَقُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ نَزَّلَ الْمَلَكُ
 تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمَلَكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَيْبًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ
 بَعْضُ الظَّالِمِ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَيْبًا ﴿٢٧﴾ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ
 مُؤْمِنًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَصَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ
 خَدُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَلِكَ
 جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
 لَوْلَا نَزَّلَ عَلَيْنَا الْقُرْآنُ جُمَّلًا ﴿٣٢﴾ وَجِدْ كُذَّابًا لِّئْتِي بِهِ فُقَادًا ﴿٣٣﴾ وَرَقَّلْنَاهُ لِنَجْوَاكَ
 يَا تَوَكَّلْ بِمِثْلِ آلَا حِينِكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَقْوِيمًا ﴿٣٤﴾ الَّذِينَ يَحْمُرُونَكَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ
 إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَئِكَ سَرًّا مَّكَانًا وَأَصْلًا سَيْبًا ﴿٣٥﴾ ﴿٣٦﴾

مانای ده قواو ده قی لایه ته کان

(ههروهه ناهه نهی به هیوای دیداری تیمه نین، (بروایان به پوژی دوایی نه)،
 گوئیان: ده بوایه فریشته مان دابه زتته سه، یان پهروه ردگارمان بینین، بیگومان
 له دلی خوایاندا خو به زلگریبان هه بهو، سته م و سنوروشکینیه کی گه وره یان کرد
 ﴿٢١﴾ نهو پوژهی فریشتان ده بینن، هیچ جوړه موژدهو دلخوشیه ک بو تاوانباران
 نهو (فریشته کان) بییان ده لین: زور لیتان قه ده غه به (بچنه بهه هشت) ﴿٢٢﴾
 هه رچی کرده وهی چاکې کردبووشیان، کردمانه توژو گه ردی پرژو بلاو ﴿٢٣﴾ لهو
 پوژهدا هاوه لاتی بهه هشت، نشینگه و شوینی پشوودانیان (له هی کافران) زور
 باشته ﴿٢٤﴾ نهو پوژه که تاسمان له شتیه وهی هه وری سپیی دا لهت و پهت

دەبىي و، فريشته كانىش به ژماره يه كي زور داده به زيرتيرين (بو گوږه پاني قيامت) ﴿٢٥﴾ لهو رۆژه دا حوكم پرايى و بالاده ستي بهس بو (خوای) به بهزه يى چه سپاو دەبى و، رۆژيكي زور قورس و زهحه مت دەبى، له سه ر كافران ﴿٢٦﴾ ههروه ها نه و رۆژه (رۆژك دەبى) كه باباي سته مكار (له په شيمانيان) ههردووك ده ستان ده گه زى و، ده لى: خۆزگه له گه ل پيغه مبه ردا پيم گرتايه بهر ﴿٢٧﴾ هه ي هاوار بو من! خۆزگه فلانكه سم به دوست نه گرتايه ﴿٢٨﴾ به دلنبايى له يادى خوا (و قورئان) دواى نه وه ي بوم هاتبوو، لايدام و شه يتانيش بو مروف، زور ده سته رۆكه ر و له تهنگانه دا پشت به رده ره ﴿٢٩﴾ پيغه مبه ريش گوو: په روه ردگارم! بيكومان خه لكه كه م نه م قورئانه يان ويل كرد بوو (واز ليه ينا بوو) ﴿٣٠﴾ هه ر به و شيوه يش بو هه ر كام له پيغه مبه ران دوژمنيكمان له تاوانباران په خساندوه و، په روه ردگار پشت به سه ر ينماييكار و پشتيوان بى ﴿٣١﴾ نه وانه ي بيپرواشن گو تيان: ده بووايه قورئاني هه موو پيگه وه به يه كجار دابه زيبايه سه ر، به لام بويه به و شيوه يه مان دابه زاندوه، تاكو عه قل و دلتي پى بجه سپينين و ورده ورده ش به سه رتدا خونددومانه ته وه (تاكو به ناساني بو ت فام بكرى و له به ر بكرى) ﴿٣٢﴾ نه وانيش (بيپروايه كان) هه ر ويته يه كت بو بيننه وه تيمه وه لاميكى هه قت بو دئين و، روونكرده وه ي باشرت بو دئين (بو پرسيارو ئيشكاله كه يان) ﴿٣٣﴾ نه وانه ي له سه ر روويان به ره و دۆزه خ كۆده كرئنه وه، نا نه وانه جيگايان خراپترو ريگاشيان گو مپرايانه تر و هه له تره (به په هايى) ﴿٣٤﴾

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَعَتَوُا عَتْرًا كَبِيرًا): (الْعَتْوُ: النُّبُوْعُ عَنِ الطَّاعَةِ)، وشهی (عَتُوْ) به چهند شیودیه ک

لیکدراوه ته وه:

أ- ملنه دان بۆ فه رمان به ریی..

ب- سنوور شکینیی.

ج- خۆ به زلگریی و، ملنه دان بۆ هه ق.

(حِجْرًا مَّحْجُورًا): یانی: (مُتَوَعِّ مَنَعًا)، (الْحِجْرُ)، (الْمَمْنُوعُ مِنْهُ بِتَحْرِيمِهِ)، شتیک که
 قه دهغه کرابی و، رپی لیگیرابی، ﴿حِجْرًا مَّحْجُورًا﴾، یانی: (مَنَعًا لَا سَبِيلَ إِلَى رَفْعِهِ
 وَدَفْعِهِ)، به جوړیک رپی لیگراوه، که هیج دهره تان نیه بۆ لابردنی ئه و قه دهغه به،
 یاخود بۆ پال پیوه نانی، چونکه وشه ی (حِجْر)، ده گوترئ: (فُلَانٌ فِي حِجْرِ فُلَانٍ، أَي:
 فِي مَنَعٍ مِنْهُ عَنِ التَّصْرِفِ)، واته: فلانکس له هیجری فلانکس دایه، رپی لی
 ده گری که ته سه پروف بکات، له مال و سامانی خۆیدا، یان ده لی: فلانکس
 هیجری خراوه ته سه ر.

(هَبَاءٌ مَّنْثُورًا): یانی: تۆزو گه ردیکی پرژ و بلاو، (الْهَبَاءُ: دُقَاتُ السَّرَابِ وَمَا نَبَتْ
 فِي الْهَوَاءِ)، (هَبَاء)، بریتیه له تۆزو گه ردی خۆل، ههروهها ئه وهی که له ههوادا
 بلاوده بیته وه، دیسان له کاتیکدا تیشکی خۆر دینه ژووری، ئه و شته وردیلانه ی
 ده یانبینین، (هَبَاء) یان پی ده گوترئ، تاکه که ی (هَبَاءة) به.

(مَنْثُورًا)، (نَثْرُ الشَّيْءِ: أَي تَفْرِيقُهُ وَنَشْرُهُ)، (نَثْر)، یانی: پرش و بلاوکردن و، لیک
 جیا کردنه وه، (هَبَاءٌ مَّنْثُورًا)، یانی: تۆزو گه ردیکی پرش و بلاو.

(مَفِيلًا): واته: شوتنی پشوودان، (فَلْتُ قَيْلُولَةً)، یان (فَلْتُ قَيْلُولَةً)، واته: سهه
 خهویکم شکاند له کاتی نیوه پوڊا، (مِثُّ نِصْفِ النَّهَارِ)، تنجا وشهه (مَقِيلٌ)،
 (مَصَدِّرٌ أَوْ مَوْضِعُ الْقَيْلُولَةِ)، یان چاوگه یاخود نه و شوینه به که سهه رهوی تیدا
 ده شکیتری.

(عَسِيرًا): (يَوْمٌ عَسِيرٌ)، یانی: روژیکی سهخت و قورس و به زهحمهت، پوژیکی
 دژوار، (يَوْمٌ عَسِيرٌ)، یانی: (يَوْمٌ يَتَصَعَّبُ فِيهِ الْأُمُورُ)، پوژیکه کاره کانی تیدا زور به
 زهحمهت و قورس و دژوار ده بن.

(خُدُولًا): یانی: (كَبِيرُ الْخُدُولَانِ، وَالْخُدُولَانُ: تَرَكَ مَنْ يُظَنُّ بِهِ مَنْ يَنْصُرُهُ، نُصْرَتُهُ)،
 (خُدُولَانِ)، بریتیه: له وهی که سیک که گومان لی ده کری، نومیدی لی ده کری، که
 سههت بغات، پشتت به ردا، (خُدُولَانِ)، تهوه واتا که به تی، تنجا خوا ده فه رموی:
 شه یتان زور پشتت به رده رهو زور وئلکه ره به مروف، له تهنگانه دا.

(وَرَّتَلْنَهُ تَرْتِيلًا): واته: خویندوو مانه تهوه زور به هتواشیی و، به پله پله و،
 به شیوهه کی ریک و پیک، چونکه (الرَّئِلُ: إِنْ سَأَلَ الشَّيْءَ، وَانْتِظَامُهُ عَلَى اسْتِقَامَةٍ)،
 (رَّئِلٌ) بریتیه له ریک و پیک بوونی شتیک، نهوهیه که شتیک به شیوهه کی ریک
 له سهه ریتیه کی تهواو پیکه وه ریز بیی، ده گوتری: (رَجُلٌ رَتَّلَ الْأَسْتَانَ)، پیاو ریک که
 ددانه کانی ریک و پیک بن، شاش و باش نه بن، به رزی و نرمیان نه بی، (الرَّئِيلُ:
 إِرْسَالُ الْكَلِمَةِ مِنَ الْفَمِّ بِسُهُولَةٍ)، (تَرْتِيلٌ) بریتیه لهوه که مروف وشه به ناسانی
 له زاری گو بکری، بچینه دهه، کهواته: (تَرْتِيلٌ)، یانی: چاک خویندنه وهی قورنان و به
 ریک و پیکیی خویندنه وهی و به هتواشیی، به شیوهه که ههه دهنگ و پیت و
 وشه بهک، مافی خووی پی بدری.

هوئی هاتنه خواروهوی نابه تهکان

هوئی هاتنه خواروهوی نه م دوو نابه ته: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٣﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٤﴾ ۞

نه م گبدر او دهی هه به له باره یانهوه:

اعن عبدالله بن عباس رضي الله عنهما، قال: قال المشركون: إن كان معصداً كما يزعم نبيًا، فلم يعدبه ربه؟ ألا ينزل عليه القرآن جملة واحدة؟ ينزل عليه الآية والآيتين والسورة؟! فأنزل الله على نبيه جواب ما قالوا: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٣﴾ ۞ ... إلخ) (أخرجه ابن أبي حاتم في تفسيره: ١٥١٢٦، وابن مردويه في تفسيره كما في «لباب النقول» ص ١٦٣، والدر المنثور ج ٦، ص ٢٥٤، ومن طريقه الضياء المقدسي في «الأحاديث المختارة»: (١١٩)).^(١)

واته: عهبدولای کوری عه بیاس (خواله خوئی و بابی پارزی بی)، ده لئ: هاوبهش بو خوا دانهره کان گو تیان: نه گهر وهک موحه مهده پیتی وابه پیغه مهبری خوایه، په روه ردگاری بوچی نارحه ق ده کات؟ بوچی قورنای به یهک جار دانابه زیتته سه؟ به لکو ههر جاره نابه تیک، یان دوو نابه ت، یان سووره تیک بو دادهبه زیتن؟! خواش ﷺ وهک وه لمی نهوهی که گو تیان، دابه زانده سه پیغه مه ره که هی ﷺ، که ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۞ تَاكُو كُوْتَايِي. ۞

(١) الإستيعاب في بيان الأسباب، ج ٢، ص ١٥، قلنا: وهذا سند حسن.

مانای گشتیبی نایہ تہکان

خوَا ۱۰۱ کہ دہفہرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا﴾، نہ مہ ہر پہیوہستہ بہوہی پتیشوہ، واتہ: تہم (و)ہ، بؤ گپرانہوہو بادانہوہیہ، (واو العطف)ہ، تہم قسانہی تیرہ، دہگپرتہوہ بؤ سہر نہوہی پتیشی، واتہ: خوَا ۱۰۲ ہر باسی کافرو ہاوبہش بؤ خوَا دانہرہکان دہکات، بہلام تنجا نہو سیفہتہشیان بؤ بہکاردینتی، واتہ: بزانت کہ تہوانہ بہ ہوی تہوہوہ کہ بہ ٹومیدی دیداری تیمہ نین، ناوا پرویان کردوتہ کوفرو شیرک و لادان و تاوان، دہفہرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا﴾، تہو کافرانہی بہ ٹومیدی دیداری تیمہ نین، بہ ٹومیدی زیندو کرانہوہو سزاو پاداشت نین، گوئیان: (چیان گوٹ؟) ﴿لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةَ نُورًا رِشًا﴾، دہبوایہ فریشتہمان دابہزیتہ سہر، یان دہبوایہ بہرورہدگارمان ببینن، تاکو پروا بہ پیغہمبہرہ کہی بیتین و، پروا بہ کتیب و نایین و پہیامہ کہی بیتین، خواش ۱۰۳ لہوہلامیان دا ہر تہوہندہ دہفہرموی: ﴿لَقَدْ أَسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتْوًا كَبِيرًا﴾، بہدلتیبایی لہ دلی خویندا زور خوین بہ گہورہ زانی، وک لہ شویتیکی دیکہ لہ سوورہتی (غافر) دا دہفہرموی: ﴿إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَّا هُمْ بِيَلْفِيهِ﴾ ۱۰۴ غافر، واتہ: تہوانہ بہس لہ دلیندا خو بہ زلگریہک ہہیہ، کہ تہو خو بہ زلگریہیان پئی نایہتہ دی، واتہ: ہر لہ دلی خویندا خوین پئی زلہ، بہلام لہ واقعدا زل و گہورہ نین، پئی ناگہن بہو خو گہورہکردنہ ناگہن، وک خولیوا ناوا تیکی پوچ، ﴿وَعَتَوْا عُتْوًا كَبِيرًا﴾، تہوانہ سہر پیچیان کرد بہ سہر پیچی کردتیکی گہورہ، تہوہ مانایہ کی، یاخود سنور شکتیبیان کرد، بہ سنور شکتیبیہ کی گہورہ، کہللہرہقیی و عینادیان کرد، بہ کہللہرہقیی و عینادیہ کی گہورہ، کہ تہو داواہیان کرد.

نجا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دیته سهر باسی په کیک له دوو داواکاریه کانیان، په کیان ههر فهراموښ ده کات، نه ویش بریتیه: له وهی خوا بِسْمِ اللَّهِ ببینن، نه وهیان خوای په روه ردگار خوئی به سهره وه نابات و پشتگوئی ده خات، چونکه مروؤف له م ژبانه دنیا یه دا، بهم جهسته خاکیه وه، هی نه وه نیه ته ماعی نه وهی بیئ په روه ردگار ببینئ، بوچی ده توانئ هه ندیک له دروستکراوه کان ببینئ، تا کو بتوانئ په روه ردگار ببینئ، بو وینه: رووح، هیزی کیشنده، هیزی موکنا تیسیی، تیشکی ژیر سووره سه رووی وه نه وشه یی؟!

﴿يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ﴾، نهو پوژه که فریستان ده ببینن نهو پوژه هیچ دلخوښیبه که نیه بو تاوانباران، هیچ موژده په کیان بو نیه، **﴿وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾**، فریسته کان پتیا ن ده لئین: لئتان قه ده غه به به قه ده غه به کی زور، یا خود زور به توخی لئتان قه ده غه به، چیا ن لئ قه ده غه به؟ لئان قه ده غه به به چه به هه شت، لئان قه ده غه به که خوا به زه یی پتیا ندا بی، نه وه واتا په کی، یا خود **﴿وَيَقُولُونَ﴾**، واته: تاوانباره کان ده لئین: **﴿حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾**، واته: با نه م سزای دوزه خ و تازاره ی که فریسته کان ده به یئین و سه ره رشتی ده که ن، با لئمان دوور بی و، لئمان قه ده غه بی.

﴿وَقِيلَ مَا آتَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ﴾، نهو پوژه ش (که پوژی دوا یه) نئمه روومان کرده نه وهی کرد بوویان له کرده وه، واته: له کرده وه باشه کان، **﴿فَجَعَلْنَاهُ حَبَآءً مَّنشُورًا﴾**، نجا کردمانه توژو گهردی پرژ و بلاو، بوچی؟ چونکه دیواری نهو کرده وه باشانه یان له سه ر بناغه ی ئیمان و خوا پئ مه به ست بوون (إخلاص) بنیات نه ناوه، ههر کرده وه په کیش په یوه ست نه بی به خوا وه، به په زامه ندیی خوا وه، به شه ریع حق خوا وه، بابی پوولیکه، خوا نرخ و به های بو دانانئ، چونکه کرده وه به وه باش، ده بی:

په که م: بو خوا بی.

دووه م: به یئ شه ریع حق خوا بی.

بەلەم كە ئەو دوو مەرجهى تىدا نەبوون: ا- خوا پى مەبەست بوون. ب- بەپى شەرع و بەرنامەى خوا بوون، واتە: ئەو كەسە كارەكەى بۆ خوا نەكردوھ و پاداشتى چى لە خوا دەوئ؟ چونكە كەسەيك كارەك بۆ خوا بكات:

۱- بەپى شەرىعتى خوا دەيكات، بزانتى خوا چۆنى پى چاكە، ئەو كارە نەنجام بدرى، بەپى بەرنامەى خوا.

۲- بۆيە دەيكات پاداشتەكەى لە خوا وەر بگرتەوھ، نەك بۆ خۆ ھەلكتىشان و چاوە پروانىي لە خەلك، نجا كەسەيك كارەك بۆ خوا نەكات، ستەمە چاوە پروانىي پاداشتەكەى لە خوا بكات، كەسەيك كارەك بەپى بەرنامەى خوا نەكات، ستەم و بى وىژدانىي دەكات، چاوەرپى پاداشتەكەى لە خوا بكات، تۆ بەپى بەرنامەى خوات نەكردوھ و، بۆ ئەوھت نەكردوھ پەزنامەندىي خواى پى وەدەست بىنى! بۆيە خوا كەدەوھى ئەو چۆرە كەسانە دەكاتە تۆزو گەرد.

نجا دىتە سەر باسى ئەھلى بەھەشت ﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾، ھاوھەلانى بەھەشت، ياخود خاوەنانى بەھەشت لەو رۆژەدا كە فرىشتان دەبىنن، رۆژى دوايى، ﴿خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا﴾، شوئىي نىشتەجى بوونىيان باشتره ﴿وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾، شوئىي پشوودانىشيان باشتره، شوئىي تىدا نىشتەجى بوونىيان بەيەكجارىي و، شوئىي پشوودانى تىوھ تىوھىيان، كە ديارە بەھەشتىيەكان، ھەم شوئىي نىشتەجى بوونىيان ھەيە و، ھەم شوئىيەك كە جار جار بۆي دەچن و پشووى لى دەدەن، كە نەم بىنيوھ ئەمە لە تەفسىرەكاندا باس كرابى، بەلەم واى تىدەگەم، چونكە خوا ﴿يَوْمَئِذٍ﴾ لە بەھەشتدا ھەرچى مرؤف بىھوئى و پىي خۆش بى، بۆي دادەنئ، وەك چۆن كۆشك و تەلارى ھەمىشەبىيان ھەيە، ھەندى شوئىيشيان ھەن بە شىوھەكى كاتىي، لىيان دەبن، وەك چۆن تىستا خەلك بە شىوھەيەكى كاتىي چەند رۆژنىك، ياخود چەند سەعاتىك دەچى بۆ دەرەوھى شار، شوئىيەكى تىسپراحتە و پشوودانى ھەيە، ھەرچەندە بە داخوھە خەلكى ئەم رۆژگارە بە تايبەت لەم ھەرىمى كوردستانى خۆماندا، ئەو قىلايانەى دروستيان كەردوون،

به زوری وایه له سهر زوی کشتوو کالیه، به زوریش به پارهی جه پام و قه ده غه یه، نه گه رنا که سیک له سهر زوی خوئی و، به پارهی که به ناره قهی نیوجه وان و، به پهنجی شان و به هلالیی پهیدای کردوه، نه وه شتیکی باشه، مروئی جار جار له قه له بالغیی و جه نجالیی شار ده چیته ده ر و، هه وایه کی پاک هه لده مزی و، ده چیته شوینیکی هیمن و نارامه وه.

که ده فهرموی: ﴿حَیْرٌ﴾، شوینی نیشته جن بوون و شوینی پشوودانیان باشته، لیهدا وشهی ﴿حَیْرٌ﴾، باشته، وه که به راورد نیه له گه ل هی دۆزه خیه کاند، چونکه نه وان حالیان هه ر نیه، تا کو به راورد بکری، به رزی و نزمیی (تفاضل) ی پی بکری، به لکو یانی: نشینگه و سروتگای وان به په های باشته و خوشتره، یا خود لیهدا مه به ست پیی تانجه، یانی: به راستیی نه و به هه شته باشته، له و دۆزه خ و ناگر و ناوی کولوو داغ و نازارو ناره جه تی و سووکایه تییه ی بو بیروایان دانراوه.

تنجا خوا ﷻ باسی رۆزی دواپی ده کات: ﴿وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَنَمِ وَيُرَى الْمَلَائِكَةُ نَزِيلاً﴾، نه و رۆژه که تاسمان به هه ور (به هه ور یکی سپیی) له ت و په ت ده بی، واته: کاتن که له ت و په ت ده بی، هه ور یکی سپیی ده رده که وی، یا خود به هوی هه ور یکیه که ده بی، تاسمان له ت و په ت ده بی، یان له نه نجامی له تبوونیدا هه ور یکی سپیی له شوینی په یدا ده بی، که نه مه ده گونجی زانایانی فیزیک زان و گه ردوونناس، زور شت له و نایه ته موباره که وه ر بگرن، چونکه نه م گه ردوونه له رۆزی دواپی دا حالی به و شیوه یه نامینن، وه که خوا ده فهرموی: ﴿يَوْمَ تُدَلُّ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبُرُوزُوا لِلَّهِ الْوَجِدَ الْقَهَّارِ﴾ ﴿١٨﴾، ابراهیم، واته: نه و رۆژه زهوی بو جگه له م زهوییه ده گورپی و تاسمانه کانیش ... گۆرانکاریه که به سهر کوی گه ردووندا دی و، له شوینی نه و گه ردوونه هه ور یکی سپیی په یدا ده بی، چونکه: (الغمام: السحاب الرقيق الأبيض)، هه ور یکی سپیی ته نک، یا خود که زور توخ نه بی، ﴿وَيُرَى الْمَلَائِكَةُ نَزِيلاً﴾، فریشته کانیش به دابه ز تراتیکی سه رسوره یینه ر دابه ز تران، له و رۆژه دا.

﴿ اَلْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ اَلْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ﴾، لهو پرۆژدهدا حوكمرايى و دسترۆيشتووئيتى
 رها بو خواى خاوهن بهزهيى، چه سپاوه، ﴿ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ﴾،
 نهو پرۆژدهش پرۆژيكي زور زهحمهت و قورسه لهسهر بييروايان، ﴿ وَيَوْمَ يَحْشُرُ الظّٰلِمُ
 عَلَى يَدَيْهِ ﴾، نهو پرۆژدهش كه سهتمكار ههردوو دهستى خوى دهگهزى.

نهم تهعبيره له ههموو زمانه كاندا ههيه، دهلىن: پهنجهى پهشيمانى دهگهزى،
 ههر كهس پشيمان بن، پهنجهى خوى دهگهزى، بهلام نهو بييروايه هينده
 پهشيمانه، ههردوو دهستانى دهگهزى، كه نهمه بو زندهپرۆيى كردنه له زور
 پهشيمان بوونيدا، وهك له پهندي پشيمان دا هاتوه: فلانكهس هينده پهشيمانه،
 نهگهر كهسى پهشيمان شاخى دهركردبان، قوچى دهركردبان، دهبووايه نهو قوچى
 دهركردبانه، يانى: ههر زور زور پهشيمانه.

نجا نايا دهلى چى؟ ﴿ يَسْئَلُ يَنْتَبِيْهِ اَتَّخَذَتْ مَعَ الرُّسُوْلِ مَيْلًا ﴾، دهلىن:
 نهى خوزگه لهگهل پيغهمبهردا ﴿ رِيْمٍ كَرْتَبَايَه بَهْر، خوزگه لهگهل وى بهرپيدا
 روپشتمامايه، به راسته شهقامهكهى خوادا، ﴿ يَتَوَلَّى ﴾، ههى هاوار بو من،
 ﴿ لَيْتَنِي لَرُ اَتَّخَذْتُ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴾، خوزگه فلانكهسم به دوست و خوشهويستى خوم
 نهگرتبايه، ﴿ لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِي ﴾، به دنيايى منى له زيكر
 لادا، دواى نهوهى كه بوم هات، ذيكريان بهكيك له ناوهكانى قورئانه واته:
 بيرخهروهه، ياخود: منى له يادى خوا لادا، دواى نهوهى كه يادى خوام بو هات،
 له سه دهستى پيغهمبهر ﴿ نَجَا كَه دهفهرموى: ﴿ فُلَانًا ﴾، يانى: كهسيكى
 دياربيكراو، كه ناوى نههينراوه، ﴿ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسٰنِ خَدُوْلًا ﴾،
 به دنياييش شهيتان بو مروف زور پشت بهردهره، ﴿ خَدُوْلٌ ﴾، يانى: كهسيك كه
 (خذلان)، بهسه كهسيك دادئىن، رژگهى زندهپرۆييه له (خاذل) هوه يانى: (كَبِيْرُ
 الخذلان)، (خذلان) يش، بريتيه لهوهى كهسيك چاوهروانى سهرخستى له كهسيك
 بكات، كه چى نهو پشتى بهربدا، ﴿ خَدَلْنِي ﴾، واته: پشتى بهردام، له كاتيكدا
 كه چاوهروانييم لى دهكرد پشتم بگرى، بهلام نهگهر كهسيك چاوهروانى

له كه ستيك نه كات، نالتي: (عَدَلْتِي)، ده لتي: (لَمْ يَنْصُرْنِي)، پشتي نه گرتم به لام كه ستيك چاوه پروا نيسي سه رخستن و پشت گرتن له كه ستيك بكات، نه ويش پشتي به ريدا له ته نگانه دا، نه و كه سهه پتي ده گوتري: (خَاذِل)، كه (خَاذُول)، صيغهي زيده پروا نيسي كه يه تي.

ننجا ديتنه سهر باستيكي ديكه، ده فهرموي: ﴿ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴾، پيغهمبه ريش ﷺ گوت: نه ي په روه ردگارم! كومه له كه ي من نه م قورنانه يان پشتكوي خسته و، وازيان ليهيناوه، نه وه واتايه كي.

﴿ مَهْجُورًا ﴾، واتايه كي ديكه شي هه يه كه له (هَجْر) دوه هاتين، نه م قورنانه يان كردوه به شتيك كه قسه ي پي ده لتي، قسه ي ناشايسته ي له به رانه ردا ده كهن، ياني: (يَقُولُونَ هَجْرًا عَلَيْهِ)، ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ﴾، هه روه ها بهو شتويه (كه تيسنا هه يه، ياساي خوا، وابووه) كه بو ههر كاميك له پيغهمبه ران دوژمنانتيكمان په خساندوون له تاوانباران، (عدو)، ليره دا بيژه كه ي تاكه، به لام مانابه كه ي كويه، ﴿ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴾، په روه ردگار يشت به سه ر پنيماييكارو پشتيوانت بن، له به رانه ر نه و تاوانبارانه دا كه دژايه تيسي پيغهمبه رايان كردوه و، دژايه تيسي پيغهمبه ري كوتايي و سه روه ري پيغهمبه ران موحه ممه د ﷺ ده كهن، هه روه ها هه موو نه وانهي كه له ري پيغهمبه ري خاته مه وه ده رون، خوا به سه كه ر پنيماييكار بن، بو دوست و پشتيوانه كاني و، هاوكار و سه رخه ريش بن بويان.

ننجا ديتنه سهر قسه يه كي ديكه ي كافر هكان: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ﴾، هه روه ها نه وانهي بييروان گوتيان: ده بووايه (موحه ممه د) نه م قورنانه ي به يه كچار دابه زيبايه سهر، يا خود بوچي به يه ك جار دانه به زيويه ته سه ري؟ ﴿ كَذَلِكَ لِنُنشِئَ بِهِ قُرْآنًا مَّوَدَّعًا وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴾، خوا ده فهرموي: بويه بهو شتويه مان دابه زاننده، تاكو عقل و دلتي پي بجه سپنين و، به شتويه ي و به

ھېۋاشىي و بە رېك و پىكىي خوتىدوومانەتەۋە بەسەرتدا، تاكو بە ئاسانىي لەبەرى بگەي و قامى بگەي، لە ھۆى ھاتنە خوارەۋەكەيدا باسماں كىرد كە بېرۋايەكان دەيانگوت: بۇچى بە يەك جار قورئانى بۇ دانەبەزىۋە؟ رەنگە قىاسى قورئانىان لەسەر تەۋرات كىردى، كە خوا ﷺ كاتى خۆى لەرېتى فرىشتەكانەۋە تەۋراتى لە چەند تەختىك (الواح)دا بۇ مووسا دابەزانىدە، دىارىش نىە لە چ ماددەبەك بوون، لە سەر چ جۆرە بەردىكى بە نرخ نووسراونەۋە، گىرنگ ئەۋدەبە تەۋرات لە سەر لەۋحەكان نووسراۋەتەۋە دراۋەتە مووسا ﷺ ئەۋىش ھەلىگىرتوون، ئىنجا كافىرەكان لەۋەدا ھەلە بوون، بەلام نا، خوا ﷺ ۋەك دەفەرەمۆى: بۇيە قورئانمان ھەموو بە يەك جار دانەبەزانىدە و، لە ماۋەى جىبا جىبادا دامانبەزانىدە، چونكە پىغەمبەرى كۆتابى ﷺ نۆممەتىك پەروەردە دەكات، قۇناغ بە قۇناغ، دەبى ھەر ئايەتەۋە ھەر سوورەتە، لە قۇناغى خۇيدا دابەزى، بەلام تەۋرات جىبا بوۋە، ئەۋ كاتە بەنوۋ نىسرائىل تازە دەربازىان بوۋە لە چىنگى فىرەعون و، لەزىر پىكىفى دەسەلاتى فىرەعونىيەكان ھاتوونە دەر و، بە دەرىاي سووردا پەرىۋنەۋەۋە چوونە دەشتى (سیناء) و، پىۋىستىيان بە بەرنامەبەك بوۋە، كە مووسا ﷺ بەپىنى ئەۋ بەرنامەبە، زىبانى رىك بىخات و بەرپۆە بەرى، نەك ۋەك نۆممەتى پىغەمبەرى كۆتابى ﷺ نۆممەتىك بن: قۇناغ بە قۇناغ پى بگەن و، زىبانى كۆمەلایەتىسى و ئابۋورىي و سىياسىيان رىك بىخرى، ئەۋان كۆمەلىك بوون، دەربازىان بوۋە لە كات و شوئىتىكى دىارىيىكراۋدا بوون.

دوایى خوا دەفەرەمۆى: ﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾، ھىچ ۋىتەبەك بۇ تۆ ناھىتنەۋە، ھىچ ۋەسفىتك، مەگەر ۋىتە ھەقت بۇ دىئىن و، روونكىردنەۋەى باشتىرت بۇ دىئىن، بۇ ۋەلامى ئەۋ ئىشكال و پىرسىارەى ئەۋان.

لە كۆتابى دا دەفەرەمۆى: ﴿الَّذِينَ يَمْشُرُونَ عَلَنَ رُجُومِهِمْ إِنْ جَهَنَّمَ﴾، ئەۋانەى كە لەسەر روویان كۆ دەكرىنەۋە بۇ دۆزەخ، ﴿أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾، ئەۋانە شوئىبان خراپتە و، رىشبان گومراترە، بىگومان مەبەست لە

﴿شَرٌّ﴾، که نه صلی خوئی (أشْرُهُ)، به لام همزه که ی لبراهه، یانی: خراپتر، مه به ست نه وه نیه که به رامبه ره کانیش شوئینان خراپ بئ، به لام هی نه و بیبروایانه خراپتر بئ، ههروه ها مه به ست نه وه نیه که رئی به رامبه ره که شیان گومرایه، به لام هی نه وان گومراتر بئ، به لکو لیره دا نه و جوّره به راورد (مقارنّه) به، مه به ست پیئی هینانه به رچاوی به رامبه ره که نیه، به لکو یانی: له خودی خویدا شوئی نه وانه زوّر خراپه و، رئی نه وانه زوّر گومرایه، نه که رنا مه به ست پیئی به راورد کردن نیه له که ل شوئین و رئی به رانبه ره کانیندا.

مهسه له گرنهكان

مهسه له یه كه م:

بیتروایانی ناؤمید له دیداری خوا، به هوی خو به زلگری و سته مهوه، داوای دابه زینی فریشتان و بینینی په روه ردگاریان ده گهن، به لام کاتیک له دوا رۆژدا فریشتان ده بینن، زور به زبری ده یاندوینن و، خواش ځه کرده وه چا که کانیان تهر و تونا ده کات، به پیچه وانهی پرواداران هوه، که ده بنه خاوه فی به هه شت و تیدا سه قامگیر ده بن و، نه و رۆژهش ناسمان له شتوهی هه ورده لهت و پهت ده بی و، فریشتهش داده به زن، له و رۆژه دا هوکمرانیسی ته نیا هی خوا ده بی و، بو کافرانیس رۆژیکی زور سهخت و دژوار ده بی:

خوا ځه ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمُنْتَهِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رِسًا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًا كَبِيرًا ﴿١١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمُنْتَهِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿١٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِن عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ حَبَآءً مَّنشُورًا ﴿١٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿١٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالنَّوْمِ وَيُنزَلُ الْمُنْتَهِكَةُ تَنزِيلًا ﴿١٥﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿١٦﴾ ۞

شیکردنه وهی نه م، نایه تانه، له یازده بره گدا:

(١)- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ۞، نه وانهی که به هیوا و به ئومیدی دیداری تیمه نین، گوتیان، خوا ځه له جیاتی نه وهی به فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا، ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ۞، نه وانهی به ئومیدی دیداری تیمه نین، گوتیان، که بیگومان بیتروایه کانه، به لام لیره دا خوا نه و سیفه ته بیان تیدا زده ده کاته وه، که به کتیک له

تابیه همه نندترین و زهقترین خهسلته کانی بیبروایان، نه ودهیه که به نومیدی دیداری خوا نین، بروایان به رۆزی دواپی نیه، چییان گوت؟

۲- ﴿لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةَ نُورِي رَبَّنَا﴾ ده بووايه فریشته مان دابه زنه سهر، یان پهروه ردگارمان ببینن! نه ﴿لَوْلَا﴾ یه، لیره دا (عَرْفٌ تَحْضِیضٌ مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعْجِيزِ)، وشه ی هاندانه، ده بووايه نه وه بی، به لام مه به ست پی ده سه وسانگردنه، واته: که فریشته مان دابه زنه سهر و پهروه ردگارمان نابینن، که واته: تیمه بیانوو و پاسومان هه یه، بروا نه هیتین، داوای نه و دوو شته یان کردوه:

أ- فریشته دابه زن.

ب- خوا ﴿عَلَّامٌ﴾ ببینن.

خوا ﴿عَلَّامٌ﴾ چۆنیان وه لام دده داته وه؟

۳- ﴿لَقَدْ أَسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا﴾، به راستی (به و دوو داواکاریه) له دلی خۆیاندا زۆریان خۆ گه وره کرد و، زۆریش سنوور شکینی و لا ملیان کرد و، که لله په چییان نواند.

واته: خۆ به زلگریه که رۆچوو یه و پشه داره له دل و دهر وونیاندا، پشتریش باس مان کرد، وشه ی: (عَتُوا) بریتیه له سنوور به زتینی له سته مدا، یا خود بریتیه له سه ریچی و لاملی و به قسه نه کردن و که لله په قی.

۴- ﴿يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ﴾ (به لئ فریشتان ده بینن) به لام نه و رۆژه که فریشتان ده بینن، (که مه به ست پی رۆزی دوا یه، به لکو له سه ره مه رگیسدا هه موو که سیک فریشتان ده بینن، چ چاک بی، چ خراب بی)، هیچ دلخوشی و موژده به ک نیه، له و رۆژه دا بو تانباران، ﴿لَا بُشْرَىٰ﴾، یان: (لا يَوْجَدُ شَيْءٌ مِنَ الْبَشَارَةِ لِلْمُجْرِمِينَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ)، (لا بو لبردن (جنس) ه، واته: هیچ جوړه دلخوشی و موژده به ک نیه له و رۆژه دا بو تانباران.

۵- ﴿ وَيَقُولُونَ جِبْرًا مَّحْجُورًا ﴾، (تاوانباردگان) ده شلین: بادۆزه خمان لئ دور و قه دهغه بئ، به لیدوور بوونیتی تابهت، ﴿ جِبْرًا مَّحْجُورًا ﴾، (ای: عَرَامًا مُخْرَمًا):

نهم تهعبیره سئ واتای ههن:

۱- قسهی بیبروایانه، که ده لئین: با دۆزه خمان لئ دور بئ، به لئ دور بوون، یاخود لیمان قه دهغه بئ به لئ قه دهغه بوون.

۲- یاخود قسهی فریشته کانه، که: تیوه به ههشتان لئ قه دهغه بهو، بهزهیی خواتان لئ قه دهغه به، به قه دهغه بوونیتی خهست و خۆل.

۳- دهشگونجن مانایهکی دیکه سییه میشی هه بئ: نهوه قسهی کافره کان بئ که به فریشته کانی ده لئین و په نایان بئ له خوا ده گرن، چونکه عه رهب عاده تیان وابوو، نه گهر تووشی مه ترسییه ک، یان تووشی دوژمنکیان بیوونایه ده یانگوت: ﴿ جِبْرًا مَّحْجُورًا ﴾، دیاره نه ریتیان وابوو، و، نهو کاتهش نهو دوژمن و نهو ناحهزه دهستی لئ نهوه شان دوون، چونکه تازه وایگوتوه، واته: قه دهغه به قه دهغه بوون، که تۆ زه برم لئ بدهی، نجا کافره کان پیتان وایه که قیامه تیش ههر وه ک دنیا به و، نهو نه ریته له ویش کاری بئ ده کری، به فریشته کان ده لئین: ﴿ جِبْرًا مَّحْجُورًا ﴾، وا ده زانن نهوه بۆیان ده بیته پاریزه رو چه پهر و تانه به که له به رانه بر فریشته کاند، که زیانیان بئ نه گه به نن، به لأم نه خیر نهوه ههر عادهت و نه ریتیکی سه ردهمی خۆیان بووه، سه ردهمی نه قامیی، به لأم له لای خواو له قیامهت، نهوه سوودی نیه و هیچ دادیکیان نادات.

نجا په نکه به کیک بئ: باشه تاخر نهوانه کرده وهی باشیان هه بووه، هه یانبوووه میوانداریی کرده، هه یانبوووه یارمه تیی لیقه و ماوانی داوه، هه یانبوووه سه خاوه تیی نواندوه، نازایه تیی نواندوه، چاکه ی کرده! بۆیهش خوا فرمویوه تی:

۶- ﴿ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبًا مِّنْهُ ﴾، رووشمان کرده نهو کرده وانهی کرد بوویانن، نجا کردمانته تۆز و گه ردی پر ژوبلاو، (قُدوم)، یانی: هاتن، (قَدِمْنَا)،

یانی: هاتین، (الْقُدُومُ مُسْتَعْمَلٌ فِي مَعْنَى الْعَمْدِ وَالْإِرَادَةِ): لیرهدا (قُدُوم)، به کاهیتراوه له مانای نهوهدا که شتیک بویستری نهجام بدری، پرووی تیبکری، واته: پروومان کرده نهو کردهوانهی کردبوویانن.

﴿فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ نجا کردماننه تۆزو گهردیکی پرژ و بلآو، یانی: ته فر و توونامان کردن، واته: نهو کردهوانهی که له دنیاذا کردبوویان، کردهوه باشهکان و دلّیان پی خوش ده کردن بو قیامت، بیتهوه رتّیان، ته فرو توونامان کردن، چونکه وهک پیشتَر گومان: نهو کردهوانه یان وهک دیواریک بوون، که له سر بناغهی بنیات نه نراوه، خوی بهره ردگاریش کردهوه به دوو مهرج وه رده گری:

۱- به پیتی شهریهتی خوا نهجام درا بی.

۲- په زامه ندیی خوی تیدا په چاو کرابی.

واته: خوا پی مه به ست بوون و، به پیتی شهریهتی خوا بوون، نهو دوو شا په گه، یاخود نهو دوو پایه سه ره کبیه، ده بی هه بن، نجا نهو کردهوه یه له لای خوی زانا و شاره زا قبوول ده بی.

نجا دپته سر باسی نهوانهی نه هلی به ههشت، نهوان ژینگه و شوین و حال و بالیان چونه؟

(۷) - ﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾، هاوه لانی به ههشت، یاخود: خاوه دانی به ههشت، نشینگه و سه وتکایان باشتره. ﴿أَصْحَابُ﴾، که کوی (صاحب) ه، (صاحب)، هه به مانای هاوه ل و هاوده م و برادر دتی، هه به مانای خاوه نیش دتی، نجا به ههشتیه کان، هه به دهنه هاوه لانی به ههشت و هه همیشه له به ههشت دان و لپی جیانانه وه، هه به دهنه خاوه ن به ههشت و به ههشت ده بیته مولکی نهوان، خوا ده فره موتی: خاوه دانی به ههشت، یان هاوه لانی به ههشت له و رۆزه دا، ﴿خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا﴾، شوینی نیشته جن بوونیان باشتره، ﴿وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾، شوینی پشوودانی

کاتیسیان باشته، چونکه (مَقِيل)، واته: شوئنی قه یلووله، شوئنی سه رخه و شکاندن، یانی: پشودانئیکی کاتی، به کارهتانی وشه ی: ﴿حَبْرٌ بَشِشٌ لَّیْرَهْدَا جَوْرَیْکَه لَه کَالْتَه کَرْدَن بَه کافره کان، نه گه رنا کافره کان شوئنی نیشته جَن بوون و شوئنی پشودانان هه ر نیه، دَوَزَخ دَه بَن چ پشوو به کی تیدا بدهن؟ ﴿مُسْتَقْرَأٌ﴾، (ای: مَكَانَ الْإِسْتِقْرَارِ)، شوئنی تیدا نیشته جَن بوون، (مَقِيل: مَكَانَ الْقَبُولَةِ)، شوئنی پشودانی کاتی، وه ک له مانای گشتیه که شدا گوتم: هه ر چه نده له ته فسیره کاندان نه مبینوه، به لَام وای تیده گم، چونکه هه ندیک له زانایان لیان بوته نیشکال، که باشه نه وه به هه شت شوئنی تیدا نیشته جَن بوونه، به لَام شوئنی پشودانی کاتی چَوْن دَه بَن؟ هه تا هه ندیکان ناچار بوون بَلَّیْن: نه وه خوا ﴿تَوَّابٌ﴾ له به ران به ر شوئنی کافره کاندایه، خوی په روه ردگار باسی دَوَزَخ ده کات که هه م شوئنی تیدا نیشته جَن بوونی به کجاریه و، هه م شوئنی که میک تیدا مانه وه یه، ﴿إِنِّهَا سَاءَتْ مُسْتَقْرَأٌ وَمُقَامًا﴾ الفرقان 66- که له وئ دَه لَّیْن: شوئنی که میک تیدا مانه وه (مقاماً) بُو بَر واداران گونا هکاره، که تیدا ده میننه وه که میک و دوابی ده چنه دهرئ، به لَام شوئنی تیدا نیشته جَن بوونی به کجاری (مستقراً) بُو ته هلی کوفره، گوتوو یانه: خوی تاک و پاک وه که به راورد له گه ل دَوَزَخ دَا، ناواش باسی به هه شت ده کات.

به لَام من وای تیده گم که نه خیر مه به ست نه وه یه که وه چَوْن له دنیا د خه لَکِیْک شوئنی هه یه، که خانو به ره و جِیْکَاو رِیْگَه یه تی و به زَوْرِی لَه و یه، به لَام هاوینه هه وار تکیشی هه یه، شوئنی تکیشی هه یه جار جار ده چَن پشوو لی دَداو، نیسراحه تیکی لی ده کات، له جه نجال و قه له با لَغِی شار دوور ده که ده وئته وه، هه ر چه نده به هه شت وانیه، به لَام مه به ست نه وه یه که (مَقِيل)، شوئنی پشودانی کاتی و، ﴿مُسْتَقْرَأٌ﴾، شوئنی تیدا نیشته جَن بوونی به رده و امه.

8- ﴿وَبِیَوْمٍ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمِّمِ﴾، نه و رُوْزَه که ناسمان به هه ور له ت دَه بَن، ﴿تَشَقَّقُ﴾، خوئندراویشه ته وه: (تَشَقَّقُ)، هه ر به ک و اتاشیان هه یه، یانی: نه و رُوْزَه ی ناسمان شه ق دَه بَن، له ت و په ت دَه بَن، به لَام که ده فه رموی: ﴿بِالْغَمِّمِ﴾، واته: (السَّحَابُ الرَّقِیْقُ الْأَبِیضُ)، هه ورئیکی ته نک، هه ورئیکی سپی.

پیتی (ب) له وشه ی **بِالْفَلَمِ** دا، سڼ نه گهري هه:

١- (ب) (السببية) یهو، له شوینی خوئی به کارهیتراوه، واته: به هوئی هه ووره که وه ناسمان لهت ده بڼ، هه وړیکي سپیی دئی ناسمان لهت و پهت ده کات.

٢- **بِالْفَلَمِ** ی، یانی: (عَنِ غَمَامٍ)، واته، (ب) له جیاتی (عن) به کارهاتوه، واته: ناسمان لهت و پهت ده بڼ و، سره نجام هه وړیکي سپی شوینی ده گړیته وه، یان لپی په پيدا ده بڼ.

٣- یا خود (ب) ی **بِالْفَلَمِ** ی، بؤ (مَلَابَسَةً) یه، واته: هاو جووت له گه ل هه وړدا، ناسمان لهت و پهت ده بڼ، که رهنکه نه وه ناماژه یه ک بڼ و، پسرپوړانی بواری فیزیوا گه ردوووناسیی ده توانن زیاتر لهو باره وه قسه بکه ن، به پیتی بیردوزه یه که نیستا باس ده کړی: کاتیک دئی تم گه ردوونه ی تیمه جاریکی دیکه دده قیته وه، یان گوړانیکي به سرده دئی، خوی زاناو په ناهانزانیس **لَهُ** سووږه قی (الانبیاء) دا، ناماژه ی پڼ ده کات: **﴿يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِ لِلْكَتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا بِإِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾** (١١٤)، واته: نهو روزه که ناسمان وه ک تو مار ده پیچینه وه (تو مار: نهو بووه شتیان تیدا نووسیوه، کاتی خوئی بهم شیوه یه ی نیستا نه بووه، ده فته ر بڼ، به لکو یه کپارچه بووه هه لیانویزنیوه و ریکیان نووشتیوه و، وه ک گلوله پیچاویانه ته وه)، وه ک چوئن یه که مجار ده ستمان پیکردوه (به دروستکراوه کان) ناوا ده یگړینه وه، (واته: له کوئوه هاتوه، وه ک حاله قی پیشتی لی ده که ینه وه)، نهو به لیتیکه له سر تیمه، که تیمه به ته نکید وا ده که ین.

هه لبه ته کاتیک هه ر بیردوزه یه کی زانستی ده بیته حقیقه ت، نجا ده گونجڼ نایه ته کاتی فورثانی پڼ ته فسیر بکه ین، چونکه فورثان حقیقه قی موته له قه، به لأم زانباریه کانی مرؤف، شتی ریزه یین و ده بڼ بسه لمیزین، بؤ وینه: نیستا خړیتیی (کرویه) ی زهوی، سووړانه ودی زهوی، کومه له ی خوړ، که هکه شان ه کان، نه وانه بوون به راستیی زانستی و، ده گونجڼ نایه ته کانیان پڼ ته فسیر بکه ین، به لأم نهو بیردوژانه ی که جاری هه ر بیردوژن و نه بوونه راستیی زانستی، نابڼ

نايه ته كافي قورئانيان پي ته فسير بگهين، به ره هايي، بلتين: بهس نه وه مانايه ق، به لام ده تواني بلتين: نه و نايه ته موباره كه ده گونجى ته وه ي نه و بيردوزه يه كوتويه ق، مه به ست پي نه وه بي، به لام ده شكونجى مه به ستى ديكه شي هه بي.

۹- ﴿وَزُلْزِلَتِ الْمَلَكُتُكَ تَزِيلًا﴾، نه و روزه فريشته كان داده به زيرين به دابه زاندى.

۱۰- ﴿يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ بِوَجْهِ الرَّحْمَنِ﴾، نه و روزه حوكمرايى و، ده سته لات و بالآ ده ستى، چه سپاوه بو خواى خاوه ن به زه يي، ﴿يَا أَيُّهَا الْحَقُّ﴾، (الْحَقُّ: الْغَائِبُ، أَوْ الْخَالِصُ)، (حق) ياني: چه سپاو، ياخود بن خلته، له و روزه دا حوكمرايى و ده سته لات، ته نيا هي خواى خاوه ن به زه ييه و به شي كه سي پتوه.

۱۱- ﴿وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾، نه و روزه ش روزه يكه له سه ر بيبروايان زور قورس و دژوار و زه حمهت ده بي.

مهسه له ی دووه م:

به شیمانی بابای کافر و دهستی خو گه زینی، که بوچی له گه ل پیغه مبهردا ﷺ: ریتی دانه گرت و، هاوه لایه تیی فلان و فیساریکی به دکاری کرد و، دان پیداهیتانی که گومرپی کردوه و، راگه یاندنی خواش: که شهیتان زور دهسته پرۆکهری مرؤفانهو، له تهنگانه دا پشتیان بهرده دا:

خوا ﷺ ددغه رموی: ﴿وَيَوْمَ يَعْزُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿١٧﴾ يَا بُولَلَىٰ لَيْتَنِي لَأَتَّخِذَ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿١٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

(١) - ﴿وَيَوْمَ يَعْزُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ﴾، ئەو پرۆزه که سته مکار ههردوو دهستی خو ی دهگه زی، وشه ی: ﴿الظَّالِمُ﴾، (أل) ی ناساندن (التعريف) ی له سه ره، نجا ئەو ناساندنه یان بو جینسه، واته: هه موو سته مکاران بهو شیوه یهن، یاخود مه به ست پتی (عهد)ه، یانی: ئەو سته مکارانه ی باسیان کرا، که هاوبه ش بو خوا دانه رداکان و ببپروا و که لله په فه کانن، که پروا به پیغه مبهری خاتهم ناهیتنن، ههردوو دهستی خو یان دهگه زن، له جیاتی په نجه به که یان دوو په نجه، ههردوو دهستی خو یان دهگه زن، واته: به کجار به کجار زور په شیمانی.

(٢) - ﴿يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾، به کت لهو سته مکارانه، لهو کافر و ببپروایانه، ده لئ: نه ی خو زگه له گه ل پیغه مبهردا ﷺ ریم گرتباه بهر، (إِتِّخَاذُ السَّبِيلِ: أَخْذُهُ أَوْ سَلُوكُهُ، وَالْأَخْذُ هُوَ التَّنَالُ فَأُطْلِقُ هُنَا عَلَى السَّرِي، وشه ی (أَخْذ)، یانی: گرتن، یاخود دهست گه یاندنه شتیک، (إِتِّخَاذُ) يش، (إِفْتِعَال) ه، له (أَخْذ)، واته: چاک، یان به خو ماندوو کردنه وه و به جیددی گرتنی شتیک، لیره دا ئەمه خوازراوه ته وه بو رپوشتن، واته: خو زگه له گه ل پیغه مبهردا ﷺ دا به رپیدا رپویامایه، که راسته شه قامی خواجه.

۳- ﴿يَتَوَلَّىٰ لَيْتَىٰ لَرَأَيْتْ أَفَلَا تَأْخُذُ فَحَلِيلًا﴾، هه‌ی هاوار بو من (وهره!) خوزگه فلانکه سم به دؤست و نیزیکی خوم نه‌گرتبایه، واته: نه‌ی هاوار، سزای من! ناماده به تیس‌تا کاتته، ﴿لَيْتَىٰ﴾، یانی: خوزگه (وید) یش به مانای هاوار دئی، به مانای حالّی خراب دئی، به مانای سزای سه‌خت دئی، ﴿يَتَوَلَّىٰ﴾، نهم نه‌لیف (ا)ه، له شوتنی (ی) دانراوه: له جیاتی نه‌وه‌ی بفرموی: (یا ویلّتی)، نه‌ی سزاکه‌ی من! هاواره‌که‌ی من وهره، فرمویه‌تی: ﴿يَتَوَلَّىٰ﴾، نهم (ا)ه، له جی (ی)ی، پالدران (إضافة) دانراوه.

که ده‌فرموی: ﴿لَيْتَىٰ لَرَأَيْتْ أَفَلَا تَأْخُذُ﴾، (فلان)، ناویکه کینایه‌یه بو هه‌ر که‌س‌یک که ناوی عه‌له‌می باس ناکرتی، ناوه که‌سییه‌که‌ی باس ناکرتی، بوچی بریا نه‌و که‌سه‌ی به دؤست نه‌گرتبایه؟

۴- ﴿لَقَدْ أَضَلَّتْ عَنِ الذِّكْرِ﴾، به دنیایی منی له زیکر لادا، (ذکر):

ا- ددگونجی مبه‌ست پتی ناوی قورئان بی، له‌بهر نه‌وه‌ی قورئان بیرخه‌روه‌یه بو راستییه‌کان، که خوا له زگما‌ی مروّفا دایناون.

ب- ده‌شگونجی (ذکر) مبه‌ست پتی یادی خوا بی، یانی: نه‌و منی له: یادی خوا، خوا له‌بیر بوون و خوا له یاد بوون، گومرا کرد، ﴿بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ی نه‌و یادی خوا‌یه‌م بو هات، واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی بو شم هاتبوو به پیغه‌مبه‌ردا ﷺ که‌چی نه‌و منی لن لادا و، خستمیه سهر کویره ری و ریچکه‌یه‌ک، که بو خوی له‌سهری بوو، له‌و راسته شه‌قامه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌و ریبه روّشن و پر نوور و به‌ره‌که‌ته، منی لادا.

﴿أَضَلَّتْ﴾، منی گومرا کرد، یانی: منی ون کرد له ریبه، یاخود: ریبه‌که‌ی له‌من ونکرد، که لی‌ره‌دا خوا‌زراوه‌ته‌وه بو لادان له راسته شه‌قام.

۵- ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَدُولًا﴾، به دنیاییه‌وه شه‌یتانی‌ش بو مروّف زور ده‌سته‌خه‌بوکه‌ره، زور پشت به‌رده‌ره له ته‌نگانه‌دا، (الْخُدُلُ: تَرَكُ نَصْرِ الْمُسْتَجِدِّ مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى نَصْرِهِ)، (خُدُل) بریته له واز لیته‌نیانی یارمه‌تیدانی بابای هاوار تیبه‌ستوو، له‌گه‌ل

توانینی یارمه تییدانیشیدا، نجا (خُذلان)، که چاوه که بهتی کاتیک به کاردی، که که سیک چاوه روانی له که سیک بووی، به لأم نهو هاوکاری نه کردین، ده لئ: فلانکس پشتی بهردام و، دستخه رۆی کردم، لهو بارهوه نه م دهقه دینین:

عَنْ مُجَاهِدٍ قَوْلُهُ: ﴿ وَيَوْمَ يَبْعَثُ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ ﴾، غُثْبَةُ بِنُ أَبِي مُعَيْطٍ دَعَا مَجْلِسًا فِيهِمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَطْعَمَ فَأَبَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْكُلَ وَقَالَ: لَا أَكُلُ حَتَّى تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: مَا أَنْتَ بِأَكِلٍ حَتَّى أَشْهَدَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ، فَلَقِيَهُ أُمَيَّةُ بِنْتُ خَلْفٍ فَقَالَ: أَقَدْ صَبَوْتُ؟ قَالَ: إِنِّي أَخُوكَ عَلَىٰ مَا تَعْلَمُ، وَلَكِنْ صَنَعْتُ طَعَامًا، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ حَتَّى أَقُولَ ذَلِكَ، فَقُلْتُه وَلَيْسَ مِنْ نَفْسِي^(۱).

واته: مواهید ده لئ: له باره ی نه م رسته قورتانییه وه: (نهو رۆژه که سته مکار هه رددو دهستی خو ی ده گه زئ) عوقبه ی کور ی نه بی موعه یط کۆر یکی بانک کرد، که پیغه مبه ریشیان ﷺ تیدا بوو بانک ی کردن بو خواردن، پیغه مبه ر ﷺ ناماده نه بوو بخوات، فه رمووی: ناخۆم هه تا کو شایه تین نه ده ی که بیجگه له خوا هیچ په رستراویک نیه و موحه ممه دیش په وانه کراوی خوایه، نه ویش پی ی گوت: نا خو ی تا کو شایه تیی ده ده م؟ گوتی: به لئ، نجا نه ویش شایه تمانی هیتا، گوتی: (أشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ)، نوممه یه ی کور ی خه له ف، گه یشته عوقبه ی کور ی نه بی موعه یط گوتی: هه لگه پاوی وه؟ گوتی: نا، من براتم چۆنت ناسیوم هه ر وام، به لأم خوارد نیکم دروست کرد بوو، ناماده نه بوو، بخوات هه تا نه وه نلیم، منیش گوتم، به لأم له دلمه وه نه بوو، (واته: هه ر سه ر زار ده کیی بوو).

هه ندیک گوتوو یانه: نهو نایه ته لهو باره وه ها تۆته خوار، که به ته نکید نهو ده گر یته وه و، جگه له ویش هه ر ده گر یته وه.

(۱) أخرجه ابن أبي حاتم في تفسيره برقم: ۲۸۲، ۲۸۳، والطبري في جامع البيان: ج ۱۹، ص ۷، والإستيعاب في بيان الأسباب (۱۵/۳)، قلنا: وهذا مرسل صحيح إسناد.

مهسه لهی سئیه م:

سکالاکردنی پیغه مبه ر ﷺ له چنگ خه لکه که ی که قورنایان فه راموش کردوه، دلدانه وهی خوا بوی که به پئی یاسا گه ردوونیه کانی خوا، هه موو پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دوزمنیان هه بوون له تاوانباران:

خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الرَّسُولُ يَرْبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٢٠﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَجِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٢١﴾ 》

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له سئ برکه دا:

(١) - ﴿ وَقَالَ الرَّسُولُ يَرْبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا 》، پیغه مبه ریش ﷺ فه رموی: نه ی په روهر دگام! خه لکه که م ئەم قورنانه یان پشتگوئی خستوه، واز لیه یتناوه.

تایا ئەم سکالایه ی پیغه مبه ر ﷺ له دنیا دایه، یان له دواړوژدایه؟ زۆره ی توێژه ره وان ده لئین: له دنیا دایه، که هه ر نه و رایه ش به بو چووئی من راسته، به لأم (أبو مسلم الأصفهانی) گوتویه تی: له روژی دواپی دا، نه و سکالایه ده کات، به لأم نا، من پیم وایه هه ر له دنیا دایه، چونکه هه ر دياره که پیغه مبه ر ﷺ زۆر جار ان داد و فیغانی بووه له ده ست که لله په قبی هۆزی قو په ریش و کافره کان.

﴿ مَهْجُورًا 》، (أَي مَزُوكًا)، واز لیه یتراو، پشتگوئی خراو، یا خود: ﴿ مَهْجُورًا 》، (أَي مَهْجُورًا فِيهِ مِنْ أَهْجَرٍ، أَي: قَالَ الْهَجْرَ)، قسه ی ناشایسته و قسه ی خراپی کرد، جئوی پئدا، واته: قورنایان کرده به شتیک که قسه ی پئ بلئین، پئ نه ده بیی و قسه ی ناشایسته ی له به رانه ردا بکه ن، وه که له سوورده تی (المؤمنون) دا، هیتناومانه: ﴿ مُتَكَبِّرِينَ بِمَسِيرِكَ تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ الْمُؤْمِنُونَ 》، ﴿ تَهْجُرُونَ 》، یانی: (تَقُولُونَ هَجْرًا)، قسه ی ناشیرین ده که ن، قسه ی نارێک ده که ن، له (أَهْجَرَ)، که خویندراویشه ته وه: (تَهْجُرُونَ، أَهْجَرَ، يَهْجُرُ) یانی: قسه ی ناشیرینی کرد.

۲- ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ﴾، ناوا بهو شتوده كه ئیستا تاوانباران دژایه تیی تۆ ده کهن، بۆ ههر کام له پیغهمبهران دوژمنمان له تاوانباران بۆ ره خساندوون، (عَدُوًّا)، لیره دا بیژده که ی تاکه، به لأم مانای کۆیه، ههروه ک خوا ده فه رموی: ﴿فَاتَّهُمْ عَدُوٌّ لِّئِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ الشعراء، ﴿فَاتَّهُمْ عَدُوٌّ لِّح﴾، نه یفه رموه: (أَعْدَاءُ)، چونکه (عَدُوًّا)، لیره دا ناوی تاکه، به لأم مه به ست پیتی کۆیه، واته: هه موو نه وانه که تییوه ده یان په رستن، دوژمنمن، جگه له پهروه ردگاری جیهانیان، واته: که ئیستا دژایه تیی تۆ ده کری، ئه ی موحه مه مه ده! ﴿لَقَدْ﴾ نهو تاوانبارانه دژایه تیی تۆ ده کهن و قسه ت پین ده لئین، ناوو ناتۆره ت به دوا ده خهن، نهوه یاسای خوا وابوو له ژبانی هه موو پیغهمبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

۳- ﴿وَكُنْزٍ بَرَبِّكَ هَادِيًّا وَنَصِيرًا﴾، پهروه ردگاریشت به سه که رینماییکار و پشتیوان و هاوکار ت بن.

یاساو سیستمی خوا وابوو که پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دژایه تییان بکری، نهوه زۆر حکمه تی تیدا ههن:

- ۱- به کئ له حکمه ته کانی نهوه یه که پاداشتیان گه وره تره.
- ۲- حکمه تییکی دیکه ی نهوه یه که ببنه سه رمه شق بۆ غه بری خو یان و، خه لک وانه زانی که پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) فه رشیان بۆ راخراوه و، رییان به گولان چیتراوه، به لکو رییان هه مووی درک و دال و، هه ورازو نشیو بووه.
- ۳- نجا شو تینکه وتوو انیان که تهماشای پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده کهن، له گه ل نهو هه موو هه ورازو نشیوو درک و دال و ناره حه تیه ش دا، خو راکر بوون، نهوه ش ده بینه هوی هاندان بۆ نهوانیش که خو راکر بن.

مهسه لهی چواره م و کۆتایی:

داواکردنی کافره کان که دهبووایه قورئان به به کجار و یتکهوه دابه زیبایه سه ره موحه ممه د ﷺ، وه لآمدانه وهی خوا، که دلدامه زران و ئاسانی به له بهر کران و فامکران: حیکمه تی به جیا جیا دابه زینی قورئانه و، هه ره شه کردن له کافران که له سه ره روویان به ره وه دۆزه خ په لکتیش ده کرین:

خوا ﷺ ده ره رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً ﴿٣١﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنُ تَمْثِيلاً ﴿٣٢﴾ الَّذِينَ يُحْشِرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ سِمْكَاتًا وَمَأْسَلُ سَبِيلًا ﴿٣٣﴾ ۝﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له هه شت برگه دا:

(١) - ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۝﴾، نه وانهی بئیروان گوتیان.

واته: نه و بئیروایانهی که پشتر قسه بیان له باره وه کرا.

(٢) - ﴿ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۝﴾، ده بووایه قورئانی به به ک جار دابه زیبایه سه ره، ﴿ لَوْلَا ۝﴾، بو هاندان (تخضیض) ه، واته: ده بووایه قورئان به به کجار دابه زیبایه سه ری. ﴿ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۝﴾، (آی: مُجْتَمِعًا لَا كَمَا أَنْزَلْنَا نُجُومًا مُتَفَرِّقَةً)، ﴿ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۝﴾، واته: یتکه وه، نه که به پرژو بلایی وه که تیتسا هه به، به لکو هه مووی یتکه وه دابه زیبایه، قیاسی قورئانیان کردوه له سه ره تهورات، که کاتی خوئی له چه ند له وحتیکدا بو مووسا ﷺ له لایه ن فریشته کانه وه نووسراوده ته وه و، مووسا ﷺ هتیاویه تی.

خوا ﷺ وه لآم ده داته وه:

(٣) - ﴿ كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۝﴾، ئاوا به شیویه دامانه زاندوه تا کو دلئی پئ بچه سپتین، عه قلتی پئ بچه سپتین، وشه ی (فؤاد)، هه م به مانای دل به کارهاته وه

قورئاندا، همم به مانای عقل، به لام زیاتر به مانای عقل، واته: له عه قلتدا بیجه سپینین، چونکه له بهرکردنی قورئان، زیاتر په یوه ندیی به هوش و عقله وه هیه، ﴿لِئْتِيَ﴾ (التثیبت: جَعَلَ الشَّيْءَ ثَابِتًا)، واته: شتیک بجه سپینن، سه قامگیری بکهی، واته: قورئانمان بونه بهو شیوهه دابه زانده، تاكو عقل و دلی توی پین بجه سپینین (پتی دامه زراو بکهین).

۴- ﴿وَرَوَّلْنَهُ تَرْبِيًّا﴾، زوریش به ریکیی خویندوومانه توهه، به خویندنده وهه کی ناوازه. (التربیل: التَّوَسُّلُ وَالتَّوَبُّتُ، وَالْتَرْبِيْلُ: حُسْنُ التَّالِيْفِ بَيْنَ الدَّلَالَةِ)، (تربیل، بریتیه: له شتیک که به شینهیی و به له باریی بپ و، به ریزو ریکیی و پو شنیی و مانایه که ی پو شن بپ، (الزمخشری) گوتوویه تی: حکمهت له وهدا که خوا قورئانی به چند به شتیک دابه زانده به بلاویی نه که به یه کجار، نه وهه که به هوی نهو جار وبار دابه زینه وهه، عقل و دلی پیغهمبه ری پین بجه سپینن، تاكو چاک له بهر بکات و تیبیکات، چونکه بابای ودرگر دلی به هیز ده بپ، له سر له بهرکردنی زانست، کاتیک که نهو زانیاریهیی بوی ده تیردری، شتیک دواي شتیک بوی بپ و، به شتیک دواي به شتیک، نه که همووی پیکه وهه.

۵- ﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ﴾، هیچ وه سفیک و وینه به که بو تو ناهینه وهه.

۶- ﴿إِلَّا جِنَّاتِكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَسْبِيْرًا﴾، مه گهر تیمه ههق (شتیکي چه سپاوا) بو تو دینین و، روونکردنه وهی باشر له وهی نهوان ده یلین، بو نهو نیشکال و پرسپاره ی نهوان، روونکردنه وهی باشریان بو دینین، (مثل)، لیره دا به مانای وه سفیکي سه رسوپهینه ر دی، که نهو قسه یه ی نهوان گوتوویانه له باره ی حالی پیغهمبه رده وه ﴿كَلِمَةٍ﴾ گوايه: حالی پیغهمبه ری کوتایی وه که هی پیغهمبه ران ناچن ﴿عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ﴾ واته: نهو وینه (مثل) دیان، که هیتاوده وهه گوتوویانه: حالی تو وه که حالی پیغهمبه ران ﴿عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ﴾ ناچن، که یه کجار کتیبیان بو دابه زیوه.

که ده فه رموی: ﴿وَأَحْسَنَ تَسْبِيْرًا﴾، یانی: (أَفْضَلُ فِي الدَّلَالَةِ)، مانایه که ی رو شتر و دیارتره.

ئیتسا با شه ش خال له باره ی جیا جیا دابه زئرانن قورئان و، حکمه یه که یه وه بخه ینه روو:

حیکمه تهکانی دابه زاندنی قورئان له ماوهی بیست و سنی (۲۳) سالدا

۱- به ناسانی وهریگری له لایه نی خه لکه وه و تیی بگهن و، پیغه مبه ریش ﷺ ناسانتر بتوانی بیگه یه نی، نه ک هه مووی پیکه وه.

۲- قورئان بهرنامه ی ژبان وه، به گویره ی پرودا وه کان هات وه.

۳- په یوه ندیی بهرده وامی پیغه مبه ر ﷺ و مسوئلیمانان به وه حییه وه، که جار بو جار ئیمانان پیی تازه ده بیته وه.

۴- تا کو دهره قی گومانی کافره کان نه بن، که په کجار وه حییه هات و ته واو، بپایه وه، بهرده وام نه وه تازه بیته وه که خوا په یوه ندیی بهرده وامی له گه ل بهنده ی خویدا هه یه وه، له گه ل مسوئلیماناندا هه یه.

۵- نه گهر به په کجار دابه زیبا یه، ده بووا یه به په کجاریش جبه جی کرابایه، که نه وه ش زور فورس ده بوو.

۶- ههر به شیک له وه حییه به لکه یه کی سه ره بخویه، بو یه نه وه بهرده وام له ته مه نی پیغه مبه ردا تازه بوته وه.

ده گونجی زور حیکمه قی دیکه ش له و باره وه بگوترین.

له کو تایی دا خوا فرموویته قی:

(۷) - ﴿الَّذِينَ يُحْسِرُونَ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ مَا لَهُمْ لَبَّاسٌ عَلَيْهِمْ يُكْسَبُونَ مِنَ الْحَرِّ وَهُمْ لَا يَسْتَكْفِرُونَ﴾، نه وانه ی که له سه ر پوو یان به ره و دوزه خ کو ده کرینه وه.

۸- ﴿أُولَئِكَ سَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾، نهوانه شونینان خراپتره که دۆزه‌خه و ریگاشیان گومپراتره که یتی شیرک و کوفرو لادان و تاوانه.

له کۆتابی دا نهم فهرمایشته دینین: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخَسِّرُ النَّاسَ عَلَى ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ عَلَى الدَّوَابِّ، وَصِنْفٌ عَلَى الْأَقْدَامِ، وَصِنْفٌ عَلَى الْوُجُوهِ) (أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ: ۳۱۴۲، وَحَسَنُهُ)، واته: نه‌وو هورپه‌یره خوا لیتی پارزی بئ، ده‌لن: پتغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: خه‌لک له رۆژی دوابی دا به سئ جوران کۆده‌کرینه‌وه، ۱- هه‌ندیکیان به سوارایی (به‌رئزو حورمه‌ته‌وه) و، ۲- هه‌ندیکیان به پتیان ده‌چن و، ۳- هه‌ندیکیشان له‌سه‌ر روویان (را‌ده‌کیشرتن).

نجا یه‌کئ له پتغه‌مبه‌ری پرسى ﷺ گوئ: چۆن له‌سه‌ر روو ده‌رۆن؟ فهرمووی: نه‌و زاته‌ی که له‌سه‌ر پتیه‌کانیان رۆیشتاندوون، به‌توانایه‌که له‌سه‌ر رووه‌کانیشیان بیانرۆیشتنتی^(۱).

هه‌لبه‌ته‌که ده‌فهرموئ: ﴿أُولَئِكَ سَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾، پتویسته نه‌وه‌نده‌بزانین، که مه‌به‌ست پتیی نه‌وه‌نیه‌که خوا به‌راوردی چیگه‌و رتگای به‌هه‌شتیه‌کان و رتپازه‌که‌یان بکات، له‌گه‌ل هی کافره‌کان دا، به‌لکو یانی به‌موتله‌قیی جئ و رتی کافره‌کان زۆر زۆر خراپه‌و، رتگه‌که‌شیان زۆر زۆر گومپرایانه‌و سه‌ر لئ شتواوانه‌یه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخَسِّرُ النَّاسَ نَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ مُنْشَأً، وَصِنْفٌ رُكْبَانًا، وَصِنْفٌ عَلَى وَجُوهِهِمْ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَمْشُونَ عَلَى وَجُوهِهِمْ قَالَ إِنَّ الَّذِي أَمْشَاهُمْ عَلَى أَرْجُلِهِمْ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَمْشِيَهُمْ عَلَى وَجُوهِهِمْ، أَمَّا إِنْهُمْ يَتَّقُونَ بِوَجُوهِهِمْ كُلَّ غَدَبٍ وَشَوْكٍ! أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۸۱۳۲، وَأَخْرَجَهُ أَيْضًا: (عَنْ نَفِيْعٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ يَمْشِرُ النَّاسُ عَلَى وَجُوهِهِمْ؟ قَالَ إِنَّ الَّذِي أَمْشَاهُمْ عَلَى أَرْجُلِهِمْ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَمْشِيَهُمْ عَلَى وَجُوهِهِمْ!؛ ۱۲۷۰۸.

❖ **دهرسي سيپهه** ❖

پیناسهی نهم ده رسه

نهم ده رسه مان ده (۱۰) نایهت ده گریته خوئی، نایهته کانی: (۲۵ - ۴۴)، لهم ده (۱۰) نایهته دا، سه رته تا خوا ناماژهی کورت به هه رکا له مووسا و هاروون سه لات و سه لامی خویان له سه ر بی و، خه لکی میسر ده کات، پاشان نووح و گه له که ی، سه لات و سه لامی خوا له سه ر نووح بی، دوایی باسی گه لانی عاود سه موود و هاوه لانی په سس و گه لی لووطیش کراوه، سه لات و سه لامی خوا له سه ر لووط بی، که به هوئی کوفر و سته مه وه، خوا هه موویانی فه وتانوده. دوایش باسی بیروویانی رۆژگاری پیغه مبه ری کوتایی موحه مه ده ﷻ کراوه، که چون گالته یان پیکردوهو، گوتوویانه: نه گه ر هاتباو خوڤاگر نه باین له سه ر په رستراوه کامان، موحه مه ده لای دده داین، پاشان خوا عزوجل مۆری ناره زوو په رستی و، وه ک نازه ل بوون و، بگره گومر اتریش به نیوچاوانی نه و کافرانه ی رۆژگاری پیغه مبه ری کوتاییه وه ده نن.

﴿ وَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ زَكِيًّا ﴿۲۵﴾ فَقُلْنَا أَذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِعَايِنُنَا فَمَدْرَنَهُمْ تَدْمِيرًا ﴿۲۶﴾ وَقَوْمٌ نُوْحٌ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۲۷﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَحْسَبَ الرَّسْمَ وَفَرُونَا بَيْنَ ذَلِكَ كَيْبَرًا ﴿۲۸﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَرْنَا تَنْبِيْرًا ﴿۲۹﴾ وَقَدْ آتَيْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الْآيَةَ فَأَمَطَرْنَا مَطَرًا سَوِيًّا أَفَلَمْ يَكْفُرُوا بِرَبِّهِمْ أَبَلْ كَانُوا لَا يَتَجَرَّتْ عُشُورًا ﴿۳۰﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِذْ يَنْجُذُوكَ إِلَّا هُرُوعًا وَهُرُوعًا الَّذِي يَخَافُ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۳۱﴾ إِنَّ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَنَّ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ

يَعْلَمُونَ حَيْثُ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٢٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ لِلنَّهْرِ هَوْنَهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكَيْلًا ﴿١٢٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَسْمَعُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٢٤﴾ ﴿١٢٤﴾

مانای ده‌فاو ده‌فی نایه‌ت‌کان

ابه‌دنیایی تیمه کتیمان به مووسا داو، هاروونی برایشیمان له‌گه‌لی کرده وه‌زیر ﴿٢٥﴾ پیمان‌گوتن: بچنه لای نه‌و خه‌لکه‌ی نایه‌ته‌کانیمان به درو دانان، (دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون)، ئیدی سه‌ره‌نجام به سه‌ختیی کاولمان کردن ﴿٣٣﴾ هه‌روه‌ها گه‌لی نوو‌وحیش کاتیک پیغه‌مبه‌رانیمان به درو دانان، (له‌توفاندا) نغرومان کردن و، بو‌خه‌لکی کردماننه نیشانهو (په‌ندو) بو‌سته‌مکارانیش نازاریکی به‌تیشمان ناماده کردوه ﴿٣٧﴾ هه‌روه‌ها گه‌لی عادو، گه‌لی سه‌موودو، هاوه‌لانی په‌سس و گه‌لیک سه‌ده‌ی دیکه‌ش له‌و ئیوانه‌دا (پیغه‌مبه‌رانیمان بو‌ئیردراون) ﴿٣٨﴾ هه‌رکامیکیان وئنه‌مان بو‌هینانه‌وه (له‌گه‌له‌فه‌وتیزاوه‌کان) و هه‌مووشیمان (دوای سزابار بوونیان) ته‌فرو توننا کردن ﴿٣٩﴾ به‌دنیاییش ئه‌وان (بئبروایانی روژگاری تو‌ئهی موحه‌مه‌دا! له‌سه‌فه‌ری شامیاندا) به‌لای نه‌و شاره‌دا په‌توونه، که بارانیکیی خرابی به‌سه‌ردا بارئیرا (به‌رد بارانکرا) نایا نه‌بانده‌دی؟! به‌لکو به‌هیوای زیندوو کرانه‌وه نین! (بو‌یه نه‌وه هه‌لو‌ئستیانه) ﴿٤٠﴾ کاتیکیش (کافره‌کانی گه‌له‌که‌ت) ده‌تیینن، ته‌نیا گائته‌ت پئ ده‌که‌ن، ده‌ئین: نا‌ئهم‌یه‌خوا به‌پیغه‌مبه‌ر ناردوو‌یه‌تی! ﴿٤١﴾ نیزیک بوو نه‌گه‌ر خو‌پراگر نه‌با‌ین له‌سه‌ریان (له‌سه‌ر په‌رستراوه‌کامان)، گومرامان بکات و، له‌په‌رستراوه‌کامان لامان بدات! دوایی کاتیک سزاو نازار ده‌بینن، ده‌زانن کئی گومراتره! ﴿٤٢﴾ نایا نه‌و که‌سه‌ت دیوه‌که ناره‌زووی خو‌یی به‌په‌رستراوی گرتوه؟ ئنجا نایا تو‌به‌سه‌ریه‌وه ده‌بیه‌پاریزه‌ر (نه‌هئیلی لاب‌دات)? ﴿٤٣﴾ یان نایا پئت وایه: زوربه‌یان ده‌بیستی یان ده‌فامن! نه‌خیر، ته‌نیا وه‌ک نازه‌لان وان، بگره‌ری هه‌تله‌که‌رت‌ریشن ﴿٤٤﴾.

نشیکردنه‌وی هه‌ندیک له وشه‌کان

(تَبَرَّأَ): (التَّبَرُّ: الْكُفْرُ وَالْإِهْلَاكُ)، (تَبَّرَ)، واته: شکانندن و فهوتانندن، ئنجنا (تَبَّرَ، يَتَبَّرُ، تَبَرُّراً)، واته: تیکیشکاندن، ته‌فروتوو‌نای کرد، به تیکیشکانندن و ته‌فروتوو‌نا کردن.

(هُرُؤًا): (الهُرَّةُ: مَزْحٌ فِي خَفِيَّةٍ)، (هُرَّه) بریتیه له گالته پیکردنیتکی په‌نهان، (الهُرَّةُ: مَضَرٌ هَرَّةٌ بِهِ، وَالْوَضْفُ لِلْمُبَالَغَةِ، لِأَنَّهُ صَارَ نَفْسَ الْهُرَّةِ)، وشه‌ی (هُرَّه) چاوگه، یانی: گالته پیکردن، (هُرَّةٌ بِهِ)، واته: گالته‌ی پیکرد، به‌لام که فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿إِنْ يَنْخُدُّوْكَ إِلَّا هُرُؤًا﴾، نه‌و وه‌سفه بو زنده‌رؤ‌ییه، یانی: بو‌ته خودی گالته پیکردنه‌که، نه‌گه‌رنا یانی: (مَهْرُوءٌ بِهِ)، واته: تو ده‌کیرن به گالته پیکراو. (وَكَيْلًا): (وَكَيْلٌ: فَعِيلٌ مَعْنَى مَفْعُولٍ)، له‌سه‌ر کیشی (فَعِيلٌ) ه، به‌لام به‌مانای (مفعول) ه، یانی: (مَوْكُولٌ إِلَيْهِ)، کارپیتسپیردراو، هه‌روه‌ها (وَكَيْلٌ)، به‌مانای پارزهریش دیت.

هوی هاتنه خوارهوهی نایه تهکان

(۱) - هوی هاتنه خوارهوهی نهم نایه ته که دهفه رموی: ﴿أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا﴾، لهو بارهوه نهم دهفه هاتوه: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا﴾، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ يَعْبُدُ حَجْرًا أبيضَ زَمَانًا مِنَ الذَّهْرِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَإِذَا وَجَدَ حَجْرًا أَحْسَنَ مِنْهُ، رَمَى بِهِ، وَعَبَدَ الْآخَرَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْآيَةَ) (أُخْرِجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ فِي تَفْسِيرِهِ: ۱۵۱۹۹، وَابْنُ مَرْدَوَيْهِ فِي تَفْسِيرِهِ كَمَا فِي «الدُّرِّ الْمُنْتَوَّرِ»: ج ۶، ص ۲۶۰، وَمِنْ طَرِيقِهِ الضِّيَاءِ الْمُقَدِّسِيِّ فِي «الْأَحَادِيثِ الْمُخْتَارَةِ»: ۱۲۰۲، قُلْنَا: وَسْتَدُهُ حَسَنٌ^(۱)).

واته: عهبدوللای کوری عهباس (خوا لیمان رازی بن)، له بارهوی فهرموودهی خواوه که دهفه رموی: ﴿أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا﴾، ده لن: له سهردهمی نهفامیی دا پیاویک (به کیک له پیاوهکان، کوره که کوری پیاوان بووه، نه گهرنا نافرده تیشیان ههروا بوون)، رۆژگارێک بهردیکی سهی دهپهرست، (ماوهیهکی زۆر بهردیکی سهی دهپهرست)، کاتیک بهردیکی لهو چاکتر و جوانتری دهبینی، لهو بهردهی پیشی (که رۆژگارێک بهرستوهیهق) فری دداو نهوهی دیکهی دهپهرست، تنجا خوا ﷻ لهو بارهیهوه نهوهی نارده خوار: نایا نهو کهسهت دیوه که نارزهووی خوئی به په رستراوی گرتوه، تنجا نایا تو بهسه ریهوه دهبیهه پارێزهر (نه هیلی لابدات)؟

مانای کشتی نایه تکان

خوَا ۱۰ وَهَكَ لَه پِتَناسَهی نَهَم دهرسه دا باسما ن كِرْد، لَهَم (۱۰) نایه ته دا سه رته تا ناماژه یه كی كورت ده كات به ژماره یه ك له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و كه له فهوتاو و غه زه ب لیگیراوه كانی هه ندیک له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، دوا بیس باسی هه لوئستی كه لله ره قانه و نه رتیبانه ی نهو خه لك و كومه نكایه ده كات، كه پیغه مبه ری خاتمه ۱۱ لَه نیویاندا بووه، واته: به پله ی یه كه م هۆزی قوره یس كه له مه ككه بوون و، هه روه ها خه لكی ده ورو به ری مه ككه ش، ده فه رموی:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيْرًا﴾، به دنایی تیمه كتیبمان به مووسا دا {كه مه به ست ته وراته} و ها روونی برایشیمان له كه لیدا كرده وه زیر، وه زیر، واته: هاو كار، یارمه تییده ر، پشتیوان، وه زیری تیستاش له م روژگاره ی تیمه دا، بویه پنی ده كوتری وه زیر، - نهو زا راوه یه ش له میژه داهاتوه و له سه رده می نومه و بیه كان و عه بیاسیه كانیشه وه به كارهی تراوه - له به ر نه وه ی وه زیره كان پالپشت و هاو كارن بو نهو كه سه كه نهو قهواره سیاسییه سه ره به رشتی ده كات، وه ك سه روکی حكومه ت.

هه لبه ته ها روون ۱۲ و پرای نه وه كه پالپشتی مووسا ۱۳ بووه، یه كی بووه له پیغه مبه رانی خواش، چونكه خوَا ۱۴ له سووره ق (مریم) دا، ده فه رموی: ﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِذْ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۝۵۱ وَنَذَرْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَوَرَّانَاهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ۝۵۲﴾، واته: هه روه ها یادی مووسا بكه له كتیبدا كه هه لیزارده بوو و، ره وانه كراوو پیغه مبه ر بوو و، له لای چپای طوور نیزیکمان خسته وهو، به شیوه تایبه ت دواندما ن (قسه مان له كه لدا

کرد) و له به زهیی خۆمانه وه هاروونی برایشیمان بو کرده پیغه مبهه و پیمان به خشی.

تاکو بۆی بپتته هاوکار و یارمه تپیده، دیاره له سهه داوای خۆی: موسا
 ﷺ داوای له خوای پهروه دگار کردوه که هاروونی برای پی به خشی، وه که
 پیغه مبهه رو، هاوکارو یارمه تپیده: ﴿وَأَجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي﴾ ﴿٢١﴾ هَرُونَ أَمِي ﴿٢٢﴾ أَشَدُّ
 بِرِيءٍ أَرْزَى ﴿٢٣﴾ وَأَشْرِكُ فِي أَمْرِي ﴿٢٤﴾ طه.

ئنجا نابا خوا چی به موسا و هاروون فهرموو؟! ﴿فَقُلْنَا أَذْهَبًا إِلَى الْغَمْرِ
 الَّذِينَ كَذَبُوا بِعَايَتِنَا﴾، پیمان فهرموون: برۆن بو لای نهو که مبهه له خه لکه
 که نابه ته کانی تیمه یان به درۆ داناون، که مه به ست پیمان گه لی میسرد، به
 سه رو کابه تیی فیرعه ون و هامان و قاروون، ﴿فَدَمَّرْنَاهُمْ نَدْمِيرًا﴾، سه ره نجام
 له به بنمان بردن، کاو لمان کردن، وه که چۆن خانوو یک کاول ده کرسی و ده روو خینری،
 ئاوا روو خاندانن.

هه لبه ته لیره دا خوا زۆر به کورتیی نه م به سه رهاته ده گپرتیه وه، که تیمه له
 سووره قی (الأعراف) دا، به دریزی قسه مان لیکردوه و لیره هه مووی پینچراوه ته وه و،
 خوا ﷺ له م سووره ته دا ته نیا شوینی مه به ستی باسکردوه، نه گه رنا که خوا به
 موسا و به هاروونی فهرموو: برۆن بو لای نهو خه لکه ی بروایان به نابه ته کانی
 تیمه نه کرد، ورده کاریی زۆری تیدایه که چوون بو لای فیرعه ون و وتووژیان
 له گه لدا کردو، فیرعه ون گوئی: پهروه دگاری جیهانیان کینی؟ موسا ﷺ به لگه ی
 بو هینایه وه، وه که له سووره قی (الشعراء) دا، پی ده گه ین، ههروه ها له سووره قی
 (طه) دا، پیتشر باسمان کرد، ئنجا دوایی فیرعه ون پیتی ده لئی: به لگه ت چیه؟
 موسا دوو به لگه ی زۆر سه رنج پاکیشی پیشان ده دات، به که م: گۆچانه که ی که
 ده بیتته چه زیا، ده بیتته نه ژدیهایه کی گه وره، ههروه ها ده ستیشی که له بن هه نگلی
 ده ری دینی، وه که چرایه کی زۆر تیشکده ره ده نایسن و شو ق ددها، به لأم داوای نه وه ش

هر پروانه‌نسن: فیرعهون و فاروون و هامان و، گه له که بیان، سه ره نجام خوا صَلَّى فرمان به به نوو نیسرائیل ده کات رابکه، خویان قوتار بکه، نه وانیش به ره و ده شتی سینا دین، به لام ده ریای سووریان دیته پیتش، خواش ده ریایان بؤ لهت ده کات، هه لبه ته دواى نه وهى مووسا صَلَّى گۆچانه که ی له ده ریایکه ده دا، وه ک خوا فه رمویه ق: ﴿ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أُضْرِبْ بِعَصَاكَ الْآبِرَ فَاَنْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿١٣﴾ الشعراء، فیرعهون و سوپایه که شی به دواى نه واندا دین، وا ده زانن نه وه هر شه قامه ری بووه، نیدی نه وانیش به دواى واندا تیتیده که، نجا دواى نه وهى کوئا که سی گه لی مووسا صَلَّى ده رده چن له ده ریای و، کوئا که سی سوپای فیرعهون دیته نیتو ده ریای، ده ریای ویک ده که ویته وه وه هم موویان نغرو ده بن، نجا نانه وه یه که ده فه رموی: ﴿ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿

نجا باسی گه لی نووح صَلَّى ده کات: ﴿ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ ﴿﴾ خه لک و گه لی نووحیش دواى نه وهى پیغه مبه رانیان به درؤ دانا، تیمه له تاودا نغرومان کردن، خنکاندمانن، ﴿ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً ﴿﴾ بؤ خه لکی کردمانه نیشانه، په ندو عیبره تیک وه ک نیشانه یه کی دیار، ﴿ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿﴾ بؤ سته مکارانیش، سته مکارانی روژگاری توش نه ی موحه ممه د و ﴿! هم موو روژگاره کانی دیکه ش: نازاریکی به تیشمان ناماده کرده، واته: به سه ره اتی نووحیش صَلَّى خوا لیره دا به یه که نایه ت خولاصه و پوخته ی کردوته وه، نجا جیی سه رنج نه وه یه که ده فه رموی: ﴿ كَذَّبُوا الرُّسُلَ ﴿﴾ گه لی نووح صَلَّى پیغه مبه رانیان به درؤ دانا، هه لبه ته واپنیده چتی نووح به یه که مین پیغه مبه ری خاودن نؤممه ت بووبتی، بیگومان پیتش ویش پیغه مبه رانی دیکه هاتوون، به لام واپنیده چتی: هم موو نه و خه لکه ی له روژگاری نووح دا بوون، هم موو نه و مروفانه بؤ هم موویان نیردرابتی، به لام بوچی ده فه رموی: ﴿ كَذَّبُوا الرُّسُلَ ﴿؟

له بهر نه وه ی گه لی نووح که بروایان به نووح صَلَّى نه کرده، له بهر خودی خوئی نه بووه، به لکو له بهر نه و په یام و بهرنامه به بووه که پیتدا نیردراوه،

که په رستنی خواجه به ته نیا و پابه ند بوونه به شهرعی خواوه و، به پړیوه چوونه به پیتی هیدایهت و بهرنامه ی خوا، پاشان پروا بوونه به پړوی زیندوو بوونه ووه و سزاو پاداشت و، به هه شت و دوزخ و، خو پاراستنه له قهده غه کراوه کان و، خو رازاننده ویه به سیفته بهرزه کان و ... هتد.

ننجا له سونگهی نه ووهه که هه موو پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بهو جوړه بهرنامه و پربازوه هاتوون، که واته: که سې پروا به یه کیکیان نه کات، نه وه له بهر بهرنامه که به تی، پروای پیناکات، که واته: وه ک پروای به هیچ کامیان نه کړدی وایه.

ننجا خوا ﷺ ناماژه ده کات به سنی کومه له خه لکی دیکه: ﴿وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ﴾، هه روه ها که له عادو، که له ثه موود و، هاوه لانی رده سس، که وه ک دواپی باسی ده که یین: (رده سس) هه ندیک گوتوویانه: به مانای بیریک دتی، که نه وانه هاوه لانی بیر بوون و، هه ندیک گوتوویانه: (أَصْحَابُ الرَّسِّ)، هه ر هه مان که له مه دیه نن، خوا ده فده رموتی: نه وانی شمان فهوتاند، ﴿وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كِبِيرًا﴾، هه روه ها له و نتوانه دا، زور سه ده دی دیکه ش، واته: له نتوان نووح و نه و پیغه مبه رانه دا که بو که له عادو که له ثه موود تیر دراون، که هه وود و صالح بوون (علیهما السلام)، هه روه ها (أَصْحَابُ الرَّسِّ)، که ته گه ر پیغه مبه ره که یان شوعه یب بووبی، یا خود پیغه مبه ریکی دیکه بووبی، ناوی نه هاتوه، زور سه ده دی دیکه مان فهوتاندوون، له نه نجاسی ته وه دا که پیغه مبه رانیان بو رده وانکراون و، نه وانی ش پروایان پی نه هیناون.

﴿وَكُلًّا صَبَرْنَا لَهُ الْأَمْتَلُ﴾، هه ر کامیش له و گه لانه که فهوتاندوومانن، وینه مان بو هیناونه وه، واته: به سه ره اتی پیغه مبه ران (علیهم السلام) و به سه ره اتی که له فهوتاوه کاهان بویان هیناونه وه، که وه ک نه وان مه کن و په ندیان لی وه ربکرن، ﴿وَكُلًّا تَبَرْنَا تَبِيرًا﴾، هه ر کامیکیشیا مان کاول کړدوه و فهوتاندوه، به فهوتاندنیکی زور سه رسوره یته ر.

نجا باسی دوا کومه له خه لک و دوا کومه لگا ده کات، که خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سزای داون
 له سر نه وهی بر وایان به پیغمبران نه هتیاوه، که گه لی لوطه، ده فهرموی:
﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَى الْقُرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتَ مَطَرَ السَّوِءِ﴾، کاتی خوئی نه وان تپه ریون
 به لای نهو شاره دا که باراتیکی خرابی به سه ردا بارینرا، له شوینه کانی دیکه خوی
 بالاده ست باس ده کات که بارانی خراب، واته: به ردا بارانگردن، له سه ریوه خوا
بِسْمِ اللَّهِ به ردی سووره وه کراوی به سه ر گه لی لوط دا باراندن، (قریه) واته: شاری
 گه وره، نهو شاره شه که نهو بارانه ی به سه ردا باریندرار، هه ندیک ده لین: سه دووم
 بووه، هه ندیک ده لین: عه مووره بووه، هه ندیک ده لین: به لکو پینج شار بوون،
 به لام وه که یه ک شار خوا باسی کردوون، چونکه له نزیک یه کدی بوون و،
 شوینه که شیان تپستا بوته ده ریاجه ی مردوو (بحر المیت)، بویه ده فهرموی:
﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَى الْقُرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتَ مَطَرَ السَّوِءِ﴾، به دنایی ردت بوو بوون به لای
 نهو شاره دا که بارانی خرابی به سه ردا باریندراره، له بهر نه وهی خه لکی حیجاز به
 گشتی و، قوره یش به تابهت که بو بازارگانی ده چوون بو شام، هه میشه به لای
 ده ریاجه ی مردوودا تپه په رین، بویه ده فهرموی: به لایدا تپه ریون، ﴿أَفَلَمْ
 يَكُونُوا يَرَوْنها﴾، نه دی نه یانده بینی؟ تایا نه یانده بینی که چون که سیان لی
 نه ماوه، شوینه که شیان بوته ده ریاجه یه ک، که تپستاش ماوه، ده ریاجه ی مردوو،
 که هیچ زینده وه ریکی تپدانیه، بویش وای پی ده گوتری، واته: نه ک هه ر ناژهل،
 نه ک هه ر زینده وه ر، به لکو پروه کیسی تپدا ناژی، له بهر نه وهی که ریژهی
 خوینه که ی زور زوره، تایا نه یانده بینی؟ ﴿بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا﴾، به لکو
 نه وان به نومیدی بلاوکرانه وه و زیندوکرانه وه (و سزاو پاداشت) نه بوون، بویه
 نهو هه لویتسته خراب و نه ریئیه بیان له بهرانه ر تودا هه یه نه ی موحه ممه د ﴿﴾!
 نجا ده فهرموی: ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَخَذُوكَ إِلَّا هُرُوءًا﴾، هه روه ها (نه ی
 موحه ممه د! ﴿﴾ خه لکه کافرو که لله ره فه که ی توش) کاتیک تو ده بینن، هه ر
 به گائته ده گرن، واته: هه ر ده تکه نه گائته پیکراو ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ

رَسُولًا ﴿﴾، (ده لَئِن: نا نهودیه که خوا به پیغمبر ره وانهی کردوه؟! وهک همهوو کهس لهوی چاکتر بی! یان نهو شایستهی نهوه نه بی! بویه خوا ﴿﴾ له سوورهقی (الأنعام) دا وه لَمِیَان دده دانه وهو ده فهرموئی: ﴿﴾ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْمَلُ رِسَالَتَهُ ﴿﴾، واته: خوا ده زاننن په یامی خوئی له کتیدا داده ننن، به کیسی ده سپترئی، یان له سوورهقی (الزخرف) دا، که نهوان ده لَئِن: ﴿﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقُرَيْشِيِّ عَظِيمٍ ﴿﴾، واته: ده بووایه نه م قورانه دابه زیته سه ره کتیک له دوو پیاوه گه وره کانی دوو شاره که، که مه به ستیان پیمان مه ککه و طانیف بووه، نجا دوو پیاوه گه وره کان، نایا ده بی هی مه ککه نه بوو جه هل و، نهوهی طانیف عوتبهی کوری ره بیعه بووبئی؟ زانایان لهو باره وه راجبایان هیه، گوتویانه: نهوانه ساماندار و به خرم و قومن و دهسه لَئِن هیه، نهوانه شایسته ن، خوا بیانکاته پیغمبر ﴿﴾، ته رازوو و پیوه ری نهوان نهو شتانه بوون: بزنانن: کئی سامانی زیاتره؟ کئی دهسته لَئِن زیاتره؟ کئی خرم و قومی زیاتره؟ به لَئِن پیوه ری خوا، شتیکی دیکه یه، پیوه ری خوا نهودیه که نهو مروقه خوئی چهنده شایسته یه: عه قلی، زگماک (فطرة) ی نه دهب و رهوشتی، مه عده نه که ی، سیفه ته به رزه کانی، نهوه پیوه ری خوی په روه ردگاره، بویه ش ده فهرموئی: ﴿﴾ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْمَلُ رِسَالَتَهُ ﴿﴾ الأنعام، واته: خوا خوئی زاناتره په یامی خوئی ددها به کئی، کئی شایسته یه قی؟

دوایی کافره کان ده لَئِن: ﴿﴾ إِنَّ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ آلِهَتِنَا ﴿﴾، نیزیك بوو له په رستراوه کامان لامان بدات، گومرامانیکات، هه تله مانیکات، ﴿﴾ لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ﴿﴾، نه گهر خوْمان له سه ریان رانه گرتبایه، له سه ره رستراوه کامان، خه ریک بوو لامان بدات، همانبات بوْ ته نیا خوا په رستی، وازمان پت لهو بت و صهنه م و په رستراوانه بئیتی، به لَئِن خوْمان له سه ره راکرتن و به رده ووم بووین و دهسته ردار بیان نه بووین!

نجا خوا ده فہرموی: ﴿ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حَيْثُ يُرَوْنَ الْعَذَابَ مِمَّنْ أَضَلَّ سَبِيلًا ﴾،
 لہم ہودوا کاتبیک کہ نازار و سزای خوا دہ بینن، بؤیان دہردہ کہہ کوئی (دہ زانن) کئی
 ہہ تلہ ترہ، کئی لہ پئی لادہ ترہ، کئی زیاتر راستہ پئی ونکر دودہ و لئی بزر بووہ؟!

لہ کو تایی دا، خوا ﷺ و ہک مؤرتیک بہ نیو چاوانی کافرہ کانی پوژگاری پیغہ مہبری
 و دہدہنتی، کہ نہوانہ ہہر نارہ زوو دہ پہرستی و، نہوانہ ہہستہ و ہرہ کانی خو یان و
 عہقل و ہوشی خو یان بہ کارناہینن و لہ دہستیان داون، و ہک ناژہ لن و لہ ناژہ لیش
 خراپترن، دہ فہرموی: ﴿ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوٰیہٗ ﴾، نایا نہو کہ سہت بینیوہ
 (بہ چاوی عہقل و دل) کہ نارہ زووی خوئی کردوہ بہ پہرستراوی خوئی؟ ﴿ أَفَأَنْتَ
 تَكُونُ عَلَيْهِ وَّكَیْلًا ﴾، نایا تو بہ سہریوہ دہ بیہ پاریزہر؟ تو کار پیسیدراوی
 نہوی، تا کو نہ ہیلی لایدات؟ ﴿ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ﴾،
 یان نایا پیتوایہ کہ زور بہ یان دہ بیستن، یان دہ فامن؟ واتہ: دہ بیستن، بیستنتیک کہ
 شایستہی مرو فہ، کہ بیستن، نہو قسہ یہ کہ بؤی دہ کری، ہہ لبسہ نگینتی، ﴿ أَوْ
 يَعْقِلُونَ ﴾، یا خود پیت وایہ زور بہ یان دہ فامن، ﴿ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ
 سَبِيلًا ﴾، لہ جیاتی خوا ﷺ و ہلام بداتہ و ہو بہ فہرموی: زور بہ یان نابستن و نافامن،
 وا نافہرموی، چونکہ پستہی: ﴿ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ﴾،
 نہمہ پرسار کردنی نکو ولیلیکہ رانہ یہ، واتہ: پیتوایہ دہ بیستن و دہ فامن؟ بہ
 تہ نکید نہ خیر، بؤیہ دہ فہرموی: ﴿ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴾، نہوانہ تہ نیا و ہک ناژہ لن،
 نہم ﴿ إِنْ هُمْ ﴾، (ان النافیۃ) ی پئی دہ لین، نہمانہ تہ نیا و ہک ناژہ لن، واتہ: حوشتہر و
 رہشہ و لاخ و مہر و بز، یا خود (انعام) یانی: کوئی نہو ناژہ لانہی مرو ف لییان
 بہ ہرہ مہند دہبت، بہ یہ ک سہہ کانی شہوہ، نہسپ و ماین و کہر و تبتستر و فیل
 و... ہہ موو نہوانہی مرو ف لییان بہ ہرہ مہند دہبت، ﴿ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾،
 بہ لکو رپیان ہہ تلہ تریشہ لہ ناژہ لان، چونکہ ناژہ لہ کان پابہ ندن و بہ پئی نہو
 سروشتہ کہ خوا لہ سہری سروشتان دودون، بہ پئی نہو غہریزانہ کہ خوا بؤی
 داناون، کو نترپو ل کراون و بہرپوہ دہ چن، بہ لام مرو ف حہوالہی عہقل و ویستی

ئازادی خۆی کراوه، ئنجا ئەگەر عەقلە کەمی بە کارنە هێناو، ویستە ئازادە کەشی بە هەڵە داچوو، ئەو کاتە مانای وایە لە تازە ل خراپتر دەبێت، تاکە هۆکار یەکیش بۆ راست بە کارهێنانی عەقل و بە هەڵدانه چوونی ویستی ئازادی مەرۆف و هەتڵە نه بوونی، بووناسیی و ئیمان و هیدایەتی خوای بەرز و مەزنە.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

باسی ناردنی مووساو هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بۆ لای گه لی فیرعه ون و، فه وتاندنیان و، ناردنی نوح ﷺ بۆ لای گه له که ی و، نغرو کردنیان له تو فانداو، فه وتیندرانی گهلانی عادو له موود و خاوه نانی رهسس و، گه لی لووط، که خوا ﷺ ناماژه ناسا، باسی نه و ژماره به له یتغه مهه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده کات و، نه و گه له فه وتیزاوانه ی ناوی یتغه مهه ره کانیشیان ناھتین، به لام زاراون و له شوینه کانی دیکه له قورناند باسکراون:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزَيْرًا ﴿٢٦﴾ فَقُلْنَا اذْهَبْ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمْزَلْنَهُمْ نَدْمِيرًا ﴿٢٧﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٨﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٢٩﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَرْنَا نَدْمِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمطِرَتْ مَطَرًا التَّوْبَةَ أَكْثَمَ يَكُونُوا يَرْوَدُهَا بَل كَانُوا لَا يَرْجِعُونَ نُشُورًا ﴿٣١﴾ ۞

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له چوارده برگه دا:

(١) - ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ ۞، به دنیایی کتیبمان به مووسا دابوو، به مسۆگه ری.

بۆچی خوا ﷺ لیره دا جه ختی له سه ره ده کاته وه و، دا کوکی لی ده کات؟ چونکه له نیو کافره کانی رۆژگاری یتغه مهه ردا ﷺ، هه بوون و ئیتستاش له نیو کافره کانی

نهم پوزگار هـ شماندا، هـ ن، که نکوولی دهکات لهوهی خوا هیچ کتیبکی دابه زانده بی بو هیچ مروفتیک و، هیچ که سبکی کردبته پیغمهبر، بویه خوا ﷺ له سوورهی (الأنعام) دا، ده فهرموی: ﴿رَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی بَشَرٍ مِّنْ سَمَوَاتٍ﴾ (۱۱) واته: وهك پیویست ریزی خویان نه گرت، که گوتیان: خوا هیچ شتیک دانه بازندوته سهر هیچ مروفتیک، وه حسی بو کهس نه نارده، له ویش ده فهرموی: ﴿قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهٖ مُوسَىٰ نُوْرًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ﴾ (۱۱) الأنعام، بلتی: نه دی کن نهو کتیهی دابه زانده سهر موسا که روشنایی بوو و ریتماییکار بوو بو خه لک؟ بویه خوا ﷺ له پیش دا باسی مووسا ﷺ ی کردوهو باسی کتیه که ی کردوه، چونکه ته ورات زور ناودار بووه له نیو خه لک دا، نه که بهس له نیو جووله که کان دا، به لکو له نیو کوی کومه لگاو میلله تان دا ناسراو بووهو مه شهوور بووه، به لتی ده ستکاری کراوهو گوردراوه، به لام کتیبکی بووه، له بهر دهستی جووله که کاندوا، تیستاش ههر هه یه، که ته وراتیش ته نیا به چوار سیفره که ده گوتری: (۱- تکوین ۲- و خروج ۳- و ثنیه ۴- و عدد)، به لام تیستا په یمانی کون نهو چوار سیفره یه، له گه ل (۳۵) سیفری دیکه ش، (سیفر یانی: کتیب)، هه مووی پنی ده گوتری: په یمانی کون، به سه ر ژمیری (قراءة رعائیه) ش، په یمانی کون (العهد القدیم) چل و نو (۴۹) سیفره.

۲- ﴿وَجَعَلْنَا مَعَهُۥ اٰمَآةً هٰرُونَ وَزِيْرًا﴾، له گه لیدا هاروونی برایشیمان کرده وه زیر، واته: پالپشت، وشه ی وه زیر لیره دا به مانای (وه زیر) ی تیستا نیه، نهو وه زیری تیستا بویه وای پنده گوتری: چونکه پالپشته بو سه روکی حکوممهت، نه گه رنا وشه ی وه زیر له (ووزر) دوه هاتوه، ﴿كَلَّا لَا وَزَرَ﴾ (۱۱) القيامة، واته: هیچ په نایه که نیه، هیچ یارمه تییدرتک نیه، وه زیر یانی: هاوکار و پشتیوان و ده ستبارگر، که دیاره هاروون ﷺ، بو مووسای برای ﷺ بهو شیوه یه بووه، نجا خوی پهروه ردگار ده فهرموی:

۳- ﴿فَقُلْنَا اٰذْهَبْ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِآيٰتِنَا﴾، به مووسا هاروونمان فهرموو: برؤن بو لای نهو خه لکه، که نایه ته کانی تیمه یان به درؤ دانان.

۴- ﴿فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا﴾، نیدی به کسر تیمهش به ویرانکردن کاومان کردن، له به بنمان بردن. بیگومان پیش نه وهی هاروون و مووسا بچن، نایه ته کانیان به درو دانه نابوون، به لام یانی گوتمان: بچن بو لای نه و خه لکه، نه وانه ی که دوایی نایه ته کان و نیشانه کانی تیمه یان به درو دانان، وشه ی (آیات)، کو ی (آیه)، یانی: نیشانه، نه و نیشانه چ رسته کانی فه رمایشتی خوابن، چ نه و موعجزانه بن که پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) پیشانی خه لکیان داون، چ دیارده سروشتیه کان بن، له فورئاندا نه وانه هه ر سیکیان به (آیات)، ناویان هاتوه، واته: رسته کانی فه رمایشتی خوا که ده خوئرتینه وهو، موعجزه ی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) که پیشان دهرتین و، دیاره سروشتیه کان که له گهردوون و ده وروبه ردا هه ن.

نجا خوا باسی گه لی نووح ده کات:

۵- ﴿وَقَوْمٌ نُوْحٌ لَّمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ﴾، ههروه ها خه لکی نووحیش که نووح بو لایان ره وان کراا کاتیک پیغه مبه رانیان به درو دانا، خنکاندمانن، له تو فاندنا نغرومان کردن.

۶- ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً﴾، بو خه لکیش کردماننه نیشانه، کردمانه جیتی په ندو عیبه رتیک که وه ک نیشانه له دووره وه دیار بی.

۷- ﴿وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِيْنَ عَذَابًا أَلِيْمًا﴾، بو سته مکارانیش سزایه کی به تیشمان ناماده کردوه، پیشتریش باسمان کرد که: گه لی نووح، ته نیا نووحیان بو لا ره وان کراوه، به لام خوا ده فه رموتی: هه موو پیغه مبه رانیان به درو دانا، چونکه نه و په یامه ی به نووحدا ئیردرا بوو، هه ر هه مان په یامه که هه موو پیغه مبه ران هیناویانه، نه و انیش بو یه درایه تیی نووحیان کردوه و پروایان پی نه هیناوه، چونکه له گه ل خودی په یامه که دا نا کوک بوون، نجا هه ر نه و په یامه شه که خوا به هه موو پیغه مبه راندا ناردوو په تی، بو یه هه ر که سیک پروا به په کیک له پیغه مبه ران نه کات، وه ک نه وه وایه پروای به هه موو پیغه مبه ران نه کرد بی، چونکه هه موویان هه ر یه ک په یامیان پی بووه، له هینله گشتیه کانیا نیداو له تیوه ر و کیدا،

که دەفه رمۆی: ﴿وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا﴾، سته مکاران، چ گەل نووح بووبن، چ هۆزی قوڕه‌پش له پۆژگاری پیغه‌مه‌ردا ﷻ، چ هەر کافرانیکی دیکه بووبن، ئەوانه‌ی سته‌م ده‌که‌ن له پیغه‌مه‌ران، له په‌یامی خواو سته‌م له خۆیان ده‌که‌ن، ئەوانه تازاریکی به ئیشتمان بۆ ئاماده کردوون، ئنجا ئاماژه ده‌کات به سَن جۆره گەل دیکه، که ئەوانیش هەر فهوتیتراون:

٨- ﴿وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ﴾، هه‌روه‌ها گەل عاد و گەل ئەموود و هاوه‌لانی (په‌سس)، واته: ئەو سێیه‌شمان فهوتاندن، وشه‌ی (عاد): دیاره به تهنوینیش خویندراوه‌ته‌وه: ﴿وَعَادًا﴾، هه‌روه‌ها ته‌نیا به سەر (فتحه)ش، خویندراوه‌ته‌وه، به‌لام وشه‌ی: ﴿وَتَمُودًا﴾، به‌س به فه‌ت‌حه‌یه‌و به تهنوین نیه، ﴿وَأَصْحَابَ الرَّسِّ﴾، هاوه‌لانی په‌سس، هاوه‌لانی په‌سس زانایان زۆریان له‌باره‌وه گوتوون و له سووره‌تی (الدخان)یش دا خۆی په‌روه‌ردگار باسی کردوون، به‌لام گرنگ نه‌وه‌یه (په‌سس):

أ- زۆربه‌یان ده‌لێن: به مانای (بیر) دێ، کۆمه‌لێک بوون بیرزیکیان هه‌بووه، یان سه‌رچاوه کارزیزیکیان هه‌بووه.

ب- هه‌ندیک له زانایانیش گوتووایه: (أَصْحَابُ الرَّسِّ)، هەر هه‌مان (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) و خه‌لکی مه‌دیه‌نن، که پیغه‌مه‌ره‌که‌یان شوعه‌یب عليه السلام بووه.

ج- هه‌ندیکیشیان گوتووایه: بۆیه پێیان گوتوون: (أَصْحَابُ الرَّسِّ)، (په‌سس) یانی له‌بن کَل خستنی، یاخود نقووم کردن له زه‌ویدا، ده‌لێن: ئەوانه‌ش (رَسُوا نَبِيَّهُمْ فِي الْبُئْرِ)، پیغه‌مه‌ره‌که‌ی خۆیانیان خستۆته‌ بیریکه‌وه‌و، سه‌ری بیره‌که‌یان داپۆشیوه، به‌و شێوه‌یه‌ نه‌و پیغه‌مه‌ره‌ی خۆیانیان کوشتوه، یاخود هەر له‌بن گلێان خستوه.

(الطبري) ده‌لێ: (هُم قَوْمٌ كَانُوا عَلَى بئرٍ وَذَلِكَ أَنَّ الرَّسَّ كُلُّ مَحْفُورٍ مِثْلُ الْبئرِ وَالْقُبْرِ)، واته: ئەوانه کۆمه‌له‌ خه‌لکیک بوون له‌سه‌ر بیریک بوون، چونکه (په‌سس) به‌هەر هه‌لقه‌نراویک ده‌گوتری، هەر چالێک وه‌ک بیر بێ، یاخود فه‌بر، هەر شیتیک زه‌وی هه‌لکۆلدری، پێی ده‌گوتری (په‌سس)^(١).

(١) له تفسیری سووره‌تی (الدخان)دا زیاتر له باره‌یه‌وه‌ ده‌دوین.

به هر حال خوی پاره و ردگار ته نیا نه و ندهی پی پیوست بووه که بفرموی: هاوه لانی (په سس) یش وه که گهلی عادو نه موود فه وتیندران، گهلی عاد پیغهمبه ره که بیان هوود بوو، گهلی نه موودیش پیغهمبه ره که بیان صالح بووه، به لام هاوه لانی په سس - نئجا (په سس) بیر بووبی، یان هر شتیک بووبی- ديار نیه پیغهمبه ره که بیان کئی بووه، به لام وا دیاره نه و کاته له تئو گهلی عه پهدا و په نگه له زور شوونی دنیادا، نه وان هس وه که چون گهلی عادو نه موود، ناوبانگیان هه بووه و ناسراو بوون، پیغهمبه ره که شیان ناسراو بووه، هاوه لانی (په سس) یش ناسراو بوون، بویه خوا ﷺ باسی نه وانیشی له گهلی عادو نه مووددا کردوه، وه که چون گهلی عاد پیتش بووه، دواپی نه موودی به دوا دا هاتوه، وا پنده چت هاوه لانی په سسیش به دوا ی گهلی نه مووددا هاتین له رووی کاته وه.

(۹) ﴿وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا﴾، هه رووه ها زور سده له و نیوانده، واته: زور کومه لگاش که له سده کان دا زیاون، له و نیوانده، نه وانیش فه وتیتراون، دوا ی نه وهی پیغهمبه رانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بو هاتوون و، وه لامی پیغهمبه رانیان نه داوه ته وه، یا خود دژا به تیبان کردوون، نه وانیش به هه مان شیوهی پیشووه کانیا ن فه وتیتراون.

(۱۰) ﴿وَكُلًّا صَرَيفًا لَهُ الْأَمْثَلُ﴾، بو هه ر کام له و کومه لگایانه ش وینه مان هیناونه وه، واته: باسی پیغهمبه رانی پیشووی خو یان و گه له کانیا ن و رووداوه کانی که له پیتش نه واندا روویاندان، بو مان باس کردوون، که وه که نموونه وینه هیناونه بوون، چونکه (مَثَلُ)، بریتیه له وه سفیکی سه رسو په تیر، یا خود قسه به که که وه که پند واپن.

(۱۱) ﴿وَكُلًّا تَبْرًا تَنْبِيرًا﴾، هه ر کامیکیشیا مان فه وتاند، به فه وتاند نیک (که به س خوا ده زانن چون بووه!) (إِسْتَأْذَنَّا لَهُمْ: فَذَمَرْنَا لَهُم بِالْعَذَابِ إِبَادَةً)، چونکه (تنبیر، یانی: التفتیت للأجسام الصلبة)، (تنبیر، واته: وردوخاش کردنی نه و ته نانهی په قن، په و وشکن، که بهاردرین، پی ده گوتری: (تنبیر)، که ده فرموی: ﴿وَكُلًّا تَبْرًا تَنْبِيرًا﴾، واته: هه ر کامیکیشیا مان ریشه کیش کردن به سزا و قه لچومان کردن.

نجا خوا باسی دوا گہل و کۆمہ لہ خہ لکیک دہ کات، کہ فہو تاندوونی لہ سہر
 نہوہی و ہ لمی پغہ مبرہ کہی خویانیان نہ داوہ تہوہو، لہ سہر خرابہ کاری خویان
 بہر دہوام بوون، کہ بریتین لہ گہل لووط، بہ لَم بہ گہل لووط ناویان ناہینتی،
 بہ لکو بہو حالہ تہ کہ بہ سہریان ہاتوہ، بہو سزایہی کہ پتی سزا دراون، بہوہ
 پیناسہ یان دہکا، دہ فہرموی:

۱۲- ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَىٰ آلِ قُرَيْشٍ آلَٰتٍ أَمْطَرَتِ مَطَرًا سَوِيًّا ۖ﴾، بہ دلنیایی تپہ ریبوون بہ لای
 نہو شاہدا، کہ بارانی خرابی بہ سہردا باریترا، بارانہ خرابہ کہ، خوا ﴿۱۶﴾ لہ زور شویندا
 روونی کردو تہوہ چی بووہ؟ بو وینہ: دہ فہرموی: ﴿حِجَابًا مِّن سِجِّيلٍ﴾ ﴿۱۶﴾ الحجر،
 واتہ: بہر دیک کہ قوری وشک کراوہ بوو، سوورہوہ کراوہ بوو، نہوہمان بہ سہردا باراندن،
 لہ پیمانی کوندا دہ تی: خوا ناگرو کیریت (گؤگرد) ی بہ سہردا باراندن، تیمہ بہ تہ فصیل
 لہ سوورہتی (ہود) دا باسی بہ سہرہا ق لووطمان ﴿۱۷﴾ کردوہ، تیتستاش لہ دہریا چہی
 مردوودا کہ شوینی شاہدانی گہل لووط بووہ، شوینہ وارناسان نہو جوڑہ بہردانہ کہ
 نہوانی پت فہوتیندراون و، پیکہرہ تیسقانہ کانی نہو خہ لکوہ خانووہ کانیان، دہدوژنہوہ،
 کہ خوی بالادہست دہ فہرموی: ﴿وَالْمَوْئِدَٰتِ اٰهْوٰی﴾ ﴿۱۷﴾ النجم، واتہ: شاہ
 ہ لکیتراوہ کان خوا بہریدانہوہ، شاہدانی گہل لووط، وک چوون نہوان زگماکن کہ
 خوا مروئی لہ سہر خولقاندوہ، ہ لیانگیترا بووہ، لہ جیاتی نہوہی پیاو لہ گہل نافرہندا
 جووت بن، پیاویان لہ گہل پیاودا جووت دہبوو و، نافرہتیان لہ گہل نافرہتیان، خوی
 پەرہردگاریش نہوانی ہ لکیتراپہوہ، شاہدانی گہل لووط بہر زکراونہوہ، دوابی بہر دراونہوہ،
 چونکہ لہ شوینیک دا دہ فہرموی: ﴿وَالْمَوْئِدَٰتِ اٰهْوٰی﴾ ﴿۱۷﴾ النجم، واتہ: (خوا) شاہ
 ہ لکیتراوہ کانی بہرداپہوہ، پتشی بہر زکراونہوہ، نجا بہر دراونہوہ، دواپیش بہردی
 سوورہوہ کراوی بہ سہردا باراندوون.

نجا خوا دہ فہرموی: مسؤگہر بہ لای نہو شاہدا کہ بارانی خرابی بہ سہردا
 باریتندرا بوو، تپہ ریبوون، چونکہ خہ لکی مہ ککوہ خہ لکی حیاجاز، کہ ٹہگہر
 دہہاتن بو بازگانسی بو شام، بہ لای دہریا چہی مردوودا تیدہ پہرین و دہ یانبینی،

نهو کاتهش وهك بهسه رهاق ده ماو ده م هم موو كه ستيك بيستويه تي، كه نهو شوينه، نهو شوين ده رايه كه پتي ده گوتري: ده رياچه ي مردوو، شويني چه ند شارتيك بووه، شاره كان سه ره وين كراون و، خه لكه كه يان هم موو فه وتين دراون.

۱۳- ﴿أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا﴾، نايا نه يانده بيني (تاكو درس و په نديان لي وه ريگرن؟).

۱۴- ﴿بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُرُونَ﴾، به لكو هو ي بيروايه كه يان نه وه بوو، كه بروايان به زيندوو بوونه وه، به بلاوكرانه وه به سزاو پاداشت نه بوو.

كه ده فه رموي: ﴿أَمْ طَرَّتْ مَطَرِ السَّوِّ﴾، وشه ي ﴿السَّوِّ﴾، ياني: (الضُّرُّ وَالْعَذَابُ)، زبان و نازار و سزا، به لام وشه ي (سوء)، واته: خراب، تهو شته ي بو مروف خراب ين، به لام ﴿السَّوِّ﴾، ناوه، واته: سزاو نازار.

مهسه لهی دووه م:

کافره کانی رۆژگاری پیغه مبهری خاتهم ﷺ گانته یان به پیغه مبهری خاتهم کردوه، گوتوو یانه: نیزی که بوو له په رستراوه کانهان گومرمان بکات، خوش ﷺ به ناره زوو په رست و به له ریزی نازه لاندایا حیسابکراویان داده نی:

خو ده فه رموی: ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿١١﴾ إِنْ كَادَ لَيُخِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حَيْثُ يَرْوُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكْفُرُ عَلَيْهِ وَكَيْلًا ﴿١٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له دوازه برگه دا:

(١) ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ﴾ هه رکاتیش تویان بینی، دواى نه وهی خوا ﷺ باسی نه زموونی تالی نه و که له رابردووانه ده کات و، باسی ژماره به که له پیغه مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که مووسا و هاروونی برای و، نووح و، دواپی ناوی ژماره به که له و گه لانه دیتن، که فه و تیتراون، به لأم باسی پیغه مبهره کانیان ناکات و ناویان ناهیتن، که نه وه وه که زه مینه خوشکردنه بو نه وهی باسی واقعی رۆژگاری پیغه مبهری خاتهم ﷺ بکات، حالی پیغه مبهری خاتهم به دده ست که له که له ره ق و خرابه که به یوه، ده فه رموی: ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ﴾ (ئهوانه ی بیتیروان) کاتیک تویان بینی، نه ی موحه ممه دا!

(٢) ﴿إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا﴾، ته نیا تو به گالته پیکراو ده گرن، چونکه پیتتر باسما نکرد (هَزُوًا)، جاوگی (هَزَتْ) به، (هَزَتْ) به، (هَزَتْ) هَزُوًا وهزوا (هَزُوًا)، یان: گالته پیتکردن، به لأم لیره دا ﴿إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا﴾، واته: لیره دا که حاله ته که ی نه وان به جاوگ وه سف کراوه، یان: تو ده که ن به خودی گالته پیتکردنه که، نه که رنا له نه سلندا یان:

(إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا بِهِ)، تُو ده کهن به گالته ینکراو، به لَم یانی: ینغه مبه ریان ﷺ کرده به خودی گالته که.

۳- ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا﴾ (به سه سورمانه وه ده لَین: نا نه وه به که خوا کردوویه ته ینغه مبه ر! هه لَبه ته نه وان به گشتی بر وایان به وه نه بووه خوا ینغه مبه ر ینیری، به لَم مه به ستیان نه وه بووه، تانه له ینغه مبه ر ﷺ بدن، هه روه که له (السیره النبویه لابن هشام) دا هاتوه، که ینغه مبه ر ﷺ ده چن بُو لای گه لیک، خو ییان پن ده ناسیتنی، وه که ینغه مبه ری خوا، به کیکیان ده لَین: خوا که سی ده ست نه که موت ینجگه له تو بیکاته ینغه مبه ر ﷺ؟! به کیکنی دیکه یان ده لَین: نه گهر تو ینغه مبه ری بی، له وه گهره تری قسه ت له گه لَ بکه م و، نه گهر ینغه مبه ریش نه بی، شایسته ی نه وه فی قسه ت له گه لَ دا بکه م، ناوا به و شیوه به قسه ی ره ق و بیتامیان کرده^(۱).

لیره دا که ده فه رموق: ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا﴾، نه مه پرسیار لیکردن لیک نکو و لیلیک ره رانه به، یانی: تیمه بر و امان و انیه خوا نهوی به ینغه مبه ر نار دین.

۴- ﴿إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ آلِهَتِنَا﴾، خه ریک بوو له په رستراوه کامان لامان بدات، ﴿إِنْ﴾، لیره دا بُو جه خت کردنه وه به، به چی ده زانین نه م ﴿إِنْ﴾، لابه ر (نافیه) و، به مانای (ما) نه به؟ به هو ی نه و (ل) ده وه، ﴿إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا﴾، نه گهر نه و (ل) ده، چوده سه ر فیعله ی که له دوایه وه دتی، نه وه مانای وایه نه م ﴿إِنْ﴾، بُو جه خت کردنه وه به و به هو ی نه م (ل) ده وه، له گه لَ ﴿إِنْ﴾، لابه ر، لیک جیاده کرنه وه.

۵- ﴿لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا﴾، خه ریک بوو له په رستراوه کامان لامان بدات، نه گهر خو مان له سه ریان رانه گرتابه، به لَم له بهر نه وه ی تیمه زور پشوو دریز بووین و، زور خو راگر بووین، نه گهر نا لای ده داین، ﴿لَوْلَا﴾، لیره دا (حَرْفٌ امْتِنَاعٌ لَوْجُودٍ)، پیته نه بوونه له بهر بوون: ﴿لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا﴾، به هو ی نه وه وه که تیمه خو راگر بیمان هه بوو، بویه نه یتوانی له په رستراوه کامان لامان بدات.

(۱) السیره النبویه لابن هشام، ج ۲ ص ۲۱۶.

۶- ﴿ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حَيْثُ يَرُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾، له‌مو دوا ده‌زنان کاتیک سزاو نازار ده‌بینن، ده‌زنان کن گومراتره و کن سهر لن شیواوتره.

﴿ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾، لیره‌دا نهو (مُفَاضَلَةٌ) یه، بؤ کالته پیکردنه، نه‌گه‌رنا وه‌نه‌بتی پیغه‌مبه‌ریش ﴿ رَّبِّهِ ﴾ رپه‌که‌ی هه‌له‌بتی و هی وانیش هه‌له‌بتی، به‌لام هی نه‌وان هه‌له‌تر بتی! نه‌خیر، لیره‌دا ته‌نیا بؤ کالته پیکردنه، یاخود (مُفَاضَلَةٌ) ه‌که بؤ نه‌وه نیه به‌رانبه‌ره‌که‌شی له‌به‌رچاو بگیری (مسلوب المفاضلة).

له کۆتایی دا خوا ده‌فه‌رموی:

۷- ﴿ أَرَأَيْتَ مَنْ أَخَذَ إِلَهُهُ هَوْنَهُ ﴾، نایا نهو که‌سه‌ت بینوه که ناره‌زوی خوی کردۆته په‌رستراوی خوی؟! نه‌مه لیره‌دا بؤ سه‌رسورماندنه، هه‌له‌به‌ته ﴿ أَخَذَ ﴾ دوو به‌رکار (مفعول به) ی ده‌وین، واته: شتیکی گۆریوه له‌ حالیک بؤ حالیتی دیکه، یان له شیوه‌یه‌ک بؤ شیوه‌یه‌کی دیکه، که ﴿ إِلَهُهُ ﴾، به‌رکاری دووهم و پشخراوه‌و ﴿ هَوْنَهُ ﴾ به‌رکاری په‌که‌م و دواخراوه.

۸- ﴿ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا ﴾، نایا تۆ به‌سه‌ریه‌وه وه‌کیلی؟ واته: پاریزه‌ری، چاودیری؟ یاخود: نایا کاری به‌ تۆ سپێردراوه، تاکو نه‌هتلی لابدات؟ که‌ نه‌م پرسیار کردنه پرسیار کردنی نکوولییکه‌رانه‌یه، واته: تۆ به‌سه‌ریه‌وه نه‌کراویه چاودیر و پاریزه‌ر.

۹- ﴿ أَمْ تَحْسَبُ أَنْ أَكْثَرُهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ﴾، یان نایا پیت وابه‌ زۆربه‌یان ده‌بیستن و ده‌فامن؟ نه‌مه دیسان پرسیار کردنی نکوولییلیکه‌رانه‌یه، واته: زۆربه‌یان نابییستی، زۆربه‌شیان نافامن، نابییستن، مه‌به‌ست نه‌وه نیه‌ گوئیان نیه، به‌لکو یان: نابییستی هه‌ق و ناهه‌ق له‌یه‌ک جیا بکه‌نه‌وه، یان هه‌ق قبول بکه‌ن، زۆربه‌شیان نافامن، فامینتیک بیانکه‌یه‌نته تامانج و دۆزینه‌وه‌ی رپی راست و، حیکمه‌تی بوون و ژیانان.

۱۰- ﴿ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾، نه‌وان هیچ نین جگه له‌ ناژه‌ل، بکه‌ه رپیان گومراتریشه، یان: به‌لکو رپی هه‌تله‌که‌رتریشن، له‌رپی لاده‌رتریشن، چونکه ناژه‌ل که

ئەو دەنگ و قەسەي دەبيستى، شتىكى لى تىدەگات، بۇ وئنه: ئازەلىك، گوتدرىزۇيك، كاتىك ئاوى دەدەي، يان كۆي دەكەيەو، يان لە تەويلەكەي دەرى دەكەيە دەرى، بە جورىك لە دەنگدان، شوان و گاوانەكان ئازەلەكانى خۇيان كە دەنگ دەدەن، كەم و زۆر بە قەسەي خاودنەكانى خۇيان دەكەن و شتىك حالى دەبن، بەلام بىيروايران ئەوئەندەشيان نيه.

بۇچى خوا ﷺ بىيروايرانى لە ئازەل بە خراپتر داناون؟

(۱) - چونكە ئازەل خوا بە ئازەلى خولقاندوون، بەلام مروّف خوا بە مروّفى خولقاندو، بۇيە مروّف كاتىك كە وەك ئازەل مامەلە دەكاو دەزى، ماناى وايە لە ئازەلەكە خراپترە.

(۲) - ئازەلەكان لىپرسىنەوئەيان لەسەر نيهو، كە مردن و كۇتاييان پى دى، بەلام مروّف لىي دەپرسىتەو، زىندوو دەكرىتەو، سزاو پاداشتى دەبى.

(۳) - ئازەلەكان خزمەتى زۆر پىشكەش بە مروّفان دەكەن، بەبى منەت و پرتەو پۇلەو منگەمنگ.

(۴) - ئازەل مەترسىي بۇسەر كەس نيه، بەلام مروّف كە لادەدات، بۇخۇشىي و بۇكۇمەلكاكەشى دەبىتە مىكرۇب و بەل.

(۵) - ئازەل ئەو غەرىزەيەي خوا بۇي داناو، ئەو سروشەي خوا لەسەرى سروشاندو، لىي لانادات، بەلام مروّف كە بە حوكمى زگماك و عەقلى بەرىتود ناچىن و، گوئىش بۇ وەحىي ناگرى، ماناى وايە لە ئازەل خراپتر دەبى.

(۶) - پاشان ئازەلەكان بيانوو و پاساو ناھىتنەو، بۇ ھەلەو لادانى خۇيان، چۇنن ھەروان.

(۷) - مروّف وەختىك لادەدا، لە يەك كاتدا سىفەتە خراپەكانى كۇمەلىك نەك ھەر ئازەل، بگرە ھى دىندەش لە خۇيدا كۇدەكاتەو، بۇيە خوا ﷺ لە چەند شوئىتىك لە قورئاندا كافرەكانى بە خراپترىن ژياندار داناون، بۇ وئنه: لە سوورەتى (الأنفال) دا دەفەرموئ: ﴿إِنَّ

سَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۵۵﴾، واته: بیگومان خرابترین پیرو، خرابترین ژباندار له لای خوا نهوانهن که بی پروان، چونکه تیمان ناهیتن، له بهر نهوهی له یه کاتدا مروقی بیپروا، سیفته خرابه کانی درنده کان له خویدا کۆده کاته وه، سیفته ق: گورگ، سیفته ق ورچ، سیفته ق بهراز، سیفته ق کهر، ریوی، مهیموون، طاووس... ههروهها سیفته ته خرابه کانی ژماره یه که له ناژه لآن: له نهفامییدا وه کهر دهن، له خرابییدا وه که بهراز دهن، له لاسایی کردنه وه دا وه که مهیموون دهن، به لآم مهیموون هه مهیموونه و، کهر هه که ره و، گورگ هه گورگه، به لآم مروقی بیپروا له یه ک کاتدا، وه که هه موو نه و ناژه ل و درندانه دهن و، سیفته ق خرابی هه موو نه وانه له خویدا کۆده کاته وه، بویه خوا ده فهرموی: نه وانه له ناژه لیش ری هه تله که رترن و لاده رترن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

✪ دهرسى چوارهم ✪

بیتاسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له هه‌ژده (١٨) نایه‌ت، بِنِكَ دَبِّ، نایه‌ته‌کانی: (٤٥ - ٦٢)، لهو هه‌ژده نایه‌ته‌دا، سوورپه‌گی سه‌ره‌کیی بریتیه: له خسته‌نپرووی کۆمه‌نیک له دبارده و دیمه‌نه سه‌رنج پراکتشه‌کانی سروشت، وه‌ک نیعمه‌ت و چاکه‌ی خوا سورهٔ البقره له ژبانی به‌شه‌ردا، بۆ وینه: سێبه‌ر و خۆرو شه‌وگار و خه‌وتن و پۆژگار و کاسبیی و، ناردنی بایه‌کان و، ناوی پاک و پاککه‌روه‌ه دابه‌زێندران له ناسمانه‌وه‌و، پاشان ده‌ریاکان و، ناوی سوێر و شیرین و تیکه‌ل نه‌بوونیان و، دروستبوونی مرۆفی له ناو و، دابه‌ش بوونی بۆ پشتی و به‌ری و، دوابی نه‌ستیره‌کانی ناسمان و خۆرو مانگ و به‌ دوابی به‌کداهانتی شه‌وو پۆژ و ... هتد.

به‌لام چه‌ند هه‌لوێستیکێ خرابی کافره‌کان له به‌رانبه‌ر په‌یامی خواداو، چه‌ند رێنماییه‌کی خواش بۆ پیغه‌مبه‌ری خاته‌م موحه‌مه‌د سورهٔ البقره و، ناویته و نپواخنی خسته‌نپرووی چاکه‌و نیعمه‌ته‌کان کراون.

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿١٨﴾ ثُمَّ قَبَضْتَهُ اِیْنَا قَبْضًا بَسِيرًا ﴿١٩﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ لَيَالٍ لَّيَالًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٢٠﴾ وَهُوَ الَّذِي اَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَرَكٌ بَدَى رَحْمَةً وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٢١﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُقِضَ بِهِ مَا خَلَقْنَا اَنْعَمًا وَاُناسٍ كَثِيرًا ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٢٣﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَغَسَّطْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٢٤﴾ فَلَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ وَجَنِّدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَثِيرًا ﴿٢٥﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ هَذَا وَاَمِلْ لُجَجًا وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَرَجْعًا ﴿٢٦﴾

تَجْرُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾
وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَا
أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِن أَجْرٍ إِلَّا مِن سِتَاءِ أَن يَتَّخِذَ
إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى
الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِهٖ خَيْرًا ﴿٥٩﴾ وَإِنَّا قَبِلَ لَهُمُ اسْتِجْدَادًا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ
أَنْتُمْ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ تُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا
سِرْجًا وَقَمَرًا وَنُجُومًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ
شُكُورًا ﴿٦٢﴾ ﴿٦٢﴾

مانای دهقاو دهقی نایهتەکان

ئايا نابینی چۆن پهروه ردگارت ستيهري دريژ كر دۆتهوهو، نه گهر ويستاي
دهستاوی ده کرد، دوايي خۆريشمان له سهري كر دۆته بهلگه (و هوکاري پهيدا
بوونی) ﴿٥٣﴾ دوايي ورده ورده بو لای خۆمانی دتيينهوه ﴿٥٤﴾ ههروهها (خوا)
نهو كه سهيه، كه شهوگاري بو كر دونه پۆشاك و خهوتنی بو كر دونه مايه
پشوودان و، پۆژگاريشی بو گيرون به كاتی بلبوونوهه (به زهويدا بو كار و
كاسيبي و گهشت و گهپان) ﴿٥٦﴾ ههروهها خوا نهو كه سهيه كه بايهكان له پيش
دهستی به زهبي (باران)ه كه يدا ده نيرتی و، له سه ريوهش ناوتکی پاك كه رهوه مان
دابه زاندهه ﴿٥٨﴾ تاكو زهويه كي مردووی پتی زيندو و بکهينهوهو، به نازه لان و
خه لكانتيکی زۆريشي (كه دروستمان كر دون) نۆش بکهين ﴿٥٩﴾ به دنيايي تيمه
نهو ناوه مان به شتيازي جوړاو جوړ له نتيواندا بلبو كر دۆتهوه، تاكو بيريان
بکهويتهوه (و په ند وه برگرن)، كه چي زۆره ي خه لکی هه ر بپروايان ويست

۵۰) نه گهر ویستباشمان، له هر ناوه دانیه کدا ترسینه و وریا که ره وه به کمان
 ده نارد ۵۱) ده جا فرمانبه ریی کافران مه کهو، به هوئی (قورئان) هوه یتکؤ شایئکی
 کهوره یان له که لدا بکه ۵۲) ههروه ها خوا نهو که سه یه که دوو دهر بایه کانی
 تیکه ل کردوون: نه مه شیرین و سازگار و، نه وهش سویر و تفت و تالهو، له
 نیوانیاندا پرده و نیوانیکی له به کدی قه دهغه کهرمان داناهه (تاکو پیکه وه تاوینه
 نه بن) ۵۳) ههروه ها (خوا) نهو که سه یه که مروئی له ناوی دروست کردوهو،
 (وه چه که ی) کرده به هی پشتی و هی به ری و، پهروه ردگاریشت به توانایه
 (له سهر هه موو شتیک) ۵۴) (هاوبه شدانه ره کان) له جیاتی خوا شتیک ده په رستی
 که نه سوودیان پی ده گه یه نی و نه زیانیان لن ده دات و، بابای کافر پشتگیری
 (شه یان) ده کات له دژی پهروه ردگاری ۵۵) تو شمان (ته ی موحه ممه د)!! ته نیا
 وه ک دلخوشکه و ترسینه ناروده ۵۶) بلن: هیچ کرئه کتان له سهر (که یاندن) ی
 (په یامی خوا) لن داوا ناکه م، مه گهر که سیک بیهوئی به ره وه پهروه ردگاری پی
 بگریته بهر (نه وه پاداشت و خه لاق منه) ۵۷) (ته ی موحه ممه د!) پشتیش به
 (خوا ی) هر ژیاوی که نامری به سه تهو، به ستاییش کردنه وه به پاک بگره و،
 نه ویش به سه بو شاره زایی به گونا هی بنده کانی ۵۸) نهو که سه ی ناسمانه کان
 و زهوی و نه وه ی له نیوانیان دایه، به شهش پوژ (قوناغ) ان دروست کردوون و،
 دواپی چوته سهر ته خت (عهرش)، به به زه یه، بو شاره زایی له باره ی هر
 شتیکه وه، بهس لهو بهر سه ۵۹) هر کات پیشیان گوترا (به بیروایه کان):
 کړنووش بو (خوا ی) به به زه یی بهرن، ده لین: (خوا ی) به به زه یی کییه؟ نایا
 کړنووش بو نه وه به یین که فرمانانان پی ده که ی؟ نه وه هر سله مینه وه یان
 بو زیاد ده کات ۶۰) به ردهوام به رزو به پیتره نهو که سه ی له ناسمانن بورچه کانی
 داناون (نه ستیره گه وره کانی داناون) و چرایه ک و مانگیکی پوونا که ره وه شی تیدا
 داناهه ۶۱) ههروه ها (خوا) نهو که سه یه شهوو پوژان به دوا ی به کدا دینن، بو
 هر که سیک که بیهوئی (خوا) بیته وه یادی، یان بیهوئی سوپاسگوزاری بو خوا
 بکات ۶۲).

نشیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(مَدَّ الظِّلَّ): (مَدَّ) یانی: درێژی کردۆته وه، بهردهوامی کردوه، (ظَلَّ) یش، یانی: سیبهه، (مَدَّ الظِّلَّ)، سیبهه ری درێژ کردۆته وه، (المَدُّ: البحرُ، مَدَّ الظِّلَّ طَوْنَهُ وَبَسَطَهُ)، درێژی کردۆته وه و فراوانی کردوه، نهو سیبههه.

(قَبَضْنَاهُ): (أَي: أَخَذْنَاهُ)، وه زمانگرته وه، یاخود (نَسَخْنَاهُ)، لاما نبرد، مه بهست نه وه به که دوایی ورده ورده تیشکی خۆر دئی و، سیبهه ره که نامینتی.

(سُبَّانًا): (السُّبُّ: القَطْعُ، قَطَعْنَا لِلْعَمَلِ أَي: لِلرَّاحَةِ)، (سُبَّات)، که دهفه رموی: ﴿وَجَعَلْنَا نَوْمَكَ سُبَّانًا﴾ النبا، یانی: کردوومانه به هوکاری دابرینتان له نیش و کار و جموجۆل و چالاکیی و مایه ی پشوودانتان.

(وَأَنَابِيَّ): (أَنَابِي) کۆی (ئِنْس)ه، که جینسی مروّفه، واته: مروّفانیتی زۆر.

(صَرَفْتَهُ): واته: گۆریومانه، (الصَّرْفُ: رَدُّ الشَّيْءِ مِنْ حَالَةٍ إِلَى حَالَةٍ، أَوْ إِبْدَالِهِ بِغَيْرِهِ)، (صَرَفَ) بریتیه له وهی شتیک له حالتیک بۆ حالتیک بگۆری، یاخود نهو حالته لابه ری، شتیکی دیکه ی بینهه جیتی.

(مَرَجَّ): (أَصْلُ الْمَرْجِ: الغَلَطُ، وَالْمَرْجُ: الإِغْتِلَافُ)، (مَرَجَّ) به مانای تیکه لکردنه، (مَرَجَّ) به مانای تیکه لیبه ﴿مَرَجَّ الْبَحْرَيْنِ...﴾ الرحمن، واته: دوو دهه ریاکه ی تیکه لکردن و خستووניה لای بهک، به لأم پتکه وه تاوێته نابن، له بهر شه وهی په رده به کی له ئیواندا داناون.

(عَذَّبَ فُرَاتٌ): (عَذَّبَ) به مانای سارد و خۆش، (فُرَات) یش، به مانای سازگار، دئی، واته: به ناسانی له گه رووی بچیته خواری، ئنجا وشه ی (فُرَات) و (عَذَّبَ)، هه م بۆ تاك و هه م بۆ کۆش به کارده هیتین.

(مَلْحٌ): (مَلَح) نهو ناودیه که تامه‌کی گؤرابن، نهو گؤرانه‌ی که زاندراده، سویر و تال و تفت بن.

(أَجَاحٌ): (الأجاح: شَدِيدُ المَلُوْحَةِ وَالخِرَازَةِ)، زور سویر و زور گهرم، ده‌گوتری: (أَجِیحُ النَّارِ وَأَجْهًا)، بلیسه‌ی ناگر، له‌به‌ر نه‌ودی گهرمه، شتی سویریش له جه‌سته‌ی مرؤفدا، مرؤفی پی گهرم دادی.

(نَسَبًا): (النَّسَبُ وَالنَّسْبَةُ: إِشْرَاکٌ مِنْ جِهَةِ أَحَدِ الأبْوِیْنِ)، (نَسَب) و (نَسْبَة) بریتین له به‌شداریی له لای په‌کیتک له باب و دایکانه‌وه، نه‌وه واتاپه‌کی، به‌لام له راستییدا (نَسَب) به مانای نهو ره‌چه‌له‌که‌یه له رتی بابه‌وه درتژ ده‌بیته‌وه، (صِهْر)یش، نهو نه‌سه‌ب و ره‌چه‌له‌که‌یه له رتی دایکه‌وه درتژ ده‌بیته‌وه.

(وَصَهْرًا): (إِسْمٌ لِمَا بَيْنَ الْمَرْءِ وَبَيْنَ قَرَابَةِ زَوْجِهِ، وَأَقْرَابِهِ مِنَ الْعِلَاقَةِ، فَصَهْرُ الرَّجُلِ: قَرَابَةُ امْرَأَتِهِ وَصَهْرُ الْمَرْأَةِ قَرَابَةُ زَوْجِهَا)، (صهر) بریتیه لهو په‌یوه‌ندی و نیزیکابه‌تییه له نیوان زن و خزمه‌کانی دا ده‌بن، بویه (صهر)ی پی‌او بریتیه له خزمابه‌تییه ژنه‌کی و، (صهر)ی ئافره‌تیش بریتیه له خزمابه‌تییه میرده‌کی.

(ظَهْرًا): (ظَهْرٌ) له (ظَهْر)دوه هاتوه، (ظَهْر) یانی: پشت، (ظَهْر) یانی: یارمه‌تییده‌ر و هاوکار، (ظَهْرًا: أَي مُعِينًا)، واته: هاوکار.

(نُفْرًا): (نُفْرًا): واته: سلهمینه‌وه، (النُّفْرَةُ: الإِنْزِعَاجُ مِنَ الشَّيْءِ وَإِلَى الشَّيْءِ)، (نُفْرَة) بریتیه له‌وه که نینسان له شتیک بیزار بن و، به‌ره‌و شتیک دیکه بچی، یان له شتیک دوور بکه‌وتنه‌وه، یاخود به‌ره‌و شتیک دیکه بچی، هه‌ردووکیان (نُفْرَة)ی، بن ده‌لین.

(بُرُوجًا): (البُرُوجُ: جَمْعُ بُرْجٍ، وَهُوَ الْقَصْرُ أَوْ مَنْزِلُ الْكَوْكَبِ، أَوْ النَّجْمِ)، یانی: (بُرُوج) کوی (بُرْج)ه، که به مانای قه‌لا دی، یان به مانای کوشک دی، یان به مانای مه‌نزل‌گای نه‌ستیره‌کان دی، یان به مانای خودی نه‌ستیره‌گه‌وره‌کان دی.

(جِلْفَةً): (الْخِلْفَةُ: يُقَالُ فِي أَنْ يَخْلَفَ كُلُّ وَاحِدٍ الْآخَرَ)، (خِلْفَةٌ) به‌وه ده‌گوتری: که هەر کامیکیان بیته شوینی نه‌وی دیکه، شه‌و به دواى رۆژدا دئی، رۆژ به دواى شه‌ودا دئی، شه‌و دیته جینی رۆژی، رۆژ دیته جینی شه‌وی، زه‌وی که به ده‌وری خۆیدا له به‌رانبهر خۆردا ده‌خولیتته‌وه، شه‌و به دواى رۆژی ده‌که‌وی، رۆژ به دواى شه‌وی ده‌که‌وی، وه‌ك خِوَا ۱۰۰ ده‌فه‌رموی: ﴿يُعْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْبُهُ حَيْثَا...﴾ الأعراف، شه‌و به دواى رۆژدا دینن، به شه‌و رۆژگار داده‌پۆشن، به خیرایی به دواى ده‌که‌وی، له‌بهر نه‌وه‌ی زه‌وی ده‌وری سی (۳۰) کیلومه‌تر ده‌برئی له خوله‌کیك دا له سوورانه‌وه‌ی به ده‌وری خۆی دا، مانای وایه زۆر خیرایه، تنجا له‌بهر نه‌وه‌ی پانتایی زه‌وی زۆر گه‌وره‌یه، نه‌گه‌رنا زۆر به‌خیرایی زه‌وی ده‌خولیتته‌وه، به‌لام که‌می پتوه دیاره، به‌لام خولانه‌وه‌ی زه‌وی به ده‌وری خۆردا، شه‌ست (۶۰) هینده‌ی خیرایی سوورانه‌وه‌یه‌تی به ده‌وری خۆیدا، چونکه له سوورانه‌وه به ده‌وری خۆردا، له چرکه‌یه‌کدا سی (۳۰) کیلومه‌تر ده‌برئی، خوله‌کیکیش شه‌ست (۶۰) چرکه‌یه.

که‌واته: زه‌وی شه‌ست هینده‌ی خیرایی سوورانه‌وه‌ی به ده‌وری خۆیدا، به ده‌روی خۆردا ده‌خولیتته‌وه، که ئیمه هه‌ستیشی پئ ناکه‌ین.

ماناى گىشتىيى ئايەتەكان

خوۋا ﷻ دەفەرموئى: ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ اَلظِّلَّ ﴾، ئايا سەھرنەچ نادەدى پەرۋەردىگارت چۈن سىبەرى درىزۇ كىرۋتەۋە؟ يانى: ئايا سەرنەچ نادەبە سىبەرى، پەرۋەردىگارت چۈن درىزۇ كىرۋتەۋە؟ بەلام بۇچى دەفەرموئى: ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى رَبِّكَ ﴾؟

يانى: تەماشاي كىردەۋەي پەرۋەردىگارت بىكە، تەماشاي كارو بەرنامەي پەرۋەردىگارت بىكە، چۈن سىبەرى درىزۇ كىرۋتەۋە، واىكىردەۋە كە سىبەرى بەردەۋام بىن و بەردەۋام بېروا، ﴿ وَ لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنٰهُ سَكِيْنًا ﴾، ئەگەر ويستىبى سىبەرى دەۋەستاند، ئەگەر زەۋى بە دەۋرى خۇيدا نەخولابايەۋە لە بەرانبەر خۇردا، ھەمىشە نىۋەدى زەۋى تارىك دەبىۋو، نىۋەشى پووناك دەبىۋو، كەۋاتە: سىبەرى دەۋەستا، ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلٰى دَلِيْلًا ﴾، دوايى خۇرمان كىرۋتە بەنگەي، واتە: بە ھۇى خۇرۋە، سىبەرى پەيدا دەبىن، ئەگەر تىشكى خۇر نەبىن، دنيا پووناك بىكاتەۋە، ئەۋ شتەي تىشكى خۇرى ناگاتىن، سىبەرى بەسەر دەكشىن، بە ھۇى تىشكى خۇرۋە، ئەۋ دەزانىن سىبەرى تارىكىيى ھەبە، لە راستىدا ئەصل بوۋنى تارىكىيە، بەلام خوۋا ﷻ بە ھۇى خۇرۋە دەرى بە تارىكىيى داۋە، نەك ھەر لەسەر زەۋى، لە ھەر شوئىنىكى دىكەش لەم گەردوۋنەدا، ئەگەر تىشك ھەبىن، پووناكىيى ھەبىن، تارىكىيى نابىن.

﴿ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيْرًا ﴾، دوايى ئىمە ئەۋ سىبەرىمان ھىۋاش ھىۋاش، يان بە ناسانىي بۇ لاي خۇمان ھىناۋەتەۋە، واتە: ۋەك چۈن گىۋلۋەبەك، بەتتىك فىرقى دەدەي، دوايى ۋرە ۋرە رايىدە كىشەۋە، ئەۋ سىبەرىمان بۇ لاي خۇمان ھىناۋەتەۋە، واتە: ۋرە ۋرە دوايى سىبەرىكە ناھىئىلەين، پىششى بۇ ۋىتە: كە

خَوْرَ لَهُ لَی رَاسْتَهُو هَهُ لَدَى، لای چه پت هه مووی سیبهره، دواپی ورده ورده تاکو
خَوْرَ به رز ده بیتهوه، سیبهره که کهم ده بیتهوه، هیواش هیواش، هیواش هیواش،
ههتا کاتیک خَوْرَ ده گاته نیوه راستی ناسمان، سیبهره کان نامینن.

نتجا دواپی به پیچه وانه وه تاکو خَوْرَ به ره و لای چه پ ده چی، سیبهر له لای
راسته وه دریز ده بی، ههتا کاتی که خَوْرَ به ره و ناوا بوون، ده چی، لای راست
هه مووی ده بیته سیبهر، به لام نهو سیبهره زور به هیواشی و به نه رمیسی دق و
ده چی، خوا ﷻ ته شبیهی کردوه به وهی که که سیک شتیکی فری دابی، دواپی ورده
ورده رایکی شسته وه، ﴿ فَبَصَّأ يَسِيرًا ﴾، یانی: هیواش هیواش، یا خود به ناسانی.

﴿ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ آيَاتٍ لِّأَسَاءِ وَالَّتِمْ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴾، هه روه ها
خوا ﷻ نهو زاته به، نهو که سه به، که شه و گاری بو کردوونه پو شاک، داتانده بو شتی،
﴿ وَالَّتِمْ سُبَاتًا ﴾، خوتنی بو کردوونه مایه ی پشوودان و وه ستاندنی نیش و کار
و چالاکیه کانتان، ﴿ وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴾، رۆزگاریشی بو کردوون به مایه ی
بلا بووونه وه، بلا بووونه وه به زه و پیدا بو کار و کاسیبی له سووره ی (القصص) دا،
خوا ﷻ ده فره رموی: ﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ
إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴾ (٧٦)، واته: پتیا ن بلن: نایا نه گهر
خوا ﷻ هه ر لیتی کردبان به شه و گار، تاکو رۆزی قیامه تی، چ په رستراویک جکه
له خوا کت رووناکیبی بو ده هینان، نایا نایستن؟ دواپی ده فره رموی: ﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ
تَسْكُنُونَ فِيهَا أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ (٧٦)، القصص، پتیا ن بلن: نایا نه گهر خوا ﷻ
دنیا ی (سه ر زهوی) به رده وام بو کردبان به رۆزگار، ههتا رۆزی قیامه تی، جکه له
خوا چ په رستراویک شه و گاری بو ده هینان، تۆزیک پشووی تیدا بدن، نایا نایینن؟

له راستییدا نهو شه و گار و رۆزگار، له نه نجامی خولانه وهی زهوی به دهوری
خویدا پهیدا ده بن، نه گهرنا تبتستا مانگ هه میشه لایه کی تاریکه و لایه کی

پرووناکه، چونکه مانگ به دهوری خویدا خولانهودی نیه، بهس به دهوری زهویی ده خولیتسهوه.

﴿ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَرَكٌ يَدَى رَحْمَتِهِ ﴾، خوا ١٤٤٤ نهو کهسهیه که بایه کان دهنیری، وه ک موژده، له پیتش دهستی بهزهیه کهیهوه، که مه بهست پیتی بارانه، چونکه باران بهرجهسته کهری بهزهیی خویبه بو هموو ژیانداران، بوئه لیرهش و له چند شویتی دیکهش ناوی له باران ناوه: (پهحمهت)، ﴿ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴾، لهسه رتوه ناویکی پاکه ره وه مان دابه زاندهوه، بوچی؟ ﴿ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا ﴾، تاکو زهوییه کی مردووی پی زیندوو بکهینهوه، زهوییه کی دپمه کار و قاقر بن کشتوکالی پی زیندوو بکهینهوه، ﴿ وَشَقِيقُهُ رِمًّا خَلَقْنَا أَنْعَمًا وَأُنَاسًا كَثِيرًا ﴾، بیشینوشیتین لهوانه ی که دروستمان کردوون، به نازه لآن و مرو فانیک زور، (بیخونهوه).

﴿ وَقَدْ صَرَّفْتَهُ لِيَتَّخِذَ رِجْمًا ﴾، تیمه نهو ناوه مان جورو جور کردوه له نتوانیانا، تاکو په ند وه ریکرن، به شیوه ی تهرزه دهباری، به شیوه ی به فر دهباری، به شیوه ی باران دهباری، به شیوه ی ناونگ و شهونم ده پی، و، پاشان به به فر به کریوه دهباری، پرووشه ده کات، ههروه ها تهرزه به دهنکی گه وره گه وره دهباری، به دهنکی گچکه گچکه دهباری، ههروه ها باران به خورزه م دهباری، به نهرمه باران دهباری، به باوه دی، یانی: به زور شیوه نهو ناوه ی له ناسمانه وه دایده به زیتین، به زور جورمان لیکردوه، و، بهس په ک جور نیه، ﴿ لِيَذَرَ الْآيَاتِ ﴾، تاکو وه بیریان بیته وه، په ند وه ریکرن، ﴿ فَأَيُّ كَفْرٍ أُنَاسٍ إِلَّا كُفُورًا ﴾، به لام زوربه ی خه لکی ناماده نه بوون، ملیان نه دا، مه گه ر بو بیروایی، یاخود: ﴿ كُفُورًا ﴾، به مانای سپله یی دی، هه ر سپله ییان نواند له به رانبه ر چاکه کانی خوادا ١٤٤٤.

هه لبه ته هه ندی له زانایانیش رانای (ه) ی سه ر ﴿ صَرَّفْتَهُ ﴾، یان گپراوه ته وه بو قوربان، واته: قوربانمان به زور جور بو دابه زاندهوون، به زور شیوه، به لام

زوربہی خەلکی میان ئەدا بۆ هەق، بەلکو هەر چاویان لە بیروایی و لە سێلەیی بوو، بەلام بەپیتی سیاقەکە زیاتر وا پێدەچێت مەبەست پیتی ناو بێت لێرەدا، چونکە ناویش باسکراوە لەم سیاقەدا.

﴿وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا﴾، ئەگەر ویستباشمان لە هەر شارێکدا ترسێنەرێک و هۆشیار کەرەوهیەکیان دەنارد، بەلام تۆمان بە بەس زانیوه بۆ هەموو مەرقایەتیی، بە درزایی زەمان و بەپانایی زەمین، ﴿فَلَا تَطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ وَحَنَظِمُهُمْ بِرِجْحَادٍ كَبِيْرًا﴾، تۆ بە قەسە کافران مەکە و، بەهۆبەوه (بەهۆی قورئانەوه)، جیهادیکی گەورەیان لەگەڵ بکە، یانی: بە شیوەیهکی گەورەو شیوەیهکی زۆر بەرفراوان و بەردهوام لەگەڵیان تیبکۆشه، بەلکو خوا ﷻ هیدایەتیان بدات.

ئەجا خوا باسی نەعمەتییکی دیکە ی خۆی دەکات، دەفەرموێ: ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ اٰجَاعٌ﴾، خوا ﷻ ئەو کەسەیه کە دوو دەریایەکان تیکەڵ کردوون، ئەمەیان شیرین و سازگارە، ئەوەشیان سوێر و تال و تفتە، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا﴾، لە نێوانیاندا پەردەیهکی داناو، ﴿وَحِجْرًا مَّحْجُورًا﴾، هەرۆهاتێک قەدەغەبوونێکی بە مانای وشە قەدەغە، یانی: رێ نادری کە تیکەڵ بە یەکدی بێن، وەک دوایی لە مەسەلە گرنگەکاندا زیاتر باسی دەکەین، کە لەبەر دوو هۆکاران تیکەڵ نابن:

یەکەم: هەمیشە ئاستی ئاوی شیرین بەرزترە لە ئاستی ئاوی سوێری زەریایەکان، کە زوربەهێ ئاوی کە پرووبەری زەوی داپۆشیوه (سێ لەسەر چوار (۴/۳) ی پانتایی زەوی) هێ زەریایەکان و ئۆقیانوسەکانەو هەمووشی سوێرە، تێمە ئاوی شیرینمان تەنیا لە رێی بارانەوه دەست دەکەوێ، ئاوی شیرینیش هەرلە ئاوی سوێرەوه دێ، بەلام خوا ﷻ لەرێی بارانەوه دەپالێوێ و، سوێری و تفتیی و تالییەکە ی بەجێ دەمێنێ و، ناویکی شیرین و زولالمان بۆ دێ، ئاوی شیرین و زولالیش کە لە رێی بارانەوه و، لە رێی بەفردوه و، لە رێی تەرزوه، دەبارێ، هەمیشە لە شوێنە بەرزەکانی زەوی دەبارێ، لەسەر چیاپەکان و

لە شۇيىنە بەرزەكان، بۇيە ھەمىشە ئاۋى شىرىن دۋاى ئەۋەدى مەرۋفەكان پىۋىستىيان پىتى نامىتى، دىتەۋە نىۋو ئاۋى سۈپىر و زەرباۋ ئۇقپانۋوسەكان، ھەرگىز ئاۋى ئۇقپانۋوسەكان نايەت بۇ سەر چىپايەكان، كە تىكەل بە ئاۋى شىرىن بى.

دوۋەم: پىتكەتەى ئاۋى سۈپىرۋ ئاۋى شىرىن لە يەك جىان، بۇيە رۋوبارىكى گەورەى ۋەك ئەمازۇن بە دىزىابى ھەشتا (۸۰) كىلۇمەتر دەروات و، ھەر ئاۋى شىرىنە، ھەرۋەھا لە ھەندىك لە ئۇقپانۋوسەكان دا، سەرچاۋەيەكى ئاۋى شىرىن ھەيە، كە خەلك لەنىۋو ئەو ئۇقپانۋوس و زەربا گەورەيەدا، دەچىن ئەو ئاۋى شىرىنە ھەلدەھىتچى، لەبەرنەۋەدى تىكەل نابن.

﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ ﴾، ھەرۋەھا خۋا ﴿ ۱۱۰ ﴾ ئەو كەسەيە كە لە ئاۋ مەرۋفى ھىناۋەتە دى، ئاۋ دەگونچى مەبەست پىتى ئاۋى خۋاردنەۋە بى (ئاۋى گشتىي) و، دەشگونچى مەبەست لە (ئاۋ) لىرەدا (تۋو) بى، ئەو تۋۋەى پىاۋ و ئافرەت، كە يەك دەگرن و نوتفەى لى پىك دى، ئىنجا ﴿ فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ ﴾، گىپراۋەتى بە پىشتى و بەرى، واتە: ھەم لەپىتى پىاۋۋە رەچەلەك پەيدا دەبىن و، ھەرۋەھا ھەم لە پىتى ئافرەتىشەۋە رەچەلەك پەيدادەبى، يانى: مندالىك كە لە داىك دەبى، چ كور بى و، چ كچ بى، ھەم دەچىتەۋە سەر باپى و، ھەم دەشچىتەۋە سەر داىكى و، ھەم سىفەتەكانى لە لاي بابىەۋە ۋەردەگرى، مەرج نىە بەس ھى باپى و باپىرى، تاكو دەگاتەۋە نادەم، ھەم سىفەتەكانى داىكىشى ۋەردەگرى، مەرج نىە بەس خودى داىكى، داىكى و نەنكى، ياخود براىەكانى داىكى، ياخود داىك و باپى داىكى، ھەتا دەگاتەۋە ھەۋۋا، ھەرۋەھا دەگاتەۋە نادەم، ﴿ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۗ ﴾، پەرۋەردگارپىشت بە توانايە، واتە: بە توانايە لەسەر ھەموو شىتەك، ئەۋەتا لە نوتفەيەك مەرۋف دروست دەكات، كە نىزىكە بەچاۋ نەبىترى، ﴿ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ ﴾، لە جىاتى خۋا ﴿ ۱۱۱ ﴾ يان جگە لە خۋا، شىتەك دەپەرسەن كە نە سوۋدىيان پىتى دەگەيەنتى، نە زىانىان لى دەدات، ﴿ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۗ ﴾، كافرىش

له دژی په روهدرگاری پشتیوانه، پشتیوانی کښه؟ واته: پشتیوانی هر که سیکه، دژی په روهدرگاری بڼ، به تابهت ئیلبیس، هه موو نهوانه ی که دژایه تیی خوی په روهدرگار ده کهن، کافر پشتیان ده گرتی.

دوایی خوا ﷻ چه ند ناموژگاریه کی پیغه مبهه ﷻ ده کات و ده فهرموئ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴾، تۆمان نه ناردوه مه گهر موژده دهر و ترسینه ر بی، ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ﴾، بلن: من هیچ جوړه کر تیه کتان لن داوا ناکه، له به رانبره که باندنی په یامی خوادا، ﴿ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴾، مه گهر که سیک که بیهوتی به ره و په روهدرگاری رتی بگرتیه بهر، نه مه پتی ده گوترتی: هه لاوردنی دابراو (الإستثناء المنقطع)، چونکه نهوه که خه لک بهره و په روهدرگاری رتی بگرتیه بهر، به شیک نیه له و کر تیه ی که له رسته ی پتسیدا لبراو، واته: ته نیا پاداشتیک که من له تیوم بوئی، نه و دیه که تیوه رتی بهره و خوا ﷻ بگرته بهر، نهوه خه لاقی منه و نهوه کر تی و پاداشتی منه، نه گهرنا هیچ چاوه پروانیه کم له تیوه نیه.

دوایی خوا ﷻ پتی ده فهرموئ: ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ آلِهِ الَّذِي لَا يَمُوتُ ﴾، پشت بهسته بهو (خوا) هر ژیاوه، که هه رگیز نامرتی، که بهس خویبه ﷻ خاوه دی ژیانی راسته قینه به، ژیا نیکتی زاتی و، ژیا نیکتی به رده و ام و، ژیا نیک که مردنی پیش نه که وتوه و، مردنی به سه ردا نابهت، ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ﴾، به ستایش کردنیه وه به پاک بگره، واته: بلن: (سبحان الله) (الحمد لله)، یاخود هه م به پاک بگره و هه م ستایشی بکه، ﴿ وَكَفَىٰ بِهِ، بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴾، به سه نهو شاره زا بڼ به گوناهی به ننده کانی، واته: نهوه مروقه لادهر و لار تیانیه ی که گوناح و تاوان ده کهن، بو په روهدرگارتیان لن بگه رتی، نهوه چاک ده زانی چی ده کهن و چوڼ ده کهن و، گوناح و تاوانه کانیان چیس؟

ننجا پتاسه ی خوا ﷻ ده کات و ده فهرموئ: ﴿ الَّذِينَ حَقَّنَ السَّمْعَاتِ وَالْأَرْصَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتْرٍ أَيْمَارٍ ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ﴾، نهوه خویبه ﷻ که ناسمانه کان و

زہوی و نہوہی دہ کہوتیہ نیوانیانہوہ، ہیناونہ دی، لہ شہش پوژاندا، واتہ: شہش ماوہ، شہش قوناغ، چونکہ ﴿ اَيَّامٍ ﴾، کہ کوی (یوم)ہ، لہ زمانی عہرہ بیسی دا بہ مانای ماوہیہ کہ لہ کات دہ گوتری، بہ لام نہوہ کہ تیمہ نیستا دہ تین: (یوم)، واتہ: شہو و پوژ، کہ کوی شہو و پوژ دہ کاتہ (۲۴) سہعات، نہوہ چہمک و واتاہہ کی باو و عورفیسی تیمہیہ، نہ گہرنا (یوم) لہ لای خوا ﴿﴾، و ہک دہدہ رموی: ﴿ وَرَبِّكَ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴾ ﴿۷﴾ الحج، واتہ: پوژیک لہ لای پەرورہ دگارت، ہیندہی ہہ زار (۱۰۰۰) سالی نیوہیہ، کہ دہ پڑمیرن، ہہرہوہا لہ سوورہتی (المعارج) دا، دہدہ رموی: ﴿ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴾ ﴿۱﴾، واتہ: جیبریل و فریشتہ کان لہ پوژیکدا بہرہو لای خوا بہرز دہبنہوہ، کہ ماوہکہی پہنجا ہہ زار (۵۰۰۰۰) سالہ.

کہواتہ: لیترہدا کہ دہدہ رموی: ﴿ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ﴾، لہ شوینہ کانی دیکہش، و ہک لہ تہفسیری سوورہتہ کانی: (الأنعام) و (الأعراف) و (یونس) دا باسماں کردوہ، ﴿ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ﴾، واتہ: بہ شہش قوناغ، خوا ﴿﴾ نہم گہردوونہی ہیناودہتہ دی، بہ سہرو خواریہوہ، بہناسمانہکان و زہویہوہ، ﴿ ثُمَّ أَسْرَوْنِي عَلَى الْغَرَسِ ﴾، دوایسی (خوا ﴿﴾) چوتہ سہر عہرش، چوتہ سہر بارہگا، چوتہ سہر تہختی حوکمرانیسی، کہ ہہشت فریشتہ، یان ہہشت جوڑہ فریشتہ، یان ہہشت جوڑہ مہخلووق لہ قیامہتدا ہہ لیدہگرن، ﴿ وَجِئِلْ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ مَنِينٌ ﴾ ﴿۷﴾ الحاقہ، کہواتہ: راست نیہ عہرش تہعبیریکی رہمزیسی بن، بہ لکو جیسمیکہو دروستکراویکی خواہیہ، و ہک لہ فرمایشتی پتغہمبہریش دا ﴿﴾ ہاتوہ، پتغہمبہری خوا ﴿﴾ دہدہ رموی: ﴿... فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ، فَأَسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ، وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَنْجَرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ﴾ ﴿۱﴾.

(۱) حدیث ابی ہریرہ: أخرجه أحمد: ۸۴۰۰، والبخاري: ۶۹۸۷، مطولاً، ومن حديث معاذ: أخرجه ابن ماجه برقم ۴۳۲۱، ومن حديث عبادة بن الصامت: أخرجه الحاكم برقم ۳۶۹، وأخرجه أيضًا: الترمذي: ۲۵۲۶.

واته: نه گهر داواتان له خوا کرد، فیردهوسی لئ داوا بکن، چونکه ټیوه پراستی بهه شته و، بهر زترین شوټنی بهه شته و، له سهرووی فیردهوسه وه: عه پشی خوای خاوه ن بهزه ییه و، له فیردهوسه وه پووباره کانی بهه شت هه لده قولن و دینه خوار.

به لأم نایا نه و عه پشه چونه و خوا ﷻ چون چوته سهر عه رش، چون بوی بهر ز بۆته وه؟ ده لئین: وهك بۆ خوا ﷻ شایسته یه، نهك وهك نه وهی که دینه زه ینی مروفه کانه وه، که شتیکی ماددی ده چته سهر شتیکی دیکه، نه وه به نسبت دروستکراوه کانه وه یه، به لأم به نسبت خواوه ﷻ: ﴿لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَیْءٌ﴾ الشوری، که واته: چوونه سهر عه پشه که ی خوای پهروه ردگاریش، وهك هی دروستکراوه کان نیه، که شتیکی له سهر شتیکی داده ندری، پاشان عه پشیش یه کتیکه له دروستکراوه کانی خوا ﷻ و، خوا ﷻ پش نه وهی عه پش بخولفتنی، چون بووه، دوا ی نه وهی که عه پشی دروستکردوه، گورانی به سهر دا نه هاتوه.

﴿الرَّحْمٰنُ فَسَلِّ بِهٖ حَسْبًا﴾، خوا ﷻ زور خاوه ن بهزه ییه، ههر شتیکی ویست ههر له و بپرسه، نه و زور شاره زایه، یاخود له باره ی پهروه ردگاره وه له شاره زایان بپرسه، ﴿وَلِذَا قِیْلَ لَهُمْ اَسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ﴾، نه گهر پشیمان کوترا (واته: به کافره کان) کرنووش بۆ خوا ی به بهزه یی بیهن، ﴿قَالُوْا وَمَا الرَّحْمٰنُ﴾، ده لئین: په حمان چیه؟! ﴿اَنْتُمْ جُمُلًا تَاْمُرُوْنَ﴾، نایا کرنووش به رین بۆ شتیکی که تو فهرمانان پش ده که ی؟! ﴿وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا﴾، نه و قسه یه سله مینه وه و دوور که وتنه وه ی ټیدا زیاد کردن.

له کوتایی دا خوا ﷻ ده فهرموئی: ﴿نَبَارَکَ الَّذِیْ جَعَلَ فِی السَّمٰوٰتِ مَرۡجًا﴾، واته: به رده وام بهر زو به پتزه و، بهرزیی و مهزنیی ههر بۆ نه وه، نه و زاته ی که له ناسماندا بورجه کانی داناون، بورج به مانای کوشک دی و، به مانای نه و

مه نزلانه ش دئی، که نه ستیره کان پټاندا رټ ده بن، یا خود خور و مانگ پټاندا رټ ده بن، هه روه ها (بورج) به مانای نه ستیره ی گه وره ش دئی، واته: به رده و ام به رزو به پټزه نه و خویه ی که له سه رئی، له تاسماندا، نه ستیره کانی داناون، ﴿وَجَمَلٌ فِيهَا سِرْكَا﴾، هه روه ها له تاسماندا چرا (سراج) دانوا، که مه به ست پټی خور، ﴿وَكَمْرًا مِّنْهَا﴾، هه روه ها مانگی رۆشنیش، ننجا ناوی له خور ناوه (سراج)، وه ک له سوږه تی (النبا) دا، ده فه رموی: ﴿سِرَاجًا وَمِصْبَاحًا﴾، واته: چرایه کی زور تیشکده، به لام خوی په روه ردگار (قمر)، لیره و له چهند شوپتی دیکه ش به (مُنیر) وه سف ده کات، واته: رۆشنکه رده، چونکه تیشکی خور زاتیبه و هی خویه تی، به لام هی مانگ وه رگیراوه له خوره وه، تیشکی بو دئی، ننجا مانگ رۆشن ده پټه وه، ده پټه هوی رۆشنکردنه وه ی سه ر زه وییش، له شه واندا.

ننجا خوا ده فه رموی: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَمَعَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خَلْفَةً﴾، (خوا ﷻ) نه و که سه په که شه وگار و رۆزگار به دوا ی په کدا دین، واته: جینگور که یان پټی ده کات، ﴿لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْتَكِرَ أَوْ أَرَادَ سُكُورًا﴾، بو هه ر که سیک که بیهوی خوی بکه و پته وه بیر، یادی خوا بکات، ﴿أَوْ أَرَادَ سُكُورًا﴾، یان بیهوی سوپاسگوزاری بو خوا بکات، نه و شه و رۆزانه به دوا ی په کدا دین، که له شه وگادا ده گونجن نینسان به ندایه تی بو خوا ﷻ بکات و، شه ونویژ بکات و، عیاده ت و تاعه ت بکات و، له رۆژتشدا ده گونجن کارو کاسبی بکات.

ده شکونجن ﴿يَنْتَكِرَ﴾، په یوه ندی به رۆزگار هه بن، له رۆزگاردا مروّف نیعمه ت و چاکه کانی خوی بکه ونه وه یاد، به لام له شه وگادا سوپاسگوزاری بو خوا ﷻ بکات، وه ک پتغهمبه ر ﷻ دایکمان عایشه لپی ده گپرتیه وه له سه حیعی بوخاری دا، که شه وی شه و نویژ کردوه، زور ماوه ته وه له سه جده دا، تا کو دایکمان عایشه پټی وابوو گیانی سپاردوه، وه فاتی کردوه، دوا یی دایکمان عایشه پټی ده لئ: خوا ﷻ له هه موو شتیکی تو خوش بووه، بوچی هیته ده

خوت نه زیهت ده دهی؟ نه ویش ده فهرموئ: (أَفَلَا أُوۡسِرُ عِبۡدًا شُكُرًا) (۱)، واته: نایا نه همه بهنده یه کی سوپاسگوزار؟ (شُكُور) چا وگه، یانی: سوپاسگوزاری، که لیره دا ده گونجی مه به ست پتی تا عه ق شه وی بی، هه روه ک (تَذَكَّر) یش، مه به ست پتی هینانه وه بیر خوی بی، بو چاکه و نیعمه ته کافی خوا یش له رۆژیدا.

(۱) اَعۡنِ عَانِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَقَطَّرَ، قَدَمَاهُ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ تَصْنَعُ هَذَا يَا رَسُولَ اللهِ! وَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: أَفَلَا أُحِبُّ أَنْ أُكُونَ عَبْدًا شُكْرًا) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البخاري: ٤٨٢٧، ومسلم: ٢٨٢٠، هَذَا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ.

مهسه له گرنه کان

مهسه له یه که م:

خستنه رووی کومه نیک له چاکه و نیعمه ته کانی خوا ۱۰، وهک سبیه و خور و شهکار و خه و تن و روزگار بو کارو کاسیی و، گه پان و سووران و، بایه کانی پیش باران و، ناوی پاکه ره وهی ناسمان و، جورا و جورکردن:

خوا ۱۰ ده فرموی: ﴿ اَلَمْ تَرَ اِیْنَ رَیْبِكَ کَیْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاکِنًا مَّرَّجَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَیْهِ دَلِیْلًا ﴿۱۰﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَیْنَا قَبْضًا یَسِیْرًا ﴿۱۱﴾ وَهُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکُمُ اَنْزِلَ لِبَاسًا وَاَلْتَمَّ سُبَانَ وَاَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۱۲﴾ وَهُوَ الَّذِی اَرْسَلَ الرِّیْحَ بُشْرًا بِرَبِّکَ یَدْفِی رَحْمَتِیْ وَاَنْزَلْنَا مِنْ السَّمَآءِ مَاءً طَهُورًا ﴿۱۳﴾ لِنُحِیَ بِهٖ بَلَدًا مَیْمَنًا وَاَنْشِقِیْهُ، مِمَّا خَلَقْنَا اَنْعَمًا وَاُنَاسِیْ کَثِیْرًا ﴿۱۴﴾ وَاَقَدْ صَرَفْنَاهُ بَیْنَهُمْ لِیَذْکُرُوْا فَاَبَیْ اَکْثَرُ النَّاسِ اِلَّا کُفُوْرًا ﴿۱۵﴾ ۱۰

شیکردنه وهی ثمه نایه تانه، له شازده برگه دا:

(۱) ﴿ اَلَمْ تَرَ اِیْنَ رَیْبِكَ ﴾، نایا سه رنجی پهروه ردگارت نه داوه، نه تروانیوه بو پهروه ردگارت؟ لیره دا: ﴿ اَلَمْ تَرَ ﴾، (الرؤیة بصریة وضمن الفعل «تر» معنی النظر، فَعْدِي بـ «إلی»، وشی: (تر) بنیت، لیره دا مه به ست پی بنینی چاوه (چونکه سبیه و خور به چاو ده بیندرین) کرداری (تر)، مانای ته ماشا کردنی خراوته نیو، بویه به (إلی)، بهرکاری خواستوه، ﴿ اَلَمْ تَرَ اِیْنَ رَیْبِكَ ﴾، (آلم تنظر إلی ربک)، که مه به ست ته ماشا کردنی پهروه ردگار نیه، چونکه پهروه ردگار نابیندری، یانی: نایا ته ماشای کرده وهی پهروه ردگارت نه کردوه، ته ماشای نهو سیستمی پهروه ردگارت نه کردوه، چیه؟!

۲- ﴿كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ﴾، چون سیبهری در ریز کردوتهوه، ﴿مَدَّ﴾، یانی: در ریزی کردوتهوه، یاخود پانی راخستوه، سیبهری وا لینه کردوه که له شوتنی خوئی بوهستی، به لکو سیبهر همیشه له جوولهدایه در ریز ده بیتهوه، دوابی کورت ده بیتهوه.

﴿كَيْفَ﴾ لیره دا مه به ست پتی پرسیار کردن نیه، به لکو ﴿كَيْفَ﴾ لیره دا ناویکه چونه تیمان پشان دهدات، ده لالهت له سهر چونه تی ده کات، واته: (الْم تَرَىٰ إِلَىٰ رَبِّكَ إِلَىٰ هَيْئَةِ مَدِّ الظِّلِّ)، ته ماشای شتیه در ریز کردنه وهی په روه ردگارت ناکه ی بو سیبهر، چوئی به رده وام کردوه؟ که به هوئی جوولهی زهوی و سوورانه وهی زهوی به دوری خویدا، له به رانه ر خوردا، سیبهر ده جوولتی، نه گهرنا نه گهر زهوی به دوری خوئی دا نه خوولابایه وه، وه که هندی له خرپوکه کان، که سوورانه وهی دوری خوئیانیان نیه، هه همیشه نیوه یان شه وه، و نیوه شیان روزه و، نیوه یان تاریکه و، نیوه یان رووناکه، به لام سهر زهوی وانیه، بوچی؟ چونکه زهوی به دوری خویدا ده خولیتته وه، بوچه به رده وام تاریکی و رووناکسی له سهر گوی زهوی به دوری یه کدا دین، وه که یه کدی راو بنین، وه که له سوورده تی (الأعراف) دا ده فهرموئی: ﴿يَعْنَىٰ أَيْلَ النَّهَارِ يَطْلُبُهُ حَيْثُا...﴾، واته: خوا به شه وگار روزه گار داده پوشتن، به خیرایی به دوا ی ده که وئی، وه که یه کدی راو بنین، هه لبه ته ههر شه وگار به دوا ی روزه گار ناکه وئی، روزه گاریش به دوا ی شه وگار ده که وئی.

۳- ﴿وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُمُ سَاكِنًا﴾، نه گهر خوا ﴿سَاكِنًا﴾ ویستبای سیبهری وه ستا و ده کرد، جوولهی نه ده بوو، نه ویش به هوئی نه وه وه نه گهر زهوی نه خوولابایه وه به دوری خویدا، هه همیشه نیوهی شه و ده بوو، نیوهی روزه ده بوو، نجا بزانه ژیان چون ده بوو؟

۴- ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا النَّفْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا﴾، دوابی خورمان کردوته به لکه له سهری، یاخود خورمان کردوته ری نیشاندهری، (الدلیل: المرشد إلى الطريق)، واته: به هوئی خوره وه تیمه سیبهر که ده بینین و سیبهر جوولته ده کات، به هوئی خوره وه تیمه نه ندازه ی در ریز بوونه وهی نیستییه کان و تاریکییه کان ده زانین، به هوئی جوولته ی خوره وه تیمه ده زانین کاته کانی کاره کان چونن؟

۵- ﴿ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا﴾، دوايي به هیتانه وهیه کی ناسان و هیدی بۆ لای خۆمانان هیتانه تهوه، (قَبْضٌ) له به رانه بری ﴿مَدَّ أَعْيُنَهُ﴾، سته بری دریز کردۆته وه، به لام: ﴿قَبَضْنَاهُ﴾، واته: هیتانه مانه ته وه، (قَبْضٌ) یانی: ویکه هیتانه وه، ﴿مَدَّ﴾، یانی: دریز کردنه وه، دوايي سته برمان بۆ لای خۆمان هیتانه ته وه، ﴿قَبْضًا يَسِيرًا﴾، به هیتانه وهیه کی ناسان، یاخود هیتانه وهیه کی هیتاش هیتاش و پله پله، که ههستی پت ناکرێ، واته: دوايي سته برمان ورده ورده کهم کردۆته وه، له دریز کردنه وه که یمان کهم کردۆته وه، لیره دا و شهی (قَبْضٌ) وه رگرتن، خوازراوه ته وه بۆ (نَقَصٌ)، کهم کردنه وه.

۶- ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِيَأْسَوا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا﴾، ههروه ها (خوای) نه وه که سهیه که شهوگاری بۆ کردوونه پۆشاک، وه که پۆشاک داتان ده پۆشێ، و، خهوتنی بۆ کردوونه پشوووان، و، راکرتنی کارو جموجۆل و چالاکییه کان.

۷- ﴿وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا﴾، رۆژگاریش بۆ کردوون به کاتی بۆ بوونه وه، خوای (نُشُورِی)، بۆ زیندوو بوونه وهش به کارهیتانه وه، لیره شدا بۆ بیدار بوونه وه له خهوی به کارهیتانه وه، (نُشُورٌ) به مانای (إنتشار) بۆ بوونه وهیه.

۸- ﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَرِّی رَحْمَتِهِ﴾، خوای (رَحْمَتِهِ) نه وه زانهیه، که بایه کان وه که موژده له پیتش دهستی به زهیه کهیه خۆیه وه ناردوون، به زهیه کهیه چیه؟ نه وه ناوهیه که له ناسمان دپته خوار، که خوا له چهند شوپتی له فورناندا، ناوی لیتناوه پهحمهت، ههم لیره دا، و، ههم له سووردهتی (الأعراف) داو، له چهند شوپتی دیکهش دا، چونکه له راستییدا نه وه ناوهی له ناسمان دپته خوار، نه وه ناوه شیرین و زوڵال و خۆشه، که نه کهر نه وه نه بوایه، ژبانی مروّف له سه ر زهوی نه ده بوو، ههروه ها ژبانی رووه که نه ده بوو، ژبانی ناژه لآن نه ده بوو، بۆیه ناوی لیتناوه پهحمهت، چونکه نه وه ناوه بهرجهسته که ریتی زۆر گهروهو گرنگی به زهیی و میهره بانیی و لوتفی خوای پهروه دگاره، به رانه بر به مروّفه کان و، به رانه بر به ناژه له کان و ژبانداران به گشتیی، بۆیه ده فهرموئی:

۹- ﴿ وَأَنْزَلْنَا مِنْ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ۖ ﴾، لهسه ریوه ناویکی پاککوره وه مان دابه زاندهوه، یاخود ناویکی زور پاک، (طَهُور) دهگونجن به مانای: (بَالِغٌ فِي الطَّهَارَةِ)، زور پاک بِن، دهشگونجن به مانای: پاک و پاککوره وه بِن، یانی: (طَاهِرٌ فِي نَفْسِهِ، مُطَهَّرٌ لِبَعِيْرِهِ)، بوجی خوا ۱۰۰٪ نهو ناوه له ناسمانیوه داده به زیتن؟ که نهو ناوه به سن حاله تان داده به زتی:
۱- حاله ق باران، ۲- حاله ق به فر، ۳- حاله ق تهرزه، بوجی؟

۱۰- ﴿ لَتَجْعَلِيْ يَّوْمَ بَلَدَةِ مِثَآءٍ ۖ ﴾، بؤ نهوهی سهر زهوییه کی دیمه کارو وشکی پِن زیندوو بکه بنهوه، ﴿ بَلَدَةٌ ۖ ﴾، یان (بَلَدًا)، یانی: (أَرْضًا)، وشه ی (بَلَد) له زمانی عه ره بییدا هم به (مُدَّكْر) دی و، هم به (مُوْنث) یش دی، بویه لیره که دهفه رموی: ﴿ بَلَدَةٌ مِثَآءٍ ۖ ﴾، وشه ی ﴿ بَلَدَةٌ ۖ ﴾ به (مِثَّت)، وه سفکردوه، له جیاتی بفرموی: (بَلَدَةٌ مِثَآءٍ)، له بهر نهوهی وشه ی ﴿ بَلَدَةٌ ۖ ﴾، مانای شوین (مکان) ی تیدا ره چاو کراوه، که (مکان) یش (مُدَّكْر) ه، (مُدَّكْر) ی مه جازییه، بویه به (مِثَّتًا)، هیناوییه ق.

۱۱- ﴿ وَتُشْقِيْهُمَّآ خَلْقًا ۖ ﴾، ههروه ها بؤ نهوهی بینوشیتین به وانهی که دروستمان کردوون، کین؟

۱۲- ﴿ أَنْعَمًا وَأُنَاسِيْ ۖ كَثِيْرًا ۖ ﴾، ناژه لانتیک و مروفانیک زور، نهو ناوه شیرین و زولاله یان پِن بنوشیتین، (نُسْقِيْهُ)، ده لِن: (سَقَى: أَعْطَى الشَّرْبَ)، (سَقَى) خواردنه وهی پیتدا، به لَم (أَسْقَى) یانی: (هَيَأُ الْمَاءَ لِلشَّرْبِ)، ناوه که ی بؤ خواردنه وه ناماده کرد، (سَقَى) ههیه و (أَسْقَى) ههیه، (سَقَى)، (ثَلَاثِيْ) یه و (أَسْقَى) (رُبَاعِيْ) یه، (سَقَى) یانی: ناوی پیتدا، یاخود خواردنه وهی پیتدا، به لَم (أَسْقَى) یانی: خواردنه وه، یاخود ناوی ناماده کرد بؤ خورانه وه.

﴿ مَمَّا خَلَقْنَا ۖ ﴾، (مِنْ) له ﴿ مَمَّا ۖ ﴾ دا بؤ به شیک (تَبْعِيْض) ه، (ما) ش (مَوْصُوْلَةٌ) یه، یانی: (مِنَ الْاِثْنِيْ خَلْقِنَا)، نهو ناوهی له ناسمان دامانه زاندهوه، له وانهی که دروستمان کردوون، به ناژه لانتیک و مروفانیک زوری بنوشیتین، (أُنَاسِي) کوی (إِنْسِي) یه، هه ندیکش گوتوو یانه: کوی (إِنْس) ه، که (إِنْسِي) هاوواتای تینسانه و

(ي) هکه بۆ نه سه ب نيه، وهك: (گُرسِي) و (گُراسِي)، (إِنْسِي) يش، (ي) كه بۆ پآل ویدان نيه، به لكو هه ر ياق ئه صلی خو به ق، وهك چۆن (گُرسِي) يانه كه ی پیتيكي پیکه پته رى نه صلی وشه كه يه، (گُرسِي) به (گُراسِي) کۆده کرپته وه، (إِنْسِي) يش، به (أَنَسِي) کۆده کرپته وه.

١٤- ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ﴾، به دُنْيَايِ تَيْمِه ئه و ناوه مان له ئیوانياندا جۆراو جۆر کردوه، (تَصْرِيف) به مانای (تَغْيِير) و به مانای (تَنْوِيع) دى، واته: گۆر یومانه، نهك به يهك حالت دابارى، بهس باران بى، نهگه ر ته نیا باران بووايه، بهكسه ر ئه وه ی كه ده بارى ده بارى، به لآم دوايى كۆ نه ده بۆوه، بهكسه ر ده هاته خوارى و ته ووا، به لآم خوا ﷻ به شيوه ی به فریش ده یيار ئى، بۆ ئه وه ی له سه ر چيايه كان كۆبپته وه، زۆر به ی ئاوى سه رچاوه كان كه ده چپته نۆ زه ويى، ئاوى به فره، ورده ورده ده توتپته وه به زه ويدا ده چپته خوار، نهگه ر باران بى، بهكسه ر دى، بۆيه ئه و كاتانه ی باران زۆر به لیزمه و خورزم ده بارى، بهكسه ر لافاو هه لده ستى، به لآم به به فر لافاو هه لئاستى، ئه و به فره له شوئى خۆی ده مپپته وه، ورده ورده به زه ويدا ده چپته خوار، هه روه ها به شيوه ی ته رزه ش، خوا ﷻ ده یيار ئى، واته: ناوه كه مان جۆرا و جۆر کردوه، ته نیا به يهك حال نيه، به لكو به سى حالت دپته خوار:

أ- به حاله ق شلی.

ب- به حاله ت شیکراوه یی كه به فره.

ج- به حاله ق ره قی و توندى كه ته رزه يه، هه روه ها ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ﴾، واته: ئه و ناوه شپینه مان ئه وه نيه، كه هه ر له يهك شوئن ببارى، به لكو له زۆر شوئن ده بارى و خوا ﷻ به هه موو زه ويدا بلاوى ده كاته وه، بۆچى؟

١٥- ﴿لِيَذُكُرُوا﴾، بۆ ئه وه ی په ند وه ربگرن، ئه مه خو ئیندرا ویشه ته وه: (لِيَذُكُرُوا)، بۆ ئه وه ی بپته وه یادان، چونكه (ذُكِّرَ) پپچه وانه ی (نَسَى) يه، (نَسَى) يانى: له بیری چوو، (ذُكِّرَ) يانى: هاته وه بیری.

پیشتریش گوتمان: هەندیک لە زانیان پاناوی (ه) ی سەر ﴿صَرَفَتْهُ﴾ یان بۆ قورئان بردۆتەوه، واتە: قورتانمان بە زۆر جۆر بۆ روونکردوونەوه، بەلام سیاقەکە یارمەتی نادات.

١٦- ﴿فَأَبَٰجُ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُمْرًا﴾، بەلام زۆربە ی خەلکی، نامادە نەبوون، مەگەر بۆ سێلەیی و بێپروایی، واتە: نامادە نەبوون بۆ پروا هێنان و شوکرانە بژێری، زۆربە ی خەلکی، بەلکو هەر سەریان خورا بۆ سێلەیی و بێپروایی، ﴿كُمُرًا﴾، لێرەدا چاوگە، بە مانای کوفر دێ، دەشگونجێ بە مانای (کُفْران) بێ، کوفر واتە: بێپروایی (کُفْران) یش، واتە: سێلەیی و ناسپاسیی.

مهسه لهی دووهم:

خوای ﷻ نه یویستوه نه گهرنا له هه موو ناوه دانیه کدا ترسینه رو وریاکه ره وه به کی دهنارد، که مه به ست پیغه مبرانه (علیهم الصلاة والسلام)، بویه پیویسته پیغه مبره ی خاتم موحه مه مد ﷻ گوئی به کافران نه دات و، به هوئی قورنانه وه تیکۆشانیکی گه وره یان له گه ل بکات، چونکه بهس خو به تی ترسینه و هوشیارکه ره وه له لایه ن خوای بهر وهر دگاره وه، بو هه موو مرو فایه تی:

خوای ﷻ ده فه رموی: ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا﴾ ﴿٢١﴾ فَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَجَنِّدْتُهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٢٢﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له سئ بڕگه دا:

١- ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا﴾، نه گهر و بستبامان له ههر شارێك، له ههر ناوه دانیه کی گه وره دا، ترسینه رو هوشیارکه ره وه به کمان دهنارد، زور جار گو توومانه: (إنذار)، واته: (إخبار مع تخويف)، یان (إعلام مع تخويف)، ناگادارکردنه و دیه، یان هه و آل پیدانه، و ئیرای ترساندن، که به کوردیی ده بیته وه به: ترساندن و، وشیارکردنه وه، یان وریاکردنه وه، خوای ﷻ ده فه رموی: نه گهر و بستبامان له ههر ناوه دانیه کدا، ترسینه ریکمان دهنارد، که واته: خوای نه یویستوه، به لکو و بستوویه تی، به ک ترسینه و هوشیارکه ره وه بو هه موو مرو فایه تی بنیری.

زهمه خشه ریی خاوه نی ته فسیری (الكشاف) بو روونکردنه وهی چه مکی نه م رسته قورنانییه، ده لئ: ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَخَفَّفْنَا عَنْكَ أَغْيَابَ نَذَارَةٍ جَمِيعِ الْقُرَى، وَلَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَبِيًّا يُنذِرُهَا، وَإِنَّمَا قَصَرْنَا الْأَمْرَ عَلَيْكَ، وَعَظَّمْنَاكَ عَلَى سَائِرِ الرُّسُلِ، فَقَابِلْ ذَلِكَ بِالتَّصَبُّرِ﴾.

واته: نه گهر و بستبامان ئه رکی ترساندن و وریاکردنه وهی هه موو ناوه دانیه کان و، شارو ولاتامان له سه ر تو سووک ده کرد و، له ههر ناوه دانیه کدا پیغه مبر ریکمان

دهنارد، تاكو وریایان بکاتهوهو بیانترسینت و وه خه بهریان بئینت، به لأم ئیشه کهمان ته نیا له سهر تۆ کورت هه ئیناوهو، تۆمان به مه زنگرتوه به سهر هه موو پیغه مبه راندا [که نهوان ههر کامتکیان بۆ ناوه دانیه که و، بۆ قوئاغیک و، بۆ کاتیک و، بۆ کۆمه لکایه که تیردراون، به لأم تۆ بۆ هه موو مروقا به تیی، به درنژایی زه مان، به بانایی زه مین] بۆیه تۆش پتیشوازیی لهو ئه رکه بکه، به خۆراگریی و به پشوو درنژیه وه.

۲- ﴿فَلَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ﴾، ننجا به قسه ی کافران مه که، وشه ی (طاعة) که له قورئاندا زۆر دووباره بوته وه، (الطاعة: عَمَلُ الْمَرْءِ مَا يُطَلَبُ مِنْهُ)، (الطاعة) بریتیه: له وه که مروّف کاریک بکات که لئی داواکراوه، ننجا چ به باری خیردا و، چ به باری شه ردا، بۆیه من یتیم وایه (طاعة) به [به قسه کردن] و [فه رمان به ری] و [به گوپراه لئی] ده گونجی مانا بکری، واته: گوپراه لئی کافران مه که و، به قسه یان مه که و، فه رمان به ریایان مه که، نه وه دی پیت ده لئین جیبه جی مه که، هه لبه ته خوا ﴿لَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ﴾ لیره دا که به (لا ی) (النهي) هیناویه ق: ﴿فَلَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ﴾، بۆیه فیعله که شی پین زه نه دار (مجزوم) ه، ننجا که نه وه ده فه رموی: مه به ست پتی وریا کردنه وه و بیدار کردنه وه ی پیغه مبه ره ﴿لَا تُطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ﴾، نه گه رنا مه به ست نه وه نیه، که پیغه مبه ری خوا به قسه ی کافران کرد بئ و، خوی په روه رداگریش بفه رموی: به قسه یان مه که، به لکو به س هۆشداریی پیدانیه ق.

۳- ﴿وَجٰهَدُوْهُمْ بِمَا جٰهَدَاكُمْ﴾ به و (قورئان) هس تیکۆشانیکی که و ره یان له گه ل بکه، بئگومان مه به ست پتی بیروایایی رۆژگاری پیغه مبه ره، به نسه بت نه وه وه و، به نسه بت شوینکه و توتوانیشه وه، بیروایایی سه رجه م کۆمه لکو رۆژگاره کانه.

مهسه لهی سته م:

تیکه لکردنی هردوو ناوی شیرین و سوپرو، دانانی نواتیک له بهیناندا، تا کو
 ناوتیهی به کدی له بن و، دروستکردنی مرؤف له ناو و، دابهشکردنی وه چه که هی
 بو هردوو جویری پشتی و بهری، یاخود تیرو من:

خوا ﷻ ده فرموی: ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
 وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَجِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا
 وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥١﴾ ۱۱

شیکردنهوی تم دوو ثابته، له ههشت برگه دا:

خوا ﷻ هه ره له سهه خسته پرووی نیعمه ته کانی خووی و، پوو نکرده وی چاکه کانی
 خووی، که له دیارده و دیمه نه سروشتیه سه رسوو رهینه ره کاندای بهرجهسته ده بن،
 بهرده وامه، ده فرموی:

١- ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ ﴾، هه روه ها خوا ﷻ نه و که سه به، دوو ده ریابه کانی
 تیکه لکردوون، به ریداونه وه نیو به کدی، چونکه (مَرَجَ الذَّابَّةَ فِي الْمَرْعَى)، واته: پستی بو
 شل کردوه و بهری هه لداوه، (الْبَحْرُ: الْمَاءُ الْمُسْتَبْحَرُ أَي: الْكَثِيرُ الْعَظِيمُ)، له زمانی عه ره بیدا
 (بهر) یانی: ناوتیکی زور و مه زن، مه رج نیه ته نیا نوقیانو سه کان بن، به لکو پوو باریش
 هه (بهر) یانی بو به کارده هتیری، وشه ی (يَم) یش، به هه مان شیوه، هه ره به مانای ناوی
 زور دی، نجا چ ده ریابه بن و، چ پوو باریکی گه ورده بن، که له شیوه دی ده ریادا بن، نه وه ش
 بو به ده تین: چونکه خوا ﷻ که ده فرموی: ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ ﴾، خوا ﷻ نه و

کهسه یه که دوو ناوه زۆره کانی به رهه لداونه نێو یه کدی، پێکی گه یاندوون، مه بهستی پێ ناوی شیرین و ناوی سویره، که ناوی شیرین له پوو باره گوره کاندایه بهرجهسته یه، وهک: پوو باری نیل و دیجله و فورات و پوو باری نه مازۆن و سه یحوون و جه یحوون، نه و پوو باره گه ورانه ی که له دنیا دا هه، ناوی شیرین دیننه خوار و، ده پۆن دوا ی تیکه ل به زه ریاکان ده بن، که ناوی سویرن، بۆه ده گونجه هه ردووکیان وشه ی به حریان بۆ به کار بن، چونکه (بهر) یانی: ناویکی زۆری مه زن، ئنجا خوا ﷻ پیتاسه ی دوو ناوه زۆره کان ده کات:

(۲) - ﴿ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ ﴾، نه مه یان شیرین و زولاله، واته: به ناسانی له گه روو ده چینه خوار، (عذّب) به مانای: (خُلُو) شیرینه، (فرات) ییش، یانی: (سَائِعٌ فِي الْحَلْقِ)، به ناسانی له گه روو ده چینه خوار، که سازگاری پێ ده لێن و، وهک سویر و ناسازگار، له بهر تالی و تفتی له گه روو ناگیرێ.

(۳) - ﴿ وَهَذَا مِلْحٌ لُجَاجٍ ﴾، نه مه شیان سویر و تال و تفته، (مِلْح) یانی: (المَالِحِ)، (مِلْح) یانی: خوی، به لām لیره دا به مانای سویره، نهک خوی، یانی: ناویکی سویر، ﴿ لُجَاجٍ ﴾ ییش، یانی: (شَدِيدُ الْمُلُوحَةِ وَالْحَرَارَةِ)، زۆر سویر و زۆر گه رم، یاخود تال و تفت، خوا ﷻ نه و دوو جوړه ناوه زۆره ی به رهه لداونه نێو یه کدی و، وایکردوه بگه نه یه کدی.

(۴) - ﴿ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا ﴾، به لām له نێوانیاندایه پرده یه کی داناوه، (الْبَرْزَخُ: الْعَائِلُ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ)، پرده یه که له نێوان دوو شتاندایه و، نه هێتێ پیکه وه ناوێته بن، نهک نه هێتێ بگه نه یه کدی، گه بشتوونه یه کدی، به لām نا هێتێ پیکه وه ناوێته بن.

(۵) - ﴿ وَجَعَلَ تَحْجُرًا ﴾، نه و پرده یه به هه ردووکان، به هه ردوو ده ریا به کان، ده لێ: نابێ تیکه ل بن، قه ده غه یه تیکه ل بن، ﴿ وَجَعَلَ تَحْجُرًا ﴾، یانی: (مَنْعًا مَمْلُوعًا).

واتاو ھۆكۈرى تىكەل نەبوونى دەرياي سوۋر و شىرىن

ئەمە پىۋىستە تۆزىك شىيى بگەينەوہ: ئايا مەبەست لە بەرھەلدا نە نىو بەكدى ئاۋى شىرىن و سازگار، لەگەل ئاۋى سوۋر تال و تفت و، پاشان پەردە لە نىوان دانانىان و، پىكەوہ ئاۋىتە نەبوونىان، چىيە؟

پىسپۆران سى ھۆكۈريان باسكردوون:

۱)- بەرھەلدا نە نىو بەكدى ھەردو ئاۋەكان ئەوہىە، كە بوار بدرى بگەنە بەكدى، ئەوہش ديارە، ھەم پووبارەكان كە ئاۋى شىرىن تىدایە: پووبارەكانى: نىل و دىجلە و فورات و ئەمازۆن و پووبارەكانى دىكەى رۆژھەلانى ئاسيا، ھەموو نەو پووبارە گەرە گەورانە، كە ئاۋى شىرىن، دوايى دەپۆن و دەپۆنە نىو زەرياو ئوقيانووسەكان، كە ھەموۋى ئاۋى سوۋر و تال و تفتە، ئەوہ شىۋەى بەرھەلدا نە نىو بەكدى، بەلەم تىكەل نەبوون و ئاۋىتە نەبوونىان، ئەوہى تاكو ئىستا ديارە ئەوہىە كە شوئى ئاۋى شىرىن بەرزە، ھەمىشە ئاۋە شىرىنەكان، كە ئاۋى باران و بەفرو تەرزەن، لە چىايەكان و لە شوئىتە بەرزەكان دەبارن و كۆدەبنەوہ، دوايى ئەو بەفرو تەرزەو بارانە، دادەكرى، لەنىو خەزەنەكانى چىايەكاندا، دوايى وردە وردە بە شىۋەى كانىي و، سەرچاۋەو بىرو، كارىزو ئەوانە دىتە دەرى، بەلەم دواى ئەوہى مرۆفەكان كارىان پىتامىتى، بۇ خواردنەوہو ئاۋدىرىي و شۇردن و شوارو، دواى ئەوہى پىداۋىستىيەكانى خۇيالى پى چىبە جى دەكەن، نىجا بەرى دەدەن و، ئەو ئاۋە دەچىتەوہ نىو دەريايەكان، كەواتە: ھۇى تىكەل نەبوونى ئاۋى شىرىن و سوۋر، ئەوہىە كە شوئى ئاۋى شىرىن بەرزەو، شوئى ئاۋى سوۋر نەمە.

كە ئەگەر بە پىچەوانەوہ بوۋايە: شوئى زەريايەكان و ئوقيانووسەكان بەرز بوۋايە، لەنپرا ئاۋ ھاتبايە نىو ئاۋە شىرىنەكە، بە تەئكىد ئەو كاتە ئىمە ئاۋى شىرىنمان لى ون دەبوو، چونكە ئاۋى سوۋر زۆر زۆرە، يالى: سى لەسەر چوارى

پووبەرى زەوى، پانتايى زەوى، ئۇقيانوسە كان دايدەگىرن، ئەندازەبەكى كەمى ئاۋ، ئاۋى شىرىنە، چ ئەۋ دەرياچانە بن، كە مەرۇف دروستيان دەكات، چ پووبارە كان بن، چ گۆم و گۆلە كان بن، ئەۋە ھۆكارىكى گىرنكى تىكەل نەبوونيان، كە لە پوۋى جوگرافىيەۋە، شوپىنى ئاۋى شىرىن بەرزترە، ئاۋى شىرىن دەچىتە نىۋ ئاۋى سوۋىر، نەك ئاۋى سوۋىر بە مل ئاۋى شىرىندا بى.

۲)- ئاۋى شىرىن و سوۋىر جوۋى پىنكەتەكەيان جىيايە، بۇيە كاتىك كە ئاۋى شىرىن دەپرۇتتەۋە نىۋ ئاۋى سوۋىرىش، ماۋەبەكى زۆر ھەر تىكەل نابىن، بۇ وپتە: پووبارى ئەمازۇن كە لە چىركەبەكدا سىسەد ھەزار مەتر سىجا (۳۰۰۰۰۰)م^۳ دەپوات، دەچىتە نىۋ قوۋلايى ئۇقيانوسى ئەتلەسىي، ھەشتا (۸۰) كىلۇمەتر دەپوات، بەلام ئاۋى پووبارە كە ھەر شىرىن دەمىتتەۋە، يانى: بە درىزايى ھەشتا كىلۇمەتر، خەلك دەتوانى بچىتە نىۋ ئۇقيانوسى ئەتلەسىي و، لەۋىدا ئاۋى شىرىن ھەلپىنچىن، لە ئاۋى ئەۋ پووبارى ئەمازۇن، ھەروەھا شوپىنەكانى دىكەش ئاۋە شىرىنەكەيان بەھەمان شىۋە ديارە، بەلكو لە ھەندى شوپىناندا لە ولاتانى كەنداۋ، لەنىۋ ئۇقيانوسدا و لەنىۋ زەريا گەۋرەكاندا كە ئاۋەكەيان شىرىن و تالە، كانىي و سەرچاۋدى گەۋرە ھەن، خەلك دەچنە نايۋ قوۋلايى ئەۋ زەريايە و، ئاۋى شىرىن و زولال، لەۋى ھەلدەھىنچىن، كانىيەۋ دەردەقولى و، ئاۋى شىرىن و زولال، لە گەل ئاۋى سوۋىرى ئۇقيانوسەكەدا تىكەل نابى^(۱).

۳)- پىسپۇران و زانايان دەلەين: نەك ھەر ئەۋەندە، بەلكو دەرياي سوۋر كە كاتى خۇي (بەر القلزم) يان پىگوتوۋە، ئەۋە نىۋان مىسرو دەشتى سىنا، لەگەل دەرياي سې نىۋەراست و، لەگەل دەرياي پەش و، لەگەل ئۇقيانوسەكانى دىكە، ئەۋانە ھەر كامىكىيان دەختى كە لە مانگى دەستىكردەۋە تەماشايان كىردوون، سەرنجىيان داۋە: ھەر كامىكىيان شىۋەي پىنكەتەكەي جىيايە و، خەتتىكى بارىكىيان لە بەبىندا ھەبەۋ، ئاۋەكان تىكەل بە بەكدى نابىن، ئاۋىتتەي بەكدى نابىن، واتە: ئاۋى ئۇقيانوسەكانىش، جوۋرىك لە نىۋانىيان لەبەبىندا ھەبە، چ جاي، ئاۋى سوۋىر و شىرىن!

زانایه کی گهرودی دهریاناس، دواي نهودی نهو راستیهی بو که شف دهبئ، که ههوالی پی ددهدن له قورئاندا خواي پهروهردگار راستیهی کی وای راگه یاندوه، مسولمان دهبئ، دهلی: من تیستا له سهدهی بیستدام، نهو نهیینهیم بو که شف بووه، نجا نه گهر له قورئانیکدا نهوه باسکرا بی (۱۴۰۰) سال له مهو پیش، به ته نکید نهوه هی مروّف نیه و، له زانیاری خواي پهروهردگاروه سه رچاوهی گرتوه^(۱).

۶- ﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا ﴾، خوا نهو که سهیه که له ناو مروّفی دروستکردوه، دهگونجی مه بهست له (ماء)، لیره دا ناوی ناسایی بی، وه که له سووردهی (الانبیاء) یشدا، خوا ﴿ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ﴾، هه موو شتیکی ژیاندارمان له ناو دروست کردوه، دهشگونجی لیره دا مه بهست له (ماء) تَوُو (نطفة) بی، تووی پیاوو نافرته بی.

۷- ﴿ فَجَعَلْنَا لَهَا صَبْرًا ﴾، دوايی خوا نهو مروّفه، وه چهی نهو مروّفهی کردوه به خزمی پشتیو خزمی بهری، یاخود کردوویهقی به نیر و من، چونکه په چه له کی مروّف به بابیهوه دیاره، خزمایه تیی (مصاهرة) ش له ری دایکهوه، یاخود له ری متینه کانه وهیه، یانی: پیاویک که کوریک دهبئ، کوریکه کی دریز بوونهودی وه چهی نهوه، دهبئ، به هوی کچه که شیهوه زاویه کی پیداده بی، نهویش ده بیته هوی خزمایه تیی، که واته: لیره دا که دهفه رموی: ﴿ نَسَبًا وَصِهْرًا ﴾، (النسب: كِنَايَةٌ عَنِ الذَّكْرِ، وَالصَّهْرُ هِيَ الْبَنَاتُ تَجَلِبُ الصَّهْرَ، وَالصَّهْرُ هِيَ الْأُنثَى)، (نسب) مه بهست پی تیرینه یه، کچیش زاوا و خزمایه تیی به ری پهیدا دهکات، بویه مه بهست له (صهر) متینه یه.

خوا ﴿ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴾، دوايی نهو مروّفهی دابهش کردوه بو نیرو من، که خوا ناوی لیناوه (نسب) و (صهر) نه سهب، واته: خزمی پشتی و، (صهر)، واته: خزمی بهری.

۸- ﴿ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴾، ههروهها پهروهردگار به توانایه، به توانایه که بهم شیوهیهی کردوه، وه که بنچینه وایداناوه، به لَم توانای خوا ﴿ سَنُورِيكَ نِيه و، قهیدو کۆت و به بندیک له سهر نیه، هه بویه نادهمی دروست کردوه، به بی نهوهی له باب و دایک پهیدای، عیاشی دروست کردوه به بی نهوهی لایه بی بابی هه بی و به تنیا له دایک دروست بووه.

(۱) هه مان سه رچاوه و بهرگ و لاپه ره.

مه سه له ی چواره م:

باسی هه توییستی نه فامانه ی کافره کان، که شتاتیک ده په رستن، نه سوودیان هه به و، نه زیان و، چه ند پینما به کی گرنگ بو پیغه مبه ری خاتهم موحه ممه د ﴿﴾ له بواری مامه له ی له گه ل خه نکدا و، باسی سله مینه وی کافره کان له ناوی ره حمان و، له داوای کپنووش بردن بو خوا ﴿﴾، کاتی داوایان لی بگری کپنووش بو خوا بهرن، ده سله منه وه:

خوا ﴿﴾ ده فه رموی: ﴿ وَعِبُدُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِن أَجْرٍ إِلَّا مَن شَاءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِرَبِّهِ حَيْرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ ﴿﴾

شیکردنه وی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿ وَعِبُدُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ﴾، [نه وانه ی باسکران، هاوبهش بو خوادانه ره کان، کافره کان]، له جیاتی خوا ﴿﴾ شتاتیک ده په رستن، که نه سوودیان پنده گه به نن و نه زیانیان لیده ده ن، (و)، {الواو للحال، وَهَذَا مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعَجُّبِ مِنْ اسْتِمْرَارِهِمْ فِي الشُّرْكِ}، (و) بو حال یانی: له حالیکدا که له جیاتی خوا ﴿﴾ شتاتیک ده په رستن نه سوودیان پئ ده گه به نن، نه زیانیان لی ده ده ن، جیی سه رسوپمانه و سه رت سووپمینی که له سه ر هاوبهش بو خوا دانان، به رده وامن و، شتاتیک ده په رستن به و شیوه یه ن!!

﴿ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ﴾، شتاتیک ده په رستن که نه سوودیان پئ ده گه به نن و، نه زیانیان لی ده ده ن، نه سوودیان پئ ده گه به نن، نه گهر شتیک بکه ن به حساب

پازیبیان بکهن، نه زیانیان لی دهدهن، به حساب نه گهر شتیک بکهن تووره بیان بکهن، نه له کاتی پازی بووندا، بویان سوود به خشن و، نه له کاتی تووره بوون و په ست بووندا، زیانکه یه نه رن، واته: هیچیان له ده ست نایه ت.

(۲) ﴿وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا﴾، بابای بیبرواش له دژی په روره دگاری پشتیوانه، واته: پشتیوانی که سانتیک ده کات که دژی په روره دگارن.

(ال) سهر ﴿الْكَافِرُ﴾، نه لیف و لمی ناساننده و، مانای تیکرا (استغراق) ده که به نئ، واته: تیکرای کافران، پشتیوانی که سینکن له دژی په روره دگاریانه، (ظهير: أي مظاهر ومعين)، واته: پشتیوانیکار و هاوکار، نجنا نایا کئ له دژی په روره دگاره؟ ههر له نیلیسه وه بگره هه تا هه موو نهوانه ی که دژایه تیی خوا ﷻ ده کهن، بابای کافر، له دژی په روره دگاری بویان ده چتیه سه نگره وه و، به قازانجی دوژمنه کانی خوا ﷻ دژایه تیی خوا و دوستانی ده کات.

(۳) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾، توشمان نه نار دوه، مه گهر دلخوشکه رو ترسینه ر، واته: نه رکی تو نه ی موحه ممه د! ﷻ ته نیا نه وه یه دلیان خوشبکه ی به پاداشتی خوا ﷻ، دلیان خوشبکه ی نه گهر به رتی خوا دا برؤن، هم ژبانی دنیا یان به خته وه ر ده بن و، هم له پوژی دوا یی دا سه رفرازو سهر به رز ده بن، هه روه ها بشیان ترسینی: نه گهر له رتی خوا ﷻ لایده ن و بهو شیوه نه ژین، که خوا ﷻ له په یام و وه حییه که ی خویدا، بو ی داناون، نه وه هم له دنیا دا تووشی به دبه ختی و ژین تالیی دین، له ژبانی تاکیی و، خیزانی و، کو مه لایه تیی و، سیاسیاندا و، هم له پوژی دوا ییشدا تووشی سزاو جه زره به ی خوا ﷻ دین، که واته: هم دلیان خوشبکه به وه که نه گهر رتی خوا ﷻ بگرن، له دنیا و دوا پوژدا قازانجیانه و براودن، هم بشیان ترسینه که نه گهر له رتی خوا لایده ن، له دنیا و دوا پوژدا دوپاو و زهره رهنه ندن، واته: نه رکی تو نه وه نیه به زور ملیان پئ بسوو پرتی به ره و خوا په رستی، نه رکی تو به س نه وه یه ناگاداریان بکه یه وه، له شوینی دیکه ده فهرموی: ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ﴾ العنکبوت، واته: پیغه مبه ر ﷻ ته نیا که یانندی له سه ره و، به ته نیا روونکر د نه وه ی له سه ره.

٤- ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ ﴾، پتیاں بلن: من هیچ جوڑہ کریئہ کتان لن داوا ناکہم، ﴿ آجْرٍ ۖ ﴾، یانی: کری، پاداشت، (الأجر: العوض عن العمل)، (أجر) بریتہ لہ قہرہ بووی کردہ وہ یہک، ہرشتیکی لہ بہرانہ ردا دابرتی، پتی دہ کوترتی: ﴿ آجْرٍ ۖ ﴾، نہو کریئہ نگہر کردہ وہ یہ کیش بن، کہ مہ بہست پتی پاداشت داناوہ بن، کریئہ کہ و پاداشتہ کہ مہرچ نہ تہنیا پارہ بن، یان شمہک و، کھل و پھل بن، بہ لکو جاری وایہ نیشیکہ، نہو کاریکی بو کردہ وہ نہویش کاریکی بو دہ کاتہ وہ، بو نمونہ: لہ لادیدا خہ لک بو یہ کدی دہ چنہ ہرہ وہ زئی و، ہہموویان دہ چنہ نیشی یہ کدی، واتہ: بہ کیکیان دہ چتی بو نیشی دراوستیہ کہی و، دراوستیہ کہشی دہ چتہ وہ بو نیشی نہو، واتہ: نیش لہ بہرانہر نیش، کری و پاداشتہ کہی نہو دیہ، نجا پتیاں بفرموو: تو هیچ چاوہ پروانیہ کت لیتان نیہ، هیچ کری و پاداشتیکیان لن داوا ناکہی، لہ بہرانہر نہو دہ کہ تو پھیامی خویان پت دہ گہ یہ نی.

٥- ﴿ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۖ ﴾، مہ گہر کہ سیک بیہوی بہرہ و پھرہ ردگاری ری بکرتہ بہر، نہمہ لہ شیوہی نہو نایہ تہی سوورہ تی (الشوری) دایہ، کہ خوا ﷻ دہ فہرموی: ﴿ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۖ ﴾، واتہ: بلن: من هیچ کری و پاداشتیکتان لہ بہرانہر گہ یاندنی پھیامی خوادا، لن داوا ناکہم، مہ گہر خوشہ و بستیم بو نہوہی کہ لہ خوا ﷻ نزیک بنہوہ، واتہ: بہس حہز دہ کہم، کہ لہ خوا ﷻ نزیک بنہوہ، نہ گہرنا هیچ چاوہ پروانیہ کم لیتان نیہ.

نجا جیسی سہرنج نہو دیہ کہ شیعہ کان لہ تہفسیرہ کانیا ندا وایان تہفسیر کردہ وہ، ہہندیک لہ زانایان دیکہ ش وایان ہیناوہ، کہ دہ فہرموی: ﴿ إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۖ ﴾، یانی: (إِلَّا أَنْ تُوَدُّوا لِقُرَابَتِي)، بہس نہو کریئہ تان لن داوا دہ کہم، کہ لہ بہر خزمایہ تیبی متتان خوش بوئی، بہ لکم لہ راستییدہ نگہر لہ بہر خزمایہ تیبی خوشیان بوئی، نہویش ہہر دہ کاتہ کری، کہ واتہ: نہو دووانہ تیکدہ گیرین، بہ لکم نگہر واتایہ کہی نہوہ بن کہ: من هیچ چاوہ پروانیہ کم لیتان نیہ، مہ گہر نہوہ کہ حہز دہ کہم لہ خوا ﷻ نزیک بنہوہ، نہوہ نہو کاتہ دہ بیتہ (الإستثناء

الْمُنْقَطِعُ)، هه لآوردنی دابراو، نه گه رنا نه وی دیکه تیکده گیری، له لایه که وه بلن: کرتان لآ داوا ناکه م، له لایه کی دیکه شه وه بلن: منتان خوښ بوئی و له گه لم بن، له بهر خزمایه تیی، مانای وایه پیشن ده فهرموی: هیچتان لآ چاوه پئی ناکه م، دواییش شتیکیان داوا لیده کات، که زور شتی تیدایه، چونکه نه گه ر خوښیان بوئی له بهر خزمایه تیی، ده بی به قسه شی بکه ن و، ده بی و ابکه ن و ابکه ن، به لآم نه خیر، واته: بهس چه ز ده که م له خوا ﷺ نیزیک ببنه وه، نه و کاته ش به کری داناندری.

نجا لیره ش که ده فهرموی: ﴿إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا﴾، هیچ چاوه روانییه کم لیتان نیه، مه گه ر که سیک بیه وی به ره و په روه ردگاری پئی بگریته بهر، واته: نا نه وه دیاری و خه لآقی منه، دیاری و خه لآتیک که من له تیوه ی چاوه پئی ده که م، نه وه یه که پئی خوا ﷺ بگرته بهر، که نه وه ش پئی ده گوتری: هه لآوردنی دابراو (الإِسْتِثْنَاءُ الْمُنْقَطِعُ)، چونکه نه وان که پئی به ره و خوا ﷺ بگرته بهر، به شیک نیه له و کری و پاداشته، که له رسته ی پیشیدا لابراره.

۶- ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ﴾، پشت به و خاوه ن ژایانه بهسته، که هه رگیز نامری، واته: نه و زاته ی که ژایانی راسته قینه ی هه یه و، ژایانی ته اوای هه یه و، له بهین چوون و مردنی به دوادا نایهت، وه ک باقی ژایاندرانی دیکه، بهس نه و شایسته ی نه وه یه پشتی پئی به ستری و، کاری خوئی پئی بسپیری.

شایانی باسه: نه و رسته یه ی که له سووردنی (الشوری) دا هاتوه، شیعه کان ناوای ته فسیر ده که ن: ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْآنِ﴾ (۳۳)، ﴿الْقُرْآنِ﴾، ده لاین: پیغه مبه ر ﷺ، خوا ﷺ پئی فهرمووه: من چاوه روانییم لیتان هه یه، له بهر خزمایه تیی منتان خوښ بوئی، یان خزمه کانی منتان خوښ بوئی، نجا هه مووشی ده به نه وه سه ر عمل (خوا لئی رازیبن)، و (أَهْلُ الْبَيْتِ)، که نه وان به هه لآ ده لاین: (آل الْبَيْتِ)، که له راستیی دا (آل مُحَمَّد ﷺ)، شوینکه وتووایی موحه ممه دن له خزمانی و له

بیگانان، به لّام (أهل البیت)، واته: خزمانی، که پیش هم موو کهس خیزانه کانی ده گریته وه (خوا لّیان رازیبتی)، دایکانی برواداران، ثجا نه وانی دیکه که به خزمایه تیی ده چنه وه سه ری: (عه لّیسی و فایمه و حسه ن و حوسه یین) و، نه و وه چه یه ی که لّیان په یدا بوون (خوا لّیان رازیبتی)، چونکه وشه ی (آل)، وه که له شوینی دیکه گو تو ومانه: به تابه ت له سووره تی (هود) دا، باسّیکمان له و باره وه کردوه: (آل الرّجل: أتباعُهُ وَخاضَتُهُ)، نالی هر که سیک نه وانن که له که لّیدان و تابه تن پیته وه، چ بو خیر و، چ بو شه ر، چونکه خوی په روه ردگار ده فه رموی: (آل فرعون)، واته: نه وانن به تابه ت له که لّ فیرعه وندا بوون و ری نه ویان گرتوه، یان (آل ابراهیم)، (آل نوح)، یانی: نه وانن که به تابه ت له که لّ تیراهیم و له که لّ نوح دا بوون، که واته: تیمه که له ته حیاتدا ده لّین: (أللهم صلّ علیّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ)، (آل مُحَمَّد)، واته: هم موو نه وانن که به راستی دوی موحه ممه د ﷺ ده که ون، بوّیه من همیشه له سه ره تای ده رسه کان دا ده لّیم: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ، مِنَ الضُّعْبِ وَالْأَزْوَاجِ وَالْقَرَابَةِ وَالتَّابِعِينَ لَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ)، چونکه (آل مُحَمَّد ﷺ)، بریتین له: هاوه لّانی و هاوسه رانی و خزمانی و پاشان شوینکه و تووانیان، به و ریته دا که پیغه مبه ر ﷺ پیندا رۆیشتوه.

٧- ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ﴾، به ستایشکردنه وه ش په روه ردگار ت به پاك بگره، واته: له کاتیکدا که به پای ده گری، ستایشی بکه و، له کاتیک که ستایشی ده که ی، به پاکیشی بگره، یانی: بَلَى: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) یان (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ)، به پاکرتنی خوا، واته: خواجه! تو هیچ کهم و کوریت نیه، نه له زانت و، نه له سیفه ت و، نه له کرده وه کانت و، نه له وه حی و شه ریعه ته که ت و، نه له فه رمایسته که ت دا.

ستایشکردنی خواش ﷺ، واته: خواجه تو خواهی هم موو سیفه تیکی به رزو په سندی، بوّیه شایسته ی هم موو ستایش و مه دح و سه نایه کی.

۸- ﴿وَكَفَىٰ بِهِ إِذْ تُؤَيَّبُ عِبَادِهِ خَيْرًا﴾، به سه پهروه ردگارت شاره زای گوناھی بنده کانی بن، گوناھی بنده کان هه ره له لای پهروه ردگارت چاک زانراون و ده یانزانی و، پتیا ناشنا و شاره زایه، واته: دهر بهستی نه وه مه به که کافره کان نه وه هموو گوناھو هه له وه په لانه ده کن، پهروه ردگارت زور شاره زایه و، چاک سزاشیان ددهات، بویان له نیو دوو نانی گهرمدا هه لنده گرتی.

۹- ﴿الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾، پهروه ردگاری تو نه وه زاته به که ناسمانه کان و زهویی و نه وه دی ده که ویتته نیوانیا نه وه، له شهش روزهاندا، (به شهش قوناغ) هیناونه دی.

۱۰- ﴿ثُمَّ أَسْرَوْنَا عَلَى الْفَرَشِ﴾، پاشان چوته سهر عه رش، چوته سهر باره گای خوی، بهرز بوته وه بو سهر عه رش، سه قامگیر بووه له سهر عه رش، چونکه ﴿أَسْرَوْنَا﴾.

ا- به مانای چوهه سهر (علی)، ب- به مانای بهرز بووه (ارتفع)، ج- به مانای سه قامگیر بوو (استقر) دی.

۱۱- ﴿الرَّحْمَنُ﴾، زور به به زهویه، (الرحمن) لیره دا گوزاره (خبری) نیهاد (مبتدا) یکی قرتیندراوه، یانی: (هُوَ الرَّحْمَنُ)، نه وه زور خاوهن به زهویه.

۱۲- ﴿فَسَلِّ بِهِ خَيْرًا﴾، واته: له باره ی نه وه وه له شاره زایان بپرسه، یاخود: بهس له وه بپرسه بو هه شتیک که بهتوی تیبدا شاره زای، واته: بهس نه وه شاره زایه، به هموو شتیک، نه م ته عبیره زیاتر وه که بهندیکه، وه که له زمانی عه ره بیدا هاوتو: (عَلَى الْغَيْبِ سَقَطَتْ)، تووشی شاره زای خوت بووی، یانی: نه وه شته ی تو بوت، بوته مه ته ل و بوت حمل نا کرتی، شاره زایه که ی له لای منه، ودره با پیت بلیم! بو هه ردوو واتا کان گونجاوه، هم ده گونجن که مه بهست نه وه بن: نه گهر بهتوی له باره ی خواوه بزانی ﴿فَسَلِّ بِهِ خَيْرًا﴾، هه ره له خوی بپرسه، با خوییت پین بناسین، له پری خویه وه ده زانی: خوا ﴿سَلِّ﴾، زاتی، سیفه ق، کرده وی، حالی، چونه؟ یاخود له باره ی خواوه ﴿سَلِّ﴾ کن زور شاره زایه، له وه بپرسه، بو نه وه ی به ناشی و به نه زانی هه لویتستیک ودره گری له به رانه ره خواوا، که نه یناسی و پتی نانا شنا، به هوی نه زانیه وه.

هه ئه به ته تيمه ههم له سووره قى (الأعراف) دا، له تفسیری تايه قى (٥٦) داو، ههم له سووره قى (يونس) دا، له تفسیری تايه قى (٣) دا، زور به تفسیر له باره قى چونه قى دروستبوونى گهردوون، واته: به سهرو خوارى ناسمانه كان و زوى، به شهش قوناع و، پاشان چونه سه عه رشى خواى پهروهردگار، باسى تايه تيممان لهو بارهوه كردوون، بويه ليره به پتويستى نازانين زياتر شى بکهينهوه^(١).

١٣- ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ؟﴾؛ نه گهر پينان گوترا كرنووش بو (خواى) خاوهن به زه يى بهن، گوتيان: به به زه يى چيه؟ كه ليره مه به ست له (سجود)، يانى: داني پيدا بينن به پهروهردگاريتى دا و، به به كتايى له په رستراويتى دا و، بوى ملكه چ بن، نه گهرنا مه به ست كرنووشى نوژ نه، چونكه، ناگونج تيسا نيمانى نه هيتنابن، پتي بلتى: وه ره كرنووشى نوژ به ره، نا، يانى: نه گهر پينان بگوتري: بو خواى خاوهن به زه يى، ملكه چ بن و، دان به پهروهردگاريتى و ته نيا په رستراويتى ويدا بينن و، دان به شهريعت و بهرنامه كهيدا بينن، مه به ست پتي نهويه، هه رچه نده پدنگه زور كه س واى ليكدا بيتته وه، وايزاننى كه مه به ست نهويه پيغه مبه ر پتي گوتبن: ودرن سه جده ي نوژ به رن! ودرن نوژ بكن! به لام نه خير، وانيه، نجا تيمه ش دهبى وريا بين، كه سيك كه جارى بووناسيى نيسلاميى قبوول نه كردوه، تيمان و عه قيده ي نيسلاميى نه چوته نيو عه قل و دلّه وه، مه عقوق نيه داواى لى بكرى پابه ند بى به شهريعتته وه: نوژ بكات، پوژوو بكرى، باقى نه ركه كانى ديكه ي شهريعت جيبه جى بكات، چونكه كه سيك بپرواى به نه صلى دين نه بى، نه ركدار ناكربى به لقه كانى دينه وه، (مَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ، أَوْ أَصُولِ الدِّينِ، لَا يُكَلِّفُ بَقَرُوعَهُ)، بيكومان نهوه شتيكى به لگه نهويسته، نجا نه گهر پينان بگوتري: بو خواى خاوهن به زه يى ملكه چ و ته سليم بن، چى ده لىن؟

﴿قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ؟﴾، ده لىن: ره حمان چيه؟ نهم پرسيار كردنه، پرسيار كردنه بو پى سهير بوون، (استغراب) كه مه به ست پتي نكووليب ليكردنه.

(١) هه رهوها دواتر له تفسیری سووره قى (فصلت) و سووره قى (الرحمن) يش دا كورته باسى كرنگمان لهوباره وه كردوون.

۱۴- ﴿أَنْتَجِدُ لِمَا تَأْمُرُنَا﴾، نه مهش پرسیارکردن و نکو و نیلینکردن و مل نه دانه، واته:

نایا تیمه ملکه چ بین بو که سیک که تو فه رمانمان پین ده که ی؟

۱۵- ﴿وَرَزَادَهُمْ نُفُورًا﴾، انه و قسه به که پینان ده گوتری: بو خوی خواهن به زه بی

ملکه چ بن]، زیاتر ده یانسله مینتته وه و زیاتر دوور ده که ونه وه، (نُفُور)، به مانای راکردن

(فرار) و دوور که وتنه وه (إِبْتِعَاد) و سله مینه وه دی.

مهسه لهی پینجه م و کۆتایی:

چارێکی دیکه باسی نیعمتههه کانی خوا ﷺ: دروستکردنی نهستییه مهزنه کانی و خۆری تیشکدهرو، مانگی رووناککه رهوه له ناسمان و، بهدوای یه کدا هینانی شهوو رۆژان، بۆ که ساتیک که بیانهوئی خویان بیته وه یادو، سوپاسگوزاریی بۆ بکه ن:

خوا ﷺ دهفه رموی: ﴿ نَبَارَكَ الَّذِي جَمَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَمَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿١١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَمَلَ أَيْلَانَ وَالنَّهَارَ خَلْفَةَ لَمَنِ أَرَادَ أَنْ يَنْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿١٢﴾ ۝

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایهته، له چوار برگه دا:

(١) - ﴿ نَبَارَكَ الَّذِي جَمَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا ﴾، بهردهوام بهرز و به پیز و پایه بهرز، نهو زاتهی بورجه کانی له ناسماندا داناون، (بُروج) که کۆی (بُرج)ه، یان به نهستییه گهوره کانی دهگوتری، یان به نهو دوازده قۆناغهی که خۆر پێیاندا تیده په پێی، دهگوتری، که له تهفسیری سوورهی (الرعد)دا، ناوی بورجه کامان هیناوه و لهو بارهوه وردتر قسه مان کردو، که زیاتریش وا پێده چێ مه بهست پێی نهستییه گهوره کانی بێ، واته: بهردهوام بهرزو به پیزه نهو خواجهی که له سه ری نهستییه مهزنه کانی داناون.

(٢) - ﴿ وَجَمَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴾، ههروهها چرایه ک و مانگیکی روون و روونکه رهوهی تیدا داناوه، (فِيهَا) ئەم راناوه بۆ: (السَّمَاءِ)، ده چێته وه، له ناسمانیدا، چی داناوه؟ ﴿ سِرَاجًا ﴾، چرایه ک، که مه بهست پێی خۆره، ﴿ وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴾، مانگیکی رۆشنیش، هه لبه ته (سراج) خویندراویشه ته وه: (سُرْجًا)، واته: چه ند چرایه ک، نهو کاته: هه م خۆریش و هه م نهو نهستییه نه هه که زیاتر له زهوییه وه تیشکه که بیان نیزیکه، هه موویان دهگرتیه وه، جێی سه رنج نه وه یه که خوا ﷺ لێردها به خۆر دهفه رموی: (سراج)، به لأم به مانگ دهفه رموی: ﴿ وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴾، مانگیکی رۆشن، رۆشنکه ره وه،

که نه‌دهش نبعجازیکی عیلمیی تیدایه، خۆر تیشکه‌که‌ی زاتییه، له نیو خۆردا ته‌قینه‌وه نیوکییه‌کان (الإنفجارات النووية) روو ده‌دهن، له نه‌نجامی نه‌وه‌دا له هه‌ر چرکه‌به‌کدا، ده‌وری پینج ملیۆن ته‌ن وزه‌ سه‌رف ده‌بن له خۆر، له سووره‌تی (النبا)دا، خوا ﷺ ده‌فه‌رموی: ﴿سِرَاجًا وَهَاجًا ۱۳﴾، چرایه‌کی زۆر پڕشنگدار و تیشکده‌ر، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (نوح)یشدا به‌هه‌مان شیوه، خوا ﷺ هه‌میشه‌ خۆر، به‌ چرای تیشکده‌ر و چرایه‌کی زۆر پۆشن داده‌ن، به‌لام مانگ به‌ پۆشنایی و پۆشنکه‌ره‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی رووناکیی مانگ له‌ خۆره‌وه‌ وه‌ری ده‌گری، و رووناکییه‌کی خودیی نیه.

(۳) - ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً﴾، هه‌روه‌ها خوا ﷺ نه‌و زاته‌یه‌ که‌ شه‌و و پۆژی و الیگرددوون، به‌ دوا‌ی یه‌کدا بین، ﴿خِلْفَةً﴾، (إِسْمٌ لِمَا يَخْلَفُ غَيْرُهُ فِي بَعْضِ مَا يَضَلُّ لَهٗ)، ﴿خِلْفَةً﴾، به‌وه‌ ده‌گوتری: شتیگ به‌ دوا‌ی شتیگدا بن، له‌و شه‌دا که‌ بۆی شایسته‌ بن و له‌گه‌لی دا بگونجی، مه‌رج نیه‌ له‌ هه‌موو شتیگدا.

لیرده‌دا که‌ خوا ﷺ ده‌فه‌رموی: شه‌وو پۆژی کردوونه‌ جینشینی یه‌کدی، چونکه‌ شه‌و دیته‌ جیتی پۆژو، پۆژ دیته‌ جیتی شه‌و، هه‌له‌ته‌ جیتی‌ه‌ شیان هه‌ر بریتیه‌ له‌ رووبه‌ری زه‌وی، شه‌و و پۆژ به‌ ده‌وری زه‌ویی دا دین، به‌رده‌وام خپۆکه‌ی زه‌وی، که‌ خپۆ هیلکه‌یی هه‌لکه‌وتوه، نیوه‌ی تاریکه‌و نیوه‌شی رووناکه‌، نه‌و رووناکیی و تاریکیه‌ به‌رده‌وام به‌ دوا‌ی یه‌کدا دین، چونکه‌ زه‌وی له‌ خوله‌کیگ دا ده‌وری سی (۳۰) کیلۆمه‌تر ده‌بری له‌ سوورانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆیدا، به‌لام له‌ سوورانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆردا له‌ هه‌ر چرکه‌به‌کدا سی (۳۰) کیلۆمه‌تر ده‌بری، واته‌: شه‌ست هینده‌ی که‌ به‌ ده‌وری خۆیدا ده‌سوورپیته‌وه، خیراتر به‌ ده‌وری خۆردا ده‌خولیته‌وه، نجا له‌ نه‌نجامی سوورانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆیدا، شه‌و و پۆژ به‌یاده‌بن و به‌ دوا‌ی یه‌کدا دین، وه‌ک له‌ سووره‌تی (الأعراف)دا، ده‌فه‌رموی: ﴿يُعْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُمَا ۵۱﴾، خوا ﷺ به‌ شه‌وگار پۆژگار داده‌پۆشن، به‌ خیرایی به‌ دوا‌ی ده‌که‌وی، ﴿حَيْثُمَا﴾، (يعني: سَرِيحًا)، هه‌روه‌ها هاو کات که‌ شه‌و به‌ دوا‌ی پۆژ ده‌که‌وی، پۆژی‌ش به‌ دوا‌ی شه‌و ده‌که‌وی، له‌ نه‌نجامی سوورانه‌وه‌ی

زہوی بہ دەوری خویش دا بہ خیرایی سی (۳۰) کیلومتر له چرکه به کدا، چوار که شه کانی سال په بداده بن.

دده رموی: خوا ﷺ شه و رۆژی والیکردوون، جی به کدی بگرنهوه، بۆچی؟!؛

٤- ﴿لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾، بۆ ههر که سیک که بیهوی، یاد بکات، یان سوپاسگوزاری بوئی، ﴿أَنْ يَنْكُرَ﴾، خویندراویشه توه: (أَنْ يَنْكُرَ)، (ل) که، بۆ (تعلیل) ه، یانی: نهوهی بویه والیکردوه، به سووده بۆ که سیک که بیهوی بیری بکه ویتتهوه، یاخود نه گهر (يَنْكُرَ) بن، تاکو: یادی خوا ﷺ بکات، (تَذَكَّرَ)، (تَفَعَّلَ) ه، له (ذَكَرَ)، (أَي): تَكَلَّفُ الذِّكْرَ، وشه (ذَكَرَ) و (تَذَكَّرَ)، له قورناندا به مانای رمان هاتوون، به مانای وه بیری هاتنهوهی شتیک که له بیری چوو بیتتهوه، هاتوون، به مانای زانینی شتیکیش دین و، به مانای په ند وه رگرتنیش دین، نجا خوا ﷺ شه و رۆژی کردوون به جینشینی به کدی، به دوا یه کدا دین بۆ که سیک که بیهوی وه بیری بیتتهوه و رهمیتن، په ند وه ربگری، ﴿أَرَادَ شُكُورًا﴾، یاخود نه گهر بیهوی سوپاسگوزاری بکات، (شُكُور) چاوه و هاوواتای (شُكْر) ه، (شُكُور) و (شُكْر)، هه ردووکیان یانی: سوپاسگوزاری، (شُكْر) یش نه وه به که سیک چاکه ی له گه لت دا کرد بن و، تۆ به چاکه که ی بزانی و، نادیده ی نه گری، که لیره دا مه به ست پی به ندایه تیی کردنه بۆ خوا ﷺ، چونکه که تۆ ده زانی خوا ﷺ نه وه هموو چاکانه ی له گه ل تۆ دا کردوون، نه وه خواز یاری نه وه به تۆ به ندایه تیی بۆ بکه ی و بیهرستی، نجا ده گونج نه وه وه بیری هاتنه وه به له رۆژدا بن و، نه وه سوپاسگوزاری به که مه به ست پی خوا به ره ستیه له شهودا بن، خوا په رستیه کان شهو، به تابه ت شهو نوێز و، ده شگونج هم وه بیره هاتنه وه (تَذَكَّرَ) ه که، هم سوپاسگوزاری به که، هم له شهودا بن، هم له رۆژدا بن، یاخود به پیچه واننه وه: سوپاسگوزاری به که له رۆژدا بن و، هاتنه وه بیره که وه، په ند وه رگرتنه که له شهودا بن، هموو واتایه کان گونجاون.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

❖ دەرسی پىنجهم ❖

بیتاسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان دهرسی کۆتاییه له سووره‌تی (الفرقان)، که پازده (۱۵) نایهت ده‌گرته‌وه، نایه‌ته‌کانی: (۶۳- ۷۷)، که خوای زاناو شاره‌زا تیاندا پازده (۱۵) سیفه‌تی بنه‌په‌رتیی، به‌نده هه‌لبژارده‌و په‌سندده‌کانی خۆی خستوونه ڕوو.

شایانی باسیشه: نهم پازده (۱۵) خه‌سله‌ته زۆربه‌ی بواری و په‌هه‌نده‌کانی دین و ژین ده‌گرته‌وه، به‌هه‌ردوو باری کردنی چاکه‌و، خۆ پاراستن له خرابه‌وه، نهم پازده (۱۵) سیفه‌ته‌ش نهمانه‌ن:

- ۱- به نارامیی به‌پیدا ڕۆیشتن.
- ۲- قه‌سی سه‌لامه‌ت و به‌پێژ کردن له‌گه‌ڵ نه‌فاماندا، یاخود واز لێ هێتانان.
- ۳- شه‌ونویژ کردن.
- ۴- پارانه‌وه له خوا بۆ پارێزران له دۆزه‌خ.
- ۵- میانجی‌تی له خه‌رج کردندا، نه‌ چنگ قووچاویی، نه‌ ده‌ست بڵاویی.
- ۶- نه‌پارانه‌وه له جگه‌ له خوا، چاوده‌روانی نه‌کردنی نهم شتانه‌ی که نه‌نیا به‌ خوا ده‌کرین، له جگه‌ له خوا.
- ۷- خۆپاراستن له کوشتنی به‌ ناهه‌ق.
- ۸- خۆپاراستن له زیناو داوین پیسی.
- ۹- تۆبه‌ کردن و چاکسازی، دوا‌ی نه‌وه‌ی که تووشی هه‌له‌و په‌له‌یه‌ک ده‌بێ.
- ۱۰- گۆپینی کرده‌وه‌ی خراب به‌ هی باش.
- ۱۱- تاماده‌ نه‌بوون له کۆر و مه‌جلیسی درۆداو، خۆپاراستن له‌و کۆر و مه‌جلیسانه.

- ۱۲- به پرتزوه و تپه پین و ابر بدن به لای له غوودا، واته: قسه و کرده وی پوچ و بن که تک.
- ۱۳- که پرو کوپرانه مامه له نه کردن له گه ل نایه ته کانی خوادا، به لکو به گوتی کراوه، به چای کراوه و له گه ل نایه ته بیناوه بیستراوه کانی خوادا مامه له کردن.
- ۱۴- له خوا پارانه وه، که هاوسه ر و وه چه ی دلخوشکه ریان پین بیه خشی.
- ۱۵- له خوا پارانه وه، که بیانکاته پیشه وای پاریزکاران.

تنجا له کۆتایی نهم سوورپه شدا خوا رایگه یاندوه، که نه وه ی و ده کات خوای کارزان و به خشه ر گرنکیی به مروقه کان بدات و پیزیان لی بگری، پارانه وه به بندایه تیانه بو خوا، یاخود نه وه ی و ده کات که خوا گرنکییان پین بدات، نه وه یه که بانگیان بکات بو لای به بندایه تی بو خو ی، و حکمه تی خواش له ناردنی پیغه مبه ران و له دابه زاندنی کتیه کانیدا، که به نده کانی خواپه رست بن و به بندایه تی بو خوا بکن، له بهر نه وه یه که بهس نه وه مایه ی سه ر به رزیی دنیاو دواپوژئانه، که نه رنا خوای بالاده ست نه له گوناھی به نده کانی زهرمه نده، نه له به بندایه تی و چاکه کانیشیان به هر مه نده.

﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَتَّقُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿۱۲﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿۱۳﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿۱۴﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿۱۵﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَعُوا لَمْ يَسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿۱۶﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿۱۷﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿۱۸﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۱۹﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿۲۰﴾ وَالَّذِينَ لَا

بَشَّهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِعَائِنتِ رَبِّهِمْ
لَمْ يَحْجِرُوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا
فُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا كَسَبُوا
وَيُلْقَوْنَ فِيهَا حَبْلَةَ وِجْدَانٍ ﴿٧٥﴾ خَلِيلِكَ فِيهَا حُنَّتٌ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا
بِعِبَادِيَ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

مانای ده قافو ده فی نایه تہ کان

(بهنده کانی (خوای) به بهزه بیس نه وانهن: که به هیمنی به سهر زهویدا ده رزن و،
هه رکات نه فامان دو اندیانن، قسه ی سه لاهه تیان له که ل ده کهن (یان پتیان
ده لئن: سه لامتان لیئن) ﴿٧٢﴾ هه روهها نه وانهن که له خرمهت په روه ردگار یاندا
شه وگار به سهر ده بن، له حالیکدا که کړنووشیان بردوهو به پتوه وه ستاون
﴿٧٣﴾ هه روهها نه وانهن که ده لئن: په روه ردگارمان! نازاری دوزه خمان لئ لابده،
بیگومان دوزه خ نازاره که ی به رده وامه و له کو ل نایته وه ﴿٧٤﴾ بیگومان (دوزه خ)
خراپترین نشینگه و جتی تیدا مانه وه یه ﴿٧٥﴾ دیسان نه وانهن که کاتیک سامان یان
خهر جکرد، زنده پویسی و رژدیسی ناکهن و، له و نیواندها رتک و میانجیسن ﴿٧٦﴾
هه روهها نه وانهن که له که ل خوادا له هیچ په رستراوینک ناپارینه وهو، نه و که سه ی
خوادا قه ده غه ی کردوه، به هه ق نه بنی نایکوژن و، زینا ناکهن و، ههر که سیکیش
دوو چاری (سزای) گونا هه که ی ده بنی ﴿٧٧﴾ رژی قیامه تی سزای بو چه ندفات
ده کرب و به پيسوایی تیدا ههر ماو ده بنی ﴿٧٨﴾ مه گهر که سیک بکه رتته وه (لای
خوادا، و، پروا بیتنی و، کرده وه ی چاک بکات، نه وانهن خوادا خرابه کان یان بو ده گوژپی
به چاکان و، خواش لیورده ی به بهزه یه ﴿٧٩﴾ که سیکیش بکه رتته وه و کرده وه ی
چاک بکات، نه وه گه رانه وه که ی بو لای خوا یه، (با قه دری گه رانه وه که ی بزانی

چونکه پاداشتیکی مه‌زنی هه‌یه) ﴿٧١﴾ (دیسان به‌نده په‌سنده‌کافی خوای به‌به‌زه‌یی) ته‌وانه‌ن که ناماده‌ی گونا‌هو خراپه نابن و، کاتیکیش به‌سه‌ر قسه‌ی ږووچدا ږاده‌برن، به‌ږزه‌وه ږاده‌برن (تیکه‌ل نابن) ﴿٧٢﴾ هه‌روه‌ها ته‌وانه‌ن کاتیک نیشانه‌و نایه‌ته‌کافی په‌روه‌ردگاربان (به‌ بیستراوو بیستراوه‌وه) بیر ده‌خرینه‌وه، که‌رانه‌و کوترانه له‌په‌ووږو به‌سه‌ریان دا ناکه‌ون (به‌لکو به‌ گوئی و چاوو عه‌قلی کراوه‌وه مامه‌له‌یان له‌که‌لدا ده‌که‌ن) ﴿٧٣﴾ هه‌روه‌ها ته‌وانه‌ن که ده‌لین: په‌روه‌ردگارمان! له‌ هاوسه‌ران وه‌چه‌مان مایه‌ی دلخووشیی و دل ناسووده‌ییمان بو‌ ږه‌خستینه‌و، بو‌ پارێزگارانیش ږانگیره به‌ پتسه‌وا ﴿٧٤﴾ ته‌وانه به‌هوئی خو‌ږاگریانه‌وه کوشکه‌کافی (به‌هه‌شت)یان به‌ پاداشت ده‌درتینی و، سه‌لامیان له‌ویدا لی ده‌کرتی ﴿٧٥﴾ تیاندا هه‌رماو ده‌بن، نه‌و به‌هه‌شته (باشترین) نشینگه‌و شوینی تیدا مانه‌وه‌یه ﴿٧٦﴾ بلتی: نه‌گه‌ر (له‌ خوا) ږارانه‌وه‌تان نه‌بی، په‌روه‌ردگارم هیچ بایه‌ختان پینادات، (که‌چی) تپوه (نه‌وه‌ی خوا به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا ناروویه‌ق) به‌درۆتان دانا، بو‌یه له‌مه‌و دوا (سزا) پیتانه‌وه په‌یوه‌ست ده‌بی و ملتان ده‌گرتی ﴿٧٧﴾.

نیکگردنوهی هه ندیک له وشهکان

(هَوْنًا): (الهُونُ: مُضَرُّ الْهَيْئِ، وَهُوَ السُّكِينَةُ وَالْوَقَارُ)، (هَوْنٌ) چاوگی (هَيْئٌ) ده، که بریتیه: له نارامیی و سه نگینی.

(غَرَامًا): (غَرَامًا: أَي لَزِمًا دَائِمًا غَيْرُ مُفَارِقٍ، وَمِنْهُ سُمِّيَ الْغَرِيمُ لِمُلَازَمَتِهِ، (غَرَامًا) واته: په یوه ست، به رده وام، جیانه بووه وه، له مه وه به بابای خاوهن قهرز گوتراوه: (غَرِيمٌ)، له بهر نه وهی که سیک قهرزی له سهر که سیک بی، له کۆلی نابیته وه تا کو قهرزه کهی ددهاته وه، ده گوتری: (فَلَانَ مُغْرَمٌ بِكَذَا، أَي: لَزِمَ لَهُ مَوْلَعٌ بِهِ)، فلانکهس زور هوگری فلانشتهیه، واته: پییه وه په یوه سته، لئی جیانا بیته وه.

(يَقْتَرُ): (يَقْتَرُ، وَيَقْتَرُ: فَهُوَ مُقْتَرٌ أَي: ضَيِّقٌ)، (قَتَرَ) یانی: (ضَيِّقٌ)، نجا چ (مضارع) ده کهی به (يَقْتَرُ) چ (يَقْتَرُ) بی، هه روه ها به (يَقْتَرُ) ش، (قَتَرَ، يَقْتَرُ)، هه مووی به مانای (ضَيِّقٌ) یه، واته: ته نکسی کرده وه، ته سکی کرده وه، به کوردیی ده لئین: ده ست نووقانندن، چنگ نووقانندن، پرژدی و چرووکی.

(قَوَامًا): (قَوَامًا: عَدْلًا وَقَصْدًا بَيْنَ طَرَفَيْنِ)، (قَوَامٌ) به مانای دادگه، بو شتیک که میانجی بی له نیوان دوو لایاندا، نه به ولا دابی، نه به ولا دابی، مال به خشینش ده که ویته نیوان ده سته لایی و چنگ قووچاویی، نه ده سته لایی، نه ده ست قووچاوبه، به لکو مال خه رجه ریکی دادگه رو تیر و ته واو به.

(أَنَامًا): (الإِثْمُ وَالْأَنَامُ: إِسْمٌ لِلأَفْعَالِ الْمُبْطِنَةِ عَنِ الثُّوبِ، وَجَمْعُهُ أَنَامٌ)، (إِثْمٌ) و (أَنَامٌ)، ناوان بو نه و کرده وانهی مروف له پاداشت دوا ده خه ن، به (أَنَامٌ) کو ده کړینه وه، به لام له ویتدا ﴿يَلْقَ أَنَامًا﴾ یانی: تووشی سزای گونا هه کهی دی.

(الرُّزُّ): به مانای درو دئی، چونکه (زُر) له ئەسڵدا به مانای لادان دئی، (الرُّزُّو): (المیل)، لادان، لهوهوه، درووش که له جادهی راستیی لادهدا، بۆیه به درو گوتراوه: (زور)، به لأم و یرای نهوه (زور)، به مانای (حَیْف) یش، دئی یانی: میوان و نهویش ههر له (میل) هوه هاتوه، چونکه میوانهکه به لای مآلی خانه خویندا، لادهدات.

(لَمَّ یَجْرُوا): (حَرَ: أَيْ سَقَطَ سُقُوطًا یُسْمَعُ مِنْهُ حَرِیرٌ)، (حَرَ) یانی: کهوتنیک کهوت دهکتیکی تایهتیی لیها، به کوردیی ده لئین: زرمه، گرمه، رمبه.

(قَرَّ أَعْمَبَ): (قَرَّ) پیچهوانه ی (حَرَه)، (قَرَّ) یانی: سارد و فینک، (حَرَ) به مانای گهرم، تنجا له بهر نهوه ی فرمیسکی شادی و دلخووشی سارده، لهوهوه به دلخووشیان گوتوه: (قَرَّةٌ عَینَ)، واته: نهوه ی که ده بیته مایه ی فرمیسکی شادی، چونکه ئینسان که دلخووش و شادمان بوو، فرمیسکی ساردی دئی، نهوهش شتیکی نه زموونکراوه، به لأم مرووفی که دلئی توندو نارهحهت بوو، فرمیسکهکانی گهرم دهبن، کهواته: (قَرَّ عَینُهُ: أَيْ: سُرَّ)، دلخووش بوو، دلخووشکرا.

(الْمُرْفَکَ): (الْعُرْفَکَ: مَنَازِلُ الْجَنَّةِ الرَّفِيعَةِ)، پله بهرزهکانی بههشت، نه که به مانای ژوورنیک، یانی: (يُجْرَوْنَ الْقُصُورَ الْعَوَالِي)، کۆشکه بهرزهکانیان دهر دئین.

(مَا بَعَبُوا بِكَ): واته: بایهختان پینادات، گرنکیستان پینادا، (مَا عَبَاتُ بِكَدًا: لَمْ أَبَالِ بِهِ، وَأَصْلُهُ مِنَ الْعِبَاءِ)، (مَا عَبَاتُ بِكَدًا)، واته: بایهخم پینهدا، گرنکیم پینهدا، له ئەسڵدا له (عِبَاءِ) هوه، هاتوه، (عِبَاءِ)، یانی: کۆل و تهرک و بار، تنجا که تۆ گرنکیست به کهستیک به شتیکی دا، مانای وایه تهرکه کهیت خستۆته سهر شانی خووت.

(لَرَامًا): (الرُّزْمُ الشَّيْءُ: طُولُ مَكْنِهِ)، شتیکی که زور بمینتتهوه، له کۆل نه بیتهوهوه به یوهست بن، پئی دهگوترتی: (لازم) و (لزام).

هوئی هاتنه خوارهوهی نایه تهکان

هوئی هاتنه خوارى ئەو نایه ته موباره که که ده فه رمووی: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ
مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَلِكَ يَلْقَ أَشَامًا ﴿٧٨﴾ يُضْمَعُ لَهُ الْمَكْذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُخْلَدُ فِيهِ. مَهْمَانَا ﴿٧٩﴾ إِلَّا مَنْ
تَابَ وَآمَرَ وَعَجَلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَبْدُلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ
عَفُورًا رَحِيمًا ﴿٨٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَجَلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَنْبُئُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٨١﴾﴾

لهوبارهوه دوو به سه رهات گتێردراونهوه:

یه که میان: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ أَوْ سِئَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ
الذَّنْبِ عِنْدَ اللَّهِ أَكْبَرُ؟ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ بَدَأًا وَهُوَ خَلَقَكَ، قُلْتَ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: أَنْ تَقْتُلَ وَتَدَّكَ
عَشِيَةً أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ، قُلْتَ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: أَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيلَةِ جَارِكَ، قَالَ: وَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ
تَصْدِيقًا لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ...﴾ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٧٥٣٢، وَمُسْلِمٌ: ١٢٣).

واته: عهبدوولآی کوپری مهسعوود (خوا لیبی رازی بئ)، ده لئ: پرسیارم کرد
له پیغه مبهری خوا ﷺ، یان پرسیارى لئکرا: چ گوناھێک له لای خوا گه ووره تره؟
فه رمووی: نهوه که هاوتتا بو خوا دابنئى، له حالئیکدا که توئى دروستکردوه،
(هاوبه شی بو دابنئى) گوتم: دواى نهوه چ گوناھێک گه ووره تره؟ فه رمووی: نهوه
که منداله که ی خووت بکوژى، له ترسى نهوه ی خواردنت له گه ل بخوا، گوتم:
دواى نهوه چى؟ فه رمووی: نهوه یه که له گه ل هاوسه رى دراوسێکه تدا زینا
بکه ی، (عهبدوولآی کوپری مهسعوود) ده لئ: دواى نهه نایه ته هاته خوار، وه ک
به راستدانان بو قسه که ی پیغه مبهری خوا ﷺ.

دووه میان: اَعْنُ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشَّرِكِ قَتَلُوا فَأَكْتَرُوا، وَزَنُوا فَأَكْتَرُوا، ثُمَّ أَتَوْا مُحَمَّدًا ﷺ فَقَالُوا: إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَقَدَعُوا لِحَسَنٍ، وَتَو تَغْيِرُنَا أَنْ لِمَا عَمَلْنَا كَفَّارَةٌ؟ فَتَزَلُّ: ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَتَعَوَّرُكَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ... ﴾، وَنَزَلُ: ﴿ قُلْ يَكْفُرُ الَّذِينَ أَشْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ (الزمر) (أخرجه البخاري: ٤٨١٠، ومسلم: ١٩٣).

واته: عه بدوللای کوری عه بیاس (خوا لیبان پازی بن)، ده لئ: که سانیک له هاوبه ش بو خوا دانره کان له سه رده می نه فامی دا، کوشتاریان کردبوو، زور خه لکیان به ناهه ق کوشتبوو، زوریش زینایان کردبوو، دواپی هاتنه لای موحه ممه د ﷺ گوتیان: نه وهی ده یلیتی و، خه لکی بو بانگ ده که ی شتی چاکه، به لام ته گهر هه وائت پیداباین: نایا نه وهی کردوومانه، سرینه وهی بو هه یه؟ نیدی به و بونه وهی هم نایه ته ی سووړه ق (الفرقان) و، نایه ته که ی سووړه ق (الزمر) نایه ق (٥٣) دابه زی.

مانای گشتیی نایه تہ کان

وهك گوتمان: كه نهو پازده (۱۵) نایه تہ، پازده سیفہ تی گرنك و بنه پره تی بی بو بنده په سنده كانی خوا ده خنه روو، نه وهی تبینیش ده كری: نهو سیفہ تانه زور بهی بواره كانی دینداری و مسولمانه تبیان گرتونه، كه تیمه نیستا چاویکی خیرا به مانای گشتیی نه م نایه تانه دا ده گپین، چونكه دواپی له مه سه له گرنكه كاندا، زیاتر ده چینه نیو ورده کاری چه مك و اناكانیانه وه:

خوا ﷻ له كۆتایی نه م سووره ته موباره كه دا - كه وهك له سه رده تایه وه گوتمان: نه م سووره ته زیاتر ته رخانكراوه بو باسی فورشان و وه حی و پیغه مه رابه تی و باسی پیغه مبه ر ﷻ هاوكات نیواغن له كه ل نه وه شدا باسی نیشانه كانی خوا ﷻ باسی یه كتایی خوا له په رسترانییدا له په روه ردگاریتیدا - نجا له كۆتایی دا خوا نهو به ندانه ی خوئی، كه به و راسته شه قامه ی خوا به یه كگرتن و، شوین پی پیغه مبه ر هه لگرتن و، په پیره ویی له فورشان كردندا ده پون، بو مان پیناسه ده كات به سیفہ ته بنه پره تی و بنچینه یه په سنده چاكه كانیان، چ نه نجامدانی شتی چاك بن، چ خو پاراستن له شتی خراب بن.

ده فہ رموی: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِیْنَ یَمْسُوْنَ عَلَی الْاَرْضِ هَوْنًا﴾، به ندانه كانی خوی خاوه ن به زه یی، نه واننه كه به هیمنیی و نارامیی به رییدا ده پون، ﴿وَ اِذَا حَاطَبَهُمُ الْجِدُّهُ لُوْكَ قَالُوْا سَلٰمًا﴾، كاتیک نه فامان ده یاندونین ده لین: سه لام، یا خود قسه ی سه لامه ت ده كهن.

جیی سه رنج نه وه به كه: خوا ﷻ بو پیناسه كردن به ندانه كانی خوئی پی شتی باسی به رییدا رویشتیان ده كات، دواپی باسی قسه و دواندنیان ده كات، نجا دواپی باسی شه ونوژو تاعه ت و به ندایه تبیان ده كات و ده فہ رموی: ﴿وَالَّذِیْنَ یَبِیْئُوْنَكَ لِرِیْبِهِمْ

سُجَّدًا وَقِيَمًا ﴿١﴾، هر روده‌ها بنده‌کافی خوی خاوهن به‌زهی، نه‌وانهن که شه‌وگار ده‌میننه‌وه بو په‌روه‌ردگار یان به‌کرنووش بر دووی و به‌وه‌ستاوی، چونکه ﴿٢﴾ سُجَّدًا وَقِيَمًا ﴿٣﴾، کوی (ساجد) و (قائم)ن، یانی نه‌وانه شه‌وگار ده‌میننه‌وه: له‌حالیك دا کرنووشیان برده و، ده‌میننه‌وه به‌وه‌ستاوی، نایه‌ته‌کافی خوا ده‌خوتنن، نجا نه‌وه خوابه‌رستی شه‌وتیانه، که ره‌وشتی رُوژئیانی جوان کرده، نه‌وهی که له‌گه‌ل خوادا ﴿٤﴾ راست بی، به‌ته‌نکید له‌گه‌ل خه‌لکی خوادا چاک ده‌بی و، له‌راستی دا: له‌گه‌ل خه‌لکدا چاک‌بوون، به‌ره‌می له‌گه‌ل خوادا راست بوونه، که لی‌ره خوا ﴿٥﴾ له‌گه‌ل خوادا راست‌بوونه‌که‌یانی به‌رجه‌سته کرده، له‌خوابه‌رستی شه‌وتیانه، که هم نویزی شیوان ده‌گریته‌وه، هم نویزی خه‌وتنان ده‌گریته‌وه، هم نویزی به‌یانی ده‌گریته‌وه، هر سیکیان مه‌یله‌وه له‌شه‌وتیدان، هر روده‌ها شه‌ونویژیش ده‌گریته‌وه، له‌پیش نه‌وانه‌دا، واته: نه‌که هر فه‌رزه‌کان ده‌کهن، به‌لکو شه‌ونویژانیش ده‌کهن، نجا نه‌وه شه‌ونویژو خوابه‌رستی شه‌وتیانه، وا ره‌وشت و ناکارو قسه‌وه به‌رو مه‌جلیسی رُوژئیانی به‌وه شیوه‌یه رهندو په‌سند کردوون.

﴿٦﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٧﴾، هر روده‌ها نه‌وانه‌ی ده‌لین: په‌روه‌ردگارمان! سزای دوزه‌خمان لئ لابده، چونکه سزای دوزه‌خ له‌کول نایته‌وه‌وه په‌یوه‌سته، واته: له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا که ناوا خوا په‌رستن و نه‌هلی تاعه‌تن، به‌لام بوغرا نابن، له‌خو بایی نابن، به‌لکو له‌خوا ده‌پارینه‌وه که سزای دوزه‌خیان لئ لابدات، ﴿٨﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٩﴾، به‌راستی دوزه‌خ خراپترین شوینی تیدا نیشه‌جن بوونه‌وه، خراپترین شوینی تیدا مانه‌وه‌یه، (مُسْتَقَرٌّ يَعْنِي: مَكَانٌ اسْتِقْرَارٌ)، شوینی تیدا سه‌قامیربوون و نیشه‌جن بوون. (مَقَامٌ يَعْنِي: مَكَانٌ إِقَامَةً)، شوینی تیدا مانه‌وه‌ی کاتی، دوزه‌خ چ به‌شیوه‌ی هم‌میشه‌ی تیدا میننه‌وه، چ به‌شیوه‌ی کاتی، خراپترین شوینه.

﴿١٠﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿١١﴾، هر روده‌ها بنده‌کافی خوی خاوهن به‌زهی نه‌وانهن: کاتیک مال ده‌به‌خشن، خرج

ده‌گه‌ن، نه زیده‌پژوی دی‌گه‌ن، نه پژوی و چرووکی دی‌گه‌ن، نه دست‌بلان، نه چنگ قووچاون، ﴿وَكَانَ بَرًّا ذَٰلِكَ قَوَامًا﴾، لهو نیوانه‌دا میانجیانه مامه‌له ده‌گه‌ن، واته: به‌خشنده‌یه‌کی به‌س‌لیقه‌و ته‌واون.

﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾، هه‌روه‌ها به‌دنیایی به‌نده‌کانی خوی خاوه‌ن به‌زه‌یی، نه‌وانه‌ن که له‌گه‌ل خوادا له‌په‌ستراوئیکی دی‌که ناپاژینه‌وه ﴿وَلَا يَمْتَلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾، که‌ستیکیش که خوا‌قه‌ده‌غی کرده، بکوژئی، مه‌گه‌ر به‌ه‌قی خوی، نه‌گه‌رنا نایکوژن، ﴿وَلَا يَزْنُونَ﴾، زیناش ناکه‌ن، واته: خویان له‌شیرک ده‌پارژن، خویان له‌فته‌ل ده‌پارژن، خویان له‌زینا ده‌پارژن، نه‌و سینه‌ش، سن گوناهی زور گه‌وره‌ن و، یه‌که‌میان له‌ه‌موویان گه‌وره‌تره.

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ ذَٰلِكَ بِلَيِّ اٰثَامًا﴾، هه‌رکه‌ستیکیش نه‌وه بکات، به‌کتی له‌و گونا‌هانه، یان هه‌موویان بکا، تووشی سزای گونا‌هو تاوانه‌که‌ی دهبی، (اٲام) و (ایم)، به‌مانای گوناح دین، که به (اٲام) کو‌ده‌کرینه‌وه، به‌لام لی‌رده‌دا به‌مانای سزای گونا‌هه‌که‌یان دین.

﴿يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾، نازاری له‌پژوی هه‌لسانه‌وه‌دا بو‌چهند قات ده‌کرینه‌وه، ﴿وَيُخَلَّدُ فِيْهِ مُهَكَمًا﴾، هه‌روه‌ها به‌ریسوی تییدا ده‌می‌تینه‌وه.

نه‌و گونا‌هارانه هه‌ر نه‌وه سزا و سه‌رده‌نجامیانه‌و هه‌موویان به‌و شی‌وده‌ن:

﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا﴾، مه‌گه‌ر که‌سیک بگه‌ریته‌وه‌و پروا بئینی و، کرده‌وه‌ی باش نه‌نجام بدات، ﴿فَأُوْتِيكَ بِبَدَلٍ مِّنَ اللَّهِ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ﴾، نا نه‌وانه خوا خراپه‌کانیان بو‌به‌چاکه ده‌گوژی، که وه‌ک دویاسی دهبی ده‌گه‌ین، هه‌ندی‌ک له‌زانیان گوتوو‌یانه: هه‌ر خودی خراپه‌کان دهبی به‌چاکه، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌یانه: نا، یانی له‌مه‌ودا خوا ﴿بَدَلًا﴾ به‌هوئی نیمانه‌وه وایان لی‌ده‌کات، که نه‌گه‌ر تاکو تیستا خراپه‌یان کرده، له‌مه‌ودا چاکه بکه‌ن، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾، به‌دنیایی خواش لی‌بوره‌ی به‌زه‌بیه.

﴿ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴾، که سستیکش بگه پرتنه وه وه، کرده وهی باش بکات، به دنیایی نه وه گه پانه وه که ی به ره وه لای خواجه، واته: با قه دری بزانی و، بزانی شتیکی زور گه روهی کرده.

﴿ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ﴾، به بنده کانی خوای خاوهن به زه یی (به بنده په سنده کانی)، نه وانهن که: ناماده ی گونا هو درو نابن، ناماده ی لادان و هه له وه په له نابن، ﴿ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴾، کاتیکش به لای قسه ی پووچ و کرده وه ی پووچ دا پت ده بن و گوزر ده کهن، به پرتزه وه گوزر ده کهن، (گرام) کوی (گرم) ه، یانی: به پرتز، به حورمه ت، حورمه ق خویان ده پارین، تیکه له به خه لیک ی نا هه هل و ناشایسته نابن، له قسه و کرداری پووچ و بیتکه لکیاندا ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا دُكِرُوا بِآيَاتِنَا رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴾، هه روه ها به بنده په سنده هه لیزارده کانی خوای خاوهن به زه یی: نه وانهن کاتیک نیشانه کانی په روه ردگاریان ده خرینه وه بیر، نیشانه بیندراوه کان (دیارده سروشتیه کان، دیمه نه کان، نیعمه ته کانی خوا) و نیشانه بیستراوه کان، که رسته کانی فه رمابستی خوان، کاتیک نه وانیه یان ده خرینه وه بیر: ﴿ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴾، به که پی و کویری به سه ریاندا ناکه ون، واته: ناژه لانه مامه له یان له گه لدا ناکه ن، که پوویمان هه ره له خوار ی بی، جاری سه ره هه له پرن بو لای خوا، خواجه! نه وانه نیشانه کانی تون!!

﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ ﴾، نه وانه ش که ده لین: په روه ردگارمان! له هاوسه رانمان و له وه چه مان مایه ی دلخوشی و شادمانییمان پی به خسه، سه رمانیان پی به رزبکه، دلمانیان پی خوشبکه به ژن و منداله کانه مان، که نه هلی تاعه ت و چاکه بن، ﴿ وَأَجْعَلْنَا لِمُقِيمِكَ إِمَامًا ﴾، بو پاریزکارانیش بمانکه به پیشه وا، واته: نه که هه ره پاریزکار بین، به لکو پیشه وای پاریزکاران بین، سه رمه شقیان بین، له پیشه وه بین، تنجا نه وانیه ی خاوهن نه وه یازده سیفه تن: ﴿ أُولَئِكَ يُجْرَبُونَ أَلْفَرَقَهُ لِيَمَّا كَسَبُوا ﴾، نا نه وانه کوشکه

بهرزه کانی بهه شتیان به پاداشت دده رینه وه، به هوئی خوراکریانه وه، ﴿وَلَقَدْ رَفَعْنَا فِيهَا حِجَابًا وَسَلَّمْنَا﴾ که سلأویان لی ده کری و، سه لامیان لی ده کری، ﴿حِجَابًا﴾ بییان ده گوتری: ﴿حَيَاكَ اللَّهُ﴾، (سلام) یش، بییان ده گوتری: ناشتی و سه لاهمه تیبتان لهسه ربی، له لایهن کتیه وه لییان ده کری؟ له لایهن فریشته کان و له لایهن خوای بهروه ردگار وه، ﴿حَلِيلِينَ فِيهَا﴾، له ویدا هه رماو ده بن، به بهرده وامی و همیشه تییدا ده بن، ﴿حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾، نا نهو بهه هه شته باشترین شوینی تییدا نیسته جی بوون و، باشترین شوینی تییدا مانه وه به.

﴿قُلْ مَا بَعَثُوا يَكُورِي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾، بلی: بهروه ردگارم گرنکی و بایه ختان پینادات، نه گهر پارانه وهی خوتان نه بن، نه وه واتایه کی.

یاخود: بهروه ردگارم گرنکیبتان پینادات و بایه ختان پینادات، نه گهر نه وه نه بن که بانگتان ده کا بویه ندایه تی بو خوی، بویه پیغمبه ری کوتایی ﴿نَارِدُوهُ﴾ کتیبی دابه زانده وه، چونکه بانگتان ده کا، بو خیر و خوشی خوتان، که نه گهر به ندایه تی بو خوا نه کن، دهنه وه به هیچ، پووچ ده بن، خوا پیخوش نیه مروفه کان پووچ بن، پیخوشه پوخت و چاک و پر کاکل و نیوه رۆک بن، ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ﴾، تیتاستاش تیوه نه ی بیروایه کان! به درۆتان دانا، نه مه لیره دا روو وه رسوو پانندن و ناوردانه وه به له بیروایه کان، نه گه رنا خوا ﴿لَوْ﴾ نه وانیه که له خوا ده پارینه وه، یان نه وانیه که خوا بانگیان ده کات، تا کو لی بیارینه وه وه به ندایه تی بو بکن، هه موویان هه ر وانین، هه ندیکیان به وه فان، که نیماندارانن، به لأم لیره دا خوا روو له کافره کان ده کات، ده فهرموئ: ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ﴾، تیوه پیغمبه ری خوا، به یامی خوا، قورناتی خواتان به درۆ دانا ﴿فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾، له مه وودوا سزای نهو به درۆ دانانه له کولتان نایته وه وه، پیتانه وه په یوده ست ده بی و، ده بیته باری شانتان، خوا په نامان بدات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

به هیمینی به پریدا رویشتن و، به ریزه وه دواندن خه لکی نه فام و، شه و نوژ کردن و، له خوا پارانوه بو لادانی سزای بهرده وامی دۆزهخ، چوار له خه سلته بهسنده کانی بهنده چاکه کانی خون:

خوا ده فه رموی: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَمًا ۗ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ۗ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۗ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۗ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له شهش برگه دا:

۱- ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾، بهنده کانی خوی خاوهن به زهیی، ئەوانه ن که به نارامیی و سهنگینی، به هیمینی به پریدا ده پۆن، نهک به شرو دریی، به فیزو که شخه، ههروهها نهک به مرده لۆخه بیهش، به لکو به سهنگینی و به یقار و به هیمینی به پریدا ده پۆن، ئەمه شیوهی چهند ئایه تیکه له فورئاندا، بو وینه:

أ- له سووره تی (لقمان) دا ئەو ئایه تهی که ده فه رموی: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۗ﴾ لقمان، واته: به فیزو که شخه به زهوبدا مه پۆ، چونکه خوا هه له خوبایی بوویکی شانازییکه (به سه ره خه لکیدا) خوشناوی.

ب- ههروهها له سووره تی (الإسراء) بیدا خوا ده فه رموی: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ۗ﴾، واته: به که یف خوشیی و به دلخوشیی

و، به شانازی به خۆوه کردن به زهویدا مه پۆ، چونکه تۆ زهوییت بۆ نادپۆ و، هیتندی چیاپانیش بهرز نای، کهواته: بۆچی خۆت هه لده کیشی؟ نهواتا زهوی که مه خلوو قیتی کچکهی خواجه، بۆت نادپۆ، نهو چیاپانهش که دروستکراوی خوان، به نه ندادزی وانیش بلیند نای، چونکه تۆ زۆر بچووک و نابوو قی نهی مرۆف! له پرووی قهبارهوه، کهواته: تۆ ده بێ له پرووی نیه پۆکهوه، له پرووی پرووح و معنه و بیهوه، ناگات له خۆت بێ، نهویش بهوه ده بێ که خۆت له رهوشت و خهسه له ته خراپه کان بپاریزی و، خۆت بپارزینی بهوه تا کارو به سیفه ته بهرزو جوانه کان، بهوه نیه پۆکت په یاده بێ، مرۆفیش به نیه پۆک و به پرووحه کهی که پاکبیکات و چاکبیکات، پزۆ حورمه قی په یاده ده بیت و، به جینشینی خواو، به پزۆ لیکراو له لای خواو، به هه لگری نه مانه قی خوا، دادهنری.

ج- ههروهها له فهرموده ی سه حیصی پیغه مبه ردا هاتوه ﷻ: **إِنَّا أَنبَأْنَا النَّاسَ! عَلَيْنَكُمْ** **بِالسُّكِينَةِ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِضَاعِ** {أخرجه أحمد: ۲۱۸۰۴، والبخاري: ۱۵۸۷، والنسائي في الكبرى: ۴۰۱۴}، واته: نهی خه لکینه! هیمن بن، چونکه چاکه کاری له زۆر خیرا رویشندا نه.

له سووره قی (التوبة) دا ده فهرموی: **﴿... وَلَا تَزْعُمُوا خَلَلَكُمْ...﴾** (١٧) **﴿...﴾** (أَوْضَعُوا) یانی: و لاخه که یان تیز لیده خوری، که لیره دا مه بهست ته نیا و لاخ نیه، هه ر نامرازکی دیکه ش ده گریته وه، یاخود نه گه ر به پیش بروا، یانی: چاکه کاری له وه دا نیه که نینسان زۆر په له په ل بکات و خیرا بروات.

نجا خوا ﷻ به وه سفکردنی چۆنه تیی رویشتن دهستی پیکردوه، باشان قسه کردن، تاکو بزانی قی که رهوشت و ناکار سهنگی مهحه که، نامیلکه به کیشم هه به به ناوی: {رهوشت و ناکاری په سندن سهنگی مهحه کی مسو له مانه تیه}.

(٢) - **﴿وَلِذَا حَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَمًا﴾**، ههروهها کاتیک نه قامان ده یاندوینن، قسه ی سه له مهت ده کهن، نه مه سی و اتایان بۆ لیکداونه وه:

١- **﴿قَالُوا سَلَمًا﴾**، یانی: نهو بیژده به ده لاین: {سلام علیکم}، سه لامتان لئ بێ، خوا حافیزان بێ، تیمه له گه ل نیه هاوکوف نین، برۆن خواتان له گه ل.

ب- یاخود: ﴿ قَالُوا سَلَمًا ﴾، یانی: (قَالُوا سَدَادًا، قَوْلًا ذَا سَلَامَةٍ)، قسه‌ی باش و پرک و پتیکان له‌گه‌لدا ده‌کهن، قسه‌ی نه‌فامانه، له‌گه‌ل نه‌فامانیشدا ناکهن.

ج- یاخود: (سَلَامًا أَي: تَسْلَمًا مِنْكَ، أَي: بَرَاءَةً مِنْكَ)، واته: سه‌لام، من له‌گه‌ل تودا نایه‌مه تیتو ته‌رازوویه‌وه، برؤ خواحافیزت بن.

۳- ﴿ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی که بو په‌روه‌ردگار یان کړنووش بر دووانه‌وه، وه‌ستاوانه شه‌وگار به‌سه‌ر ده‌به‌ن، (بَاتَ، يَبِيتُ: أَدْرَكَهُ اللَّيْلُ، نَامَ أَوْ لَمْ يَنَمْ)، (بَاتَ، يَبِيتُ)، واته: شه‌وی به‌سه‌ردا هات، تنجا چ بنوی، چ نه‌نوی، که‌واته: ﴿ يَبِيتُونَ ﴾، یانی: شه‌وگار ده‌میتنه‌وه، له‌ خزمه‌ت په‌روه‌ردگار یاندا، به‌ کړنووش بر دووی و به‌ وه‌ستاوی، (سُجَّدًا: جَمْعُ سَاجِدٍ، وَقِيَامًا: جَمْعُ قَائِمٍ)، واته: کړنووش بر دووانه‌وه وه‌ستاوانه.

که‌واته: نه‌وه عیباده‌تی شه‌وئیانه، په‌وشتی پرؤژیسانی جوان کړدوون و، نه‌وه راستیانه له‌گه‌ل خوادا، که چاکیس له‌گه‌ل خه‌لکی خوی تیدا په‌یدا کړدوون.

۴- ﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی ده‌لین: په‌روه‌ردگارمان! نازاری دوزه‌خمان لن لابده.

۵- ﴿ إِنَّكَ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴾، به‌ دلنایی نازارو سزای دوزه‌خ په‌یوه‌ست و به‌رده‌وامه، (غَرَامًا: أَي لَازِمًا غَيْرَ مُفَارِقٍ)، په‌یوه‌سته، به‌رده‌وامه، له‌ کوئل نابیته‌وه، جیانا بیته‌وه.

۶- ﴿ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسَقَّرًا وَمُقَامًا ﴾، به‌ دلنایی دوزه‌خ خرابترین شوینی تیدا نیشته‌جن بوونه‌وه، خرابترین شوینی تیدا مانه‌وه‌شه، (أَي: يَسُّ الْمُسْتَقَرُّ وَيَسُّ الْمَقَامِ)، نایا بوچی هه‌ردوو وشه‌که‌ی به‌کاره‌یتان؟ ﴿ مُسَقَّرًا وَمُقَامًا ﴾، چونکه: نیشته‌جن بوونه‌که، به‌کجاریه‌وه، مانه‌وه‌که کاتیبه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی دوزه‌خ بو بیروایانی خرابه‌کار ده‌بیته‌ شوینی نیشته‌جن بوون، به‌ شیوه‌ی که‌ی به‌کجاره‌کی، به‌لام بو برودارانی گوناهاکار ده‌بیته‌ شوینی تیدا مانه‌وه‌ی کاتی.

بە شىك لە زانا يانېش (مستقر) يان بۆ كاتىي (موقت) و (مقام) يان بۆ
 ھەمىشەيى داناوھ.

ياخود دۆزەخ كەمى تىداي، يان زۆرى تىداي، خراپترىن شوئىنە، ئەوھ يانم
 نەبىنيوھ لە تەفسىرە كاندا باسكراي، كە ئەوھش پىم وايە مانايە كى زۆر رىكە، واتە:
 دۆزەخ نەگەر كەمى تىدا مېنىھوھ، بە شوئەبە كى كاتىي، ياخود بەھەمىشەيى
 تىداي، ھەر خراپترىن شوئىنە، بە لام نەگەر بە ھەمىشەيى تىداي، خراپترو
 نارەھەتتە كە زياترە.

جىتى سەرنج ئەوھىيە: دواي ئەوھى خوا باسى شەونوئۆ، عىبادەت و، تاعەت و،
 باسى پەوشت و ئاكارى بەرزو جوانيان دەكات، ئنجا باسى سىفەقى چوارەمىيان دەكات
 كە ئەوھىيە دەلتىن: ﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّهُم
 (بەندە پەسندە كانى خوا) ئەوانەن دەلتىن: پەرۋەردگارمان! نازارى دۆزەخمان لى
 لابدە... واتە: بە شەونوئۆ كە يان بوغرا نەبوون و لە خوئايى نەبوون، بلىتن: لە
 ھەموو ئاوان پەريونەھوھ!! نىجا ئەمە ھەك ئەو نايەتە وايە، كە خوا دەفەرموئى:
 ﴿ الْعَسْكَرِينَ وَالْمُكَدِّقِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ
 ﴿٧﴾ آل عمران، واتە: خوڭراگران و راستان و ملكەچان (بۆ خوا) و مابەخشەران
 و، ئەوانەي كە پىش بە يان داواي لىبوردن (لە خوا) دەكەن، شەونوئۆ تاعەت يان
 كردوھ، تاكو لاي بەرەبە يان، ئنجا پىش ئەوھى سىپتە بدات، داواي لىبوردن لە خوا
 دەكەن، ھەك شەوگاريان ھەموو بە گوناح بردىتە سەر! نەك ھەك ھەندى كەس بە
 دوو پكات نوئىر، پتى وايە لە ھەموو ئاوان پەريوھتەھوھ، لە گەل تاعەت و عىبادەتتىكى
 زيادەي بوو، ھەوايە كى دەچىتە كەللەھوھ، پتى وايە زۆر لە خەلكى دىكە جيايە، يان
 كە رىشىكى ھىشتەھوھ، يان كە كەردەھىيە كى نەنجامدا، لە خوڭرا ئىدىعاي گەورە
 گەورە دەكات! كە بەدلتىيى ئەو خوڭ پتى زۆر بوون و خوڭ پتى چاك بوون و، خەلك
 پتى كەم بوونە، نىشانەي ئەوھىيە كە عىبادەكەي بەكەلك نەھاتوھ، عىبادەت نەگەر
 بە كەلك بى و جى بگرى، پەوشت و ئاكارى مروڭ و ناخى مروڭ جوان دەكات.

هه نديک لهوانه‌ی ئيددعای شوئنگهوتی پيشینی چاک و، پابه‌ندیی به قورنان و سونه‌توهه بوون، ده‌که‌ن، سه‌رنجیان ده‌ده‌ی: هه‌وايه‌کیان له که‌لله دایه، بۆ وینه ده‌تین: فلانکه‌س و فلانکه‌س نابتی سه‌لامیان لئی بکری، یان نابتی بدوئیرتین، یان هاموشۆیان بکری! یانی: من هینده چاکم، شایسته‌ی ئه‌وه نیم سه‌لام له‌و فلانکه‌سه‌نه بکه‌م، ئه‌وانیش هینده خراپن، شایسته‌ی سلّو لیکران نین! به‌لام نه‌و هینده چاک، نه‌ خه‌لک هینده خراپه، تۆزی وه‌ره خوار!

هاوه‌لان خوا لئیان رازیبی خوا ناوا مه‌دحیان ده‌کات، ئیمانداره چاکه‌کان خوا، ناوا مه‌دحیان ده‌کات، که چی هی وا هه‌یه به‌ مسته ناوتیک ده‌که‌وتته مه‌له، به‌لام له‌خۆبایی بوون و له‌ که‌ولی خۆ ده‌رچوون به‌هۆی تاعه‌توهه، نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که تاعه‌ته‌که‌ی به‌که‌لک نه‌هاتوه، خواجه‌رستی نه‌گه‌ربه که‌لک بی و کاکلدارو په‌سند بی، نینسان نه‌رم و نارام و هیمن ده‌کات، نینسان خاکیی ده‌کات، نینسان والیده‌کات خۆی پتی له‌که‌س زیاد نه‌بی، بگه‌ره هه‌میشه خه‌لکی پتی له‌خۆی چاکتر بی، نه‌ک پتی وابتی خه‌لک به‌ که‌لکی ئه‌وه نایه‌ن سه‌لامیان لیبکات، سه‌ردان و هاموشۆیان بکات، یانی: ئه‌و هینده چاکه‌و خه‌لک هینده خراپه! که‌ ئه‌وه درۆیه، به‌لام ئه‌گه‌ر راست بکات، ئه‌وجار مادام ئه‌و هینده چاکه، ده‌بی بجی بۆلای خه‌لک، کتی وه‌ک پیغه‌مه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) چاک بووه؟ که‌ چی ته‌ماشاه‌که‌ی چه‌ند نه‌رم و هه‌لیم و هیدی و مه‌ند و نارام بوون، چه‌ند ره‌وشت جوان بوون له‌گه‌ل خه‌لک دا، چه‌ند دلسۆز و به‌ په‌رۆش بوون!

که‌واته: با بزانیی ئه‌وانه‌ی که‌ به‌ تاعه‌ت و، به‌ زانیاری شه‌رعی و، به‌ هه‌ندیک رواله‌قی دینداری و پش هیشته‌وه‌و ده‌لینگ کورترکه‌نه‌وه‌و، ئه‌و شته‌ جوژنیانه، له‌خۆیانایی ده‌بن، با بزاندی که‌ ئه‌وه هه‌مووی پیچه‌وانه‌ی ئه‌و سیفه‌تانه‌یه، که‌ خوا به‌نده چاکه‌کانی خۆیان پتی وه‌سف ده‌کات، ئیمانداران ئه‌وانه‌ن که‌ به‌ تاعه‌ت بوغرا نابن، هه‌تا خوا زیاتر یارمه‌تیانبدات تاعه‌ت بکه‌ن، تنجا زیاتر خۆیان به‌ قه‌رزاری خوا ده‌زانن و، سه‌ره‌نجامیش له‌گه‌ل خه‌لکدا نه‌رم و نیانتر و هیمن و هیدی و مه‌ندتر ده‌بن.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

به‌نده هه‌لبژارده‌کافی خوا نه ده‌ستیلاون، نه چه‌نگ نووقاون، به‌لکو به‌خشنده‌ی به‌سه‌لیقه‌و تیرو ته‌واون:

نه‌مه‌ش باسی سیفه‌تی بی‌نجه‌میانه:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴾ (۶۷)

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌ته، له سێ برگه‌دا:

۱- ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی کاتیک مائی خۆیان ده‌به‌خشن، خه‌رج ده‌کهن، که‌واته: مأل به‌خشین و مأل خه‌رج کردن، سیفه‌تیک بنه‌ره‌تی به‌نده بو خوا صولحاو و په‌سندده‌کافی خوايه، نه‌ک چاو له ده‌ستی خه‌لک بن، چونکه پیغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رموی: ﴿ {الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى} ﴾ (أخرجه أحمد: ۱۵۶۱۶، والبخاري: ۱۳۶۱، مسلم: ۱۰۳۳، وغيرهم)، واته: ده‌ستی به‌رز له ده‌ستی نزم چاکتره.

ده‌ستی به‌رز ده‌ستی به‌خشه‌ره‌و، ده‌ستی نزمیش ده‌ستی وه‌رگه‌، به‌نده چاکه‌کافی خوا ده‌ستی به‌خشه‌رن، ده‌ستی به‌رز، که‌سابه‌ت ده‌کهن، خۆیان ماندوو ده‌کهن، بژیو په‌یدا ده‌کهن، ته‌مبه‌ل ته‌مبه‌ل دانانیشن، چاویان له ده‌ستی خه‌لک نیه، بۆیه ده‌توانن به‌خشن، نه‌وانه‌ی که‌کاتی مائی خۆیان به‌خشی.

۲- ﴿ لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا ﴾، نه‌زیده‌پۆیی ده‌کهن، نه‌پژدی و چه‌رووکی ده‌کهن، (الإسراف: تَجَاوَزَ الْحَدَّ)، (إسراف) واته: له‌سنوو دره‌چوون، (وَالْإِفْتَارُ: الإِجْفَافُ وَالنَّقْصُ عَمَّا يَقْتَضِيهِ الْحَالُ)، (إفتار) یش، بریتیه: له‌که‌مکردنه‌وه‌و ته‌نگکردنه‌وه‌ له‌وه‌ی حاله‌که‌ بیخوازی.

۳- ﴿وَكَانَ بَيْنَهُمَا بَيْتٌ﴾، شیوهی مال سرف کردنیان لهو نیتوانه دا میانجییه، ﴿وَكَانَ﴾، ده چیتته وه بو (إنفاق)، مال سرف کردنه که یان ﴿بَيْنَهُمَا﴾، لهو بهینه دا ﴿قَوْمًا﴾، (قوام: العَدْلُ وَالْقِسْطُ بَيْنَ الطَّرْفَيْنِ)، (قوام) دادگه ری و میانجییه له نیتوان دوو لای تیپه رنه ردا، که واته: بهنده په سنده کافی خوا، ته نیا شه ونویژ نازانن، به لکو کاسیبی و بژیو په یدا کردنیش ده زانن، بژیوی جه لال و زه لال.

مهسه لهی ستهم:

نهو بهندانهی خوی به به زهیی، جگه له خوا له کهس ناپارینهوو، خوشیان له قهتل و زینا ده پاریزن و، نه گهر تووشی گونا هیش بوون، ده گهرینهوو به بۆ لای خواو، به نیمان و کردهوهی باش قهره بووی ده که نهوو، کردهوه خرابه کانیان ده گۆرن به کردهوهی چاک:

نه مانهش سیفه ته کانی: شهش و ههوت و ههشت و نۆ و ده (٦ - ١٠) ن:

خوا ده فرمووی: ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ ﴾

شیکردنهوهی ئەم ئایه تانه، له ده برگه دا:

(١) - ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ﴾، بهنده په سنده کانی خوی خاوهن به زهیی، نهوا نه که له گهت خوادا له په رستراویکی دیکه دا ناپارینهوو.

(٢) - ﴿ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ﴾، نهو مروقهی خوا قه دهغهی کردوه، بکوژری، نایکوژن، مه گهر به ههق، ئەمه واییده چی زه مینه سازیهک بن بۆ جهنگ و کوشتار که له دواپی دا فه بز ده کری، واته: نه گهر به ههقی خوی بن، شیری جهنگ به خوینن، به لأم به ناههق دهست بۆ کهس دریز ناکهن.

(٣) - ﴿ وَلَا يَزْنُونَ ﴾، ههروهها داوین پیسی ناکهن، لیره دا به نسبت قهتل و زیناوه نهوا نه (الذین)ی دووباره نه کردۆتهوه، (إسم الموصول)ی دووباره نه کردۆتهوه، چونکه ئەم سییه زۆر پتکهوه په یوهستن، نهوهی که هاوبهش بۆ خوا دابنن و کافر بن، به زۆری

وايه قه تلیش ده کات و، زیناش ده کات، که سیکیش نه هلی ته وحید بن، خوئی له قه تل و زیناش ده پار تیزی.

٤- ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ ذَلِكَ يَقَلْ أَثَامًا ﴾، هه ره که سیکیش نه وه بکات، تووشی گوناح دئی، (أثام: علی زنه الوبال والثکال، یعنی: جزاء الإثم)، (أثام) یانی: گوناح، به لأم به ته تکید لیره دا مه به ست پیتی سزای گونا هه، واته: تووشی سزای گونا هه که دی دئی.

٥- ﴿ يُضَعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْعِقَمَةِ ﴾، له رۆژی هه لسانه وه دا، سزای بو چه ند به رانه ره ده کرتته وه.

٦- ﴿ وَيَحْتَلِدُ فِيهِ مُهَانًا ﴾، به ریسوایی و زه بوونی و شهرمه زاری، هه رماو ده بن له دۆزه خدا.

که ده فه رموی: ﴿ يُضَعَفْ لَهُ الْعَذَابُ ﴾، سزاو نازاری بو چه ند باره ده کرتته وه، مه به ست نه وه یه که له سه ره هه ره گونا هیک سزا ده درئی، نجا گونا هه کانیش زورن که واته: سزابه که شه که له که ده بیتته وه، زانایان هه ند پیک قسه ی دیکه شیان له و باره وه کردوون، به لأم نه وه ی گوتمان له هه موویان چاکتره، واته: دوو قات و چه ند قات بوونه وه ی سزابه که، چونکه خوا له جینی دیکه دا ده فه رموی: ﴿ جَزَاءُ وَفَاءًا ﴾ النبا، واته: سزای پر به پست، هه روه ها فه رموی: ﴿ وَحَرَدًا سَتِيرَةً سَتِيرَةً مِثْلَهَا... ﴾ الشوری، سزای خرابه یه که، خرابه یه کی وه که خو یه ق، به لأم لیره دا که ده فه رموی: بویان دوو قات یان چه ند قات ده کرتته وه، یانی: با وانه زانری که له به رامبه ره هه موو نه و گونا هانه دا سزابه که ده درین، به لکو هه ره گونا هیک سزای پر به پستی خوئی هه یه.

٧- ﴿ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا ﴾، مه گه ره که سیک بگه ریتته وه، پروا بیتنی و، کرده وه ی باش نه نجام بدات، که سیک بگه ریتته وه و کرده وه ی باش نه نجام بدا، نه سزای بو چه ند به رانه ره ده کرتته وه، نه به ریسواییش له دۆزه خدا ده میتته وه، هه لبه ته که ده فه رموی: ﴿ وَيَحْتَلِدُ فِيهِ مُهَانًا ﴾، یانی: هه م سزاش ده درئی، هه م ریسواش ده کرتی،

ئججا ریسوا بوونہ کہ بۆ پووحہ، کہ سزایہ کی مہ عنہ وییہ، نازارو سزایہ کہش بۆ جہستہ یہ، واتہ: ہمہ رووح و ہمہ جہستہ یان، سزا دەدرین، ئججا دەفہرموی: ئەوہی بگہریتەوہو بپروا بئین و کردەوہی باش بکات:

۸- ﴿فَأُولَٰئِكَ يَبْدُلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ﴾، نا ئەوانە خوا خراپەکانیان بۆ دەگۆرێ بە چاکە، ئەم رستە یە زانا یان - وەک پێشتریش ناماژەم پێدا - دوو واتایان بۆ لیکداوئەوہ:

أ- ئەوہ کہ خودی کردەوہ خراپەکان ببنە چاکە، هەتا لە هیندیک رپوایە تاندا هاتوہ: کاتیە کہ قیامەت دا بابای خراپەکار دەبیین، خراپەکانی بوون بە چاکە، خۆزگە دەخوازی زیاتری خراپە کردبان! کہ من ئەوہم تۆزیک پێ سەیرەو (الطیری)یش ئەو پرایە یەفز کردوہ، دەلی: ﴿ذَٰلِكَ مَا لَا يَقُولُهُ دُو حِجَابٍ﴾، ئەم قسە یە هیچ خاوەن عەقڵیک نایکات، کہ خودی خراپەکان ببنە چاکە، دەلی: چونکە خراپەکان تازە کراون: قەتلەو زینایەو شیرکەو، دزییەو خراپە یە، چۆن دەبی بە چاکە؟ خراپە دەبێ مرووف خوا خوای بێ لێ بسپرتەوہ، لە فەرماشتەکانی پیغەمبەریشدا ﷺ هەر ئەوئەندە هاتوہ، بۆ ویتە دەفہرموی: ﴿الْإِسْلَامُ يَجِبُ مَا كَانَ قَبْلَهُ﴾ (آخرجہ أحمد: ۱۷۸۱۲، تعلق شعيب الأرناؤوط: إسناده حسن)، واتە: نیسلام پێش خۆی دەسپرتەوہ.

گەرانیەوہش بۆ لای خوا، پێش خۆی دەسپرتەوہو خاوینی دەکاتەوہ.

ب- مانای دووہم کہ تەبەریی هەلیبژاردوہ، ئەوہ یە کہ لەمەودوا، ئەگەر تاکو ئیستا خراپە یان کردوہ، بەهۆی ئەوہوہ کہ کوفرو شیرکیان لە دڵدا بووہ، (گۆزە چی تێدا بێ ئەوہی لێ دەرژێ)، کہ سیک کوفرو شیرک، لە عەقل و دلیدا بێ، بە ئەندامەکانیشی تاوان و خراپە دەکات، بەلام لەمەودوا کہ تەنیا خواپەرستی و بەندابەتیی بۆ خوا دەچیتە عەقل و دلیانەوہ، ئەو درەختە پڕ پیت و پیژە، دیارە میوہی وەک خۆی دەردەکات و، لەمەودوا خراپەکانیان دەگۆرین بۆ چاکە، خوا خراپەکانیان بۆ دەگۆرێ بە چاکە، واتە: لەمەودوا وایان لیتدەکات لە جیاتی خراپە چاکە بکەن، هەلبەتە پرایەکی یە کہمیش، لە کہ پەم و بەخشنیدی خوا، هەموو شتیکی چاک دەوہشیتتەوہ، بۆیە پیم وایە ئەگەر هەردووکان پیکەوہ کۆبکریئەوہو، بگوتری: خوی بەبەزیی:

۱- وایان لن دهکات لهمه وودوا له جیاتی خراپه چاکه بکهن.

۲- ههروهها خراپه کانیان لی لادهبات و له جتی وان بویان دهگوری به چاکه، لهوباره شهوه هندیك دهقی سوننهت ههن بؤ مموونه: [عن عَبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: بَايَعَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ الْأُولَى عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا نَسْرِقَ، وَلَا نَزْنِيَّ، وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، وَلَا نَأْتِيَ بَهْمَتَانِ نَفَرِيهِ مِنْ بَيْنِ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلَا نَعْتَصِيهِ فِي مَعْرُوفٍ قَلْبٍ وَفِيئْتُمْ فَلَكُمْ الْجَنَّةَ وَإِنْ غَشِيْتُمْ مِنْ ذَلِكَ فَأَخَذْتُمْ بِعَدِهِ فِي الدُّنْيَا، فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَإِنْ سُرْتُمْ عَلَيْهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَأَمْرُكُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ شَاءَ عَذَبَ وَإِنْ شَاءَ عَفَرَ].

اعْنِ أَبِي دُرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [إِنِّي لِأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ، وَآخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا، رَجُلٌ يُؤْتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقَالُ: اغْرِضُوا عَلَيْهِ صَعَارَ دُنُوبِهِ وَارْفَعُوا عَنْهُ كِبَارَهَا، فَتُعْرَضُ عَلَيْهِ صَعَارَ دُنُوبِهِ، فَيَقَالُ: عَمِلْتَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا وَكَذَا وَكَذَا، وَعَمِلْتَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا وَكَذَا، فَتَقُولُ: نَعَمْ. لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُنْكِرَ، وَهُوَ مُشْفِقٌ مِنْ كِبَارِ دُنُوبِهِ أَنْ تُعْرَضَ عَلَيْهِ. فَيُقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ مَكَانَ كُلِّ سَيِّئَةٍ حَسَنَةً، فَيَقُولُ: رَبِّ قَدْ عَمِلْتُ أَشْيَاءَ لَا أَرَاهَا هَا هُنَا. فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- ضَجَكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ] أخرجه أحمد: ۲۱۴۳۰، ومسلم: ۱۹۰، والترمذي: ۲۵۹۶، وقال: حسن صحيح، وابن حبان: ۷۳۷۵.

۹- ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا﴾، به دلتیایی خوا لیبوردهی به بهزه ییه، لیبوردهی گوناها که یان ده بیوری، به بهزه ییشه که لهمه وودوا یارمه تییان ده دا، چاکه بکهن، خراپه که یان له کۆل ده کاته وودو، چاکه شیان به قسمت ده کات.

۱۰- ﴿وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا﴾، ههه که سیک بکهه ریته ووه کرده ودی باش بکات، به دلتیایی کهه رانه وده کهی بؤ لای خویاه، واته: نهه کهه رانه ویه شایسته ی ته وده ی پی بکوتری: کهه رانه ووه، (مَتَاب) یش چا وکی میمییه، به مانای کهه رانه ووه دی، واته: با قه دری بزانی که بؤ لای کن کهه رانه ووه!؟

مه سه له ی چواره م:

به بنده په سنده کانی خوا، ناماده ی گوناھو لادان نابن و، به ږیزه وهش به لای قسه و کرده وی پووچدا ږاده بږن و، به گوئی و چاوی کراوه شه وه له گه ل نیشانه بیاروو بیستراوه کانی خوادا مامه له ده کهن، نه ک کوږانه و که ږانه:

نه مانه ش سیفه ته کانی: یازده و دوازده و سیزده (۱۱ - ۱۳) ن:

خوا ده فرموی: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ۗ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِتِائِبَاتٍ رَبِّيُمْسِرُوا عَلَيْهَا سُوءًا وَعَمِيًا ۗ﴾

شیکردنه وی تم دوو تايه ته، له سئ برگه دا:

۱- ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ ههروه ها به بنده هه لږارده و په سنده کانی خوی خاوه ن به زه یی نه وانه ن: که ناماده ی درو و ناهق نابن، (زور) به مانای درو دی و، به مانای گوناج دی و، به مانای لادان دی و، به مانای خراپه ش دی، (أي: لَا يَحْضُرُونَ مَحَاضِرَ الْبَاطِلِ)، ناماده نابن له کوږو مه جلیسی باتیل و خراپه و گوناھو لادان و درو دا، ناماده ی نه و جوړه کارانه نابن، ناماده ی نه و جوړه کوږ و مه جلیسانه نابن.

نجا نه ک هه نه ونده ش:

۲- ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾، ته نانه ت نه گه ر به لای قسه و کرداری پووچیشدا تبیه رین، به ږیزه وه تیده په ږن، واته: نه ک هه ر ناماده ی گوناھو دروو تاوان و لادان نابن، به لکو خویان له پووچیش ده پاریزی، (لغو) واته: کردار یان قسه ی پووچ، که سوودی نه بئ و بئ که لک بئ، نه وانه ی له قسه و کردار، که پیوسته وازیان لب بهیترئ و پشتگوئی بخړین، له و جوړه کارانه دا به شدار نابن.

لږه دا پیوسته نه وه بلیم: که هه ندیک له توږزه ره وانی قورن ان گوتوو یانه: (لغو) واته: شيرک و گوناھو تاوان و، هه موو نه و شتانه ی پیچنه وانه ی شه ريعه تن!

به لأم یتگومان نهوه راست نیه وه هلهیه، (الْقُرْطَبِي) رایه کی وای هیناوهو پتشت
له ته فسیری سوورهقی (المؤمنون) یش دا باسم کرد، به لأم نهوه راست نیه، چونکه
خوا (لغو) ی له شوینی خویدا هیناوهو، (زُور) ی له شوینی خویدا هیناوهو
(قُتِل) و (زینا) و (شُرک) ی له شوینی خویمان داو، به ماناو چه مکی تایه تیی
خویمان، هیناون، واته: (لغو) وشه به کی تایه ته وه له (لغی) دوه هاتوه، (اللغی):
صَوْتُ الْعَصَافِرِ، دهنگی پاساری، دهنگی چوله کان، که سوودیکی نیه بو تیمه،
نهو جریوه جریوه، که واته: (لغو) یانی: قسه ی پووچ و کرداری پووچ، بویه خوا
ده فهرموئ: به ریزه وه راده برن و خویمان تیکه ل به قسه و کرداری پووچ ناکه ن،
لهوباره وه نه م فهرمایشته ههیه: یتغمبه ر ﷻ ده فهرموئ: (مَا مِنْ قَوْمٍ يَفْقَهُونَ
مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا قَامُوا عَنْ مَثَلٍ حِقِّهِ جَمَارٍ وَكَانَ لَهُمْ حَسْرَةٌ
(أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٤٨٥٥، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ)، واته: هیچ کومه له
خه لکتیک له کوپور مه جلیستیک هه نئاستی، که یادی خوا ی تیدا نه کرابتی، مه گهر
کاتیک هه لده ستی، وه که له سه ر که لاکی توپیوی که رتیک هه نسابن و، بویان ده بیته
مایه ی په شیمانینی و خه فته.

٣- ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِعَائِلَتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴾، هه روه ها
نه وانه ی کاتیک نیشانه کانی په روه ردگار ده خرینه وه بیران، که رانه و کوترانه به سه ر یاندا
ناکه ون، ﴿ لَمْ يَخِرُّوا ﴾، (لَمْ يَسْقُطُوا)، ناکه ون، (اسْتَعْبِرَ الْخُرُورُ: السَّقُوطُ، لِحَالِ الْكِرَاهِيَةِ
وَالْتَبَاعِدِ كَالَّذِي يَخِرُّ إِلَى الْأَرْضِ كِي لَا يَرَى مَا يَكْرَهُ)، لیره دا وشه ی (خُرُور)، که به مانای
له په وروو که وتنه، خوازراوه ته وه بو حاله ق پیناخوش بوون و خو دوور گرتن، وه که
که ستیک که له په وروو به زه ویدا ده که وئی، بو نه وه ی نهو شته ی پتی ناخوشه و حزی
لیناکات، نه بیینی.

لیره دا با نه م فهرمایشته ی یتغمبه ر بئینین ﷻ که هه ر په یوه ندیی به وه ی
پیشه وه ههیه: ﴿ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴾، یتغمبه ر ﷻ ده فهرموئ: ﴿ إِنَّ
اللَّهَ تَعَالَى يُجِبُّ مَعَانِيَ الْأُمُورِ وَيَكْرَهُ سُفْسَافَهَا ﴾ (أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ فِي الْكَبِيرِ: ٢٨٩٤

عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَصَحَّحَهُ الْأَبَانِيُّ فِي «الصححة»: ۱۶۲۷، وَاَتَهُ: به دنیایی خوا چه ز له کاره به رزه کان ده کات و، رقی له کاره نزم و پهسته کان ده بیته وه.

﴿لَمْ يَخْرُأْ عَلَيْهَا صَمًا وَعُمَيَانًا﴾، (صَم) كَوَى (أَصَم) ه، و (عُمَيَان) كَوَى (أَعْمَى) يه، واته: كه پانه و كویرانه له گه ل نيشانه كانی په روه ردگار ياندا مامه له ناكهن، كه ده خرینه وه بیریان، نيشانه كانی په روه ردگار يان: ا- دیارده و دیمه نه سروشتیه كانن كه ده بیرین، ب- رسته كانی قورننن كه ده بیسترین، نجا به ره و دیارده سروشتیه كان، عه قل و چاویان ده كه نه وه، به ره و فه رمایسته كه ی خواش، گوئی و عه قلیان ده كه نه وه بو نه وه ی چاك لیی تیبگهن.

(الزمخشری) له (الكشاف) دا ده لئ: ﴿قَالَ مَعْنَى: لَمْ يَخْرُأْ عَلَيْهَا فِي حَالَةِ كَالصَّمِّ وَالْعَمَى، وَلَكِنَّهُمْ يَخْرُونَ عَلَيْهَا سَامِعِينَ مُبْصِرِينَ، فَيَكُونُ الْخُرُورُ مُسْتَعَارًا لِلْجُرْصِ عَلَى الْعَمَلِ بِشَرِائِرِ الْقَلْبِ، كَمَا يُقَالُ: أَكْبَبَ عَلَى كَذَا﴾.

واته: كه ده فه رموی: ﴿لَمْ يَخْرُأْ عَلَيْهَا صَمًا وَعُمَيَانًا﴾، یانی: به حاله تیکي وه ك په پی و كویری مامه له یان له گه ل دا ناكهن (له گه ل نيشانه كانی خوادا) به لكو به سه ریاندا ده كه ون، به بیستن و دیتنه وه، لیره دا وشه ی (خُرور) واته: (سُقوط): كه وتن | خواراوه ته وه بو نه وه كه نینسان سوور بی له سه ر شتیک به دل و گیان له قوولایی ناخیه وه.

مهسه لهی پتتجه م:

بهنده بهسنده کانی خوا له پهروه ردگاریان ده پارتنه وه که ژن و منداله کانیان
وابن، مایه ی شادمانی و سهر بهرزیان بن و، بشبته پتتسهوا بو پاریزکاران:

نه میس هر دووک هسه لهی کوتایی: چوارده و پازده (۱۴ - ۱۵)ن:

خوا ده فرموی: ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ
أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

شیکردنه وهی تمه ثایه ته، له دوو برگه دا:

۱- ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ﴾، ههروه ها
بهنده کانی خوی خاوهن به زهی نه وانن که ده پارتنه وه، ده لاین: پهروه ردگارمان! له
ژنه کاماندا و له وه چه کاماندا مایه دلخوشیمان پت بیه خسه و، بو پاریزکارانیش همانگیره
به پتتسهوا.

﴿قُرَّةَ أَعْيُنٍ﴾، پتتیش باسمانکرد (قر) یان: (برد)، سارد، پتتچه وانهی (خر)ه، گرم
له بهر نه وهی فرمیسکی شادیی فتنکه و سارده، یان: چاوانیک که فرمیسکی شادیان پتدا
بن، فرمیسکی سارد، مانای وایه خاوهنه که یان دلخوشه، یان: خویه مایه دلخوشیمان
له ژنه کاماندا و، له وه چه کاماندا پت ببخسه، که وابن پتتیا سهر بهرزو دلخوش بین،
نه ک بو مانا بینه مایه خه فته و شهرمه زاری و عه بیداری.

۲- ﴿وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾، بشمانکه به پتتسهوا بو پاریزکاران، واته: نه ک هه
پاریزکار بین، به لکو پتتسهوا ی پاریزکاران بین، دوی نه وهی بو ژن و مندالیان ده پارتنه وه
ننجا ده لاین: همانکه به پتتسهوا بو پاریزکاران، چونکه که سیک پتتشی نیو مالی خوی چاک
نه کات و، نیزیکه کانی خوی چاک نه کات، زه حمه ته خه لکی دیکه ی دوورتر به قسه ی
کات و، چوی لیکات و، بیکاته سهر مه شق.

مه سه له ی شه شه م:

به‌نده په‌سنده‌کانی خو له کوشکه بلنده‌کانی به‌هشتیان به پاداشت ده‌درینتی و، سلاویان لئی ده‌کری و، سه‌لامیان لئی ده‌کری، له و باشرین نشینگه و چنگه و رنگه یه‌دا هه‌رماو ده‌بن:

خوا ده‌فرموی: ﴿أُولَئِكَ يُجْرَبُونَ الْعُرْفَةَ بِمَا كَسَبُوا وَيُنْفَرُونَ فِيهَا كَيْفَةً وَاكْرَمًا ﴿٧٥﴾ كَلِيلِك فِيهَا حَسَنٌ مُّسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم دوو ئایه‌ته، له چوار برگه‌دا:

(١) - ﴿أُولَئِكَ يُجْرَبُونَ الْعُرْفَةَ بِمَا كَسَبُوا﴾، به‌نده هه‌لبژارده‌کانی خوا که خاوه‌نی نه و سیفه‌تانه‌ن، نه و (١٥) سیفه‌ته‌ن: نه‌وانه کوشکه به‌رزه‌کانی به‌هشتیان به پاداشت ده‌درینتی، به‌هۆی نه‌وه‌وه که خۆیان راگرت، (الْعُرْفَةُ: الْبَيْتُ الْمَعْتَلِي يُصْعَدُ إِلَيْهَا بِدَرَجٍ)، (عُرْفَةُ) بریتیه له و قاته به‌رزهی که به په‌یژه بۆی سه‌ر ده‌که‌ون، لێره‌دا وشه‌ی: (عُرْفَةُ) مادام (أل)ی ناساندن (تعریف)ی له‌سه‌ره، مانای جینس ده‌که‌یه‌نتن، بۆیه تاک و کۆ ده‌گریتیه‌وه، واته: کوشک و ژوره بلنده‌کانی به‌هشتیان پێ ده‌درین.

﴿بِمَا كَسَبُوا﴾، به‌هۆی خۆراگریانه‌وه، ﴿بِمَا كَسَبُوا﴾، (ما) لێره‌دا (ما المصدرية) به، یانی: (بصبرهم)، به‌هۆی خۆراگریانه‌وه، نه‌و پاداشته‌یان ده‌درینتی.

(٢) - ﴿وَيُنْفَرُونَ فِيهَا كَيْفَةً وَاكْرَمًا﴾، له‌وێدا هه‌م سلاو (تَحِيَّة)، یان لئی ده‌کری، هه‌م سه‌لام، ﴿وَيُنْفَرُونَ﴾، خۆنێندراویشه‌ته‌وه: (يَلْقَوْنَ)، واته: تووش ده‌بن، (لقاه)، بریتیه: له پووبه‌روو بوونه‌وه‌ی شتیک و تووش بوونی شتیک، لێره‌دا خوازاوه‌ته‌وه بۆ بیستنی (تَحِيَّة) و (سلام)، (تَحِيَّة) نه‌وه‌یه که بلئیی: (خِيَاكُ اللّٰهِ)، خوا بتۆئین، به‌رده‌وامت بکات، (سلام)یش، نه‌وه‌یه بلئیی: خوا سه‌لامه‌تت بکات، (سَلَّمَ اللّٰهُ)، که‌واته: له‌لایه‌ن فریشته‌کان و له‌لایه‌ن خۆی په‌روه‌ردگاره‌وه: دُنیا ده‌گریتیه‌وه، که هه‌ر ژیاوو هه‌ر ماو ده‌بن و، سه‌لامه‌ت و بێمه‌زه‌رتیش ده‌بن.

- ۳- ﴿ حَلِيلِينَ فِيهَا ﴾، له وندا به هميشه ي ده ميننه وه.
- ۴- ﴿ حَسَنَتٌ مُّسْتَفْرَأٌ وَمُعَامَا ﴾، نه وئی (نه و به هشت پر كوشك و باله خانه به رزانه) باشترین شوئی نيشته جن بوونه و، باشترین شوئی تيدا مانه وه شه، اته: به هشت چ تيدا هه رماوې و بمينه وه، بیکه به شوئی مانه وه ی به کجاری، چ که ميکی تيدا بمينه وه، به شيوه به کی کاتبی تيدا نيشته جن ی، نه وه باشترین شوئه.

مہ سہ لہ ی حو تہ م و کو تایی:

خوا ی تاک و پاک و بی نیازو جئی نیاز، پایده گہ به نی کہ مرو فہ کان نہ گہر
به س له خوا نہ پارانہ وهو نہ پیرستن، هیچ جئی بایه خیی نین و گرنگیان پی
نادات:

خوا دد فہ رموی: ﴿ قُلْ مَا يَعْجُبُ بِكُرِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ
لِرِزَامًا ۝۷۷ ﴾

شیکردن وهی ثم ثایه ته، له سی بر گہ دا:

۱- ﴿ قُلْ مَا يَعْجُبُ بِكُرِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ ۝۷۷ ﴾، بلن: په روه ردگارم هیچ گرنگیان پی
نادات و توسقا لیک بایه ختان پی نادات، نه گہر پارانہ وه که تان نه پی، ثم (ما) به، دد گونجی
(ما النافیة) پی، واته: په روه ردگارم گرنگیان پی نادات، دد شگونجی (ما الإستفهامیة) پی،
﴿ مَا يَعْجُبُ بِكُرِّي ﴾، واته: په روه ردگارم چ گرنگیه کتان پی دد؟ چونکه (عَبًا) وه ک
(مَلًا)، (عَبًا، يَعْجُبًا)، یانی: گرنکی پیدا، گرنکی پی دد، واته: نه گہر پارانہ وه تان نه پی و،
به ندایه تیبتان نه پی بُو خوا، له لای خوا ریزو نرختان نابن، مرو فہ کان ریزو نرخیان به
نه ندازی په یوه ندیایانه له گه ل خوا دا، به بارته قای به ندایه تیبتانه، بُو خوا عَزَّ وَجَلَّ.

واتایه کی دیکه ی نه وه یه: ﴿ قُلْ مَا يَعْجُبُ بِكُرِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ ۝۷۷ ﴾، په روه ردگارم
گرنگیان پی نادات و بایه ختان پی نادا، نه گہر بانگتان نه کات، واته: بُو یه
بایه ختان پی دد، که بانگتان بکات، بُو به ندایه تیسی بُو خو ی و پابه ندیسی به
شهریعه ته که یه وهو په پره ویسی له پیغهمبه ره که ی ﷻ که واته: نه م نایه ته موباره که
دوو مانای ههن، به پی پی جیاوازیسی حاله تی ئیعراییسی وشه ی (دعاء):

مانای به که میان: (دُعَاءُ: مُضَافٌ إِلَى الْفَاعِلِ)، واته: نه گہر پارانہ وهی تیوه
نه پی، په روه ردگارم گرنگیان پی نادا، چونکه پیغهمبه ره ﷻ فه رموی به تی: (الدُّعَاءُ

هُوَ الْعِبَادَةُ (أخرجه أحمد: ۱۸۴۱۵، والبخاري في الأدب المفرد: ۷۱۴، وأبو داود: ۱۴۷۹، والترمذي: ۲۹۶۹، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) واته: پارانہوہ بریتہ: لہ عبادت. کہ واتہ: بہ ہوی بہندایہ تبتیانہوہ، خوا پرتزان لیدہ گرتی و گرنکیستان پی دہدات.

مانای دووہ میان: (دُعَاء: مُضَافٌ إِلَى مَفْعُولِهِ)، واتہ: خوا بویہ گرنکی و بابہ ختان پی دہد، کہ بانگتان بکا بؤ بہندایہ تبتی، وہک لہ (إِبْنُ عَبَّاسٍ) ہوہ ہاتوہ: (لولا دُعَاؤُهُ إِيَّاكُمْ لِلَّذِينَ وَالِإِسْلَامِ)^(۱)، واتہ: لہ بہر نہوہ نہبت کہ خوا بانگتان دہکات بؤ دین و بؤ نیسلام، نہ گہرنا گرنکی و بابہ ختان پی نادات، بہ لثم دہبہ و پی بانگتان بکات، کہ واتہ: تیوہش بہ دہم بانگی خواوہ بچن و، تہنیا بہندایہ تبتی بؤ خوا بکن، بؤ نہوہی پرتزو حورمہت و تیوہ پوکتان بہ و شیوہ یہ بت، کہ شایستہ یہ بؤ جینشینہ کانی خوا، بؤ مروثہ پرتز لیکیراوہ کانی خوا.

لیرہ شدا دینہ کوتابی سوورہ پی (الفرقان) لہ خوای پہروہ گار داواکارین: تیمہ لہو کہ سانہ بکرتی، کہ دہرازینہوہ بہو پازدہ (۱۵) سیفہ تہی کہ لہ بہندہ ہہ لبراردہو، پہسندہ کانی خوای بہ بہزہیسی دا ہن و، خوا ہمانپارتزی لہو سیفہت و خسلتہ خراپانہی، کہ دژو پیچہ وانہی سیفہتہ بہر زہ کانی بہندہ پہسندہ کانی خوان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

نېۋەرۇك

- پېشەكى ئەم تەفسىرە بەگشتى..... ۵.....
 بەرچاۋ پوۋنىيەكى گزنگ ۱۰.....
 لەبارەى ئەم تەفسىرە ۋە ۱۰.....
 پېشەكى ئەم بەرگە ۱۲.....

تەفسىرى سورەتى النُّونِ

- دەستېك ۱۷.....
 پېناسەى سورەتى (النور) و نېۋەرۇكەكەى ۱۷.....
 يەكەم: ناۋى ئەم سورەتە: ۱۷.....
 دوۋەم: رېزبەندى دابەزىنى و رېزبەندى لە (مصحف)دا: ۱۹.....
 سېئەم: جۆرى ئەم سورەتە، شوئى دابەزىنى: ۱۹.....
 چوارەم: ژمارەى ئايەتەكانى ئەم سورەتە: ۲۰.....
 پېنجەم: پېگەى ئەم سورەتە: ۲۰.....
 شەشەم: نېۋەرۇكى ئەم سورەتە: ۲۱.....
 ھوتەم: دابەشكردى ئايەتەكانى ئەم سورەتە بۆ شەش (۶) دەرس: ۲۷.....
 دەرسى يەكەم ۲۹.....
 پېناسەى ئەم دەرسە ۳۱.....
 ماناى دەقا و دەقى ئايەتەكان ۳۳.....
 شىكردەنەۋەى ھەندىك لە وشەكان ۳۴.....
 ھۆى ھاتنە خوارەۋەى ئايەتەكان ۳۷.....
 ماناى گشتى ئايەتەكان ۴۳.....

- ۴۹..... مهسه له گرنگه كان
- ۴۹..... نهم نايه ته به پتزه له چوار برگه دashi ده كه ينه وه:
- ۵۶..... كورته باسيك له باره ي سزاي زيناوه.....
- ۵۶..... ته ودره ي به كه م: پيناسه ي زينا:.....
- ته ودره ي دووهم: سزاي زينا وهك سه رجه م سزا شه رعيه كان، حوكمران جتيه جتي ده كات:.....
- ته ودره ي ستيه م: قه ده غه بووني نواندن ي په رُوش به رانبر به سزا له سهر چه سپاوان، كه بيته مايه ي جتيه جن كران ي سزا شه رعيه كان:.....
- ته ودره ي چوارهم: بـرـوا به خواو پتغه مبر ﷺ و به پوژي دوايي بوون، هانده ري جتيه جتي كردن ي سزا شه رعيه كانه:.....
- ته ودره ي پينجه م: ناماده بووني كو مه ليك له برواداران، له كاتي جتيه جن كردن ي سزاي زينا دا، به مارج گيراوه:.....
- ته ودره ي شه شهم: چو نيه تبي قه مچي لي دانه كه:.....
- ته ودره ي حه وته م: ناي له هه موو شو نتيك، نهو سزايه جن به جن ده كرتي؟!.....
- ته ودره ي هه شته م: سه د قه مچي سزاي تيكر ي زينا كارانه:.....
- برگه ي به كه م: سزاي به رد باران كردن (الرُجم) له سونه ت دا:.....
- برگه ي دووهم: به لگه كان ي نهو رايه ي ده لتي: سزاي زينا كاران به گشتي سه د قه مچيه.....
- برگه ي ستيه م: وه لامي باس كردن ي سزاي رجه م له سونه تدا:.....
- برگه ي چوارهم: دوو نايه ته كه ي (۱۵ و ۱۶) سوورده تي (النساء)، باس ي سزاي خو له يه ك خشان دن (مباحقة) ي نافره تان و نيربازي (لواطه) ي پياوان ده كهن، نهك وهك زوربه ي ليكو له ره واني قوربان پيان وابوو: باس ي سزاي زينا ده كهن:.....
- برگه ي پينجه م: نهو ده قه ي كه گوايه نايه ت بووه و نه سخ كراوه ته وه، واته: بيژده كي نه سخ كراوه ته وه، به لام حوكمه كه ي ماوه، ناگونجن به قوربان دابرتي:.....
- برگه ي شه شهم: ناگونجن ده قي: {خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهْنُ سَيْلًا}،
- قه رموود ي پتغه مبري خوا ﷺ بن:.....
- ته ودره ي نويهم: راست كردنه ودي هه له يه كي گه وره ي زورتيك له تويزه ره واني قوربان، له باره ي ته فسيري هه ر سيك نايه تي (۱۹) ي (النساء) و (۳۰) ي (الأحزاب) و (۱) ي

- (الطلاق)هوه:..... ٩٧.....
 تەوهری دەبەم: چەسپاندن و، ئیساپاتکردنی زینا بە دان پێداهیتیان (إقرار)ی بابای
 زیناکار، یان چوار شایە دەبێ: ١٠٢.....
 تەوهری یازدەبەم و کۆتایی: ١٠٤.....
 شیکردنەوهری ئەم ئایەتە، لە سێ بڕگەدا: ١٠٦.....
 کورته باسێک لە بارە ی ڕەوایی و ناردوایی ١٠٧.....
 هاوسەرگیری پیاوو ئافەرەتی پاک، لە گەژ زیناکاراندا. ١٠٧.....
 شیکردنەوهری ئەم ئایەتانه، لە هەشت بڕگەدا: ١١٧.....
 کورته باسێک لە بارە ی ١٢١.....
 بوختانی داوین پیسی یهوه ١٢١.....
 (١)- پێناسە ی بوختانی داوین پیسی: ١٢١.....
 (٢)- مەرجه کانی بوختانی داوین پیسی نو (٩)ن: ١٢٢.....
 (٣)- چۆنیەتی شایەتییدانی چوار شایە دەکان: ١٢٣.....
 (٤)- دەرھاویشتە کانی سزاداران، لە سەر بوختانی داوین پیسی: ١٢٥.....
 (٥)- چۆنیەتی تۆبە کردنی بابای بوختانکەر: ١٢٦.....
 شیکردنەوهری ئەم ئایەتانه، لە یازدە بڕگەدا: ١٢٨.....
 کورته باسێک لە بارە ی لیعانەوه ١٢٢.....
 (١)- پێناسە ی لیعان: ١٣٢.....
 (٢)- چوار پایە کانی لیعان: (.....) ١٣٣.....
 (٣)- دەرەنجامی لیعان: ئایا لیعان چی لێدەکەوتتەوهو دەرھاویشتە کە ی چیە؟ ١٣٤.....
 (٤)- بۆ زیاتر روون بوونەوه ی مەبەست دەبێ سەرەنجی هەردوو ک بەسەرھاتی،
 (هلال بن أمية) و، (عمر العجلاني)، بدری: ١٣٥.....
 (٥)- سێ دەرس لە مەسەلە ی لیعان دا: ١٣٩.....
 دەرسی دووهم ١٤١.....
 پێناسە ی ئەم دەرسە ١٤٣.....
 مانای دەقا و دەقی ئایەتەکان ١٤٥.....

- ۱۴۷.....شیکردنہوہی ہندیک له وشہکان.
- ۱۴۹.....ہؤی ہاتنہ خواردوہی ئایہتہکان.
- ۱۶۳.....دہ ہلؤہستہی کورت،
- ۱۶۳.....لہ بارہی نہو بہسہرہاتکترانہوہیوہ.
- ۱۶۷.....مانای گشتیی ئایہتہکان
- ۱۷۵.....مہسہلہ گرنگہکان
- ۲۰۱.....سئ سہرنج
- ۲۰۳.....دوو قسہ لہ کوتایی ئەم شازدہ ئایہتہدا:
- ۲۰۷.....دەرسی ستيەم
- ۲۰۹.....پیناسہی ئەم دەرسہ
- ۲۱۱.....مانای دەقا و دەقی ئایہتہکان
- ۲۱۳.....شیکردنہوہی ہندیک له وشہکان.
- ۲۱۶.....ہؤی ہاتنہ خواردوہی ئایہتہکان.
- ۲۱۸.....مانای گشتیی ئایہتہکان.
- ۲۲۶.....چەند مەسەلە یەکی گرنگ
- ۲۲۹.....کورتہ باسئک لہ بارہی سەردان و، مۆلەت وەرگرتن و، سلاوکردنہوہ
- ۲۲۹.....۱- پاراستنی حورمەتی مال و حال و ژيانی تايەتیی، یەکدی پئویستہ:
- ۲۳۰.....۲- حکیمەتی بەکارهینانی وشە (استتناس) لہ جياتی (استندان):
- ۲۳۰.....۳- حکیمەتی بە بئ مۆلەت وەرگرتن و سلاوکردن، نەچوونە مائی یەکدی:
- ۲۳۱.....۴- چۆنیەتیی مۆلەت وەرگرتن و سلاوکردن، لہ کاتی سەرداندا:
- ۲۳۲.....۵- سزای کەسئک کە بە بئ مۆلەت تەماشای مائی خەلک بکات، چییہ؟
- ۲۳۵.....۶- گرنگیی پابەندیی بە شەریعەتەوہ، ہەرچەندە لەسەر دلئشت قورس بئ:
- ۲۳۶.....۷- چۆنیەتیی سەردان و مۆلەت وەرگرتن و سلاوکردن، لەم رۆژگارەدا:
- ۲۴۵.....کورتہ باسئک لہ بارہی سنووری عەوہرتی پیاوو ئافرەتەوہ.
- ۲۴۵.....۱- مەترسیی روانینی حەرپام:
- ۲۴۶.....۲- سنووری عەوہرتی پیاوو ئافرەت:

- ۲- چہند فہرمودہ بہک لہ باری سنووری عہوہرتی تافرہ تانہوہ: ۲۵۰.....
- ۴- سنووری عہوہرتی تافرہت لہ گہل مَیَرِدو مہ حرہمہ کانیدا، جیاوازہ: ۲۵۱.....
- کورتہ باسَیَک دہربارہی ہاوسہرگیری و پَیَنج مہسہلہی ہہستیار ۲۵۷.....
- ۱- ہاوسہردارکردنی پیاوان و تافرہ تانی رہبہن: ۲۵۷.....
- ۲- ہاوسہرگیری کردن و حوکمہ جوَراو جوَردکانی: ۲۵۸.....
- ۳- خُوَپاکراگرتنی ٹہوانہی توانای ہاوسہرگیریان نیہ: ۳۶۱.....
- ۴- موکاتہبہ کردن لہ گہل کویلو و کھنیزہکاندا: ۳۶۴.....
- ۵- زوَر لیگردنی کھنیزہکان لہسہر لہ شفرؤشبی قہدہغہیہ: ۳۶۸.....

دہرسی چوارہم ۲۷۳.....

- پَیَناسہی نَم دہرسہ ۲۷۵.....
- مانای دہقا و دہقی ٹایہتہکان ۲۷۷.....
- شیکردنہوہی ہہندیک لہ وشہکان ۲۷۹.....
- مانای گشتیی ٹایہتہکان ۲۸۱.....
- مہسہلہ گرنگہکان ۲۸۷.....
- کورتہ باسَیَک دہ (۱۰) دہقی سوننت لہ باری ۲۹۷.....
- مامہلہ کردنہوہ لہ گہل مرگہوتان دا ۲۹۷.....
- کورتہ باسَیَک لہ باری ٹایہتی (۲۵) ی (النور) دہوہ: ﴿ اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ۳۰۱.....
- شہش کورتہ ہہٹوہستہ ۳۱۹.....

دہرسی پَیَنجہم ۳۳۳.....

- پَیَناسہی نَم دہرسہ ۳۳۵.....
- مانای دہقا و دہقی ٹایہتہکان ۳۳۷.....
- شیکردنہوہی ہہندیک لہ وشہکان ۳۳۸.....
- ہُوَی ہاتنہ خواردہوہی ٹایہتہکان ۳۴۰.....
- مانای گشتیی ٹایہتہکان ۳۴۲.....
- مہسہلہ گرنگہکان ۳۵۰.....
- کورتہ باسَیَک ٹایہتی (۵۵) و چوار راستیی مہزن ۳۶۹.....

- ۳۶۹..... یہ کہم: نیعجازیکی میژوویں:
- ۳۷۲..... دووہم: رہواہتہ تی حوکمرانیی چوار خہلیفہ کان:
- سیہم: لہم نایہ تہ موبارہ کہ و ہردہ گیری: کہ چوار خہلیفہ راشیدہ کان: تہ بوو بہ کرو
- ۳۷۶..... عومہ رو عوسمان و عہلی، خواپہ رستی راست و ساغ و دوور لہ شیرک بوون:
- چوارہم: تہوانہی بہ رانہر بہو نیعمہ تہی خوا سپلہ و ناسوپاس بوون، دوو چاری لادان
- (فسق) بوون: ۳۷۷.....
- ۳۷۹..... دہرسی شہ شہم:
- ۳۸۱..... پیناسہی تہم دہرسہ
- ۳۸۳..... مانای دہقا و دہقی نایہ تہ کان:
- ۳۸۵..... شیرکردنہ وہی ہہ ندیک لہ وشہ کان:
- ۳۸۷..... ہؤی ہاتنہ خواروہدی نایہ تہ کان:
- ۳۹۰..... مانای گشتی نایہ تہ کان:
- ۳۹۷..... مہسہ لہ گرنگہ کان:
- ۴۰۸..... سہرنجدانکی خیرا لہ پینج وشہی تہم نایہ تہ:
- ۴۱۷..... سن کورنہ سہرنج:
- چوار کورنہ سہرنج: ۴۲۲.....

تہفسیری سوورہ تی البقران

- ۴۲۹..... نیوہرؤکی سوورہ تی (الفرقان) و بابہ تہ کان:
- ۴۲۹..... یہ کہم: ناوی تہم سوورہ تہ:
- ۴۳۱..... دووہم: پریزہندیی لہ موصحف و ہاتنہ خواردا:
- ۴۳۱..... سیہم: شوئی دابہ زینی:
- ۴۳۲..... چوارہم: ژمارہی نایہ تہ کان:
- ۴۳۳..... پینجہم: نیوہرؤکی:
- ۴۳۴..... شہ شہم: تاییہ تہ ندیہ کان:
- ۴۳۶..... حہوتہم: دابہ شکردنی تہم سووورہ تہ بو چہند دہرسیک:

دەرسى يەكەم ۴۳۹

پېناسەي نەم دەرسە ۴۴۱

ماناي دەقوا دەقى ئايەتەكان ۴۴۳

شىكىردنەوہى ھەندىك لہ وشەكان ۴۴۵

ماناي گشتىي ئايەتەكان ۴۴۸

مەسە لە گرنگەكان ۴۵۶

كورتە باسېك لہ بارەي ئەندازەگىرىي خواوہ ﷺ بۆ گەردوون و پىكھاتەكانى ۴۶۱

تەوہرى يەكەم: چەند ئايەتتىكى قورپان: ۴۶۱

تەوہرى دووہم: وردەكارىيەكانى گەردوون بەگشتىي: ۴۶۲

تەوہرى سىيەم: خۆر و كومەلەي خۆر: ۴۶۷

تەوہرى چوارەم: خېرۆكەي زەوى: ۴۶۸

تەوہرى پىنجەم: جەستەي مروؤف: ۴۷۴

دەرسى دووہم ۴۹۷

پېناسەي نەم دەرسە ۴۹۹

ماناي دەقوا دەقى ئايەتەكان ۵۰۰

شىكىردنەوہى ھەندىك لہ وشەكان ۵۰۲

ھۆي ھاتنە خواردوہى ئايەتەكان ۵۰۴

ماناي گشتىي ئايەتەكان ۵۰۵

مەسە لە گرنگەكان ۵۱۳

حىكەمەتەكانى دابەزاندنى قورپان ۵۲۷

لە ماوہى بىست و سى (۲۳) سالددا ۵۲۷

دەرسى سىيەم ۵۲۹

پېناسەي نەم دەرسە ۵۳۱

ماناي دەقوا دەقى ئايەتەكان ۵۳۲

شىكىردنەوہى ھەندىك لہ وشەكان ۵۳۳

ھۆي ھاتنە خواردوہى ئايەتەكان ۵۳۴

- ٥٣٥..... مانای گشتیی ئایەتەکان
- ٥٤٤..... مەسە لە گرنگەکان
- ٥٥٢..... بۆچی خوا ﷻ بێسروایانی لە ناژەڵ بە خراپتر داناون؟
- ٥٥٥..... دەرسی چوارەم
- ٥٥٧..... پێناسەی ئەم دەرسە
- ٥٥٨..... مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان
- ٥٦٠..... شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان
- ٥٦٣..... مانای گشتیی ئایەتەکان
- ٥٧٢..... مەسە لە گرنگەکان
- ٥٨٢..... واتاو ھۆکاری تیکەڵ نەبوونی دەریای سوێر و شیرین
- ٥٩٧..... دەرسی پێنجەم
- ٥٩٩..... پێناسەی ئەم دەرسە
- ٦٠١..... مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان
- ٦٠٢..... شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان
- ٦٠٥..... ھۆی ھاتنە خوارەوهی ئایەتەکان
- ٦٠٧..... مانای گشتیی ئایەتەکان
- ٦١٢..... مەسە لە گرنگەکان